NAGY ÍRÓK - NAGY ÍRÁSOK
SZERKESZTI BÁLINT LAJOS
HARMADIK SOROZAT

IV

CHARLES DICKENS

NAGY VÁRAKOZÁSOK

FORDÍTOTTÁK
MIKES LAJOS
ÉS
TELEKES BÉLA

GENIUS KIADÁS

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-03-3 (online)
MEK-11421

ELSŐ KÖTET

Bevezetés.

Nagy várakozások... Nagy várnivalók... Ó, ti, nemcsak olyanok, amikkel hiú ábrándozás kecsegtet, hanem ti komolyabbak s életes valósággal teljesebbek is, amiket váratlan szerencse évek során pontosan és dúsan előlegező bőkezűséggel szinte bizonyosra vehetőknek hitelesít, - hajh be csalárd játék vagytok ti mind! Csapodár szerencse amily hirtelen szegődöl akár eredendő jóravalóság, akár eredendő hitványság mellé és javaiddal s mindegyre kincsesebb javakkal is akármeddig általtad felkapottadat, be nagy megbízhatatlanság, be nagy semmi vagy, be hirtelen faképnél tudod hagyni önhitt szerelmesedet, akinek aztán nem marad egyebe, csak ami eredendő sajátja volt: a hitványnak hitványsága, az ő megrontó, elvesztő lakolásául, a jóravalónak jóravalósága, az ő megmentő, megtartó vígaszául, igazi kincséül.

Nagy Várakozások... Dickens legszebbnek magasztalt regénye, a Copperfield Dávid története mellett művészi remeklés dolgában annak legalább is egyenlő értékű párja, ha ugyan érdekessége szerint még annál is nem értékesebb, mily különös, hogy a világ minden művelt nemzetének nyelvén ismernek, szeretnek s eddig csak a mienkén nem voltál olvasható, - hetedfél évtizeddel születésed után mulattass, indíts meg, nevettess és ejts gondolkodóba végre magyar szóban is!

Magáról a világhírű regényről bevezetésül általános méltatást vagy ismertetést írni, azt hiszem, éppoly felesleges volna, mint akár világhírű alkotójáról. De van valami, amit tudomásom szerint még senki sem tett szóvá, maga Dickens sem s amit a felettébb különös és mégis mindig a valóság hatását lehelő meséből már első olvasáskor oly sejtelemül éreztem ki, hogy ez a regény Dickens saját életének valami mélységesen titkolt, megrendítő csalódásából fakadt; hatalmasabb, tragikusabb élményből, mint amilyenek az ő nagyon-nagyon szomorú gyermekkorának élményei, amelyeket pedig legizzóbb megihletőiül állapít meg minden ismertetője s amelyek révén a Copperfield Dávid történetét az ő saját gyermeksége regényének szokás mondani. Ezek a gyermekkori emlékek a Nagy Várakozások regényében is csodás elevenítő erővel hatnak ugyan, s persze egészen új és mástermészetű cselekvések és történések elevenitőiül, - de vajjon miért? A Nagy Várakozások hőse is miért kis fiú, mi az oka, hogy Copperfield Dávid történetének oly világraszólón dicsőséges elmondása után Dickens mégegyszer belekapott gyermekkori élményeinek világába?

Úgy érzem, itt már ezeket a gyermekkori élményeket is az emlékezésnél sokkal elevenebb erő, a jelenbeli élet, a férfi Dickens valamely még el nem mult élménye telíti eredeti mivoltuknál is szenvedelmesebbé s jelentősebbé és használja a művészi őszinteségnek oly eszközeiül, amelyek elhárítják minden feszélyezettség akadályát s a vallomás személyes vonatkozásának leleplezésére legalkalmasabbak.

De vajjon mily érzés lehetett az, amelynek titkolódzó s mégis kifejeződést követelő líráját a regényíró a maga ezerszólamú hangszerén e temérdek sokféle és csupa húsvér elevenségű alakkal népes nagy történet hatásaiban így szólaltatta meg?

Közvetlen felelet a multból nem hangzik, de említett sejtésem helyességét azoknak a leveleknek némely részei, amelyeket Dickens 1860-ban jó barátjának, John Forsternek írt, bár ezekben sincs szó ilyesmiről, talán éppen tartalmuk másfajtasága révén igazolhatják.

> „Egy kisebbfajta munkám írása közben” - olvasható az egyik levélben - „oly szép, újszerű és groteszk gondolatom támadt, hogy elfog a kétség, vajjon nem volna-e jobb a kis munkát elejteni s gondolatomat új könyv számára megőriznem. Szemem előtt a terv oly jelentőssé bontakozik, hogy látom, mint forog egész nagy messzevonatkozó történet körülötte.”

- - - -

„Mult héten” - írja 1860 október hó 4-én ugyancsak Forsternek - „megkezdtem új regényem írását. Előbb igen gondosan megfontoltam az ‚All the Year Round’[1] állapotát és kilátásait s mennél inkább fontolgattam, annál reménytelenebbé csökkent az a vágyam, hogy visszatérhessek most a húsz füzetben való külön megjelentetés régi módszerének előnyeihez. De csak dolgoztam tovább, mert tudtam, hogy ez a munkám különb útra fog vinni s keddre szerkesztőségünkbe haditanácsot hívtam egybe. Teljesen világos volt, hogy a lap érdekében feltétlenül tenni kell valamit, még pedig azt, hogy én magam vessem latba magamat. Elhatároztam tehát, hogy december elsejével ugyanakkora terjedelmű regényt kezdek, amilyen a ‚Két város meséje’ volt. Ezzel a könyvvel annyit kell kivívnom, amennyi csak kivívható. A címe: ‚Nagy várakozások’. Jó cím, azt hiszem.”

Két nap múlva:

„A ‚Nagy várakozások’ igazán és valóban az én saját érdekemben való áldozat. Az ‚All the Year Round’ minden tekintetben sokkal, de sokkal értékesebb javam, semhogy szabad volna nagyobb veszedelemnek kitennem. Előfizetőink számának csökkenése nem nagy ugyan, de a most megjelenő históriának még jelentékeny része van kezünkben, nem életképes dolog és semmikép sem remélhető, hogy az előfizetések apadását meg tudná állítani, ellenkezőleg, ez az apadás még nagyobb arányú lesz. Ha tehát én regényemet most külön húszfüzetes kiadásban kezdeném megjelentetni, csak elvágnám, még pedig legalább is két esztendőre, annak a lehetőségnek az útját, hogy folyóiratunknak valami nagyobb munkámmal segítségére siessek - s ez bizony veszedelmes nembánomság volna. Ha ellenben most vetem közbe magamat, épp kapóra jövök oly időben, amikor ez a legsürgősebben szükséges. És ha Reade meg Wilkie szót fogadnak nekem, a legközelebbi két vagy három esztendőre széles és reményekkel kecsegtető út nyílik majd elénk.”

- - - -

rendeltetés is hárul, hogy az akkor már világhírű s mégis efféle gondokkal küzdő regényíró[2] mindennapi kenyerének, az „All the Year Round" hetilap nagyobb kelendőségének kivívója legyen, magukban legbensőbb szívbeli mélységes vonatkozásokat is rejtenek.

S ugyanezt a bensőséges vonatkozást rejti az a puszta külsőség is, hogy „Nagy várakozások" regényének írásakor Dickens elolvassa egy évtizeddel korábban írt munkáját, Copperfield Dávid történetét, mert, úgymond, biztos akar lenni dolgában, vajjon ismétlések hibájába nem esik-e... Igaz ugyan, hogy e közlése már elképzelhetetlen meghatottságot is említ... De vajjon ez a meghatottság pusztán abból a valóságból fakadhatott-e, hogy Copperfield Dávid történetében is, a Nagy Várakozások regényében is az ő saját gyermekkorának oly megrázó élményei támadnak új életre?

Dickens életrajzírói s regényeinek fejtegetői megelégszenek azzal a megállapítással, hogy mind a két regény Dickens gyermekkori élményeiből termett s amióta a kis félénk Dávid története világhírű lett, még a verebek is csiripelik mindenütt, hogy Dickens legnagyobb a gyermekszív s a gyermeklélek festésében, még pedig azért, mert saját gyermekéletének feledhetetlen emlékeiből legközvetlenebbül s legelevenítőbb erejűvé itathatta teremtő ihletét. És ugyanígy csiripelik a Nagy Várakozások gyermekhőséről, a kis Pipről, hogy ez tulajdonképen a gyermek Dickens, az adósok börtönébe került tengerészeti hivatalnoknak balsorsú kis fia. És fel sem vetve a kérdést, vajjon mi indíthatta a költőt arra, hogy újra a maga gyermekségéből mintázott gyermekhőst teremtsen, megelégszenek azzal a megállapítással, hogy a két regény, bár igen hasonló, mégis ellentétje egymásnak, hiszen Copperfield Dávid története oly kis fiúé, akire nagy szerencsétlenség szakad s aki az élet víg-bús tarka-barkaságában mindig keserves megpróbáltatásokkal viaskodva nő fel, a Nagy Várakozások szintén gyermekhősét ellenben, Pip-et, a kis kovácsinast, hirtelen káprázatos szerencse éri, amely őt alacsony sorsából kiemeli, s mint gazdag úrifiú módjára nevelkedő felkapottját, egyre dúsabban kecsegtető várnivalók felé viszi, de csak azért, hogy aztán a férfikor küszöbére lépőt épp oly hirtelen elhagyja, ahogyan hozzászegődött valamikor. És csiripelik azt az erkölcsi tanulságot is, hogy íme, a hős nagy szerencséje s minden várnivalója megsemmisült ugyan, de elveszíthetetlen kincséül megmarad az a derekassága, jóravalósága, amely már kis kovácsinas korában is sajátja volt.

Vajjon mindössze ennyi volna a különbség? Pusztán ily ellentét játékos ötlete indította volna Dickenst a Nagy Várakozások megírására? Vajjon annak a meghatottságnak, amely a költőt a két történet egybevetésekor elfogta, nem volt-e minden gyermekkori emléknél mélyebb, megrázóbb erejű és egészen újkeletű oka, még pedig már a f é r f i valamely oly élménye, amely ugyanúgy meggyötörhette, ahogy évtizedek előtt gyermekkorának viszontagságai megkínozták?

Vajjon azoknak a John Forsterhez intézett leveleknek a Nagy Várakozásokról szóló sorai, a ridegen, szinte üzletiesen megnevezett körülmények említésében nem rejtik-e éppen azt a hatalmasan szívbemarkoló élményt, amely a férfi Dickensnek mindenesetre legkegyetlenebb megpróbáltatása lehetett; hogy az akkor már oly nagyhírű költő, akinek legalább akkora várnivalóját kellett volna megkapnia a világtól, amekkorát a költői teremtő munka zavartalan biztonsága jelent, mindennapi kenyerét egy hetilap boldogulásától függőnek érezni volt kénytelen?

[2] Dickens, aki 1812 február 7-én született Landsporthban s 1870 június 9-én halt meg Gadshillben, ekkor, 48 éves korában már túl volt a „The Pickwick Club", „Oliver Twist", „Nicholas Nickleby", „Old Curiosity Shop", „Barnaby Rudge", „Martin Chuzzlewit", „Christmas Stories", „Dombey and Son", „David Copperfield", „Hard Times", „Little Dorrit", „The Uncommercial Traveller", „A Tale of Two Cities" sikerein s túl volt azokon a csalódásokon is, amelyek amerikai, svájci, itáliai s franciaországi utazásain érték a 30 éves kora óta igen radikális érzületűvé fejlődött költőt, akit a szabadság országaiba a társadalom és közéleti megújhodás ragyogó kibontakozásának híre vont, de ott is csak álszenteskedés, önzés és egyéb emberi gyarlóság kiütközése kedvetlenített el.

S ahogy azok a levelek, ennek a sorsnak sejtetői, elárulói, bizonyságai, vajjon az a mélységes költészettel, pazar képzelettel, szívből-szívbe sugárzó emberszeretettel és vesékbe látó emberismerettel megalkotott, ezerféle víg-bús, tragikus és komikus fordulatokban gazdag történet, a szurtos kovácsinasból titokzatos szerencse révén finom úrfivá nevelődő és minddúsabb várnivalók felé urasodó Pip története nem fejezi-e ki szimbolikusan azoknak a nagy várakozásoknak a történetét, amelyeket maga a világhíressé vált költő mindig oly bizakodón és végül is oly csalódottan élt át, midőn 48 éves korában bizonyára nem közönséges megrendüléssel érezhette megsemmisülteknek a dicsőségéhez méltó nagy várnivalóit, hiszen nemcsak hogy el nem érhette a közszellemnek oly haladását, föllendülését, amely az emberiesség; a jóság s szeretet uralmát jelentette volna, hanem még akkora gondtalanság sem jutott osztályrészéül, hogy zavartalanul élhessen újabb remekműveket teremtő álmainak.

A költő zseninek, aki a maga világraszóló hírnevét bizonyára nem értékelte annyira, mint amennyire a maga teremtő tehetségének tudatában ennek az erőnek a kicsinyes anyagi viszonyok és még kicsinyesebb közviszonyok béklyóiból való szabadulását áhíthatta, ennél a csalódásnál fájóbb, izzóbb, megrázóbb élménye aligha lehetett s ennek az élménynek ezt a hatalmas elevenségét érzem ki a groteszk meséből.

Természetesen nem afféle szimbolizálást gondolok, amilyet valamely kipécéző módszerrel vizsgálódó elme firtatna Dickens e legbensőségesebben titkos élményének a tragikomikussá hangolt regény részleteivel való egybevetése révén s azt kérdezhetné, vajjon például az a szerencsés véletlen, amely a kis szurtos inast az üllő mellől a londoni uras jólétbe emeli, csakugyan azt a sorsváltozást akarja-e szimbolizálni, hogy az ifjú Dickens, aki kisfiú korában tudvalevőleg valami cipőmáz-raktárban inaskodott, mégis csak egy-kettőre neves íróvá emelkedett? Vagy mit szimbolizál az a fantasztikus nő-árny, az a rejtelmes, béna úrnő, aki omlatag kastélyában, szobáiból örökre kirekesztve a napfényt, csak gyertyalángok kísérteties világosságában él időtlen életet, mert hiszen a kastély összes órái évek óta állnak, hogy örökre azt a régi pillanatot mutassák, amelyben az úrnő valamikor, esküvője napján, félig már menyasszonyi díszbe öltözötten, (azóta is ily féligvalón viseli ezt az elsárgult díszt), arról értesült, hogy vőlegénye cserbenhagyta, sohasem jön érte már?... Talán magát e megvénült világot, a világ közállapotát szimbolizálja ez a rejtelmes nőárny, ezét a világét, amely annyiszor kezdett nagy dicső nászok díszébe öltözni s mert vőlegénye - talán a hamis ideálok szelleme - mindig cserbenhagyta, évezredek óta omlatag intézmények kastélyában él, az igaz élet napfényét kirekesztve, mesterséges világosságban s ősi menyasszonyi dísze mindsiralmasabbá fakul és foszlik; a világé, a melynek boldogulása reménytelenebb, mint volt évezredek előtt?...

S ahogy Pip azt hiszi, hogy az ő titokba rejtőző pártfogója az omlatag kastély rejtelmes béna hölgye, akinek nevelt leányával ő kisfiúkorában egynéhányszor eljátszogathatott, amikor az úrnő kerekes karosszékének tologatója volt, s amikor ebbe a gyönyörű, büszke és szívtelen leányba olthatatlanul égő szerelemmel beleszeretett - talán azon mód hitte Dickens is, hogy írói sikereit annak a hamis ideálokban megcsalatkozott világnak köszönheti, amely benne az igaz ideálok hősét látja s hogy az ő nagy várnivalói - nemcsak a jólét, hanem a gyönyörű nevelt leány: egy új igaz világrend bűbája is az ő kincse lesz?...

S vajjon mit szimbolizál a megszökött fegyenc, akibe a kis Pip valamikor a falusi temető sírjai között belebotlott s aki arra kényszerítette, hogy reszelő szerszámot hozzon neki, amellyel bilincseit szétreszelhesse és hozzon élelmet, hogy éhen ne vesszen s akiről aztán évek múlva kiderül, hogy szökése után pár év alatt meggazdagodott s kiderül, hogy úri sorba Pip az ő pénzén s nem a rejtelmes béna úrnő révén jutott?... Ez a pénzes, szökött fegyenc csak nem a költő kiadóit szimbolizálja talán?

S a többi alak s a többi helyzet?...

Ó, nem ilyenfajta, nem részletbeli azonosságok mesterkélt vonatkoztatásaiban való szimbolizmusra gondolok.

Maga az egész regény, mint hatalmas, ezerszólamú szimfónia suttogja, zúgja, sírja, kacagja szívembe a Pip nagy várakozásainak mindeneket érdeklő bonyodalmas történetében a költő egyszerű s csak őt magát érdeklő történetének szimbólumát.

Érdekes körülmény, hogy Dickens a Nagy Várakozások végét eredetileg máskép, az én szimbólumokat érző felfogásomnak megfelelőbb s bizony művészibb megoldással írta meg. A nagy szimfónia a Nagy Várakozások megsemmisülésének végtelenbe vesző sóhajával hangzik el: Pip magányos ember marad.

Dickens azonban néhány nagynevű kortársának, jóbarátainak, Carlylenak s főképen Bullwer Lyttonnak tanácsára, akik e befejezést igen kurtán-furcsán odacsapott vígasztalanságnak érezvén, a folyóirat kefelevonatának olvasásakor szóvátették, megváltoztatta Pip sorsának kicsendülését.

John Forsternek erről a változtatásról Dickens így ír:

> „Bizonyára meglepődöl közlésemen, hogy a Nagy Várakozások befejezését azon a ponton, amikor Pip visszatér Joé-hoz, megváltoztattam. Bullwer, aki, mint jól tudod, rendkívül érdeklődik a regény iránt, miután elolvasta a kefelevonatot, oly határozottan ösztökélt a befejezés módosítására és véleményét oly jól megokolta, hogy a változtatás mellett döntöttem. Legközelebb, ha Londonban leszek, megmutatom majd neked ezt a módosítást. Oly csinos kis részletet írtam, amilyen csak telt tőlem s nem kételkedem, hogy a regény e változtatás révén még jobban fog tetszeni."

A régi befejezésnek, amely ott tér el a mostanitól, ahol a Joe házába visszaérkezett Piptől Biddy ezt kérdezi: „Kedves Pip, egészen bizonyosan tudod-e, hogy nem fáj már a szíved Estelláért?"- szövege ez:

> „Még két esztendő mult el aztán, mielőtt Estellát újra láttam. Hallottam volt, hogy nagyon boldogtalan életet él s hogy elvált az urától, aki nagyon kegyetlenül bánt vele és aki hírhedt arról, hogy csupa gőg, durvaság és útszéliség a természete. Hallottam azt is, hogy meghalt az ura (lovának bántalmazása közben érte halálos baleset) és hogy Estella újra férjhez ment, valami shropshirei orvos vette el, aki egy alkalommal, saját érdeke ellenére, amikor Drummle urat kezelte s ennek Estellával durváskodó viselkedését látta, pártjára kelt Estellának. Hallottam, hogy a shropshirei orvos nem éppen gazdag ember s hogy mindketten Estella saját vagyonából élnek. És újra Angliában voltam - Londonban s kicsi Pip öcsémmel a Picadillyn ballagtam keresztül, ahol szolga szaladt utánam s jelentette, hogy egy hölgy, aki kocsiján ül a közelben, arra kéret, menjek oda, mert beszélni szeretne velem. Kis pónifogat volt a hölgy kocsija s a hölgy meg én bizony eléggé szomorúan néztünk most egymásra.
>
> - Nagyon megváltoztam, tudom - mondta a hölgy -; de azt gondoltam, Pip, te is örülsz majd, ha kezet szoríthatsz Estellával! Emeld csak föl ezt a csinos kis fiút, hadd csókolom meg.
>
> (Azt gondolta, gondolom, hogy a gyermek az én gyermekem).
>
> Később aztán mindig nagy örömöm volt, hogy láthattam őt akkor; mert arca, hangja és egész valója arról győzött meg, hogy az ő szenvedései erősebbek voltak Havisham kisasszony tanításainál s olyanná változtatták szívét, hogy most már érezte, megértette, mi volt egykor az én szívem."

Hogy ennél a kicsendülésnél, amely a nagy szimfónia egyetlen igaznak érezhető befejezése, Dickens a Bullwer Lytton s Carlyle tanácsára megírt új befejezést csakugyan jobbnak tartotta volna - kötve hiszem. S bár levelében azt mondja: „nem kételkedem, hogy a regény e változtatás révén még jobban fog tetszeni" - (elvégre a közönség bizonyos nagy részének mindig „jobban tetszik", ha a hős a hölggyel, akit szeret, végül mégis csak összekerül), vajjon népszerűbb megoldásra tulajdonképen nem ugyanaz a hajlandóság bírta-e rá a regényírót, amely az igazán tragikus alapgondolatot s a legfájdalmasabb vonatkozásokat is az egész regény tarka-barka bonyodalmán végig tragikomikus helyzetekkel, kacagtató groteszkségekkel fejezte ki, mert a maga nagy várakozásainak tragikumát, amelynek feszítő erőit szívébe zártan elviselni nem bírta, de amelyet a maga fájdalmául világgá tárni - talán önérzete, talán ízlése miatt, vagy az ily feltárás fölöslegességének tudatában - senki előtt sem akart, csak így, ily művészi inkognitóban tomboltathatta ki.

Ily inkognitóban az egész világot járó és valójában mégis szíve titkául megőrzött tragikumát így vitte sírjába a Nagy Várakozások költője és tulajdonképeni hőse. És bár még csaknem egész évtizedet élt e regény megjelenése után s gyarapította új munkáival dicsőségét, e dicsőségnek megfelelő várnivalóiból azután sem adott a sors neki többet a tisztes mindennapinál s az emberiség sorsának boldogabbá fejlődésében is csak alig valaminél.

Halála előtt tizennégy évvel, érdekes, hogy mégis osztályrészéül jutott valamelyes kis beteljesülése egyik még gyermekkori álmának, vágyának. Az a gadshilli kis villa, amelyet szegény nyomorgó kisfiú korában annyiszor megbámulgatott, hogy egyszer valaki azt mondta neki: „No, hiszen majd megnősz, és nagy korodban mért ne lehetne ilyen villád neked is!" - csakugyan az övé lett.

Nagy várakozások megsemmisülése után, új reménykedések korszakában, új derűs, boldog jövő felé révedező vágyak idején indul útjára ennek a mélységes komoly vonatkozásokból támadt s mégis oly elbájolón mulatságos regénynek magyar fordítása, amelynek munkájában néhány legszebb Dickens-regény művész fordítóját, Mikes Lajost egyéb nagy elfoglaltsága az első kötet negyede táján megakadályozta és amelyet végigfolytatnom oly igaz gyönyörűségem volt. Akiket a regény páratlan humora meg fog kacagtatni, bocsássák meg nekem, hogy a mű szimbolikus jelentőségére utalva, figyelmeztettem szívüket végtelenbe révedt várakozások gyászára is.

Telekes Béla.

NAGY VÁRAKOZÁSOK

ELSŐ FEJEZET.

Az apám vezetékneve Pirrip volt, az én keresztnevem pedig Philip. Gyermeki nyelvem ebből a két névből sem hosszabbat, sem kifejezőbbet nem tudott alkotni a Pip szónál. Így hát Pip-nek neveztem magamat és Pip-nek neveztek mások is.

Hogy az apámnak Pirrip volt a vezetékneve, ezt egyrészt a sírkövéről tudom, másrészt a nénémtől, Gargerynétől, aki Joe Gargery-nek, a kovácsnak, felesége volt. Minthogy az apámat és az anyámat sohase láttam és nem láttam egyiküknek a képmását sem (mert a fényképek koránál jóval előbb éltek), első elképzeléseimet arról, hogy milyenek voltak, oktalanul a sírkövükből merítettem. Az apámra vonatkozó fölírás betűinek formája azt a furcsa gondolatot ébresztette bennem, hogy az apám köpcös, erős, göndör, feketehajú ember volt. A másik cifrabetűs föliratból: „Valamint Georgiána, Fentinek Hitvestársa" azt a gyermekes következtetést vontam le, hogy az anyám szeplős és beteges teremtés volt. Apám és anyám sírja mellett szép sorjában öt kis kőlap volt, valamennyi körülbelül másfél láb hosszú, öt kis testvérkém emlékének szentelve, akik túlságos korán lemondtak arról, hogy megélni próbáljanak az általános életharcban. Ennek az öt kis sírkőnek köszönhetem azt a szinte vallásos hitemet, hogy testvérkéim egytől-egyig háton fekve és nadrágzsebükbe dugott kézzel születtek és kezüket itt e földi létben nem is húzták ki soha a zsebükből.

A lápvidéken laktunk, amely a kanyargó folyó mentén mintegy húsz angol mérföldnyire van a tengertől. Ha nem csalódom, az első eleven, világos benyomás a dolgok azonosságáról egy emlékezetes nyirkos délután támadt bennem, estefelé. Akkor állapítottam meg határozottan, hogy ez a csalánnal benőtt puszta hely a temető; és hogy Philip Pirrip, ennek az egyházközségnek néhai tagja, valamint Georgiána, az előbbinek hitvestársa, halott és a föld alatt pihen; és hogy Alexander, Bartholomew, Abraham, Tobias és Roger, az imént nevezettek csecsemőgyermekei, szintén halottak és a föld alatt pihennek; és hogy a temetőn túl az a sötét, lapályos pusztaság, amelyet árkok, töltések és sorompók szaggatnak meg és amelyen szanaszéjjel barmok legelnek, a lápvidék; és hogy amott túl, lent az az ólomszínű vonal a folyó; és hogy az a távoli vad térség, ahonnan a szél fujt suhogva, a tenger; és hogy az a kis didergő valaki, aki mindettől félt és sírva fakadt, Pip.

- Ne bömbőjj! - ordított egy rettenetes hang, miközben a sírok között a templom pitvara mellett egy ember emelkedett föl hirtelen. - Elhallgass, sátánporonty, mer mingyá kettényisszantom a gégédet!

Félelmes ember volt, szürke darócruhában, a lábán nagy vasdarabbal. Kalap nélkül volt, rongyos cipőben, a fejére ócska rongy volt csavarva. Ázott volt, sáros volt, belesántult a kövekbe, megsebezték az éles kavicsok, összeszurkálta a csalán, megtépte a tüske; bicegett és didergett, kimeresztette a szemét és morgott; és a foga hallhatóan vacogott, miközben megragadta az államat.

- Ó, uram, ne nyisszantsa ketté a gégémet! - könyörögtem rémületemben. - Kérem, uram, ne tegye.

- Mi a neved? - kérdezte. - Gyorsan!

- Pip, uram.

- Hadd hallom mégeccer - szólt rámmeredve. - Nyögd ki mán!

- Pip, uram, Pip.

- Mutasd meg, hol laktok - kiáltotta. - Jelőd meg, meere!

A falunk felé mutattam, amely vagy másfél angol mérföldnyire volt a templomtól befelé a lapályon az égerfák és a fűzfák között.

Egy pillanatig rámnézett, azután felfordított és kiürítette a zsebeimet. Nem volt bennük más, csak egy darab kenyér. Mikor a templom megint a helyén állt - mert az az ember olyan gyors és olyan erős volt, hogy megbukfenceztette előttem a templomot úgy, hogy a tanyát a lábam alatt láttam -, mondom, mikor a templom megint a helyén állt, egy magas sírkövön ültem remegve, az az ember pedig mohón falta a kenyeremet.

- Te kutyakölyök - szólt, az ajkát nyaldosva -, milyen kövér a pofád.

Azt hiszem, az arcom csakugyan kövér volt, bár akkoriban a rendesnél kisebb voltam koromhoz képest és gyönge voltam.

- Vigyen el az ördög, ha fő nem tudnálak falni - szólt az ember és közben fenyegetően rázta a fejét -, nagy kedvem vóna hozzá!

A legkomolyabban azt mondtam erre: remélem, hogy nem fog felfalni és a sírkőbe, amelyre ráültetett, erősebben belefogóztam, egyrészt azért, hogy le ne forduljak róla, másrészt pedig azért, hogy elfojtsam a sírásomat.

- Most pedig ide figyejj! - szólt újra. - Hol az anyád?

- Amott van, uram! - feleltem rá.

Felugrott, futásnak eredt, majd csakhamar megállt és hátratekintett.

- Amott van, uram! - magyaráztam félénken. - V a l a m i n t G e o r g i á n a . Ez az édesanyám.

- Ó! - szólt visszatérve hozzám. - Ez a másik meg az apád az anyád mellett?

- Az, uram - válaszoltam -; ő is itt van; e n n e k a z e g y h á z k ö z s é g n e k n é h a i t a g j a .

- Hm! - dörmögött elgondolkozva. - Hát akkor hol ész... ha ugyan élve hagylak, mer ez még egyátajján nem bizonyos?

- A nénémnél, uram... Gargerynénél... a kovácsnak, Joe Gargery-nek a feleségénél, uram.

- Kovács az ura, kovács? - kérdezte. És lenézett a lábára.

Miután többször letekintett sötéten hol a lábára, hol énrám, közelebb lépett a sírkövemhez, megragadta mind a két karomat, hátrabillentett, amennyire csak tudott, és keményen belemélyesztette tekintetét az enyémbe, mialatt az én szemem gyámoltalanul nézett föl az övébe.

- Ide figyejj - kezdte újra -, mer arrú van szó, élve hagylak-e vagy se. Tudod, mi a reszelő?

- Tudom, uram.

- És tudod, mi az ennivaló?

- Tudom, uram.

Minden kérdés után egy kicsit még jobban hátrabillentett, mintha még inkább éreztetni akarná velem tehetetlenségemet és a veszedelmet, amelyben forogtam.

- Reszelőt fogsz hozni nekem. - Hátrabillentett. - És ennivalót fogsz hozni nekem. - Megint hátrabillentett. - Eehozod ide nekem azt is, meg ezt is. - Megint hátrabillentett. - Mer különben kitépem a szivedet meg a májadat. - Megint hátrabillentett.

Szörnyen meg voltam ijedve és úgy elszédültem, hogy belekapaszkodtam mind a két kezemmel az idegenbe és így szóltam:

- Legyen szíves, uram, ültessen föl, akkor talán nem leszek rosszul és jobban tudok majd figyelni is.

Nagyon megrázott és úgy hátranyomott, hogy a templom keresztülbukfencezett a saját szélkakasán. Azután megfogta a két karomat, fölültetett a sírkő tetejére és a következő rettenetes dolgokat közölte velem:

- Hónap korán reggee eehozod nekem a reszelőt meg az ennivalót. Eehozod amoda a régi ütegsáncra. Eehozod és soha életedbe se szóvaa, se jellee ee nem árulod, hogy tanákoztál olyanforma emberree, amijjen én vagyok, vagy hogy egyátajján tanákoztál akárkivee is. Ha szót fogacc, akkor élve maracc. De ha nem fogacc szót, vagy ha csak egy hajszányira is eetérsz a szavaimtú, akkor kitépik a szívedet meg a májadat, kitépik, megsütik és megeszik. Mer én nem egyedű vagyok ám, ha talán azt hiszed is. Velem van elbujva egy fiatalember is, akihö képpest én angyaa vagyok. Ez a fiatalember hajja minden szavamat. Ez a fiatalember hozzá tud férni titokba minden kisfiúho, hozzá tud férni a szivéhö meg a májáho. A kisfiú hiába próbána elbujni ez elül a fiatalember elül. Bezárhattya az ajtaját, belefekhet a meleg ágyába, jó betakarózhat, akár a fejire is húzhattya a takaróját és azt hiheti, hogy kényeemes, biztos hejre bújt: ez a fiatalember szép csendesen mégis be fog surranni hozzá és szétmarcangója a kisfiut. Most is alig bírom visszatartani ezt a fiatalembert, hogy ne báncson. Nagy fáraccságomba kerű rábírni aara, hogy ne báncsa a beleidet. No, mit szósz hozzá?

Kijelentettem, hogy megszerzem neki a reszelőt és szerzek maradékételt amennyit csak tudok és fölkeresem őt korán reggel az ütegsáncon.

- Mondd, hogy az Úristen büntessen halállaa, ha nem teszed meg! - parancsolta.

Utánamondtam; erre aztán letett a földre.

- Most penig - folytatta -, ne felejcsd ee, mire vállalkoztá, ne felejcsd ee a fiatalembert, és ereggy haza!

- Jó-ó éccakát, uram -, szóltam hebegve.

- Nagyon rám férne! - szólt, körültekintve a hideg, nedves lapályon. - Legszívesebben béka lennék. Vagy ángolna!

Ugyanekkor átölelte didergő testét mind a két karjával, mintha attól félne, hogy darabokra málik, és megindult bicegve az alacsony templomfal felé. Amint elnéztem, hogyan keresgéli az utat a zöld töltések mentén a sok csalán és tüskebokor között, fiatal szememnek úgy rémlett, mintha kikerülni iparkodnék a halottak kezeit, amelyeket óvatosan kinyujtottak sírjukból, hogy bokán ragadják és lehúzzák őt magukhoz.

Mikor eljutott az alacsony templomfalhoz, zsibbadt-meredtlábu ember módjára átvergődött rajta, aztán hátrafordult, hogy utánam nézzen. Mikor láttam, hogy megfordul, én is megfordultam, hazafelé, és egy csöppet se kíméltem a két lábamat.

De csakhamar hátratekintettem és láttam, hogy továbbmegy a folyó felé, még mindig átölelve magát mind a két karjával, és az utat keresgélve sebes lábaival a nagy kövek között, amelyeket azért helyeztek el itt is, ott is, az emberek a lápvidéken, hogy nagy esőzések vagy a dagály idején legyen hol megvetni a lábukat.

A lápvidék, amikor megálltam, hogy az idegen után nézzek, hosszú, fekete vízszintes vonal volt csak; vízszintes vonal volt a folyó is, csakhogy sokkal keskenyebb és nem is annyira fekete, mint az előbbi; az égen pedig hosszu haragosvörös vonalak keveredtek sűrű fekete vonalakkal. A folyó szélén éppen hogy láttam még azt a két feketeséget, amely mintha egyedül meredt volna fölfelé az egész szemhatáron. Az egyik a világító péce volt, amely a hajósok kormányzását irányította - abroncstalan hordóhoz hasonlított egy pózna tetején - és közelről

ugyancsak csúf dolog volt; a másik akasztófa volt, maradék láncdarabokkal, amelyeken valaha egy kalóz lógott. Az idegen az akasztófa felé billegett, mintha a kalóz lett volna, aki fölelevenedett, leszállt a földre és most megy vissza, hogy ujra fölakassza magát. Nagyon megrémültem, amint ez a gondolatom támadt; s mikor láttam, hogy a barmok is fölemelik a fejüket és az idegen után néznek, szerettem volna tudni, vajjon ők is ugyanezt gondolják-e. Körülnéztem, hogy nem pillantom-e meg valahol azt a rettenetes fiatalembert, de semmi nyoma sem volt sehol sem. De aztán ujra nagy ijedelem fogott el, és megállás nélkül hazáig szaladtam.

MÁSODIK FEJEZET.

A néném, Gargeryné, több mint húsz esztendővel idősebb volt nálam, s nemcsak a saját véleménye, hanem a szomszédok véleménye szerint is azzal alapozta meg a tekintélyét, hogy engem „csakúgy kézzel”[3] nevelt föl. Minthogy akkoriban magamnak kellett kitalálnom, mit jelent ez a kifejezés, s minthogy tudtam, hogy a nénémnek kemény és súlyos keze van, amelynek a súlyát és keménységét gyakran éreztette nemcsak velem, hanem a férjével is, mindennélfogva arra a föltevésre jutottam, hogy nemcsak én, hanem John Gargery is „csakúgy kézzel” nevelődött föl.

A néném nem volt csinos nő, s énnekem az volt az általános benyomásom, hogy Gargeryt bizonyára „kézzel” bírta rá arra, hogy feleségül vegye őt. Joe szőke volt; síma arcába mindkét felén szöszke fürtök lógtak bele, s a szeme kéksége annyira elmosódó volt, hogy szinte beleolvadt a szeme fehérjébe. Szelíd, béketűrő, nyájas, kedélyes, bolondos, drága pajtás volt - erős, mint Herkules, de épp olyan gyenge is.

A nénémnek, Joe feleségének, fekete volt a haja és a szeme, de a bőre olyan rikító vörös volt, hogy én nem egyszer tünődtem rajta, vajjon szappan helyett nem szerecsendió-reszelővel mosakodik-e. Magas, csontos teremtés volt; csaknem mindig durva kötény volt rajta, hátul két csokorral, elől négyszögletes levehetetlen mellénykével, amely tele volt spékelve varrótűvel és gombostűvel. A néném Joe-nak minduntalan felhánytorgatta, sajátmagának viszont óriási érdemmé tulajdonította, hogy annyit viselte ezt a kötényt, bár én voltakép nem látom az okát, mért kellett neki egyáltalán viselnie, vagy ha már egyáltalán viselte, mért nem tehette le minden áldott nap.

Joe kovácsműhelye szomszédos volt a házunkkal, amely faház volt, mint akkoriban a legtöbb lakóház a mi vidékünkön. Mikor a temetőből hazaszaladtam, a kovácsműhely zárva volt és Joe odabent ült egyedül a konyhában. Minthogy Joe meg én bajtársak voltunk a szenvedésben s ennélfogva bizalommal viseltettünk egymás iránt, Joe most is közölt velem valamit bizalmasan, abban a pillanatban, amikor benyitottam az ajtón és bekukucskáltam rá, amint ott ült szemben az ajtóval, a tűzhely mellett.

- A feleségem tizenkéccer kiszaladt utánad, Pip. Most is odaki van - tizenharmaccor.

- Igazán?

- Az ám, Pip - mondta Joe -; de ennél sokkal nagyobb baj, hogy magával vitte Csihipuhit is.

Erre a szomorú hírre ide-oda kezdtem forgatni mellényemen az egyetlen gombot és nagyon lehangoltan a tűzbe néztem. Csihipuhi a szurkosfonállal körülcsavart nádpálca volt, amelyet símára súrolt már az érintkezés az én puhítani szokott testrészemmel.

- Leült - mondta Joe -, fölállt, fölkapta Csihipuhit és kinyargalt vele. Úgy bizony - folytatta Joe, miközben a tüzet nézte és lassan megpiszkálta a rostély alján -, kinyargalt vele, Pip.

- Régen kint van már, Joe?

Joe-t mindig úgy kezeltem, mint nagyobbfajta gyermeket, aki nem egyéb, mint a pajtásom.

- Nem - szólt Joe, föltekintve a faliórára -, körülbelül öt perce lehet, Pip, hogy legutójára kirohant. Jön már! Bújj az ajtó mögé, pajtikám, és tarcsd magad elé a törűközőt.

[3] Az angolban ez a kifejezés (by hand) azt jelenti, hogy anyatej nélkül neveltek föl valakit. A fordító.

Megfogadtam a tanácsot. A néném, Joe felesége, mikor kitárta az ajtót és akadályt érzett mögötte, nyomban kitalálta, miről van szó és Csihipuhi segítségével folytatta a nyomozást. Befejezésül odahajított Joe-hoz - gyakran fölhasznált hitvestársi hajítódárdának -, Joe pedig, aki megörült, hogy bármi áron hatalmába keríthetett, bedugott a sarokba a háta mögé és nyugodtan gátat emelt elém nagy lábával.

- Hol voltál, te haszontalan? - szólt Gargeryné, nagyot dobbantva. - Mondd meg tüstént, mit műveltél már megint, hogy megbosszants és halálra rémíts? Mert különben kihúzlak a kuckódból, ha ötvenszer Pip vagy is, az a másik meg százszor Gargery is!

- Csak a temetőben voltam - síránkoztam Joe háta mögött; a tagjaimat dörzsölgetve.

- A temetőben!? - ismételte néném. - Én nélkülem rég odakerültél volna már és vissza se jönnél soha többet. Ki nevelt föl csakúgy kézzel?

- Te neveltél föl - válaszoltam.

- És mért neveltelek föl? Erre felelj! - kiáltott a néném.

- Nem tudom - nyöszörögtem.

- Én se tudom! - szólt a néném. - Még egyszer meg nem tenném! Elhiheted. Hiszen Isten látja lelkem, ez a kötény le nem került rólam, amióta te megszülettél. Nem elég baj, hogy kovács az uram (még hozzá ez a Gargery)? Kellett az nekem, hogy még a te anyád is én legyek?

Gondolataim másfelé terelődtek erről a kérdésről, mialatt vígasztalanul a tűzbe néztem. Mert az izzó zsarátnokból fölbukkant előttem a láp megvasalt lábú szökevénye, a titokzatos fiatalember, a reszelő, az ennivaló és az a szörnyű fogadalom, amely arra kényszerített, hogy tolvaj legyek ezek között az oltalmazó falak között.

- Hah! - szólt Gargeryné, visszaakasztva Csihipuhit a rendes helyére. - Ott, ott, a temetőben! Nem csodálom, hogy mind a ketten a temetőt emlegetitek. (Az egyikünk egy szóval sem említette a temetőt.) Én leszek az, akit nemsokára odajuttattok, és mondhatom, dr-r-ágalátos pár lesz belőletek énnélkülem!

Minthogy a néném hozzálátott eközben a teásedények rakosgatásához, Joe lekukucskált rám a lábán keresztül, mintha azt latolgatta volna magában, vajjon igazán miféle pár lenne hát belőlünk a megjósolt keserves körülmények között. Majd amint ott ült a helyén, jobboldali szürke fürtjét és szakállát tapogatva, kék szemével nyomon követte felesége minden mozdulatát, rendes szokása szerint a viharok idején.

A néném jellegzetes, mindig egyforma módon szokott vajaskenyeret vágni - a számunkra. Először is jókeményen odaszorította balkezével az egész kenyeret a mellényéjéhez, amelyből hol egy gombostű, hol egy varrótű belefúródott a kenyérbe, hogy később a szájunkba jusson. Azután vajat vett (nem túlságosan sokat) egy késre és rákente a kenyérre, olyanformán, mint a patikárius szokta a flastromot - bámulatos ügyességgel használva a kés pengéjének mind a két oldalát s letisztogatva és elegyengetve a vajat köröskörül a kenyér héján. Majd befejezésül hirtelen végigtörülte a kést a flastrom szélén, azután lefürészelt a kenyérből egy nagyon vastag karéjt, amelyet két részre vágott, mielőtt egészen lekanyarította s az egyik felét Joe-nak adta, a másikat nekem.

Ezúttal, bár éhes voltam, nem mertem megenni a vajaskenyeremet. Éreztem, hogy meg kell őriznem valamit tartalékul félelmes ismerősöm és szövetségestársa, a még félelmesebb fiatalember, számára. Tudtam, hogy Joe felesége nagyon szigorú aprólékossággal vezeti a háztartását és hogy könnyen megeshet velem, hogy az éléskamrában nem találok majd semmi ellopnivalót. Ennélfogva elhatároztam, hogy jókora darab vajaskenyeremet belecsúsztatom a nadrágom szárába.

Azt tapasztaltam, hogy tervem végrehajtásához rettenetes elszántságra van szükség. Mintha arra határoztam volna el magamat, hogy leugrom egy magas ház tetejéről, vagy nagyon mély vízbe vetem bele magam. És még jobban megnehezítette a dolgot Joe, aki nem tudott semmiről sem. Tekintettel arra a már említett szabadkőműves-kapcsolatunkra, amely mint szenvedő bajtársakat fűzött össze bennünket, továbbá tekintettel Joe kedélyes pajtáskodására, minden este össze szoktuk hasonlítani, ki milyen tempóban fogyasztja el a saját vajaskenyerét és evégből néha-néha szó nélkül egymás orra alá tartottuk kenyerünket, hogy kölcsönös elcsodálkozásunk újabb erőfeszítésre lelkesítsen, Joe aznap este is többször fölhített, gyorsan fogyó vajaskenyerét mutogatva, rendes baráti versengésünkre; de mindig azt kellett látnia, hogy én csak ott ülök mozdulatlanul a helyemen, egyik térdemen a teásbögrémmel, a másikon meg érintetlen vajaskenyeremmel. Végül kétségbeesetten beláttam, hogy nem halaszthatom tovább tervem végrehajtását s hogy legjobb lesz, ha tervemet az adott körülmények között a legkevésbé valószínűtlen módon hajtom végre. Fölhasználtam hát egy olyan pillanatot, amikor Joe, miután rámtekintett, éppen levette rólam a tekintetét és belecsúsztattam vajaskenyeremet a nadrágomba.

Joe-t szemlátomást aggasztotta az a föltevése, hogy nincs étvágyam és elgondolkozva beleharapott a vajaskenyerébe, de látszott rajta, hogy nem igen ízlik neki. A rendesnél tovább ideodaforgatta szájában a falatot, jóideig eltűnődve, s végül lenyelte, mintha pirula lett volna. Újabb harapásra készült s a fejét félre is hajtotta már, hogy mennél nagyobbat haraphasson, amikor rám esett tekintete és meglátta, hogy nincs sehol a vajaskenyerem.

A csodálkozás és megdöbbenés, amellyel Joe újabb harapása előtt elakadt és rámmeredt, sokkal föltűnőbb volt, semhogy néném figyelmét elkerülhette volna.

- Mi bajod? - kérdezte élesen, miközben letette csészéjét.

- Ejnye, ejnye! - dörmögte Joe, fejét rázva felém, nagyon komoly szemrehányása jeléül. - Pip, öreg pajtikám! Meg fog ártani. A torkodon akad. Hiszen lehetetlen, hogy megrágtad, Pip.

- Mi az már m e g i n t ? - ismételte néném, még élesebben, mint az imént.

- Ha föl tudnál köhögni belőle valamicskét, Pip, azt ajánlanám, hogy tedd meg mindenesetre - mondta Joe egészen elképedve. - Mindenki úgy eszik, ahogy jólesik neki, de a fődolog mégis csak az egésség.

A néném ekkorára már annyira kijött a sodrából, hogy odarohant Joe-hoz, megragadta jobbról-balról a szakállát és egyideig a falat kopogtatta Joe fejével, Joe-nak a háta mögött, mialatt én bűnös arccal a sarokban ültem.

- No, most talán leszel szíves megmondani, mi a baj - kiáltott a néném fulladozva -, te meredtszemű, torkonszúrt disznó.

- Tudod, Pip - szólt Joe ünnepélyesen, szájában az utolsó falattal és olyan bizalmaskodó hangon, mintha egyedül lettünk volna -, jóbarátok vagyunk és eszemágába sincs árulkodni rád. De hogy lehet - odébbtolta a székét, körülnézett a padlón kettőnk között, azután megint rám nézett -, hogy lehet ekkora darabot lenyelni eccerre!

- Bekapta megint a falnivalóját? Elnyelte? - kiáltott a néném.

- Tudod, pajtikám - szólt Joe, rám nézve és nem a feleségére, miközben még mindig a szájában volt a falat -, én magam is nagyokat nyeltem a te korodban... nem eccer... és ismertem jó egynéhány fiút, aki értett a nyeléshö; de olyan nyelőt még sose láttam, Pip, amilyen te vagy és hálát adhacc az Istennek, hogy agyon nem nyelted magadat.

A néném lehajolt utánam és kihalászott a hajamnál fogva, miközben csak ezt a pár rettenetes szót mondta:

- Gyere csak, kapsz majd orvosságot.

Valami orvosi vadállat fölelevenítette akkoriban a kátrányos vizet, mint kitűnő orvosságot, és Gargeryné mindig tartott belőle raktáron a pohárszékben, mert azt hitte, hogy olyan kiváló szer, amilyen undorító. Máskor is annyit szokott belém diktálni ebből a csodaszerből, mint nagyszerű erősítőből, hogy olyan szagom lett tőle, mint a frissen kátrányozott kerítésnek. De ezúttal az eset sürgőssége egy egész messzelynyit megkívánt ebből a keverékből, amelyet úgy öntött be a torkomba, nagyobb kényelmemre, hogy a hóna alá szorította a fejemet, mintha kaptafára húzta volna. Joe egy félmesszely árán szabadult; de ezt le kellett nyelnie (bármennyire húzódozott is tőle, mialatt lassan rágva utolsó falatját, ott ült elmélkedve a tűz előtt), „mert fölfordult a gyomra". Magamról ítélve, azt kell mondanom, hogy utána minden bizonnyal fölfordult a gyomra, ha előtte nem is fordult föl.

A lelkiismeret félelmes valami, amikor felnőtt embert vagy gyereket furdal; de mikor, gyerekről lévén szó, ez a titkos teher együtt nehezedik rá egy másik titkos teherrel a nadrágja szárában, hát akkor (tanúságot tehetek róla) igen súlyos büntetés. A bűntudat, hogy megrabolni készülök Joe feleségét - arra sohse gondoltam, hogy Joe-t akarom megrabolni, mert az sohse jutott eszembe, hogy a háztartás dolgaiból bármi is az övé - majd megbolondított, kapcsolatban azzal a kényszerűséggel, hogy az egyik kezemet mindig rajta kellett tartanom a vajaskenyeremen, mialatt ültem vagy amikor kiküldtek valamiért a konyhába. Majd amikor a láp vidék szélrohamai lángra lobbantották a tűzhely tüzet, úgy rémlett, hogy hallom odakint a megvasalt lábú férfi hangját, akinek esküvel titoktartást fogadtam, s aki most azt kiáltja, hogy nem tud és nem is akar holnapig éhezni, hanem azonnal enni akar. Máskor meg az jutott eszembe, mi lesz, ha az a fiatalember, akit csak üggyel-bajjal lehetett visszatartani attól, hogy belém ne mártsa a kezét, engedni talál természetes türelmetlenségének vagy elvéti az időt és azt találja hinni, hogy holnap helyett már ma éjszaka joga van a szívemhez meg a májamhoz! Ha égnek állt valaha valakinek a haja rémületében, akkor az enyém most bizonyosan égnek állt. Vagy talán nem is esett meg ez még soha senkinek a hajával?

Karácsony este volt és nekem a puddingot kellett kavarnom másnapra a vörösréz rudacskával héttől nyolcig a falióra szerint. Megpróbáltam a kavarást, lábamon a teherrel (ez persze megint eszembe juttatta azt az embert és a terhet az ő lábán) és azt kellett tapasztalnom, hogy mialatt a keverő mozdulatokat végeztem, vajaskenyerem valósággal ellenállhatatlanul csúszott egyre lejebb a bokám felé. Szerencsére, egy pillanatra kisurranhattam a konyhából és lelkiismeretemnek ezt a részét letétbe helyeztem padlás-hálószobámban.

- Hah! - szóltam, mikor a kavarás végeztével mégegyszer át akartam melegedni a sarokban a tűzhely mellett, mielőtt felküldenek aludni - ez ágyúlövés volt, Joe?

- Az! - felelt Joe. - Megin kereket oldott egy fegyenc.

- Mi az, hogy kereket oldott, Joe? - kérdeztem.

A néném, aki mindig magára vállalt minden fölvilágosítást, csípősen odavágta: - Megszökött! Megszökött! - úgy adva be a magyarázatot, mint a kátrányos vizet.

Mialatt a néném kézimunkája fölé hajolt, én Joe felé csucsorítottam a szájamat, hangtalanul ezt kérdezve tőle: - Mi az: fegyenc?

Joe olyan mesterkélt válaszra csucsorította erre a saját száját, hogy csak ezt az egy szót tudtam megérteni belőle: - Pip.

- Tegnap éccaka - szólt Joe hangosan -, az esti ágyúlövés után kereket oldott egy fegyenc. És leadták utána a figyelmeztető ágyúlövést. Most pedig, úgy láccik, egy másik után sütik el az ágyút figyelmeztetésül.

- Ki süti el? - kérdeztem.

- Ördög vigye ezt a kölyköt! - szólt közbe a néném, homlokát ráncolva felém a munkája fölött. - Mi mindent nem kérdez! Ne kérdezz semmit, ha azt akarod, hogy ne traktáljanak hazugságokkal.

Úgy gondoltam, hogy nem igen volt udvarias sajátmagával szemben, amikor arra célzott, hogy hazugsággal traktál, ha kérdezek tőle valamit. De hát nem is volt soha udvarias, csak amikor vendégei voltak.

Ebben a pillanatban ugyancsak megnövelte a kíváncsiságomat Joe azzal, hogy hihetetlen erőlködéssel elkezdte tátogatni a száját és olyan formára csucsorította, mintha ezt akarta volna mondani: - Harapós. - Én persze a feleségére értettem és erre a kérdésre csucsorítottam a számat: - Ő? - De Joe erről hallani se akart, újra eltátotta a száját és valami nagyon határozott szóra csucsorította. De én sehogysem tudtam a szót megérteni.

- Néném - szóltam, az utolsó szalmaszálba kapaszkodva -, nagyon szeretném tudni - ha nem haragszol érte -, hol sütik el az ágyúkat?

- Az Isten irgalmazzon ennek a kölyöknek! - kiáltott a néném, de olyan hangon, mintha nem egészen ezt gondolná, hanem inkább az ellenkezőjét. - Hát a rabhajókon.

- Ó-ó! - szóltam, Joe-ra nézve. - A rabhajókon!

Joe szemrehányóan köhögött, mintha azt akarta volna mondani: - Hiszen megmondtam.

- És kérlek, mik a rabhajók? - kérdeztem.

- No tessék! - kiáltott a néném, rám mutatva tűjével és cérnájával, miközben megrázta felém a fejét. - Ebadta kölyke! Ha felel neki az ember egy kérdésére, mindjárt egy tucattal áll elő. A rabhajók leszerelt hajók, túl a láposon. - A lápvidéket mifelénk mindig így neveztük csak.

- Szeretném tudni, ki kerül a rabhajókra és mért kerül oda? - kérdeztem általánosságban, nyugodt elszántsággal.

Ez több volt a soknál néném számára, aki nyomban fölállt.

- Te tacskó - kezdte -, nem azért neveltelek föl csakúgy kézzel, hogy megkeserítsd az emberek életét. Ha ezért tettem volna, szidnának érte, nem dicsérnének. Az embereket azért küldik a rabhajókra, mert gyilkolnak, mert rabolnak és hamisítanak és mindenféle gonoszságot követnek el; és mindig azon kezdik, hogy kérdésekkel zaklatnak másokat. Most pedig lódulj aludni!

Nem volt szabad sohse gyertyát gyújtanom, mikor aludni mentem s mialatt fölfelé kapaszkodtam a lépcsőn a sötétben, bizsergő fejjel, - mert a néném utolsó szavaihoz kíséretet dobolt rajta a gyűszűjével -, rettenetesen bántott az a kényelmetlen érzés, hogy a rabhajók készen várnak én rám is a közelben. Tisztában voltam vele, hogy úton vagyok feléjük. Azon kezdtem, hogy kérdésekkel zaklattam másokat és megrabolni készültem a nénémet.

Ettől a naptól fogva, amely most meglehetősen messze van tőlem, gyakran gondoltam arra, milyen kevesen tudják, mit jelent a gyermeki lélek számára, mikor félelmében titkolódzik. Mindegy, akármennyire is oktalan a félelme; elég, ha fél valamitől. És én halálosan féltem attól a fiatalembertől, aki a szívemet és a májamat kívánta; halálosan féltem megvasalt lábú közbenjárómtól; halálosan féltem saját magamtól, mert rettenetes ígéretet csikartak ki belőlem; semmi reményem nem volt arra, hogy talán mindenható néném segítségével megszabadulhatok, hisz a néném minden alkalommal kereken visszautasított; gondolni sem merek rá, mit nem tettem volna meg szükség esetén, titkolódzó félelmemben.

Ha egyáltalán aludtam akkor éjszaka, azért aludtam csak, hogy azt álmodjam, hogy nagy hullám lefelé sodor a folyón a rabhajók felé; és amikor az akasztófa felé sodródtam tova, egy kísértetes kalóz szócsövön lekiáltott rám, hogy legokosabb lesz, ha mingyárt partra szállok és fölakasztatom magam, kár halogatni a dolgot. Féltem elaludni, még ha kedvem lett volna is hozzá, mert tudtam, hogy amint pitymallani kezd, ki kell rabolnom az éléskamrát. Éjszaka nem rabolhattam ki, mert akkor még nem lehetett gyertyát gyújtani egy kis dörzsöléssel, acéllal kellett volna kovából szikrát csiholnom, és olyan lármát csaptam volna, mint a kalóz, mikor a láncát csörgeti.

Mihelyt kis ablakom előtt szürkélleni kezdett a nagy fekete bársony szemfedő, fölkeltem és lementem a lépcsőn; útközben minden egyes deszkaszál minden egyes reccsenése azt kiáltotta utánam: - Fogjátok meg! Tolvaj! - meg: - Ébredj, Gargeryné! - Az éléskamrában, amely, tekintettel az ünnepekre, sokkal telibb volt, mint rendesen, nagyon megijesztett egy lábánál fogva felakasztott nyúl, amely, mikor félig háttal fordultam feléje, mintha rám pislogott volna. De nem értem rá meggyőződni róla, nem tévedek-e; nem értem rá válogatni, nem értem rá semmire a világon, mert nem volt elvesztegetni való időm egy pillanat se. Loptam egy kis kenyeret, egy kis száraz sajtot, vagy egy félkorsóra való vagdalt húst (ezt az esti vajaskenyeremmel együtt belekötöttem a zsebkendőmbe), egy kis rumot egy kőkorsóból (a rumot áttöltöttem egy üvegbe, amelyben odafönt a szobában nagytitokban mámorító édesgyökérlikőrt szoktam gyártani magamnak: a kőkorsó tartalmát pedig felhigítottam egy kancsóból, amelyet a konyhakredencben találtam); loptam továbbá egy húsoscsontot, amelyen alig volt hús és egy szép, gömbölyű, tömött disznópástétomot. Már-már úgy volt, hogy a pástétom nélkül távozom, de az utolsó percben kíváncsian fölmásztam egy polcra, hogy megnézzem, mi lehet az, amit olyan gondosan félreraktak letakart cseréptálban egy sarokba és amikor láttam, hogy a pástétom, elvittem magammal, mert azt reméltem, hogy a néném nem egyhamar akarja föltálalni és így egyideig nem veszi majd észre, hogy hűlt helye van.

A konyha egyik ajtaja a kovácsműhelybe nyílt; ezt az ajtót kireteszelve fölnyitottam és elvettem Joe szerszámai közül egy reszelőt. Majd rendbehoztam minden zárat, úgy, ahogy eredetileg volt, kinyitottam azt az ajtót, amelyen mult este beléptem, mikor haza szaladtam, becsuktam magam után és megindultam futva a ködös lápvidék felé.

HARMADIK FEJEZET.

Zúzmarás, nagyon nyirkos reggel volt. A nyirkosságot láttam már a szobámból is kívül kis ablakomon, mintha egész éjjel ott sírt volna egy gonosz manó, zsebkendőnek használva az ablakot. Most láttam, hogy a nyirkosság ellepte a csupasz növényeket és a gyér füvet, mint holmi durvábbfajta pókháló ágról ágra, fűszálról fűszálra kapaszkodva. Minden palánkra és kapura rátapadt a nedvesség; és a lápköd oly sűrű volt, hogy a cölöp fa-ujját, amely az irányt mutatta falunkba - bár ezt az irányt soha senkifia nem választotta -, nem láttam, amíg egészen alája nem jutottam. És mikor fölnéztem rá, mialatt csöpögött róla a nedvesség, szorongatott lelkiismeretemnek olyanúl rémlett, mint holmi kísértet, amely engem a rabhajókra szán.

A köd még sűrűbb lett, mihelyt kijutottam a láposba, úgyhogy látszólag nem én szaladtam a dolgok felé, hanem minden énfelém szaladt. Ez nagyon kellemetlenül hatott bűnös lelkemre. A sorompók, árkok és töltések rámtörtek a ködből, mintha világosan azt kiáltották volna: - Egy fiú másnak a disznópástétomával! Fogjátok meg!

A barmok époly hirtelen bukkantak föl előttem s a szemükből rámmeredt, az orrlikaikból rámgőzölgött ez a kiáltás: - Megállj, fiatal tolvaj! - Egy fehér nyakörvös, fekete ökör - amely félig-meddig úgy hatott fölébredt lelkiismeretemre, mintha papiszemély lett volna - oly makacsul rámmeresztette a szemét és amikor elfordultam tőle, vádló módjára úgy utánamfordította furcsa fejét, hogy pityeregve így szóltam hozzá: - Nem tehetek róla, uram! Nem a magam számára vettem el! - Az ökör erre lehajtotta a fejét, füstfelhőt fujt ki az orrából és hátsólábaival nagyot rúgva és a farkával nagyot söpörve, eltűnt a ködben.

Mindeközben egyre közelebb jutottam a folyóhoz; de bármennyire siettem is, nem tudtam fölmelegíteni a lábamat, amelyhez a nedves hideg mintha úgy oda lett volna kovácsolva, mint a vas annak az embernek a lábához, akihez találkozóra szaladtam. Meglehetősen tisztában voltam az úttal az ütegsánc felé, mert egy vasárnap jártam már ott Joe-val és Joe, aki egy régi ágyún ült, azzal biztatott, hogy nagyokat fogunk még itt mulatni, ha rendesen elszegődött inas leszek már nála!

De a zavaró ködben végül mégis azon vettem észre magamat, hogy nagyon is jobbra vágtam, úgy hogy meg kellett próbálnom visszafelé jutni a folyó mentén, az iszap fölé emelt kőtöltésen, amelynek lazán rakott kövei inogtak a lábam alatt, és a karók mellett, amelyekkel a dagály határát pécézték ki. Sietve, ahogy csak telt tőlem, éppen keresztülugrottam egy árkon, amelyről tudtam, hogy nagyon közel van az ütegsánchoz, és éppen fölfelé kapaszkodtam a töltésre túl az árkon, mikor hirtelen magam előtt láttam ülni az emberemet. Háttal volt felém, a karját összefonta és előrebiccenve mélyen aludt.

Azt hittem, jobban meg fog örülni, ha váratlanul termek előtte a reggelijével, csendesen közelebb mentem hát, és megérintettem a vállát. Hirtelen fölugrott és - nem az én emberem volt, hanem egy másik ember!

De ennek az embernek is szürke darócruhája volt, ennek is nagy vasdarab volt a lábán, ez is béna és rekedt volt, mint a másik; csak az arca volt más, és lapos, alacsony tetejű, széles karimájú keménykalap volt a fején. Mindezt egy pillanat alatt láttam, mert csak egy pillanatom volt rá, hogy lássam. Nagyot káromkodott és felém sujtott - nagy lendülettel, de erőtlenül. A csapás nem talált; az ember megtántorodott, majdnem elvágódott, majd futásnak eredt, még kétszer elbotolva futás közben, azután beleveszett a ködbe.

- A fiatalember! - gondoltam, és ez a gondolat belenyilalt a szívembe. Valószínűleg fájdalmat éreztem volna a májamban is, ha tudom, hogy hol a májam.

Most már hamarosan eljutottam az ütegsánchoz, és az én emberem ott várt rám, még mindig átölelve sajátmagát és ide-oda bicegve, mintha egész éjjel egyebet se tett volna. Bizonyos, hogy rettenetesen fázott. Szinte azt vártam, hogy leroskad és meghal ott előttem a hidegtől. És a szeméből olyan rettenetes éhség mered rám, hogy amikor átadtam neki a reszelőt, az jutott eszembe, hogy bizonyosan megpróbálta volna megenni, ha meg nem látja a batyumat. Ezúttal nem fordított föl, hogy hozzájusson ahhoz, amim volt, hanem engedte, hogy a lábamon álljak, miközben kibontottam a batyumat és kiürítettem a zsebeimet.

- Mi van az üvegbe, fiú? - kérdezte.

- Rum - feleltem.

A vagdalt húst befelé gyömöszölte már a torkán, a legkülönösebb módon - nem mintha enne, hanem mintha sebbel-lobbal eldugna valamit -, de hirtelen abbahagyta az evést a rum kedvéért. Mindeközben annyira vacogott, hogy nem győztem ámulni rajta, mikép tarthatja a palack nyakát a fogai között anélkül, hogy le nem harapja.

- Azt hiszem, kilelte a hideg - jegyeztem meg.

- Magam is azt hiszem, fiacskám - felelte.

- Ez nem jó hely - folytattam. - - Itt feküdt kint a láposon, és ez tele van hideglelléssel meg köszvénnyel.

- A reggelim mindenesetre megeszem, mielőtt a láp végez velem - felelte. - Megeszem, még ha utána mingyá föl is kötnek a a r a az akasztófára. Addig mindenesetre legyűröm ezt a vacogást, nyugodt lehecc.

Közben mohón falta a vagdalt húst, a húsos-csontot, a kenyeret, a sajtot és a disznópástétomot, még pedig valamennyit egyszerre: bizalmatlanul belemeredve a ködbe, amely körülfogott bennünket, és gyakran szünetet tartva - nem mozgott ilyenkor a szája sem -, hogy hallgatódzik. Egyszerre csak valami valóságos vagy képzelt hang, valami csörömpölés a folyón vagy a marhák szuszogása a lápon megijesztette őt. Hirtelen így szólt:

- Csak nem a Sátán álnok fattya vagy? Nem hoztá senkiccse magaddaa?

- Nem, uram! Nem!

- Avvaa se bíztá meg senkiccse, hogy nyomomba gyüjjön?

- Nem!

- Rendbe van - mondta -, hiszek neked. Igazán vad kutyakölyök vóná, ha mán tacskókorodba segítené hajszóni ojjan nyomorút férget, amijen én vagyok; hisz mán is dögrovóson vagyok, úgy agyonhajszótak.

Valami úgy berregett a torkában, mintha óraszerkezet lett volna benne és éppen ütni készült volna. Rongyos darócruhája ujját végighúzta a két szemén.

Sajnáltam nagy szomorúságában, de mikor láttam, hogy a pástétom egyre jobban megnyugtatja, nekibátorodtam és így szóltam:

- Örülök, hogy ízlik.

- Mondtá valamit?

- Azt mondtam: örülök, hogy ízlik.

- Köszönöm, fiacskám. Csakugyan ízlik.

Gyakran megfigyeltem nagy kutyánkat, amikor evett, s most azt vettem észre, hogy a kutyának és ennek az embernek az evése között határozott hasonlóság van. Az ember éppen

olyan erős, éles, hirtelen harapásokkal evett, mint a kutya. Nagyon gyorsan és nagyon hevesen nyelt le vagy inkább kapott be minden falatot; és evésközben jobbra-balra tekintgetett, mintha mindenfelől veszélyt szimatolna, hogy valaki ott terem és elrabolja a pástétomát. Általában sokkal nyugtalanabb volt, semhogy kényelmesen élvezhette volna az ennivalóját, és az jutott eszembe, hogy ha valaki együtt falatozna vele, bizonyosan a vendége után kapna a fogaival. Mindebben igazán nagyon hasonlított a kutyához.

- Attól tartok, hogy nem hagy semmit n e k i - szóltam félénken, miután egy ideig tétovázva azon tűnődtem, elég udvarias lesz-e a megjegyzésem. - Onnan már semmit sem hozhatok, ahonnan ezt hoztam. - Ennek a ténynek a bizonyossága ösztökélt arra, hogy ilyeténkép figyelmeztessem őt.

- Nem hagyok semmit n e k i? K i n e k? - kérdezte barátom, hirtelen abbahagyva a pástétom héjának ropogtatását.

- A fiatalembernek. Akiről beszélt. Akivel együtt bujtak el.

- Vagy úgy! - szólt, egy kissé nyersen elnevetve magát. - A n n a k? Persze, persze! A n n a k nem köll ennivaló.

- Pedig úgy nézett ki - szóltam -, mintha kellene neki.

- Úgy nézett ki? Mikor?

- Az imént.

- Hol?

- Amott - szóltam, kinyújtva a kezemet; bóbiskolva aludt, amikor rábukkantam és azt hittem, hogy maga az.

Galléron ragadt és úgy rám meresztette a szemét, hogy már-már azt hittem, megint az a gondolata támadt, hogy ketté nyisszantja a gégémet.

- Éppen olyan ruhája volt, mint magának, csak kalapja is volt, - magyaráztam reszketve; - és... és... - tapintatosan szerettem volna kifejezni magamat, - és neki is lett volna rá oka, hogy reszelőt kérjen kölcsön. Nem hallotta tegnap este az ágyúlövést?

- Hát m é g i s c s a k ágyúlövés vót! - dörmögte magában.

- Csodálom, hogy nem volt bizonyos benne - beszéltem tovább -, hiszen mi is hallottuk otthon, pedig messzebb lakunk és bent voltunk a házban.

- Hej, fiacskám! - felelte. - Mikor egyedű van az ember itt a laposba, üres fejjee, meg üres gyomorraa és maj megveszi a hideg meg az éhség, hát akkor egyebet se hall egész éccaka, mint ágyúzást meg kiabálást. H a l l? Láttya a katonákat, amint piros kabátyukra rávilágít a fáklyák fénye, amint egyre gyönnek-gyönnek, egyre közelebb. Hajja, hogy szólíttyák, a számát kiáttyák, hajja a puskák zörömpölését, hajja a vezényszót: „Tőccs! Vigyázz! Célozz!", érzi, hogy megragaggyák... és aztán nem vót semmise! Nem egy őrjáratot láttam én mult éccaka rendbe fővonúni... ördög vigye őket a trap-traptyukkal!... láttam én százat is. Oszt az ágyúzás!? Remegni láttam a ködöt világos nappaa az ágyúzástú... De hogy is vagyunk avvaa a másikkaa? - Amit eddig mondott, azt úgy mondta, mintha énrólam egészen megfeledkezett volna. - Nem vetté észre rajta semmi különöst?

- Csúnyán össze-vissza volt karmolva az arca - szóltam, olyasmiről adva számot, amiről alig tudtam, hogy tudom.

- Nem itt? - kiáltott, tenyerével kíméletlenül rácsapva a bal arcára.

- Igen, igen! Ott!

- Hol az az ember? - Az ennivaló maradékát begyömöszölte szürke zubbonyának a zsebébe. - Mutasd meg, meere ment? Hadd ráncsam le, mint a véreb! Átok verje ezt a vasat a lábamon! Ide a reszelővee, fiacskám!

Megmutattam az irányt, amerre a köd elnyelte azt a másik embert és egy pillanatig arrafelé bámult. De aztán lekuporodott a bűzhödt, nedves fűbe és elkezdte reszelni a vasat, mintha megőrült volna, nem törődve sem velem, sem a saját lábával, amelyen régi véres horzsolás volt; olyan durván bánt vele, mintha abban sem lett volna több érzés, mint a reszelőben. Most, hogy ilyen dühödten belefeküdt a munkába, megint nagyon féltem tőle; és az is nagyon aggasztott, hogy ilyen sokáig elmaradtam hazulról. Szóltam neki, hogy mennem kell már, de nem vett rólam tudomást; azt gondoltam hát, az lesz a legokosabb, ha szép csendesen elosonok. Utoljára azt láttam belőle, hogy a fejét lehajtotta a térde fölé és keményen dolgozott a bilincsén, miközben türelmetlenül dörmögve szidta ezt is, meg a lábát is. Utoljára ezt hallottam tőle, mikor megálltam a ködben hallgatózni és a reszelő még mindig ide-odajárt.

NEGYEDIK FEJEZET.

Meg voltam győződve róla, hogy ott várakozik már a konyhában egy rendőr, hogy letartóztasson. De rendőrnek nyoma sem volt, sőt még a rablást sem födözték fel. A néném lázasan sürgött-forgott, hogy rendbehozza a házat az ünnepi lakomára és Joe-t kiállította a konyhaajtó küszöbére, hogy megóvja a szemétlapáttól, amellyel Joe előbb-utóbb mindig összeütközésbe szokott kerülni, mikor néném belemelegedett a takarításba.

- Hát te hol a pokolba voltál? - harsogott rám néném karácsonyi üdvözlete, mikor a lelkiismeretemmel egyetemben fölbukkantam.

Azt feleltem, hogy odalent voltam hallgatni a betlehemeseket.

- Ah! Hm! - jegyezte meg a néném. - Rosszabbat is csinálhattál volna.

- Kétségtelenül - gondoltam magamban.

- Ha nem volnék kovácsnak a felesége és ha nem volnék (ami egyre megy) rabszolga, aki sose tehetem le a kötényemet, talán én is elmehettem volna hallgatni a betlehemeseket - jelentette ki a néném. - Nagyon szeretem a karácsonyi énekeket, hát persze, hogy éppen ezért sose jutok hozzá, hogy meghallgassam.

Joe, aki nyomomban bemerészkedett a konyhába, mihelyt a szemétlapát visszahúzódott előttünk, a kezefejével békülékenyen végigsímította az arcát, mikor a felesége egy pillanatig rátekintett, de amikor a felesége másfelé nézett, Joe nagy titokban keresztbe tette a két mutatóujját és felém nyujtotta. Ez megállapodásunk szerint azt jelentette, hogy a néném haragos kedvében van. Annyira ez volt a rendes állapota, hogy Joe meg én, ami az ujjgyakorlatokat illeti, gyakran heteken át egyáltalában valósággal keresztes vitézek voltunk.

Felséges ebédre készülődtünk. Füstölt sertéscombra káposztával és töltött csirkére. Egy szép vagdalthúspástétom már előtte való nap reggel elkészült (ez volt a magyarázata annak, hogy a vagdalt hús maradványának eltűnését nem vették észre), a pudding pedig már javában főtt. Ennek a nagyszabású előkészületnek köszönhettük, hogy a reggelit minden különösebb ceremónia nélkül kaptuk meg.

- Eszemágában sincs - mondta a néném -, elhihetitek, hogy most, amikor annyi dolgom van még, ünnepélyesen teletömjelek benneteket reggelire és aztán mosogassak is utánatok!

Úgy osztotta ki hát a vajaskenyerünket, mintha két ezred gyorsan menetelő katonáról lett volna szó, nem pedig mindössze két otthon ülő emberről, egy nagyról, meg egy kicsiről: és a vajaskenyérhez, bocsánatkérő arcot vágva, a tálalóasztalkán lévő kancsóból hörpintettünk egy pár korty higított tejet. A néném közben tiszta fehér ablakfüggönyöket rakott föl, a széles kandallóra új virágos sallangot akasztott a régi helyébe és kitakarta a tornácon túl lévő kis vendégszobát is, amely soha máskor nem volt kitakarva, hanem az egész esztendőt ezüstös selyempapír hűvös ködében töltötte el, amely ráborult még a kandalló párkányán üldögélő négy kis fehér cserépkutyára is. Teljesen egyforma négy kis pudlikutya volt, fekete volt az orra valamennyinek és virágkosár volt mind a négynek a szájában. A néném nagyon tiszta háziasszony volt, de módfölött értett hozzá, hogy a tisztaságát kényelmetlenebbé és tűrhetetlenebbé tegye magánál a piszoknál is. A tisztaság mindjárt az istenfélelem után következik és vannak emberek, akiknek a vallásossága éppen ilyen elviselhetetlen.

A néném, minthogy ennyi dolga volt, helyetteseket küldött maga helyett a templomba, vagyis Joe meg én mentünk el helyette. Joe, a maga munkaruhájában, jellegzetes, markos kovács volt; de az ünneplőruhájában inkább hasonlított jómódban élő madárijesztőhöz, mint bármi

máshoz a világon. Semmi, amit ilyenkor viselt, nem illett rá, mintha másé lett volna; és minden, amit ilyenkor viselt, farkasgúzsba szorította. A mai ünnepi alkalommal úgy bukkant elő szobájából, mikor a jókedvű harangok megkondultak, mint a megtestesült boldogtalanság, vasárnapi vezeklésre kiöltözötten. Ami engem illet, azt hiszem, a nénémnek körülbelül az volt rólam a véleménye, hogy fiatal gonosztévő létemre a születésem napján valami rendőr-bába vett a gondjaiba és szolgáltatott ki neki avégből, hogy úgy bánjon velem, amint a törvény sértett méltósága megkívánja. Mindig úgy bánt velem, mintha én mindenáron meg akartam volna születni az ész, a vallás és az erkölcs parancsainak és legjobb barátaim óva intő tanácsainak ellenére. Még amikor új ruhát kaptam, a szabónak akkor is azt a parancsot adta, hogy olyan ruhát csináljon, amely félig-meddig javítóintézetnek is beválik és semmiesetre sem engedi meg, hogy szabadon használhassam a tagjaimat.

Megható látvány lehetett hát bizonyára szánakozó lelkek számára, mikor Joe meg én a templomba mentünk. De amit kívül szenvedtem, mégis semmiség volt belső szenvedéseimhez képest. Az a rémület, amely elfogott, valahányszor néném az éléskamra felé közeledett, vagy kiment a szobából, csak ahhoz a lelkifurdaláshoz volt fogható, amelyet éreztem, valahányszor eszembe jutott, amit a két kezem művelt. Istentelen titkom terhe alatt azt latolgattam, vajjon az egyháznak, ha őszinte vallomást tennék neki, elég hatalma volna-e arra, hogy megoltalmazzon a rettenetes fiatalember bosszújától. Az a gondolatom támadt, hogy legjobb lesz, ha abban a pillanatban, amikor a lelkész a kihirdetések után így szól: „Most rajtatok a sor!" - felállok és magánkihallgatást kérek tőle a sekrestyében. És igazán nem tudom, vajjon nem döbbentettem volna-e meg kis gyülekezetünket csakugyan ezzel a kétségbeesett lépésemmel, ha véletlenül nem karácsony napja van, hanem rendes vasárnap.

Hivatalos volt hozzánk ebédre Wopsle úr, az egyházfi, Hubble úr, a kerékgyártó, a feleségével, és Pumblechook bácsi (Joe nagybátyja, de a néném kisajátította a maga számára), aki jómódú gabonakereskedő volt a legközelebbi városban és saját kétkerekű csézáján járt. Az ebéd ideje félkettő volt. Mikor Joe meg én hazaérkeztünk, az asztal már terítve volt; a néném ünnepi díszben, az ebéd ünnepi készenlétben és a főajtó, amely máskor mindig zárva volt, nyitva várta a vendégek bevonulását. Csillogott-ragyogott minden. És a lopásról még mindig egy szó sem esett.

Az idő telt, anélkül, hogy érzéseim enyhültek volna, és a vendégek megérkeztek. Wopsle úrnak, aki nagy, fénylő, kopasz homlokkal egyesített római orrnak a tulajdonosa volt, legfőbb büszkesége mély hangja volt. Az ismerősei meg voltak győződve róla, hogy ha szabadjára engedhetné a hangját, a tisztelendő elbujhatna mellette szégyenletében. Ő maga nyiltan hirdette, hogy ha az egyház híve volna a szabad versenynek, majd meglátnák, hogy ő kicsoda. Minthogy azonban nem volt híve, Wopsle úr, amint már említettem, megmaradt egyházfinak. De Wopsle úr kíméletlenül belefeküdt az ámen-ekbe; és valahányszor jelezte a zsoltárt - persze mindig az egész verssel -, először körülnézett a gyülekezeten, mintha ezt akarta volna mondani: „Hallottátok barátomat fönt a szószéken; most hallgassatok meg engem is és mondjátok meg, mit szóltok e h h e z a stílushoz!"

Én nyitottam ajtót a vendégeknek - azt a hitet keltve bennük, hogy mindig ezt az ajtót szoktuk kinyitni - s először Wopsle urat eresztettem be, azután Hubble urat a feleségével és utoljára Pamblechook bácsit, akit - csak mellesleg említem - é n n e k e m nem volt szabad bácsinak szólítani, a legszigorúbb büntetés terhe alatt.

- Húgomasszony - szólt Pamblechook bácsi, aki jól megtermett, szuszogva lélekző, középkorú, lassú ember volt, harcsaszájú, meredtszemű, égnek álló rőt hajjal, mintha csak az imént akart volna megfulladni s éppen most kezdene magához térni -, húgomasszony, fogadja szívesen tőlem karácsonyra - fogadja szívesen, húgomasszony - ezt az üveg malagát - meg ezt az üveg oportóit.

Minden karácsony napján ugyanezekkel a szavakkal köszöntött be, mintha valami óriási ujságot mondana és a két üveg bort úgy fogta, mintha sulyzókat tartana a kezében. A néném pedig minden karácsony napján azt válaszolta neki, amit most válaszolt:

- Ó, Pum-ble-chook bá-csi! Milyen meglepetés!

Pumblechook bácsi pedig minden karácsony napján úgy folytatta a beszélgetést, ahogy most folytatta:

- Rászolgált a meglepetésre, húgomasszony. De hát hogy-mint vannak? És mit csinál a kis kótyonfity? (Ez én voltam.)

Az ilyen ünnepi alkalommal mindig a konyhában ebédeltünk és amikor a dióra, narancsra meg almára került a sor, átvonultunk a vendégszobába. Olyanforma változás volt ez, mint Joe elváltozása, mikor a munkaruhájából az ünneplőjébe bujt. A néném ezúttal szokatlanul élénk volt és Hubblené társaságában általában mindig sokkal kedvesebb szokott lenni, mint akármilyen más társaságban. Hubblenére úgy emlékszem, mint égszínkékruhás, szögletes, fürtöshajú, kis teremtésre, aki hagyományosan ragaszkodott ahhoz, hogy fiatalszámba vegyék, mert amikor feleségül ment Hubble úrhoz - Isten tudja, milyen régen - sokkal fiatalabb volt a férjénél. Hubble úrra úgy emlékszem, mint kemény, vállas, egy kicsit görnyedten járó öreg emberre, akinek forgács-szaga volt és akinek úgy elállt egymástól a két lába, hogy gyerek-koromban, amikor a szabadban találkoztam vele, mindig jó pár angol mérföldnyi sík mezőt láttam a lábai között.

Ebben a díszes társaságban visszás lett volna a helyzetem még akkor is, ha nem is raboltam volna ki az éléskamrát. Nem azért, mert odaszorultam az abrosz egyik éles csücske mellé, ahol az asztal a mellembe fúródott és Pumblechook bácsi könyöke a szememet fenyegette; azért sem, mert beszélnem tilos volt (hiszen nem is volt kedvem beszélni); meg azért sem, mert a töltött csirke csupa-ín lábrészeivel traktáltak, meg a disznóhúsnak azokkal a gyanús darabkáival, amikkel a disznónak, amíg élt, legkevesebb oka lehetett büszkélkednie. Nem! Mindezzel nem törődtem volna, ha máskülönben békét hagynak. De nem hagytak békén. Mintha azt hitték volna, hogy elszalasztják a jó alkalmat, ha nem terelik rám lépten-nyomon a beszélgetést és nem döfik belém szavaiknak a hegyét. Beillettem volna boldogtalan kis bikának valamelyik spanyol cirkuszba, úgy összevissza szurkáltak erkölcsi ösztökéikkel.

A mulatság megkezdődött abban a pillanatban, amint leültünk ebédelni. Wopsle úr mondta az asztali áldást, olyan színpadi deklamációval - amely most a hamletbeli szellem és III. Richárd beszéde módjának valami áhitatossá kereszteződött hangján csengett vissza fülembe - és azzal az igazán megszívlelni való kívánsággal végezte, hogy legyünk mindig-mindig háladatosak. Mire néném rámvetette szemét s halk dorgálás hangján így szólt:

- Hallottad? Háladatosnak kell lenned!

- Különösen pedig - mondta Pumblechook bácsi - légy háladatos, te fiú, azok irányában, akik csakúgy kézzel neveltek föl téged!

Hubblené a fejét ingatta és olyan komor sejtelemmel pillantva rám, mintha belőlem ugyan soha jóravaló ember nem válhatnék, ezt kérdezte:

- Hogyan is van az, hogy a fiatalok sohsem háladatosak?

Ez az erkölcsi titok, úgy látszott, túlságosan nagy rejtelem volt a társaságnak, míg Hubble úr meg nem fejtette ezzel a kijelentéssel:

- Már olyan a természetük, gonosz.

- Igaz - mormogták valamennyien és mindegyikük a maga módján, különös, kellemetlen pillantást vetett rám.

Joe helyzete és jelentősége, amikor társaság volt nálunk, mindig silányabbnak bizonyult (ha ugyan lehetett még silányabb), mint amikor nem volt társaság. De ő engem mindig pártolt és vígasztalt, amennyire csak tehette, még pedig igen sajátosan, például étkezés alkalmával, ha mártás volt, mindig abból adogatott. Mivel pedig ma bőségesen volt mártás, Joe legalább is fél vizespohárnyit kanalazott a tányéromra.

Amint ebédünk kissé már előrejutott, Wopsle úr az egyházi beszédet bírálgatta meg és pedig meglehetős szigorúan s ugyancsak jelezgette, hogy - persze abban a szokása szerint föltételezett esetben, ha „szabad egyház" van - micsoda beszédet mondott volna *ő*. Aztán megtisztelvén a társaságot ennek a beszédnek néhány főbb fejezetével is, kijelentette, hogy a mai szent beszéd tárgyát a pap helytelenül választotta, ami már csak azért sem menthető, toldotta, mert hiszen számos olyan tárgy van, amely „föltálalásra" alkalmas.

- Megint csak igaz - mondta Pumblechook bácsi. - Eltalálta uram! Föltálalásra alkalmas tárgy elegendő van, csak legyen, aki ízletessé tudja tenni. Ezen fordul meg minden. Messzire sem kell menni tárgyért, ha van az embernek sava-borsa hozzá. - Pumblechook úr aztán rövid gondolkodás után így folytatta: - Tessék csak, például, disznóhúsra gondolni. Hát nem tárgy ez? Ha tárgy kell, hát tessék csak disznóhúsra gondolni!

- Bizony igaza van, uram. Ily tárgyról az ember sok tanulságos dolgot mondhatna az ifjúságnak - vélekedett Wopsle úr s mielőtt még kimondhatta ezt, tudtam már, hogy engem bele fog vonni a dologba.

(- Jól idehallgass ám most! - szólt hozzám néném, csak úgy zárójeles közbevetés módján, de szigorúan.)

Joe újra pár kanál mártást adott.

- Disznó - folytatta Wopsle úr, a legmélyebb hangján s villájával az én elpiruló orcám felé mutatott, mintha a keresztnevemet említette volna -, disznó volt a társa a tékozló fiúnak. Disznók falánkságát elrettentő például szokták elébe tárni az ifjúságnak. (Nekem úgy rémlett, hogy pompásan illik ez a vonatkozás éppen őrá, aki imént lelkesen dicsérte a disznósültet, hogy oly kövér és nedvdús.) Ami visszatetsző a malacon, még inkább visszatetsző a fiún.

- Vagy a lányon - mondta Hubble úr.

- Természetesen, a lányon is, Hubble uram - ismerte el Pumblechook úr kissé ingerülten -, de hiszen itt most nincs leány.

- Aztán meg - mondta Pumblechook úr keményen felém fordulva -, gondold meg csak, mekkora hálával tartozol. Hiszen ha malacnak születtél volna...

- Az volt ez mindig, soha gyerek nagyobb malac nem lehetett ennél! - mondta néném nagyon nyomatékosan.

Joe megint adott a mártásból.

- Jó, jó, de én négylábú malacot mondok - szólt Pumblechook úr. - Ha négylábú malacnak születtél volna, vajjon itt lehetnél-e most? Ilyesmire persze nem is gondolsz.

- Legföljebb efféle formában lehetne itt - mondta Wopsle úr, az asztalon kínálkozó pecsenye felé bökve fejét.

- Erről a formáról én nem beszélek, uram - válaszolt Pumblechook úr, aki nem szerette a közbeszólásokat -; én arra gondolok, hogy mégis csak jobbfajta és idősebb emberek társaságának örvendhetett és azok beszélgetésén művelődhetett és jólét ölében ringatózhatott. Hát lehetséges lett volna ez, ha malacnak születik? Nem lett volna lehetséges. És ugyan mi lett volna a sorsod? - fordult újra felém. - Hát eladtak volna ennyi meg ennyi shillingért, már

amilyen piaci ára volt akkor a malacnak; Dunstable pedig, a hentes odajött volna a szalmavackodhoz, fölkapott volna a bal karja alá, a jobbjával félrecsapta volna a zubbonya szárnyát, hogy elővegye a kését a mellénye zsebéből és véredet eresztette volna és az övé lett volna az életed. Bizony nem nevelkedhettél volna csak úgy kézről. Szó sem lehetett volna ilyesmiről!

Joe megkínált, egyem még pár kanál mártást, de én azt már nem mertem elfogadni.

- Rengeteg vesződsége lehetett ezzel a fiúval, kedves - mondta Hubblené részvéttel a néném-nek.

- Vesződségem? - ismételte a szót néném - vesződségem? - És borzalmas fölsorolásába kezdett mindazoknak a bajoknak, amelyeket rosszaságommal szereztem, sorra ismertette, mi mindenféle álomriasztó tettet követtem el és mi mindenféle magasságból pottyantam le és mi mindenféle mélységbe zuhantam bele és mi mindenféleképen sebeztem összevissza magamat és hogy hányszor kívánta, bárcsak volnék már a síromban, én pedig konokul vonakodtam odatűnni.

A rómaiak, azt hiszem, nagyon bosszanthatták egymást az orrukkal. Talán ennek a következménye volt, hogy olyan nyugtalan nép lettek. Annyi bizonyos, hogy engem a Wopsle úr római orra komiszkodásaim elsorolása közben annyira bosszantott, hogy csipkedni szerettem volna, míg üvölteni nem kezd. De mindaz, amit eddig szenvedtem, semmiség volt ahhoz a rettenetes érzéshez képest, amely a testvérem mondókáját követő szünetben elfogott, midőn (ahogy fájdalmasan vettem észre) valamennyien megbotránkozással és irtózattal néztek rám.

- Csakhogy - mondta Pumblechook úr, előkelőn visszavezetve a társaságot arra a tárgyra, amelytől imént eltértek -, disznóhus, szó, ami szó, zsíros falat ám, nagyon zsíros; igazam van-e?

- Tessék egy kis rummal leöblíteni, bácsi - mondta néném.

Ó, egek, végül is hát itt a nemulass! Hiszen mindenesetre gyöngélleni fogja a rumot és meg is mondja majd, hogy gyönge és akkor végem! Az abrosz alatt az asztal lábába belekapaszkodtam mind a két kezemmel, úgy vártam sorsomat.

Néném kiment a kőpalackért, behozta a kőpalackot és töltött a bácsinak; más senki sem kért rumot. A szerencsétlen ember játékosan fogdosgálta poharát, fölemelte, a világosság felé tartva nézegette, megint letette s az én gyötrelmemet így nyújtotta el. Közben a néném és Joe fürgén igyekeztek az asztalon helyet takarítani a pástétomnak és a puddingnak.

Én nem bírtam szememet levenni a bácsiról. Miközben kezemmel, térdemmel szüntelen szorongattam az asztal lábát, látnom kellett, hogy íme a boldogtalan teremtés mint fogja enyelgőn ujjai közé újra a pohárkát, mint emeli magasba, mint mosolyog rá, fejét mint szegi hátra s a rumot mint issza ki. De már a következő pillanatban leírhatatlan megrőkönyödés vett erőt a társaság tagjain, mert hirtelen talpra ugrott, görcsös rángatódzással, mint ahogy szamárköhögés táncát szokták járni, rémülten fordult többször is maga körül és kirohant az ajtón; aztán látható volt az ablakon keresztül, mily vadul toporzékol és prüszköl odakünn, arca mily iszonyúan torzzá fintorodik, úgy rémlett, teljesen elveszti eszét.

Én még mindig az asztalba kapaszkodtam, midőn néném és Joe kiszaladtak hozzá. Nem tudtam ugyan, voltaképen mivel ártottam neki; de kétségtelennek éreztem, hogy valamikép megöltem őt. Borzalmas helyzetemben valósággal megváltásként hatott rám, hogy visszahozták, midőn is olyanformán nézvén körül a társaság tagjai között, mintha ezeknek köszönhetné póruljárását, beleroskadt karosszékébe s egyetlen, szörnyű jelentőségű szót horkantott:

- Kátrány!

A rumos palackot tehát a kátrányvizes kancsóból töltöttem meg. Tudtam, hogy Pumblechook most egyre rosszabbul lesz. Az asztal, amint görcsös erővel szorongattam, úgy remegett ettől a fogástól, mintha korunk valamely médiuma lettem volna.

- Kátrány! - kiáltott néném meghökkenten. - De az Isten szerelméért, hát hogyan juthatott kátrány bele?

Pumblechook bácsi azonban, aki teljes hatalmú úr volt ezen a háztartáson, nem akarta hallani ezt a szót, semmit sem akart hallani már erről a dologról, parancsoló kézmozdulattal legyintette a kérdést el magától s vízzel hígított borókapálinkát kért. Néném, aki már nyugtalanító módon kezdett töprengni, most nekilátott a borókapálinka, a forró víz, a cukor, a citromhéj előteremtésének s aztán egybekeverte mindezt. Legalább egyelőre hát megmenekültem. Az asztal lábát ugyan még mindig szorongattam, de most már a hála buzgalmával.

Lassankint aztán visszanyertem nyugodtságomat annyira, hogy ezzel a fogódzással fölhagyhattam és résztvehettem a puddingevésben. Pumblechook úr is evett már puddingot. Mindenki puddingot evett. A pudding elfogyott, Pumblechook úr pedig a borókapálinka hatásától valósággal sugárzani kezdett. Én hinni kezdtem, hogy ez a nap már szerencsésen fog elmúlni fölöttem, de ekkor néném egyszerre csak így szólt Joe-hoz:

- Tiszta tányérokat, hidegeket!

Tüstént belekapaszkodtam megint az asztal lábába s hozzászorítottam még a mellemet is, mintha valami fiatal bajtársamhoz, lelki-testi jóbarátomhoz bujtam volna. Előre láttam, mi fog következni s éreztem, hogy most már valóban végem.

- Meg kell most kóstolniok - mondta néném a legbájosabb módján szólva a vendégekhez -, meg kell kóstolniok végül azt a pompás-fölséges valamit, amivel Pumblechook bácsi ajándékozott meg minket.

Kell! No hiszen csak reméltesd velük, hogy azt meg fogják kóstolni!

- Tudják meg, kérem - mondta néném fölkelve -, pástétom az, fűszeres malacpástétom.

A társaság hódoló tetszést mormolt neki. Pumblechook bácsi pedig érezve, hogy itt ezekkel az embertársaival szemközt jókora érdemet szerzett - az előzményekhez képest meglehetős élénken - így szólt:

- Nos, húgomasszony, megtesszük majd a magunkét a legjobb tehetségünk szerint; hadd szeljünk hát abból a pástétomból!

Néném kiment, hogy behozza az ajándékot. Hallottam, lépései mint közelednek az éléskamrához. Láttam Pumblechook úr mint billegteti kését. Láttam az étvágy újraéledésének jeleit Wopsle úr római orrának cimpáin. Hallottam Hubble úr megjegyzését, hogy: „Fűszeres malacpástétomból, szó ami szó, kis falat még akármire is bekebelezhető, meg nem árt.” S hallottam Joe szavát: „Kapsz belőle, Pip!” De azt már egyáltalában nem tudtam bizonyosan, vajjon rémületem vad, éleshangú kiáltást csak képzelődésemben hallatott-e vagy a valóságban, az egész társaság füle hallatára. Csak olyasmit éreztem, hogy nem bírom ki tovább és hogy meg kell ugranom. Eleresztettem az asztal lábát s kirohantam, hogy megmentsem életemet.

De nem szaladhattam messzebbre, csak a ház kapujáig, ott fejjel nekiszaladtam egy muskétás csapatnak: az egyik katona bilincs-párt tartott elém s így szólt:

- Itt vagy hát, vigyázz ám, gyere csak!

ÖTÖDIK FEJEZET.

Az őrjárat megjelenésének, amint a katonák töltött puskájukat a tussal oda-odakoppantgatták az ajtónk küszöbéhez, az lett a következménye, hogy az ebédlő társaság nagy izgalommal fölpattant az asztal mellől s következménye lett az is, hogy Gargeryné, aki üres kézzel éppen visszatért volt a konyhába, hirtelen, szinte bénává meredve akadt el ebben a hüledező sirámában:

- Jóságos Isten, mi történt hát... azzal... a pástétommal!

Az őrmester meg én a konyhában voltunk, midőn a néném ott ily szemmeresztve megállt; és íme most e válságos pillanatban én jórészt visszanyertem érzékeim készségét. Az őrmester volt az a katona, aki imént rámszólt, most pedig ugyancsak ő nézett körül a társaság körében, a bilincset szinte tessékelő módon tartva jobbjában az ámulók felé, miközben balját az én vállamra tette.

- Bocsánatot kérek, hölgyeim és uraim - mondta az őrmester -, de ahogy már a kapuban említettem ennek a fürge kis gézengúznak - (nekem ugyan semmit sem említett) - üldöző úton járok, a király nevében, és a kovácsra volna szükségem.

- És ugyan mi szüksége volna, kérem, őrá? - kérdezte néném oly harciasan, mintha mindjárt meg is akarná torolni, hogy urára mindenkinek szüksége van.

- Asszonykám - válaszolt az udvarias őrmester -, ha csupán csak a magam nevében beszélnék, azt kellene mondanom, azért van őrá szükségem, hogy szerencsém lehessen és nagy tisztességem a takaros életepárjával megismerkedni, de mivelhogy a király nevében beszélek, hát csak az lehet a feleletem, hogy néminemű kis kovácsmunkáról van szó.

A társaság az őrmester e válaszát mint egészen kedves nyilatkozatot fogadta; Pumblechook úr még meg is jegyezte nagy hangosan:

- Jól beszél!

- Nézze csak, mester - mondta az őrmester, akinek szeme időközben megakadt Joe-n -, bajunk van ezekkel a vasakkal; úgy látom, az egyiknek elgörbült a závárzata, a perecek nem kapcsolódnak jól. Mivel pedig sürgős használatra köll nekünk ez a békó, nemde, lesz szíves megnézni mindjárt.

Joe megnézte a vasakat s kijelentette, hogy a javító munka céljára tüzet kell gyújtania a műhelyben s hogy a munka valószínűleg inkább két, mint egy órába fog telni.

- Úgy? Akkor hát csak fogjon azonnal hozzá, bátyám - mondta az állhatatos őrmester -, hiszen őfelsége szolgálatjában teszi. És ha embereim a segítségére lehetnek valamikép, csak vegye hasznukat.

S ezt mondván, kiáltott embereinek, akik topogva bejöttek a konyhába, egyik a másik után s fegyverüket beállították az egyik sarokba. Aztán ott álltak, ahogyan katonák szoktak álldogálni; hol lazán keresztbe fonva karjukat, hol a térdükkel vagy a vállukkal nekitámaszkodva valaminek, hol az övüket vagy a tarisznyájukat megigazgatva; hol az ajtón kinyújtogatva merev galléros nyakukat, hogy az udvarra köpjenek.

Mindezt láttam, de nem tudtam, hogy látom, mert valósággal halálos félelem szorongatott. De aztán, amint észre kezdtem venni, hogy a bilincs nem énrám vár és hogy a katonák fölbukkanása a pástétomot egészen háttérbe szorította, sikerült a lelkem szétzavart erőit ismét valamennyire összeszednem.

- Volna-e szíves megmondani nékem, hány óra most? - szólt az őrmester, Pumblechook úrhoz fordulva, mint olyan emberhez, akinek a pontosság erényére valló viselkedése igazolni látszott a föltevést, hogy számon szokta tartani az időt.

- Éppen most volt félhárom.

- Akkor hát nem nagy baj - mondta az őrmester elgondolkozón -; még ha két órát köllene is itt rostokolnom, majd csak nyélbeütődik a dolog. Meg tudná-é mondani nékem, hozzávetvést, mekkora az út innen a zsombékokig! Egy mérföldnél több csak nincs talán, ha helyes a számításom?

- Éppen egy mérföld - mondta néném.

- Akkor hát nyélbe üthetjük a dolgot. Sötétedésre kezdjük a bekerítést. Kevéssel sötétedés előtt, úgy kaptam parancsba. Nyélbe ütjük a dolgot.

- Fegyencek, őrmester? - kérdezte Wopsle úr olyan hangon, amely azt fejezte ki, hogy hiszen ez magától érthető.

- Azok - válaszolt az őrmester -, ketten. Tudjuk, meglehetősen tudjuk, hogy a zsombékok közt bujkálnak és esteledés előtt biz' azok onnan nem merészkednek elő. Errefelé senki sem látott efféle vadat?

Nemet mondtak nagybuzgón valamennyien, csak én hallgattam. De rám senki sem vetett ügyet.

- Nos - mondta az őrmester -, mielőtt csak sejthetnék is a fickók, remélem, egyszerre csak azon veszik észre magukat, hogy be vannak kerítve. Most hát rajta, mester! Remélem, készen áll, hiszen őfelségének, a királynak ügye ez!

Joe levetette kabátját, mellényét, nyakravalóját, magára csapta bőrkötényét s belépett a kovácsműhelybe. Az egyik katona kinyitotta a fatáblás ablakokat, másik tüzet gyujtott, harmadik a fujtatóhoz állt, a többi a láng körül álldogált, mely zúgóvá szítódott. Joe pedig elkezdte a kalapálást, a csengő-pengő kalapácsolást és mi néztük valamennyien.

Az érdeklődés, amelyet a küszöbön álló üldözés keltett, nemcsak hogy az egész társaság figyelmét lekötötte, hanem nénémet még adakozóvá is lelkesítette. Jókora kancsó sört csapolt a hordóból a katonáknak, az őrmestert pedig meghívta, igyék egy pohárka rumot. Pumblechook úr azonban szigorún közbeszólt:

- Bort adjon neki húgomasszony. Arról jótállók, hogy nem lesz hátrányos, azaz kátrányos...

Az őrmester megköszönte a szíves figyelmet s kijelentette, hogy mivel kátrányos italért nem rajong, inkább bort kér, ha szabad. Amint megkapta borát, őfelsége a király egészségére ivott s boldog karácsonyt kívánt, még pedig mindezt úgy végezte egyetlen szusszantásra s aztán jóízűn csemcsegtette száját.

- Jó nedű, nemde, őrmester? - kérdezte Pumblechook úr.

- Hát mondok valamit az úrnak - szólt az őrmester -, ez a nedű, úgy veszem észre, a kegyelmed jóvoltából van itt.

Pumblechook úr hájas örömmel mosolygott s így szólt:

- Igazán, igazán? Miért gondolja?

- Azért - válaszolt az őrmester és megveregette Pumblechook vállát -, mert az úr, úgy látszik, olyan sógor, aki tudja, hol a jó bor.

- Azt hiszi? - mondta Pumblechook úr, ugyanúgy mosolyogva, mint előbb. - Tessék még egy pohárral.

- Az úr kedvéért. És koccintsunk - válaszolt az őrmester. - Az én poharam peremét a kegyelmedének a talpához, a kegyelmedének talpát az enyémnek a pereméhez... csendülj pohár elsőt, csendülj másodikat.... pohárcsengésnél nincs szebb zene! Kedves egészségére! És ha ezer évig élne, soha borfajtáknak rosszabb bírája ne legyen, mint amilyen az élete mostani szakában!

Az őrmester fölhajtotta poharát megint s úgy látszott, nagyon hajlandó még többször is fölhajtani. Pumblechook úr pedig, úgy vettem észre, nagy vendéglátó kedvében mintha elfeledte volna, hogy a bort ajándékul szánta nekünk; kivette ugyanis néném kezéből a palackot és a legteljesebb rendelkezés jogának érzésével látott hozzá, hogy szíveskedése fölbuzdulásában az egészet kitöltögesse. Még én is kaptam belőle. És a bácsi oly hallatlanul bőkezűen bánt a borral, hogy még a másik palackot is előkövetelte és épp oly pazarul töltögetett belőle körbe, mint imént az elsőből.

Ahogy így elnézegettem őket, mint állnak ott a kürtő köré csoportosultan és mily nagyon jól mulatnak, arra gondoltam, hogy íme, ebédünknek de szörnyen pompás csemegéje is lett az én szökevény barátom ott a zsombékok között. Nem mulattak negyedrészt sem oly jól, amíg szórakozásukat meg nem élénkítette ez az izgalom, amelyet ő okozott nekik. És most, hogy valamennyien lázas várakozással tekintettek „a két gazember” elfogatása elé és úgy rémlett, mintha a fujtató a szökevények után bőgne, a tűz nyomukba lobogna, a füst üldözésükre sietne tova, Joe kalapácsának csengése-pengése már utólérné őket és a komor árnyékok a falon mind feléjük kapdosnának fenyegetőn, amint a lángok fölcsapnak, meg elhanyatlanak és a vörösen izzó szikrák fölfreccsennek, meg holttá húnynak, az én részvétes fiatal képzeletem úgy látta, hogy odakünn ennek a délutánnak oly fakó világossága arra a két szegény bűnösre még fakóbbá borul.

Végre elkészült Joe munkája és a kalapácsolás meg fujtatás véget ért. Joe, amint most visszabujt kabátjába, nagy bátorságra kapva, azt indítványozta, hogy néhányan menjünk a katonákkal s lássuk, mit hoz a vadászat. Pumblechook úr, Hubble úr vonakodtak, arra hivatkozván, hogy pipázni akarnak és a hölgyek társaságában maradni; Wopsle úr azonban kijelentette, hogy elmegy, ha Joe akarja. Joe azt mondta, hogy nagy kedve van erre a kirándulásra s szeretne engem is magával vinni, ha néném megengedi. Bizony mondom, sohasem kaptunk volna engedelmet erre az útra, ha nénémet meg nem szállja a kíváncsiság, hogy megtudjon mindent e dologról s megtudja, mint végződött az egész. De mivel így állt az ügy, csak megfenyegetett:

- Ha ezt a fiút úgy hozzátok haza, hogy a feje puskaütéstől széthasítottan fog lógni, hát énrám ugyan hiába nézegettek majd, hogy újra egésszé tákoljam össze.

Az őrmester illedelmesen elköszönt a hölgyektől s úgy vált el Pumblechook úrtól, mint valami jó cimborájától; ámbár kételkedem benne, hogy ennek az úriembernek az érdemeit száraztorkú állapotban is oly dús érzelmességgel méltányolta volna, mint e kis nedűjárás után. Emberei újra fölkapták fegyverüket és sorba álltak. Wopsle úr, Joe meg én szigorú parancsot kaptunk, hogy csak utócsapatul kísérjük őket és mihelyt a zsombékok közé érkezünk, egyetlen szót se ejtsünk. De amint valamennyien künn voltunk már a hűvös szabadban és a kiszabott módon jártuk utunkat, én áruló kedvre kapva, így suttogtam Joe-hoz:

- Remélem, Joe, nem találjuk meg őket.

Joe pedig ezt súgta nekem:

- Adnék egy shillinget, ha mán megugrottak, megmenekedtek vóna, Pip!

Sereghajtó gyülekezet nem csatlakozott hozzánk a falubeliek közül, mert hideg volt az idő és fenyegetően komor, az út szomorúságos, a talaj rosszjárású, a sötétség nőttön-nőtt, az embereknek pedig odahaza jó tüzecskéjük volt és inkább tetszett ünnepet tartaniok. Néhány arc föl-fölbukkant ugyan a pirosló fényű ablakokban s utánunk nézett, de senki sem jött nyomunkba. Elhagytuk az útmutatót s egyenest a temetőnek mentünk. Itt az őrmester keze intésére néhány percre megálltunk, amíg két-három embere bejárta a sírok területét és megvizsgálta a templom tornácát. Csakhamar visszatértek, nem találván semmit és most aztán a temető egyik oldalsó kapucskáján kinyomultunk a nyilt lápvidékre. Mardosó havas esőt csapkodott arcunkba a keleti szél és Joe fölvett engem a hátára.

Most hogy künn jártunk a borzalmasan sívár pusztaságon, amelyről senki sem gondolta volna, hogy én nyolc-kilenc órával ezelőtt ott voltam és mind a két bujkálót láttam, nagy aggodalommal szállt meg első ízben az a gondolat, vajjon, ha majd rájuk bukkanunk, az én sajátkülön fegyencem nem fogja-e azt gondolni rólam, hogy én vagyok, aki a katonákat nyomára vezettem? Hiszen kérdezte is, nem vagyok-e valami sátán fattya s azt mondta, veszett kutya legyek, ha vesztére törve üldözőit nyomába vezetném. Nem fogja-e most azt hinni, hogy mind a kettő, sátán is, kutya is vagyok, még pedig valóban a legálnokabb fajta, mert elárultam őt.

De hát hiábavaló volt most ezt a kérdést intéznem magamhoz. Itt ültem a Joe hátán és itt volt Joe alattam s száguldott velem árkon-bokron át mint valami vadászló és rá-rászólt Wopsle úrra, vigyázzon, valahogy orra ne bukjék, a római orrára, hanem tudjon lépést tartani velünk. A katonák előttünk rajvonalban haladtak, meglehetősen hosszú sorrá huzódón, egy-egy jókora közzel ember s ember között. Abba az irányba indultunk, amelyben eleinte én is jártam volt, de amelyből aztán a ködben félretértem. A köd most már vagy nem borult még le, vagy pedig már szétoszlatta a szél. A naplementének mélységes vörös izzásából a világítópéce és az akasztófa és az ütegsánc orma meg a folyó túlsó partvidéke jól láthatón vált ki, de mindez oly vízszínű, oly ólomszürke volt.

Rásimulva Joe hátára, amelyen szívem akárcsak valami kovács kalapácsa kopogott, mindenfelé körülnéztem, nem ötlik-e szemembe a szökevények valami nyoma-jele. Semmit sem láttam, semmit sem hallottam. Wopsle úr több ízben is nagyon megriasztott a szuszogásával, fuldoklásával; de csakhamar megszoktam ezeket a hangokat és meg tudtam különböztetni annyira, hogy nem rémlettek már az üldözöttek neszeinek. Rettenetesen megrázott az ijedelem, midőn egy ízben úgy véltem, hogy még mindig hallom a reszelővas zirregését, de ez csak távoli bárányscsengetyű hangja volt. A birkák abbahagyták a legelést és félénken bámultak ránk, a tehenek pedig fejüket a széltől és havasesőtől félrefordítva dühösen meresztgették szemüket, mintha az volna a meggyőződésük, hogy mind a két kellemetlenségért mink vagyunk felelősek; ámde kivéve ezeket a jelenségeket és a haldokló nappalnak minden levélkén, minden fűszálon remegő búcsúzását, a lápvidék sívár nyugalmából semmi különösség nem bukkant elő.

A katonák a régi üteg felé nyomultak előre s mink kis távolságban követtük őket, midőn hirtelen valamennyien egyszerre megtorpantunk. A szél és az eső szárnyán ugyanis hosszan elnyujtott kiáltás zúdult hozzánk. Meg is ismétlődött. Jó távolról érkezett kelet felől, de sokáig és erősen hangzott. Sőt mintha két vagy több ember együttes kiáltása lett volna - ha ugyan vonható a hang zavarosságából ily következtetés.

Az őrmester és azok a katonák, akik a közelében haladtak, suttogó hangon épp erről beszéltek, midőn Joe meg én utólértük őket. Némi hallgatódzás után Joe (aki értett a dologhoz) igazat adott nekik és Wopsle úr (aki nem értett a dologhoz) szintén igazat adott nekik. Az őrmester, nagyon határozott ember, kiadta a parancsot, hogy a kiáltásra nem szabad válaszolni, ellenben irányt kell változtatni és hogy emberei „duplát lépjenek”. Most aztán jobbra kanyarodtunk:

(kelet felé) s Joe oly csodálatosan győzte a nyargalást, hogy nagyon meg kellett kapaszkodnom, ha nyeregben akartam maradni.

Valóságos repülés volt ez már, még pedig, ahogy Joe nevezte, azzal az egyetlen kettősszóval, amelyet az egész idő alatt kiejtett, „sirálybukdácsolás". Dombról le, dombra föl, zsilipeken át, árkokon, pocsolyákon pacskolva keresztül, sűrű kákában törtetve rohant: senki sem törődött vele, hova rohan. Amint közelebb jutottunk a kiáltozás tájához, egyre határozottabban vehettük észre, hogy egynél több szájról hangzik. Néha már úgy rémlett, hogy végkép elhallgat s ilyenkor a katonák megálltak. Mihelyt újra fölhangzott, a katonák megint feléje surrantak s még sietősebben mint addig; mi pedig nyomukba. Nemsokára oly közel jutottunk a kiáltozókhoz, hogy határozottan megérthettük szavukat, az egyik hang ezt kiáltotta:

- Gyilkos!

Másik hang:

- Fegyencek! Szökevények! Őrség! Idegyüjjön az őrség, itt a szökött fegyencek!

Aztán mintha mind a két hang néma dulakodásba fúlt volna, majd pedig néhány pillanat múlva újra kitört. S amint erre került a sor, a katonák úgy szökkentek arrafelé, mint a szarvas és Joe szintén.

Az őrmester, amint a lárma helyéhez egészen közel értünk, elsőnek ugrott oda és emberei közül ketten közvetlenül nyomába rohantak. Fegyverüket lövésre készen tartották, mire mink többi rohanók odaérkeztünk.

- Itt vannak mind a ketten! - kiáltott lihegve az őrmester nagy tusakodás közben egy árok mélyéből. - Megadjátok-e mindjárt magatokat, ti haramiapár?! Hiszen átkozottul vad bestiák vagytok ám! Eresztitek el egymás torkát tüstént!

Víz freccsent, iszap röpködött, szitkok hangzottak, ütlegek puffogtak, amint a katonák közül most még néhányan leugrottak az árokba, hogy az őrmesternek segítségére legyenek és amint aztán mind a két fegyencet, az én emberemet, meg a másikat, egyiket a másik után föltuszkolták-húzták a mélységből. Mind a kettő vérzett és lihegett, káromkodott és dulakodott, de én mind a kettőre azonnal ráismertem.

- Osztán emlékezetben maraggyon ám ez! - mondta az én fegyencem, vért törölgetve a kabátja ronggyá tépett ujjával az arcáról és kitépett hajszálakat rázva le az ujjairól. - Én fogtam ee őtet! Én adom át maguknak! Emlékezetben maraggyon ám ez!

- No, nem olyan figyelemreméltó dolog az - mondta az őrmester -, sovány hasznát látod, jó ember, hiszen magadnak is csak ugyanaz ímé az állapotod.

- Nem várok én hasznot és dehó is kévánom, ho mostani állapotomba nagyobb öröm birizgájjon, mint ami birizgál. Eefogtam őtet. Ő penig tuggya eztet és nékem ez ölég!

A másik fegyenc arca ájulásosan fakószínű volt és a bal orcáján behegedt régi karmolások ráadásául most csupa frissen zúzott és hasított seb borította az egészet. Még csak annyira sem bírt lélekzethez jutni ez a fickó, hogy megszólalhatott volna, miközben mindkettőjüket egyenkint megbilincselték; hanem, hogy el ne dőljön, rátámaszkodott az egyik katonára.

- Maguk a tanuim... vitéz urak... látták, hogyan... próbált megfojtani!

Ezek voltak első szavai.

- Tróbáltam megfujtani! - mondta az én fegyencem megvetőn. - Hát csak tróbáltam vóna s ne tettem vóna meg? Eefogtam őtet és átadtam őtet, ez az, amit én cselekedtem vele. De nem csak akképen ám, ho nem erisztettem ee innen a láposbú, hanem mikor eemenekűt mán, visszahurcóttam ide, abbiony, idáig hurcóttam őtet vissza. Úriembernek tartya ám ez magát,

kérem alássan, ez a gazember. Most hát a rabhajó visszakapja a maga úriemberét, még penig én átalam! Hogy megfujtani tróbáltam vóna? Vót eszemben! Hát ugyan minek fujtottam vóna meg, amikor ihun sokkal rosszabbat követhettem ee rajta, hogy idehurcóttam.

A másik még mindig lihegve így felelt:

- Megpróbálta... megpróbálta, hogy megfojtson... Maguk látták... maguk a tanuim...

- Tessen hát idenézni! - szólt az én fegyencem az őrmesterhez. - Én egészen egyedű szöktem meg a rabhajórú. Egyet ugrottam és szabad vótam. Ippeg úgy menekűtem vóna innét is ebbű a döghideg láposbú: nézzen csak ide a lábomra, biz ezen nem sok vasat láthat mán; hol vónák én mán, ha észre nem veszem, hogy ő is itt van. Hát engedhettem vóna menekűni őt? Hát eetűrhettem vóna, ho ő is eeszelelhessen azon az úton, módon, amit én módótam ki? Hogy osztég megin a maga szerszámává kaparíjjon meg engem? Még eccer? Nem, és nem, és nem! Még hogyha meg is köllött vóna halnom itt ebben a kátyúban - mondta és megbilincselt kezepárjának szenvedélyes mozdulatával mutatott az árok felé -, ojjan markolással tartottam vóna ám itt, ho bizemosan a markomban tanátták vóna meg.

A másik szökevény, akin meglátszott, hogy a legiszonyúbb borzalom tölti el rabtársával szemközt, csak megismételte állítását:

- Meg akart ölni. Halott ember volnék már, ha maguk ide nem jönnek.

- Hazudik! - mondta az én fegyencem vad erősködéssel. - Hazugnak gyütt erre a világra és hazugú mén maj a másvilágra is. Nézzenek csak az ábrázattyába; hiszen az ábrázattyára van az rápingálva. És hadd nézzen hát a szeme ide az én szemembe. Nem mer az ide nézni!

A másik megvető mosolygást igyekezett erőszakolni, de szájának ideges rángatódzása miatt ez sehogy sem sikerült neki, rápillantott a katonákra, ki a lápvidék messzeségébe, föl az égre; de annak a szemébe csakugyan nem nézett, aki erre fölszólította volt.

- Láttyák? - folytatta az én fegyencem. - Láttyák-e mán, micsoda gazember ez? Láttyák-e, mijjen álnok, tétova sandító a szeme? Ijjen vót akkor is, mikor a bíró előtt átunk. Eggyetlen eccer sem nézett ám énrám.

A másik, akinek kicserepesedett, száraz ajka egyre dolgozott és aki nyugtalan tekintetét közel s távol minden más irányban elkalandoztatta, most végre pillanatig rabtársára vetette szemét s így szólt:

- Bizony, semmi épületest nem láthatok rajtad!

És gúnyos oldalpillantást vetett a másiknak megbilincselt kezére. Ezen aztán az én fegyencem oly őrjöngő dühre lobbant, hogy rárohant volna a másikra, ha a katonák közbe nem lépnek.

- Nem mondottam-e - szólt ez a másik -, hogy megölne tüstént, ha tehetné.

És látszott, a félelem mennyire remegteti; ajkát pedig, mintha hópelyhek hulltak volna rá, valami különös fehérség lepte el.

- Ölég volt a beszédből - mondta az őrmester. - Gyujtsátok meg a fáklyákat.

Amint most az egyik katona, akinek kezében fegyver helyett kosár volt, letérdepelt, hogy a kosarat kinyissa, az én fegyencem körülnézett, ez alkalommal először és megpillantott engem. Én, amikor ideérkeztünk volt, Joe hátáról leugrottam az árok szélére és azóta meg sem moccantam. Emberemnek, amint rám pillantott, erősen szemébe néztem, könnyed kézmozdulattal intettem s megráztam fejemet. Vártam volt már, mikor fog rámtekinteni, hogy megkíséreljem ártatlanságomról meggyőzni. Ámde egyáltalában nem vált világossá előttem, vajjon eltalálta-e, mit akartam mondani neki, mert intésemet oly pillantással viszonozta, amelyet nem bírtam megérteni s az egész csak másodperc műve volt. De még ha egész óra- vagy egész naphosszat

néz is rám akkor, nem tudhattam volna arcára pontosabban emlékezni utóbb, mint ahogy e villámgyors pillantása révén emlékeztem.

A kosaras katona csakhamar világot gyujtott és három-négy fáklyát lángra lobbantott; az egyiket magának tartotta, a többit kiosztotta egy-egy katonának. Már előbb is majdnem sötét volt az este, most úgy látszott, kezd egészen ránk sötétedni s nemsokára nagyon sötét lett. Mielőtt onnan elindultunk, négy katona körbe állván, kétszer a levegőbe lőtt. Nemsokára ezután láttuk, hogy fáklyák gyúlnak mögöttünk is némi távolságban s más fáklyák a folyó túlsó partján.

- Rendben vónánk! - mondta az őrmester. - Előre!

Még nem jutottunk messzire, midőn három ágyúlövés dördült el abból az irányból, amerre mentünk, még pedig oly erősen, hogy úgy rémlett, mintha ez a hang fülemben szétzúzna valamit.

- Várnak benneteket a fedélzeten - mondta az őrmester az én fegyencemnek. - Tuggyák, hogy gyöttök. Csak ne oly cammogva, hékás! Csatlakozzál csak ide.

A két fogoly egymástól különváltan haladt s mindegyiket a maga külön őre kísérte. Én a Joe kezét fogtam most és Joe a másik kezében fáklyát tartott. Wopsle úr ekkor úgy vélekedett, hogy most már haza kellene mennünk, de Joe csak kötötte magát, hadd lássuk a végét is a dolognak s így aztán tovább követtük a csapatot. Az út most már tűrhető volt, többnyire a folyó partján vitt néhol kissé oldalt ívelve arrafelé, ahol egy töltésen kis szélmalom és zsilip tűnt aztán elénk. Amint körülnéztem, láttam, mint követ minket a többi fáklya. A mi fáklyáinkról nagy égő pelyhekben hullt-csöppent a szurok az útra s láthattam, ezek a tűzbolyhok füstölögve, libegve-lobogva mint égnek el ott. Egyébként azonban csak koromfekete sötétséget láttam. Fáklyáink a forró szurokjuk hevével megmelegítették körülöttünk a levegőt és ezt mind a két fogoly, amint ott sántikált a fegyvergyűrű közepén, úgy látszott, kellemesnek érzi. Alig tudtunk előrejutni a sántaságuk miatt s annyira bágyadtak voltak, hogy kétszer-háromszor is meg kellett állnunk pihentetésük végett.

Mintegy órányit gyalogolván, ily módon valami kikötőfélének közelében durva külsejű kunyhóhoz érkeztünk. A kunyhóban őr állt, aki ránk kiáltott, mire az őrmester válaszolt. Aztán bementünk a kunyhóba, amelyben dohánybűz és mészszag volt, meg jókora tűz és egy lámpa és fegyver állvány és egy dob és fából való alacsony pad-ágy, olyanforma, mintha valami leszerelt nagy mángorló lett volna s akkora, mintha legalább is egy tucat katonát kellene befogadnia. Az a három vagy négy katona, aki rajta hevert, nem sokat törődött velünk, éppen csak fölemelte kissé a fejét, álmosan meresztette ránk szemét s újra elpihent. Az őrmester valami jelentésfélét mormogott s egy könyvbe beírt valamit, azt a fegyencet pedig, akit „a másik” fegyencnek neveztem, őre elvitte, hogy elsőül adja át a rabhajón.

Az én fegyencem egyetlen egyszer sem nézett rám. Amíg a kunyhóban voltunk, a tűz közelében állt s elgondolkodón hol a tűzbe bámult, hol a lába párjára, amelyet váltogatva melegítgetett a tűzhelyen s amelyre oly töprengőn fájdalmas pillantásokat vetett, mintha nagy részvéttel sajnálná ezt a szegény lábpárt a legutóbbi élményei miatt. Hirtelen aztán odafordult az őrmesterhez s így szólt:

- Mondanék valamit errűl a szökésrűl, mer hát elejét szeretném venni annak a veszedelemnek, ho talántán más emberek kerűllyenek miattam gyanúba.

- Mondhat, amit akar - válaszolt az őrmester, aki a karját összefonta mellén s úgy állt ott és nézegette nyugodtan emberét -, de itt semmit sem köll mondania. Lesz még ölég alkalma, hogy beszéljen a dologrúl és hogy szót halljon rúla, minekelőtte még bevégződnék ez a história, hiszen jól tudhattya!

- Tudom, tudom, de hát ez más valami ám, egészen külön sor. Az ember csak nem akarhat éhen halni, legalább én biz nem akartam. Elemózsiát szereztem hát, egyetmást, odaát a faluban, - arra felé, ahun a templom áll, mán-mán a zsombikos határban.

- Vagyis lopott - mondta az őrmester.

- És aztat is memmondhatom magának, ho kitűl. A kovácstúl!

- Hajhó! - kiáltott az őrmester, rámeresztve szemét Joe-ra.

- Hajhó, Pip! - kiáltott Joe, énrám meresztve a szemét.

- Valami kis maradék étee vót... a vót... meg egy korty szesz és valami pástétom.

- Hiányzott hát valami pástétomféléjük, mester? - kérdezte az őrmester bizalmasan Joe-tól.

- A feleségem mondta, épp abba a pillanatba, amikor gyönni teccett. Emlékszel-e, Pip?

- Úgy? - szólalt meg a fegyenc elgondolkodón fordítva szemét Joe-ra, de olyformán, mintha engem csak legkevésbé sem venne észre -, hát maga a kovács? Maga az? Akkó hát nagy sajnálattal kő megvallanom magának, ho aztat a pástétomát én bizony megettem.

- Isten látja lelkemet, nem sajnálom magától, már ami az én részem lett volna belőle - mondta Joe óvatosan gondolva a feleségére. - Nem tuggyuk ugyan miben ludas, de azt, hogy éhen vesszen, mán csak mégsem akarhattyuk; ilyesmit én semmiféle szegény, nyomorúságos embertársamnak nem tudnék kívánni. Igaz-e, Pip?

Az a különös berregő horkanás, amit egyszer már észrevettem volt, emberem torkában megint megberrent s maga a fogoly most hátat fordított nekünk. A csónak visszaérkezett és az őr indulásra készen állt; lekísértük hát fegyencemet a kikötőhely dobogóiáig, amely kövek és gyalulatlan deszkák tákolmánya volt s láttuk, mint ül be a csónakba, amelynek evezősei hozzá hasonló fegyencek voltak. Sem meglepődés nem látszott arcukon, hogy viszontlátják, sem érdeklődés, hogyan látják viszont, sem örömük nem telt benne, hogy látják, sem bánat nem fogta el őket, hogy így látják, egyikük sem szólt, csak valami durva hang mordult meg a csónakban, mintha kutyákra parancsolt volna rá:

- Indulás, rajta! - Ami az evezők nekifeszítésének jeladása volt.

A fáklyavilágban láttuk, hogy a fekete hajótest a part iszapos szélétől nem messze mint valami elátkozott Noé-bárkája fekszik. Rozsdás, vastag láncokkal a mederbe kapaszkodott horgonyokhoz kötötten ez a rabhajó olyanul rémlett az én fiatal szememnek, mintha, akár csak foglyai, maga is vasraverten raboskodnék. Láttuk, mint siklik, símul oda a csónak a hajó oldalához, a fegyenc mint megy föl s mint tűnik el. Aztán a fáklyacsonkok beleröppentek a vízbe s ahogy sisteregve elhunytak, úgy éreztem, mintha az én emberem sorsában is mindennek vége volna már.

HATODIK FEJEZET.

Lelkiállapotom e tolvajlás dolgában, amelynek gyanujától oly váratlan módon megszabadultam, nem ösztökélt arra az őszinteségre, hogy tettemet megvalljam; de azt hiszem, alapjában valami jóravalóság is volt ennek oka. Nem emlékszem, hogy nénémmel szemközt lelkiismeretemnek valamelyes megilletődését éreztem volna, midőn félelmem, hogy bűnösségem kiderül, elpárolgott. De Joe-t szerettem - ama régi időkben talán egyébért sem, csupán azért, mert ez a kedves fickó szívesen látta, ha szeretgetem -, vele szemközt tehát szívem legmélyén nem voltam oly nyugodt. Súlyosan nyomasztott a gondolat (különösen, amint először láttam, mint keresi ráspolyát), hogy Joe-nak tulajdonképen a teljes igazságot meg kellene vallanom. S mégsem tettem, még pedig azért nem, mert attól féltem, hogy rosszabbnak gondolna majd, mint amilyen valóban vagyok. A félelem, hogy Joe bizalmát elveszthetem és hogy a jövőben, amikor esténkint a tűzhely mellett, a sarokban szoktunk üldögélni, komoran kell majd szememet erre az én mindörökre elvesztett bajtársamra meresztenem, megbénította nyelvemet. Beteges aggodalom fogott el, azt gondoltam, hogy Joe-t, ha megtudja a valót, sohsem láthatom majd a réginek s valahányszor ott üldögél a tűzhely mellett és szőke szakállával játszik, mindig olyasmit kell majd éreznem, hogy az én esetemen töpreng. Hogy Joe-ról, ha tudná ezt az esetet, valahányszor az előző napon megmaradt húsra vagy puddingra pillantana - bármily véletlenül tenné is ezt, - amikor e maradékok a mai asztalra kerülnek, sohasem bírnék egyebet gondolni, csak olyasmit, hogy íme csöndesen latolgatja, vajjon jártam-e ma az éléskamrában. Hogy mihelyt Joe tudná az igazat és házi életünk együttvalóságában egyszer azt mondaná, hogy söre ízetlen vagy zavaros, rögtön azt hinném, hogy kátránylét gyanít benne és ez a meggyőződésem arcomba lobbantaná vérem tüzét. Egy szó, mint száz, sokkal gyávább voltam, semhogy megtettem volna, amit helyesnek ismertem el, amiképen előbb is sokkal gyávább voltam, semhogy elkerültem volna, amiről tudtam, hogy helytelen. Akkoriban a világgal még nem érintkeztem és senkit sem utánoztam azok közül, akik, oly sokan, hasonlóképen cselekszenek. Mint teljesen tanulatlan lélek fedeztem föl a viselkedésnek ezt a módját, minden segítség nélkül, egészen egyedül.

Mivelhogy elálmosodtam, mielőtt még a rabhajóktól valamennyire messzebb jutottunk, Joe megint fölvett a hátára s hazacipelt. Nagyon kellemetlen útja lehetett ez, mert hiszen a kimerült Wopsle úr oly rosszkedvű volt, hogy - föltéve, ha az egyház „szabad” - bizonyára kiátkozta volna az egész társaságot, még pedig Joe-n és rajtam kezdve a sort. Egyszerű világi ember létére azonban csak arra szorítkozott, hogy őrületesen sokszor beleült a nedves fűbe, aminek bizonysága a nadrágján, amikor kabátját lehúzták róla, hogy a tűzhelynél megszárítsák, annyira meglátszott, hogy akasztófára juttatta volna őt, ha nedves fűbe ülni főbenjáró bűnt jelent.

Én ekkor ide-oda dülöngéltem a konyhában, mint valami kis részeg, hiszen amikor a talpamra állítottak, még mélységesen aludtam volt s csak most a hőségben, világosságban és hangos beszélgetésben ébredtem föl. Amint magamra eszméltem (hatalmas hátbapuffantás segített ehhez és nénémnek ez az életre serkentő kiáltása: „No! Nincs ilyen haszontalan kölyök több az egész világon!”), hallottam, hogy Joe éppen a fegyencem vallomását mondja el nekik s mindegyikük a legkülönbözőbb föltevésekkel találgatja, mily úton-módon juthatott a fickó az éléskamránkba. Pumblechook úr a helyi körülmények gondos figyelembevétele után úgy vélekedett, hogy a tolvaj előbb a kovácsműhely fedelére, onnan pedig a háztetőre mászott, hogy aztán ágya lepedőjéből csavart kötélen a kéményben a konyhába ereszkedjék. S mivel Pumblechook úr nagyon határozott ember volt, s a maga meggyőződésének kordéján szeretett kocsikázni - legázolva minden más véleményt -, az egész társaság megegyezett abban, hogy a dolognak így kellett megesnie. Wopsle úr ugyan, persze csak fáradt ember bágyadt gonosz-

kodása hangján, nekidühödve mondott nem-et. De mivel semmiféle elméletet nem fejtett ki és mivel kabát nem volt rajta, egyhangúlag letorkolták, aminek magyarázatául fölösleges még azt is említeni, hogy erősen párolgott hátulról, amint ott állt a konyha tüzének fordítva hátát, hogy a nedvességet kigőzölögtesse ruhájából: ami egyáltalában nem volt alkalmas arra, hogy iránta bizalomra lelkesítsen.

Ez volt minden, amit akkor este hallottam, amíg néném meg nem markolt engem, mint afféle álmos alkalmatlanságot, aki sértem a társasága szemét s oly erős kézzel nem segített fölfelé ágyamba, hogy úgy rémlett, ötven pár csizma van lábamon s mindvalamennyivel ott kopogok a lépcsőfokokon. Lelkiállapotom, amelyet imént leírtam, reggel kezdődött, mielőtt fölkeltem s eltartott még jó sokáig azután is, amikor az esetet már elfelejtették, vagy pedig csak egyszer-másszor, kivételes alkalommal említették.

HETEDIK FEJEZET.

Annak idején, amikor ott álldogáltam a temetőben s a családi sírkövek fölírását olvasgattam, éppen csak akkora volt a tanultságom, hogy ezt a fölírást valahogy kibetűzhettem. Ámde egyszerű jelentését bizony nem értelmeztem valami helyesen, ebben a kifejezésben ugyanis: „F e n t i n e k H i t v e s t á r s a" azt a megtisztelő vonatkozást sejtettem, hogy apám f e n t van most egy szebb, jobb világban és ha valamelyik elhalt rokonom az „a l a n t" szóval került volna kapcsolatba, kétségtelen, hogy róla a legkedvezőtlenebb véleményre ragadtatom magamat. Egyébként a hittan egyes vezérmondatai dolgában is, amelyeket káté-könyvecském vert fejembe, rendkívül téves fogalmaim voltak; élénken emlékszem még arra a hiedelmemre, hogy fogadalmas kijelentésem: „egyazon jóuton fogok járni életem minden napján", oly kötelezettségnek vet alá engem, hogy hazulról mindig ugyanegy irányban menjek a falun keresztül s ezt az utat sohase cseréljem el, sohase kanyarodjam a kocsigyártónál lefelé vagy sohse térjek a malom mellékén vissza.

Úgy volt, hogy mihelyt elérem a megfelelő kort, inaskodni fogok Joe műhelyében s addig is, míg ezzel a tiszttel fölruházható leszek, nem szabad, ahogy néném mondogatta, elúrfiasodnom vagy (ahogy én értettem) elúriasodnom. Épp ezért nemcsak a műhelyben kellett napszámoskodnom, hanem mihelyt valamelyik szomszédunknak madárijesztő fiúra vagy kőszedegetőre s egyéb hasonló segítőre volt szüksége, ily megbízásokat is volt szerencsém teljesíteni. Hogy azonban társadalmi helyzetünk jobbfajtájúságán ilyesmi csorbát ne üssön, a konyhánk tűzhelyének párkányán persely állt, amelybe keresetemet bele szokták volt dobni, aminek közhírré tételéről is gondoskodtak. Homályosan afféle sejtelem él bennem, hogy ezeknek a díjaknak végre az államadósság csökkentésében juthatott szerepük, bizonyos azonban, hogy ebből a kincsből nekem magamnak soha semmi sem jutott.

Wopsle úr nagynénjének a községben esti iskolája volt; más szóval ez a nevetségesen vén nő, akinek képességei igen korlátoltak, hibái ellenben korlátlanok voltak, minden este hat órától hétig jóízűt aludt azoknak a fiataloknak körében, akik hetenkint két garast fizettek azért a tanulságos szerencséért, hogy láthassák ezt a műveletet. Keskeny kis lakást bérelt és Wopsle úr a legfelső szobában lakott; mink tanulók mindig hallhattuk, hogy igen hangosan és borzasztó módon mint olvas ott s minduntalan mint toppant a padlóra nagyokat. Keringett egy monda, hogy Wopsle úr negyedévenkint egyszer „vizsgáztatni" szokott. De amit így alkalmakkor valóban meg szokott cselekedni, nem volt egyéb, csak az, hogy felgyűrte kabátja ujját, fölborzolgatta haját s elszavalta nekünk Marcus Antonius beszédét Caesar holtteste fölött. Ezt a beszédet mindig Collins-nak „A szenvedélyekhez" című ódája követte; ennek elszavalásában én Wopsle urat különösen mint magát a megtestesült Bosszút bámultam meg, mely dörgőt csattantott véres pallosával s vadul villantva bősz szemét körül, fölkapja kürtjét, a harchirdetőt. Akkor még nem voltam úgy, mint életem későbbi korszakában, amikor belekeveredtem a szenvedélyek társaságába s ezeket Collins és Wopsle urakkal hasonlítottam össze, még pedig némi hátrányára ennek a két úrnak.

Wopsle úr nagynénjének ezen a nevelőintézetén kívül - ugyanebben a szobában - még valóságos szatócsárú-raktára is volt. Nem is sejtette persze, miféle árúi vannak, sem azt, hogy melyiknek mi az ára. Hevert azonban az egyik fiókban valami maszatos kis jegyzőkönyv, amely árjegyzékül szolgált s ennek a mindenttudó könyvecskének segítségével intézte el Biddy az árusítás összes ügyeit. Biddy Wopsle úr nagynénjének unokája volt. Megvallom, csöpp erőt sem érzek magamban annak a nagy rejtélynek megoldására, hogy ezek szerint hát mi néven nevezendő rokonságban is állott Wopsle úrral. Ő is árva gyermek volt, akárcsak én és mint engem, őt is csak úgy kézről nevelték föl. Nagyon szemet szúrt, úgy vettem észre,

bizonyos végletességeivel; haja ugyanis mindig fésületlen volt, keze mindig mosdatlan, cipője pedig mindig rongyos és a sarka félretiport. Ez a leírás azonban csak hétköznapokra korlátozottnak értendő. Vasárnaponkint Biddy kicsinosítottan ment a templomba.

Nagyrészt saját erőlködésem révén és inkább Biddy segítségével, mint Wopsle úr nagynénjéével sikerült akárcsak valami tüskés bozóton keresztülvergődnöm az ábécé rejtelmein; persze nagyokat nyögtem és sokat vakarództam minden egyes betű miatt. Aztán érintkezni kezdtem azzal a tolvaj társasággal, a kilenc számjeggyel, amelyek minden este mintha valami új csalafintaságot találtak volna ki, hogy nagy alakoskodva fölismerhetetlenné tegyék magukat. De végül is elkezdtem, bizonyos oktondi tapogatódzás módján, olvasni, írni, számolni, persze, csak a legelemibb fokon.

Egyszer egy estén a tűzhely mellett kuporogtam a sarokban palatáblámmal s nagybuzgón azon fáradoztam, hogy levelet írjak Joenak. Azt hiszem, lápvidéki hajszánknak teljes egy esztendeje lehetett már, mert jóval később volt és tél volt és nagy hideg. Lábamnál a tűzhelynek támasztva ábécém állt segítségemül s egy vagy két óra alatt kieszeltem, mit hogyan írjak s táblámra másoltam ezt a levelet:

KEDVES JO REMÉLLEM JÓL VADJ REMÉLLEM 1 2 RE TANITÓD LEHETEK JO ÉS AKKOR NADJ LESZ A MI ÖRÖMÜNK HÁT MÉG AMIKOR ÉN A TE TANULÓ INASOD LESZEK HEJ DE MULATSAGOS LESZ ÖLEL SZERETŐ 5SIKÉD PIP.

Nem volt éppen elkerülhetetlen kényszerűség Joe-val levél útján érintkeznem, mert hiszen mellettem ült és magunkban voltunk. Mégis, ezt az írott közlést (táblástul, mindenestül) saját kezemmel adtam át neki és Joe mint a tanultság valóságos csodajelét fogadta.

- Hejh, Pip, vén fickó - kiáltott nagyot Joe, tágra nyitva kék szemét -, micsoda tudós lettél te? Mi?

- Bizony jó volna, ha a' lennék! - mondtam odasanditva a táblára, ahogy fogta; miközben az a borús sejtelem szállott meg, hogy írásom nagyon is csiricsárés.

- Lám, lám, csakugyan van itt egy J - mondta Joe - meg egy O, ippeg ojjan, amijennek lennie köll! Itt egy J meg egy O, Pip, J-O, Joe.

Sohsem hallottam még, hogy Joe ennél az egyszótagú szónál többet olvasott volna hangosan s a legutóbbi vasárnapon, amikor a templomban a közös imádságoskönyvünket véletlenül megfordítva tartottam, furcsának rémlett, hogy neki ez épp oly megfelelő volt, mintha rendesen tartottam volna. Most azonban föl akarván használni a kínálkozó alkalmat, hogy megtudjam, vajjon Joe oktatását egészen előlről kell-e majd kezdenem, így szóltam hozzá:

- Ugy ám, de most már olvassad el a többit is!

- A többit, aszontad, Pip? - szólt Joe rábámulva az írásra lassan keresgélő szemmel. - Egy, kettő, három. Igaz-e, három J van itt, meg három O és három J-O, Joe háromszor, igaz-e Pip!

Ráhajoltam Joe vállára s elolvastam neki, végigböködve mutatóujjammal az egész levelet.

- Csudálatos! - mondta Joe, amint befejeztem. - Csakugyan tudós vagy.

- Hogyan betűzöd te a Gargery szót, Joe? - kérdeztem szerény gyámkodás hangján.

- Én sehogy sem bötűzöm - felelt Joe.

- De tegyük föl, ha betűznéd.

- Azt nem tehetjük föl - mondta Joe -, de azért olvasgatni nagyon szeretek.

- Igazán, Joe?

- Nagyon-nagyon. Csak adjatok - mondta Joe - valami jó könyvet vagy valami jó újságot s ültessetek valami kedves tüzecske mellé, hát ennél jobbat semmit sem kívánok én. Édes Istenem - folytatta megdörzsölgetve a térdét -, ha az ember aztán egy-egy J-re vagy O-ra bukkan s aszondhattya: no végre itt egy J-O, Joe, mijjen érdekes az ijjen olvasgatás!

Megtudtam tehát, hogy Joe tudományos készültsége, akárcsak a gőzgép napjainkban, még csecsemőkorát éli. Hogy folytassam a beszélgetést, megkérdeztem:

- Te sohsem jártál iskolába, Joe, mikor még oly kicsi voltál, amilyen most én vagyok.

- Nem, Pip.

- És mért nem jártál iskolába, Joe, mikor olyan kicsi voltál, mint én?

- Hajh-hajh, Pip - mondta Joe és fölkapván a piszkálóvasat, ahogy már szokta, valahányszor gondolkodóba esett, arra a foglalatosságra adta magát, hogy a rostély két bordája között lassan kotorgatni kezdte a tüzet: - Megmondom hát neked. Az én apám, Pip, ivás embere vót és ha nagyon sokat ivott, mindig éktelenül vad kalapácsoló kedvvel esett neki az édes anyámnak. Ez a fajta kalapácsolás vót úgyszólván az ő egyetlen kalapácsolása, legföljebb, hogy engem is megkalapácsolt még. S öklével bizony oly erősen kalapácsolt hátamon, hogy ennek az erőnek csak abban a másik erőben akadhatott párja, amivel az üllőjén nem kalapácsolt. Figyelsz-e, Pip és megértesz-e engem?

- Hogyne, Joe.

- Következése pediglen az vót ennek, hogy édesanyám meg én eeszöktünk apámtól, többször is. És ijjenkor aztán édesanyám mindig munkába állt és aztán aszondta nekem: Joe, aszondta, most mán, ha Isten is úgy akarja, oskolába jársz majd fiam, és oskolába járatott. Csakhogy az én édesapám a szíve szerint ojjan jó ember vót ám, hogy nélkülünk sehogy sem bírt meglenni. Hát mindig értünk gyött, még pediglen borzasztó sokadalommal s ojjan lármát csapott annak a háznak a kapuja előtt, a mejjikben laktunk, hogy az ottaniak kénytelenek vótak a sorsunkra bízni minket és kiadni nekie. És akkor aztán hazavitt bennünket és megkalapácsolt. És látod, Pip - mondta Joe, abbahagyva kissé a gondos tűzpiszkálást és rám vetve a szemét -, ez vetett hátra engem a tanulásomban.

- Hát persze hogy, szegény Joe!

- De el ne feledd ám, Pip - mondta Joe s a piszkálóvassal nagyot ütött kétszer is a parázstartónak legfelső abroncsára - meg kell hagynunk kinek-kinek a magáét és igazságosan köll ítélnünk mindenkiről; az én apám bizony roppant jó ember vót ám a szíve szerént, belátod-e?

Nem bírtam ugyan belátni ezt, de azt sem bírtam mondani, hogy nem látom be.

- Bizony - folytatta Joe -, valakinek csak meg köll raknia a tüzet a fazék alá, külömben hogyan tüzesedjék forralásra a fazék? Igaz-e, Pip?

Ezt már beláttam s ráhagytam, hogy igaz.

- Következésképen apámnak nem vót kifogása az ellen, hogy munkába álljak; én hát munkába álltam mai mesterségemben, amely az övé is vót, csak gyakorolta vóna és meglehetős keményen dógoztam, Pip, mondhatom n é k e d ! Nemsokára aztán annyira vittem, hogy eetarthattam őt és eetartottam, amíg csak meg nem ütötte az a fránya csapóklepszia vagyis hát a guta. És akkor aztán ezt a verset akartam a sírkövére vésetni: „Ha gyarló vót is némiképen, de higyjétek meg, jóság élt szívében.”

Joe ezt a versezetet oly tüntető büszkén mondta el és oly szeretetáthatotta határozottsággal, hogy megkérdeztem, vajjon tán maga csinálta-e?

- Én csinyátam - mondta Joe -, én magam, Pip. Egy percbe sem telt, megvót. Úgy vót az, mintha patkót vertem vóna ki, egyetlen ütéssel. Soha semmin még úgy e-e nem csudálkoztam életemben, szinte-szinte a tulajdon fejemnek sem hittem, bizony igaz szóval mondhatom neked, sehogy sem bírtam e-ehinni, hogy a tulajdon fejemből pattant ki. Mondom hát, Pip, a vót a szándékom, hogy ezt a kádenciát róvatom fölibe; de hát a vers pízbe kerűl, akárhogy róvatja is az ember, ha nagy, ha kicsi betűből és így aztán abba maradt a dolog. Azon a summán kívül, amit a halottvivők kaptak, minden megtakarított pízt édesanyám számára köllött tartogatni. Hitvány egészségű vót anyám és egészen megtört. Nem húzta sokáig, utána ment apámnak, szegény jó lélek, végre ő is megpihenhetett.

Joe kék szeme megnedvesedett kissé, megdörzsölgette előbb az egyiket aztán a másikat, még pedig fölöttébb különös és kényelmetlen módon, a piszkálóvas felső részének gömbölyű gombja végével.

- Nagyon magányos vót aztán - mondta Joe - itt ojjan egyedül élni és megösmerkedtem a testvérnénéddel. Mán pedig, Pip - és Joe most erősen belenézett a szemembe, mintha tudta volna, hogy nem fogok vele egyetérteni -, a te néned fínom, jóképű fehérszemély ám!

Nem bírtam megállni, hogy a kételkedés félreismerhetetlen kifejezésével ne nézzek bele a tűzbe.

- Már akárhogy vélekedjék is errül a család, akárhogy vélekedjék is az egész világ, Pip, a te néned - és Joe most minden egyes szava után rá-ráütött a piszkálóvassal a parázstartó kosár legfelső abroncsára -, bizony... finom... jóképű... fehérszemély!

Mit mondhattam volna erre? Nem bírtam kigondolni semmi jobbat, csak így szóltam:

- Örülök, hogy így vélekedel, Joe.

- Én is örülök - válaszolt Joe s belém markolt -, én örülök annak legjobban, hogy így vélekedem, Pip. Az a kis verekség, vagy az a kis csontosság itt-ott, mi az én nekem!

Nagyokosan megjegyeztem, ha neki semmi, hát mi lehetne másnak.

- Természetes! - felelt Joe. - Ez az. Igazad van, vén fickó! Mikor én megösmerkedtem a nénéddel, hallottam, mindenfelé beszélték, hogyan nevelt föl téged csak úgy kézről. Biz ez nagyon szép dolog vót tőle, mindenki aszondta és én is aszondtam. Ami téged illet - folytatta Joe olyan ábrázattal, mintha valami ugyancsak csúf látvány borzasztaná -, hajh, ha csak sejted is, micsoda hitvány, töpörödött és nyomorúságos teremtésnek születtél, én édes Istenem, bizony ugyancsak megvetőn vélekedtél vóna magad felől!

Mivel ez nem nagyon tetszett nekem, így szóltam:

- Sohse törődjél velem, Joe!

- Csakhogy én törődtem ám veled, Pip - válaszolt gyöngéd egyszerűséggel. - Mikor nénédet megkértem, hogy jegyezzük el egymást és a templomban hirdettessük ki magunkat, mihelyt hajlandó eljönni hozzám a kovácsmühejbe, mingyárt azt is mondtam neki: És azt a szegény kisgyereket hozd magaddal ám. Isten könyörüljön meg azon a szegény kis gyereken, mondottam nénédnek, annak majd csak jut helye még a kovácsműhejben!

Sírva fakadtam és bocsánatot kértem, körülkaroltam a nyakát Joe-nak, aki a piszkálóvasat kiejtette most kezéből s átkarolt engem és így szólt hozzám:

- Nem vótunk-e mindig a legjobb barátok, Pip? Ne ríjj hát, kis öregem.

Amint ezen a kis megszakításon túl voltunk, Joe így folytatta:

- No, látod, Pip, most pediglen itt vagyunk! Voltaképen ez ám a dolog veleje, itt vagyunk! De ha te most engem tanulásra kívánsz fogni, Pip (mán pedig én előre megmondom neked, hogy bizony nagyon lassan tanulok, nagyon-nagyon lassan), Gargerynénak semmit sem köll tudnia szándékaink felől. Az egészet, hogy úgy mondjam, titokban köll megcsinyálnunk. Hogy miért titokban? Azt is megmondom neked, Pip!

Újra fölvette a piszkálóvasat, nagyon kétlem, hogy enélkül nyélbe tudta volna ütni magyarázatát.

- A te nénéd nagyon szereti a kormányt!

- Szereti a kormányt, Joe? - Meghökkentem, olyasvalami homályos sejtelem szállt meg (sőt, félek, úgy kellene mondanom: remény), hogy Joe a haditengerészet vagy a kincstár lordjainak javára válni készül a néném től.

- Szereti a kormányt - ismételte Joe -, úgy értem, szeret kormányozgatni téged meg engem.

- Vagy úgy!

- Tudósokat pedig nem szívesen lát a házában - folytatta Joe -, különösen pedig azt nem látná szívesen, ha én is tudós lennék, mert félne, hogy egyszer csak föltápászkodom. Már mint valami lázadó, hiszen megértesz engem?

Kérdezni készültem valamit és kimondtam már a „miért" szót, midőn Joe a szavamba vágott:

- Várj csak kicsit. Tudom, mit akarsz mondani, Pip; várj csak kicsit! Nem tagadom, hogy néném, így meg úgy, basa módján uralkodik rajtunk. Nem tagadom, hogy csapdákat állít nekünk és aztán kegyetlenül bánik el velünk. Ojjankor, amikor a te nénédnek ripakodó kedve támad, Pip - Joe ezt súgva mondta és tekintete az ajtó felé révedezett -, őszinteségem mindenesetre rákényszerít annak a beismerésére, hogy néném sárkány.

Joe ezt a szót úgy mondta ki, mintha legalább is tucat s-hangzóval kezdődnék.

- Miért nem tápászkodom fel? Ezt akartad kérdezni, Pip, nemde?

- Ezt, Joe.

- Hát - mondta Joe és a piszkálóvasat a balkezébe fogta, hogy jobbjával a szakállát símogathassa; én pedig valami erélyesebb viselkedést már csöppet sem remélhettem tőle, mihelyt ily jámbor foglalatosságra adta magát -, a te néném úrkodó lélek. Úrkodó lélek!

- Mi az? - kérdeztem remélve, hogy valami megállapodásra bírhatom rá. Joe azonban sokkal gyorsabban adta meg a magyarázatot mint reméltem s visszautasító nyilatkozatával megint csak elhallgattatott, erősen rámszegezve tekintetét, miközben így válaszolt:

- Ő.

- Én pedig nem vagyok úrkodó lélek - folytatta Joe s levette rólam tekintetét és újra szakállával kezdett foglalkozni. - Aztán meg, Pip, ami mindennél nagyobb ok... és ezt igen komolyan mondom neked, kis öregem,... megmutatta nekem az én szegény jó édesanyám élete, hogy egy asszonynak mennyit köll tűrnie, nyúzódnia, becsületes szívének mint köll megtörnie és a halála napjáig hogyan nincs soha békessége; azért hát halálosan félek, hogy bűnt követnék el, ha azon az úton járnék, ahol az ember nem azt teszi, amit az asszony jónak lát, mán csak inkább botorkálok azon a másik úton, ahol az ember kettesben cselekszik rosszul és inkább csak magam ellen vétkezem kicsit. Csupán egyet szeretnék én, Pip, ha ez mind egyedül engem érne, bizony szeretném, ha nem tudnád, vén fickóm, mi a c s i h i p u h i ,

szeretném, ha mindent magamra vehetnék; csakhogy éppen ez ám a neheze ennek a nótának, Pip, és remélem, megbocsátod nekem, ha efféle törekvésem nem sikerül.

Bármily fiatal voltam is akkor, azt hiszem, attól az estétől kezdődőn új csodálatot kellett éreznem Joe iránt. Egyenlők voltunk egymással azután is, amilyenek addig voltunk; de utóbb, ha olykor ott üldögéltem nyugodtan és rá-ránéztem Joe-ra és elgondolkoztam róla, valami új érzés szállt meg, tudatosan éreztem, hogy föltekintek Joe-ra szívemben.

- Egyébiránt pediglen - mondta Joe, fölkelvén, hogy a tűzre rakjon -, a mi harangszavú jó öreg óránk már nekifohászkodott, mingyárt elkongatja a nyócat és ő még most sem gyött haza! Remélem, Pumblechook bá' gebéje csak nem tette rá elülső lábát valami jégdarabkára, hogy bukfencet vessen.

Joe felesége vásárok napján Pumblechook bácsival szokott útra kelni, hogy segítségére legyen oly háztartási cikkek és árúk beszerzésében, amelyeknek megítéléséhez asszonyi hozzáértés kívánatos; Pumblechook bácsi agglegény volt és nem viseltetett valami nagy bizalommal házi cselédsége iránt. Vásáros nap volt éppen s Joe felesége ily kiránduláson járt.

Joe felszította a tüzet s tisztára söpörgette a tűzhelyet, aztán kimentünk a kapu elé lesni a kocsizörgést. Száraz, hideg este volt, csípős szél fujt és a dér sűrűn fehérlett és keményen. Ha ez éjjel valaki künn feküdnék a láposon, bizony belehalna, gondoltam. És aztán fölnéztem a csillagokra és elképzeltem, mily szörnyű lehet feléjük fordított arccal ott feküdni és megfagyni, sem segítséget, sem irgalmat nem látva mind e temérdek csillogásban.

- Gyön már a lovacska - mondta Joe -, s úgy csilingel, mintha egész raj csengetyűje volna.

S ahogy a szokottnál sokkal gyorsabb iramban közeledett, patkójának csattogása a kemény úton valósággal muzsikásan hangzott. Széket hoztunk ki, hogy Joe felesége majd mennél könnyebben szállhasson le, még egyszer megélesztettük a tüzet, hogy világos ablakokat láthasson a hazaérkező s még egy, utolsó szemlét tartottunk a konyhán, hogy minden a maga helyén van-e. Mire ez a készülődésünk véget ért, megérkeztek nagy beburkolódzottan, hogy csak a szemük látszott ki. Joe felesége egykettőre partra került, Pumblechook bátyó is gyorsan leugrott s pokrócot dobott a gebe hátára, aztán valamennyien besiettünk a konyhába, ahova annyi hideg levegőt vittünk be magunkkal, hogy úgy éreztük, mintha megvenné a tűznek minden melegét.

- No - mondta Joe felesége sebten-izgatottan kibontakozva pólyáiból s kalapját úgy vetve hátra, hogy ez szalagján a válláról fityegett alá -, ha ez a fickó még ma este sem hálás, hát sohsem is lesz az.

Oly hálásan néztem föl, ahogy csak nézhet afféle fickó, aki még csak nem is sejti, miért kell ennek az érzésnek kifejezésére törekednie.

- Azt az egyet mindenesetre remélem, - mondta néném -, hogy nem fogják elúrfiasítani. Bár vannak aggodalmaim.

- Nem olyan nő az, húgomasszony - mondta Pumblechook -, nagyon okos nő az.

- Nő? Ránéztem Joe-ra s szájamat, szemöldökömet csodálkozó mozdulatra rándítottam: nő? Joe pedig énrám nézett s száját, szemöldökét ugyanoly mozdulatra rándította: nő? Néném rajtakapta ezen a műveleten s ő ekkor a keze hátával végigsimított orrán oly megértést kifejező módon, ahogy ily alkalmakkor már szokta s csak nézett, nézett a feleségére.

- Nos? - szólt rá néném a maga harapós módján. - Mit mereszted úgy a szemedet? Ég talán a ház?

- Valakiről szó esett imént - válaszolt Joe óvatosan -, valami nőről...

- Hát persze, hogy nőről, csak nőről eshetett szó, azt hiszem - mondta néném -, ha Havisham kisasszonyt férfinak nem akarod mondani. És azt még rólad sem teszem föl, hogy ily merészségre adnád fejedet.

- Havisham kisasszonyról van szó, arról, aki a fölvégen lakik? - kérdezte Joe.

- Hát van talán olyan Havisham kisasszony is, aki az alvégen lakik? - válaszolt néném. Azt akarja, hogy ez a fiú el-ellátogasson hozzá. És a kölyök természetesen el fog menni hozzá. És játszogatni fog vele, ha mondom - erősködött néném s rázogatta felém a fejét buzdításomul, hogy ugyancsak föllelkesedjem és kitegyek majd magamért -, vagy különben majd teszek róla én!

A felvégi Havisham kisasszonynak hallottam volt már hírét -, a felvégi Havisham kisasszony hírét mérföldnyi körben mindenki hallotta már - dúsgazdag s rendkívül morc hölgynek emlegették, aki nagy, sötét házban lakik, amelyet rablótámadások ellen egészen eltorlaszoltatott és aki ott mélységes elvonultságban él.

- Lám, lám, ki hitte vóna! - mondta ámuldozón. - Csak azon csudákozok, hogyan eshetett, hogy ő Pip-et ösmeri?

- Tökfilkó! - kiáltott rá Joe-ra néném. - Hát ki mondta, hogy ismeri?

- Hát csak azért mondom -, szólt Joe megint nagy óvatosan -, mert olyasmi szó esett ippeg imént, mintha az a Havisham kisasszony azt akarná, hogy a fiú e-ellátogasson hozzá és eejátszogasson vele.

- Hát aztán, nem kérdezhette meg talán Pumblechook bácsitól, hogy a bácsi nem tud-e valami fiút, aki eljárjon hozzá s játszogasson vele? Nem lehetséges-e talán, hogy Pumblechook bácsi a kisasszony birtokának bérlője és hogy időszakonkint, nem akarom mondani, negyedévenkint vagy félévenkint, hiszen hogyan kívánjam tőled, hogy ezt megértsed, nos, időszakonkint odamegy bért fizetni? És Havisham kisasszony ily alkalommal nem kérdezheti meg talán tőle, vajjon nem tud-e valami fiút, aki eljárogasson hozzá és eljátszogasson vele? És Pumblechook bácsi, aki mindig annyira szívén viseli sorsunkat, akárhogy nem hiszed is ezt róla, Joseph - s ez oly mélységes megvetés hangján hangzott, mintha Joe-nál szívtelenebb unokaöccs nem is volna a világon -, vajjon nem nevezhette meg talán ezt a fickót, aki itt ilyen pöffeszkedve áll most - (ami, ünnepélyesen kijelentem, egyáltalában eszem ágában sem volt) - és akiért én mindig rabszolga módjára dolgoztam agyon magamat?

- Jól beszél! - szólalt meg Pumblechook bácsi -, nagyon jól! Pompás fölvilágosítás volt. Valóban igaza van. Most hát Joseph öcsém, láthatod, hogyan áll a dolog!

- Nem, Joseph - mondta néném még mindig bizonyos neheztelés hangján, miközben Joe bocsánatot kérő arckifejezés kíséretében a keze hátával meg-megsímogatta orrát -, még most sem tudod, ne gondold, hogy tudod, miképen áll a dolog. Az hiheted ugyan, hogy tudod, de nem tudod, Joseph. Mert nem is sejted, hogy Pumblechook bácsi, aki bizonyosra veszi, hogy ennek a fiúnak nagy szerencséje lesz az, ha Havisham kisasszonyhoz kerül, fölajánlotta, hogy elviszi kocsiján még most este, és hogy éjszakára magánál tartja, holnap reggel pedig saját-kezűleg adja át Havisham kisasszonynak. És - jaj, Uram Istenem! - kiáltott most néném nagyot -, én meg csak állok itt és vesztegetem a szót ezekre a bamba fajankókra és várakoztatom Pumblechook bácsit, odakint pedig a kapu előtt a gebét megveszi az Isten hidegje, ez a kölyök meg csupa korom és piszok a feje búbjától, a lába sarkáig!

S ezt mondván, nekem esett, ahogy sas szokott lecsapni bárányra, fejemet lenyomta a víztartó bödön csapja alá, hogy arcom belekényszerült a konyhasarkabeli szennyvizes dézsába és egykettőre beszappanyozottan vergődtem ott s néném úgy meggyúrt, úgy dörzsölt szárazra, úgy megpaskolt, fésűvel úgy meggereblyézett, kefével úgy megsimított, hogy valóban, azt sem

tudtam már, hol a fejem. (Mondhatom, aligha él e földön ember, aki nálam illetékesebb lehetne annak az elmondására, hogy micsoda borzalmas hatása van az olyan jegygyűrűnek, amely csöppet sem rokonszenves módon száguldoz ide-oda az ember ábrázatán.)

Amint mosdatásom véget ért, néném tiszta fehérneműbe bujtatott, olyan merev vászonból valóba, hogy mint valami daróccsuhás ifjú vezeklő álltam ott, majd pedig legszűkebb, legrettenetesebb ruhámba kényszerített bele. Aztán átadott Pumblechook bácsinak, aki valósággal úgy vett át, mintha bírám lett volna s azonnal rámszabadította azt a prédikációját, amellyel, tudtam, már régen szeretett volna megleckéztetni.

- Te fiú, aztán hálás légy ám minden jó embered iránt, de különösképen azok iránt, akik csakúgy kézről neveltek föl!

- Isten veled, Joe!

- Isten oltalmazzon, Pip, kis öregem.

Eddig még sohasem szakadtam volt el tőle és szívem érzelmei, valamint a szemembe maródott sok szappan miatt eleinte, amint a kocsiban ültem, egyetlen csillagot sem bírtam látni. De aztán elő-előcsillantak, egyik a másik után, arra a kérdésre azonban, hogy mi az Isten csodájának is megyek én Havisham kisasszonyhoz játszani s mi az Isten csodája játékot várnak majd ott tőlem, világosságot legkevésbé sem derítettek.

NYOLCADIK FEJEZET.

Pumblechook úr üzletének a mezőváros főutcájában afféle borsos, lisztes ábrázata volt, amilyennek minden mag- és gabonakereskedő boltjának lennie illik. Én úgy képzeltem, hogy akinek annyi mindenféle kis fiókja van a kereskedésében, valóban nagyon boldog ember lehet; és amint az alsó fiókok egyikébe-másikába belepillanthattam s láttam a barna papírosú, átkötözött csomagocskákat bennök, eltűnődtem, vajjon a virágmagoknak és virághagymáknak nem szottyan-e kedvük kitörni egy szép napon ebből a börtönükből és virágba szökkenni.

A megérkezésemet követő reggelen volt az, hogy ily gondolatokkal bibelődtem. Az előzőleg elmult éjszakán mindjárt ágyba küldtek, még pedig valami padlásfülkébe, amely a lejtős házfedél alatt oly alacsony volt, hogy a sarokban, ahol az ágy állt, a tető cserepe számításom szerint alig lehetett lábnyinál magasabban a szemöldököm fölött. Ugyanezen a kora reggelen vettem észre azt is, mily különös rokonság van magkereskedések és bársonynadrágok között. Pumblechook úr bársonynadrágot viselt, a segédje szintén; e bársonynadrágok színében és illatában pedig a magkereskedés tulajdonságaiból egyáltalán annyi mindenféle volt és a különféle magfajták színe és illata általában annyira emlékeztetett e nadrágok sokmindenféle tulajdonságára, hogy már alig tudtam megkülönböztetni az egyiket a másiktól. Ugyanez alkalommal megjegyeztem magamnak azt is, hogy Pumblechook úr üzletvezetése, úgy látszott, mindössze abból a feszült figyelemből áll, amellyel az utca túlsó felére nézegetett a nyerges felé, aki meg a maga üzleti ügyeit mintha azzal intézte volna el, hogy le nem vette szemét a kocsigyártóról, ez pedig a kenyerét mintha azzal kereste volna meg, hogy kezét a zsebébe dugta s úgy nézegetett át a pékre, aki a maga dolgául a karját keresztbefonva bámészkodott át a fűszeresre s ez úgy állt a saját ajtója előtt, hogy minduntalan nagyokat ásítozott a gyógyszertáros felé.

Az órás, aki szüntelen nagyítóüveget tartva szemén, kis állvány fölé hajoltan ült boltjában és akit munkaköténves emberek csoportja bámult állandóan az ablakon, úgy látszott, az egész főutca egyetlen olyan mesterembere, akinek figyelmét a saját foglalkozása köti le.

Pumblechook úr és én nyolc órakor együtt reggeliztünk meg a bolthelyiség mögötti lakószobácskában, miközben a segéd a maga teáját és vastagon megkent vajaskenyérszeleteit a boltban, egy zsák borsón ülve, fogyasztotta el. Pumblechook urat szánalmas étkezőtársnak kellett megismernem. Táplálkozásom dolgában ugyanis szakasztottan a nénémnek azt a nézetét vallotta, hogy étkezésem mindig önmegtartóztatásom és alázatosságom fejlesztésére alkalmas legyen. A bácsi tehát olyan vajaskenyeret adott nekem, amelynek lehető legnagyobb része héjj volt s amelyre a lehető legvékonyabban kent vajat, tejembe pedig annyi meleg vizet öntött, hogy sokkal őszintébben cselekedett volna, ha a tejet teljesen mellőzi; - beszélgetése meg csupa számtani kérdés volt. Amikor én szép fínoman jó reggelt kívántam neki, ő nagy fontoskodón így szólt:

- Hétszer kilenc?

De hát én ily idegen helyen és éhomra, hogyan felelhettem volna erre a kérdésre. Éhes voltam s íme ő, mielőtt csak egyetlen falatot nyelhettem volna, a számtani föladatok egész láncolatát kezdte rámeregetni, ami végiggyötört a reggeli egész idején.

- Hét meg négy? Meg nyolc? Meg hat? Meg kettő? Meg tíz?

S így tovább. És mihelyt az egyik föladatot megoldottam s alighogy sikerült egy-egy falatot ennem, egy-egy kortyot innom, máris rám zúdult az új kérdés; ő pedig az egész idő alatt csak ült nagynyugodtan a helyén, semmit sem kellett kisütnie és csak evett egyre sült szalonnát

meg pirított zsömlyét, mohó élvezettel szinte gyömöszölte magába (ha szabad ezt a kifejezést használnom) a falatokat.

Ily előzmények után tehát valóban nagyon örültem, hogy végre tíz óra volt már s elindulhattunk Havisham kisasszonyhoz, ámbár legkevésbé sem bírtam megnyugvással gondolni arra, hogy miképen is kell majd viselkednem annak a hölgynek a házában. Negyedórába sem telt, megérkeztünk Havisham kisasszony háza elé, amely komor külsejű, ódon téglaépület volt s amelyet rácsozatok számtalan vasrúdja őrizett. Néhány ablaka befalazottan vakoskodott, a meghagyottak közül azonban az alsókon mindegyiken rozsdás vasrács volt. A ház előtt udvar terült s ezt is vasrácsos kerítés védte; azért hát, miután becsöngettünk, várnunk kellett, míg majd jön valaki, hogy bebocsásson. Amíg így várakoztunk a kapu előtt, bebámészkodtam (Pumblechook úr még ekkor is folytatta a faggatást: - no, meg tizennégy?) s a ház egyik oldalában nagy sörfőzést fedeztem föl, sört azonban nem főztek benne; úgy rémlett, mintha ez az épületrész már nagy-nagy ideje használatlanul állna.

Ablak nyílt s csengő hang kérdezte:

- Ki az?

Kísérőm így felelt:

- Pumblechook.

A csengő hang erre így válaszolt:

- Rendben van - és az ablak újra becsukódott, az udvaron pedig fiatal nő jött felénk kulcsokkal kezében.

- Ez itt - mondotta Pumblechook -, ez Pip.

- Ez hát Pip, ez? - szólt a fiatal nő, aki nagyon csínos volt és nagyon büszkének látszott -, gyere be, Pip.

Pumblechook úr szintén be akart fordulni, de a fiatal nő visszanyomta a kapu szárnyával.

- Ó - mondta -, látni óhajtja talán Havisham kisasszonyt?

- Amennyiben Havisham kisasszony látni óhajt engem - válaszolt Pumblechook úr elképedten.

- Ah! - mondta a leány - csakhogy ő nem óhajtja ám látni magát.

Oly végérvényesen mondta ezt és oly minden magyarázgatást kizáró módon, hogy Pumblechook úr, bár méltóságában megbántottnak érezte magát, egyetlen, szót sem bírt szólni ellene. Csak rám pillantott nagyszigorúan - mintha én sértettem volna meg - és aztán elment, miután szemrehányó hangon még a következő szavakat vetette felém:

- Te fiú! Úgy viseld ám aztán itt magadat, hogy becsületet szerezz azoknak, akik csak úgy kézről neveltek föl!

Nem tudtam teljesen megszabadulni attól az aggodalomtól, hogy visszajön még és a kapu rácsán, keresztül intéz hozzám ilyesvalami kérdést:

- És még tizenhat?

Ezt azonban mégsem tette.

Vezetőm, a fiatal leány bezárta a kaput s ketten végigmentünk az udvaron, amely burkolatos és tiszta volt; de a burkolat kövei közül mindenütt fű zöldelt elő. A sörfőzés épületeit kis átjáró kötötte egybe, amelynek kapucskái nyitva voltak; mögötte az egész sörfőzés egészen a magas zárófalig tártan állt és minden helyisége üres volt és használatlan. A hideg szél itt, úgy

rémlett, hidegebben fuj, mint odakünn a kapu előtt, süvöltve fütyölt ki-be a sörfőzés nyitott részein, akárcsak valami hajó kötélzete között, nyilt tengeren.

A leány látta, hogy a sörfőzés felé nézegetek s így szólt:

- Bízvást megihatnád, kis legény, mindazt a sok erős sört, amit most ott főznek.

- Meghiszem azt, kisasszony - mondtam meglehetős zavartan.

- Inkább ne is próbáljanak most sört főzni ott, hiszen úgyis csak megsavanyodnék; nem gondolod, kis legény?

- Úgy rémlik, olyanformán áll a dolog, kisasszony.

- Szó sincs róla, hogy megpróbálná valaki - folytatta a leány -, mert hát minden ilyesminek vége már és az egész épület csakúgy áll itt használatlanul, míg majd össze nem roskad. De ami az erős sört illeti, hát abból van ám elég odalenn a pincében, annyi, hogy akár az egész nemzetes házat bele lehetne fullasztani.

- Nemzetes ház a neve ennek a háznak, kisasszony?

- Egyik neve, kis legény.

- Hát több neve is van, kisasszony, nem csak egy?

- Volt még egy. Ez a másik neve Satis-ház volt; satis görögül vagy latinul, vagy héberül, vagy mind a három nyelven - nekem ugyan mindegy - azt jelenti, hogy elég.

- Elég-ház - mondottam -, ez bizony furcsa név, kisasszony.

- Az ám - válaszolt a leány -, csakhogy ez a név többet mondott, mint amennyit a szó jelent. Az volt az értelme, amikor a háznak adták, hogy aki ennek a háznak a tulajdonosa, akárki is, annak semmi egyébre nincs szüksége már. Elegendőség Háza. Az emberek akkoriban bizonyára könnyen tudtak megelégedni, azt hiszem. De gyere hát tovább, kis legény.

Bár egyre k i s l e g é n y n e k szólított, mégpedig oly fesztelenség hangján, amely legkevésbé sem lehetett megtisztelő rám nézve, a leány velem egykorú volt, vagy legföljebb kissé idősebb nálam. De mert leány volt és nagyon szép, meg igen határozott, nálam jóval idősebbnek látszott s oly lenézőn viselkedett velem szemközt, mintha legalább is huszonegyéves lett volna és királynő.

Mellékkapun bementünk az épületbe - a nagy főbejáraton ugyanis két lánc volt keresztben - s az első, ami szemembe tűnt, az volt, hogy a folyosók mind sötétek voltak s hogy a leány égő gyertyát hagyott volt itt. Most megfogta a gyertyatartót s több folyosón és lépcsőn mentünk tova és még mindig csak sötétség volt mindenütt, csupán a leány gyertyája világított.

Végül valami szoba ajtajához értünk s a leány így szólt hozzám:

- Menj be.

Én inkább félénkségből, mint udvariasságból így válaszoltam:

- Maga után, kisasszony.

Erre így felelt:

- Ugyan ne nevettesd ki magadat, fickó; én nem megyek be.

S megvetőn faképnél hagyott és - ami még kellemetlenebb volt - magával vitte a gyertyát.

Ez bizony fölöttébb kényelmetlen helyzet volt s én már-már félni kezdtem. De mivel tulajdonképen nem kellett egyebet tennem, csak kopogtatnom az ajtón, hát kopogtattam, mire belülről fölszólítás hangzott, hogy lépjek be. Befordultam s láttam, hogy jókora szobában

vagyok, amelyet viaszgyertyák világítanak meg. Nappali világosságnak legcsekélyebb csillámа sem volt itt látható. A helyiség öltözőszoba volt, amennyire berendezéséről ítélhettem, bár sok mindenféle tárgya és alkalmatossága akkor még teljesen ismeretlen volt előttem. De mindenekelőtt az a terítőkkel borított nagy asztal tűnt szemembe, amelyen aranyozott keretű tükör állt, ez az asztal mindenesetre olyan bútordarab volt, amelyet első pillantásra valami előkelő hölgy pipereasztalának kellett fölismernem.

Hogy ezt épp oly gyorsan fedeztem volna-e föl akkor is, ha nem ül előkelő hölgy az asztalnál, nem tudom. Karosszékben, félkarjával az asztalra támaszkodva olyan hölgy ült ott, akinél különösebbet sohsem láttam még és nem is fogok láthatni.

Drága szövetekbe öltözötten ült ott - atlaszban, csipkékben és selyemben -, csupa fehérben. Cipője is fehér volt. Hajáról hosszú fehér fátyol omlott alá, hajába menyasszonyi koszorú fonódott, de haja fehér volt. Néhány ékszer csillogott nyakán és kezén s előtte még több ékszer pihent csillogva az asztalon. Körülötte ruhák feküdtek, de nem oly drágák, amilyet viselt, és félig megtömött utazóbőröndök álltak. A hölgy még nem öltözött volt föl egészen, még csak féllábán volt cipő, a másik cipő az asztalon állt a keze ügyében, fátyola félig még rendezetlenül függött fején; óráját, óraláncát még nem akasztotta magára s a csipkebetét, amely ruhájának kivágásába való volt a zsebkendőjével, keztyűjével, néhány szál virággal, az imádságoskönyvével s a már említett ékszerekkel mind össze-vissza dobáltan hevert a tükör körül.

Mindezt nem mindjárt az első pillanatban láttam, bár az első pillanatban is többet láttam már, mint föltehető volna. De láttam, hogy mindez a holmi itt előttem, aminek fehérnek kellene lennie, régesrég volt fehér, most azonban fényevesztett és sárga és megfakult már. Láttam, hogy ez a menyaszony a menyasszonyi ruhájában épp úgy megavult, akárcsak ez a ruha s meghervadt, akárcsak ezek a virágok és menyasszonyi csillogásából semmi egyéb nem maradt, csak mélyen beesett szemének csillogása. Láttam, hogy ruhája telt, fiatal női testre szabott volt és hogy most lazán csüng olyan alakon, amely csupa csont-bőr soványsággá sorvadt. Egyszer valami vásáron viaszbábos bódéba vittek volt engem, hogy, tudom is én, miféle lehetetlen személyiséget lássak, aki ott díszbe öltözötten pihent. Egyszer meg lápvidékünk egyik régi templomában voltam, hogy lássam drágalátos öltözetének maradványaiban azt a csontvázat, amelyet a templom padlózata alól ástak volt ki. És most úgy rémlett, mintha annak a viaszbábnak és annak a csontváznak fekete szeme lett volna és élénken mozogva az a szempár nézne rám. Szinte nagyot sikoltottam volna, ha bírok sikoltani.

- Ki van itt? - szólalt meg az asztal mellett ülő hölgy.

- Pip, a néni szolgálatára.

- Pip?

- Az a fiú, akit Pumblechook úr ajánlott a néninek. Hogy idejárjak - játszani.

- Gyere közelebb; hadd lássalak. Gyere egészen mellém.

Akkor volt, amint ott álltam előtte és pillantása elől félrefordítottam szememet, hogy a körülötte heverő tárgyak egyenkint is megragadták figyelmemet s egyben észrevettem, hogy órája áll, kilenc óra előtt húsz perccel állt meg és hogy a fali óra is áll s az is húsz perccel kilenc óra előtt állt meg.

- Nézz a szemembe, - mondta Havisham kisasszony -, nem félsz-e vajjon olyan nőtől, aki már oly régóta nem látta soha a napot, talán azóta sem, hogy te erre a világra születtél?

Sajnos, meg kell vallanom, nem szégyeltem kimondani azt az óriási hazugságot, amely ebben a feleletben rejlett:

- Nem.

- Tudod-e, mit érintek itt? - mondta és kezét, egyiket a másikra téve, rászorította melle bal részére.

- Igenis, tudom, néni. (És ekkor arra a bizonyos fiatalemberre kellett gondolnom.)

- Mire szorítom kezemet?

- A szívére.

- Megtört.

Ezt a szót lázas pillantás kíséretében mondta, erős fölindulás hangján s oly átszellemült mosolygással, amelyben valami büszkeségféle volt. Kis ideig ott pihentette kezét a mellén s aztán lassan úgy vette le, mintha az a kézpár ólomnehézzé vált volna.

- Unatkozom - mondta Havisham kisasszony -, szórakozni kívánok, ámde férfinéppel meg nőnéppel végeztem már egyaránt. Játsszál!

Azt hiszem, még a legvitatkozóbb kedvű olvasó is elismeri, hogy ez a hölgy aligha parancsolhatott volna magamfajta szerencsétlen flótásnak olyasvalamit e világon, amit nehezebb lett volna megtenni, mint ezt, ily körülmények között.

- Beteges szeszélyeim vannak néha - folytatta -, most pedig a beteges szeszélyem az, hogy hadd lássak játszani valakit. Rajta, rajta hát! - mondta és jobbjának ujjai türelmetlenül megrándultak -; játsszál, játsszál, játsszál!

Pillanatra, félőn láttam már, mit csinál majd velem otthon a néném s az a kétségbeesett ötletem támadt, hogy Pumblechook úr kétkerekű kocsijának szerepében körbe száguldok a szobában. De magam is annyira alkalmatlannak éreztem magamat erre az átalakulásra, hogy meg sem kockáztattam és csak álltam, álltam és rábámultam Havisham kisasszonyra, amit ő, úgy képzeltem, dacos viselkedésnek tekintett, mert így szólt hozzám, miután jó ideig néztük egymást:

- Önfejű vagy és makacskodó?

- Nem, úrnőm, csak nagyon sajnálom magát és nagyon sajnálom, hogy épp most nem tudok játszani. Ha panaszkodnék majd rám, bizony bajom támadna a nénémmel, megtenném tehát, csak tudnám; de annyira új itt nekem minden és annyira idegen és oly előkelő - és szomorú - -.

Elakadtam, félvén, hogy talán többet mondok a kelleténél, vagy talán máris többet mondtam és csak néztük egymást tovább.

Mielőtt újra megszólalt, elfordította rólam tekintetét, ruhájára pillantott, majd a pipereasztalra s végül a tükörbe nézett a saját képére.

- Neki mennyire új - mormolta - s mennyire régi nekem; neki mennyire idegen, nekem mennyire megszokott s mindkettőnknek mennyire szomorú. Szólítsd Estellát.

Mivel még mindig magát nézte a tükörben, azt hittem, hogy csak magával beszél, s nem mozdultam.

- Szólítsd Estellát - ismételte, felém villantva szemét. - Azt csak meg tudod tenni. Szólítsd Estellát. Az ajtón.

Így odaállni egy ismeretlen ház titokzatos folyosójának sötétségébe s csak úgy Estellának szólítani egy gőgös, fiatal hölgyet, aki sem nem látható, sem nem válaszol, miközben egyre csak azt éreztem, mily veszedelmes szabadság így ordítoznom a nevét, bizony ez majdnem oly keservesnek rémlett, mint parancsra játszani. De végre válaszolt a leány s gyertyavilága a sötét folyosón mint valami csillag közeledett.

Havisham kisasszony intett neki, hogy jöjjön melléje, fölvett egy ékszert az asztalról s föl-próbálta neki, mint illik szép, fiatal keblére, majd pedig pompás barna hajába.

- A tied lesz egy napon, édesem és viseld majd jó egészségben. Most hadd látom, kártyázzál kissé ezzel a fiúval.

- Ezzel a fiúval! De hiszen ez egészen közönséges munkásgyerek!

Azt gondoltam, rosszul hallom Havisham kisasszony válaszát, annyira hihetetlennek rémlett:

- Nos és? Azért csak meg tudod törni a szívét?

- Milyen kártyajátékot tudsz, fiú? - kérdezte Estella tőlem a legnagyobb megvetés hangján:

- Csak silány Fekete Pétert, semmi egyebet, kisasszony.

- Silányítsd meg hát azzal - szólt Havisham kisasszony Estellához. Így ültünk le kártyázni.

Ekkor kezdtem aztán észrevenni, hogy minden-minden ebben a szobában, akárcsak az a zseb-óra, meg a fali óra, megállt valamikor régen. Láttam, hogy Havisham kisasszony az ékszert megint ugyanarra a helyre teszi vissza, ahonnan fölvette. Miközben Estella megkeverte a kártyát, újra odapillantottam a pipereasztalra s észrevettem, hogy a cipőt, amely valamikor fehér s most sárgás volt, láb sohasem koptatta még. Lesandítottam arra a lábra, amelyről hiányzott a cipő s láttam, hogy a selyemharisnya rajta, az egykor fehér, most sárgás, a járástól rongyossá kopott. Mindennek ily elmaraszta ltsága, a megfakult és pusztulásnak indult tárgyak ily veszteglése nélkül még ezen a megcsappant alakon csüngő, elsárgult menyasszonyi ruha sem látszott volna oly gyászosnak, sem a hosszú fátyol oly halotti szemfödőszerűnek.

Úgy ült ott Havisham kisasszony, mint valami holttest, amíg mink kártyáztunk. Menyasszonyi ruhájának fodrai s csipkéi olyanok voltak, mint valami földön ázott papiros. Akkoriban még semmit sem tudtam azokról az esetekről, amelyeket régesrégi időkben eltemetett holttesteken tapasztaltak néha, mint omlanak az ilyen testek porrá, mindjárt, mihelyt napfényre kerülnek; de azóta gyakran jutott eszembe, hogy ez a hölgy mindenesetre olyannak látszhatott, mint akit a nappali természetes fény, mihelyt ráesnék, hamuvá enyésztene.

- A felsőket ez a fickó filkóknak nevezi! - mondta Estella megbotránkozottan, még mielőtt első játszmánkat befejeztük. - És mily durva a keze. S mily otromba csizmája van!

Soha eddig még nem jutott eszembe, hogy szégyenkeznem kellene a kezem miatt; most azonban olyasmit kezdtem érezni, hogy ez a kéz igazán ocsmány. A leány megvető érzése, amellyel engem lenézett, oly erős volt, hogy szinte fertőzőn hatott s rámragadt.

A játszmát ő nyerte meg s aztán én osztottam. Elhibáztam a játékot, ami természetes is volt, hiszen tudtam, csak arra les, hogy mikor tévedek már; akkor aztán ostobának nevezett, ügyet-len parasztkölyöknek.

- Te semmit sem mondasz róla - jegyezte meg Havisham kisasszony, felém fordulva. - Ő sok bántót mond rólad, te pedig semmit sem mondasz róla. Mit gondolsz Estelláról?

- Azt én nem mondhatom meg - dadogtam.

- Súgd fülembe - mondta Havisham kisasszony, lehajolva hozzám.

- Azt gondolom, hogy nagyon büszke - feleltem suttogva.

- Hát még?

- Hogy nagyon csinos.

- Hát még?

- Hogy nagyon sértegető. (Estella épp ekkor a legnagyobb ellenszenv kifejezésével pillantott rám.)

- Hát még mit gondolsz?

- Hogy haza kellene már mennem.

- S őt sohse látnod többé, bár oly nagyon csinos?

- Azt nem tudom, hogy nem óhajtanám-e újra látni őt, de most haza szeretnék menni már.

- Mehetsz nemsokára - mondta Havisham kisasszony hangosan. - Fejezzétek be a játszmát.

Ha mindjárt eleinte nem látom azt az egyetlen elmosolyodást Havisham kisasszony arcán, azt kellett volna hinnem, hogy egyáltalában nem tud mosolyogni. Ez az arc bizalmatlan és töprengő kifejezésbe merevedett - valószínűleg ugyanakkor, amikor körülötte minden szíven döfődött - s olyannak látszott, mintha immár semmi sem bírná megélénkíteni. Havisham kisasszony annyira horpadt mellű volt, hogy egészen görnyedten kellett ülnie; annyira megtört hangú, hogy egészen halkan beszélt és tompán, mintha szava sírból hangzott volna; mindez együtt olyannak mutatta, mint aki testben-lélekben, kívül-belül teljesen megroppant valami rettenetes csapás súlya alatt.

Én végigjátszottam a játszmát Estellával s megint ő nyert. A kártyát, miután valamennyit elnyerte tőlem, lecsapta az asztalra, még pedig oly arckifejezéssel, mintha azokat is megvetné, mert tőlem nyerte el.

- Mikor is lássalak itt házamban megint? - mondta Havisham kisasszony. - Hadd gondolom meg.

Emlékeztetni kezdtem, hogy ma szerda van, de jobb keze ujjainak türelmetlen mozdulatával kísérten félbeszakított:

- Csitt, idehallgass! Én semmit sem tudok a hét napjairól; semmit sem tudok az év heteiről. Gyere hat nap mulva! Értetted?

- Igenis, néni.

- Estella, vezesd le. Adj valamit ennie és hadd járjon, nézzen körül, ha evett. Eredj, Pip.

Követtem a gyertyalángot lefelé, ahogy követtem volt fölfelé s a leány a gyertyatartót megint arra a helyre állította, ahol találtuk volt. Amíg az oldalsó kijárat ajtaját ki nem nyitotta, úgy rémlett, anélkül, hogy gondoltam volna erre, mintha éjszaka lett volna. A nappali világosság fénye tehát egészen elkápráztatott, úgy éreztem, mintha ennek komor háznak gyertyavilágításos belsejében sok-sok órát töltöttem volna.

- Itt várakozzál, fiú - mondta Estella és becsukván az ajtót, eltűnt.

Amint egyedül maradtam az udvaron, ezt az alkalmat arra használtam föl, hogy szemügyre vegyem püffedt kezemet és durva csizmámat. Véleményem ezekről a tartozékaimról nem volt kedvező. Eddig sohasem zavartak volt, de most bizony zavartak, nagyon alsórendűeknek éreztem ezeket a függelékeimet. Elhatároztam, hogy megkérdezem majd Joe-tól, mint jutott arra a gondolatra, hogy amikor kártyázni tanított engem, filkóknak nevezze azokat a kártyákat, amelyeknek felső a neve? Bántott, hogy miért is nem nevelkedett Joe úriasabbá, mert akkor én is azzá lettem volna.

A leány visszajött, kenyeret és húst hozott nekem s kis bögre sört. A bögrécskét letette az udvar kövezetére s úgy adott a kenyérből és a húsból, hogy még csak rám sem nézett s oly megvetőn bánt velem, mintha kutya lettem volna. Annyira megalázottnak, megbántottnak, megtiportnak, vérigsértettnek, felbőszültnek, szomorúnak éreztem magamat, nem is tudom,

helyesen mily néven nevezzem ezt a fájdalmas érzést, Isten a megmondhatója, milyen is volt az tulajdonképen, hogy szememet elöntötte a könny. Amint a leány észrevette, hogy könnyezem, arcán olyasféle kifejezés mutatkozott, mintha örülne, hogy elszontyolodásomnak ő az oka. Ez erőt adott nekem könnyeim elfojtására s arra, hogy szemébe nézzek a leánynak, de ez ekkor gőgösen hátraszegte fejét, még pedig, azt hiszem, oly tudatra ébredten, hogy korai volt még a megbántásomra szánt viselkedésének örülnie - és magamra hagyott.

Mihelyt azonban eltűnt, én olyan helyet kerestem, ahol arcomat nagy hamar elrejthessem s azoknak a kis kapuknak egyikéhez siettem, amelyek a sörfőzőházba nyíltak s ott karomat nekitámasztva a falnak, fejemet pedig karomra hajtva sírni kezdtem. Sírásközben belebelerúgtam a falba s ugyancsak heves indulattal téptem a hajamat; annyira elkeseredett érzések marcangoltak s valami megnevezhetetlen fájdalom annyira belevágott a szívembe, hogy ily ellenhatásokkal kellett segítenem magamon.

A nevelés, amelyben néném részesített, nagyon érzékennyé lágyított. Abban a kis világban, amely a gyermeklélek életének világa - akárki neveli is a gyermeket -, meggyőződéssel vallom, semmi, semmi sincs, amit a gyermek oly finoman meg tudna érezni, mint az igazságtalanságot. Még ha csak kisebbfajta igazságtalanságokról van is szó; hiszen a gyermek maga is kicsi, a világa is kicsi s a hintalova elvégre aránylag épp oly óriási állat neki, akárcsak valami csontos, hatalmas irlandi vadászló nekünk. Én a lelkemben már legkorább fiatalságom óta szüntelen harcot vívtam az igazságtalankodással. Már attól az időtől fogva, hogy beszélni kezdtem, mindig tudtam, néném a maga szeszélyes, indulatos fenyítéseivel mennyire igazságtalan irántam. Erős meggyőződés módján éreztem, hogy még ha csak úgy kézről nevelt is föl, nem adhat neki ez a körülmény jogot arra, hogy püfölgetéssel is neveljen. Valahányszor büntetésben, kegyvesztésben, vagy egyéb lakoltató hadd-el-haddban volt részem, ez a meggyőződésem mindegyre erősebbé fejlődött s erkölcsi félénkségemet s érzékenységemet főként annak a körülménynek tulajdonítom, hogy magányos, védtelen voltomban annyit töprengtem ezeken az igazságtalanságokon.

Sértődöttségem érzelmeit ezúttal a sörfőzőház falának rugdosásával s hajam tépésével küzdöttem le, aztán kabátom ujjával megtöröltem arcomat s újra az udvarra bujtam ki a kiskapu mögül.

Valóban sívár hely volt ez itt. Még a galambdúc is a sörfőzés udvarának közepén olyan volt, mintha oszlopán valami erős szél ferdére fujta volna s mintha benne a galamboknak akárcsak valami tengeri hajó ide-oda himbálódzásához kellett volna hozzászokniok, ha ugyan galambok egyáltalában tartózkodtak volna benne. De a galambdúcban nem voltak galambok, az istállókban nem voltak lovak, a disznóólban nem voltak disznók, az anyagraktárban nem volt maláta, a rézüstökben és a hűtőhordóban malátának vagy sörnek még csak szaga sem volt. A sörfőzőház illatának minden foszlánya, bármifajta nyoma a sörgyár kéményének utolsó füstfelhőcskéjével együtt lebbenhetett tova. Kisebb mellékudvarban üres hordók egész rengetege vadonoskodott, jobb napok emléke savanyodott rajtuk; de ez az emlék sokkal savanyúbb volt, semhogy a tovatűnt sörök próbájául szolgálhatott volna - és ebben a tekintetben ezek a remetehordók soknagy hasonlatossággal emlékeztettek engem egyébfajta remetékre.

Hátul, a sörfőzőtelep legvégében vén fallal kerített, elvadult kert terült; ámde ez a kertfal nem volt annyira magas, hogy föl ne mászhattam volna rá s hogy eléggé sokáig meg ne kapaszkodhattam volna rajta s ne láthattam volna, hogy az elvadult kert a házhoz tartozik, hogy dudva verte föl, de hogy sárgászöld útjain oly nyomok is vannak, mintha mégis járna ott néha valaki s hogy Estella, éppen háttal fordulva nekem, most is ott sétálgat. De hát ez a leány, úgy látszott, mindenütt ott terem. Amint ugyanis annak a kísértésnek engedve, amellyel a hordók csábítottak, tetejükön sétálgatni kezdtem, egyszerre csak azt láttam, hogy a hordóstelep végén ő is rajtok lépeget. Hátat fordított volt nekem s szépséges barna haját lebontottan úgy tartotta

mind a két kezén maga elé; nem pillantott hátra s egyszerre csak eltűnt. Épp úgy tűnt el bent a sörfőzésben is - aminek azt a nagy, belül kikövezett magas épületet értem, ahol valamikor a sört főzték volt s ahol még most is őrzik a sörfőzőedényeket. Amint ebbe a helyiségbe először beléptem volt és ennek komorságától kissé meghökkenten az ajtajában megálltam, őt pillantottam meg ott is, mint surran a kihűlt tűzhelyek között tova, majd könnyű vaslépcsőn a magasba s odafönn a vasgerendás karzaton mint megy ki, mintha az égbe menne föl.

Ezen a helyen és ebben a pillanatban történt, hogy képzeletem nagyon különös játékot űzött velem. Már akkor nagyon különösnek találtam, de később még különösebbnek rémlett. Tekintetem jobbra tőlem, az épület egyik alacsony zúgában nagy fagerendán akadt meg s láttam, hogy valami emberi alak lóg ott nyakába akasztott kötelen. Egészen elsárgult a fehér ruhájú alak, akinek csak az egyik lábán volt cipő; és ez az alak úgy függött ott, hogy jól láthattam, ruhájának megfakult csipkéi mily szürkék, akárcsak földön ázott papiros és hogy arca a Havisham kisasszony arca, amelyen olyasféle moccanás rándult, mintha hívni igyekeznék. Rémületemben, hogy ezt az alakot ily helyzetben látom ott és még inkább rémüldözve attól a határozott tudattól, hogy imént ez az alak még nem volt ott, előbb elszaladtam tőle, aztán pedig vissza, feléje. De rémületem minden eddiginél iszonyúbbá döbbent, midőn most már semmiféle alakot sem láttam ott.

Ha a derült ég hideg fénye nem esik szemembe, ha nem látom a vasrácsos kapu előtt elhaladó embereket s ha nem hat rám elevenítőn, hogy íme ott még a kenyér-, hús- és sörmaradék, semmi sem bírta volna visszaszerezni lélekjelenlétemet. Még ezeknek az erős segítő körülményeknek sem sikerült volna engem oly gyorsan magamhoz téríteniök, ha nem láttam volna, hogy jön Estella a kulcscsomójával és most már utamra fog bocsátani. No hiszen, most alapos oka lehetne megvetőn lefitymálnia engem, gondoltam, ha látná, mennyire megijedtem; már pedig ilyesmire ne legyen oka.

A leány diadalmasan pillantott rám, amint elhaladt mellettem, mintha nagyon örülne annak, hogy kezem oly vaskos és csizmám oly otromba; aztán kinyitotta a kaput s tárva hagyta előttem. Már úgy akartam kimenni, hogy a leányra rá sem nézek, de ekkor gúnyoskedvűen megérintett kezével.

- Miért nem sírsz? - mondta.

- Mert nincs kedvem sírni.

- Már pedig sírásra áll a szájad - mondta -, sírtál is már s bizony alig bírod megállni, hogy újra el ne pityeredjél.

Gőgösen nevetett, kituszkolt s a kaput bezárta mögöttem. Egyenest Pumblechook úr házába siettem, de őt, kimondhatatlan örömömre, nem találtam otthon. Megkértem hát segédjét, mondja meg neki, Havisham kisasszony házában mely napra várnak engem s aztán nekivágtam a négymérföldnyi útnak a kovácsműhely felé. S az egész úton el-elgondolkoztam mindenen, amit láttam volt s mélységesen eltöprengtem azon, hogy én mily közönséges pórgyerek vagyok, mily vaskos a kezem, mily otromba a csizmám és micsoda műveletlenség szégyenébe estem azon a megszokáson, hogy a felsőket filkóknak nevezem, mennyire tudatlanabb vagyok, mint amilyennek előző este képzeltem magamat és egyáltalában mennyire csúf, fölöttébb útszéli állapot ez az én állapotom.

KILENCEDIK FEJEZET.

Amint hazaérkeztem, néném óriási kíváncsiságában Havisham kisasszonyról mindent a legaprólékosabban szeretett volna megtudni és rengeteg sok kérdést intézett hozzám. Mivel azonban ezekre a kérdésekre nem tudtam eléggé kimerítőn felelni, számos kupánütés ért és hátbavágás, arcomnak pedig gyalázatos módon kellett néhányszor a konyha falához dörzsölődnie.

Ha az a félelem, hogy az embert meg nem értik, más gyermekek szívében is úgy él, mint az enyémben élt - amit valószínűnek tartok, mert hiszen egyáltalában semmi okom sincs föltenni, hogy valami egészen rendkívüli gyermek lettem volna -, sok mindenféle eltitkolásnak íme ez lehet a kulcsa. Meggyőződésem volt az, hogy engem meg nem értenének, ha mindazt, amit Havisham kisasszony házában láttam s tapasztaltam, azonmód mondanám el, amilyennek láttam és értettem. S nemcsak ezt gondoltam, de olyasmit is éreztem, hogy magát Havisham kisasszonyt sem értenék meg; s bár ez a hölgy nekem is teljesen érthetetlen volt, mégis azt súgta valami érzésem, hogy ocsmányság s árulás volna, ha őt (nem is említve Estella kisasszonyt) Joe felesége bíráló vélekedésének kiszolgáltatnám. Oly keveset mondtam tehát, amily keveset csak mondhattam s ennek következményeképen kellett arcomnak a konyha falához oda-odaverődnie.

A legnagyobb baj azonban az volt, hogy a vén szájhős Pumblechook, akit majd megevett a kíváncsiság, hogy megtudjon mindent, amit láttam s hallottam, teázás idejére átkocsizott hozzánk, hogy részletes értesülést szerezzen mindenről; ennek az emberkínzónak, a halszeműnek, tátottszájúnak, ha homoksárgaszínű, kíváncsian égnek meredő hajával s számtani együgyűségektől feszülő mellényével fölbukkant, már puszta megpillantása is valósággal bosszúsan tartózkodóvá dermesztett.

- Nos, fickó - kezdte rá Pumblechook bácsi, mihelyt a tűzhely melletti főülésen elhelyezkedett. - Hát hogy s mint jártál odafönt a városban?

- Eléggé jól, uram - feleltem; néném pedig azonnal megfenyegetett az öklével.

- Eléggé jól? - ismételte Pumblechook úr. - Eléggé jól, az nem felelet. Meséld el nekünk, mit akarsz ezzel az e l é g g é j ó v a l mondani, fickó!

Lehet, hogy mész, ha homlokra mázolódik, kőkeménnyé dacosítja az agyvelőt. Az én dacosságom, most, hogy homlokomon a konyha falának mesze fehérlett, bizony rendületlen volt, akár a szikla. Kis ideig gondolkodtam, aztán, mintha új dolgot mondanék, így válaszoltam:

- Azt, hogy eléggé jól, uram.

Néném a türelmét vesztve, nagyot kiáltott s már-már nekem rontott - akinek árnyéknyi oltalmam sem volt, mert Joe nem tartózkodott ekkor a műhelyben -, ámde Pumblechook úr most ily szavakkal vetette közbe magát:

- Nem! Ne veszítse el türelmét. Bízza csak rám a fickót!

S Pumblechook úr magához fordított, olyanformán, mintha megnyírni szándékoznék, vagy a fogamat kihúzni, vagy más hasonló műtétet végezni rajtam s így szólt:

- Először is (hogy a gondolkodásod rendbe térüljön): mennyi harmincnégy penny?

Megfontoltam, mi következménye lenne, ha „négyszáz font”-ot mondanék s mert úgy rémlett, hogy ilyesmiből nagy baj szakadna rám, megközelítettem, amennyire csak bírtam, a helyes feleletet s ez körülbelül nyolc penny tévedést jelentett. Pumblechook úr ekkor elmondatta

velem a táblázatot a „tizenkét penny annyi mint egy shilling” tételtől egészen a „negyven penny annyi mint három shilling és négy penny” tételig s aztán diadalmas arckifejezéssel kérdezte, mintha most megfogott volna már:

- N o s , t e h á t ! Mennyi harmincnégy penny?

Mire én töprengésbe tűnő nagy szünet után így válaszoltam:

- Nem tudom.

S annyira bosszankodtam, hogy igazán kérdésesnek tartom, vajjon tudtam-e.

Pumblechook úr a fejét olyanformán kezdte mozgatni, mintha fúrónak használná, mintha meg akarna fúrni, hogy feleljek s így szólt:

- Hát van-e harmincnégy penny például hét shilling és hat penny meg három farden?

- Van! - mondottam. És bár néném azonnal megpofozott, mégis nagy örömöm telt benne, hogy Pumblechook bácsi tréfáját megronthattam és őt most teljesen elhallgattattam.

Amint újra magához tért, feszesen keresztülfonván karját a mellén és felém furdalva fejét így szólt:

- Te fickó! Milyen hát az a Havisham kisasszony?

- Nagyon nagy és a haja fekete - válaszoltam.

- Igaz ez, bácsi? - kérdezte néném.

Pumblechook úr igent bólintott, amiből én rögtön arra következtettem, hogy Havisham kisasszonyt még sohasem látta, mert hiszen Havisham kisasszony nem volt sem nagy, sem feketehajú.

- Rendben van! - mondta Pumblechook úr elbizakodott arckifejezéssel. (Ez az útja-módja őt kezessé tennünk. Kezdünk felülkerekedni, nemde húgomasszony?)

- Csakugyan, bácsi - válaszolt Joe felesége -, bár csak lehetne ez a fiú mindig a bácsi keze alatt. Maga oly jól ért a megpuhításához.

- Nos, fickó! És mit csinált hát Havisham kisasszony, amikor ma benyitottál hozzá? - folytatta Pumblechook úr a kérdezősködést.

- Ült - válaszoltam -, bársonyos fekete hintóban ült.

Pumblechook úr és néném egymásra bámultak - amire egyébként lehetett is okuk - és mind a ketten utánam mondták:

- Bársonyos fekete hintóban?

- Bizony - mondottam - és Estella, ez, ha nem csalódom, a húga, arany tányéron kalácsot és bort nyújtott be neki a hintó ablakán. És valamennyien kaptunk kalácsot és bort arany tányéron. Én pedig felkaptam a hintó hátuljára, hogy ott költsem el a magam részét, mert úgy parancsolták.

- Más valaki is volt ott? - kérdezte Pumblechook úr.

- Négy kutya - mondottam.

- Nagyok vagy kicsinyek?

- Borzasztóan nagyok - mondottam - és borjuszeleteken marakodtak, amelyeket ezüst kosárból faltak.

Pumblechook úr és néném megint egymásra bámultak határtalan álmélkodással. Én pedig teljesen őrült voltam - akárcsak valami kínvallatás áldozata - hajlandó voltam akármit is mondani nekik.

- De az isten szerelméért, hol volt hát az a hintó? - kérdezte néném.

- Havisham kisasszony szobájában.

Megint egymásra bámultak.

- De lovak nem voltak a rúdján - említettem korlátozó függelékül, miután pillanatig azzal a kalandos gondolattal foglalkoztam, amelyet azonban gyorsan elejtettem, hogy négy dúsan fölszerszámozott lovat is fogjak be a hintó elé.

- Lehetséges ez, bácsi? - kérdezte Joe felesége. - Mit beszél itt ez a fiú?

- Mindjárt megmondom magának, húgomasszony - felelt Pumblechook úr. - Véleményem szerint gyaloghintóról van szó. Havisham kisasszony nagyon különös természetű, hiszen tudja, túlságosan különös természetű, annyira túlságosan, hogy kitelik tőle gyaloghintóban töltenie az életét.

- Látta őt már, bácsi, abban a gyaloghintóban? - kérdezte Joe felesége.

- Hogyan láthattam volna? - válaszolt Pumblechook úr kénytelen-kelletlen -, hiszen soha életemben még nem láthattam őt. Soha még szemtől-szembe nem kerülhettem vele.

- Szent Isten, bácsi! De hiszen beszélt vele!

- Nos, nos - szólt Pumblechook úr bosszankodón -, nem tudja tán, húgom, hogy valahányszor nála jártam, mindig csak a szobája ajtajáig vezettek; az az ajtó csak kissé volt nyitva s ő a résen keresztül beszélt velem. Ne mondja nekem, hogy ezt nem tudja, húgomasszony. Ez a fickó ellenben azért ment oda, hogy a szobájában játsszék. Mit játszottál ott, fiam?

- Zászlólengetést játszottunk - mondottam. (Legyen szabad megjegyeznem itt, hogy magam is ámulok magamon, ha visszaemlékezem azokra a hazugságokra, amelyekre akkor vetemedtem.)

- Zászlólengetést! - ismételte néném.

- Azt - mondottam én. - Estella kék zászlót lengetett, én pedig pirosat és Havisham kisasszony a hintó ablakából olyan zászlócskával integetett, amelyen csupa apró aranycsillag csillogott. És aztán mindnyájan kardot rántottunk és hajrát kiáltottunk.

- Kardot rántottatok! - ismételte néném. - Hát honnan volt kardotok?

- Egy szekrényből - mondottam - és abban pisztolyokat is láttam és gyümölcsízeket, meg holmi pirulákat. És a szobában nem volt ám nappali világosság, hanem csakis gyertyák világították meg az egész szobát.

- Ez igaz, húgomasszony - mondotta Pumblechook úr, nagykomolyan bólintva. - Ez így van, mert ezt magam is láttam.

Most mindketten rámbámultak, én meg őrájuk bámultam, miközben arcomat az igazság és őszinteség feltűnő kifejezésébe öltöztettem, jobb kezemmel pedig a jobb lábamon ugyancsak gyűrögettem a nadrágom szárát.

Ha még több kérdést intéznek hozzám, bizonyos, hogy elárulom magamat, mert éppen majdnem elröppent már ajkamról a füllentés, hogy nagy léggömb volt az udvaron s bizony kimondtam volna, ha lelkem nem tétovázik még azon a kérdésen, vajjon ezt a csodatüneményt említsem-e vagy azt, hogy óriási medve járt a sörfőzőgyárban. Őket azonban annyira fog-

lalkoztatta már mind az a sok csodálatosság, amivel a képzeletüket fölizgattam, hogy szerencsémre elkerült ez a veszedelem. Még akkor is az én meséimmel foglalkoztak, mikor Joe a műhelyéből bejött, hogy egy csésze teát igyék s néném ekkor, inkább a maga megkönnyebbülésére, semmint az ő mulattatására, elmondta neki állítólagos élményeimet.

De amint láttam, mint tágul nagyra a Joe jóságos kék szeme és mily tehetetlen ámulással révedez tekintete tétován a konyhán, nagy megbánás vett erőt szívemen, de csak Joe-ra vonatkozóan; a két másik miatt legkevésbbé sem törődtem a dologgal. Joe-val szemközt és csakis vele szemközt, afféle kis kölyökszörnyetegnek képzeltem magamat, miközben ők ott üldögéltek körülöttem s azon vitatkoztak, hogy Havisham kisasszonnyal való megismerkedésem és az ő jóindulata mily előnyöket fog gyümölcsözni nekem. Legkevésbé sem vonták kétségbe, hogy Havisham kisasszony „tenni fog" érettem valamit; kétségeik csak azt a formát illették, amelyet ez a „valami" ölteni fog. Néném „vagyon"-t emlegetett. Pumblechook úr ellenben inkább azt a föltevést hangoztatta, hogy Havisham kisasszony csinos összegecskét szán majd taníttatásomra, hogy alkalmazást szerezhessen nekem valamely előkelő üzletben, például gabona- és magkereskedésben. Joe mindkettőjük kegyét elvesztette, mivelhogy azt a fránya sejtelmét bátorkodott kimondani, hogy bizonyára ama kutyák egyikével fognak megajándékozni, amelyek az ezüstkosárbeli borjúszeleteken marakodtak.

- Ha bolond lyukból csak bolond szél fuj - mondta néném - és ha neked még dolgod van a műhelyben, hát inkább csak eredj vissza oda és végezd a dolgodat.

Mire Joe elment.

Amint Pumblechook úr tovakocsizott és néném a konyha fölmosásához fogott, én átsompolyogtam a műhelybe Joe-hoz és nála maradtam egészen estig, amíg be nem fejezte aznapi munkáját. Akkor aztán így szóltam hozzá:

- Mielőtt a tűz elalszik, Joe, mondanék még neked valamit.

- Igazán, Pip?- mondta Joe és azt a fatönköt, amelyet a lovak patkolásakor szokott használni, a tűz közelébe húzta. - Akkó beszélj hát. Mirű van szó, Pip?

- Hiszen tudod, Joe - mondtam és az inge feltűrt ujját hüvelyk- és mutató ujjam között ide-oda nyomorgattam -, tudod, mi mindent nem meséltem nektek Havisham kisasszonyról?

- Hogy tudom-e! - válaszolt Joe. - Mán hogyne tunnám! Csodálatos az!

- Borzasztó az, Joe; mert az egészből egy szó sem igaz.

- Mirű beszélsz, Pip? - mondta Joe és nagy csodálkozásában hátraszegte fejét. - Csak nem azt akarod mondani, hogy csupa...

- De bizony, Joe, csupa hazugság az egész!

- De csak még sem minden talán, Pip? Csak nem azt akarod mondani talán, hogy az a fekete bársonyhin... Tessék?

Én ugyanis csak ott álltam előtte és rázogattam a fejemet.

- De kutyák csak voltak legalább, Pip? Ugyan-ugyan hát, Pip! - mondta Joe kérlelő hangon -, ha már borjuszeletek nem voltak, de legalább kutyák!

- Nem voltak, Joe.

- De egyetlen egy kutya csak mégis volt talán? - mondta Joe. - Egészen ici-pici kutyácska? Ugy-e, Pip?

- Nem, Joe, egyetlen egy sem volt.

Egészen reménytelenül néztem rá Joe-ra, ő pedig rendkívül megdöbbenten nézett énrám.

- Pip, öreg fickóm! Biz ennek semmiképen sem lehet jó vége, kis öregem! Mit gondúsz, hová jutnál hát efféle úton?

- Borzasztó, úgy-e, Joe?

- Borzasztó? - kiáltott Joe. - Rettenetes. Hát mi az Isten csodája lelt téged?

- Nem tudom, mi lelt, Joe - mondtam és az inge ujját elengedtem s fejemet mellemre horgasztva, leültem lábához a hamuba. - De jobb lett volna, ha nem szoktatsz rá, hogy filkóknak nevezzem a felsőket és jobb volna, ha nem oly otromba a csizmám és nem oly durva a kezem.

És aztán elmondtam Joe-nak, hogy nagyon szerencsétlennek érzem magamat és hogy nénémmel meg az öreg Pumblechookkal nem bírtam őszintén beszélni, mert oly ridegek iránt am és hogy Havisham kisasszonynál egy csodaszép fiatal nő volt, aki rendkívül gőgös és aki azt mondta, hogy útszéli vagyok s megvallottam Joe-nak, hogy magam is tudom, mennyire közönséges az egész valóm s mennyire szeretném, hogy ne legyen közönséges és hogy azok a hazugságok úgy jöttek ki a szájamból, nem is tudom, hogyan.

Lelki rejtelem volt ez az eset, megfejtése épp oly nehéz lehetett Joe-nak, amilyen nehéz volt nekem. De Joe mégis azonnal kiragadta az egészet a lelki rejtelem köréből s a helyzetnek ily módon ura maradhatott.

- Egy dolog egészen bizonyos, Pip - mondta Joe némi töprengés után -, tudniillik, hogy a hazugság mindig és mindenképen csak hazugság marad. Akárhogyan gyünnek is a hazugságok, csak az köllene, hogy sehogyan se gyüjjenek. Mán pedig azok onnan gyünnek a minden hazugságok ősapjától és csak hozzája vezetnek is vissza. Ne hazudj te soha többé, Pip. Ha nem akarsz közönséges lenni, hát annak egészen bizonyosan nem az ám a módja, hogy füllentgess, kis öregem! Ami pedig azt a közönséges mivoltodat illeti, hát azt én egyátalában nem értem. Sok dologban bizony éppen csöppet sem vagy közönséges. Például csöppet sem közönséges az, hogy milyen csöpp kicsi fickó vagy. Oztán meg csöppet sem közönséges az a sok mindenféle tudás, ami beléd csöppent.

- Nem, Joe, nagyon tudatlan vagyok én és nagyon elmaradt.

- De gondold meg csak, micsoda levelet írtál tennap este. Még penig nyomtatott bötűset! Láttam én ám leveleket... bizony, még penig előkelő emberekét!... És esküszöm, azok nem voltak nyomtatott bötűsek - mondta Joe.

- Úgy szólva, semmit sem tanultam még, Joe. Csak te vagy oly nagyra velem. Ez az egész.

- Nos, Pip - mondta Joe -, mán akár így van, akár nincs így, előbb közönséges tudóssá köll lenned, hogy osztég nem közönségessé lehess, ez az én hitem. Bizony még a koronás fejű király sem ülhet úgy a trónusán s nem írhattya a nyomtatott bötűs parancsolatait, ha előbb mint közönséges trónörökös meg nem tanulta a maga ábécéjét... Hajh-hajh! - sóhajtott nagyot Joe s megingatta a fejét - még penig A-val köll kezdenie és Z-ig elkínlódnia. És én tudom, mi az, ámbátor nem mondhatnám, hogy megtettem.

Ebből a bölcs nyilatkozatból némi reményt merítettem és kissé fölbátorodtam.

- Hogy most mán közönséges halandók, úgy értem, hogy foglalkozásuk és érdemük szerint közönségesek - folytatta Joe elgondolkodón -, nem cselekednének-e helyesebben, ha közönséges módokhoz alkalmazkodnának ahelyett, hogy elindulnak nem közönséges utakra játszogatni, nagy kérdés ám... és erről eszembe jut: remélem, legalább egy zászló csak mégis volt ott.

- Nem volt, Joe.

- Sajnálom, hogy nem volt ott zászló, Pip. De akár volt, akár nem volt, olyan dolog az, hogy most mán föl nem kavarhatjuk újra, mert a nénédet csak ripakodásra ingerelnénk és effélére még gondolni sem szabad, ha csak szántszándékkal nem akarjuk őt magunkra bőszíteni. Nézd, Pip, és ide hallgass, amit mondok, igaz, jó barátodul mondom. Igaz, jó barátod mondja ezt neked. Ha a nemközönségest nem bírod úgy elérni, hogy igényes úton törekszel feléje, hát görbe úton sem fogod elérni soha. Hát csak semmi hazugságot többé, Pip, élj tisztességben, hogy majd boldog emberül halhass.

- Nem haragszol rám, Joe?

- Nem haragszom rád, kis öregem. De mivelhogy azok a te hazugságaid, úgy érzem, bizony rettenetes hazugságok, különösen a borjuszeletekről, meg a kutyák marakodásáról szólók, hát, mint őszinte, jó barátod, csak azt tanácsolnám néked, Pip, hogy amikor majd ma este föl-kapaszkodtál ágyadba, megemlékezzél ezekről imádságodban. Ennyi az egész, kis öregem és soha többé ne hazudj!

Amint a padlásszobácskámba térhettem és esti imádságomba fogtam, nem feledkeztem meg Joe tanácsáról, de fiatal szívem mégis annyira izgága, hálátlan állapotban leledzett, hogy még lefekvésem után jósokára is csak az járt eszemben, hogy Estella mily közönségesnek és durvának találná Joe-t, aki csak egyszerű kovács, mily otrombának látná csizmáját s mily vaskosnak kezét. Arra gondoltam, hogy íme, most is hogyan ülnek Joe, meg a néném a konyhában s ugyancsak a konyhából hogyan jöttem föl én az ágyamba; Havisham kisasszony pedig és Estella mint nem ülnek soha a konyhában s efféle alantasságoknak mennyire fölötte állanak. Elalvásközben már úgy emlékeztem mindarra, amit Havisham kisasszonynál „tenni szoktam", mintha néhány óra helyett heteket vagy hónapokat töltöttem volna ott s úgy rémlett, ez az egész eset nem is legutóbbi napom élménye, hanem emlékezésem valami régesrégi ügye.

Emlékezetes napom volt ez, mert nagy változást idézett elő sorsomban. De így jár mindenkinek az élete. Képzeljük csak el, hogy életünk valamelyik napja kimaradt volna s gondoljuk meg, mennyire másként alakul akkor egész életünk. Olvasóm, pillanatra állj meg itt s gondolj a hosszú láncra, a vas vagy arany, a tövisek vagy virágok láncára, amely sohasem nyűgözött volna le, ha meg nem formálódik első szeme valamely emlékezetes napodon.

TIZEDIK FEJEZET.

Másnap vagy harmadnap reggel felébredésemkor az a szerencsés ötletem támadt, hogy oly módon képezhetném magamat legkönnyebben nem-közönséges emberré, ha eltanulom Biddytől mindazt, amit ő tud. E tündöklő terven fölbuzdulva, megemlítettem Biddynek, midőn Wopsle úr nagynénjéhez mentem este, hogy jelentős okaim vannak boldogulást remélni az élet forgásában és hogy nagy hálát éreznék iránta, ha mindabba, amit tanul, beavatna engem. Biddy, aki a világ legjobbszívű leánykája volt, erre azonnal hajlandónak nyilatkozott és már öt perc mulva teljesíteni is kezdte ígéretét.

Wopsle úr nagynénjének iskolájában a nevelés rendszere a következő volt. A tanítványok almát eszegettek és szalmából varkocsokat fonogattak, amíg Wopsle úr nagynénje összeszedte a tanításra való erejét s nagybicegve aztán nyírfavesszőjével közéjük nem érkezett. Bevonulását a gúnyolódó derültség mindenféle fajta jelével fogadván a tanítványok, sorba álltak s valami rongyos könyvből, amelyet kézről kézre kellett adniok, mormolva olvastak. Ebben a könyvben ábécé, néhány számjegy meg számtáblázat s pár szótagoló gyakorlat volt - azaz, jobban mondva, lehetett valaha. Amint ez a könyv kézről kézre kezdett vándorolni, Wopsle úr nagynénje bizonyos álomkórszerű állapotba bágyadt, amely vagy kimerültségnek, vagy heves csúzos rohamnak volt tulajdonítható. Ekkor aztán a tanítványok nagy versengve a csizmáik kölcsönös megvizsgálására tértek át azzal a szándékkal, hogy megállapítható legyen, melyikük tud a másiknak legkegyetlenebbül rátiporni a lábára. Ez a szellemi torna mindaddig tartott, míg csak Biddy rájuk nem rontott s három megcsonkított bibliát ki nem osztott közöttük (olyan volt ez a három könyv, mint egy-egy fatönk ügyetlenül levágott, forgácsossá hasogatott vége), nyomásuk olyan olvashatatlan, hogy hozzáfogható nyomtatványfurcsaság még azóta nem került szemem elé; penészfoltok is tarkították s lapjaik között különféle szétnyomott rovarok maradványa barnállott. A tanításnak ezt a fölvonását rendszerint több párbajszerű tusa élénkítette, melyet Biddynek a makrancos tanítványokkal kellett megvívnia. Ha ez a harc lezajlott, Biddy mondott egy oldalszámot, mire mink valamennyien nagyhangosan, iszonyú kórusban olvasni kezdtünk, olvastuk azt, amit kibetűzni tudtunk vagy - nem tudtunk, miközben Biddy magas, átható hangon, egyhangúan előolvasta nekünk a szöveget, mink pedig még csak nem is sejtettük, mit olvasunk. Ha ez a rettenetes hangzavar bizonyos ideig eltartott már, Wopsle úr nagynénje gépiesen fölébredt, odabotorkált valamelyik nebulóhoz és se szó, se beszéd, megtépázta fülét. Ez nekünk azt jelentette, hogy vége aznap estére a tanításnak s mink szellemi diadalaink tudatával eltelten ordítozva, rikoltozva tódultunk ki a szabad levegőre. Mindenesetre illő itt megemlítenem, hogy egyetlen tanítványnak sem volt tilos a palatáblájával foglalkoznia, sőt még tollal-tintával is foglalkozhatott (ha ugyan akadt ily fölszerelés); de tanulmányainknak ezt az ágazatát télen nem egykönnyen művelhettük, mert a kis bolthelyiséget, amelyben a tanítás folyt - és amely egyben Wopsle úr nagynénjének hálóterme is volt, - csak egyetlen vékony faggyúgyertyácska világította meg s még koppantó sem volt hozzá.

Úgy rémlett, ily körülmények között jó ideig tart majd nem-közönségessé nemesednem; mindazonáltal elhatároztam, hogy megkísérlem a dolgot; Biddy pedig még aznap este szavának állt, ugyanis jó ideig oktatott árjegyzékének porcukor című rovatából s aztán otthoni gyakorlatul, hogy másolgassam, nagy gót D betűt adott, amelyet valami újság címbetűi közül rajzolhatott le s amelyről mindaddig, míg meg nem mondotta, mit jelent, azt hittem, hogy valami csatnak a mintája.

Természetes, hogy volt a faluban kocsma s természetes, hogy Joe egyszer-másszor szívesen ült be oda egy kis pipaszóra. Ezen az estén a néném szigorúan rámparancsolt, hogy az

iskolából hazajövet forduljak be a „Három Víg Hajósok”-hoz címzett kocsmába s szólítsam Joe-t haza, arrafelé ballagtam tehát.

A Víg Hajósok kocsmájában volt egy ivószoba, amelynek ajtaján krétával írt, iszonyatosan hosszú oszlopa fehérlett különböző adósságtételeknek, amelyeket, úgy rémlett, sohasem fizet meg senki. Ott voltak már, amióta az eszemet tudtam s nagyobbra nőttek még énnálamnál is. De hát sok volt a kréta a mi vidékünkön s az emberek talán szent kötelességüknek érezték, hogy az ilyen krétahasználatnak egyetlen kínálkozó alkalmát se mulasszák el.

Szombat este volt s úgy vettem észre, hogy a kocsmáros meglehetősen bosszús szemmel nézi ezeket az adósságtételeket. De nekem nem ővele, hanem Joe-val volt dolgom, csak jó estét kívántam hát neki s a folyosón tovasiettem a nagy közös ivóba, ahol vidám tűz égett a kályhában s ahol Joe-t Wopsle úr meg valami idegen ember társaságában találtam. Joe, mint rendesen, ezekkel a szavakkal fogadott:

- Hajhó, Pip, kis öregem!

S amint Joe ezt a néhány szót kimondta, az idegen ember hátrafordította fejét s rámpillantott.

Titokzatos pillantású ember volt ez, én addig sohsem láttam még. Feje féloldalt billenten ült nyakán, félszeme pedig félig csukottan pislogott, mintha valami láthatatlan fegyverrel célozna valamire. Szájában pipa volt, amelyet most kivett - s miután a füstöt lassan kieregette szájából, miközben egyre rámnézett, megbiccentette fejét. Én is biccentettem hát, mire ő újra biccentett s a padon kissé odább húzódva, helyet adott nekem, hogy melléje üljek.

Mivel azonban, valahányszor csak megfordultam ezen a szórakozótanyán, mindig Joe mellé szoktam volt ülni, csak azt mondtam:

- Nem, uram, köszönöm! - és arra a helyre telepedtem, amelyet a szemközt álló padon Joe adott nekem. Az idegen most Joe-ra nézett s látván, hogy ennek az érdeklődése másfelé kalandozik, amint leültem, mégegyszer felém bólintott s aztán az egyik lábaszárát kezdte dörzsölgetni - ami nekem nagyon különösnek rémlett.

- Maga aszondta - szólt az idegen ember Joe-hoz fordulva -, ho kovács.

- Igaz. Aszondtam, jól tuggya - felelt Joe.

- Mit innék hát, no, hogy is hívják? Nem mondotta meg a nevét, mester.

Joe megmondta most a nevét és az idegen újra az előbbi kérdéssel fordult hozzá:

- Mit innék hát, Gargery uram? Az én kőtségemre, búcsúpohárkául!

- Hát - mondta Joe -, őszintén megvallva, nekem mán csak az az én szokásom, hogy bizony nem iszom senki másnak a kőtségére, csak a magaméra.

- Szokása? No de - válaszolt az idegen -, azért úgy néha-néha, főképen penig ilyen szombat estén... Gyerünk csak, Gargery uram, mondja meg, mi a kedves itala.

- Nem szeretnék cölöpnyakúnak látszani - mondta Joe -, hát hadd iszom rumot.

- Rumot - ismételte az idegen. - És mondja meg most a másik úriember is, miféle itókát parancsol.

- Rumot - mondta Wopsle úr.

- Három rumot ide! - kiáltott az idegen a kocsmáros felé - Három kupicával!

- Ez a másik úriember - szólalt meg Joe, rámutatva Wopsle úrra - olyan úriember, akinek az éneke nagyon tetszenek ám magának. Ő a mi kántorunk.

- A’ - mondta az idegen és felém pislantott -; ott énekel persze abban a magános templomban, a sáncokon túl, a sírdombok között.

- Úgy van - mondta Joe.

Az idegen jóízűen morgott valamit a pipája fölé s fölrakta mindkét lábát a padra, amely egészen az ő kényelmének a szolgálatára állt. Széles karimájú vándorkalapot viselt az idegen s a feje kendővel úgy volt bekötve, hogy haja sehol sem látszott. Amint most a kályha tűzébe pillantott, úgy rémlett nekem, mintha ábrázatán mosolygás kíséretében valami ravaszkodó kifejezés surrant volna át.

- Én ezen a vidéken nem vagyok ösmerős, uraim, de úgy látszik, a foló felé nagyon magános ez a vidék.

- Az ijjen lápvidék többnyire magános - mondta Joe.

- Persze ho persze. Látnak-e néha holmi cigánynépet, kódisokat, avagy csavargókat ezen a lápvidéken?

- Dehogy látunk - mondta Joe. - Nagy ritkán egy-egy megugrott fegyencet ha látunk. S az effélére sem akadunk rá egykönnyen. Igaz-e, Wopsle úr?

Wopsle úr valósággal fejedelmi méltóságú emlékezés módján, de minden melegség nélkül intett igent.

- Úgy látszik, cserkésztek mán maguk is efféle vadra? - mondta az idegen.

- Eccer - felelte Joe -, hát tuggya, nem mintha mink is meg akartuk vóna fogni; mink csak néztük a hajszát: én meg Wopsle úr meg Pip. Igaz-e, Pip?

- Igaz, Joe.

Az idegen megint rámpillantott - és szemét most is félig csukottan tartotta, mintha láthatatlan fegyverével határozottan éppen énrám célozna - s így szólt:

- Egészen helyre kis legény ez. Mi is a neve hamarjában?

- Pip - mondta Joe.

- A keresztneve Pip?

- Nem, nem a keresztneve.

- Hát a vezetékneve Pip?

- Nem - mondta Joe -, csak afféle becéző név ez, még csöpp gyerek korában ő maga nevezte el így magát és azóta mindig így híljuk.

- Kigyelmednek a fia?

- Hát - mondta Joe elgondolkodón, természetesen nem azért, mintha szükséges lett volna ezen a kérdésen elgondolkodnia, hanem csupán, mert a Víg Hajósok kocsmájában szokás volt mindenen, akármi került is pipázás közben szóba, csak úgy szemre mélységesen elgondolkodni - hát, nem. Nem az én fiam.

- Talántán unokaöccse? - mondta az idegen.

- Hát - felelt Joe a mélységes megfontolás ugyanoly látszatával -, nem... minek hazudnám magának, nem, a fiú nem unokaöcsém.

- Mi az Isten csudája hát? - kérdezte az idegen. Nekem pedig ennek a kérdésnek a nagy nyomatékossága merőben szükségtelennek rémlett.

Wopsle úr ekkor, oly férfiú létére, aki általában teljes tájékozottsággal rendelkezik rokonsági kérdések dolgában s akinek hivatása révén alkalma volt emlékezetébe vésni, hogy nőrokonai közül az ember milyet vehet feleségül s milyet nem, közbevetette most magát s aztán megmagyarázta azt a rokoni kapcsolatot, amely Joe-t s engem egymáshoz kötött. S mivel Wopsle úr már belemelegedett a beszédbe, mindjárt el is szavalt egy rettenetesen harsogós részletet III. Richárdból s úgy látszott, azt hiszi, hogy teljesen elegendő volt e meglepő fordulat mentségéül csupán annyit említenie:

- Mint a költő mondja.

S ezúttal hadd emlékezem meg arról is, hogy Wopsle úr, valahányszor rólam beszélt, mindig szükségesnek vélte, hogy kezével bele-beleszántson a hajamba és sörényemet belesímogassa a szemembe. Nem bírom megérteni, hogy ez a tekintélyes férfiú, aki bejáratos volt hozzánk, hasonló körülmények között mint bánhatott velem mindig ily felbőszítő módon. S mégsem tudok oly esetre emlékezni, hogy gyermekkorom idején akármikor került is szóba családi körünk látogatói társaságában az én csekélységem, ne vett volna valami nagy kézzel megáldott személyiség mindjárt ugyanily szemsértő módon a pártfogásába.

Közben az idegen senki másra nem nézett, csak szűntelen énrám, még pedig olyformán, mintha eltökélt szándéka volna végül mégis csak rámsütni láthatatlan fegyverét s lekapni engem. De azóta, hogy az Isten csudáját említette, egyetlen szót sem szólt mindaddig, míg a három pohárka rumvíz italt az asztalra nem hozták; ekkor azonban rámlőtt és ez a lövés fölöttébb rendkívüli volt.

Nem szóbeli megnyilatkozás volt ez, hanem jelbeszéd, amelyet egyedül csak nekem szánt. Megkavarta vizes rumját s jelentős pillantást vetett rám, aztán megízlelte vizes rumját s megint jelentős pillantást vetett rám. És pedig úgy kavarta meg és úgy ízlelte meg italát: nem a kanálkával, amelyet hoztak volt neki, hanem r e s z e l ő v a s s a l .

Úgy csinálta ezt, hogy rajtam kívül senki sem láthatta a reszelőt; és amikor aztán fölhagyott ezzel a műveletével, megtörölte a reszelőt és a kabátja belső zsebébe dugta. Én azonnal ráismertem erre a reszelőre, a Joe-é volt s mihelyt megpillantottam a szerszámot, tudtam, hogy az én fegyencem ez az ember. Ámulatomban szinte kővé meredten ültem ott s úgy bámultam rá. Ő azonban hátratámaszkodott padján s többé alig vetett rám ügyet, beszélgetni kezdett, még pedig a répatermésről.

Falunkban szombatok estjén kedves hangulatot árasztott az a szokás, hogy mindenütt nagytakarítást rendeztek s pihenő szünet állt be az élet folyásában, ami Joe-t arra bátorította, hogy szombat esténként félórácskával tovább maradjon el hazulról, mint másszor. Mivel pedig most ez a félórácska eltelt és a rumot megitták, Joe fölállt és engem kézen fogott.

- Várjon csak picit, Gargery uram - szólt rá az idegen. - Van itt, azt hiszem, egy vadonatúj shillingem valahun a zsebemben; és ha van, hát hadd legyen ezé a fiúé.

Marék aprópénzből kikotorászta a shillinget, valami gyűrött papirosba burkolta s átadta nekem.

- A tied! - mondotta. - Nesze! Egészen a tied.

Megköszöntem neki, miközben szememet nem éppen valami jólneveltségre valló módon meresztettem rá s szorosan Joe-hoz húzódtam. Jóéjszakát mondott aztán Joe-nak és jóéjszakát mondott Wopsle úrnak, (aki velünk együtt jött el) s célozós szemével különös pillantást vetett rám, azaz nem is pillantás volt az, mert hiszen behunyta szemét, de hát csodálatosan sokat tud az ember mondani a szemével, ha ily módon behúnyja.

Hazafelé való útunkban a beszélgetés föladatára, ha ugyan lett volna kedvem beszélgetni, egyedül csak magam vállalkozhattam volna, mert Wopsle úr a Víg Hajósok küszöbén túl, mindjárt elbúcsúzott tőlünk, Joe pedig az egész úton tátva tartotta a száját, hogy mennél több levegővel öblögethesse a rumszagtól tisztára. De hát engem szinte bambává kábított régi gonosztettemnek ez a fölbukkanása és semmi egyébre nem bírtam gondolni.

Néném, midőn a konyhába léptünk, nem volt éppen haragoskedvű és ez a rendkívüli körülmény arra bátorította Joe-t, hogy a vadonatúj shillingről beszéljen neki.

- Bizonyára hamis, esküdni mernék, hogy az - mondta Joe felesége diadalmasan -, mert különben nem adta volna a fiúnak! Hadd nézzem meg!

Kibontogattam a papirosból s bebizonyult, hogy igazi, jó pénz.

- De ni-ni, hát ez meg micsoda! - ámuldozott Joe felesége, a shillinget ledobva az asztalra és a papirost fölkapva. - Két egyfontos bankó?

Valóban két zsírosan maszatos egyfontos bankó volt, amely mindkettő a legmelegebb meghittség vonatkozásában állhatott a grófság összes marhavásáraival. Joe gyorsan fogta újra a kalapját s elrohant, vissza a Víg Hajósok kocsmájába, hogy a bankókat visszaadja a tulajdonosuknak. Amíg odavolt, én a megszokott székemen kuksoltam és réveteg tekintettel néztem nénémet, miközben egészen bizonyosra vettem, hogy Joe az idegent már nem találja ott.

Joe nemsokára visszatért s hozta a hírt, hogy az idegen már nem volt ott, de ő - Joe - üzenetet hagyott a Három Víg Hajósok kocsmájában a bankókról. Néném erre papirosba burkolta a két bankjegyet, lepecsételte és szárított rózsalevelekkel megtöltött díszes teáskannánkban elhelyezte vendéglátó szobánk polcos állványának tetején. Ott maradt aztán ez a pénz - hogy lidércnyomásként borzongasson engem - még sok-sok éjszakán s nappalon.

Ágyamba bujtam, de nagyon nyugtalan volt alvásom, mert mindig arra a nagy erős emberre kellett gondolnom, aki a láthatatlan fegyverével rám célzott s mindegyre azon töprengtem, mennyire ocsmány dolog egy fegyenccel titkos egyetértésben jó lábon állni - olyan vonatkozása alacsony sorsomnak, amelyről előzőleg egészen megfeledkeztem. S az a reszelővas is üldözött. Gyötört a félelem, hogy amikor legkevésbé várom majd, akkor bukkan föl újra ez a szerszám. Végül sikerült elaltatnom magamat azoknak az új élményeknek az elképzelgetésével, amelyek jövő szerdán, Havisham kisasszony meglátogatásakor érni fognak; s álmomban láttam, mint jön az egyik ajtóból a reszelővas felém, még pedig úgy, hogy senki emberfia nem fogta s ekkor saját rémült kiáltásommal ébresztettem föl magamat.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A megállapított napon ismét útrakeltem Havisham kisasszony lakóhelye felé és amint a kapun félénken becsöngettem, odajött Estella, hogy bebocsásson. A kaput, úgy mint legutóbb, azonnal bezárta, mihelyt benn voltam s aztán megint arra a sötét folyosóra vezetett, ahol gyertyája égett. Amíg a gyertyatartót kezébe nem vette, egyáltalában rám sem hederített, csak aztán, félvállról gőgösen rámpillantván, szólt hozzám eképpen:

- Ma pedig erre jössz!

És a háznak egészen más része felé vezetett.

Hosszú folyosón haladtunk, amely, úgy látszott, a nemzetes ház egész négyszöge formáján eltagozódik. De mink a négyszögnek csak egyik oldalán mentünk végig, ennek végében Estella megállt, gyertyáját letette és ajtót nyitott. Itt megint nappali világosság fogadott s én kis kikövezett udvarra léptem, amelyet velem szemközt magányos lakóház határolt, olyanforma épület, mintha valamikor a hajdani sörfőzőgyár üzletvezetőjének, vagy könyvelőjének háza lett volna. Ennek a háznak a külső falán óra volt. De ez is, akárcsak Havisham kisasszony szobájának faliórája és a kisasszony zsebórája, húsz perccel kilenc előtt megállt valamikor.

Bementünk a ház ajtaján, amely tárva-nyitva volt s alacsony mennyezetű, komor szobába léptünk, amely a ház hátsó részében borongott, a földszinten. A szobában látogatók ültek s Estella, miközben hozzájuk szegődött, így szólt hozzám:

- Eredj s állj csak ott, míg majd szükség lesz rád.

Ott, ez a hely az ablak tája volt, én hát odamentem s ott álltam és nagyon csüggedt hangulatban néztem ki az ablakon.

Az ablak egészen a padlóig ért s rajta az elhanyagolt kert egyik szomorú szögletébe láthattam, kelkáposztacsonkok vadonára s egy buxusbokorra, amelyet valamikor régen gömbformájúvá nyírhattak s amely olyan volt, mint valami nagy pudding; fönn a búbján a buxusbokrot újonnan szökkent hajtások koronázták, de oly szabálytalanul és oly különféle színűen, hogy ez a pudding olyannak látszott, mintha ezzel a részével a puddingsütő tepsihez ragadt és sült volna oda. Efféle együgyű gondolataim támadtak, miközben a buxusbokrot nézegettem. Éjjel némi hó esett s máshol, úgy tudtam, már sehol sem maradt meg; de itt, ennek a kertecskének hideg árnyékában nem olvadt el, a szél pedig kis forgatagokban magasra kavarta és az ablak felé csapta, mintha azért, mert én idemerészkedtem, meg akarna fenyíteni.

Észrevettem, hogy megjelenésem a szobában tartózkodók beszélgetését megzavarta s éreztem, hogy valamennyien most engem néznek.

A kályha tüzének az ablak üvegén tükröződő fényén kívül a szobából semmit sem láthattam, de az a tudat, hogy éles pillantások szegeződnek rám, megmerevítette minden tagomat.

Három hölgy s egy úr volt a szobában. De alighogy öt percig álltam ott az ablakban, nem tudom, mi réven, már oly hatást gyakoroltak rám, mintha valamennyien talpnyaló hízelgők volnának, mindegyikük azonban olymódon viselkedett, mintha ezt nem venné észre a másikon: mert hiszen mihelyt az úr vagy akármelyik hölgy ezt a minősítést alkalmazza, ily véleményével ez az úr és az illető hölgy maga magát is talpnyaló hízelgőnek bélyegezte volna.

Valamennyien közömbös, unott arckifejezésűek voltak, mint akik valakinek parancsára vagy engedelmére várakoznak s még a hölgyek legbeszédesebbike is szinte elkényszeredetten beszélt, alig bírta ásítóingerét leküzdeni. Ez a hölgy, akit Camillának nevezgettek, nagyon

emlékeztetett a nénémre, csak az volt a különbség, hogy nénémnél idősebbnek látszott és (amit később vettem észre, amikor szemközt láthattam) arcának formái tompábbak voltak. Valóban, amint közelebbről megismerkedhettem vele, úgy rémlett, hogy egyáltalában szinte csak kegyelemből maradtak még arcának némi vonásai, oly rendkívül üres volt ennek az arcnak az egész felülete.

- Szegény, drága lelkünk! - mondta ez a hölgy oly fojtott indulat hangján, amilyen a néném beszédéből szokott annyira sajátosan kiremegni. - Már pedig az az ember senkinek sem ellensége, csak magamagának.

- Sokkal helyeselhetőbb lenne, ha másvalakinek volna az ellensége - mondta az úriember -, az sokkal természetesebb lenne.

- John bácsi - szólalt meg egy másik hölgy -, szeressük felebarátunkat!

- Sarah Pocket - válaszolt John bácsi -, ha valaki maga nem felebarátja magának, hát ugyan ki legyen az inkább?

Pocket kisasszony nevetett és Camilla is nevetett és így szólt (nagy ásításrohamot küzdve le):

- Micsoda gondolat!

Nekem azonban úgy rémlett, hogy ezt a gondolatot mégis jónak vélik.

A másik hölgy, aki eddig nem beszélt még, komolyan s nyomatékosan jelentette ki:

- N a g y o n i s igaza van!

- Ó az a szegény jó teremtés! - folytatta Camilla kisvártatva (tudtam, hogy eközben valamennyien engem nézegetnek), - de hát az az ember oly rendkívül különös! Ugyan ki hinné el, mennyire makacskodott s nem akarta belátni, amikor Tom felesége meghalt, hogy a gyermekeknek okvetlenül a legszélesebb gyászfátyoldíszítést kell a gyászruhájukon viselniök? „Istenem, Camilla", mondta nekem akkor, „ugyan mirevaló az ilyesmi, amikor a szegény kicsikék amúgy is feketében járnak?" Rávall ez Matthew-ra! Micsoda gondolat!

- Vannak jó tulajdonságai, nagyon jó tulajdonságai is vannak - mondta John bácsi -, Isten ments', hogy elvitassam a jó tulajdonságait, de illendőségről soha sejtelme sem volt s nem is lesz soha.

- Én persze, hisz ön tudja, kénytelen voltam - folytatta Camilla -, kénytelen voltam a sarkamra állani. Azt mondtam: „F ö l t é t l e n ü l m e g k ö v e t e l i ezt családunk becsülete!" Megmondtam neki, hogy a széles gyászfátyol nélkül a család megbecstelenülne. Sírtam reggelitől ebédig. Veszélyeztettem az egészségemet. Végül is ő aztán a maga indulatos módján fölpattant és nagyot káromkodva, így szólt: „No hát tégy, amit akarsz!" Hálát adok a jóságos Istennek, hogy mindig meglesz az a vígasztaló tudatom, mily tüstént föl tudtam kerekedni, mégpedig a legrettenetesebb záporban, a gyászdolgok bevásárlására.

- De ő fizette a számlát, nemde? - kérdezte Estella.

- Nem arról van szó, hogy kicsoda fizette a számlát, édes gyermekem - válaszolt Camilla -, én megvettem a dolgokat. És ez, valahányszor éjjel fölébredek, mindig megnyugtat majd engem.

Távolból asztali csengetyű hangja s a folyosó felől, amelyen idejöttem volt, valami hívó kiáltás szakította most meg a beszélgetést és Estella így szólt hozzám:

- No most, fickó!

És amint megfordultam, látnom kellett, valamennyien mily megvető pillantásokkal mérnek végig s amikor már künn voltam a szobából, hallottam még a Sarah Pocket szavait:

- Na, mondhatom, szép dolog! Ugyan mi következik majd ezután?!

Camilla pedig megbotránkozottan toldotta:

- Soha még ily ötletet! Mi-cso-da gondolat!

Amint Estellával a gyertyánk világában a sötét folyosón végigmentünk, Estella hirtelen megállt és megfordulván és arcát egészen közel tolva az enyémhez, a maga dölyfös módján így szólt hozzám:

- Nos?

- Nos, kisasszony? - válaszoltam, miközben majdnem belebotlottam, de gyorsan még sikerült visszahőkölnöm.

A leány csak ott állt előttem és nézett rám, én pedig szintén csak álltam előtte és néztem rá.

- Csinos vagyok?

- Igenis, azt hiszem, nagyon csinos.

- Bántalak?

- Nem annyira, mint legutóbb - mondtam.

- Nem annyira?

- Nem.

Tűzpiros lett az arca, amint ezt az utolsó kérdést intézte hozzám és most, hogy erre a kérdésre megfeleltem, ahogy csak bírt, arcul ütött.

- Most pedig? - szólt hozzám. - Te goromba kis szörnyeteg, mit gondolsz most rólam?

- Azt nem mondom meg magának.

- Persze, mert fölmégy most és odafönn fogod megmondani. Ez az!

- Nem - válaszoltam -, nem ez az.

- Mért nem rísz megint, kis gézengúz?

- Mert maga miatt sohasem fogok ríni már - mondottam. Aminél különben nagyobb valótlanságot, azt hiszem, még senki sem mondott a világon; mert bizony szívemben máris, még ugyanabban a pillanatban sírtam miatta s csak én tudom, később is még mennyi gyötrelmet okozott ő nekem.

E közbevetődött kis esemény lezajlása után folytattuk utunkat s midőn fölfelé lépkedtünk a lépcsőn, találkoztunk egy úrral, aki éppen lefelé jött.

- Hát ez kicsoda-micsoda itt? - kérdezte az úriember s megállt és szemügyre vett.

- Egy fiú - mondta Estella.

Nagy, pöffedt alak volt ez az úriember, rendkívül sötét arckifejezésű, rendkívül nagy fejű s megfelelően nagy kezű is. Államat a nagy kezébe fogta s arcomat magához fölfelé fordította, hogy a gyertya világosságában szemembe nézhessen. Korai kopaszodás holdasodott a feje búbján, bozontos, fekete szemöldöke volt, amely sehogy sem akart megsímulni, hanem sörtésen berzenkedett. Szeme mélyen benn pislogott a fejében s ennek a szempárnak valami szúrós, gyanakodó kifejezése volt. Mellén igen nagy óralánc csüngött s ábrázatának azokon a részein, ahol a szakálla lett volna, ha megnöveszti, a borotvált szőrtövek fekete pontok sokaságául ütköztek elő. Idegen volt nekem és közömbös, akkor még nem sejthettem, hogy

egyszer majd közelebbi vonatkozásba is jutok hozzá, de kaptam a véletlen alkalmon, hogy jól szemügyre vegyem.

- Miféle fiú? A szomszédból való? Mi? - kérdezte.

- Igenis, uram - mondottam.

- Hogyan kerültél te ide?

- Havisham kisasszony hivatott - magyaráztam neki.

- Jól viseld hát magad'. Meglehetősen nagy a tapasztalatom fiúk dolgában, gonoszfajta vagytok ti mind. Hallod-e! - mondta és a nagy mutatóujjának oldalát harapdálni kezdte, a homlokát pedig intőn ráncolta rám:

- Tisztességesen viseld ám magad!

Ezt, mondván, eleresztett - aminek nagyon örültem, mert a kezéről valami illatos szappan szagát kellett szagolnom - s ment tovább lefelé a lépcsőn. Én elgondolkoztam, vajjon ki lehet, talán az orvos? Nem, az orvos mégsem volt, gondoltam, hiszen orvosok sokkal nyugodtabb, megnyerőbb viselkedésűek. Egyébként vajmi kevés időm maradt ily fontolgatásra, mert csakhamar bent voltunk Havisham kisasszony szobájában, ahol körülötte minden még ugyanúgy volt, ahogy legutóbb láttam. Estella az ajtó mellé állított, mindaddig ott kellett maradnom, míg csak Havisham kisasszony a pipereasztala mellől rám nem vetette tekintetét.

- Lám! - mondotta és sem meg nem hökkent, sem meg nem lepődött -, a napok elmultak hát, úgy-e, el?

- Igenis, néni. Ma...

- Jó, jó, jó! - mondta s türelmetlenül mozgatta ujjait. - Azt én nem akarom tudni. Van-e kedved játszani?

Zavaromat nem bírtam legyőzni s úgy válaszoltam:

- Azt hiszem, aligha van, néni.

- Kártyázni sem tudnál ma? - kérdezte s fürkészőn nézett rám.

- De igen, úrnőm, azt még csak tudnék, ha úgy tetszik.

- Mivel ez a ház megöregít téged és megkomolyít, te fiú - mondta Havisham kisasszony türelmetlenül - és mert játszani nem akarsz, hát akarsz-e dolgozni?

Erre a kérdésre nagyobb bátorsággal bírtam felelni, mint amekkorával az előbbi feleletem hangzott s azt mondtam, hogy igenis, készségesen vállalom a munkát.

- Akkor hát menj abba a másik szobába - mondta és hervadt kezével egy ajtóra mutatott, amely a folyosón a hátam mögött volt - és várakozzál ott, míg odajövök.

Átmentem a folyosó másik oldalára s beléptem a szobába, amelyet megjelölt. A nappali világosságot ebből a helyiségből is teljesen kirekesztették s levegője annyira megfülledt, hogy szinte kábított. A kandalló nyirkos, régi divatú rostélyán tüzet raktak volt, amely azonban inkább elhunyni, semmint égni kívánkozott s a visszaverődő füst, amely a szobában elrétegeződött, hidegebbnek rémlett a tiszta levegőnél - akárcsak a mi lápvidéki ködünk. Holmi fázós gyertyatartókban égő lángocskák a kandalló legfelső párkányáról bágyadtan világították meg a szobát; azaz helyesebben szólva: bágyadtan enyhítették sötétségét. Ez a szoba jó tágas volt, és, nem vonom kétségbe, egykor szép és díszes lehetett; de most mindent, ami csak látható volt benne, por és penész borított és minden a málladozás állapotában leledzett. A szoba leginkább szembeötlő bútora egy nagy asztal volt, amely abrosszal takartan olyannak látszott,

mintha itt annak idején, amikor a ház élete és minden órája hirtelen megállt, éppen valami nagy ünnepi lakomára kezdtek volna teríteni. A közepén ennek az abrosznak valami talpas dísztálféle magaslott; pókhálók oly sűrűn lepték, hogy formája teljesen fölismerhetetlen volt és amint a sárgás asztalfelületre pillantottam, amelyből, ahogy emlékezem, nagy fekete gombaként földudorodottnak rémlett nekem, láttam, hogy pókok, pettyezett lábúak és pohos testűek, szaladnak le róla, mintha valami igen nagy jelentőségű esemény játszódnék le a pók-társadalomban.

S hallottam az egerek zörgését a faburkolatok mögül, mintha ugyanez az esemény az ő érdeklődésüket is izgatná. A kandallón mászkáló fekete bogarakat azonban ez az izgalom, úgy látszott, nem érintette, fontoskodó öreges módon úgy mozogtak ott, mintha rövidlátók volnának s nagyothallók és mintha egymással egyáltalában nem sokat törődnének.

Ezek az ide-odamászkáló jószágok kötötték le az én figyelmemet; figyelgettem őket némi távolságból, midőn Havisham kisasszony rátette kezét a vállamra. Másik kezében mankószerű botot tartott, amelyre rátámaszkodott; olyan volt így, mintha ennek a helynek a boszorkánya lett volna.

- Ide - mondotta botjával a hosszú asztalra mutatva -, ide fognak fektetni engem, ha meghaltam. S eljönnek majd az emberek és megnézegetnek.

Valami izgága félelem fogott el, attól féltem, hogy Havisham kisasszony most azonnal fölhág az asztalra s meghal - mintha annak a vásári kísérteties viaszbábnak a tökéletes hús-vér valósága volna -, megremegtem kezének érintése alatt.

- Vajjon mit gondolsz, mi az? - kérdezte újra a botjával mutatva az asztal közepe felé. - Az ott, amin az a sok pókháló szürkül.

- Nem bírom elképzelni, mi lehet, néni.

- Nagy kalács az. Menyegzői kalács. Az én menyegzőmről való.

Körülnézett a szobában, villogó szemmel nézett körül s aztán rámtámaszkodva s kezével megszorítva vállamat, így szólt:

- Gyere, gyere, gyere! Vezess engem, vezess!

Megértettem ebből, hogy a munka, amelyet tőlem várnak, abból áll, hogy Havisham kisasszonyt körbe-körbe kell vezetnem a szobán. Azonnal fölkerekedtem hát, ő rátámaszkodott vállamra és surrantunk oly gyorsan, hogy ez az iram méltán lett volna (ennek a háznak a födele alatt támadt első képzelődésem alapján) Pumblechook úr gyaloghintójáéhoz hasonlítható. Testi erő dolgában nem nagyon győzte s nemsokára így szólt:

- Lassabban!

De még ekkor is türelmetlen, kapkodó sietséggel haladtunk s ahogy mentünk, görcsösen markolta vállamat s egyre mozgatta ajkát, bizonyára azt képzelve, hogy gyors a járásunk, mert gondolatainak járása volt gyors. Kisvártatva így szólt:

- Hívjad Estellát!

Én tehát kimentem a folyosóra s elordítottam ezt a nevet, ahogyan legutóbb tettem. Amint a leány gyertyavilágát megpillantottam, visszatértem Havisham kisasszonyhoz és aztán újra nekiindultunk körbe-körbe a szobán.

Már az is eléggé bosszantott volna, ha Estella egyedül jön, hogy nézze sétánkat; de amint most a három hölggyel s azzal az úriemberrel jelent meg, akiket odalent láttam volt, igazán nem tudtam, mitévő legyek. Udvariasságból meg akartam állni, de Havisham kisasszony meg-

csippentette vállamat s iramlottunk tovább, még pedig a magam részéről azzal a megszégyenítő tudattal, hogy nézőink engem hibáztatnak ezért.

- Édes jó Havisham kisasszonyom - mondta Sarah Pocket -, mily pompás erőben, egészségben látom!

- Az nem igaz - válaszolt Havisham kisasszony -, csupa sárgaság, puszta csont meg bőr vagyok.

Camilla ábrázata földerült, amint Pocket kisasszony ezt a visszautasítást megkapta s fájdalmas pillantásokat vetve Havisham kisasszonyra, a derék Camilla nem mulasztotta el a maga sziszegő megjegyzését:

- Szegény jóságos lelkünk! Már hogyan is várhatnánk, hogy pompás erőben, egészségben lássuk! Micsoda gondolat!

- És maga hogy van? - szólt Havisham kisasszony Camillához. Mivel éppen Camilla elé érkeztünk, én, amit magától értetődőnek gondoltam, meg akartam állni, de Havisham kisasszony nem akart. Tovább mentünk s én éreztem, hogy Camilla szemében mily ocsmánnyá váltam.

- Köszönöm kérdését, Havisham kisasszony - mondta -, hogy én hogy vagyok, könnyen elképzelhető.

- Ugyan, mi baja vajjon? - kérdezte Havisham kisasszony rendkívül élesen.

- Semmi olyas, amit szóvátenni érdemes - mondta Camilla. - Nem szeretem érzéseimet nyilvánosságra tárni; de éjszakánkint bizony sokkal többet gondolok magára, semhogy megpihenni tudnék.

- Akkor hát inkább ne gondoljon rám - válaszolt Havisham kisasszony.

- Könnyű azt mondani! - felelt Camilla, szeretetreméltó módon elfojtva zokogását, miközben a felső ajaka meg-megrándult, szemét pedig elöntötte a könny. - Raymond a megmondhatója, mennyi gyömbérszeszt és csillapítósavat kell bevennem minden éjjel. Raymond a megmondhatója, micsoda ideges rángatódzás gyötri lábamat. Ó, a fulladozás, meg idegrángatódzás nem új dolog nekem, ha aggodalommal gondolok arra, akit szeretek. Tudnék csak megszabadulni gyöngédségemtől és érzékenységemtől, bizony jobb volna az emésztésem és olyan lenne az idegzetem, mint a vas. Bizony szeretném, ha így lehetne! De hogy magára ne gondoljak éjszakánkint... Micsoda gondolat!

És áradt szeméből a könny.

Az a Raymond, akire hivatkozott, mint már sejtettem is, a jelenlévő úriember volt és most már tudtam, hogy férje Camillának. Segítségére is kelt azonnal nejének s vígasztaló és bókoló hangon így szólt hozzá:

- Camillám, drágám, hiszen mindenki tudja, mennyire hatnak egészségedre mélységes rokoni érzelmeid, hogy ezek miatt egyik lábad már rövidebbre sorvadt a másiknál.

- Nem tudtam eddig - szólalt meg az a nagyon komoly hölgy, akinek hangját még csak egyszer hallottam volt -, hogy akkora érdemet jelentene az, ha gondolunk valakire, édesem.

Sarah Pocket kisasszony, aki, mint most jobban láttam, kicsi, barna, töpörödött öreg nő volt - keskeny arca olyan, mintha olaszdió héjából való lett volna, nagy szája pedig, mint macskáé macskabajusz nélkül -, támogatta ezt a megjegyzést, ezt mondván:

- Csakugyan, én sem, édesem. Nem bizony.

- Gondolni valakire eléggé könnyű - mondta a nagykomolyságú hölgy.

- Hiszen mi volna könnyebb? - folytatta Sarah Pocket.

- Ó, persze, persze! - óbégatott Camilla, akinek nyilalló érzései mintha a lábából a mellébe rándultak volna. - Mindez nagyon igaz. Valóban gyöngeség ennyire érzőszívűnek lennem, de hát nem tehetek róla. Mindenesetre jobb egészségnek örvendhetnék, ha másféle volnék, de azért már csak mégsem cserélném el a természetemet, még ha el is cserélhetném. Igaz, hogy sok nagy szenvedést okoz nekem, de nagy vígasztalást is jelent, ha úgy éjszakánkint fölébredek, éreznem, hogy ilyen a lelkületem.

S erre megint elöntötte szemét a könny.

Havisham kisasszony pedig és én ezalatt pillanatra sem álltunk meg, hanem jártuk körbekörbe a szobát s eközben hol a látogatók ruháját súroltuk, hol pedig az egész szoba hosszúságának távolába surrantunk el tőlük.

- Tessék például Matthew - mondta Camilla -, az ugyan sohasem törődik az én vérségi kapcsolataimmal, az ugyan sohasem jön ide, hogy Havisham kisasszony hogyléte iránt érdeklődjék. Ott feküdtem a pamlagomon, a fölmetszett fűzőmben, órákig feküdtem ott eszméletlenül, a fejem félrebillenten lógott, a hajam leziláltan csüngött, a lábam pedig, Isten tudja, merre...

(- Sokkal magasabban volt, mint a fejed, szerelmem - mondta Camilla ura.)

- Ilyen állapotban fetrengtem órákig meg órákig Matthew különös, megmagyarázhatatlan viselkedése miatt és senki sem hálálta meg ezt nekem.

- Valóban azt kell mondanom, hogy ezt készségesen elhiszem! - szólt közbe a nagyon komoly hölgy.

- Lásd, édesem - szólt Sarah Pocket kisasszony (ez a barátságosan kajánkodó nőcske) -, az ám itt a kérdés, és ezt a kérdést magadnak kellene magadhoz intézned: vajjon kitől vártál ezért hálát, édesem?

- Nos, én sem hálát, sem egyéb effélét nem vártam ezért - válaszolt Camilla -, csak fetrengtem órákig ilyen állapotban és Raymond a tanum, micsoda fuldoklási rohamok fogtak el és a gyömbérszesz mily teljesen hatástalan maradt. Nyögéseimet hallották odaát az utca túlsó felén is a zongorahangolóéknál, akiknek szegény kis tudatlan gyermekei azt hitték, hogy galambok turbékolnak messze valahol... Most pedig azt kell itt hallanom...

Camilla a nyakához kapott és valósággal sebészeti vizsgálatot kezdett végezni rajta.

Midőn a Matthew név elhangzott, Havisham kisasszony megállt és ránézett a beszélőre. Ennek a változásnak akkora hatása volt, hogy Camilla sebészeti tanulmányai csakhamar véget értek.

- Matthew végül mégis eljön majd hozzám - mondta Havisham kisasszony szigorúan -, amikor engem majd arra az asztalra fektettek már. Itt fog állni... itt - mondta s ráütött mankójával az asztalra -, itt, a fejem mellett! Maga meg ott, Camilla, az ura pedig amott! És Sarah Pocket itt! És Georgiana ott!... Nos, valamennyien tudjátok hát a helyeteket, ha eljöttök majd a halotti toromra. Most pedig eriggyetek!

Havisham kisasszony mindegyik név kimondásakor az asztal más-más helyére ütött botjával. Most aztán így szólt hozzám:

- Vezess, vezess!

És jártuk a kört megint.

- Azt hiszem, nem tehetünk egyebet, engedelmeskednünk kell és mennünk - mondta Camilla. - Elvégre már az is valami, ha bármi kis időre is, szabad volt látnunk azt, akit szeretetünk és kötelességteljesítésünk látni kívánt. Éjjel, ha majd fölébredek, szomorúan bár, de elégtételt érezve fogok gondolni erre. Bizony, szívből kívánnám Matthew-nak, hogy neki is meglegyen ez a vígasztalása, de hát ő neki nem kell. Föltettem ugyan magamban, hogy érzelmeimet nem tárom a nyilvánosság elé, de mégis csak nagyon kegyetlen sors, ha azt kell az embernek hallania a rokonától, hogy majd eljöhet a halotti torára - mintha az ember örökéletű óriás lenne -, aztán meg azt kell hallania, hogy most pedig mehet! Micsoda gondolat!

Mivel Camilla ura közbelépett, amint Camilla asszony a kezét rászorította a hullámzó mellére, ennek a hölgynek a viselkedése oly természetellenesen izgatottá vált, mintha azt akarta volna kifejezni, én legalább úgy értelmeztem, hogy no most mindjárt megfúl s elvágódik, de mégis csak kézcsókkal búcsúzott el Havisham kisasszonytól s ura karján elvezettette magát. Sarah Pocket és Georgiana titkos vetélkedésre keltek, melyikük maradjon utolsónak; Sarah azonban sokkal ügyesebb volt, semhogy kudarcot valljon, oly művészi siklékonysággal mozgott Georgiana körül, hogy ez kénytelen volt előre menni. Sarah Pocket pedig most kicsiholhatta búcsúzásának saját külön hatásosságát:

- Isten áldása legyen magán, édes jó Havisham kisasszony! - mondotta és olaszdióhéjszerű arca mintha részvétes mosolygással bocsánatot kért volna a többiek gyarlóságaiért.

Estella levilágított nekik a lépcsőn, Havisham kisasszony pedig vállamra támaszkodva, még akkor is folytatta sétáját körbe-körbe a szobában, de mindegyre lassabban. Végre megállt a tűz előtt, néhány pillanatig belenézett, magában mormogott valamit s aztán így szólt:

- Ez az én születésem napja, Pip.

Mindjárt üdvözölni akartam jókívánságaimmal, de ő megemelte a botját:

- Nem engedem meg, hogy szó essék róla. Sem azoknak, akik imént itt voltak, sem másoknak erről énelőttem beszélniök nem szabad. Idejöhetnek ezen a napon, de beszélni róla ne merjenek!

Csak természetes, hogy én sem kíséreltem meg a köszöntést.

- Ezen az évfordulón hozták ide egykor, jóval régebben, mint ahogy te a világra jöttél, ezt a rakás enyészetet - s botjával az asztalon szürkülő pókhálós halmocska felé bökött, de úgy, hogy meg nem érintette. - Ez meg én együtt roskadtunk magunkba. Ezt kikezdték az egerek és egerek fogánál élesebb fogak rágódtak én rajtam.

Botjának fejét a szíve fölé szorította, úgy állt ott s nézte-nézte az asztalt; ő, a hajdan fehér ruhájában, amely most oly sárga és fakó volt, és a hajdan fehér abrosz, amely most szintoly sárga és fakó volt és köröskörül minden olyannak rémlett, mintha egyetlen érintéstől azonnal porrá omlanék.

- Ha teljes lesz a pusztulás - mondta kísérteties pillantással nézve rám - és ha majd menyasszonyi ruhámban holtan idefektetnek erre a menyegzői asztalra, amit meg kell tenniök és ami az utolsó átok lesz rajta, hát legjobb lesz, ha az is majd ezen a napon esik meg!

Úgy állt ott, úgy nézett az asztalra, mintha a saját kiterített holttestét nézve állna ott. Én csöndben maradtam. Estella visszajött s ő is csöndben maradt. Úgy rémlett nekem, hogy ily módon jókora ideig álltunk ott. Sőt a szoba fojtó levegőjének és annak a fojtó sötétségnek a hatása alatt, amely zúgait eltöltötte, még az a nyugtalanító gondolat is elfogott, hogy Estella is, meg én is most mindjárt porrá fogunk omlani.

Végül megszólalt Havisham kisasszony, még pedig elrévedt állapotából nem lassankint, hanem hirtelen eszmélve:

- Hadd lássam, hogyan kártyáztok ti ketten; mért nem kezdtetek el már?

Ekkor aztán visszamentünk a szobájába s az asztalnál úgy helyezkedtünk el, mint legutóbb. Én megint vesztettem, mint legutóbb és Havisham kisasszony, mint legutóbb, megint csak szüntelen figyelt minket, odairányította érdeklődésemet Estella szépségére s hogy ezt még szembetűnőbbé tegye, ékszereinek hatását újra meg újra kipróbálta Estella kezén s haján.

Estella is úgy bánt velem, mint előző alkalommal, éppen csak annyi volt a különbség, hogy beszélgetésre nem méltatott. Miután vagy fél tucat játszmát végigjátszottunk, Havisham kisasszony meghatározta a napot, amelyen majd újra el kell jönnöm, Estella pedig mindjárt levezetett az udvarra, hogy ennem adjon, persze megint azon a módján, ahogy kutyákat szokás etetni. Aztán megint kedvem, tetszésem szerint járhattam-kelhettem ott.

Nem lényeges, vajjon egy kertajtócska abban a kerítésfalban, amelyre előző alkalommal fölkapaszkodtam, hogy bekandikálhassak a kertbe, akkor nyitva volt-e vagy sem. Elég az hozzá, hogy akkor nem láttam ott ajtót, most pedig láttam. S mivel ez az ajtó nyitva volt s tudtam, hogy Estella a látogatókat már kiengedte - mert hiszen visszajött éppen a kulcsok csomójával -, bementem a kertbe s elbarangoltam benne. Bizony vadon volt ez a kert, régi dinnye-ágyasok és uborka-ágyasok látszottak rajta, amelyek pusztulásukban mintha önként afféle bágyadt próbálkozásra adták volna magukat, hogy régi kalapok meg csizmák maradványait meg itt-ott holmi törött mártásoscsésze dudva-lapunak látszó cserepeit pompáztassa elő.

Végigfürkészvén a kertet és egy üvegházat, amelyben semmi egyéb nem volt, csak egy megsenyvedt szőlőtőke, meg néhány palack, láttam, hogy abban a sívár kertszögletben vagyok, amelyre az ablakból nézegettem volt. Mivel pillanatig sem kételkedtem abban, hogy a ház e része most üres, benéztem egy másik ablakán s nagy ámulatomra azon vettem észre magamat, hogy valami sápadt fiatalember, vöröses szemhéjú és nagyon szőke, meg én, éppen egymás arcába meresztjük szemünket.

Ez a sápadt fiatalember tüstént eltűnt előlem s pillanat mulva künn, mellettem termett. Amikor benéztem volt hozzá, könyvekkel foglalkozott volt, most pedig észrevettem, hogy ujjai tintafoltosak.

- Hé - szólt rám -, kis legény!

Ezt a hé-s megszólítást olyan köszöntésnek érezvén, amelyet legcélszerűbb azonmód viszonozni, én is hé-t mondtam, de udvariasságból elhagytam mellőle a kis legény szavakat.

- Hát t é g e d ki engedett be ide? - kérdezte?

- Estella kisasszony.

- Ki engedte meg, hogy itt ólálkodhassál?

- Estella kisasszony.

- Gyere hát, verekedjél meg velem - mondta a sápadt fiatal ember.

Mit tehettem volna egyebet, követtem. Azóta is gyakran kérdeztem már magamtól: vajjon mi egyebet tehettem volna? Egész valója annyira határozott volt, engem pedig annyira meglepett, hogy úgy követtem, amerre vezetett, mintha valami varázslat hatalmába kerültem volna.

- De megállj csak pillanatra - mondta, hátrafordulva hozzám már néhány lépés után. - Hisz előbb hadd legyen okod megverekedni velem. Nesze!

S ezt mondván, fölöttébb sértő, csúfondáros módon csapkodta össze a két kezét, aztán fürgén rúgott egyet, megtépázta a hajamat, még egyszer összecsapkodta a két kezét, hirtelen lesúvasztotta fejét s gyomron döfött vele.

Ez a bikaművelet nemcsak kétségtelenül igen nagyfokú szemtelenség bizonyságaképen, de azért is nagyon kellemetlen volt, mert épp telt gyomron ért, a kenyér és a hús elfogyasztása után. Nekisujtottam tehát a fiatalembernek s újra neki akartam sujtani, midőn rámkiáltott:

- No lám, van már kedved hozzá? - és oly különös módon kezdett hátra meg újra előre táncolni, amelyhez az én korlátolt gyakorlottságom egyáltalában nem volt hozzáfogható.

- Hát a játéktörvények! - mondta. S bal lábáról jobb lábára szökkent. - Csak rendesen, szabályszerűen! - S jobb lábáról visszabillent a balra. - Gyere a porondra és szabjuk meg a föltételeket! - S előre- meg hátraugrált s mindenféle mókát játszott, én pedig ott álltam gyámoltalanul s csak néztem őt.

Mivel ily ügyesnek láttam, titkon kissé megszeppentem tőle; de azért erkölcsi fölfogásomnak és testi erőmnek azt a meggyőződését is éreztem, hogy az ő világosszőke fejének az én gyomrom tájához semmi köze sem lehetett s hogy szent jogom van teljesen szabályellenesnek tartanom azt a tolakodást, amellyel feje ily módon merte magára vonni figyelmemet. Azért hát szó nélkül követtem a kert egyik távoli sarkába, amelyet két kerítésfal egybeszögellése alkotott és valami romhalmaz védett. Itt megkérdezte, megfelelőnek tartom-e a helyet s miután igennel feleltem, engedelmet kért, hogy néhány pillanatra elmehessen; nemsokára egy palack vízzel s ecetbe mártott szivaccsal tért vissza.

- Bármelyikünk számára! - mondta s a fal tövébe tette a dolgokat. Aztán nemcsak a kabátját s a mellényét, hanem még az ingét is levetette, még pedig oly sajátos módon, amely egyaránt vallott könnyedszívűségre, üzleties szellemre és vérszomjasságra.

Bár nem látszott túlságosan egészséges szervezetűnek - arcán valami varféle vöröslött és szája körül sok pattanás volt -, ez a borzalmas fölkészülése mégis meglehetősen aggasztott. A magam korabelinek néztem, csakhogy nálam jóval nagyobb volt s ide-odaugrálásának valami oly jelentős látszatot tudott adni, amely igen hatásosnak bizonyult. Egyébként ez a fiatal ember afféle szürkeruhás úri fiú volt (persze, amikor párbajunk előtt még nem vetkőzött le), akinek könyöke, térde, csuklója s bokája fejlettség dolgában jócskán túltettek testének többi részén.

Az én szívem bizony meglankadt, amint láttam, mint tűz pillantásai hegyére engem, szinte gépies biztonságot fitogtatva és olymódon szemlélgetve végig egész testalkatomat, mintha a leggondosabban kikeresné, melyik csontomat ropogtassa meg. Soha életemben még úgy el nem ámultam, mint amikor aztán öklömmel először sújtván feléje, hirtelen csak azon vettem észre magamat, hogy a hátán fekszik s vérző orral s fölöttébb megrökönyödött ábrázattal néz reám.

De csakhamar talpon termett s miután arcát a szivaccsal nagy gyakorlottságra valló módon megtisztogatta, megint csak nekemrontott. Életem második legnagyobb meglepetése akkor ért, midőn megint a hátán láttam s ő megkékült környékű szemmel nézett reám.

Bátorsága nagy tisztelettel töltött el. Úgy rémlett, csöppet sem erős fiú, egyetlen egyszer sem sikerült nagyot ütnie rám, még kevésbé bírt a földre teríteni; de mindannyiszor egyetlen pillanat alatt megint talpon volt s ekkor mindig gondosan megmosta arcát a szivaccsal, vagy ivott a palackból s rendkívül megelégedettnek látszott, hogy ily módon a párbajszabályok pontos megtartásával segédkezhetik magamagának, aztán pedig újra oly arckifejezéssel és oly magatartással rontott nekem, mintha most már egészen bizonyosan kicsavarná majd a nyakamat. Átkozottul elcsépelődött, mert sajnálattal kell említenem, hogy valahányszor elvertem, egyre erősebben és erősebben érték őt ökölcsapásaim; de mindegyre fölkelt, míg végül oly szerencsétlenül nem bukott el, hogy fejebúbját a falba verte bele. Mérkőzésünknek még e válságos fordulata után is föltápászkodott ugyan, néhányszor után körbefordult a saját

tengelye körül s úgy látszott, azt sem tudja, hogy én merre vagyok; de aztán térdre roskadt a szivacsa mellett, a szivacsot a magasba dobta s lihegve így szólt:

- Ez azt jelenti, hogy te győztél.

Oly hősiesnek és oly ártatlannak látszott, hogy én, bár a tusa gondolata nem tőlem származott, vajmi kevéssé tudtam örülni diadalomnak. Sőt azt hiszem, valóban úgy emlékezhetem az esetre, hogy miközben felöltöztem, szinte veszett farkaskölyöknek vagy más efféle vadállatnak képzeltem magamat. Felöltöztem tehát s közbe-közbe nagykomoran megtörölgetve arcomat így szóltam hozzá:

- Segítségére lehetek talán?

Mire ő így felelt:

- Köszönöm, nem.

Én pedig elköszöntem tőle:

- Jó napot!

S ő ugyanígy viszonozta köszönésemet.

Amint az udvarba értem, láttam, hogy Estella ott várakozik rám a kulcsaival. De azt sem kérdezte, hol voltam, sem azt, hogy miért várakoztattam ekkora ideig; orcáján pedig élénk pirosság lángolt, mintha olyasmi történt volna, ami neki nagy örömöt szerzett. És ahelyett, hogy a kapu felé ment volna, befordult a folyosóra s magához intett:

- Gyere ide! Megcsókolhatsz, ha úgy tetszik.

Megcsókoltam orcáját, amelyet felém tartott. Azt hiszem, sok mindent szívesen eltűrtem volna, csak azért, hogy orcáját megcsókolhassam. De éreztem, hogy ez a csók a durva, közönséges fiúnak csak olymódon jutott osztályrészéül, akárcsak valami odavetett pénzdarab és hogy tulajdonképen semmit sem ér.

A születésnapi látogatás és a kártyajáték meg a párbaj révén ott-tartózkodásom oly hosszúra nyúlt, hogy amikor végre házunkhoz közeledtem, a földnyelvről, amely a lápos vidék felől a tengerbe csücskösödött, már fekete esti égre izzott a világítás és Joe műhelyének a kéménye az útra tűzfényt vetett.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Lelkem csupa nyugtalanság volt a sápadt fiatalember miatt. Mennél többször gondoltam a párbajra s mennél többször gondolkodtam a sápadt fiatalemberről, magam elé képzelvén őt, ahogy dagadttá püfölt és vérfoltos ábrázattal hanyatt feküdt előttem, annál bizonyosabbra vettem, hogy valami baj fog érni. Éreztem, hogy ennek a sápadt fiatal úrfinak a vére átkot kiált fejemre és hogy a Törvény meg fogja bosszulni. Anélkül, hogy valami határozottan elgondoltam volna, mily büntetésnek is tettem ki magamat, világos volt előttem, hogy elvégre semmiféle falusi kölyöknek nem szabad garázdálkodásra berándulnia a városba, botrányt csapnia előkelő emberek házában és Anglia tanuló ifjúságát agybafőbe vernie, ha csak magára nem akarja idézni a legszigorúbb büntetéseket. Néhány napig ki sem akartam mozdulni hazulról s ha valahova küldtek valamiért, a legnagyobb félelemmel és óvatossággal lestem előbb a konyhaajtón kifelé, vajjon nem ólálkodnak-e már rám a kerület fogdmegjei, hogy letartóztassanak. A sápadt úrfi orra pár vérfoltot ejtett nadrágomon s én bűntettemnek ezt a bizonyítékát az éjszaka legmélyebb csöndjében igyekeztem eltüntetni. A sápadt úrfi fogain sebessé zúztam öklöm bütykeit s most képzeletemet ezer bogba kuszáltam, keresvén a hihetetlenebbnél hihetetlenebb utakat-módokat, miképen magyarázzam meg majd ezt a terhelő körülményt, ha majd ott állok a bíró előtt.

Amikor eljött a napja, hogy vissza kellett térnem erőszakos tettem színhelyére, félelmem a tetőfokára hágott. Vajjon az Igazságszolgáltatás poroszlói, akiket Londonból külön csak ezért küldtek ki, lesben ott hasalnak-e majd a kapu mögött? Vajjon Havisham kisasszony, aki azt a szégyent, amely a házán esett, bizonyára személyesen kívánja megtorolni, nem fog-e abban a halotti ruhájában, amelyet viselni szokott, ültéből fölpattanni, pisztolyt fogni rám és lelőni engem? Vagy talán fölbérelt utcai suhancok csapata - egész zsoldos had - lesi majd érkezésemet a sörfőzőépületben, hogy rámrontson és addig üssön-verjen, míg csak meg nem halok? Nagy bizonysága volt a sápadt fiatalember becsületességébe vetett bizalmamnak az a körülmény, hogy ezeket a megbosszuló cselekményeket sohasem az ő személyével kapcsolatban képzeltem el; ellenkezőleg, ezeket mindig csak az ő gyarló ítéletű hozzátartozóiról tételeztem föl, akiket ábrázatának állapota, illetve a családi vonásokkal kapcsolatos rokonérzésük fölháborodása bizonyára föllázított ellenem.

De hát elvégre is el kellett mennem újra Havisham kisasszonyhoz s el is mentem. És íme! A lezajlott párbajnak semmi következménye nem volt. Senki semmiféle módon meg sem említette és az egész épületben sehol semmiféle sápadt fiatalember nem volt látható. A kapucskát nyitva találtam és az egész kertet bebarangoltam, sőt be is néztem a magányos ház ablakán; de semmi egyéb sem akadt itt szemem elé, csak a belülről csukott ablaktáblák deszkája, körös-körül pedig minden élettelen volt és elhagyott. Csak abban a szögletben, ahol a tusa lezajlott, sikerült a sápadt fiatalember létezésének jeleire találnom. Vérének néhány csöppje barnállott itt a porban s én ezeket kerti földdel takartam el az emberek szeme elől.

Azon a széles folyosón, amely Havisham kisasszony szobája és ama másik szoba között húzódott, amelyben a hosszú, terített asztal állt, valami kerti széket láttam - afféle kereken járó könnyű széket, amelyet támlájánál fogva tologatni szoktak. Ez a szék legutóbbi látogatásom óta került oda és én ezen a napon megkezdtem rendszeres munkámat: tolnom kellett ezen a széken Havisham kisasszonyt (ha karomra támaszkodva sétálni már elfáradt), tolnom körbe a szobáján, a folyosón végig s körbe a másik szobán.

Újra meg újra megismételtük ezt az utazást számtalanszor s ez néha három óráig is eltartott. Önkéntelenül említem e kocsikáztatás megismétlését számtalannak, mert még akkor mindjárt

abban állapodtunk meg, hogy minden második napon déltájban majd visszatérek e célból és mert elbeszélésemben most körülbelül nyolc-tíz hónapi időt egybefoglalni szándékozom.

Mire mindinkább összeszoktunk, Havisham kisasszony egyre gyakrabban kezdett beszélgetni velem s különféle kérdést intézett hozzám, például: mit tanultam és mi szeretnék lenni? Azt mondtam neki, hogy inaskodni fogok Joe műhelyében, legalább azt hiszem; és hogy tulajdonképen semmit sem tanultam még, de meg szeretnék tanulni mindent s nagyon reménykedem, hogy ő e kívánatos cél elérésében valamennyire segíteni fog. De nem; éppen ellenkezőleg, úgy rémlett, kedvére van, hogy tudatlan vagyok. Pénzt sem adott soha, egyebet sem a mindennapi ebéden kívül és még csak nem is ígérte, hogy díjazni fog szolgálataimért.

Estella mindig ott volt, be- meg kiengedett, de többé sohsem mondta már, hogy megcsókolhatom. Néha ridegen, éppen csak hogy megtűrt engem; néha leereszkedett hozzám; néha egészen meghitten viselkedett; néha pedig személyesen kijelentette, hogy gyűlöl. Havisham kisasszony gyakran kérdezte tőlem súgva, ha kettesben, maradtunk:

- Úgy-e, napról-napra csinosabb?

És valahányszor az én igen feleletem elhangzott (mert hiszen csakugyan úgy állt a dolog), Havisham kisasszonyt ezen mintha mindig valami mohó nagy öröm fogta volna el. Akkor is, ha kártyáztam Estellával, különös, zsugori örvendezéssel figyelte Estella szeszélyeskedését, akármiféle volt is ez. És olykor, ha a leány szeszélyei annyira sokszerűek és egymással ellentétesek voltak, hogy egyáltalában nem tudtam már, hogy mit mondjak, vagy mit tegyek, Havisham kisasszony gyöngéden átkarolta őt s valamit súgott a fülébe, ami ilyesformán hangozhatott:

- Törd meg a szívüket, te, én büszkeségem és reményem, törd meg a szívüket és ne kegyelmezz nekik!

Joe a műhelybeli munkája közben valami daltöredéket szokott volt énekelni, amelynek szövegében minduntalan ez a visszatérő megszólítás hangzott:

- Hejh-hajh, vén szent Kelemen!

Bár védőszent megtisztelésének aligha volt ez méltón szertartásos módja, mégis azt hiszem, hogy a vén szent Kelemen a kovácsokkal ilyesvalami vonatkozásban állhatott.

Ez a dal a vasformáló kalapácsolás ütemeinek utánzásaképen hangzott s vén szent Kelemen dicső neve emlegetésének lírai ürügye volt csupán.

Csattogva cseng-peng a kalapács...
Hejh-hajh, vén szent Kelemen!
Kip-kop, dalolja dalát a kovács...
Hejh-hajh, vén szent Kelemen!
Csak üssük a vasat, a tüzes vasat!
Hejh-hajh, vén szent Kelemen!
Parazsunkban a legszebb hajnal hasad...
Hejh-hajh, vén szent Kelemen!
Üvöltsön a fúvó, süvöltsön a láng,
Hejh-hajh, vén szent Kelemen!
Szakadjon a szikrák zápora ránk!
Hejh-hajh, vén szent Kelemen!

Egy napon, nemsokára a tolószék megjelenése után, Havisham kisasszony egyszerre csak így szólt hozzám, szokása szerint türelmetlenkedőn mozgatva ujjait:

- Te, te, te, dalolj valamit!

Meglepetésemben ezt a dalt mormoltam el, miközben Havisham kisasszonyt a tolószékében végigkocsikáztattam a folyosón. Véletlenül annyira megtetszett neki a kovácsnóta, hogy kísérni kezdte, halk, zümmögő hangon, mintha álmában dalolna. Egy-kettőre szokásunkká vált ide-odakocsizásunk alkalmával ezt zümmögnünk és gyakran Estella is velünk tartott; ámde ez az egész dalolás, még ha mind a hárman fujtuk is, annyira fojtott hangú volt, hogy a tágas ódon házban még a legszelídebb szélsóhajtásnál is halkabb neszt ütött.

Mivé is lehettem volna ily körülmények között? Maradhatott-e jellemem ezektől a hatásoktól mentes? S csoda-e, hogy gondolataim épp oly borúsak voltak, akárcsak a szemem, ha a nehéz levegőjű sárga szobákból a nap természetes világosságára kerültem vissza.

Lehet, hogy Joe-nak beszéltem volna a sápadt fiatalemberről, ha annak idején nem vetemedem azoknak a hallatlan meséknek a kitalálására, amelyeknek alaptalanságát megvallottam neki. Így azonban olyasmit éreztem, hogy Joenak szinte lehetetlen volna a sápadt fiatalembert a feketebársonyos gyaloghintó utasává nem képzelnie; azért hát semmit sem mondtam róla. Azonfelül az az eredendő idegenkedésem is, hogy nem akartam Havisham kisasszonyt és Estellát mások kíváncsi gyanítgatásainak kiszolgáltatni, egyre erősebbé hatalmasodott el rajtam. Biddy-n kívül senki iránt sem viseltettem teljes bizalommal. De a szegény Biddy-nek aztán el is mondtam mindent. Hogy miért véltem fölöttébb természetesnek akkor mindent elmondani neki és hogy Biddy miért hallgatta meg a legnagyobb rokonérzéssel mindazt, amit elmondtam, akkor még nem tudtam, de azt hiszem, most már tudom.

Otthon pedig ezenközben nagy tanácskozások zajlottak le konyhánkban, amelyek az én meggyötört lelkemet valóban elviselhetetlen bosszantással zaklatták. Az a vén szamár Pumblechook szokott volt esténkint eljönni hozzánk, még pedig csak azért, hogy nénémmel az én jövőm eshetőségeiről beszélgessen; s valóban azt hiszem (s bizony még ma sem érzem azt a megbánást, amit emiatt éreznem kellene), kezem, ha csak tehette volna, hogy Pumblechook kocsijának legalább egyik tengelyszögét kihúzza, ezt akkor mindenesetre megteszi.

Ez a nyomorult ember annyira korlátolt szellemű volt, hogy jövőm eshetőségeiről sohasem tudott máskép beszélni, csak ha engem maga előtt látott, mindig ott kellett ilyenkor állnom előtte - olyanformán, mintha valami műtétet végezne rajtam -, s kis székemről, amelyen a szögletben nyugodtan üldögéltem, mindig föl szokott volt ráncigálni (többnyire a kabátom gallérjánál fogva) s odaállítani a tűz elé, mintha pecsenyévé kellene sülnöm s aztán mindig azon kezdte, hogy nénémhez így szólt:

- Nos, húgomasszony, itt áll ez a fiú! Itt áll ez a fiú, akit maguk csak úgy kézről neveltek föl. Egyenest tartsad a fejedet, te fiú és háladatos légy ám mindig azok iránt, akik ekképen cselekedtek veled! Most pedig, húgomasszony, ami ezt a fiút illeti! - És visszafelé borzolta hajamat - amire, mint egyszer már említettem, soha, amióta eszemet tudom, senki emberfiát föl nem jogosítottam - és kabátom ujjánál fogva állhatatosan ott tartóztatott maga előtt: az ostobaság oly látványa volt ez, amellyel egyedül ő maga ha fölért.

S ő meg a néném aztán annyira esztelen találgatásokra buzdulva tárgyalták Havisham kisasszonyt s azt a kérdést, vajjon mi tervei lehetnek velem és mit fog tenni érdekemben, hogy én - a szó szoros értelmében fájdalmas módon - iszonyú vágyat éreztem dühödt sírásra fakadni, Pumblechookra rávetni magamat és egész testét jól végigdögönyözni. E beszélgetések során néném mindig oly módon szólt rólam, mintha, valahányszor említett, erkölcsi értelemben mindig egy-egy fogamat húzta volna ki; Pumblechook pedig, aki pártfogómnak nevezte ki magát, ezalatt úgy ült ott és oly becsmérlő szemmel nézett el fölöttem, mintha boldogulásom építőmestereképen olyasmit érezne, hogy itt most igen hálátlan vállalkozásba bocsátkozott.

Joe ezekben a tárgyalásokban nem vett részt. De lefolyásuk sodrán mégis gyakran nem csekély mértékben kellett pórul járnia, még pedig azért, mert felesége észrevette, hogy Joe nem nézi jó szemmel, ha engem a műhelyből elvonnak. Most ugyanis már teljesen megértem arra, hogy Joe keze alatt megkezdjem inaskodásomat; ha pedig Joe olykor nagy csöndesen ott üldögélt a tűzhely előtt s a piszkálóvassal a rostély két legalsó rúdja közül a hamut kotorgatta, néném ezt az ártatlan műveletet oly határozott nyakaskodásnak találta volt minősíteni, hogy rárontott Joe-ra, kikapta kezéből a piszkálóvasat, jól megrázta a szegény jó embert, a piszkálóvasat pedig messze elhajintotta. Ez volt a fölöttébb izgalmas vége mindig minden egyes ily vitának. Néném többnyire nagyhirtelen, minden átmenet nélkül, hatalmasat ásított, mintha magamagát akarná elnyelni és rámpillantva, mintha csak véletlenül látott volna meg, nekemrohant s így kiáltott rám:

- Gyere! Untig elég volt teveled foglalkoznunk. N e k e d most tüstént ágyba kell takarodnod. Egész este épp elég bosszúságot okoztál te nekünk, épp eleget, azt hiszem!

Mintha különös kegyül könyörögtem volna ki tőlük, hogy halálra bosszantsanak.

Ily módon folyt az életünk már jó nagy ideje s úgy rémlett, ugyanígy fog folyni még jó nagy ideig, egyszerre csak azonban Havisham kisasszony egy nap sétaközben, kezével éppen rátámaszkodva a vállamra, megállt s némi visszatetszés hangján így szólt hozzám:

- Pip, te már nagyra nőttél!

Leghelyesebbnek véltem töprengő pillantással jelezni, hogy ezt oly körülmények okozták, amelyekről én nem tehetek.

Ez alkalommal többet semmit sem mondott; de aztán nemsokára megint csak megállt s jól megnézett engem; majd még egyszer ugyanúgy tett és akkor arca elsötétedett, töprengővé borult. A legközelebbi látogatásom napján, amikor szokásos sétánk már véget ért és én őt már visszavezettem pipereasztalához, türelmetlenkedő ujjainak egy mozdulatával visszatartott s aztán így szólt:

- Mondjad meg nekem még egyszer, mi is a ti kovácsmesteretek neve!

- Joe Gargery, jelentem a néninek.

- Az a mester az, akihez tanulóinasnak kerülsz majd?

- Az, Havisham kisasszony.

- Legjobb lesz azonnal beszegődnöd hozzá. Eljönne-e Gargery veled ide s elhozná-e a szerződésedet, mit gondolsz?

Azt mondtam, kétségtelennek tartom, hogy Joe ezt a meghívást igen nagy megtiszteltetésnek fogja tekinteni.

- Hadd jöjjön hát.

- Valamely meghatározott órában, Havisham kisasszony?

- Terefere! Én órákról semmit sem tudok. Hadd jöjjön nemsokára, még pedig csakis veled.

Midőn este hazaérkezvén, Joe-nak ezt az üzenetet átadtam, néném egyszerre csak annyira „ripakodó”-vá bőszült, mint még soha. Azt kérdezte Joe-tól s tőlem, vajjon a lábtörlőnknek képzeljük-e őt s hogyan merészkedünk így bánni vele s ugyan vajjon miféle társaságba illőnek szabad még éreznie magát? Efféle kérdések egész özönét elzuhogtatván, odavágott Joe-hoz egy gyertyatartót, hangos zokogásra fakadt, elővette a szemeteslapátot - ami bizony nagyon rossz jel volt -, maga elé kötötte a daróckötényét s takarítani kezdett iszonyú buzgalommal. De mivel a száraz tisztogatás nem elégítette ki, fogta a vizesvödröt s a súrolókefét és úgy

kisúrolt minket a házból, hogy ott állhattunk dideregve a hátulsó udvaron. Késő este, tíz óra is volt már, mire vissza mertünk sompolyogni a házba s ekkor aztán a néném azt kérdezte Joe-tól, vajjon miért nem vett feleségül valami néger rabszolganőt inkább? Joe, a szegény jó fickó nem felelt, csak állt egy helyben és tapogatta a szakállát s oly tönkresilányítottan nézett rám, mintha azt gondolná, biz' az csakugyan jobb választás lett volna.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Érzelmeim nagy megpróbáltatása volt másnap látnom, mint öltözik Joe a vasárnapi ruhájába, hogy velem jöjjön Havisham kisasszonyhoz. De ha már szükségesnek vélte erre az alkalomra az ünneplő díszt, én egyáltalában nem merhettem megmondani neki, hogy munkászubbonyában sokkal jobb megjelenésű; már csak azért sem tehettem ezt, mert tudtam, hogy ily borzalmas kényelmetlenségre egyedül én miattam kárhoztatja magát és csak miattam húzza inge gallérját hátul a tarkóján oly magasra, hogy fejekupájáról a haja mint valami bóbita állt fölfelé.

Reggelizéskor néném tudtunkra adta azt az elhatározását, hogy velünk jön a városba s hogy Pumblechook bácsinál tartózkodik majd addig, míg érte nem jövünk, ha „finom hölgyeinkkel már elintéztük a dolgunkat”... - ami oly módja volt az eset beállításának, amely Joe-t, úgy rémlett, azzal a sejtelemmel töltötte el, hogy a lehető legrosszabbtól kell tartanunk.

A kovácsműhelyt aznapra bezártuk és Joe krétával ráírta az ajtóra (ahogy már szokta volt, valahányszor nem dolgozott) ezt a kurta szót: „ODA” s még nyilat is rajzolt melléje, amelynek röpte bizonyára azt az irányt jelezte, amerre Joe odavolt.

Elballagtunk hát a városba; néném ment elől, fején óriási posztókalap, karján az angol birodalom nagy pecsétjére emlékeztető formájú szalmakosár, lábán fatopán, nyakában vékony sávkendő s kezében esernyő, bárha szép derűs nap volt. Nem vagyok egészen bizonyos felőle, hogy ezt a holmit vezeklésből cipelte-e, vagy tüntetésül, de szinte azt hinném, hogy csak mutogatni akarta, majdnem olyanformán, ahogy, teszem azt, Cleopatra vagy valamely más „ripakodós” nagy hölgy vitte volna valami díszfölvonuláson vagy körmenet alkalmával a világ szeme elé kincsei pompáját.

Amint Pumblechook házához érkeztünk, néném berohant, faképnél hagyván minket. Mivel dél felé járt már az idő, Joe meg én egyenest Havisham kisasszony házába siettünk. Estella nyitott kaput most is, mint rendesen, Joe pedig, amint a leány megjelent, lekapta fejéről a kalapot s úgy állt ott és karimájánál fogva úgy tartotta mind a két kezében, mintha mérlegelné s lelke legmélyén az volna a legégetőbb gondja, vajjon e kalap súlya egy negyeduncia felével nem nagyobb vagy kisebb-e?

Estella egyikünkről sem vett tudómást, csak ment előttünk azon az úton, amely nekem már oly ismerős volt. Én közvetlenül nyomon követtem, Joe utolsónak maradt. Amint a hosszú folyosón hátrapillantottam Joe felé, ez még mindig a leggondosabb buzgalommal mérlegelgette a kalapját, úgy jött utánunk nagyokat lépkedve s egyre lábujjhegyen.

Estella azt mondta nekem, hogy mindketten, Joe is, én is, egyszerre menjünk be; magamhoz vontam hát Joe-t a kabátja ujjánál fogva s bevezettem Havisham kisasszony közelébe. A kisasszony a pipereasztalánál ült s azonnal felénk fordult.

- Ó - mondta Joe-nak -, maga hát a férje a fiú testvérnénjének?

Bajosan bírtam volna elképzelni addig, hogy az én kedves jó öreg Joe-m magamagához oly kevéssé hasonlónak, valami különös fajtájú madárhoz pedig oly rendkívül hasonlónak lássék, ahogy ott állt szótlanul, égnek meredő hajjal és tátott szájjal, mintha valami gilisztát lesne.

- Maga hát a férje - ismételte meg kérdését Havisham kisasszony -, a fiú testvérnénjének?

Nagyon bosszantó volt, de Joe az egész beszélgetésen végig konokul ragaszkodott ahhoz, hogy nem Havisham kisasszonyhoz, hanem hozzám intézze szavait:

- Hát én csak azt mondhatom, Pip - válaszolt Joe oly hangon, amely igen nyomatékos bizonyítást, szigorú bizalmasságot egyaránt fejezett ki -, hogy e-ementem a nénédért és feleségül vettem őtet és hogy addig az ideig afféle magános ember vótam, vagyis (ha ippeg úgy akarsz nevezni) agglegény.

- Helyes! - mondta Havisham kisasszony - s maguk a fiút azzal a szándékkal nevelték föl, hogy szintén kovács legyen majd, nemde, Gargery úr?

- Hát hiszen, jól tudod te azt, Pip - válaszolt Joe -, hogy te meg én jó pajtások vótunk és hogy mind a kettőnknek a reménye vót az, mert hát úgy gondoltuk, hogy nagyon mulatságos lesz a dolog. Nem mondom, Pip, ha valami kifogásod vóna a mesterség ellen, példának okáért, hogy ez a mesterség sok korommal és piszokkal meg egyéb effélével jár - nem mondom, hogy nem venném fülembe a kifogásaidat, hisz értesz engem, Pip...

- S volt valaha valami kifogása a fiúnak? - kérdezte Havisham kisasszony -, vagy pedig tetszik ez a mesterség neki?

- Hát hiszen te tudod legjobban, Pip - mondta Joe még nyomatékosabbá fokozva a bizonyítás, bizalmasság és udvariasság előző elegy hangját -, hogy a saját szíved kívánsága vót. - (S még mielőtt folytatta, észrevettem már, hogy most mindjárt verses formában is jellemezni fogja a helyzetet.) - Hisz mindig az vőt, Pip, a kívánságod, hogy megtanuld a kovácsságot!

Egészen kárbaveszett igyekezet volt megértetnem vele, hogy Havisham kisasszonyhoz kell intéznie szavait. Mennél inkább igyekeztem pillantásaimmal s kézmozdulatokkal figyelmeztetni őt erre, annál bizalmasabban, érvelőbben s udvariasabban beszélt hozzám.

- Elhozta a szerződést? - kérdezte Havisham kisasszony.

- Hát hiszen, Pip, jól tudod te aztat - válaszolt Joe oly hangon, mintha ez a kérdés kissé értelmetlen lett volna -, hogy a saját két kezemmel beletettem a kalapomba, tudhatod hát, hogy itt van. - S ezt mondván, kivette kalapjából a szerződést és átadta, nem Havisham kisasszonynak, hanem nekem. Azt hiszem, restelkedni kezdtem a kedves jó fiú miatt, sőt tudom, hogy röstelkedtem miatta, midőn észrevettem, hogy Estella ott áll Havisham kisasszony karosszéke mögött és hogy szeme huncutkodón mosolyog. Átvettem Joe kezéből a szerződést és átadtam Havisham kisasszonynak.

- A fiú tanításáért - mondta Havisham kisasszony, sebtiben elolvasván a szerződést - maga nem vár semmiféle díjazást?

- Joe! - szólaltam meg neheztelőn; mert Joe-nak sehogy sem akaródzott felelnie -, mért nem...

- Pip - válaszolt Joe, most már szavamba vágva, mintha megsértődött volna -, én ilyeténképpen csak azt akartam értésül adni, hogy ez olyan kérdés, amely közted és köztem semmiféle feleletre nem szorul rá, hiszen tudod, hogy erre csak egyetlen felelet lehetne: nem. Tudod, hogy csak nem-mel felelhetnék, Pip, minek mondjam hát meg ezt?

Havisham kisasszony olyan pillantást vetett rá, mintha nagyon jól tudná, milyen ember Joe valóban s úgy látszott, sokkal jobban is tudja, mint amennyire lehetségesnek tartottam, látván, milyennek mutatkozott ez itt most előtte s e pillantás után kis erszényt vett föl az asztalról maga mellől.

- Pip-nek keresete volt itt - mondta -, íme, ez az. Huszonöt guinea van ebben az erszényben. Add oda mesterednek, Pip.

Mintha Havisham kisasszonynak különös alakja és ez a különös szoba teljesen megfosztotta volna Joe-t az eszétől, a jó ember még most is csökönyösen ragaszkodott ahhoz a módszeréhez, hogy csak hozzám intézze szavait.

- Hát bizony, igen nagylelkűen cselekszel, Pip - mondta - és én igen háládatosan fogadom is ezt a dolgot, bárha soha, sehol és semmi körülmények közt sem számítottam rá. Most penig, kis öregem - mondta és ez a mondása úgy hatott rám, hogy előbb forróság öntött el, aztán hideg rázott ki, mert hirtelenében azt képzeltem, hogy Havisham kisasszonyra vonatkoztatja -, most penig, kis öregem, tegyük meg a kötelességünket! Te is, én is, tegyük meg a kötelességünket, mert meg kell ám tennünk kettőnknek egymás irányában és meg kell tennünk azoknak irányában, akik ezt a te nagylelkű ajándékodat... akik ezt áldozatul hozták... hogy lelkünk örömére... hogy... azok, akik soha...

Itt aztán elakadt Joe s meglátszott rajta, hogy érzi, mily borzalmas nehézségek közé jutott, de nyomban mégis kivágta magát nagy diadalmasan ezekkel a szavakkal:

- Mán penig ez távol legyen tőlem!

S ezeket a szavakat oly súlyosaknak, oly meggyőző erejűeknek érezte, hogy megismételte.

- Isten áldjon, Pip! - mondta Havisham kisasszony. - Engedd ki őket, Estella.

- Parancsolja, hogy visszajöjjek, Havisham kisasszony? - kérdeztem.

- Nem. Gargery mester parancsol most neked. Gargery! Egy szóra!

Miután Joe-t így visszaszólította, jól hallottam még, az ajtón kimenet, hogy határozott, nyomatékos hangon ezt mondja neki:

- A fiú jól viselte itt magát és ez íme a jutalma. Maga természetesen, jóravaló ember létére, sem többet, sem egyebet nem fog követelni.

Hogy Joe hogyan jött ki a szobából, sohasem bírtam megtudakolni; de azt tudom, hogy amikor végre kijött, őrült zavarában fölfelé ment a lépcsőn, ahelyett, hogy lejött volna és hiábavaló volt minden hivogatás, utána kellett hágnom és levezetnem. A következő percben már kívül voltunk a kapun. Estella bezárta mögöttünk s eltűnt.

Amint újra ott álltunk a napfényben, Joe a hátával nekitámaszkodott a falnak s így szólt:

- Csudálatos!

S így állt ott, jó egynéhányszor megismételve ezt a szót, oly sokáig, hogy valóban attól féltem már, hátha végkép elvesztette az eszét. Végül valamivel hosszasabban nyögte el a megjegyzését:

- Pip, hát én csak aszondom ám neked, hogy ez igazán cso-dá-la-tos egy dolog!

És így lassan-lassan megoldódzott a nyelve és tovaindulhattunk.

Van okom azt hinni, hogy Joe esze az imént leírt beszélgetés során megélesedett és hogy Pumblechook háza felé menet útközben finom, elmés tervet sikerült kigondolnia. Ez az ok bizonyára megállapítható abból, ami rögtön ezután Pumblechook úr társalgójában történt, ahol néném ezzel az utálatos magkereskedővel beszélgetett.

- Nos? - mondta néném, mindkettőnkhöz intézve ezt a kérdést. - Micsoda megtiszteltetés ért hát t i t e k e t? Valóban csodálom, hogy le tudtok még ereszkedni ily alantas társaságba, amilyen a mienk, mondhatom!

- Havisham kisasszony - válaszolt Joe s oly mereven nézett rám, mintha fölöttébb pontosan igyekeznék visszaemlékezni valamire - különösképen a lelkünkre kötötte, hogy az ő... mit is mondott, Pip?... tiszteletét vagy üdvözletét...

- Tiszteletét - vetettem közbe.

- Hát tiszteletét, azt hiszem, igazad van, Pip - mondta Joe -, adjuk át Gargeryné asszonyságnak...

- Nagy hasznát veszem! - jegyezte meg néném; de azért meglátszott rajta, hogy ez a hízelgő nyilatkozat meglehetősen kedvére van.

- És hogy mennyire szeretné - folytatta Joe, miközben újra oly erősen nézett rám, mintha emlékezőtehetségét nagyon megerőltetné -, ha egészségi állapotja olyan lenne, hogy... no, hogyan is mondta, Pip?

- Hogy szerencséje lehetne - igyekeztem kiegészíteni a mondatot.

- Igen, hogy szerencséje lehetne hölgytársaságot látni a házában! - mondta Joe és nagyot lélekzett.

- Nos? - szólalt meg néném újra és most már szelídebb tekintettel pillantott Pumblechook úrra. - Lehetett volna annyira udvarias, hogy ezt mindjárt az első alkalommal megüzenje nekem. De jobb későn, mint soha. És mit adott ennek a mi gézengúzunknak?

- Annak - felelt Joe - semmit sem adott.

Joe felesége már-már új fölháborodásba tört ki, de Joe elejét vette a viharnak.

- Amit adott, - mondta Joe -, a fiú gondviselőinek adta. És a fiú gondviselőiül, aszondta, a fiú nénjének, J. Gargerynének a két kezét értem. A tulajdon szavai ezek. J-t mondott, mert bizonyára nem tudta - magyarázta Joe elgondolkozón -, hogy Joe vagy Jorge nevet mondjon-e.

Néném ránézett Pumblechookra, aki a támlásszékének karfáit símogatta és meg-megbiccentette fejét néném felé meg a tűz felé, mintha azt akarná jelezni, hogy mindezt már tudta volt.

- És mennyit adott neked? - kérdezte néném nevetve. Igazán nevetve!

- Mit szólna a jelenlévő tisztelt társaság tíz fonthoz? - kérdezte Joe.

- Hát azt mondaná - felelt néném meglehetősen foghegyről -, hogy: megjárja. Nem sok, de megjárja.

- Csakhogy több ám tíz fontnál! - mondta Joe.

S az a fránya vén imposztor, Pumblechook tüstént rábiccentett s a szék karfáit megdörzsölgetve így szólt:

- Több ám tíz fontnál, húgomasszony!

- Ejnye, hát csak nem azt akarja mondani, - kezdte rá néném.

- De bizony azt mondom én, húgomasszony - erősködött Pumblechook -, de várjon csak kicsit. Folytassad csak, Joseph. Nagyon helyes. Csak folytassad.

- Mit szólna a jelenlévő tisztelt társaság - folytatta Joe - húsz fonthoz?

- Csinos bőkezűség, mondaná - válaszolt néném.

- Hát - folytatta Joe -, húsz fontnál is több az!

Pumblechook, az elvetemült csaló, megint biccentett és nagy pártfogó módjára mosolyogva így szólt:

- Több az annál, húgomasszony. Nagyon helyes. Csak tovább, Joseph, tovább.

- Hogy hát ne szaporíjjam a szót - mondta Joe és nagy örömmel adta át az erszényt nénémnek -, tessék, huszonöt font van benne.

- Huszonöt font van benne - ismételte meg Joe mondását az a minden szélhámosok legaljasabbika, a vén Pumblechook, miközben fölugrott, hogy megrázza néném kezét. - És ez csöppet sem több annál, amit megérdemelt (ahogy meg is mondottam, amikor a véleményemet kérdezték), kívánok hát sok szerencsét a pénzhez.

Ha a gazember ennyivel beéri, az eset már így is eléggé förtelmes lett volna, de bűnét ő még azzal is tetézte, hogy odaráncigált magához, még pedig oly pártfogói kegyeskedéssel, amely minden előző gazságát is fölülmúlta.

- Most hát, Joseph öcsém, meg kedves hitestársa, ide hallgassanak - mondta Pumblechook, miközben könyökömön fölül karon fogott -, én már csak afféle ember vagyok, aki amit kezd, becsülettel végig is csinálja. Ezt a fickót az inasszerződésével le kell kötni, még pedig azonnal. Ez az én módszerem. Lekötni azonnal!

- A jó Isten a tudója, kedves Pumblechook bácsi - mondta néném (a pénzes erszényt a markában szorongatva), mekkora hálával tartozunk magának.

- Rólam szó se essék, húgomasszony - válaszolt az ördögadta magkereskedő. - Az öröm csak öröm mindenütt a világon. De itt ez a fiú, lássa: ezt most le kell kötnünk. Az igazat megvallva, utána is jártam már a dolognak.

A közeli községházán épp tanácsülés volt s mink azonnal odamentünk, hogy engem beiktassanak Joe tanulóinasának a Tanács színe előtt. Azt mondom, odamentünk, de valójában úgy esett a dolog, hogy Pumblechook engem odalökdösött, mintha valakinek a zsebét fosztottam volna ki épp imént, vagy valami gabonaraktárát gyujtottam volna föl; a tanácsteremben, szóval, az volt az általános hiedelem, hogy én valami tettenért bűnös vagyok; amint ugyanis Pumblechook a tömegen keresztültuszkolt, jól hallottam, mint kérdezi valaki?

- Vajjon mit követhetett el ez a fickó?

Másvalaki pedig így szólt:

- Milyen fiatal még..., de már nagy csirkefogó lehet, mi?

Egy jámbor, jóságos képű alak valami füzetkét nyomott a markomba, fametszetű kép volt a címlapon, bűnös fiatalembert ábrázolt, aki kötelékeinek valóságos kolbászraktárában ült, a füzetke címe pedig ez volt: BÖRTÖNFÜLKÉMBEN OLVASANDÓ.

A tanácsterem, legalább nekem úgy rémlett, nagyon különös helyiség volt, templomi székeknél is magasabb padsorok voltak benne - amelyekből az emberek előrehajoltak s úgy bámészkodtak - és hatalmas bírák (az egyiknek hajporos parókája volt), akik mellükön keresztbefont karral ültek hátratámaszkodva karosszékükben, némelyikük burnótot szippantgatott, egyikmásik elbóbiskolt, vagy írt, vagy újságot olvasott; a falakon fényes-fekete festmények, amelyek az én művészi dolgokban tapasztalatlan szememre úgy hatottak, mintha cukrászsütemény törmelékének enyvestapaszra mázolt habaréka lettek volna. Ennek a teremnek egyik szögletében írták alá és cikkelyezték be az én szerződésemet, kovácsinasnak „kötvén le” engem; Pumblechook úr pedig az egész idő alatt oly erősen fogott, mintha ezen az utunkon tulajdonképen a vérpadra kellene mennem s mindez csak az előzetes formaságok elintézése volna.

Megint a szabadba jutván s ott megszabadulván az utcai suhancoktól, akik nagy örömmel már azt remélték, hogy alkalmuk lesz nyilvános megkínoztatásomat látniok, s akik aztán keservesen csalódva látták, hogy baráti környezetben távozom, visszatértünk Pumblechook házába. Itt nénémet a huszonöt guinea annyira fölizgatta már, hogy nem nyugodott addig, míg el nem határozták, hogy ennek az összegnek egy részén a Kék Vadkan-ban megebédelünk és hogy Pumblechook-nak föl kell kapnia a kocsijára és Hubbleéket, meg Wopsle urat elhoznia.

Mindezt egyhangúlag határozták el és nekem nagyon szomorú napom volt. Kifürkészhetetlen módon ugyanis az egész társaság mintha arra a meggyőződésre jutott volna, hogy én ennek az ünnepségnek szégyenfoltja vagyok. S hogy állapotom még keservesebb legyen, közbe-közbe azt kérdezték tőlem - persze mindig olyankor, amikor nem tudták már, mi egyebet kezdjenek -, hogy miért nem élvezem a jó dolgomat. S mit felelhettem volna vajjon? Azt mondtam, nagyon jól mulatok, pedig bizony nagyon rosszul mulattam.

De hát ők felnőtt emberek voltak, megvolt a maguk akarata és éltek is vele. Pumblechook, a szélhámos, aki az egész ünnepség áldozatkész megteremtőjének szerepében pöffeszkedett, ott ült az asztal főhelyén. És mikor aztán az engem lekötő szerződéssel kapcsolatban beszédet intézett hozzájuk és kajánul üdvözölte őket ama szerencsés helyzetük okán, hogy engem, ha kártyázáson, vagy szeszes ital élvezésén csípnének rajta, vagy ha sokáig elmaradoznám, vagy gazfickókkal barátkoznám, vagy pedig más akármiféle csínytevésre adnám fejemet, ami a szerződésem szerint, úgy látszott, egyáltalában nem tekinthető kizárt dolognak - azonnal lecsukathatnak -, maga mellé, egy székre állított, hogy megjegyzései során annál hatásosabban mutathasson rám.

Egyéb emlékem erről az ünnepségről mindössze ennyi: emlékezem, hogy nem engedtek elaludnom s valahányszor észrevették, hogy szundítani kezdek, fölébresztettek s rám parancsoltak, hogy élvezzem a jó dolgomat. Emlékezem, Wopsle úr utóbb Collins ódáját szavalta nekünk s véres kardját oly mennydörgő hatással csörrentette meg, hogy bejött a pincér s így szólt hozzánk:

- A kereskedelmi utazó urak odalentről tiszteltetik a nagyérdemű társaságot és azt izenik, hogy ez a vendéglő itt nem műbirkózók telepe.

Emlékezem, hogy hazafelé valamennyien nagyon jókedvűek voltak és az „Ó, drága hölgy” kezdetű dalt dalolták, amelynek basszusszólamát Wopsle úr dörmögte, szörnyen remegő erős hangon adva tudtára mindeneknek (midőn megfelelhet annak az unalmasan kíváncsi fickónak, aki a dal fordulatait fölöttébb szemtelen módon, az emberek mindenféle magánügyének szüntelen firtatásával igyekszik érdekessé tenni), hogy ő az a férfiú, akinek

„A fürtjei lobognak, mint a lángok
S mégis a leggyöngébb lábú zarándok”.

Végül még arra is emlékezem, hogy amikor végre kis hálókamrámba kerültem, testben-lélekben teljesen összetörtnek éreztem magam s komor meggyőződéssel mondogattam magamnak, hogy Joe mestersége ugyan sohasem fog már tetszeni nekem. Valamikor tetszett, de ami valamikor volt, nincs most.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Nagyon keserves állapot, ha az ember szégyent érez a családi körülményei miatt. Lehet, hogy fekete hálátlanság rejlik az ilyesminek mélyén s a bűnhődés ennek megfelelőn megérdemeltnek tekinthető; de, hogy ez az állapot nagyon keserves, azt én hitelesen igazolhatom.

Hajlékunk a néném természete miatt sohasem volt éppen túlságosan kedves tartózkodóhelyem. De Joe révén megszentelődött s én eszerint képzeltem el. Elképzeltem, hogy nappali szobánk olyan, akárcsak a legelőkelőbb társalgó; elképzeltem, hogy lakásunk főajtaja úgy tárul föl ünnepi alkalmakkor, akárcsak valami nagy templom rejtelmes kapuja, amikor is ünnepi áldozatul sült szárnyas betálalása szokott következni; elképzeltem, hogy konyhánk a tisztaság birodalma, ha nem is valami nagyszerű; a műhelyt pedig a férfiasság és függetlenség fénybenúszó révének képzeltem el. És egyetlen év leforgása alatt minden megváltozott. Most minden durva és közönséges volt már itt nekem s bizony a világért sem lett volna kedvemre való, hogy Havisham kisasszony vagy Estella meglássa ezt a hajlékot s megbírálja.

Hogy e csúf lelkiállapotom oka mekkora részben volt a saját hibám, mekkora részben Havisham kisasszonyé s mekkora részben a néném, ez most már sem rám, sem másokra nézve nem fontos. A változás énbennem esett meg; a dolog megtörtént. Akár jól, akár rosszul történt, akár megbocsáthatón, akár megbocsáthatatlanul, de megtörtént.

Egykor, úgy képzeltem el, ha majd ingem ujját feltűrve bemegyek a műhelybe, Joe inasául, mily kitüntetésemnek fogom azt érezni, mily boldog leszek! Most, hogy a valóság elkövetkezett, csak egyet éreztem, mennyire poros, piszkos vagyok a kovácsszén piszkos porától s mennyire mindnyomasztóbbá súlyosodnak mindennap emlékeim, amelyekhez képest az üllő csak pehely volt. Voltak időszakai későbbi életemnek (azt hiszem, igen sok ember életének vannak ily időszakai), amikor olyasmit éreztem néha, mintha életem összes céljai s minden ábrándja elé sűrű függöny csapódott volna, amely, úgy rémlett, a tompa tűrésen kívül mindenből, örökre kirekeszt. De soha még oly súlyosan s oly feketén nem omlott elém ez a függöny, mint amikor Joe-nál töltendő inaséveim épp megkezdett ösvényén már egész életem útja előttem terült.

Emlékezem, hogy inaséveim későbbi idején, vasárnapi estéken ki szoktam volt menni a temetőbe s még az éjszaka leszálltakor is ott ácsorogtam és saját jövőm képeit a szeles lápvidék távlataiéval vetettem egybe, fürkészőn keresve ki hasonlóságaikat: mindkettő mily laposan, síváran egyhangú, mindkettőn mily ismeretlen út ásít és mily komor köd és azután a tenger. Inaskodásom első napján épp oly lesújtott voltam már, mint abban a későbbi időszakban; de örömmel tölt el a tudat, hogy soha még csak egyetlen sóhajtásnyira sem zúgolódtam Joe ellen egész szolgálatom idején. Ebben az összeköttetésünkben ez úgyszólván az egyetlen dolog, amelynek tudatán önmagamban örömöm telhetett.

Mert, bárha magában foglalja is azt, amit még meg kell említenem, de az érdeme annak, amit meg kell még említenem, egyedül Joe-t illeti. Ha sohasem szöktem meg, hogy katonának vagy tengerésznek csapjak föl, nem azért volt, mintha én lettem volna hűséges, hanem mert Joe volt hűséges. És ha minden ösztönöm ellenére is meglehetős buzgalommal és szorgalommal dolgoztam, nem azért volt ez, mintha erkölcs és igyekezet tekintetében szigorú elveim lettek volna, hanem mert Joe-nak voltak ily elvei. Lehetetlen meghatározni, hogy valamely nemes érzületű, kötelességtudó embernek a hatása mennyire hat ki a világba, de bizonyos, hogy észrevehető, mint érint, még ha csak el is megy mellettünk s én nagyon jól tudom, ha akadt egy s más jóravalóság az én inaskodásomban, az mind attól az egyszerű, megelégedett Joe-tól származott, nem tőlem, a szüntelenül nagyralátó elégedetlenkedőtől.

Hogy mit akartam én, vajjon ki tudná megmondani? Mint mondhatnám meg én, amikor magam sem tudtam soha. Amitől rettegtem, az volt, hogy valamely szerencsétlen órán, amikor a legkormosabb és a legocsmányabbul közönséges leszek, egyszer csak fölpillantok majd s látni fogom, mint néz be a kovácsműhely fatáblás ablakán Estella. Üldözött az aggodalom, hogy előbb-utóbb egyszer olyankor fog itt rámbukkanni, amikor fekete arccal, piszkos kézzel épp a legdurvább munkát végzem és ujjongani fog ezen és meg fog vetni engem. Sokszor, ha sötétedés után Joe-nak a fujtatók tiprásával segédkeztem és daloltuk a „vén szent Kelemen”-t és ha ilyenkor az a gondolat, hogy ezt a nótát mint szoktuk volt dalolni Havisham kisasszonnyal, a fölszított tűzben Estella képét vetítette elém, ahogy a gyönyörű leány egykor, a szélben röpködő szépséges hajának pompájában ott állt előttem és lenézett reám, - gyorsan odanéztem a műhely falának fekete négyszögnyílásai felé, amelyek akkor az ablakaink voltak s közben elképzeltem, hogy Estella végre csakugyan eljött s látom is még, arca épp most mint tűnik el.

Ilyenkor aztán, ha vacsorához ültünk, étkezőhelyiségünk és az étkezés még hitványabbnak rémlett, mint valaha és hálátlan szívemben, még inkább, mint valaha, szégyeltem otthonomat.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Midőn Wopsle úr nagynénje iskolájának padjaiból már kinőttem, e fonák természetű nő keze alatt folytatott tanulásom véget ért. Nem előbb azonban, mint amíg Biddy a ráérő idejében meg nem tanított mindarra, amit ő maga tudott, kezdve a kis árjegyzéken addig a tréfás dalig, amelyet valamikor fél penny-ért vett volt. Bár ennek az utóbbi irodalmi műnek egyetlen, valamennyire értelmes része éppen csak ebben az első néhány sorban volt fölfedezhető:

Nagy London városában,
hejh, uraim -
Tralalla - Tralalla - la!
Tralalla - Tralalla - la!
Megcsúszott ám a lábam,
hejh, uraim -
Tralalla - Tralalla - la!
Tralalla - Tralalla - la!

mégis, annak a buzgó vágyamnak az ösztökélésére, hogy mennél nagyobb műveltséget szerezzek, nagykomolyan megtanultam ezt az egész költeményt; sőt, amennyire emlékszem, nem is vontam kétségbe értékét, legföljebb csak a temérdek tralalla-tralallát találtam (s találom most is) a vers tartalmához mérten túlságosan soknak. Ismeretekért epedő szomjamban arra kértem Wopsle urat, juttasson nekem tudásából néha néhány csöppnyit s ő ezt nagyon barátságosan meg is ígérte. De amint aztán kiderült, hogy csak afféle drámai játékbábnak akart használni, hogy legyen kivel feleselnie, kinek mellén zokognia, ki ellen dühöngnie, kit átkarolnia, megtépáznia, tőrrel leszúrnia és minden elképzelhető módon megsanyargatnia, ezt a dicső tanfolyamot csakhamar abbahagytam, bár, sajnos, nem eléggé idejekorán, mert Wopsle úr költészetszította dühe akkor már meglehetősen sok kék foltot ejtett a testemen.

Egyébiránt mindenre, amit megtanulnom sikerült, igyekeztem Joe-t is megtanítani. Ez a közlésem oly jósággal dicsekvőnek hangzik, hogy lelkiismeretem nyugalma végett szó nélkül nem hagyhatom. Joe-ból én kevésbé tudatlan és kevésbé közönséges embert csupán azért akartam faragni, hogy társaságomra méltóbb és Estella gáncsoskodásának kevésbé kiszolgáltatott legyen.

A vén üteg ott, a lápvidék sáncai között, volt a mi tanulgatásunk helye; törött palatábla egy darabja s kis palavesszőmaradék a tanulói fölszerelésünk, amelyhez Joe még a pipáját is elhozta. Nem tudok oly esetet, hogy Joe egyik vasárnaptól a másikig bármit is megtartott volna emlékezetében, egyáltalában, hogy tanításomnak bármi foganatja lett volna rajta. De azért a pipáját ottkünn az ütegen egyre tudósabb arckifejezéssel szokta volt szívogatni - szinte tudósinak mondhatnám ezt az arckifejezést -, egészen máskép fujta itt a füstöt, mint máshol, olyanformán, mintha azt hinné, hogy tanulmányaiban óriási módon halad. Drága, jóságos fickóm, remélem, ez volt a hited.

Oly kellemes, oly nyugalmas volt itt minden, ahogy jöttek-mentek a vitorlák a folyón a gátak mögött s apály idején olyanoknak látszottak, mintha titokzatos, elsülyedt hajókhoz tartoznának, amelyek odalenn a víz mélyében surrannak tova. Valahányszor láttam, mint szállnak ezek a hajók feszülő fehér vitorláikkal a tengerre, mindig Havisham kisasszonyra és Estellára gondoltam; és valahányszor fény csillant valahol messze, akár felhőn, akár vitorlán, vagy zöld domboldalon, vagy a víz tükörén, ugyanez volt az eset. Havisham kisasszony meg Estella és a különös ház és a benne folyó különös élet, úgy látszott, mindennel egybefügg, ami festőien szép.

Egy vasárnapon, amikor Joe, nagy gyönyörűséggel szivogatván pipáját, azzal dicsekedett el nekem, hogy „ma szörnyen nehézfejű”, fölmentettem őt a tanulás alól aznapra s odafeküdtem a töltésre, államat a kezemre támasztva, nézegettem széjjel s Havisham kisasszony és Estella alakját kerestem mindenütt, a síkon, a felhők között és a vizen, míg végül rászántam magamat, hogy kimondjak egy gondolatot, amely már régóta nyugtalankodott fejemben.

- Joe - mondtam -, nem gondolod-e, hogy meg kellene látogatnom Havisham kisasszonyt?

- Hát, Pip - válaszolt Joe lassú fontolgatás után - minek?

- Hogy minek, Joe? Nos, minek szokták az emberek egymást látogatni?

- Vannak látogatások, Pip - mondta Joe -, amikről mindenesetre szó lehet. De ami aztat illeti, hogy te Havisham kisasszonyt látogassad meg... Még azt hinné, hogy akarsz tőle valamit... hogy számítasz valamire...

- Azt hiszed, Joe, nem mondhatnám meg neki, hogy nincs úgy?

- Hát hiszen azt megmondhatnád, kis öregem - szólt Joe. - S ő el is hihetné. Bizonyára elhihetné!

Joe érezte, amiképen én is éreztem, hogy itt most fején találta a szöget s nehogy szavának hatását esetleg ismétléssel csökkentse, nagybuzgón szivogatta pipáját.

- Mert hát, látod, Pip - folytatta aztán Joe, midőn a már említett veszedelemtől megszabadultnak érezte magát -, Havisham kisasszony bőkezűen megajándékozott téged. És amikor Havisham kisasszony ily bőkezűen megajándékozott téged, akkor engem visszaszólított még és megmondta nekem, hogy ez minden.

- Igenis, Joe, magam is hallottam.

- Minden, - ismételte meg a szót Joe nyomatékosan.

- Igenis, Joe. Mondom, hogy magam is hallottam.

- Amivel csak azt akarom mondani, Pip, hogy talántán olyasmit gondolt: Most pedig végeztünk! Vagy pedig: Föl is út, le is út!... Odakünn tágasabb!

Magam is olyasmit éreztem s bizony csöppet sem volt vígasztaló számomra, hogy Joe-ra ez a megajándékozás ugyanúgy hatott; e réven csak még valószínűbbnek rémlett a dolog.

- De hát, Joe...

- Nos, kis öregem...

- Itt állok és az időm első éve már letelőben, azóta a nap óta pedig, amikor a szerződésemet megkötöttük, egyetlen egyszer sem voltam Havisham kisasszonynál, hogy köszönetet mondjak neki, nem néztem meg, hogy-mint van, sem bármi más módon nem adtam jelét annak, hogy hálásan gondolok rá.

- Ez igaz, Pip; de még ha teljes négypatkós fölszerelést kovácsolnál is neki, még az sem lehetne valami elfogadható jele a háládnak, mert hiszen patkó egyáltaljában nem kell neki...

- A hálás megemlékezésnek nem is efféle jelére gondolok én.

Joe fejében azonban megrögzött már az ajándék gondolata s ettől ő most már sehogy sem bírt szabadulni.

- Vagy még ha - mondta - segítene is neked ez az ember, hogy valami biztosítóláncot kalapácsolj neki az ajtajára... vagy mondjuk, pár nagy csavart csinyálnál, ami mindenfélére használható... vagy teszem azt, valami divatos kis szerszámot, például pirítóvillát, hogy megpiríthassa a zsömlyeszeletkéit... vagy penig valami csinos halsütőrostot... vagy holmi...

- De én semmiféle ajándékra nem gondolok, Joe - vágtam szavába.

- Az ám - mondta Joe, folytatva a mondókáját, mintha én éppen az ajándékozás gondolatához ragaszkodtam volna -, de én a te helyedben mégsem tenném ezt, Pip. Nem, én n e m tenném ezt. Mert minek neki az ajtólánc, mikor már van lánc az ajtaján? A csavar még félreértést okozhatna. És ha pirítóvillát akarnál csinyálni, rézveret is kellene a nyelére és efféle munkával te nem igen boldogulnál. És ha rostot köll csinyálni, hát bizony abbul a legkülönb mesterember sem tud valami különöset csinyálni, mert hát a rost - csak rost marad. - Így érvelt Joe nagyon nyomatékosan, mintha minden erejével arra kellene törekednie, hogy fejemből kiverjen valami oktalanságot, amely oda makacsul befészkelődött. - És próbálhatsz, amit akarsz, a rost mégis mindig csak rost marad, ha akarod, ha nem akarod, ez ellen bizony semmit sem tehetsz.

- Drága, jóságos Joem - szóltam hozzá, megfogván a kabátja ujját -, ne is beszélj erről annyit, hiszen nekem egyáltalában eszemágában sincs, hogy Havisham kisasszonynak ajándékot adjak.

- Ugy van, Pip - mondta Joe, olymódon helyeselve a fölfogásomat, mintha kezdettől fogva az én véleményemet vallotta volna -, tökéletesen igazad van, Pip, nem adsz neki ajándékot!

- Rendben van, Joe, de más valamit szerettem volna mondani; mivel mostanában amúgy sincs igen sok dolgunk, adhatnál talán félnapi szabadságot nekem, hogy bemenjek a városba és meglátogassam Est... Havisham kisasszonyt.

- Csakhogy azt hiszem - mondta Joe komolyan -, nem Esthavisham az ő neve, Pip, legföljebb ha megváltoztatta a nevét.

- Tudom, tudom, Joe; csak megbicsaklott a nyelvem. De mit szólsz a kérésemhez, Joe?

Joe azt mondta, ha jónak látom, hogy bemenjek, hát ő is jónak látja. De a leghatározottabban kikötötte, hogy amennyiben nem találnék szíves fogadtatásra, vagy ha Havisham kisasszony nem szólítana föl, hogy látogatásomat időnkint megismételjem, mint olyat, amelynek semmi más célja nincs, csak megköszönése a részemül jutott sokmindenféle jónak, többé nem fogok odalátogatni. És én elfogadtam ezt a kikötést.

Joe már jó ideje hetibéres segédet tartott, akinek Orlick volt a neve. Ez az ember azt állította, hogy a keresztneve Dolge - ami nyilvánvalóan mondva csinált név -, ámde annyira önfejű, bakafántoskodó legény volt, hogy véleményem szerint ő maga tudta ezt legjobban s a falunak szántszándékosan csak azért hazudta ezt a nevet, hogy hadd törje rajta mindenki a fejét. Szélesvállú, lógós fekete legény volt, nagy erejű, sohasem sietett, mindig csak úgy lopta az időt. Amikor munkába állt, sohasem látszott olyannak, mint aki kötelességtudásból jön dolgozni, hanem mindig, mintha csak úgy véletlenül vetődött volna be; s ha ebéd idején, vagy este a Vidám Hajósok-hoz ment, mindig úgy szokott volt elosonni, Kain vagy a Bolygó Zsidó módjára, mintha maga sem tudná, hova megy most és eszeágában sem volna valaha visszatérni még. Valami zsilipkezelőnél lakott a láposon és ebből a remetefészkéből úgy szokott átballagni munkanapokon, hogy mind a két kezét a nadrágja zsebébe mélyesztetten tartotta, a kenyere pedig kendőbe csavartan és a nyakába kötötten lógott, himbálódzott a hátán. Vasárnaponkint többnyire egész nap künn feküdt a zsilipek töltésén, vagy ide-oda lézengett a szántóföldek és csűrök tájékán. Mindig úgy surrant, osont földresütött szemmel tétován és ha megszólították, vagy ha más valami módon kényszerült fölvetni a szemét, féligmeddig bosszankodón, féligmeddig megrőkönyödötten szokott volt fölpillantani, mintha tulajdonképen kissé különösnek és sértőnek találná, hogy sohasem hagyják békén elgondolkodni.

Ez a morc napszámoslegény engem nem valami nagyon kedvelt. Amikor még nagyon kis fiú voltam és nagyon félénk, tudtomra adta, hogy az ördög ott tartózkodik a kovácsműhely egyik

zugában és hogy őneki régi jó ismerőse, aztán meg, hogy minden hetedik esztendőben újjá kell éleszteni a tüzet s olyankor az ördög mindig egy-egy élő gyereket dob bele; én tehát mindenesetre csak fűtőanyagnak tekintsem magamat. Mikor aztán inasnak álltam be Joe műhelyébe, ez a körülmény talán azt a gyanút érlelhette meg benne, hogy később ki fogom túrni állásából; annyi bizonyos, hogy még kevésbé rajongott értem. Nem mintha nyiltan bármi olyat mondott vagy tett volna, ami ellenséges érzület jele; csak annyit vettem észre, hogy a vasat mindig az én irányomba szikráztatta és hogy, amikor én a „vén szent Kelemen”-t daloltam, sohasem dalolt velem.

Dolge Orlick a műhelyben dolgozott másnap s jelen volt, amikor én Joe-t a félnapi szabadságomra emlékeztettem. Abban a pillanatban Orlick egyetlen szót sem szólt, mert Joe-val éppen nagy darab izzó vasat kalapált, én pedig a fúvót tapostam; de aztán nemsokára csak rákönyökölt a kalapácsára s így szólt:

- Hát mester uram, talán csak nem fog csupán egyőnknek szabadságot adni? Ha mán az ifjú Pip megkapja a maga fél napját, hadd kapjon a vén Orlick is ugyanannyit.

Azt hiszem, legföljebb huszonöt éves volt, de mindig úgy beszélt magáról, mintha már nagyon öreg ember lett volna.

- Ugyan! Hát vajjon mirűl jó neked az a félnap, föltéve, hogy megkapod? - mondta Joe.

- Hogy é n n e k e m mirül jó az? Hát mirül jó vajjon ő n e k i ? Ippeg olyan jó lesz az énnekem, amilyen jó őneki! - mondta Orlick.

- Ami Pip-et illeti, hát ő a városba mén - mondta Joe.

- No lám, ami penig a vén Orlick-et illeti, hát az is a városba mén - válaszolt a derék férfiú. - Két emberfia is elmehet a városba! Minek menne csak egy?

- Ne háborogj! - mondta Joe.

- Háborgok, ha kedvem tartja - mordult vissza Orlick. - Azt a nyüstjit a városbamenésnek! Mi lészen hát, mester! Gyerünk! Részrehajlás nem járja a műhelyben. Halljuk a férfiszót!

De mivel a mester vonakodott nyilatkozni a dologról, amíg a legény meg nem fékezi az indulatát, Orlick odarohant a kürtő alá, izzóvörös végű vasrudat rántott ki a parázsból, felém ugrott vele, mintha belém akarná döfni, meglóbázta fejem fölött, letette az üllőre, kalapácsolni kezdte - mintha én lettem volna az a vasdarab és a szikrák az én szertefreccsenő vérem lettek volna, nekem legalább úgy rémlett -, s végül, mire a vasat hideggé kalapácsolta, magát pedig a vad kalapácsolásban egészen tüzessé hevítette, kalapácsára könyökölt megint s így szólt:

- No most, mester!

- Most hát megjött már az eszed? - kérdezte Joe.

- Hajh! Megjött az én eszem! - mondta a zsémbes vén Orlick.

- Akkor hát, mivelhogy átalában elvégzed a dolgodat, ahogy elvégzik mások is - mondta Joe - , mindegyőtök megkapja a maga szabadságát, ezt a félnapot.

A néném künn állt csöndesen az udvaron, de mindenesetre hallgatódzott, mert bizony fölöttébb elszánt kémkedő és leskelődő volt és most egyszerre csak bekukkantott az egyik ablakon.

- No ez ugyan rád vall, te bolond! - szólt rá Joe-ra. - Ünnepet adni efféle nagy lomha gézengúzoknak, amilyenek ezek! Ugyancsak gazdag ember lehetsz ám, biz’isten, ha a munkabért így dobálhatod ki az ablakon! No hiszen csak lennék én a mestere!

- Hásszen lenne maga mindenkinek a mestere, csak merné! - felelt Orlick kajánul vigyorogva.

- Hadd békén az asszonyt! - mondta Joe.

- Elbánnék én minden tökfilkóval, meg minden csirkefogóval! - vágott vissza a néném, miközben egyre buzgóbban igyekezett dühbe lovalni magát. - Persze, nem tudnék elbánni a tökfilkókkal, ha a mestereddel nem tudnék, aki birkafejű királya minden tökfilkóknak. És persze, a csirkefogókkal sem tudnék elbánni, ha nem tudnék veled, aki a legkomiszabb csirkefogó vagy innen a francia határig. No hát!

- Veszekedő szipirtyó ám maga, Gargery-né anyó! - mordult meg a legény - és ha ilyeténképen lehetne csirkefogónak ítélni valakit, hát maga csakugyan értene ám hozzá.

(- Hagyod-e békén az asszonyt? - szólt rá Joe.)

- Mit mondtál? - kezdte most már néném valóban rikácsoló hangon. - Mit mondtál? Mit mondott nekem ez a bitang, ez az Orlick, hallottad-e, Pip? Minek nevezett engem itt, a férjemuram jelenlétében? Ó! Ó! Ó!

Mindegyik kifakadása egy-egy ordítás volt, s ez alkalommal oly észrevételt kell említenem némről, amely minden heves természetű nőre egyforma igazsággal illik rá, hogy tudniillik a haragja nem volt mentségéül tekinthető, mert ő nem önkéntelenül lobbant haragra, hanem inkább úgy lovalta bele magát szándékosan és nagy erőlködéssel mindaddig, míg szinte egészen rendszeres módon vak dühre nem vadult.

- Minek nevezett ez engem itt, ez előtt a pipogya ember előtt, aki azt fogadta valamikor, hogy hűséges védelmezőm lesz nekem? Ó, fogj meg, mert mindjárt elesem! Ó!

- Ajaj-j-j! - csufondároskodott a napszámoslegény, csak úgy a foga között eresztve a hangot - Majd fognálak én, ha az én feleségem volnál! Fognálak bizony és odatartanálak a szivattyú alá és tudom Istenem, kikergetném belőled az ördögöt.

(- Mondom neked, hadd békén az asszonyt! - szólt rá újra Joe.)

- Ó, hogy ilyet kell hallanom! - kiáltott néném rikácsoló hangon és a két kezét összecsapva, ami dühödésének soron következő fokozata volt. - Ezt hallgassa az ember, micsoda csúfnevekkel illet! Holmi efféle Orlick! S ráadásul még itt a saját házamban! Engem, férjes asszonyt! A férjemuram jelenlétében! Ó! Ó!

Néném most némi rikácsolás után a mellét kezdte öklözni és a térdét, lecsapta fejéről a fejkötőjét, amely tünetek az őrjöngő dühöngés felé vezető út utolsó állomásai voltak. Mivel most már teljes hatásában érvényesülő igazi fúriának bizonyult, nekirohant az ajtónak, amelyet azonban én szerencsénkre még idejében elzártam.

S a szerencsétlen Joe vajjon mit kezdhetett volna most már, miután közbevetett intelmei hatástalanul hangzottak el, csak oda kellett toppannia napszámoslegényéhez és megkérdeznie tőle, mit gondol, hogyan mer a ház asszonyával gorombáskodni, aztán pedig férfi-e a talpán, hogy megverekedni azonnal kiálljon? Vén Orlick érezte, hogy a helyzetből nem gázolhat ki máskép, meg kell verekednie, s tüstént védekező állásba rándult; a két ember, egyik sem akarván még csak annyi időt sem vesztegetni, hogy összevissza perzselt, égetett bőrkötényét ledobja magáról, úgy ment egymásnak, mint két óriás. De ha volt is talán a környéken ember, aki meg bírt volna állni valameddig Joeval szemközt, én bizony sohasem láttam. Orlick, mintha alig lett volna különb a sápadt fiatalembernél, csakhamar ott hevert a szénporban, s legkevésbé sem sietett föltápászkodni belőle. Joe aztán kinyitotta az ajtót és fölkapta némét, aki eszméletlenül bukott volt a földre az ablak tájékán (előbb azonban, úgy gondolom, végignézte a tusát) s bevitte a házba, lefektette a diványra és buzgón noszogatta, hogy térjen magához; de néném semmi egyébre nem volt hajlandó, csak rugdalódzott és mindkét kezével tépte a Joe haját. Aztán beköszöntött az a különös csend és elnyugvás, ami minden háborgás

után elkövetkezik, én pedig csakhamar azzal a sajátságos érzéssel, amely minden ily elcsöndesedéssel kapcsolatban meg szokott volt szállni - tudniillik, mintha vasárnap lenne és valaki holtan feküdnék -, fölmentem, hogy átöltözzem.

Amikor visszatértem, Joe-t és Orlickot nagy munkában találtam: a műhelyt söpörgették és az imént lezajlott csetepaténak semmi más nyoma nem látszott, csak az a hasítás Orlick orrának egyik nyílásán, amely arcát sem derűsebb kifejezésűvé, sem ékesebbé nem varázsolta. Közben egy korsó sör is került a műhelybe a „Vidám Hajósok”-ból, amelyet békés egyetértésben fölváltva fogyasztgattak. A csönd megnyugtató, bölcseséges hatást gyakorolt Joe-ra, aki engem kikísért az utcára, hogy búcsúzásképen még egy észrevételét közölje velem, hátha jó hasznát veszem:

- Egyszer ripakodunk, Pip, másszor nem ripakodunk, Pip, ilyen az élet!

Hogy mily oktondi hangulat gyötört (mert hiszen bármily komolyan hat némely érzés férfi részéről, nevetséges, ha gyermekben jelentkezik), miközben Havisham kisasszony háza felé igyekeztem, itt most ne essék szó. Arról se, hányszor sétáltam föl s alá a kapu előtt, míg végre rászántam magamat, hogy csöngessek. Vagy mily soká tanakodtam magammal azon, vajjon ne forduljak-e vissza csöngetés nélkül, vagy pedig mily kétségtelenül meg is cselekedtem volna ezt, ha rendelkezhettem volna időmmel úgy, hogy visszatérhessek.

Sarah Pocket kisasszony jött a kapuhoz. Nem Estella.

- Nos, mi az? Te vagy itt? - kérdezte Pocket kisasszony. - Mit akarsz?

Amint megmondtam, hogy csak azért jöttem, hogy Havisham kisasszony hogyléte iránt érdeklődjem, Sarah észrevehetőn azon kezdett gondolkodni, vajjon ne küldjön-e vissza a dolgomra. De mivel, úgy látszott, mégsem merte vállalni a felelősséget, beengedett és csakhamar hozta a kurta üzenetet: menjek föl.

Minden változatlan volt és Havisham kisasszony egyedül.

- Nos? - mondta és rám szegezte szemét. - Remélem, semmit sem követelsz? Úgysem kapnál semmit!

- Nem, szó sincs ilyesmiről, Havisham kisasszony. Csak azt akartam jelenteni, hogy egészen jó dolgom van inassoromban és hogy mindig nagy hálát érzek a tisztelt kisasszony iránt.

- Jó, jó! - intett vén, türelmetlen ujjaival. - Csak gyere el egyszer-másszor; gyere el a születésed napján. Mit? - kiáltott rám hirtelen, miközben székestül egészen felém fordult -, te Estellát keresed? Mi?

Én csakugyan Estellát kerestem és most csak annyit bírtam dadogni, hogy remélem, jól van.

- Távol idegenben van - mondta Havisham kisasszony -, úri hölggyé nevelkedik; te már föl nem érhetsz hozzá; szépségesebb, mint bármikor volt; megcsodálja mindenki, aki látja. Érzed-e, hogy elvesztetted?

Annyira kaján öröm hangzott ki ezekből az utolsó szavaiból s oly visszautasító nevetés tört ajkára, hogy valóban nem tudtam, mit mondjak. De ő megkímélt a hosszasabb töprengés gondjától, mert elbocsátott. Amint a dióhéjábrázatú Sarah a kaput elzárta, erősebben éreztem, mint bármikor eddig, mennyire elégedetlen vagyok családi viszonyaimmal, mesterségemmel és minden egyébbel; s ez volt minden, amit e z e n a kirándulásomon kaptam.

Amint a főutcán tovabandukoltam, vígasztalanul pillantva egy-egy kirakatüveg mögé s elgondolva, mi mindent is vennék, ha úriember volnék, egy könyvkereskedésből íme csak elém toppan valaki: Wopsle úr, aki ama bizonyos George Barnwellről szóló érzelgős tragédiát szorongatta kezében, amelybe épp imént hat pennyt fektetett bele, még pedig azzal a szán-

dékkal, hogy e mű minden egyes szavát ráolvassa Pumblechook fejére, akihez épp teázásra indult. Amint engem megpillantott, úgy látszott, a gondviselés különleges intézkedésének érzi, hogy íme egyik tanítványa akadt az útjába, akin szavalódühét majd kitöltheti; karon markolt hát s kényszerített, hogy Pumblechook lakására menjek vele. Mivel tudtam, hogy odahaza csak bosszantó este vár s mivel az esték már annyira korán sötétedtek, utam pedig eléggé félelmes volt s mindenesetre jobbnak látszott legalább egy valaki ismerőssel együtt rónom majd az országutat, mint senkivel sem, nem nagyon ellenkeztem; így hát befordultunk Pumblechookhoz épp akkor, amikor az utcákat és kirakatokat már kivilágítani kezdték.

A „George Barnwell" színdarab előadását sem addig, sem azután sohasem látván, nem tudom, mekkora ideig szokott az rendes körülmények között tartani; de azt tudom, hogy ezen az estén eltartott kilenc óra utánig és hogy mire Wopsle úr a Newgate-be ért, úgy rémlett nekem, sohsem fog a vérpadig eljutni, dicstelen pályáján annyira ellustult, mint még soha ezelőtt. Kissé túlzottnak véltem azt az állítását, hogy élete virágában vágatik le, mintha bizony azóta, amikor befogták, lapról-lapra nem érlelődött volna magba már. Ez azonban csak a hosszadalmasság kérdése volt. Ellenben rendkívül bosszantott az a kaján azonosítás, amelyek az egész fránya történetet rám vonatkoztatták. Ha Barnwell valami gonoszságot kezdett művelni, én valósággal úgy éreztem, mintha mentegetődznöm kellene, Pumblechook annyira vádlón és megbotránkozottan nézett rám. És Wopsle is mindent elkövetett, hogy engem a legkedvezőtlenebb színben tüntessen föl. Vérszomjas és egyben érzelgős szörnyeteggé avattak, a nagybátyám gyilkosává s még csak enyhítő körülményeket sem vettek számba; Millwood minden egyes alkalommal tönkresilányított az érvelés terén; uram leányának már valósággal rögeszméje volt, hogy fikarcnyit se törődjék velem s mindaz, amit halálom reggelén érzett, lélekzetfojtó, szétzúzó rémületem mentségéül említhetek, csupán annyi, hogy ez jellemem általános gyöngeségéhez méltó állapot volt. Még amikor szerencsésen föl is akasztottak már és Wopsle úr a könyvét becsukta, Pumblechook még mindig úgy ült ott, rámmeresztve a szemét, ingatva a fejét s így szólt:

- Vigyázz magadra, fickó, vigyázz magadra!

Mintha köztudomású dolog lett volna, hogy magánéletem során is valami közelvalóm meggyilkolásán töröm a fejemet, föltéve, hogy akadna ily gyöngelelkű személyiség, akit jótevőmnek bírnék meghódítani.

Bizony sötét éjszaka volt már, mire a szavalóest véget ért és én Wopsle úrral hazafelé indultam. Kiérvén a városból, sűrű ködbe jutottunk, amely fojtón és nyirkosan szakadt. A sorompó lámpása csak halványsárga fényfoltnak látszott s mintha nem is lett volna a rendes helyén; és sugárzása szilárd anyagul hatott a ködben. Ezt néztük s éppen azt mondogattuk, hogy a köd íme a változott széllel mint ömlik a lápvidéknek egyre ugyanegy része felől, midőn hirtelen valami emberalak bukkant elénk, aki a sorompóházikó szélmentes oldalára osont.

- Hé, ki az? - kiáltottunk s megálltunk -, Orlick, te vagy?

- Ah! - válaszolt ez és közelebb jött hozzánk. - Itt álldogáltam s vártam kissé, hátha társaságom akad.

- Jól megkéstél! - mondtam.

- Úgy? Hát te nem késtél meg? - válaszolt Orlick s hogy így felelt, az nem is volt éppen természetellenes.

- Csakhogy mink - mondta Wopsle úr, még mindig az imént lezajlott előadása lázától átszellemülten -, mink ezt az estét szellemi élvezetek mámorában töltöttük el, Orlick uram.

Vén Orlick úgy mordult meg, mintha őt az ilyesmi egyáltalában nem érdekelné s aztán hármasban folytattuk utunkat. Kisvártatva aztán azt kérdeztem Orlicktól, vajjon egész félnapját azzal töltötte-é, hogy ide-oda járkált a városban?

- Hát azzal! - mondta. - Az egészet! Mingyár utánad indultam. Nem láttalak ugyan, de bizonyára sarkadban járhattam. Körülbelül... ejnye, az ágyúk megint ugatnak!

- A rabhajókon? - kérdeztem.

- Ott! Megint kiröppent egy-két jómadár. Már sötétedés óta puffogatnak... Mingyár hallhatod majd megint.

Valóban, alig haladtunk néhány lépésnyit, midőn a jól ismert tompa dörgés, amelyet a köd még inkább tompított, átmorajlott hozzánk s aztán a mély lapályon súlyosan végigrobogott a folyó felé, mintha a szökevények nyomába törne s őket fenyegetné.

- Szökésre pompás ám ez az éccaka - mondta Orlick -, ma éccaka bizony bajosan tudnánk efféle jómadárkákat hurokba keríteni!

Az eset eléggé jelentősen hatott rám s elgondolkoztam rajta csöndesen. Wopsle úr annak a nagybácsinak a szerepében, aki az est folyamán fölolvasott tragédiában oly rút hálátlansággal találkozik, camberwell-i kertjében hangos elmélkedésre kezdett buzdulni. Orlick mind a két kezét zsebrevágván, nehézkesen cammogott mellettem. Nagyon sötét volt az éjszaka, nagyon nyirkos és nagyon szomorú, igen kedvetlenül róttuk az utunkat. Néha-néha egy-egy jelző lövés döreje csapott át hozzánk s gördült aztán mogorván a folyón tova. Én magamba gubózódottan a gondolataimmal foglalkoztam. Wopsle úr egészen szeretetreméltón halt meg Camberwellben és kiválóan hősi módra a bosworthi csatasíkon, végül pedig a legrettenetesebb kínhalállal Glastonbury-ben. Orlick olykor-olykor rákezdte:

Nosza, üsd! nosza, vágd! Kilipeld, kalapáld...
Hejh-hajh, vén szent Kelemen!
Míg tüzes a vas, üsd, vágd, nem apád...
Hejh-hajh, vén szent Kelemen!

Azt gondoltam eleinte, hogy többet ivott a kelleténél, de aztán úgy láttam, nem volt részeg.

Így érkeztünk a faluba. Az útunk a „Három Vidám Hajósok” mellett vezetett el s nagyot néztünk - hiszen tizenegy óra is elmult már -, midőn látnunk kellett, hogy házunk táján nagy csődület van, az ajtó tárva-nyitva s itt-ott, ami nagyon szokatlan volt, egy-egy lámpással ácsorognak az emberek. Wopsle úr bement, hogy megtudja, mi történt (azt gondoltuk, hogy valamelyik szökevény fegyenc került kézre), de nagy sietséggel, szinte rohanva azonnal vissza is tért.

- Valami baj van odafönt nálatok, Pip - mondta, meg sem állva. - Gyere hamar!

- Mi történt? - kérdeztem mellette rohanva, Orlick pedig énmellettem szaladt.

- Még nem értem egészen a dolgot. Úgy látszik, betörők jártak a házban, amikor Joe nem volt otthon. Bizonyára szökött fegyencek. Valakit megtámadtak s az meg is sebesült.

Sokkal gyorsabban szaladtunk, semhogy többet beszélhettünk volna és meg sem álltunk, amíg konyhánkba nem értünk. Ott ember ember hátán szorongott. Az egész falu oda és udvarunkra csődült. És ott állt a seborvos és ott volt Joe és ott a konyha közepén egy csomóban asszonyok térdepeltek. A körülöttük állók, akiknek nem akadt dolguk, amint engem megpillantottak, azonnal utat nyitottak s én íme ott láttam nénémet - eszméletlenül s mozdulatlanul feküdt a puszta padlón, ahova leterítette valami borzalmas ütés, amelyet ismeretlen kéz mért rá a feje hátsó részére, amikor szegény az arcával a tűz felé fordultan állhatott... bizony úgy rémlett, hogy Joe felesége sohsem fog többé ripakodni már.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Mivel a fejem George Barnwell történetével volt még tele, eleinte egyre oly képzelődés gyötört, hogy a néném szerencsétlenségében bizonyára az én kezemnek kellett valamiképen benne lennie, vagy mivel oly közeli rokona voltam és mindenki tudta, mekkora hálával tartozom neki, legalább is jogosultabb gyanúnak kell illetnie engem, mint bárki mást. De amint aztán másnap reggel tisztább világításban vizsgáltam meg az ügyet és hallottam, mint beszélik meg töviről-hegyire körülöttem, mégis csak másként kezdtem vélekedni az esetről s ez a vélekedésem már természetesebb volt.

Joe a „Három Vidám Hajósok”-nál volt, ott pipázgatott negyednyolc órától negyedtízig. Mialatt Joe távol volt, nénémet konyhánk ajtajában látták, ott álldogált s jóéjszakát kívánó köszöntést váltott valami napszámosemberrel, aki arra ment haza. Ez az ember semmi különöset sem tudott róla mondani, csak az időpontot emlegette, amelyben ott látta nénémet (a legvastagabb lelki sötétségbe merült emlékezése, ha többet igyekezett visszaidézni) és ez az időpont valamivel kilenc óra előtt lehetett. Joe úgy öt perccel tíz óra előtt érkezett haza s ott találta feleségét a padlón elterülten és azonnal segítségért kiáltozott. Sem a tűz nem hunyorgott még szokatlanabbul, sem a gyertya belének égettes része nem volt nagyon hosszú; de a gyertyát, már akárhogy történt is, elfujta volt valaki.

Az egész házból sehonnan semmi sem hiányzott. És az elfujt gyertyán kívül, amely az ajtó és testvérem között való asztalon állt és néném mögött volt, midőn ez arccal a tűz felé fordultan állt ott és amikor nénémet leütötték, semmi rendellenesség nem volt a konyhában, kivéve amit szegény néném az elvágódásával és vérzésével maga okozott. Ámde egy figyelemreméltó bűnjel mégis volt a helyszínén. Nénémet valami tompa, súlyos tárggyal ütötték volt fejen és nyakszirten; ezek után az ütések után, amikor már arcára borultan feküdt, nagy erővel valami súlyos tárgyat vágtak hozzá s mellette a padlón, amikor Joe fölemelte őt, íme nagy vasdarab feküdt, fegyenclábra használatos bilincs, kettéreszelten.

Joe, szakértő kovácsszemmel megvizsgálván a vasat, kijelentette, hogy ez már nagy ideje rozsdásodhatott kettéreszelten s mivel a gyilkos kísérlet híre már a rabhajókig is eljutott s onnan is jöttek volt emberek a vas megvizsgálására, ezek mindjárt igazolták Joe véleményét. Nem tudták ugyan megállapítani, mikor tűnhetett el a bilincs a rabhajókról, amelyeknek fölszereléséhez tartozott valamikor kétségtelenül, de azt határozottan állították, hogy ezt a szóbanforgó bilincset annak a két fegyencnek, aki ez este megszökött, egyike sem viselte. Különben is az egyik szökevény már kézrekerült, még pedig mielőtt még megszabadulhatott volna bilincsétől.

Tudván, amit tudtam, én most már levontam a magam következtetését. A vasat az én fegyencem vasának véltem, - annak a vasnak, amelyen ő valamikor ott a zsombékok között szemem láttára, fülem hallatára reszelészett, - lelkem azonban mégsem bírta ráfogni azt a gyanút, hogy egykori bilincsét most ily célra használta volna. Más gyanúm volt, két emberre is gondoltam, akiknek egyike vagy másika rábukkanhatott s aztán ily borzalmas tettre vetemedett vele. Vagy Orlick lehetett, vagy az az idegen, aki minap a reszelőt mutogatta.

Ámde, ami Orlicket illeti: ő a városba ment, ahogy nekünk ott a sorompóházikónál mondotta, ahol ráakadtunk; a városban töltötte az egész estét, láthatták, megfordult különféle társaságokban, több mulatóhelyen s velem és Wopsle úrral jött haza. Semmi sem szólt ellene, csak az a délelőtti perpatvar; de nénémnek vele éppúgy, mint akárhány más emberfiával, már ezelőtt százszor volt efféle perpatvara. Ami pedig az idegent illeti: ha a két bankójáért jött, lehetetlen, hogy abból valami csetepaté támadhatott volna, mert hiszen néném ezt a két bankót amúgy is az ő számára őrizgette. Aztán meg egyáltalában semmiféle szóváltás nem volt itt; a

tettes oly csöndesen és hirtelen lépett be, hogy le is ütötte már nénémet, mielőtt ez még hátrapillanthatott.

Borzalmas volt a gondolat, hogy akármily akaratlanul, de mégis csak én szolgáltattam a gyilkos fegyvert; de máskép nem bírtam elképzelni az esetet. Leírhatatlanul szenvedtem, egyre fontolgatván, vajjon leleplezzem-e vagy sem gyermekkoromnak ezt a mozzanatát, nem kell-e most már elmondanom Joe-nak az egész történetet? Hónapokig az esemény után minden este nemmel döntöttem el ezt a kérdést, hogy minden másnap reggel újra fölvessem. Vívódásom azonban, mindennek ellenére is, elnyugodott; a titok most már oly régi volt, annyira eltemetkezett belém s valómnak oly szerves része lett, hogy nem bírtam kitépni magamból. Nemcsak attól féltem, hogy Joe-t most, amikor ez a titok oly szörnyű bajt okozott, még inkább elidegeníteném magamtól, mint ahogy azelőtt bármikor lehetséges lett volna, ha ugyan elhiszi; de aggasztott az a további hallgatásra késztető lehetőség is, hogy hátha nem hiszi el a történetet, hanem, mint újabb borzalmas füllentést, a kutyák és borjúszeletek meséjéhez raktározza el. Szó, ami szó, az időre bíztam a dolgot, ami természetes is - mert hiszen az ember nem ingadozik többé helyes és helytelen között, amikor a baj már amúgy is megtörtént! - s elhatároztam, csak akkor fogok vallani, ha olyasvalami új alkalmat látok, amilyen például új lehetősége annak, hogy e réven a merénylő nyomára jutni segítenék.

A rendőrök és a londoni Bow-street emberei - mert ez az eset még a vörösmellényes rendőrség napjaiban történt - házunk táját egy vagy két hétig is egyremásra látogatták s megtették körülbelül mindazt, amit - ahogyan hallottam és olvastam volt - efféle hivatalos tényezők ily alkalmakkor tenni szoktak. Előráncigáltak mindenféle nyilvánvalóan téves gyanúba fogott népséget, téves gondolatokkal tömték meg a fejüket s makacsul erőlködtek azon, hogy a körülményeket próbálják ráhúzni ezekre a gondolatokra, ahelyett, hogy a körülményekből hámoznák ki a megfelelő gondolatot. Úgy álldogáltak ott ravasz, kifürkészhetetlen arckifejezéssel, amely az egész környéket bámulatba indította, a Vidám Hajósok előtt és az ivásban is oly titokzatos volt a módjuk, hogy szinte úgy hatott, mintha már nyakon csípték volna a tettest. Ámde mégsem volt ez teljes hatás, mert hiszen a tettest nem sikerült elcsípniök.

Néném még nagyideig azután is, hogy ezek az intézményes hatalmasságok eltünedeztek a színtérről, nagybetegen nyomta ágyát. Látása zavart volt, olyannyira, hogy minden tárgyat többszörösnek látott s képzelt teáskannák és borospoharak után nyúlkált, nem a valóságbeliek felé; hallása nagyon meggyöngült, emlékezése szintén és a beszéde teljesen érthetetlen volt. Amint aztán mégis annyira jobban lett, hogy segítségünkkel lejöhetett a lépcsőn, még mindig szükséges volt, hogy táblám állandóan ott legyen a keze ügyében s ő azt, amit élőszóval nem bírt kifejezni, írásban közölhesse. Mivel (azonfelül, hogy a kezeírása nagyon rossz volt) a helyesíráshoz csak igen közepesen értett, Joe pedig az olvasáshoz értett csak igen közepesen, kettőjük együttes igyekezetén aztán fölöttébb különös bonyodalmak támadtak, amelyek kibogozására mindig engem kellett odaszólítaniok. S a kés szó elcserélése a kéz szóval, a Joe nevet tea szónak olvasni, pék szót érteni szék helyett: még az én tévedéseim sorában is az enyhébbek közé tartozott.

Ez idő alatt azonban néném jelentékenyen szelídebb és türelmesebb természetűvé változott. Tagjainak mozgatásában bizonyos remegő bizonytalanság nemsokára szinte egészen megszokott állapota volt már s később, néha két-három hónaponkint egy-egy hétig is búskomor elrévülésben, fejét tenyerébe hajtva szokott üldögélni. Sokáig nem tudtuk, honnan szerezzünk megfelelő ápolónőt melléje, midőn egyszerre csak oly esemény következett be, amely segített rajtunk. Wopsle úr nagynénje azt a szokását, amelyet már oly rég vett föl, abbahagyta, tudniillik megszűnt élni, Biddy pedig ekkor eljött hozzánk.

Az után a nap után, amelyen néném újra megjelent konyhánkban, körülbelül egy hónappal később lehetett, hogy Biddy egy pettyes dobozzal, amely az ő összes földi kincseit rejtette,

betoppant hozzánk s az egész ház áldásává lett. Mindenekelőtt áldásává lett Joe-nak, mert a drága, jóságos fickó a felesége pusztulásának szüntelen látásán már nagyon búslelkűvé gyötrődött s ha egész este a beteg körül segédkezett, eleinte lépten-nyomon mindig hozzám szokott volt fordulni s minduntalan felsóhajtva úgy szokta mondogatni, miközben kék szeme könnybe lábbadt:

- Hajh, Pip, pedig hát micsoda fínom szép fehérnép volt valamikor ez a te néném!

De amint most néném gondozását s ápolását Biddy vette át s úgy végezte, mintha csepp gyermekkora óta gyakorolta volna már, Joe lassacskán oly helyzetbe került, hogy családi életét nyugalmasabbnak és békességesebbnek tapasztalhatta és néha-néha elmehetett a Vidám Hajósok-hoz s kissé elszórakozhatott, ami javára vált. Jellemző volt a rendőrnépségre, hogy valamennyi tagja többé-kevésbé gyanúba fogta szegény Joe-t (bár ő sohasem tudott erről) s hogy versenyt hangoztatták valamennyien: soha még nálánál kifürkészhetetlenebb kópé nem járt a föld kerekén.

Biddy első diadala új hivatalában oly nehéz föladat megoldása volt, amely az én erőmet teljesen meghaladta. Pedig nekigyürkőztem emberül, de nem sikerült. Az eset ez volt:

Néném számtalan alkalommal újra meg újra valami jelet írt a táblára, különös formájú T betűhöz hasonlót s mindig rendkívül izgatottan figyelmeztetett rá, mint olyasvalamire, ami hiányzik neki. Elibe hoztam mindenfélét, aminek a neve T betűvel kezdődik, teán kezdve tojásig, sőt taplóig. Végül agyamba villant, hogy ez a jel olyan formájú, mint a kalapács s íme, néném, ahogy ezt a szót fülébe ordítottam, ujjaival kalapálni kezdett az asztalon s teljes helybenhagyást intett. Ezután én egyik kalapácsunkat a másik után, valamennyit behoztam eléje, de hiába. Most aztán mankóra gondoltam, mivel annak is efféle a formája; elszaladtam a falu másik végébe egy nyomorék emberhez, kölcsön kértem a mankóját s nagy bizakodva hoztam néném elé. De ő, amint a mankót megmutattuk neki, csak rázta a fejét s annyira rázta, hogy attól féltünk, gyönge, megrendült állapotában még kificamíthatja a nyakát.

Mikor néném észrevette, mily ügyesen tudja Biddy őt megérteni, a titokzatos jel újra megjelent a táblán. Biddy elgondolkodón jártatta rajta a szemét, meghallgatta az én találgatásaimat, ránézett elgondolkodón a némémre, ránézett elgondolkodón Joe-ra (aki a táblán mindig a keresztneve kezdőbetűjével szerepelt) és átszaladt a műhelybe, ahova Joe meg én követtük.

- Megvan! Persze, hogy az! - kiáltott Biddy s arca csupa öröm volt. - Nem látjátok-e? Ezt hívatja, ni!

Orlick-et, kétségtelenül! A nevét elfelejtette, csak a kalapács révén tudta megjelölni. Megmondtuk Orlick-nek, miért kell a konyhába jönnie, mire kalapácsát nagy lassan letette, homlokát előbb a karjába, majd a kötényébe is megtörölgette s aztán kicsoszogott a műhelyből, különös hanyagságú térdrogyadozással, ahogy csavargók szoktak járni, ami nagyon jellemző sajátsága volt.

Megvallom, azt vártam, hogy néném meg fogja vádolni a merénylettel s mondhatom, nagyon csalódottnak éreztem magamat, amidőn az eredmény egészen másnak bizonyult. Néném azt az igen hő vágyát jelezte, hogy békességes jó viszonyban szeretne lenni vele s valóban nagyon örült, hogy végre mégis csak megértik és azt a kívánságát adta tudtunkra, hogy adjunk Orlick-nek valamit innia. Megfigyelte arcát, mintha különösen arról akarna meggyőződni, vajjon Orlick ezzel a bánásmóddal meg van-e elégedve; minden tőle telhető módon igyekezett megmutatni azt a vágyát, hogy meg akarja engesztelni s egyáltalában mindabban, amit cselekedett, olyasvalami alázatos szelídség volt, amilyet a szigorú tanító előtt álló ijedt gyermeken tapasztalhatunk. Ezután alig mult nap, hogy ne rajzolta volna táblámra a kalapácsot és hogy Orlick be ne cammogott volna a műhelyből s durcásan ne állt volna előtte, mint aki épp oly kevéssé tudja, akárcsak én, hogy mit jelentsen ez.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Beleszoktam inaséletem rendes menetébe, amely a falu határán és a lapos zsombékjain túl semmi nevezetesebb változatossággal nem járt, kivételes esemény csak születésem napja volt és ezzel kapcsolatban látogatásom Havisham kisasszonynál. Sarah Pocket nyitott még mindig kaput s Havisham kisasszonyt is olyannak találtam, amilyennek az előző alkalommal ott hagytam volt; s most is ugyanoly módon beszélt, talán még ugyanazokkal a szavakkal is, Estelláról, mint legutóbb. Csak vagy öt percig tartott a látogatás és amikor elköszöntem, ő egy guineát adott nekem és azt mondta, következő születésnapomon jöjjek el megint. Azonnal megemlíthetem, hogy ez évről-évre megújhodó szokássá rendszeresedett. Az első alkalommal megkíséreltem a guineát köszönettel elhárítani magamtól, aminek azonban csak az lett a hatása, hogy Havisham kisasszony igen haragosan azt kérdezte tőlem, vajjon többet vártam-e talán? Erre és emiatt aztán elfogadtam.

Oly változatlan volt ez a csöndes, öreg ház, a sárga fény abban a szobában, amelyből a nappali világosságot kizárták s a sápadt kísértet ott a pipereasztal előtti karosszékben, hogy úgy éreztem, mintha az órák megállása itt, ezen a titokzatos helyen magát az időt is megállította volna és amíg odakünn én és minden korosabbá válunk, ez idebenn egyre csak változatlanul áll. És gondolataimban s emlékezésemben ebbe a házba épp úgy nem hatolt soha napfény, ahogy a valóságban nem volt rá eset. Ez a ház egészen megzavarta lelkemet s ily hatás alatt szívem magányában csak tovább gyűlöltem mesterségemet s szégyeltem családi körülményeimet.

Közben csaknem észrevehetetlen változás tűnt szemembe Biddyn. A leány cipője szépen fölsímúlt a lábán, a haja mindig rendbefésült volt és fényes, a keze mindig tiszta. Nem volt szép leány - közönséges volt és Estellával egybe sem hasonlítható -, de kellemes és készséges és barátságos. Nem volt még egy évnél sokkal nagyobb ideje nálunk (emlékszem, hogy azidőtájt, amikor mindez föltűnt nekem rajta, gyászát éppen csak nemrég tette le), midőn egy este csak úgy magamban arra az észrevételre eszméltem rá, hogy íme, mily lélekbe fürkésző értelmes és figyelmes szeme van; és hogy íme, mily csupa kedvesség meg csupa jóság ez a szem.

Úgy esett ez, hogy egyszer épp az én szemem pillantott föl a munkámról, amelynek fölibe hajlottam volt - valami könyvből írtam le valamit, hogy ily módon, szinte hadicseles módszerrel, egyszerre kétféleképen is művelődjem -, s megláttam, hogy Biddy megfigyel engem. Tollamat letettem, Biddy pedig abbahagyta kézimunkáját, de azért nem tette félre.

- Biddy - szóltam -, hogyan is csinálod te azt? Vagy én vagyok nagyon ostoba, vagy pedig teneked kell nagyon okosnak lenned.

- Miben? Hiszen nem tudom, miről beszélsz. - Válaszolt Biddy mosolyogva.

Ő intézte egész háztartásunkat, mégpedig csodálatraméltó értelmesség módján; de nem ez volt, amire én céloztam, bárha éppen azt, amire gondoltam, ez annál csodálatosabbá tette.

- Hogyan csinálod te azt, Biddy - mondtam -, hogy mindent megtanulsz, amit én tanulok és mindig lépést tartasz velem?

Ismereteimre meglehetősen büszke kezdtem lenni; születésnapi guineáimat ugyanis tudásom gyarapításába fektettem bele s még zsebpénzem nagyobbik részét is erre a célra költöttem; most persze csöppet sem kétséges előttem, hogy azt a keveset, amit tudtam, bizony azon az áron fölöttébb drágán vásároltam meg.

- Épp úgy kérdezhetném én tőled - mondta Biddy -, hogyan boldogulsz a dolgoddal te!

- Nem, mert hiszen amikor esténkint hazajövök a műhelyből, mindenki láthatja, hogyan ülök neki mindjárt a tanulásnak. De te sohasem ülsz neki, Biddy!

- Talán úgy ragad rám... mint a szamárköhögés - mondta Biddy nyugodtan és újra tovább varrt.

Elgondolkodtam s ahogy így karosszékemben hátradőlve elnézegettem Biddyt, hogyan hajlik féloldalt billentett fejecskéjével a varrása fölé, egészen rendkívüli leánynak kezdtem elképzelni őt. Eszembe jutott ugyanis, hogy egyformán nagyon jól ismeri mesterségem szakkifejezéseit és a sokmindenféle kovácsmunka nevét, valamint különböző szerszámainkét is. Valóban, amit én tudtam, mindazt tudta Biddy is. Elmélet dolgában épp oly jó kovács volt már, akárcsak én, vagy még jobb is talán.

- Azoknak a leányoknak a fajtájából való vagy te, Biddy - mondtam -, akik minden alkalmat a legjobban fel tudnak használni. Semmire sem nyilt alkalmad, amíg ide nem jöttél, és lám, most már mennyire haladtál!

Biddy pillanatra fölnézett rám, aztán folytatta varrását.

- De én voltam a te első oktatód, igaz-e? - mondta és tovább varrt.

- Biddy! - kiáltottam fölöttébb meglepetten. - Mi lelt, hiszen sírsz!

- Nem, dehogy is sírok - mondta Biddy felpillantva és nevetett. - Mi vette meg így a fejedet?

Vajjon mi más vehette volna így meg a fejemet, ha nem annak a könnynek a csillogása, amely Biddy munkájára csöppent? Hallgatva ültem helyemen és arra gondoltam, mennyit kellett a szegény leánynak bajlódnia, amíg Wopsle úr nagynénje a maga régi rossz szokásával, az élettel föl nem hagyott, aminek a megcselekedése némely ember részéről fölöttébb kívánatos. Visszaemlékeztem azokra a reménytelen körülményekre, amelyek ott, abban a nyomorúságos kis zúgboltban és abban a lármás nyomorúságos kis esti iskolában környékezték, ahol a beszámíthatlanságnak azzal a siralmas, vén megtestesülésével kellett szüntelen vesződnie, kínlódnia. Elgondoltam, hogy már azoknak a kedvezőtlenségeknek idején benne szunnyadhatott Biddy lelkében mindaz, ami csak most bontakozott ki belőle, hiszen első nyugtalanságom és elégedetlenségem napjaiban hozzá fordultam volt segítségért, mintha ez magától értetődő dolog lett volna. Biddy nyugodtan varrt tovább; nem ejtett már könnyeket, és miközben végiggondoltam mindazt, megrohant a gondolat, hogy hátha nem voltam eléggé háladatos Biddy iránt. Kevésbé tartózkodónak kellett volna lennem és pártfogó érdeklődéssel (elmélkedésemben ugyan nem éppen ezt a kifejezést használtam) bizalmasabban bánnom vele.

- Valóban, Biddy - mondottam, amint töprengésemből fölocsudtam -, te voltál az én első oktatóm, és pedig akkoriban, amikor még egyikünk sem gondolt volna olyasmire, hogy együtt leszünk valamikor itt, ebben a konyhában.

- Ah, szegény néni! - mondta Biddy. És egészen rávallott az ő önzetlenségére, ahogy az én megjegyzésemet átterelte magáról a nénémre, s ahogy fölkelt és hozzásietett, hogy kényelmesebbé igazítsa helyzetét. - Sajnos, igazad van!

- Nos! - mondtam. - Megint kissé többet kell hát beszélgetnünk egymással, megint úgy, ahogy szoktuk volt. És nekem kissé gyakrabban kell tanácsot kérnem tőled, úgy, ahogy szoktam volt. Hadd sétálunk majd egyet, jövő vasárnap, szép nyugodtan a láposon, Biddy és beszélgessük ki magunkat jól.

Néném mostanában sohasem maradhatott magárahagyottan; azon a vasárnapon Joe a legkészségesebben átvette délután a gondozás föladatát, s Biddy meg én kirándultunk együtt. Nyár volt és gyönyörű idő. Amikor elhagytuk már a falut és a templomot meg a temetőt, s künn voltunk a láposon és láttuk, néztük, mint kelnek-tűnnek a hajók vitorlái, én, szokásom szerint,

Havisham kisasszony és Estella személyével kezdtem egybeképzelni a vidéket megint. Amint a folyóhoz érkeztünk és partjára leültünk, ahol a víz a lábunk közelében oly suttogva-mormolva illant, még mélyebbé varázsolva a csöndet körülöttünk, mint amilyen ezek nélkül a hangok nélkül lett volna, úgy éreztem, itt a helye és az ideje, hogy Biddy előtt föltárjam lelkemet, szívemet.

- Biddy - mondtam, titoktartásra kérvén őt -, tudod, mi szeretnék én lenni? Úriember!

- Ó, én a te helyedben bizony nem szeretnék az lenni - válaszolt. - Minek az?

- Biddy - mondtam némi szigorúság hangján -, engem különleges okok ösztökélnek arra a kívánságra, hogy úriember legyek.

- Te tudod, Pip, legjobban; de nem gondolod-e, hogy boldogabb lennél úgy, ahogy most vagy?

- Biddy - kiáltottam türelmetlenül -, nem vagyok én boldog így, ahogy vagyok. A mestersé-gem és ez az életmód irtózat nekem. Sem az egyik, sem a másik nincs kedvemre, amióta köt a szerződésem. Ne mondj oly csacsiságot!

- Csacsiságot mondtam? - kérdezte Biddy, nyugodtan emelve rám szemét -, sajnálom, nem akartam. Csak azt szeretném, hogy jó dolgod legyen és hogy boldog légy.

- Nos hát, egyszersmindenkorra értsd meg, hogy én sohasem lehetek boldog... egyáltalában nem lehetek más, csak szerencsétlen mindaddig... látod, ez az, Biddy!... míg csak olyan életet nem élhetek majd, amely mindenképen különbözik a mostanitól.

- Az már baj! - mondta Biddy, megrázva fejét s aggodalmasan nézve rám.

Bizony, ezt magam is már oly sokszor éreztem bajnak, hogy abban a különös tusakodásban, amelyet magammal oly szüntelen vívtam, féligmeddig már annyira voltam, hogy mindjárt ki-buggyan szememen a bosszúság és a bánat könnye, midőn Biddy ezzel a megjegyzéssel nemcsak a saját érzelmeit, hanem az enyéimet is kimondta. Azt feleltem neki, hogy igaza van és hogy ez a dolog nagyon sajnálatos, de hát meg nem változtatható.

- Ha bele tudtam volna törődni - mondtam Biddy-nek, tépdesve a kurta füvet olyanforma indulatossággal, ahogy egykor a hajamat téptem és ahogy a fejemet a sörfőzőgyár falába vertem -, ha bele tudtam volna törődni és a kovácsműhelyt csak félannyira is szeretni, mint kisgyermekkoromban szerettem, tudom, hogy ez sokkal jobb lett volna nekem. Akkor sem neked, sem nekem, sem Joe-nak nem hiányzott volna semmink; Joe meg én talán társakként dolgoztunk volna a műhelyben fölszabadulásom után és nagykoromban talán udvaroltam volna neked és aztán nagykoromban egészen más emberekül üldögéltünk volna itt a parton. Neked, Biddy, eléggé jó lettem volna talán, igaz-e?

Biddy sóhajtott, utána nézve a tovavitorlázó hajóknak és aztán így felelt:

- Igaz, nem vagyok éppen nagyralátó.

Ez nem hangzott ugyan kitüntetőn, de tudtam, hogy jó értelemben mondja.

- Ahelyett pedig - folytattam még több füvet tépve ki és egy-két szálat harapdálva - látod, milyen a sorsom. Elégedetlen vagyok és boldogtalan és... pedig hát egyébként volna-e baj durvának és közönségesnek lennem, ha nem nevezett volna annak valaki!

Biddy hirtelen felém fordította arcát és sokkal figyelmesebben nézett engem, mint imént a tovavitorlázó hajókat nézte volt.

- Sem valami igaz, sem valami illedelmes dolog nem volt ilyet mondani - jegyezte meg és újra a hajók nyomába küldte a tekintetét. - Vajjon ki mondta?

Elképedtem; észrevettem, hogy gondolataim kirúgtak a hámból s nem tudtam, hova ragadnak. De most már nem volt menekvés, így feleltem tehát:

- Az a szép fiatal hölgy ott, Havisham kisasszonynál, akinél szebb nőt én még soha életemben nem láttam; csodálója vagyok szörnyűképen és úriemberré ő végette szeretnék lenni.

És elmondván e holdkóros vallomást, a kitépdesett füvet a folyóba kezdtem dobálni olyanformán, mintha azon gondolkodnám, ne vessem-e bele a vízbe végül magamat is.

- Azért szeretnél-e úriemberré lenni, hogy megbosszantsad őt, vagy pedig hogy megnyerjed? - kérdezte tőlem némi szünet után szép nyugodtan Biddy.

- Ezt nem tudom - válaszoltam ingerülten.

- Ha azért szeretnél az lenni, hogy megbosszantsad - folytatta Biddy -, azt gondolnám, de te tudod legjobban, úgy van-e, annak talán jobb és függetlenebb módja volna rá se hederítened a szavaira. Ha pedig azért, hogy megnyerjed, hát azt hiszem, de te mindenesetre legjobban tudod, úgy van-e, nem érdemli meg, hogy megnyerjed.

Tökéletesen ugyanaz, amit jómagam is elgondoltam nem egyszer. Tökéletesen ugyanaz, ami most már napnál világosabbá vált előttem. De hogyan kerülhettem volna el én, szegény együgyű falusi gyerek azt a csodálatos következetlenséget, amelybe a legjobb és legbölcsebb férfiak is bele szoktak esni nap nap mellett.

- Mindez nagyon igaz lehet - szóltam Biddyhez -, de én mégis csak csodálója vagyok szörnyűképen.

Kurtán-furcsán, amint ez a kijelentés kitört belőlem, arcomra feküdtem, fejem mindkét oldalán belemarkoltam hajamba s jókorát cibáltam rajta. Eközben nagyon is jól tudtam, mekkora meggabalyodottsága ez szívemnek s hogy mennyire visszás és nem helyénvaló, szinte olyasmit is éreztem, hogy igazán megérdemelné az ábrázatom, ha fölránthatnám hajamnál fogva és jól beleveregethetném a kavicsba büntetésül, amiérthogy ily ostoba emberé.

Biddy a világ legokosabb leánykája volt s egyáltalában nem kísérelte meg, hogy még tovább a lelkemre beszéljen. Csak rátette kezét, ezt a kellemes, bár munkától érdes kezecskét a fejemre, egyiket a másik után és szelíden kivette hajamból. Aztán enyhén vállon veregetett, megnyugtató módon, miközben én arcomat a kabátom ujjára szorítva, kissé bizony sírtam... akárcsak annak idején a sörgyár udvarán... mert olyasvalami határozatlan érzés nyomasztott, hogy valaki, vagy az egész világ, isten tudja, melyik a kettő közül, nagyon rosszul bánt velem.

- Egynek örülök - mondta Biddy - s ez az, hogy te engem megajándékoztál a bizalmaddal, Pip! És még valaminek örülök, és pedig annak, hogy - amit persze tudnod kell - mindig megbízhatol bennem. Ha első oktatód (Istenem, ily gyámoltalan teremtés, aki maga is oly rengeteg oktatásra szorul rá) mostanában is oktatód lehetett volna, bizony tudná, micsoda leckét adjon föl most neked. Csakhogy ezt a leckét nehéz volna megtanulnod, aztán meg amúgy sem vagy már a tanítványa és így most már semmi értelme az ilyesminek. - És könnyedén sóhajtva egyet sorsomon, fölkelt Biddy a partról s friss, kellemesen csengővé változott hangon így szólt: - Sétáljunk-e még messzebbre kissé, vagy menjünk már haza?

- Biddy - mondtam felszökkenve s karomat ráfontam nyakára és megcsókoltam őt -, én mindig, mindent el fogok mondani neked.

- Amíg meg nem urasodol - mondta Biddy.

- Tudod, hogy sohasem fogok én megurasodni, hát mindig úgy lesz az. És nem mintha új ismereteket mondhatnék majd neked, mert hiszen te mindig tudod mindazt, amit én tudok... ahogy otthon minap este említettem is.

- Ah - szólt Biddy csaknem suttogón, miközben utána nézett a tovatűnő hajóknak. Aztán ugyanoly kellemes hangon, mint előbb, megismételte kérdését: - Sétáljunk-e még messzebbre kissé, vagy menjünk haza már?

Azt mondtam Biddy-nek, sétáljunk még kissé tovább s ezt meg is cselekedtük és a nyári délután átolvadt a nyári estébe és ez nagyon szép volt. Fontolgatni kezdtem, vajjon nem élnék-e sokkal természetesebb és üdvösebb életet ily körülmények közepett, semmint kártyázva a „tönkresilányításomig" oly szobában, amelyben mindig csak gyertyavilág van s ahol mindig állnak az órák s ahol Estella megvet engem. Elgondoltam, bizony, mily jó is lenne, ha Estellát és a hozzáfűződő terveknek és emlékeknek minden maradványát kiverhetném fejemből és nekigyürkőzhetném a munkámnak oly szent elhatározással, hogy örömömet leljem majd a teendőimben és megszeressem a dolgomat és oly jól csináljam, ahogy csak tudom. Megkérdeztem magamtól, vajjon nem tudom-e nagyon jól, hogy mihelyt most Estella volna itt mellettem Biddy helyett, mennyire szerencsétlenné tenne engem? Kénytelen voltam megvallani, hogy bizony ezt határozottan tudom s így szóltam magamhoz:

- Hejh, Pip, de bolond is vagy te!

Jó sokat beszélgettünk sétánkon és mindent, amit Biddy mondott, helyesnek éreztem. Biddy sohasem volt sértő vagy szeszélyes, avagy egyik pillanatban Biddy, a másikban már egészen másvalaki; dehogy is szerzett volna örömet neki, csak fájt volna, ha fájdalmat okoz nekem; inkább a maga szívét sebezte volna, mintsem az enyémet. Mikép eshetett hát, hogy nem ő volt kedvesebb nekem kettőjük közül?

- Biddy - mondtam már hazafelé menőben -, szeretném, ha jó útra téríthetnél.

- Azt bizony én is szeretném - mondta Biddy.

- Csak juthatnék annyira magammal, hogy beléd szeressek... Ugyebár, nem bántja szívedet, ha ily őszintén beszélek hozzád, régi jó ismerősömhöz.

- Ó, Istenem, dehogy is bántja - mondta Biddy -, sohse bánjad te az én szívemet.

- Csak juthatnék annyira magammal, az volna a legjobb nekem.

- De nem is akarsz annyira jutni, látod - mondta Biddy.

Pedig ezt nem láttam akkor este oly lehetetlennek, mint amilyennek láttam volna, ha néhány órával előbb beszélgetünk róla. Megjegyeztem tehát, hogy ez egyáltalában nem oly bizonyos. Biddy azonban kijelentette, hogy igenis, az és ezt egészen határozottan mondta. Szívem legmélyén úgy éreztem, hogy igaza van; és mégis kissé rossz néven vettem, hogy ennyire meggyőződötten beszél erről.

Amint a temetőhöz közeledtünk, egy gátat kellett megmásznunk és aztán egy zsilip közelében a töltésre fölmennünk. Ekkor hirtelen elénk ugrott valaki a rekeszték mögül, vagy a bokrokból, vagy a mocsárból (ami teljesen megfelelt volna poshatag valójának), elénk ugrott a vén Orlick.

- Hajhó! - kiáltott ránk -, hova, hova, ti ketten?

- Hova mennénk? Haza!

- Heles - mondta -, békanyúzó legyek hát, ha nem mék veletek haza!

Ezt a büntetést, hogy békanyúzó legyen, nagyon szerette emlegetni. A szónak, amennyire tudom, semmi különösebb jelentőséget nem kívánt adni, de úgy használta, mintha, teszem azt, a keresztneve volna s olyformán igyekezett bosszantani vele az embereket, mintha valami borzalmas sértést vágna az arcukba. Fiatalabb korunkban egyszerűen azt képzeltem, hogy ha engem nyúzna meg, valami hegyes, csavart kampóvassal cselekedné meg.

Biddy nagyon ellene volt, hogy Orlick hozzánk szegődjék és suttogva így szólt hozzám:

- Ne engedd, hogy velünk jöjjön. Én ezt az embert sehogy sem szenvedhetem.

Mivel én sem szenvedhettem, őszintén megmondtam neki, hogy köszönjük, de majd csak hazatalálunk nélküle is. Harsogó kacagással fogadta ezt a kijelentést, de mégis elmaradt mögöttünk, bár aztán nemsokára némi távolságban utánunk jött.

Mivel ösztökélt a kíváncsiság megtudnom, vajjon Biddy nem gyanusítja-e azzal, hogy részese annak a gyilkosszándékú merényletnek, amelyről néném sohasem bírt felvilágosítást adni, megkérdeztem Biddy-től, hogy Orlicket tulajdonképen miért nem szenvedheti?

- Ó - válaszolt hátrapillantva vállmentén a nyomunkba cammogó felé -, mert úgy rémlik... mert úgy rémlik, tetszem neki.

- Mondta neked valamikor, hogy tetszel neki? - kérdeztem felbőszülten.

- Nem - felelt Biddy s újra hátranézett vállmentén -, sohasem mondta; de mindjárt táncolva lejt hozzám, mihelyt szemem elé kerül.

A vonzódás kifejezésének bármennyire új és sajátságos módja volt is ez, mégsem vontam kétségbe, hogy Biddy ezt a viselkedést helyesen magyarázza. Rendkívül megbotránkoztatott, hogy a vén Orlick Biddynek bámulója mert lenni; annyira megbotránkoztatott, mintha saját személyem közvetlen megsértéséről lett volna szó.

- De hiszen ez amúgy sem tartozik rád, tudhatod - mondta Biddy halkan.

- Nem, Biddy, nem tartozik rám; de nem tetszik, nekem, nem helyeselhetem.

- Én sem - mondta Biddy -, ámbár ez sem tartozik rád.

- Igaz - válaszoltam -, de meg kell mondanom neked, hogy nem lehetne jó véleményem rólad, ha az az ember úgy táncolna a te beleegyezéseddel feléd.

Jobban szemmel tartottam Orlickot ez után az este után, és valahányszor a körülmények rá nézve oly kedvezővé alakultak, hogy táncra lendült Biddy felé, elébe álltam, s meghiúsítottam törekvését. Ez az Orlick nagyon megotthonosodott Joe házában, még pedig nénémnek róla való hirtelen támadt jó véleménye révén, máskülönben mindenesetre igyekeztem volna rábírni Joe-t, hogy menessze. Joe megértette és méltányolta is jószándékaimat, erről eléggé meggyőződhettem a későbbi események során.

Most pedig, mintha lelkem már eddig is nem lett volna eléggé zavart, ezerszeressé gabalyítottam zavarát, mert oly napjaim s oly állapotaim voltak, amelyek idején világossá vált előttem, hogy Biddy mérhetetlenül jobb Estellánál és, hogy abban az egyszerű mesterember-életben, amelyre születtem, semmi sincs olyasmi, amit szégyelnem kellene, ellenkezőleg, hogy ez a fajta élet önbecsülésre és boldogságra bőséges alkalmat ad nekem. Ily időszakokban aztán megállapíthattam, hogy a kedves öreg Joe-tól s a kovácsműhelytől való idegenkedésem eltűnt, és hogy azon a jó úton haladok, amelyen majd Joe társává érkezem és Biddyt majd eljegyezhetem; ámde egy-egy közbevillanó visszaemlékezés Havisham kisasszonynál töltött napjaimra valósággal szétroncsoló lövésként ért hirtelen és teljesen kivetett a kerékvágásomból. Ilyenkor aztán jó sokáig tartott, míg újra visszazökkenhettem ebbe a kerékvágásba, s bizony gyakran akasztotta meg ezt a törekvésemet is az a gondolat, hogy Havisham kisasszony, mihelyt inassoromból felszabadulok, talán mégis tesz majd boldogulásomért valamit.

Csakhogy inaskodásom idejének kitöltésekor ő engem még mindig zavaraim csúcspontján találhatott volna, mondhatom. Ámde én ezt az időt nem töltöttem ki, hirtelen korai véget ért az, ahogy mindjárt el fogom mondani.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Joe-nál való inaskodásom negyedik esztendejében történt, egy szombat estén. A Három Vidám Hajósok kályhájának tüze körül kis társaság tanyázott, s hallgatta Wopsle urat, aki az újságot olvasta föl. Ennek a társaságnak én is egyik tagja voltam.

Valami nagy feltűnést keltő gyilkosság esett és Wopsle úr vérben tobzódott, amely elárasztotta a szemöldökéig. Csak úgy kéjelgett a közlemény minden egyes borzalmas jelzőjében, és a halotti szemle minden egyes tanujával azonosította magát. És bágyadtan nyöszörgött: „Végem... végem!" az áldozat módján és rettenetest üvöltött: „Majd adok én neked!" a gyilkosén. Elmondta az orvosi leletet, pompásan utánozva a mi helyi orvosunk hangját; és hebegett meg remegett annak a sorompóőrnek a mondókájában, aki hallotta a gyilkos csapásokat s akinek szavai most oly fölöttébb eszelősen hangzottak, hogy hatásuk alatt szinte lehetetlen volt nem kétkedni ennek a tanunak elmebeli beszámíthatóságában. A halottkém Wopsle úr megszemélyesítésében valósággal athéni Timon-ná magasztosult; a törvényszéki szolga Coriolanus-szá. Wopsle úr nagyszerűen mulatott és mi is valamennyien jól mulattunk és pompásan kellemes hangulatban éreztük magunkat. Ebben a dicső lelkiállapotban aztán kimondtuk a minősítő ítéletet: szándékos emberölés.

Ekkor és nem előbb, észrevettem, hogy valami idegen úriember áll átellenben, nekitámaszkodva az egyik pad támlájának és néz bennünket. Arcán különös megvető kifejezés volt, hatalmas mutatóujjának oldalát pedig egyre harapdálta, miközben a mi ábrázatcsoportunkon révedezett a szeme.

- Nos! - szólt az idegen úriember Wopsle úrhoz, midőn a fölolvasásnak vége volt -, maguk kétségtelenül valamennyiük teljes megelégedésére hozták meg ítéletüket?

Valamennyien megijedtek s fölpillantottak, mintha a gyilkos toppant volna közéjük. Az úriember sorra végignézett mindegyiken, ridegen, gúnyosan.

- Vétkes, persze? - mondotta. - Csak bátran ki a szóval! Nosza csak!

- Uram - válaszolt Wopsle úr -, bár nincs szerencsém ismerni uraságodat, valóban azt mondom: vétkes!

E kijelentésre valamennyien úgy éreztük, helyeslést kell mormolnunk s ezt egyesült erővel meg is cselekedtük.

- Tudom, hogy azt mondja - felelt az idegen. - Tudtam, hogy azt akarja mondani. Meg is mondtam maguknak. De most kérdést intézek magukhoz. Tudják-e, vagy nem tudják, hogy Anglia törvénye mindenkit ártatlannak tételez föl mindaddig, amíg bizonyítékok - bizonyítékok - nem bélyegzik vétkessé.

- Uram - kezdte rá Wopsle úr -, mivelhogy magam is angol vagyok, hát...

- Nosza csak! - mondta az idegen, a mutatóujját harapdálva -, a kérdés elől ne térjen ki. Vagy tudja a dolgot, vagy nem tudja. Melyik hát az eset?

Testét féloldalt hajlítva s fejét féloldalt előre hajtva megfélemlítően kérdő helyzetben állt ott s mutatóujját ellendítette Wopsle úr felé, mintha ezt különösképen akarná megjelölni s aztán az ujját újra harapdálni kezdte.

- Nos! - mondta. - Tudja, vagy nem tudja?

- Természetesen, tudom - válaszolt Wopsle úr csendesen.

- Természetesen, tudja. Miért nem mondta hát mindjárt? Nos, másvalamit kérdezek most! - és lefoglalta magának Wopsle urat, mintha ez jogosan csakis őt illetné -, tudja-e maga azt, hogy ennek az ügynek még egyetlen tanujához sem intéztek keresztkérdéseket?

Woprsle úr megint rákezdte:

- Én csak azt mondhatom...

Az idegen a szavába vágott:

- Mit? Maga nem akar felelni a kérdésre? Akar vagy nem akar? Nos, még egyszer hát!

- S újra feléje lendítette ujját. - Idehallgasson. Értesült-e vagy nem értesült arról, hogy még egyetlen tanuhoz sem intéztek keresztkérdéseket? Nosza, csak egyetlen szót várok magától. Igen vagy nem?

Wopsle úr késlekedett válaszolni s mi valamennyien kevesebbre kezdtük becsülni őt.

- Nosza! - mondta az idegen. - Hadd segítek magán. Nézze meg azt a papirost, amit a kezében tart. Mi az?

- Hogy mi az? - ismételte Wopsle úr, nagyon megrőkönyödötten bámulva a papirosra.

- Az az újság az - firtatta az idegen a maga gúnyos és gyanusító módján -, az-e, amelyikből imént fölolvasott?

- Kétségtelenül.

- Kétségtelenül! Most hát nézzen bele az újságba és mondja meg nekem, nincs-e benne az a határozott közlés, miszerint a fogoly kifejezetten kijelentette, hogy az ügyvédje azt tanácsolta neki, tartsa fönn védekezési jogát.

- Nos, hiszen ezt épp imént olvastam - mondta Wopsle úr.

- Nem arról van szó, hogy uraságod mit olvasott imént; nem ezt kérdeztem én magától. Tőlem ugyan olvashatja akár a miatyánkot, még pedig akár visszafelé is, ha akarja... s valószínűleg meg is cselekedte már. Az újságjába nézzen! Nem, nem, nem, nem oda barátom, a hasábok-nak nem a felső tájára; hiszen jobban tudhatja, mint én, hol van az; lenn az alján, lenn az alján. (Valamennyien affélét kezdtünk gondolni, hogy Wopsle úr kibúvót keres.) Megvan? Megtalálta!

- Itt van, ni! - mondta Wopsle úr.

- Most hát olvassa el azt a részt és mondja meg nekem, nem áll-e ott határozottan, miszerint a fogoly kifejezetten kijelentette, hogy ügyvédje azt tanácsolta neki, tartsa fönn teljes mérték-ben védekezési jogát? Nosza! Az van-e hát ott, amit maga mondott?

Wopsle úr így felelt:

- Hát nem éppen szórul-szóra...

- Nem éppen szórul-szóra! - ismételte a mondást az úriember keserűen. - De a lényege az?

- Az - mondta Wopsle úr.

- Az! - ismételte az idegen, végignézve a társaság körén és jobbját kinyujtva a tanu Wopsle felé. - Most pedig azt kérdezem maguktól, mit szólnak az olyan ember lelkiismeretéhez, aki ennek a cikknek ezzel a részletével a szeme előtt nyugodtan rá tudja hajtani vánkosára a fejét, miután azt a nyomoruságos fickót vétkesnek mondotta, bár nem is hallgatta meg.

Valamennyien azzal a gyanupörrel kezdtünk élni, hogy Wopsle úr nem az a férfiú, akinek mi hittük és hogy kezdjük látni már, miféle ember, ő.

- És ugyanezt az embert, gondolják meg csak - folytatta az idegen úriember Wopsle úr felé lendítvén a mutatóujját nagyhevesen -, ugyanezt az embert esküdtnek hívhatnák be éppen ennek az ügynek a tárgyalására és ez az ember ily módon bűnbeesvén, egészen nyugodtan tudna visszatérni a családja körébe és egészen nyugodtan tudná ráhajtani a vánkosára a fejét, miután ünnepélyesen letette volt az esküt, hogy híven s becsületesen fogja ezt a legkegyelmesebb urunk, a király és a vádlottak padján ülő fogoly között fölmerült ügyet mérlegelni és lelkiismeretes ítéletet fog mondani a tanuvallomások alapján, Isten őt úgy segélje!

Valamennyien mélységes meggyőződéssel láttuk, hogy a szerencsétlen Wopsle túllőtt a célon s hogy bizony hebehurgya útján jobb volna még idejekorán megállnia.

Az idegen úr most elvitathatatlan tekintélyesség mozdulatával és oly magatartással, amely affélét fejezett ki, mintha mindegyikünkről tudna valami titkot, amely, ha neki azt szellőztetni támadna kedve, egészen bizonyosan vesztünket jelentené, odahagyta most a pad támláját s a két pad közé jött a tűz közelébe, ahol balkezét a zsebében tartva s jobbjának mutatóujját rágogatva, megállt.

- Annak a közlésnek alapján, amit kaptam - mondta, körbejáratva rajtunk a szemét úgy, hogy valamennyien megremegtünk előtte -, okom van hinni, hogy van itt egy kovács maguk között, bizonyos Joseph - vagy Joe - Gargery nevezetű. Melyikük az?

- Hát az én vagyok - mondta Joe.

Az idegen úriember magához intette és Joe odaállt eléje.

- Magának van egy inasa - folytatta az idegen -, általában Pip néven ismeretes? Itt van ez a fiú?

- Itt vagyok! - kiáltottam.

Az idegen nem ismert rám, de én ráismertem személyében arra az úriemberre, akivel a lépcsőn találkoztam volt második látogatásom alkalmával Havisham kisasszonynál. Megjelenése akkor sokkal erősebben hatott rám, semhogy elfelejthettem volna. Megismertem őt mindjárt az első pillanatban, amint a pad támlájára hajlott alakját észrevettem, most pedig, ahogy előtte álltam s ő rátette a vállamra kezét, sorra tudomást vettem újra nagy fejéről, barna színű bőréről, mélyen fészkelő szeméről, bozontos fekete szemöldökéről, súlyos óraláncáról, az állán s orcáján a szakálla helyét jelölő fekete pontok sokaságáról, sőt még az illatos szappan szagáról is a nagy kezén.

- Magánügyben kívánok értekezni magukkal kettejükkel - mondta, miután szemügyre vett nagy nyugodtan. - Eltart majd valamicske ideig. Legjobb lenne hát a lakásukra mennünk. Hogy közölnivalómról előre nyilatkozzam itt, nem tartom helyénvalónak; az ügyről, ha keveset, ha sokat, majd beszélhet tetszése szerint a barátainak azután; ahhoz már semmi közöm.

Ámuló hallgatás közepett ballagtunk el a Vidám Hajósok kocsmájából hárman és ámuló hallgatás közepett ballagtunk hazafelé. Útközben az idegen úriember olykor-olykor rámtekintett s olykor-olykor az ujját harapdálta. Amint a kovácsműhely közelébe érkeztünk, Joe ösztönszerűen fölismervén, hogy itt valami jelentős, ünnepélyes alkalom adódik, előre ment ajtót nyitni. Tárgyalásunk a nagy nappali szobánkban volt, amelyet bágyadtan világított meg egyetlen gyertya lángja.

Megkezdődött pedig azzal, hogy az idegen úriember odaült az asztalhoz, maga elé húzta a gyertyát és jegyzőkönyvében végigpillantott néhány jegyzeten. Aztán újra becsappantotta könyvecskéjét s kissé félretolta a gyertyát, körülkukkantván a sötétben Joe felé és felém, hogy meggyőződjék, melyikünk hol ül.

- Az én nevem - mondotta - Jaggers és londoni ügyvéd vagyok. Meglehetősen ismert ember. Szokatlan ügyletet kell most letárgyalnom magukkal s mindenekelőtt meg kell említenem, hogy az nem tőlem ered. Ha az illető ügyfél a tanácsomat kérte volna, most nem volnék itt. Nem kérte, itt látnak hát. Amit teszek, csupán mint valakinek megbizottja teszem. Ennyi a szerepem, sem több, sem kevesebb.

Tapasztalván, hogy helyéről nem jól lát minket, fölkelt, féllábát fölcsapta az egyik szék támlájára s úgy támaszkodott meg; egyik talpa ilymódon a szék ülőrészén pihent, a másik a padlón.

- Nos, Joseph Gargery, én azt az ajánlatot hoztam magának, hogy ettől a fiatal fickótól, a maga inasától megszabadítanánk magát. Nem volna-e hajlandó felbontani a fiú szerződését az ő kérelme esetén és az ő javára? S kívánna-e ennek a készségének fejében valamit?

- Ments' Isten, hogy én akármit is kívánnék azért, ha Pip boldogulásának nem állom az útját! - mondta Joe nagyot nézve.

- Ments' Isten: szép, jámbor mondás, de nem tartozik a dologra - válaszolt Jaggers úr -, az itt a kérdés, fölbontja-e a szerződést? Kíván-e érte valamit?

- A válaszom erre - felelt Joe eltökélten - nem!

Ahogy Jaggers úr most Joe-ra nézett úgy rémlett nekem, mintha önzetlenségéért bolondnak tartaná. De lélekzetfojtó kíváncsiságom és ámulatom sokkal erősebben megzavart, semhogy erről számot bírtam volna adni magamnak.

- Nagyon szép - mondta Jaggers úr -, vésse jól emlékezetébe ezt az engedékenységet s később sohse igyekezzék változtatni mostani elhatározásán.

- Kicsoda igyekeznék változtatni azon? - vágott vissza Joe.

- Nem mondottam, hogy igyekszik majd erre valaki. Van-e kutyája magának?

- Igenis, van kutyám.

- Akkor hát jusson eszébe, hogy Hangos jó kutya, de Fogdmeg még jobb. Jusson majd eszébe! Eszébe jut-e majd? - hajtogatta Jaggers úr és a szemét behúnyva, olyanformán bólintgatott Joe felé, mintha megbocsátana neki valamit. - Most pedig hadd térek vissza ennek a fiatal fickónak az ügyére. Közölnöm kell magával, hogy neki nagy várnivalói vannak.

Joe meg én levegő után kaptunk és egymásra bámultunk.

- Megbízásom van tudomására hoznom neki - mondta Jaggers úr és az ujját felém lendítette, úgy oldalvást -, hogy csinos kis vagyonba csöppen bele. Továbbá, hogy ennek a vagyonnak mostani birtokosa azt kívánja, szabaduljon ki a fiú haladéktalanul mostani légköréből, és erről a helyéről, és nevelkedjék úri módon, szóval, afféle fiatal fickóként, akinek nagy várnivalói vannak.

Az én álmom széjjelfoszlott; csapongó vágyakozásomon túltett a józan valóság; Havisham kisasszony íme a boldogulásomat igazán nagyarányúan készíti elő.

- Most hát, Pip úr - folytatta az ügyvéd -, azzal, amit még mondanom kell, magához fordulok. Először is értse meg, az illető személyiség, akitől megbízásomat kaptam, azt óhajtja, hogy maga ezután is tartsa meg a Pip nevet. Azt hiszem, nincs kifogása az ellen, hogy nagy várnivalóit ily könnyű föltétel terheli. De ha van valami ellenvetése, hát mondja meg most, mert csak most van itt az ideje.

Szívem oly erősen dobogott, és a fülem annyira zúgott, hogy alig bírtam kinyögni, nincs semmi ellenvetésem.

- Meghiszem azt! Most hát a második dolog, Pip úr, amit meg kell értenie, az, hogy az illető személyiségnek, a maga nagylelkű jótevőjének a neve mélységes titok marad mindaddig, amíg maga az illető személyiség nem közli. Megbízásom megemlíteni még, hogy az illető személyiség szándéka az, miszerint a nevét majd közvetlenül, a saját szája szavával fogja megmondani magának. Hogy ez a szándék mikor fog végrehajtódni, nem tudom; senki sem tudhatja. Lehet, csak évek multán. Most, világosan megérthette, hogy magának ezt firtatnia, vagy bármiféle példálózással, találgatással, akármily távolról is tudakolnia, miféle személyiség ez a személyiség, a leghatározottabban tilos mindannak az érintkezésnek a során, amelyben velem dolga lesz. Ha a lelke mélyén sejti, ki az illető, hát ezt a sejtelmét tartsa meg a lelke mélyén. Nem tartozik ide, hogy ennek az elhatározásnak mik az okai; lehetnek igen komoly és igen súlyos okok, de lehetnek puszta szeszélyből eredők is. Magának nem szabad ezt firtatnia. Ez a föltétel megmásíthatatlan. Hogy maga ezt elfogadja és hogy kötelezi magát a megtartására, ez íme az egyetlen megmásíthatatlan föltétel, amelynek kikötését megköveteli az illető személyiség, akitől megbízásomat kaptam és akinek más tekintetben felelősséggel nem is tartozom. Ez a személyiség ugyanaz, akitől a maga várnivalói származnak, és annak a titoknak a nyitját csak ketten tudjuk: az illető személyiség meg én. Ez a föltétel is tehát, amely magát a boldogulása felé való ekkora emelkedésében terheli, vajmi kevéssé súlyos; de ha valami kifogása van ellene, hát most mondja meg, most az ideje. Beszéljen.

Megint csak nagynehezen bírtam eldadogni, hogy nincs semmiféle kifogásom.

- Meghiszem azt! Most hát, Pip úr, végeztem a föltételekkel.

Bár egyre Pip úrnak szólított és kedvesebben kezdett beszélni velem, mégsem bírt szabadulni a tüntető gyanakvás bizonyos módjától; és most is minduntalan behúnyva szemét és felém lendítve ujját úgy beszélt, mintha azt akarná kifejezni, hogy temérdek olyan dolgot tud rólam, ami hátrányomra lenne, ha szóvá tenni kedve tartaná.

- Ami hátra van még, az már csak részletezése a megállapodásnak - mondta. - Tudnia kell, hogy bár nem egyszer használtam ezt a kifejezést: „várnivalók”, magát nemcsak várásra utalta a sorsa. Máris lefizettek a kezembe akkora pénzösszeget, amelyből bőségesen futja illő neveltetésére és megélhetésére. Lesz szíves engem a gyámjának tekinteni. Ó!...

Én ugyanis hozzáléptem, hogy köszönetet mondjak neki.

- Hadd mondom meg magának mindjárt, hogy én fizetést kapok szolgálataimért, máskülönben nem is teljesíteném azokat. Pártfogójának gondolata az, hogy maga a megváltozott helyzetéhez illőn jobb nevelésben részesüljön és belássa, mennyire fontos és szükséges ennek az előnynek fölhasználását azonnal meg is kezdenie.

Azt mondtam, hogy mindig ez volt a vágyam.

- Nem fontos, hogy a maga vágya, Pip úr, mi volt - mondta -, maradjunk csak a tárgynál! Elegendő, ha most van ily vágya. Vihetem-e azt a választ, hogy hajlandó tanulmányait alkalmas tanítónál azonnal megkezdeni? Így van-e?

Azt dadogtam, igenis, így van.

- Helyes. Most hát még azt kell megkérdeznem, milyen tanító volna kedvére való. Vegye tudomásul, hogy ezt nem tartom éppen bölcs dolognak, de megbízatásom, hogy megkérdezzem. Hallotta-e talán hírét valami oktatónak, akit másiknál különbnek tartana?

En Biddyn és Wopsle úr nagynénjén kívül más oktatókról bizony sohsem hallottam; erre a kérdésre nemmel feleltem tehát.

- Van egy oktató, aki aszerint, amit, egyet-mást, hallottam felőle, megfelelne talán a célunknak - mondta Jaggers úr. - Nem mintha ajánlanám, ezt vegye ám tudomásul, mert én senkit sem szoktam ajánlani. Ez az úriember, akiről beszélek, bizonyos Matthew Pocket úr.

Ah! Azonnal emlékeztem erre a névre. Az a Matthew, akiről Camilla asszony meg az ura beszéltek volt. Az a Matthew, aki ott fog állni Hawisham kisasszony fejénél, amikor Hawisham kisasszony holtan fekszik majd a menyasszonyi ruhájában a menyegzői asztalon.

- Maga ismeri ezt a nevet? - mondta Jaggers úr, ravaszul rám pillantva és aztán behúnyva a szemét, amíg feleletemre várt.

Az én feleletem az volt, hogy igenis, hallottam már ezt a nevet.

- Ó! - mondta. - Maga hallotta ezt a nevet. De a kérdés az, hogy mit szól hozzá?

Azt mondtam, vagy inkább csak igyekeztem mondani, hogy nagy hálára kötelez az ajánlásával -

- Nem úgy, fiatal barátom! - vágott szavamba, ide-oda ingatva nagy fejét nagy lassan -, kapjon csak észbe kissé!

Nem tudtam, miképen kapjak észbe; megint csak rákezdtem, hogy igen hálásan köszönöm az ajánlását -

- Nem úgy, fiatal barátom - vágott szavamba, ide-oda ingatva fejét és ráncolva a homlokát meg mosolyogva egyszerre -; nem, nem, nem; jól kezdi nagyon, de mégsem folytathatja; sokkal fiatalabb még, semhogy engem így léprecsalhatna. Ajánlás nem a megfelelő szó, Pip uram. Keressen csak másikat.

Helyreigazítottam hát magamat, azt mondtam: - Nagy hálára kötelezett azzal, hogy megemlítette Matthew Pocket urat...

- Ez már inkább megjárja! - kiáltott Jaggers úr.

Én pedig kijelentettem még, hogy szívesen próbálkoznám ezzel az úriemberrel.

- Helyes. Majd csak próbálkozzék vele ott az ő saját házában. Az útját megegyengetjük majd hozzá s maga előbb tán megismerkedhetnék a fiával, aki Londonban van. Mikor jönne Londonba?

Azt mondtam (Joe-ra pillantgatva, aki mozdulatlanul bámészkodva állt ott): - Úgy gondolnám, hogy talán mindjárt is mehetnék.

- Előbb - mondta Jaggers úr - néhány rend új ruhát kell szereznie, hogy bejöhessen; még pedig nem munkásruhát. Mondjuk, mához egy hétre. Némi pénz is kell magának. Hagyjak itt húsz guineát?

Nagy hosszú pénzeszacskót húzott ki zsebéből, nagyhidegvérűen s odaszámlálta az aranyakat az asztalra s áttolta elém. Lábát a székről még csak ez alkalommal vette le. Lovagló módra, szétvetve lábát, ült a széken, amikor elém tolta a pénzt és pénzeszacskóját ide-odalóbázva, szemügyre vette Joe-t.

- Nos, Joseph Gargery? Maga némává dermedtnek látszik.

- Az vagyok! - mondta Joe, nagyon határozottan.

- És hát emlékszik-e, abban állapodtunk meg, hogy magának semmit sem követel?

- Abban állapodtunk meg - mondta Joe - és áll is a megállapodásunk. És mindétig is állni fog.

- Hogy-mint állna azonban a dolog - mondta Jaggers úr, meglóbázva a pénzeszacskóját -, ha benne volna a megbízásomban az is, hogy valamelyes ajándékot adjak magának, kárpótlásul?

- Kárpótlásul? Miféle kárnak a pótlásául? - kérdezte Joe.

- A fiú szolgálatainak elvesztéséért.

Joe rátette kezét a vállamra oly gyöngéden, mintha női kéz érintett volna. Gyakran emlékeztem azóta azzal a gondolattal, hogy erejének és szelídségének páros hatalmával olyan, mint a gőzkalapács, amely embert bír szétlapítani és amellyel tojást lehet használatra nyitni.

- Hogy Pip kiszabadul az inaskodásbul - mondta Joe - és hogy elibe mén a jómódnak, hát ez nékem oly szívem szerént való kedves dolog, hogy szóval ki sem mondhatom. Ha penig azt tetszik gondúni, hogy pénz kárpótolhatna engem ezér a kis gyerekér..., aki idegyűtt hozzám a műhejbe... és ő meg én ojjan jó barátok vótunk...

Ó, drága jóságos Joe, akit én oly könnyen el tudtam hagyni és aki iránt oly hálátlan voltam, látlak újra, mint állsz ott, izmos kovácskarodat mint tartod a szemed elé, mellkasod mint hullámzik és hangod mint hal el. Ó, drága, jóságos, hűszívű, gyöngéd Joe, érzem kezed szerető remegését a vállamon oly ünnepélyesen még ma is, mintha valami angyal szárnyának rezgése lett volna!

De akkor bátorítója akartam lenni Joe-nak. Elkapattam magamat jövőbeli szerencsém útvesztőin s nem tudtam visszatalálni azokra a mellékösvényekre, amelyeken ezelőtt együtt jártunk. Arra kértem Joe-t, vígasztalódjék, hiszen (ahogy ő mondotta) mindig a legjobb barátok voltunk, és (ahogy én mondottam) mindig is azok leszünk. Joe csak dörzsölgette-fúrta a szemét a keze puszta csuklójával, mintha bele akart volna fúródni magába, de egyetlen szót sem szólt.

Jaggers úr olyanformán nézett minket, mint aki Joe személyében az elmebajost, az enyémben pedig annak ápolóját látja. Amint ennek a jelenetnek vége volt, pénzeszacskóját, melyet már nem lóbázgatott, a tenyerén mérlegelgetve, ezt mondta:

- Nos, Joseph Gargery, figyelmeztetem magát, ez most az utolsó alkalma. Csak semmi féldolgot velem! Ha hajlandó elfogadni ezt az ajándékot, aminek fölajánlásával engem megbíztak, hát beszéljen és megkapja. Ha ellenben...

Ekkor leírhatatlan meghökkenésére torkába fojtotta a szót az a körülmény, hogy Joe oly szándék legteljesebb látszatával közeledett feléje, mintha vérszomjas ökölharcra akarna kelni vele.

- De most csak annyit mondok ám - kiáltott Joe -, ha az úr azér gyütt ide a hajlékomba, hogy bosszantson meg bolondíjjon engem, hát odakünn tágasabb! Ezzel penig csak azt akarom mondani, ha ember a talpán az úr, hát gyüjjön ide! Ez viszontag azt jelenti, hogy amit én mondok, azt azonképen gondolom is, mert én mán csak így gondúkodom, ha élek, ha belehalok!

Visszahúztam Joe-t, s ő azonnal elcsöndesedett; csak annyit mondott nekem szinte hálálkodó hangon és olyasformán, mintha udvarias fölvilágosító nyilatkozata lenne ez mindenkivel szemközt, akit érdekelhet, hogy biz ő nem hajlandó bosszantatni, bolondíttatni magát saját hajlékában.

Jaggers úr Joe nekigyűrkőzésekor fölállt volt, és meghátrált egészen az ajtóig. Semmi olyas szándékot nem árulva el, mintha kedve lenne még visszatérni, onnan mondogatta felénk búcsúmegjegyzéseit. Ezek pedig a következők voltak:

- Nos, Pip úr, azt hiszem, mivelhogy úriemberré kell nevelődnie, legjobb lesz innen mennél előbb szabadulnia. Mondjuk, mához egy hétre, és közben megkapja majd a nyomtatott címemet. Londonban a bérkocsiállomáson beleül egy bérkocsiba és egyenest hozzám hajtat. Jól értse meg, hogy én véleményt nem mondok, sem jót, sem rosszat arról, amivel megbíznak.

Megbízatásomért megfizetnek és én teljesítem. Nos, jól értse meg ezt végezetül. Jól értse meg.

Felénk lendítette ujját, mindkettőnk felé és, azt hiszem, beszélt volna még tovább is, de úgy látszott, azt hiszi, hogy Joe veszedelmes szándékkal közeledik feléje, s elment.

Olyasvalami jutott eszembe ekkor, ami arra indított, hogy utánaszaladjak, midőn ő már a Vidám Hajósok felé ballagott, ahol a bérelt kocsiját hagyta volt.

- Bocsánatot kérek, Jaggers úr!

- Hóha! - mondta hátrafordulva. - Mi újság?

- Helyesen szeretnék cselekedni, Jaggers úr, úgy, ahogy maga jónak látja; azt gondoltam hát, legjobb lesz megkérdeznem. Nem volna-e kifogásolni való, ha néhány ismerőstől itt a környéken elbúcsúznám, mielőtt útrakelek?

- Nem - mondotta, de olyannak látszott, mintha nem értett volna meg.

- Úgy értem, hogy nemcsak itt a faluban, de odafönn a városban is?

- Nem - mondotta. - Nincs abban kifogásolni való.

Megköszöntem véleményét és visszaszaladtam haza; itt pedig azonnal észrevettem, hogy Joe a főbejáró ajtaját már bezárta, a nappali nagy szobát odahagyta, ott ült a konyhában a tűz előtt s egy-egy kezét egy-egy térdére pihentetve, csak bámult nagyfigyelmesen az izzó parázsba. Én is leültem a tűz elé és bámultam a parázsba és egyetlen szó sem hangzott nagy ideig.

Néném a párnás karosszékében ült a sarokban; Biddy pedig a kézimunkájával a tűzhely előtt; Joe Biddy mellett ült, én Joe mellett ültem a sarokban, szemközt a némemmel. Mennél hosszasabban néztem a parázs izzásába, annál kevésbé mertem Joe-ra nézni; mennél hosszasabban nyomasztott a hallgatás, annál nehezebbnek rémlett megszólalnom.

Végre nekibátorodtam:

- Joe, megmondtad Biddy-nek?

- Nem, Pip - válaszolt Joe nyugodtan nézegetve a tűzbe és a térdét oly erősen lefogva, mintha arról kapott volna bizalmas értesítést, hogy ez a térdpár megszökni készül valamerre -, azt gondútam, hogy majd csak te mondd meg neki, Pip.

- Jobb' szeretném, ha te mondanád meg, Joe.

- Pip a szerencse kedvezésén úri sorba jutott - mondta Joe -, Isten segítse meg benne!

Biddy az ölébe ejtette munkáját s rám nézett. Joe még egyre fogta a maga térdét s szintén rám nézett. Én mindkettőjükre, hol az egyikre, hol a másikra néztem. Némi szünet után mindketten a legszívesebb örömmel üdvözöltek; de üdvözlésükben mégis volt valami gyászos árnyalat, amely bántott kissé.

Föladatomnak véltem Biddy-t (és Biddy megintése révén Joe-t) figyelmeztetni, mennyire fontos kötelesség, hogy barátaim az én szerencsém megteremtőjéről semmit se tudjanak, semmit se beszéljenek. Majd annak idején úgyis kiderül minden, mondottam, és addig nem kell beszélni róla, legföljebb csak annyit, hogy valami titkos jóakaróm nagy várnivalók felé nyitott utat nekem. Biddy elgondolkodva horgasztotta fejét a tűz felé, aztán újra kezébe vette munkáját s azt mondta, vigyázni fog a beszélgetéseire nagyon; Joe pedig, még mindig lefogva a térdét így szólt:

- Ne félj, ne félj, én is vigyázni fogok a nyelvemre, Pip.

Aztán újra sok nagy jószerencsét kívántak s akkora csodálattal tárgyalták megurasodásom gondolatát, hogy már szinte nem is tetszett nekem.

Határtalan türelemmel igyekezett most Biddy a nénémmel valamennyire megértetni, mi történt. Legjobb meggyőződésem szerint azonban minden erőfeszítése kudarcot vallott. Néném csak nevetett és a fejével helyeslést integetett jó sokszor, sőt ezt a két szót: „Pip" és „vagyon" ismételten utána mondta Biddy-nek. De kötve hiszem, hogy ezek a szavak többet jelentettek volna neki, mint akármi választási jelszó s szellemi állapotáról ennél sötétebb képet nem is festhetek.

Sohsem hittem volna, ha nem tapasztalom, de amily mértékben Joe és Biddy a lelkük megszokott derűjét újra visszanyerték, oly mértékben borult el mindinkább az én lelkem világa. Elégedetlen a szerencsémmel természetesen nem lehettem; de nagyon lehetséges, hogy egészen tudtomon kívül elégedetlen voltam önmagammal.

Valahogy úgy ültem mindig, rákönyökölve a térdemre, fejemet a kezemre támasztva s néztem a tűzbe, valahányszor ők az én előmenetelemről beszélgettek és arról, hogy mit kezdenek majd nélkülem s egyéb efféléről. És mindannyiszor, ha azon csíptem rajta egyiküket vagy másikukat, hogy rám néz, bármennyire kedves szokott is lenni a nézésük (már pedig mindegyikük gyakran nézett rám, különösen Biddy), bizonyos módon sértettnek éreztem magamat: mintha irántam valami bizalmatlanságot fejeztek volna ki. Pedig hát Isten a megmondhatója, hogy sem szóval, sem jellel sohasem tették.

Ilyenkor fölkeltem és kinéztem az ajtón; a mi konyhánk ajtaja ugyanis egyenest az éjszakába nyílt és nyári estéken mindig tárva-nyitva volt, hogy friss levegő járhasson rajta. Magukat a csillagokat is, amelyekre fölvetettem szememet, úgy rémlik, csak szegényes, jelentéktelen csillagocskáknak láttam, merthogy azok fölött a közönséges dolgok fölött ragyogdáltak, amelyeknek közepette eddig töltöttem életemet.

- Szombat este - mondtam, midőn kenyér-, sajt-, sör-vacsoránkhoz ültünk. - Öt nap még s itt annak a napnak az előestéje! Majd csak elmúlnak gyorsan ezek a napok.

- Gyorsan, gyorsan múlnak el - mondta Biddy.

- Úgy gondoltam, Joe, hétfőn, ha bemegyek a városba, az új ruhámat megrendelni, megmondom a szabónak, hogy aztán hozzá jövök majd és nála öltözöm át, vagy hogy a ruhát Pumblechook úrhoz küldje nekem. Nagyon kellemetlen volna, ha az itteni népek mind megbámulnának.

- Hubble úr meg a felesége elvégre szintén szívesen látnának új ünneplőben, Pip - mondta Joe, miközben a baltenyerén szorgalmasan vágta szeletekre a kenyerét, amelyen rajta volt a sajt és miközben olyformán pillantgatott az én érintetlen vacsorámra, mintha arra az időre gondolna, amikor még versenyt falatoztunk. - És Wopsle szintén. És a Vidám Hajósok is nagy megtisztelésnek vennék.

- Épp ez az, amitől irtózom, Joe. Akkora hűhót csapnának, oly otromba hűhót, hogy nem bírnám elviselni.

- Hát ammán más dolog, Pip! - mondta Joe. - Ha mán nem bírnád elviselni a saját viseleted mián...

Biddy, aki a néném mellett ült s eléje tartotta a tányérát, most hirtelen ezt kérdezte tőlem:

- Gondoltál-e már arra, hogy mikor mutatod meg majd magadat Gargery úrnak, meg a nénédnek és nekem? Csak megmutatod magad nekünk? Nem?

- Biddy - válaszoltam kissé bosszankodón -, te oly rendkívül fürge vagy, hogy bajos ám lépést tartani veled.

(- Mindig is ilyen fürge volt - mondta Joe.)

- Ha vártál volna csak pillanatig még, Biddy, hát hallhattad volna, mint mondom, hogy a ruhámat batyúba kötve majd idehozom egy este... valószínűleg az elköltözésem napja előtt való estén.

Biddy semmit sem mondott már. S én nagykegyesen megbocsátván hirtelenségét, gyorsan, gyöngéd érzéssel jó éjszakát kívántam neki, meg Joe-nak és fölmentem kamrámba, hogy ágyamba feküdjem. Fölérkezvén kis szobámba, leültem és sokáig nézegettem, mint afféle nyomorúságos kis szobát, melytől íme hamarosan meg fogok válni és amelyen túlemelkedem mindenkorra. S mégis tele volt friss, fiatal emlékekkel s épp most e pillanatban beleestem ugyanabba a zavaros lelkiállapotba, sehogy sem találva helyemet közte és azok között a szebb szobák között, ahol megfordultam, amily lelkiállapotban annyiszor tétováztam a kovács-műhely és Havisham kisasszony szobái, meg Biddy és Estella között.

A nap reggeltől alkonyatig rátűzött padlásszobácskám födelére s így most nagy meleg volt benne. Amint kinyitottam az ablakot s kinéztem rajta, láttam: Joe mint lép ki odalenn lassan a sötét ajtón s lassan mint sétál a friss levegőn néhányszor föl s alá és aztán láttam, mint jön ki Biddy s hozza a Joe pipáját s mint gyujtja meg Joe helyett. Ily későn sohsem szokott volt pipázni Joe s hogy most megtette, arra magyaráztam, bizonyára vígasztalásra van szüksége ilyen vagy olyan okból.

Most odaállt az ajtóba, amely éppen alattam volt, szívta a pipáját, Biddy pedig mellette állt, csöndesen beszélgetett vele s én tudtam, hogy rólam beszélgetnek, mert hallottam, említik a nevemet, még pedig szeretetáthatotta hangon, nem csak egyszer mind a ketten. Nem bírtam volna megtenni, hogy hallgatódzzam, még ha egyebet hallhattam volna is, elhúzódtam tehát az ablaktól s leültem az egyik székre ágyam előtt és ekkor igen bánatos érzés fogott el, amiért-hogy szerencsevárásom ez első estéjének íme minden eddig megélt estémnél magányosabbá kellett válnia.

Amint újra kipillantottam az ablakon, láttam, mint szállingóznak könnyed füstkarikák Joe pipájából felém és képzeletemnek olyan volt ez, mintha Joe áldása szállna rám, az a soha rám-tukmáltnak, soha tüntetőn mutogatottnak nem érzett áldás, ami azonban ott lebeg a levegőben, melyet mind a ketten belélegzünk. Elfujtam gyertyámat s bebujtam az ágyba; és ez az ágy most már nagyon kényelmetlen ágy volt és én benne azt a régi, egészséges álmomat nem aludhattam többé soha már.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

A reggel jelentős változást idézett elő egyetemes életfölfogásomban és annyira derűsebbé varázsolta, hogy alig ismertem rá. Ami legsúlyosabban nyomta lelkemet, az a gondolat volt, hogy még hat nap választ el az útrakelésem napjától; sehogy sem tudtam ugyanis attól a balsejtelemtől szabadulni, hogy közben valami kedvezőtlen fordulat kerekedhetik Londonban és hogy mire odaérek, a város már vagy igen megcsúnyul, vagy egészen eltűnik a föld színéről.

Joe és Biddy csupa együttérzéssel és kedveskedéssel környékeztek, midőn közelgő válásunkról beszéltem; de csak akkor beszéltek róla, ha én szóba hoztam. Reggeli után Joe kihozta inasszerződésemet a nagyszobabeli szekrényből s ezt a papirost bedobtuk most a tűzbe; éreztem, hogy szabad vagyok. Önállóságom minden újszerűségének hangulatában aztán a templomba mentem Joe-val és a szentbeszéd meghallgatása után elgondoltam, hogy a pap aligha beszélt volna a gazdag emberről és a mennybéli kincsről, ha mindenről tudomása van.

Miután korán megebédeltünk, kiballagtam egyedül a láposra, hogy azzal is elintézzem dolgomat. Amint a templom mellett elhaladtam, fenkölt részvétet kezdtem érezni (egyébként már reggel, az istentisztelet alkalmával is éreztem) azok iránt a szegény teremtések iránt, akiknek az ime a sorsuk, hogy egész életük során minden áldott vasárnapon ide járjanak s végül itt feküdjenek sötét ismeretlenül egy-egy alacsony kis zöld halom alatt. Megígértem magamnak, hogy majd teszek értük valamit valamikor, a jobb napokban, s nagyjában kitervelem, mint adok majd ünnepi lakomát, marhasültből, mazsolás puddingból, egy-egy korsó sörből és jó sok kegyes leereszkedésből állót, a falu nagyjának-aprajának.

Már ezelőtt is mindig bizonyos szégyenkezéssel gondoltam azzal a szökevénnyel kötött barátságomra, akit egykor errefelé pillantottam meg, amint előbotorkált a sírok közül, hát még ezen a vasárnapon micsoda érzések szálltak meg, midőn ez a hely újra emlékezetembe idézte azt a megbélyegzett ábrázatú, béklyós, toprongyos, reszkető szegény ördögöt! Egyetlen vígasztalásom az volt, hogy az eset már jó régi, hogy azt az embert kétségtelenül valami nagyon távoli fegyencgyarmatra hurcolták el, hogy akár halottnak is tekinthetem vagy talán valóban meg is halt már.

Az én számomra nincs többé ez a sík, nyirkos lápvidék, nincsenek gátak, sem zsilipek, nincs legelésző szarvasmarha - noha most egyik állat a másik után, úgy látszott, a maga bamba módján egyszerre csak nagyobb tisztelettel adózó arckifejezést ölt, ábrázatát felém fordítja és jó sokáig, amíg csak lehetséges, úgy mereszti szemét a nagy várnivalók várományosára... Isten veletek, ti gyermekkorom örök egyformaságú ismerősei, most én már Londoné vagyok és valami nagy hivatásé: semmi dolgom többé holmi kovácsmunkával s veletek! Ujjongva mentem a vén üteg felé s lefeküdvén tövébe eltöprengve azon a kérdésen, vajjon Havisham kisasszony Estellának szánt-e engem, elaludtam ott.

Mikor fölébredtem, nagyot néztem, látván, hogy Joe a pipáját szivogatva, mellettem ül. Amint a szememet fölnyitottam, kedves mosolygással üdvözölt s így szólt:

- Mivelhogy utolján vagy mán itteni időnek, Pip, gondútam, utánad mék.

- S én, Joe, nagyon örülök, hogy így cselekedtél.

- Köszönöm, Pip.

- Bizonyos lehetsz arról, kedves Joe - mondtam, miután kezet ráztunk -, hogy én téged sohasem foglak elfelejteni.

- Nem, nem, Pip! - mondta Joe elégedett hangon -, arrúl én egészen bizonyos vagyok. Hajh-hajh, kis öregem! Isten-uccse, ippeg csak hozzá köll szokni ehhez a gondolathoz, hogy az ember elhihesse. De hát ojjan kicsi időnk volt a megszokására, az a változás ojjan hirtelen pottyant közibénk, nem igaz?

Valahogy nem egészen volt inyemrevaló, hogy Joe annyira bizonyos rólam. Jobb szerettem volna, ha kissé elérzékenyedik vagy legalább azt mondja: „No, Pip, ez becsületedre válik!”... vagy más effélét mond. Joe első megjegyzésére épp ezért nem is válaszoltam, a másodikra pedig csak annyit, hogy bizony az a hír csakugyan igen hirtelen jött, de hát én mindig arra vágyakoztam, hogy úriemberré legyek és nagyon sokat töprengtem már azon, mit is fogok csinálni, ha az leszek.

- Ne mondjad! Igazán? - mondta Joe. - Hiszen ez csudálatos!

- Milyen kár most, Joe - mondtam -, hogy nem vitted többre, amikor a leckéinket együtt tanultuk itt; nem gondolod?

- Hát tudj’ Isten! - felelt Joe. - Én ojjan szörnyen tökfejű vagyok. Én mán csak a saját mesterségem mestere vagyok. Mindig nagy kár vót az, hogy ojjan szörnyen tökfejű vagyok; de semmiképen sem nagyobb kár mostan, mint vót - no mondjuk, mint amijjen vót egy esztendővel ezelőtt... Elhiszed?

Amit én mondottam, azt úgy értettem volt, hogy mire majd jó sorsba jutok s alkalmam nyílik Joe érdekében tenni valamit, sokkal kedvezőbb lenne a helyzet, ha jobb képzettséggel nagyobbat emelkedhetnék. De ő oly teljesen érzéketlen volt az én megjegyzésem értelme iránt, hogy azt gondoltam, legjobb lesz Biddy-vel beszélnem a dologról.

Azért hát, amint hazaérkezvén, megteáztunk, Biddy-t elvezettem a kis kertünkbe, amely a mellékutcával volt határos és miután hangulatának fölélénkítése végett úgy általánosságban odavetettem, hogy sohasem fogom elfeledni őt, megmondtam neki, hogy bizonyos szívességre szeretném kérni.

- Mégpedig arra, Biddy - mondottam -, hogy soha semmiféle alkalmat ne mulassz el, amin Joe-t előbbre segítheted kissé.

- Hogyan segíthetném őt előbbre? - kérdezte Biddy, kissé szigorúfajta tekintetet vetve reám.

- Nos! Joe drága, jóságos fickó - valóban ő a legdrágább jó fiú az egész világon -, de némely dolgokban mégis csak elmaradt kissé. Például, Biddy, a tanulmányaiban és a szokásaiban.

Habár én ránéztem Biddy-re, midőn beszéltem hozzá és habár ő nagyot nézett, amint befejeztem beszédemet, rám azért mégsem fordította szemét.

- Ó, a szokásai! Talán bizony nem eléggé jók a szokásai? - kérdezte Biddy, letépve egy levelet az egyik szentjános-cserjéről.

- Kedves Biddy, hiszen nagyon is jók lehetnek itt...

- Ó, igazán, hát itt nagyon is jók? - vágott szavamba Biddy, nagyfigyelmesen nézegetve a kezében levő falevelet.

- Hallgass meg hát végig... de ha Joe-t magasabb polcra emelem, amit, remélem, meg fogok tehetni, mihelyt vagyonommal majd teljesen szabadon rendelkezhetem, ezek a szokások aligha szereznének dicsőséget neki.

- S nem gondolod-e, hogy ő jól tudja ezt? - kérdezte Biddy.

Annyira bosszantó kérdés volt ez (mert nekem soha, a legtávolabb vonatkozásban sem jutott eszembe), hogy fölpattantam s így szóltam:

- Biddy, mit akarsz ezzel mondani?

Biddy, aki a falevelet ekkor már széjjelnyomorgatta ujjai között - és azóta engem minden szentjános-cserje erre az estére emlékeztetett s az utcamelléki kis kertre -, így felelt:

- Sohsem gondoltál arra, hogy talán büszke is lehet?

- Büszke? - ismételtem én csúfondáros hangon.

- Ó, sok mindenféle büszkeség van - mondta Biddy a szemembe nézve s fejét csóválgatva -, a büszkeség bizony nemcsak egyfajta ám...

- Nos? Miért nem folytatod? - mondtam.

- Nemcsak egyfajta - folytatta Biddy. - Joe talán sokkal büszkébb, semhogy bárki is kiemelhetné őt onnan, ahol a helyén érzi magát s ahol tiszteletben áll. Az igazat megvallva, bizony azt hiszem, büszke ő ennyire; bárha merész beszéd ilyesmit mondanom neked, hiszen neked ezt sokkal jobban kellene tudnod, mint nekem.

- Biddy - mondtam -, igazán nagyon bánt, hogy ilyen érzésen kaplak rajta. Ezt nem vártam tőled. Irígy vagy, Biddy és sajnálod tőlem ezt a dolgot. Elégedetlenné tesz, hogy én vagyonhoz jutok és nem bírod megállni, hogy ezt az érzésedet el ne áruld.

- Ha van szíved ilyennek gondolni engem - mondta Biddy -, hát csak mondogass ilyeneket. De mondjad újra meg újra, ha van szíved ilyennek gondolni.

- Ha van szíved ilyennek lenni, gondolod, Biddy - mondtam erkölcsösködő és fölényes hangon -, de csak ne vádolj engem. Nagyon elszomorít, hogy ilyesmit kell tapasztalnom s bizony az ilyesmi... az ilyesmi rossz tulajdonsága az emberi természetnek. Szerettem volna minden kis alkalmat is, amely itt csak kínálkozik, fölhasználni, hogy a kedves Joe-t előbbre segítsem. Nagyon elszomorít, hogy efféle érzésen kaptalak íme rajta, Biddy - ismételtem -, bizony, az ilyesmi rossz tulajdonsága az emberi természetnek.

- Szidhatsz vagy dícsérhetsz - válaszolt a szegény Biddy -, de mindenesetre bizonyosra veheted, hogy én itt mindent megteszek, ami erőmtől csak telik. És akármint vélekedel is most, amikor itthagysz minket, rólam, ez a véleményed az én emlékezetemben téged nem változtat el. De azért úri embernek sem kellene igazságtalannak lennie - mondta Biddy félrefordítva fejét.

Újra melegen ismételtem, hogy ilyesmi bizony rossz tulajdonsága az emberi természetnek (s később nyílt is alkalmam tapasztalni, hogy igazam volt ebben, bármennyire nem illett a mondásom Biddy-re) és aztán, miközben Biddy bement a házba, nekivágtam a kis gyalogútnak s kiballagtam a kert kapucskáján, hogy nagy levertségemben kissé elbarangoljak vacsora idejéig, újra érezvén azt az elszomorító és különös valóságot, hogy nagyszerű szerencsémnek az a második estéje is épp oly árvaságos és meg nem nyugtató, amilyen volt az első.

De a reggel megint csak ránk derült és én kegyelmesen bántam Biddy-vel, elejtettük az ügyet. Magamra öltvén legjobb ruhámat oly korán, amily időre csak remélhettem, hogy a kereskedők a boltjukat kinyitják, bementem a városba s ellátogattam Trabb úrhoz, a szabóhoz, aki a bolthelyisége mögötti lakószobácskájában éppen reggelizett s nem tartotta érdemesnek, hogy kijöjjön hozzám, hanem behívott magához.

- Nos! - mondta Trabb úr pajtáskodó hangon -, hogy van és mivel segíthetném?

Trabb úr éppen abban fáradozott, hogy a meleg zsemlyéjét háromfelé vágja, három párnácskává s ezeket a darabokat vajjal kenegette meg, hogy aztán összerakja. Jómódú agglegény volt, nyitott ablaka jól ápolt kis virágos- és gyümölcsöskertre nézett, a kályhája közelében a falba belemélyesztetten jólétre valló vas pénztárszekrény volt látható s én csöppet sem kétel-

kedtem benne, hogy Trabb úr jómódúságának pénzeszacskói ugyancsak megtömik ezt a rekeszt.

- Trabb úr - mondtam -, visszatetsző dolog ugyan, hogy említenem kell, mert hiszen dicsekedésnek látszhatik, de csinos kis vagyont vettem át.

Trabb úr nagyot változott. Vajat, zsemlyeszeletet elfeledve, fölkelt az ágya széléről s ujjait az abroszban megtörölgetve, így szólt:

- Jóságos Isten!

- A gyámomhoz kell mennem Londonba - mondtam s játékosan néhány guineát vettem ki zsebemből s nézegettem - oda pedig finom ruhában szeretnék menni. Megfizetek érte - toldottam, mert attól féltem, hogy különben csak megígéri, de nem készíti el - azonnal készpénzzel.

- Kedves jó uram - mondta Trabb úr s nagy tisztelettel meghajlította a derekát, kitárta karját s bátorkodott engem mindkét felől könyököm külső részén megérinteni - ne sértsen meg ilyesminek az említésével! Szabad-e remélnem, hogy szívesen fogadja legőszintébb szerencsekívánataimat? Kérem, tiszteljen meg bizalmával, legyen kegyes átfáradni bolthelyiségembe.

Trabb úr inasa a környék leghaszontalanabb fickója volt. Érkezésemkor éppen söpörgette a boltot s ezen a robotján hirtelen azzal igyekezett örömet szerezni magának, hogy nagy hebehurgyán rámsöpört. Még akkor is a bolt söpörgetésével foglalkozott, amikor Trabb úr meg én a helyiségbe léptünk s a seprőjével buzgón nekicsapkodott minden útjába eső saroknak és tárgynak, ily módon bizonyára azt akarván kifejezni (én legalább erre magyaráztam), hogy van ő olyan legény, mint akármiféle kovács.

- Ne huppogj már - szólt rá Trabb úr nagyszigorúan, mert úgy váglak kupán mindjárt, hogy leesik a fejed! Kérem, foglaljon helyet, uram. Tessék, például - mondta Trabb úr, egy göngyöleg szövetet lekapván s elém teregetve a bolti asztalra, csakhogy mondjon valamit, mielőtt kezét alája teheti a szövetnek, hogy megmutassa a színe csillanását - ez, kérem, fölséges egy szövet. Ezt a minőségűt nagyon, nagyon ajánlhatom, mert valóban rendkívül jó minőségű. De mutatok néhány másfélét is. Hé, te, add csak ide a négyest! - szólt oda az inashoz, mégpedig rettenetesen szigorú hangon, mert sejtette a veszedelmet, hogy a haszontalan fickó a göngyöleggel meg fog lökni engem, vagy más valami bizalmaskodást követ majd el.

Trabb úr a szigorú tekintetét pillanatig sem vette le a fiúról, míg ez azt a négyes számú szövetet a bolti asztalra nem tette, s újból biztos távolságba nem kotródott. Aztán ráparancsolt, hogy adja le az ötöst meg a nyolcast.

- És nehogy nekem itt valami huncutságot merj csinálni - mondta Trabb úr -, mert megkeserülöd ám, gézengúz, a holtod napjáig.

Trabb úr aztán fölibehajolt a négyes szövetnek, s bizonyos tisztelettől áthatott bizalmasság hangján ajánlotta mint könnyű nyári viseletnek való cikket, mint a nemesség és az előkelő világ köreiben nagy kedveltségnek örvendő cikket, mint igazán olyan cikket, amelyet, hogy egyik derék polgártársának (ha ugyan megengedem polgártársának neveznie engem) megvételre ajánlhatott, mindenkor büszkesége lesz.

- Hozod-e már azt az ötöst meg a nyolcast, te gézengúz - szólt rá aztán a fiúra Trabb úr -, avagy kipenderítselek a boltból s magam szedjem elő?

Kiválasztottam Trabb úr segítségével az egy rend ruhára való anyagot s aztán a lakószobájába mentem vele, hogy ott mértéket vegyen. Mert, bárha volt mértéke rólam s eddig ez teljesen megfelelt neki, mentegetődzőn kezdte rá:

- Most már nem illenék, a mostani körülmények közt, uram, sehogyan sem illenék az...

Trabb úr tehát a szobácskájában oly méréseket és számításokat végzett rajtam, mintha személyem valami földbirtok lett volna, s ő a világ leglelkiismeretesebb mérnöke; akkora gonddal, fáradsággal működött, hogy éreztem, nincs az a csodaöltözet, amely buzgalmáért méltóképen meg tudná jutalmazni. Végre aztán elkészülvén, s miután megígérte, hogy a ruhát csütörtök estére Pumblechook úrhoz fogja küldeni, így szólt, miközben a szoba ajtajának kilincsére tette kezét:

- Jól tudom, uram, hogy Londonban lakó uraságok nem szoktak vidéki mesterembereknél dolgoztatni. De ha néha-néha mégis juttathatna megbízást nekem, mint olyan polgártársának, akivel egykor ugyanegy vidéken lakott, bizony nagy megtiszteltetésnek érezném. Ajánlom magamat, uram, alászolgája. - Ajtót!

Ezt az utolsó szót a fiúnak röpítette, akinek legcsekélyebb sejtelme sem volt róla, hogy ez mit jelentsen. De láttam, mint roskad magába a gyerek, midőn ura a kezét dörzsölgetve kikísér engem, s első határozott tapasztalatom a pénz óriási hatalmáról az volt, hogy ez a hatalom Trabb inasát erkölcsi értelemben valósággal földhöz lapította.

Ez után az emlékezetes esemény után mindenekelőtt a kalaposhoz, a cipőkereskedőhöz és a harisnyaárúsítóhoz mentem, s olyasformán éreztem magamat, mintha a Hobbard anyó kutyája volnék, mert legföljebb csak ennek a kelengyéje követelte meg ennyi mindenféle mesterembernek a szolgálatát. A postakocsihivatalba is elmentem, s arra a kocsira jegyeztettem elő magamat, amelyik a legközelebbi szombaton reggel hét órakor indul. Nem volt szükséges mindenütt megemlítenem, hogy jókora vagyon birtokába jutottam, de valahányszor egy és más helyen szót ejtettem róla, mindjárt az lett a következménye, hogy az illető iparos a figyelmének azt az elkalandozását, amely az utcára való szórakozott bámulgatásban nyilvánult, tüstént megszüntette, s egész érdeklődésével felém fordult. Mindent megrendelvén, amire szükségem lehetett, Pumblechook háza felé ballagtam, s amint ennek az úrnak az üzlete közelébe értem, már meg is pillantottam őt, ott állt boltjának ajtaja előtt.

Nagyon türelmetlenül várt már. Kétkerekű kocsiján korán reggel kirándult volt, s ellátogatott a kovácsműhelybe, ahol elmondták neki a nagy újságot. Most villásreggelire várt engem, amelyet abba a szobába rendelt, ahol George Barnwell tragédiáját hallgattuk volt, s a segédjére ő is ráparancsolt, hogy „félre az útból”, midőn az én szentséges személyem megjelent.

- Kedves barátom - mondta Pumblechook úr, mindkét kezemet megragadva, amint ő meg én és a villásreggeli magunkra maradtunk. - - Szívem legőszintébb érzésével kívánok magának sok-sok szerencsét a vagyonához. Bizony megérdemelte, bizony megérdemelte.

Mindjárt a dologra tért hát, s úgy éreztem, nagyon okosan beszél.

- Ha elgondolom - mondta Pumblechook úr, nagy csodálattal szemlélve engem néhány pillanatig -, hogy én voltam az a szerény eszköz, amely e fordulatot előidézte, valóban büszkévé tevő jutalom.

Arra kértem Pumblechook urat, ne feledje, hogy erről a pontról sem nyiltan, sem célozgatón beszélni nem szabad.

- Kedves fiatal barátom - mondta Pumblechook úr -, ha ugyan megengedi, hogy így szólítsam...

- Természetesen - dörmögtem és Pumblechook úr megint megragadta mind a két kezemet, a mellényén pedig olyanforma hullámzást remegtetett végig, amely érzelmek hullámzását látszott elárulni, éppen csak az volt a baj, hogy ez a remegés a szívtájék alsó részén is túlterjedt kissé.

- Kedves fiatal barátom, egészen nyugodt lehet, távollétében én mindent el fogok követni, ami csekélységemtől csak telik, hogy Joseph erről a tilalomról soha meg ne feledkezzék... Joseph! - ismételte Pumblechook úr részvétes nekibuzdulás hangján. - Joseph!! Joseph!!! - Aztán megrázta fejét, s megkopogtatta, ily módon jelezve, hogy tudja, Joseph-ben hol a hiba.

- De kedves fiatal barátom - folytatta Pumblechook úr -, maga bizonyára éhes már, bizonyára fáradt. Ugyan foglaljon már helyet. Itt ez a jérce, a Vadkan-ból hozattam, itt ez a nyelv, szintén a Vadkan-ból hozattam és itt még néhány jó kis falat, amit mind a Vadkan-ból hozattam; remélem, nem fogja megvetni... De hát - mondta Pumblechook úr felpattanva, alig hogy leült -, csakugyan azt látom én itt magam előtt, akivel gyermeksége boldog napjaiban úgy eljátszogattam? És szabad-e, igazán szabad-e?...

Ez a „szabad-e?” azt jelentette volna tán, hogy megszoríthatja-e kezemet? Rámondtam, hogy szabad, s ő csakugyan megszorítgatta kezemet, aztán leült.

- Ez meg itt egy kis bor - mondta Pumblechook úr -, csupa hálából hadd igyunk valamicskét Szerencse istenasszony egészségére, a kedvenceit ő mindig hasonló bölcsességgel választja ki! És mégis íme lehetetlen - mondta Pumblechook úr megint fölemelkedvén -, ha ilyen embert látok magam előtt, ha ilyen ember egészségére iszom, hogy ki ne fejezzem ismételten is... szabad? Igazán szabad...?

Rámondtam, hogy szabad s ő újra megszorította kezemet, majd fenékig itta poharát, amelyet aztán fordítottan tett az asztalra. Én hasonlóképen cselekedtem s a bor, még ha ivás előtt jó magam álltam volna is a fejem tetejére fordítottan, még akkor sem mehetett volna jobban a fejembe, mint ahogyan most ment.

Pumblechook úr elém tette a májas mellrészt, valamint a nyelvhús legjavát s maga ehhez képest alig vett valamit a tányérjára.

- Hajh-hajh, jércécském, jércécském! Bizonyára sohsem álmodtad te - mondta Pumblechook úr, a tálon pironkodó sült jércéhez intézve szavait -, amikor még pici csibe voltál, micsoda szerencse fog érni! Bizonyára sohsem álmodtad, hogy e szerény hajlékban itt olyasvalakinek fogsz ízleni, aki... - mondta Pumblechook úr újra fölemelkedvén -, de szabad-e, igazán szabad-e?...

Fölöslegesnek kezdett látszani ama formaság betartása, hogy megvárja, míg rámondom a „szabad” szócskát, mindjárt megszorította hát kezemet. De hogy miképen sikerülhetett ezt a műveletet annyiszor megismételnie oly ügyesen, hogy késemen egyetlen egyszer sem sebezte meg kezét, nem bírtam fölérni ésszel.

- És a testvérnénje - kezdte rá aztán, pár pillanatig egyfolytában eszegetvén -, akit az a megtiszteltetés ért, hogy csak úgy kézről nevelhette fel! Elszomorító dolog az, kérem, hogy ő egyáltalában nem bírja ennek a tisztességnek az egész nagy jelentőségét megérteni. Szabad...?

Észrevettem, hogy megint nekemkészülődik, szavába vágtam hát:

- Igyunk a néném egészségére!

- Ah! - kiáltott Pumblechook úr hátravetve magát a székében s valósággal magába roskadva ámulatában -, ez az, amin meglátszik, ki az úriember, nagyuram! (Nem tudom, ki lehetett ez a nagyúr, én semmiesetre sem lehettem, rajtam kívül pedig más vendég nem volt a szobában); ez az, amin meglátszik, ki a nemesérzésű ember, nagyuram! Mindig csupa megbocsátás, csupa kedvesség! Közönségesfajta ember - mondta a szolgaiaslelkű Pumblechook, poharát anélkül, hogy ivott volna belőle, letéve s ültéből újra feltápászkodva -, úgy lehet, szószaporításnak venné ezt... De szabad...?

Az újabb kézszorítást is megcselekedvén, újra leült s poharát néném egészségére ürítette. - És sohse ítéljük meg elvakultan - mondta Pumblechook úr - az ő vérmérsékletének a hibáit, reméljük, mindig jót akar.

Körülbelül ekkor volt, hogy észrevettem, mennyire pirosodik az arca; ami engem magamat illet, olyasfélét éreztem, mintha egész valóm ily borfűtötte, tüzelő arc volna.

Megmondtam Pumblechook úrnak, hogy új ruhámat ide az ő házába szeretném küldetni, s ő valóságos elragadtatással fogadta, hogy ekkora kitüntetésre méltatom. Megemlítettem, mint késztetett erre a kívánságra az a vágyam, hogy ne kelljen a községben feltűnést keltenem, s ő ezért valósággal égig dicsért. Tudatta velem, hogy rajta kívül senki sem méltó a bizalmamra és - szóval: szabad-e?... Aztán csupa gyöngédség hangján azt kérdezte tőlem, emlékszem-e még gyerekes játszadozásunkra a számokkal és arra a napra, amikor a városházára mentünk az inasszerződésem megkötése végett, és hogy - egy szó, mint száz - mindig mennyire kedves emberem volt, mennyire szívem szerint való jó barátom. De még ha tízszer annyi pohár bort iszom is, amennyit ittam, mégis tudtam volna, hogy velem ő sohasem állt ily lábon, s lelkem mélyén ilyesminek még a gondolatát is visszautasítottam volna. Mindazonáltal, emlékszem, meggyőződésszerűen olyasmit is éreztem, hogy eddig tévesen vélekedtem róla és hogy ő bizony okos, ügyes, jólelkű, pompás fickó.

Csakhamar akkora bizalommal kezdett viseltetni irántam, hogy tanácsot kért tőlem saját üzleti ügyei dolgában. Említette, hogy telepén, ha ezt megnagyobbíthatná, kiváló alkalom kínálkoznék a gabonaforgalom és magkereskedelem monopóliumára és igen nagy elágaztatására, még pedig oly kiváló alkalom, amilyen még sem ezen a vidéken, sem máshol, sohasem kínálkozott. Úgy látja, hogy valóban fényes vagyont szerezhetne, s e cél eléréséhez semmi egyebe nem hiányzik, csak valamivel Több Tőke kellene. Ezen a két kis szón fordul meg minden: több tőke. Most hát ő (Pumblechook) azt hiszi, ha akadna társ, nagyuram, akinek egyébként az egész üzlettel semmi egyéb dolga nem lenne, csak éppen hogy egyszer-másszor, amikor tetszenék neki, eljöjjön, akár maga, akár valami képviselője személyében a könyvek ellenőrzésére és eljöjjön kétszer esztendőnként az ötven százalékos haszonrészesedéséit, - ha tehát efféle tőke fektetődnek be ebbe az üzletbe, hát ő azt hiszi, olyan alkalom ez, amilyennél jobbat vállalkozó szellemű és vagyonos fiatalember sehol a világon nem méltathatna figyelmére. De miképen vélekedem erről az ügyről én? Neki nagy a bizalma az én ítéletemben, nos, miképen vélekedem én? Megmondtam hát neki véleményemet, csak ennyit:

- Várni kell!

Ennek a véleménynek a nagyszerűsége és világossága annyira meglepte, hogy nem is kérdezte már, szabad-e megszorítania kezemet, csak azt mondta, meg kell tennie s megtette.

Ami bor csak volt az asztalon, megittuk s Pumblechook úr újra meg újra megfogadta, hogy Joseph-et rendben fogja tartani (nem tudom, mi módon), nekem pedig folyton és hathatósan igyekszik majd jó szolgálatokat tenni (nem tudom, miféle jó szolgálatokat). Aztán tudomásomra adta, amit most hallottam először életemben s amit ő eddig csakugyan csodálatosan meg tudott őrizni titkául, hogy állítólag mindig mondogatta rólam: „Ez a fiú nem közönséges gyerek ám és, emlékezzetek majd szavamra, a szerencséje sem lesz közönséges szerencse, bizony!” Könnyes csillanású mosolygás kíséretében mondta, mily különös ez, ha most visszagondol rá az ember és én ugyanezt mondtam. Végül is kimentem a szabad levegőre, ahol afféle határozatlan érzésem támadt, mintha a napfény fölöttébb szokatlanul viselkednék s egyszerre csak azon vettem észre magamat, hogy a vámsorompóig jutottam, nem is tudván, mekkora utat jártam.

Itt eszméltem magamra, midőn hallottam, hogy Pumblechook úr utánam kiabál. Messze volt tőlem a napfényes úton s nagyban integetett nekem, hogy várjam meg. Vártam tehát s ő végre lihegve hozzámérkezett.

- Nem, kedves barátom - mondta, amint újra lélekzethez jutott valamennyire, hogy beszélni bírt -, nem, nem, ha tehetek róla! Ez az alkalom el ne múljék csak úgy, hogy maga a leereszkedő kedvességének azzal a jelével ne tüntetne ki... Szabad, mint régi jóbarátjának és pártfogójának? Szabad?

Legalább is századszor szorítottuk már meg egymás kezét s Pumblechook most egy arra hajtó fiatal fuvarosra a legmélységesebb felháborodás hangján szólt rá, hogy térjen ki előlem. Aztán áldását adta rám és búcsút integetett kezével, míg csak el nem tűntem az út egyik kanyarulata mögé; itt aztán letértem a mezőségre s nagyot aludtam egy bokor tövében, mielőtt folytattam utamat hazafelé!

Londoni utamra csak kis podgyászt kellett magammal vinnem, mert ami kevés holmim volt, abból vajmi kevés lehetett alkalmas arra, hogy új helyzetemben hasznát vegyem. De még aznap délután csomagolni kezdtem és szinte eszelősen becsomagoltam oly dolgokat is, amelyekre másnap reggel még szükségem volt, annyira megszállt a képzelődés, hogy pillanatig sem szabad késlekednem.

Így mult el kedd, szerda, csütörtök; pénteken reggel aztán elmentem Pumblechook úrhoz, hogy átöltözzem új ruhámba s meglátogassam Havisham kisasszonyt. Bevezettek Pumblechook úr saját külön szobájába, hogy ott öltözködjem s ez a szoba külön erre az alkalomra tiszta törülközőkkel ékesítetten várta ezt a nagy eseményt. Új ruhámban persze kissé csalódottnak éreztem magamat. Azt hiszem, új, várva-várt ruha soha még egyetlenegy sem volt olyan, amely felöltéskor, amióta egyáltalában csak szokás öltözködni, teljesen megfelelt volna a gazdája kívánságainak. De aztán, mikor már vagy félórája rajtam volt az új ruha s miután Pumblechook úr rendkívül kicsi tükrét töméntelen mindenféle állásba billentgettem, hiába próbálva meglátni benne lábszáraimat, végre jobban kezdett már tetszeni. Mivel aznap az egyik, tán tíz mérföldnyire fekvő szomszéd városban vásár volt, Pumblechook urat nem találtam odahaza. Nem mondtam volt meg neki, mikor szándékozom elutazni s így nem látszott valószínűnek, hogy előzőleg még egyszer megszoríthatja kezemet. Jobb megoldást nem is kívánhattam volna; új díszemben tehát kisétáltam, de szégyeltem elmenni a szabó előtt, mindenképen az volt a gyanum, hogy hátrányomra válik az új ruha, talán olyannak látszom benne, amilyen Joe a vasárnapi ruhájában.

Nagy kerülőt jártam, csupa mellékutcán haladva Havisham kisasszony háza felé s ott azután kesztyűm hosszú merev ujjai miatt nagyon elkényszeredett módon csöngettem be, Sarah Pocket odajött a kapuhoz s valósággal visszatántorodott, amint ily megváltozottnak látott; dióhéjábrázata barnáról zöldre meg sárgára színesedett hirtelen.

- Te vagy?! - álmélkodott -, te, ó, micsoda istencsodája! Mit kívánsz?

- Londonba utazom, Pocket kisasszony - mondtam -, és szeretnék Havisham kisasszonytól elbúcsúzni.

Nem vártak itt engem, mert Pocket kisasszony otthagyott az udvaron, előbb elment megkérdezni, vajjon beengedhet-e. Kisvártatva visszatért s fölvezetett, útközben egyre rámmereszt-getve a szemét.

Havisham kisasszony a botjára támaszkodón abban a szobájában, ahol a terített asztal állt, éppen a sétáját járta. A szoba világítása ugyanolyan volt, mint másszor s a kisasszony a mi belépésünk neszére megállt és felénk fordult. Ekkor éppen az emlékezetes lakodalmi torta közelében állott.

- Ne menj el, Sarah - mondta. - Nos, Pip?

- Holnap elutazom Londonba, Havisham kisasszony - szóltam nagyon vigyázva minden szavamra - s azt gondoltam, nem tetszik tán rossz néven venni, ha eljövök búcsúzni.

- Még pedig ilyen kicsínosítottan, Pip! - mondta s mankójával úgy körüllegyintgetett, mintha ő, az a jótéttündér, aki engem így elváltoztatott, most még valami utolsó adománnyal ajándékozna meg.

- Olyan csodálatos szerencse ért engem, amióta legutóbb láttam Havisham kisasszonyt - suttogtam - és oly igen-igen nagy hálát érzek érte, Havisham kisasszony.

- Úgy-e, úgy-e! - mondta nyilvánvaló kárörömmel pillantva a durcás irígy Sarah-ra. - Itt volt Jaggers úr. Hallottam a dologról, Pip. Holnap utazol hát?

- Holnap, Havisham kisasszony.

- És hát örökbe fogadott valami gazdag személy?

- Igenis, Havisham kisasszony.

- Nem nevezte meg magát?

- Nem, Havisham kisasszony.

- És Jaggers úr a gyámod?

- Igenis, Havisham kisasszony.

Valósággal tobzódott ezekben a kérdésekben s feleletekben, akkora öröme telt a Sarah Pocket hüledező irígységében.

- Nos - folytatta -, sokat ígérő pálya van előtted. Légy jó... érdemeld meg és fogadd meg Jaggers úr utasításait. - Rámnézett, aztán Sarah Pocket-ra s Sarah Pocket arckifejezésének elváltozásai kegyetlen mosolygást csaltak lesve figyelő arcára. - Isten veled, Pip!... Nemde, mindig megtartod a Pip nevet!

- Megtartom, Havisham kisasszony.

- Isten áldjon, Pip!

Felém nyujtotta kezét, én pedig térdre ereszkedtem és ajkamhoz szorítottam ezt a kezet. Előzetesen nem terveztem volt ki, hogy mi módon fogok búcsúzni s ebben a pillanatban legtermészetesebbnek ezt a módot éreztem. Havisham kisasszony a kísérteties szemével diadalmaskodón nézett Sarah Pocket-ra s én ily helyzetben hagytam el az én jótéttündéremet, ahogy mindkét kezével botjára támaszkodva ott állt a bágyadt világosságú szoba közepén az enyészetes menyegzői torta közelében, amely szürkén komorkodott a pókhálók alatt.

Sarah Pocket levezetett, mintha valami eltávolítani való kísértet lettem volna. Sehogy sem bírt külsőm megváltozásán érzett ámulatából magához térni; egészen megsemmisültnek rémlett. Én így szóltam hozzá:

- Isten áldja meg, Pocket kisasszony - de ő csak bámult, bámult rám, egyéb nem telt tőle, tudatának kábulatában még azt sem vette észre, hogy mondtam neki valamit. Elhagyván a házat, azonnal Pumblechook úrhoz siettem vissza, új ruhámat levetettem, egybecsomagoltam s útra keltem hazafelé a régi ruhámban, amelyet, őszintén megvallva, sokkal kényelmesebb volt viselnem, bár még a csomagomat is cipelnem kellett.

Most pedig elmult az a hat nap, amelyről azt gondoltam volt, hogy oly lassan fog elmúlni, ez az idő bizony nagyon gyorsan telt el; a közelgő holnap pedig határozottabban meredt szemembe, mint ahogy én az ő szemébe bírtam nézni. Ahogy a hat este ötté, néggyé, hárommá,

kettővé olvadt, Joe és Biddy társasága egyre kedvesebb lett nekem. Ezen az utolsó estén az ő kedvükért új ruhámba öltöztem és ebben a pompámban maradtam, úgy üldögéltem ott közöttük, míg csak el nem jött a lefekvés ideje. Ez alkalommal meleg vacsoránk volt, ékessége a mellőzhetetlen sült kappan s befejezésül puncsot ittunk. Mindhárman nagyon szomorúak voltunk s hiába igyekeztünk úgy tenni, mintha jókedvünk volna.

Úgy volt, hogy reggel öt órakor kelek majd útra kis falunkból, kis podgyászzsákomat magam cipelem, azt mondtam hát Joe-nak, hogy egészen egyedül akarok elmenni. Ez a vágyam - félek, nagyon félek - abból a vélekedésemből fakadhatott, hogy Joe közt és köztem, ha együtt mennénk a postakocsiállomásra, igen kirívó ellentét mutatkoznék. Akkor ugyan azzal áltattam magamat, hogy semmi efféle szégyenkezés nem szennyezi szándékomat, de amint aztán ezen az utolsó estén fölmentem szobácskámba, éreztem, meg kell vallanom önmagamnak, hogy mégis csak úgy van az s különös ösztökélés nógatott, hogy menjek azonnal vissza Joe-hoz s kérjem meg, reggel mégis kísérjen el. De nem mentem vissza.

Egész éjjel postakocsikról álmodtam, amelyek ahelyett, hogy Londonba mentek volna, csupa más, bolondul helytelen irányba vittek engem s amelyeket hol kutyák, hol macskák, hol sertések, hol emberek húztak, sohasem lovak. Ilyen képtelen, szerencsétlen utazások foglalkoztattak, míg csak hajnalodni nem kezdett s a madarak éneke meg nem szólalt. Akkor aztán fölkeltem, félig-meddig felöltöztem s odaültem az ablakba, hogy mégegyszer, utólszor kinézegessek s amíg ott üldögéltem, újra elnyomott az álom.

Biddy oly korán kelt a reggelim megfőzése végett, hogy bár talán egy órát sem aludtam még, a konyha tűzhelyéről fölszálló füst szagától hirtelen azzal a rettenetes gondolattal szökkentem talpra, hogy bizonyára késő délután van már. De még jóval később sem bírtam rászánni magamat, hogy lemenjek, még jóval azután sem, hogy a konyhából a teáscsészék csörrenése fülembe hangzott és amikor már egészen fölöltöztem. Végül is mindaddig fönmaradtam és pedig újra meg újra azzal igyekezve megcsalni magamat, hogy kis podgyászzsákomat kiszíjaztam s fölbontottam, aztán pedig megint egybecsomagoltam s beszíjaztam, míg csak Biddy be nem kiáltott hozzám, hogy siessek, későn van.

Gyors reggeli volt ez és semminek sem éreztem ízét. Fölkeltem az asztal mellől s különös vidámkodó hangon, mintha a dolog épp most jutott volna eszembe, így szóltam:

- Nos! Azt hiszem, indulnom kell már!

S megcsókoltam nénémet, aki a karosszékében nevetgélt, bólintgatott és reszketett, aztán megcsókoltam Biddyt s végül Joe nyakába fontam karomat. Végül fölkaptam kis podgyászzsákomat s kimentem. Körükből való távozásom utolsó mozzanata az volt, hogy valami neszt hallván hátam mögül s hátrapillantván láttam, Joe valami régi cipőt dob utánam és Biddy utánam dobja a cipő párját. Megálltam, hogy kalapommal búcsút integessek, a kedves öreg Joe erre izmos jobbjával integetett búcsút a feje fölött s rekedt hangon „hurrá”-t kiáltott, Biddy pedig a kötényével takarta el arcát.

Tovasiettem s arra gondoltam, hogy mégis csak könnyebben esett meg a válás, mint ahogy képzeltem, hogy meg fog esni és hogy bizony semmiképen sem lett volna jó, ha a postakocsiállomáson az egész utca szemeláttára dobtak volna holmi régi cipőt utánam. Fütyörésztem és nem bántam már, hogy megyek. De a falu oly csupa békesség és nyugalom volt és a lenge ködök oly ünnepélyesen emelkedtek, mintha az egész világot akarnák szemem elé tárni és én egykor oly ártatlan és kicsike voltam itt és odakünn távol minden oly ismeretlen, oly nagy volt, hogy hirtelen csak valami sóhajtoztató, megzokogtató érzés vett rajtam erőt s megeredt a könnyem.

Épp a faluvégi útmutatócölöphöz értem, rátettem kezemet s így szóltam:

- Isten veled, kedves, kedves barátom, Isten veled!

A jó ég tudja, sohsem kellene szégyelnünk könnyeinket, hiszen ezek elmosó záporul omlanak arra a megvakító földi porra, amely kemény szívünket ellepi. Jobb voltam ez után a sírás után, mint előtte - bánatosabb, a hálátlanságomra mélyebben ráeszmélő, nemesebb. Ha előbb sírok, Joe most velem lett volna.

Annyira ellágyítottak ezek a könnyek, valamint azok is, amelyek tovaballagásom csöndes útján minduntalan szemembe törtek, hogy mire aztán a kocsin ültem s ez kirobogott már a városból, fájó szívvel fontolgattam, vajjon, mihelyt lovakat váltunk, ne szálljak-e le, ne menjek-e vissza, még egy estét ne töltsek-e otthon s azután hadd lehessen jobb, szebb búcsúzásom. Elérkeztünk a lóváltó állomásra, de én még nem határoztam volt; megnyugtatásomul azonban azt mondtam magamnak, hogy hiszen a következő váltáskor is leszállhatok még, ráérek visszamenni onnan is. S miközben ily fontolgatással foglalkoztam, képzelődésem egy embert, aki az úton szemközt jött velünk, Joe-hoz tökéletesen hasonlónak nézett s szívem hirtelen heves dobogásnak indult. - Mintha bizony Joe ott lehetett volna!

Újra váltottunk s aztán megint és aztán már sokkal később volt és sokkal messzebb, semhogy visszaindulhattam volna, tovább utaztam tehát. A ködök pedig mind felszálltak most már és a világ ott terült előttem.

Ezzel végződik, íme, Pip várakozásainak első időszaka.

HUSZADIK FEJEZET.

Városkánkból a fővárosig vagy öt órai út volt az utunk. Valamivel dél ideje után volt, amikor négylovas postakocsink, amelynek egyik utasa voltam, belejutott annak a nyüzsgő forgalomnak a sodrába, amely Londonban a Cross-keys, a Wood-street és a Cheapside táján kering.

Mi, britek, akkoriban valamennyien egyetértettünk abban, hogy egyszerűen fölségsértés, ha valaki kétségbevonja, hogy nem mi vagyunk a világ legkülönb népe, s hogy mindenünk épp úgy nem a legkülönb: máskülönben, bár London mérhetetlen nagysága szinte megrémített, azt hiszem, bizony elfogott volna valami halk kétségféle, vajjon ez a város tulajdonképen nem meglehetősen csúnya, szabálytalan, szűk és füstös-e.

Jaggers úr, az ígéretéhez híven, megküldte volt nekem a lakása címét; a Little Britain-en lakott s kártyájára még ráírta: „Közvetlenül Smithfield-en túl s a posta tőszomszédságában". Mindazonáltal egy bérkocsis, akinek a maszatos köpönyegét annyi rétűnek látszó gallér borította, ahány éves maga ez a köpönyeg lehetett, felcsípett engem a kocsijára, s ennek ajtaját oly csattanó és csörömpölő módon csukta rám, mintha legalább is 50 mérföldnyire kellene vinnie. Jó sokáig tartott, míg fölcihelődött a bakra, amelyet, amennyire emlékszem, valami borsózöld, ócska pokróctakaró díszített, olyan, hogy ugyancsak meglátszott rajta, mily vetekedő sikerrel vettek részt elpusztításában az időjárás változásai, meg a molyok. Ez a kocsi különben is csodálatos fogat volt; külsején hat grófi korona csillogott, hátsó részén rongyos szíjak fityegtek, hogy, tudom is én, hány urasági inas kapaszkodhassék meg bennük, alattuk pedig olyan vasrács volt, amely minden utcakölyköt visszariaszthatott attól a kísértéstől, hogy műkedvelőképen urasági inasnak kapjon fel rá.

Alig jutott időm átadni magamat annak az élvezetnek, hogy ily remek kocsi visz engem, s egyúttal megállapítani, mennyire olyanféle benne a levegő, akárcsak valami nyirkos szalmaraktárban, ahová még valami rongytartó kamráé is párolog, s törni a fejemet azon, hogy a lovak zaboszsákja tulajdonképen miért is van benn a kocsiban, midőn észrevettem, hogy a kocsis a bakon mint készülődik már olyanformán, mintha mindjárt megállnánk. Meg is álltunk nyomban, még pedig valami sötét utcában egy hivatalos helyiség előtt, amelynek nyitott ajtaján ez a felírás ékeskedett: M r . J a g g e r s .

- Mi a díj? - kérdeztem a kocsistól.

- Egy shilling - mondta a kocsis -, ha csak nem tetszik többet adni.

Én természetesen azt mondtam, hogy dehogy is tetszik többet adnom.

- Akkor hát muszáj beérnem egy shillinggel - válaszolt a kocsis. - Semmi kedvem kellemetlenséget szerezni nyakamba. Ösmerem én ő t e t !

Félszemét behúnyva sötét pillantást vetett Jaggers nevére s rázta a fejét.

Amint átvette shillingjét s bizonyos idő multán sikerült a bakjára fölkapaszkodni, elindította lovait (ami, úgy látszott, megkönnyebbülést szerzett lelkének), én pedig kis kézi podgyászommal bementem az iroda elülső helyiségébe s megkérdeztem, Jaggers úr idehaza van-e.

- Nincs itthon - felelt az irodatiszt. - A törvényszéken van most. Pip úrhoz van szerencsém?

Megmondtam neki, hogy csakugyan, az vagyok.

- Jaggers úr azt az üzenetet hagyta számára, hogy várja meg őt a szobájában. Nem tudta megmondani, meddig marad oda, mert ügye van soron. De természetesen magától értődik, mivel drága az ideje, nem marad tovább, csak amíg az ügyfelén segíteni tud.

Ezt mondván az irodatiszt, a helyiség hátsó részén ajtót nyitott nekem s egy belső szobába vezetett. Itt valami félszemű úriembert pillantottam meg, bársonykabátos, térdnadrágos embert, aki, midőn ujságolvasásában megzavartuk, a kabátja ujjába törölte az orrát.

- Menjen ki s várakozzék odakünn, Mike - mondta az irodatiszt.

Én rákezdtem, hogy remélem, tán nem lennék alkalmatlan, midőn az irodatiszt ezt az úriembert minden teketória nélkül egyszerűen kituszkolta a szobából, a prémsapkáját utána dobta, engem pedig magamra hagyott.

Jaggers úr szobája a világosságot csak egyetlen, még pedig mennyezetbeli ablakon kapta s nagyon nyomasztó hangulatú szoba volt; ez a tetőablak oly szeszélyes toldott-foldott tapasztottságban ékeskedett ott, akárcsak valami összevisszavert fej és a szomszédházak elferdült képe olyanformának látszott, mintha valamennyi azért ferdült volna így el, hogy ezen az ablakon keresztül lebámészkodhassék énrám. Papirosok, iratok nem hevertek itt oly nagy számmal, mint amennyit előzőleg gondoltam, hogy látni fogok, de szemembe tűnt néhány különös tárgy, olyan, amilyet nem gondoltam, hogy látni fogok itt - például egy ócska, rozsdás pisztoly, egy kard a hüvelyében, több furcsa külsejű ládikó, meg csomag s egy könyvespolc deszkáján két sajátságosan puffadt arc agyagmása, mind a két ábrázat orra tájékán valami torz elfintorulás. Jaggers úr magas támlájú, saját külön karosszéke hollófekete szőrű lóbőrrel borított szék volt s nagy sárgarézszögek soraival kiverten olyan hatást keltett, akárcsak valami koporsó, s nekem úgy rémlett, ott látom ebben a székben Jaggers urat, ahogy hátradőlten ül benne és harapdálja mutatóujját valamely ügyfele előtt. A szoba szűk volt s az ügyfeleknek úgy látszott, az volt a szokásuk, hogy hátukkal nekitámaszkodjanak a falnak, mert biz ez, különösen Jaggers úr karosszékével szemközt vállmagasságban csupa kopottság volt és piszok. És eszembe jutott az is, hogy a félszemű úriember a fal mentén kotródott végig, amikor egészen ártatlanul oka lettem, hogy miattam kitették a szűrét.

Beleültem az ügyfelek székébe, amely Jaggers úr karosszékével éppen szemközt állt s egyszerre mintha csak elvarázsolt volna ennek a helyiségnek borzalmasan különös levegője. Ráeszméltem most, hogy az irodatiszt is, akárcsak az ura, olyan arckifejezésű, mintha mindenkiről tudna valami rosszat. Találgatásnak adtam fejemet, vajjon ezenkívül hány följebbvaló tollforgató is lehet még itt s vajjon azok is mind ugyanilyen ártó indulattal zsarnokoskodnak-e az ilyen magunkfajta rabszolgafajzaton. Aztán találgatni kezdtem mindezeknek a különös tárgyaknak a történetét, amelyek ebben a szobában szanaszét hevertek s hogy vajjon mi úton-módon kerültek ide; és hogy az a két megdagadt ábrázat vajjon Jaggers úr családjának valamely két tagjáé-e és ha csakugyan oly szerencsétlen, hogy ilyen rosszképű rokonsága van, miért kellett ezt a két pofát itt ezen a poros polcon fekete korompihéknek és legyeknek áldozatául kitennie, ahelyett, hogy otthon adott volna nekik helyet. Persze még nem ismertem, sohsem tapasztaltam a londoni nyári napok sajátosságait s talán a hőség s az a por és homokcsapadék, amely a tárgyakat ellepte, ült meg oly nyomasztó hangulattal engem. De álmélkodón és várakozón mindaddig ott ültem a Jaggers úr fülledt szobájában, míg csak végül mégsem bírtam már nézni azt a két arcmást ott azon a polcon, Jaggers úr karosszéke fölött s fölugrottam és kimentem.

Az irodatiszt, amint megmondtam neki, hogy amíg várakoznom kell, inkább künn sétálnék kissé a szabadban, azt tanácsolta, menjek csak arra meg arra, forduljak be a sarkon és onnan majd Smithfieldbe jutok. Így hát el is jutottam Smithfieldbe s ez a gyalázatos hely, amely csupa szennytől, zsír- és véralvadéktól csatakos, úgy hatott rám, mintha valósággal rámtapadt volna. A lehető leggyorsabban leráztam hát magamról, mert befordultam egy utcába, ahol valami nagy, komor külsejű kőépület mögül, amelyről egy ismeretlen, akit megkérdeztem, megmondta nekem, hogy ez a Newgate-börtön, szemembe tűnt a Szent Pál-templom kimagasló nagy fekete kupolája. A börtönépület fala mentén haladva, észrevettem, hogy a kocsiutat

szalma borítja, hogy a sok arra robogó alkalmatosság dübörgésének zaját enyhítse; erről, valamint az errefelé ácsorgó emberek nagy tömegéről, akik sör és egyéb szeszesital bűzét árasztották, arra következtettem, hogy a törvényszéki tárgyalások még javában folynak.

Miközben itt körülnézegettem, az Igazságszolgáltatásnak egyik fölöttébb maszatos és meglehetősen becsípett szolgája azt kérdezte tőlem, nem volna-e kedvem bemenni és néhány vallatást végighallgatni; egyben tájékoztatott, hogy félkoronáért olyan elsőrendű helyet tud nekem adni, ahonnan egészen jól láthatom majd a törvényszék elnöklő Lordját a maga parókás, taláros pompájú teljes méltóságában, mintha csak valami viaszbábot akart volna megmutatni nekem, s ezt a látványt mindjárt leszállított áron, már tizennyolc pennyért is kínálta. Mivel ajánlatát azon az ürügyön, hogy egy barátommal kell idekünn találkoznom, visszautasítottam, szíveskedő kedvében legalább az udvarra vezetett be, s megmutatta, hol őrzik az akasztófát, és hol szokták az embereket nyilvánosan megkorbácsolni, aztán megmutatta a Vétkesek Kapuját, amelyen az elítélt bűnösök jönnek ki akasztásra, s ennek a borzalmas kijáratnak az érdekességét még azzal a közléssel is igyekezett fokozni, hogy holnapután reggel nyolc órakor „négy ilyen" fog kijönni ezen a kapun, s lóg majd egy-egy akasztófán egy sorban itt. Ez rettenetesen hatott rám, s Londont olyannak képzeltette el velem, hogy szinte rosszul lettem tőle, annál is inkább, mert a törvényszék elnöklő Lordjának derék tulajdonosa a kalapjától lefelé a csizmájáig és vissza fölfelé - a zsebkendőjét is beleértve - olyan megpenészesedett ruházatban állt előttem, amely eredetileg bizonyára nem volt az övé, hanem, amelyet, ahogy konokul a fejembe vettem, bizonyára olcsón sikerült a hóhértól megvásárolnia. Ily körülmények közepett, azt hiszem, nagy szerencsémnek tarthattam, hogy egy shilling odaáldozása révén végre meg bírtam szabadulni tőle.

Visszaballagtam az irodába, hogy megkérdezzem, Jaggers úr megjött-e már, s megtudván, hogy még nincs ott, megint csak elmentem csatangolni. Ezúttal a Little Britain-t barangoltam be, s aztán befordultam a Bartholomew Close-ra; és itt most észrevettem, hogy Jaggers urat rajtam kívül még bizony sokan várják. Láttam, mint jár fel és alá a Bartholomew Close-on két titokzatos arckifejezésű alak, s miközben egymással sugdosva beszélgetnek, elgondolkozón néha mint illesztgetik lábukat a kövezet réseibe; amikor pedig először haladtak el mellettem, hallottam, mint mondja az egyik a másiknak:

- Hát Jaggers megteszi, ha ugyan lehet még tenni valamit.

Az egyik sarkon három férfi meg két nő állt egy csoportban, s az egyik nő a piszkos vállkendőjébe rejtve arcát, meg-megzokogva sírt, a másik pedig fölrántva a saját átalvető kendőjét a vállán, ezekkel a szavakkal igyekezett vígasztalni a zokogót:

- Jaggers védi őt, Melia, ugyan mit akarhatsz még többet?!

Aztán odajött ebbe a zsákutcába, amíg ott ténferegtem, egy vörös szemhéjú kicsi zsidó, egy másik kicsi zsidó társaságában, akit csakhamar elküldött valami megbízással, s amíg ez küldetésében odajárt, láttam, hogy a vörös szemhéjú, aki rendkívül izgatott lelkiállapotban lehetett, mint tipeg-topog az egyik lámpásoszlop tövében, valóságos táncát járva a félelemnek, s szinte eszelős módon kísérve ezt a táncot ezekkel a szavakkal:

- Aj, Jaggercs, Jaggercs, Jaggercs! Mit énnekem a Cag-Maggercs! Csak ű kell énnékem, a Jaggercs!

Gyámom népszerűségének ilyetén bizonysága mélységesen hatott rám és ámulat meg csodálat úgy eltöltött, mint még soha.

Végre, amint a Bartholomew Close vasrácsos kapuján egyszer kinéztem a Little Britain-re, láttam, hogy Jaggers úr éppen átjön az utca másik széléről s felém tart. A többiek, akik várták, ugyanakkor szintén észrevették valamennyien s valósággal nekiiramodva rohanták meg.

Jaggers úr, bár egyetlen szót sem szólt hozzám, rátette kezét a vállamra s így tolt előre maga mellett, miközben a többiekkel beszélt.

Először is a két titokzatos ábrázatú embert fogta szóra.

- Tiveletek már semmi dolgom - mondta Jaggers úr, feléjük lódítva mutatóujját. - Nem óhajtok többet tudni, mint amit tudok. Ami az eredményt illeti, az véletlen dolga. Megmondtam nektek eleve, hogy az véletlen dolga. Fizettetek Wemmick-nek?

- Összerakosgattuk a pénzt még reggel, uram - mondta az egyik ember nagyalázatosan, miközben a másik a Jaggers úr arcát leste.

- Nem azt kérdeztem én, hogy mikor rakosgattátok össze vagy hol, vagy hogy egyáltalában összerakosgattátok-e! Wemmick megkapta-e?

- Meg, uram - mondta mind a két ember egyszerre.

- Nagyon helyes; akkor hát mehettek. Nos, kotródtok-e már! - mondta Jaggers úr s intett nekik a kezével, hogy maradjanak el tőle. - Ha csak egy szót is szóltok még hozzám, elejtem az ügyeteket.

- Penig hát mink úgy gondúkodtunk, Jaggers úr - kezdte rá az egyik, lekapván kalapját.

- Ez az, amit megtiltottam tennetek - mondta Jaggers úr. - Ti gondolkodtatok! Én gondolkodom helyettetek; s ez nektek elég legyen! Ha beszélni akarok veletek, tudom, hol találhatlak; de azt semmiképp sem akarom, hogy ti engem megtaláljatok. Nem akarom. Egyetlen szót se halljak most már!

A két ember egymásra nézett s ekkor Jaggers úr megint csak intett nekik, hogy maradjanak el tőle, mire alázatosan visszahúzódtak, ott maradtak meghallgatatlanul.

- Most pedig ti! - mondta Jaggers úr hirtelen megállva s a vállkendős két asszonyhoz fordult, akiktől a három férfi hunyászkodón különvált. - Ó, Amelia, maga az?

- Én vagyok, Jaggers úr.

- És tudja-e maga, tudják-e maguk, hogy bizony ha én nem lettem volna, nem lennének itt most, egyáltalában nem is lehetnének itt? - kérdezte Jaggers úr.

- Ó, hogyne tudnánk, tekintetes úr! - felelt egyszerre mind a két asszony. - Isten áldja meg, tekintetes úr, nagyon is jól tudjuk mi azt!

- Miért jönnek hát ide? - mondta Jaggers úr.

- Az én Billy-m, tekintetes úr! - esengett a síró nőszemély.

- Hát mondok én most magának valamit! - mondta Jaggers úr. - Egyszersmindenkorra! Ha nem tudja még, hogy a maga Billy-je jó kézben van, hát tudom én legalább. S ha maga nem állja meg, hogy ide ne jöjjön s engem a maga Billy-jével ne úntasson, hát majd teszek ám mindkettőjük bajáról, a magáéról is, meg a Billy-jééről is, úgy leveszem a maga Billy-jéről a kezemet, mintha ott sem lett volna. Megfizettek Wemmick-nek?

- Ó meg, tekintetes úr! Az utolsó fillérig!

- Nagyon helyes. Akkor mindent megtettek, amire szükség volt. Ha még egy szót szólnak, csak egyetlen szót is, hát Wemmick tüstént visszafizeti pénzüket!

Ez a szörnyű fenyegetés úgy hatott, hogy a két nő azonnal elmaradt. Most már nem volt ott más, csak az izgatott zsidó, aki Jaggers úr kabátjának szárnyát már ismételten az ajkához szorította.

- Nem ismerem ezt az embert! - mondta Jaggers úr, ugyanoly megsemmisítő szigorúság hangján. - Mit akar ez a fickó?

- Drága jó Jaggercs uraság. Hiszen én vagyok a fivér a Habraham Latharuth-tól.

- Hát az kicsoda? - kérdezte Jaggers úr. - Hagyja békén a kabátomat.

A könyörgő ember még egyszer megcsókolván Jaggers úr ruháját, mielőtt ezt eleresztette volna, így felelt:

- Hát az a Habraham Latharuth, akit gyanusítanak avval az ezüsttel.

- Elkésett - mondta Jaggers úr -, én a másik félé vagyok.

- Isten az égben! Aj, Jaggercs uraság! - kiáltott izgatott emberünk elsápadón. - Ne mondjon aztat, kérem, hogy urasága van ellene a Habraham Latharuth-nak!

- Ellene vagyok - mondta Jaggers úr - s vége. Menjen az utamból.

- De Jaggercs uraság! Csak fél percecskét! Most éppen ment az én tulajdon bácsikám tőlem a Wemmick urasághoz ajánlani fel neki a pénzt, amennyit csak akarja. Aj, Jaggercs uraság! Csak fél negyedrész percecskét! Mégis csak hagyjon megvásárolni magát mihozzánk, a mienk pártra... Mink fizetünk többet, amennyit csak akar! Pénz nem számít... Jaggercs uraság! Jaggercs...

Gyámom a könyörgőt a legteljesebb közömbösséggel rázta le magáról, s ez ott maradt a gyalogjárón, topogva, táncolva, mintha izzó tüzes lett volna alatta a kő. Most már akadálytalanul eljutottunk az iroda elülső szobájába, s az irodatisztet és a bársonyruhás, prémsapkás embert találtuk ott.

- Mike van itt - mondta az irodatiszt, miközben magas székéről leszállt és Jaggers úr elé állt bizalmasan.

- Ó - mondta Jaggers úr s odafordult a megnevezett emberhez, aki a homlokába lógó egyik hajtincsét rángatta, akárcsak a Cock Robin Bullje -, a maga embere ma délután kerül sorra.

- Hát kérem'ássan, Jaggers uram - válaszolt Mike olyan ember hangján, aki állandóan meghűlésben szenved -, borzasztó fáradsággal valahogy tanáltam ojjan tanut, aki talán döfi.

- Mit tud eskü alatt vallani?

- Hát kérem'ássan, Jaggers uram - válaszolt Mike, ezúttal a prémsapkájába törölve az orrát -, átajjában, hogy úgy mondjam, mindent.

Jaggers úr hirtelen rendkívül haragossá bőszült.

- Nem megmondtam-e magának - kiáltott rá a megrémült ügyfelére s mutatóujját feléje lódította -, hogy elrettentő példát szolgáltatok magán, ha valaha is így mer itt beszélni? Maga gyalázatos gazember, hogyan mer maga nekem ilyesmit mondani?

Az ügyfél nagyon megriadtnak látszott, de egyben igen álmélkodónak is, mintha egyáltalában nem értené, mivel szolgált rá a szidásra.

- Fajankó! - mondta az irodatiszt halk hangon s megbökte könyökével Mikét. - Birkafejű! Hát kell ilyesmit szembe mondani?

- Nos, azt kérdezem magától, maga fecsegő tökfilkó - mondta gyámom nagyszigorúan -, még egyszer s utolszor kérdezem, hogy az az ember, akit tanunak hozott, mit tud eskü alatt vallani?

Mike fürkészőn nézett fel gyámomra, mintha arcából akarná kiolvasni, hogy tulajdonképen mit is feleljen s aztán nagylassan így szólt:

- Akár aztat, hogy az én emberemet mindenki böcsületes embernek ösmeri, akár aztat is, hogy az én emberem azon az egész éccakán az ő társaságában vót, őtet pillanatra sem hatta el.

- De most vigyázzon ám a szavára! Mi a foglalkozása ennek a tanunak?

Mike belebámult a prémsapkájába, aztán a pallóra, majd fel a mennyezetre, rábámult az irodatisztre, sőt még engem is megbámult, mielőtt felelni kezdett s végül bátortalan hangon így válaszolt:

- Hát kérem'ássan, úgy kiőtöztettük, akárcsak...

Nagybátyám a szavába vágott:

- Mit mond?! Azt akarja, hát mégis azt akarja?...

- (Fajankó! - súgta az irodatiszt megint újabb oldalbalökés kíséretében.)

Némi gyámoltalan töprengés után kiderült Mike arca s ő újra rákezdte:

- Tisztességes, becsületes pástétomsütő a ruhája szerént... Olyan szakácsféle.

- Itt van? - kérdezte gyámom.

- Odakünn ül - mondta Mike -, odakünn a sarok tájékán, egy küszöbön.

- Vezesse erre, ez előtt az ablak előtt vezesse végig, hadd vegyem szemügyre.

Az ablak, amelyet gyámom megjelölt, az iroda ablaka volt. Mindhárman odaálltunk az ablakba a drótfonatos ablakellenző mögé s csakhamar láttuk Jaggers úr ügyfelét, mint megy el az ablak előtt, mintha csak véletlenül menne arra, kísérője pedig afféle, valóságos gyilkosnak rémlő, óriás fickó, fehér vászonruhában s papirossapkával fején. Ez a jámbor cukrász bizony minden inkább volt mint józan, a vérben forgó jól megöklözött szeme pedig a gyógyulás zöldeskékes állapotában leledzett, amit a fickó átfestéssel igyekezett volt rejteni.

- Mondja meg neki, hogy tüstént kotródjék el innen a tanujával - szólt gyámom a legnagyobb fölháborodás hangján az irodatiszthez - s kérdezze meg tőle, mit gondol, hogy ilyen fickót hoz nekem ide!

Gyámom aztán bevezetett szobájába s miközben reggelijét, amely hússzeletekkel megrakott vajaskenyér és kis üveg sherry volt, állvást elköltötte (úgy rémlett, mintha még a vajas szeletekre is ráijesztene, amint egyiket a másik után fogyasztja), tájékoztatott intézkedéseiről, amelyekkel új helyzetemet elrendezte volt. Egyelőre egy vendégfogadóba, a „Barnards Inn"-be kell mennem, az ifjabb Pocket úr legénylakására, ahova részemre ágyat vitetett; hétfőig a fiatal Pocket úrnál kell majd maradnom; hétfőn aztán Jaggers úrral ellátogatok Pocket úr atyjának házába s meggyőződöm, tetszenék-e ott nekem. Azt is megemlítette, mekkora összeg áll rendelkezésemre - nagyon tisztességes összeg volt -, s átadott egyik fiókjából egész sor oly mindenféle iparos és kereskedő címére szóló beszerzési kártyát, akiknél ruházkodásom s egyéb okos célú szükségleteim cikkeit vásárolhatom.

- Tapasztalni fogja, hogy hitele van, Pip úr - mondta gyámom, akinek sherry-s üvegecskéje, amint Jaggers úr újabb s újabb üdítést kortyintott belőle, csak úgy ontotta a kellemes illatot -, de ily módon alkalmam lesz ellenőrizni számláit s megállj!-t mondok majd, ha tapasztalom, hogy a határon túlságosan messzire rugaszkodik át. Természetes, hogy rossz utakra is fog csuszamlani, hol így, hol úgy, de hát az már nem tartozik rám.

Kissé eltöprengvén ezen az épületes gondolkodásmódon, megkérdeztem Jaggers úrtól, szabad-e most bérkocsit fogadnom. Azt mondta, nem érdemes, mert rendeltetésem helye egészen közel van; Wemmick, ha kívánom, odakísér.

Megtudtam most, hogy Wemmick a szomszéd szobabeli tisztviselő. Csöngetésre másik irodatiszt jött le helyettesítőjéül s én kimentem vele az utcára, miután gyámomtól kézszorítással elbúcsúztam. Odakünn újabb várakozók csődülete állta utunkat, de Wemmick ösvényt nyitott közöttük, egészen ridegen és nagyon határozottan így nyilatkozván:

- Hiába várakoznak, ha mondom; Jaggers úr egyikükkel sem áll szóba ma.

Meg is szabadultunk ilymódon tőlük s zavartalanul ballagtunk egymás mellett tova.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Ballagásunk közben néhány pillantást vetvén Wemmick úrra, hogy lássam, teljes nappali világosságban, milyen, megállapíthattam, hogy tömzsi alakú, ridegnek látszó ember, akinek széles arca olyan, mintha fából faragták volna, még pedig úgy, hogy a véső, amely ennek az arcnak a vonásait vájta, meglehetősen tompa lehetett. Egyes helyek gödröcskékké mélyülhettek volna, ha az anyag lágyabb s a szerszám élesebb, így azonban csak ráncvölgyek voltak. A véső három-négy efféle szépítő kísérletet kezdett az orrtájékon, de abbahagyta s arra a fáradságra, hogy újra elsimítsa, nem méltatta már.

Ruházatának hiányos épségű állapotáról arra következtettem, hogy agglegény s úgy látszott, családjában számos halálozás eshetett, mert vagy négy gyászgyűrű volt az ujján, nyakkendőjében pedig nagy melltű, amelynek gombvésete szomorúfűzfás, urnás sírdomb mellett álló hölgyet ábrázolt. Azt is észrevettem, hogy óraláncán számos gyűrű és pecsétnyomó lóg, mintha Wemmick úr valósággal megrakodott volna elhunyt jóbarátok emléktárgyaival. Csillogó szeme volt - keskeny, éles, fekete - és vékony, elnyúló kékespiros szája. S mindez, amennyire megítélni tudtam, körülbelül negyven-ötven éve lehetett a tulajdona már.

- Eddig még sohasem volt hát Londonban? - kérdezte Wemmick úr.

- Még soha - válaszoltam.

- Voltam én is jövevény itt egykor - mondta Wemmick úr. - Bolondos dolog, ha most úgy visszagondolok erre.

- Wemmick úr persze most már jól ismeri Londont, igaz-e?

- Nos, igaz - mondta Wemmick úr -, ismerem benne a dörgést.

- Nagyon istentelen város? - kérdeztem, nem is annyira fölvilágosítást várva, hanem inkább csak azért, hogy mondjak valamit.

- Londonban rászedhetik, meglophatják s meggyilkolhatják. De, hiszen akad máshol is ember elég, aki ezt a szívességet megtenné Pip úrnak.

- Már persze, ha magamra haragítanék valakit - mondtam, hogy kissé enyhítsem a dolgot.

- Ó! Nem tudom, nagyon számít-e ilyesmiben a harag - válaszolt Wemmick úr. - Haragról többnyire szó sincs. Inkább arról, hogy meg lehet kaparintani valamit.

- Így még nagyobb ocsmányság!

- Gondolja? - kérdezte Wemmick. - Azt hiszem, meglehetősen mindegy.

Kalapját fölöttébb hátratolta a fejebúbja felé s csak egyenest maga elé nézett, úgy lépkedett, mint aki nagyon meg van elégedve magával s mintha az utcák során semmi sem volna, ami az ő figyelmét megérdemelhetné. A szája valóságos levélszekrényszáj volt és a mosolygás egészen gépiesnek látszott rajta. A Holborn Hill-nek már tetejére értünk, mire észrevettem, hogy ez a gépiesség csak látszat s hogy ő tulajdonképen sohasem mosolyog.

- Tetszik-e tudni, hogy Matthew Pocket úr hol lakik? - kérdeztem Wemmick úrtól.

- Tudom - válaszolt fejmozdulattal jelezve az irányt. - Hammersmith-ben, Londontól nyugatra.

- Messze van az?

- Bizony. Mondjuk, öt mérföld.

- Ismeri Pocket urat?

- Ejnye, hiszen maga valóságos vallató! - mondta Wemmick úr megbecsülést kifejező pillantással tekintve rám. - Igen, ismerem. Én jól ismerem.

Abban a módban, ahogy ezt mondotta, volt valami eltűrésféle, sőt szinte kicsinylés, ami engem némiképen elkedvetlenített; s még javában azzal foglalkoztam, hogy fatömbszerű arcát úgy oldalvást fürkészve tanulmányozzam és imént elhangzott mondásának valami kellemesebb értelmét olvassam le róla - a visszatetsző szöveg tetszetős dallamát -, midőn tudomásomra adta, hogy megérkeztünk a „Barnards Inn"-be.

Levertségemet ez a közlés nem szüntette meg, mert hiszen a „Barnards Inn"-t én olyan vendégfogadónak gondoltam, amelynek valami Barnard úr a tulajdonosa és amelyhez képest a mi városkánk „Kék Vadkan Szálló"-ja csak afféle csapszék; most pedig rá kellett eszmélnem, hogy Barnard csak valami kísértetszerű testetlen személyiség, vagy puszta név és a fogadója ütött-kopott ódon házak csoportja, amelynél kormosabb épületrakás egy iszonyúan sívár zúgban kandurmacskák társaskörének tanyájául egybezsúfoltan még talán sohsem épült a világon.

Ebbe a révbe kis vasrácsos kapun jutottunk be, ahonnan egy átjáró folyosó szomorúságos kis négyszögű térre vezetett, amely úgy hatott rám, mintha valami nagyon szűkre szorított temetkezőhely lett volna. Úgy rémlett nekem, itt vannak a legbúsabb fák, a legbúsabb verebek, a legbúsabb macskák és legbúsabb házak (legalább is féltucat), amelyek, amióta csak élek, a szemem elé kerültek.

Úgy vettem észre, hogy a legénylakásoknak, amelyekre ezek a házak tagolódtak, ablakai elrongyolódott függönyök és kárpitok, csorba virágcserepek és törött ablaküvegek, poros pusztulás és nyomorúságos tatarozottság minden elképzelhető változatú állapotában leledzenek; üresen álló szobákból pedig mindenfelől ez a jelzés meredt felém: „Kiadó", „Kiadó", „Kiadó", mintha újabb szerencsétlen flótások már egyáltalában nem vetődnének ide s Barnard szellemének bosszúvágya lassanként olyas réven engesztelődnek, hogy a mostani lakók egymásután öngyilkosságra adják fejüket s eltemetődnek a szenteletlen kavics alá.

Koromból és füstből készült piszkos gyászruha borította Barnard-nak ezt a hitvány alkotását, amely mintha maga hintett volna hamut fejére s összes tagjaira s bűnbánatnak s vezeklésnek most akként adná magát, hogy puszta szemétdombbá alázkodik. Ilyesmik gyönyörködtették íme látószervemet; ugyanakkor azonban száraz és nyirkos gombák és minden elképzelhető csöndes rothadás, ami csak erjed elhanyagolt padlásokon és pincékben - patkányok és egerek és férgek és közvetlen közelben bűzlő istállók jóvoltából elhatalmasodott rothadás intézett támadást szaglószervem ellen s mintha ezt sivította volna: „Tessék, Barnard-féle illatszervegyülék!"

Nagy várakozásaim megvalósulásának ez a kezdete oly tökéletlen volt, hogy megdöbbenten tekintettem Wemmick úrra.

- Ah! - mondta, félreértvén engem. - Ez a magányosság, nemde, a falura emlékezteti? Úgy hat énreám is.

Elvezetett az épület egyik sarkába s aztán fölfelé a lépcsőn, amely nekem olyannak rémlett, mintha lassan-lassan fűrészporrá bomlanék úgy, hogy a fölsőbb emeletek lakói majd egy napon, ha kikukkantanak ajtójukon, csak azt fogják látni: nem mehetnek le többé - fölvezetett a legfölső emelet egyik lakásosztályáig. Az ajtón ez a ráfestett fölirás volt: Mr. Pocket jun. s a levélszekrényre tűzötten papirosszelet, amelyen ez a két szó állt: „Mindjárt jövök".

- Ez aligha gondolta, hogy maga oly hamarosan itt lesz - mondta Wemmick úr magyarázón. - Van még rám szüksége?

- Nincs, köszönöm szívességét - mondtam én.

- Mivel a pénzt én kezelem - említette még Wemmick úr -, mi ketten valószínűleg gyakran fogunk találkozni. Jó napot!

- Jó napot!

Feléje nyujtottam kezemet s Wemmick úr eleinte csak nézte-nézte, olyanformán, mintha azt gondolná, hogy várok tőle valamit bele. Aztán rámpillantott s tévedését észrevéve, így szólt:

- Ó, természetesen! Persze. Maga, nemde, kézszorítással szokott búcsúzni az emberektől?

Kissé megzavarodtam, arra gondoltam, hogy Londonban nem dívik oly szokás, de azért igennel feleltem.

- Én már úgy elszoktam ettől! - mondta Wemmick úr. - Ne vegye rossz néven. Valóban nagyon örülök, hogy megismerkedhettem magával. Jó napot!

Miután kezet szorítottunk s ő elment, fölnyitottam a lépcsőház fölhúzós ablakát s majdnem lefejeztem magamat, mert a kötélzet rothadásrágta volt és az ablak úgy csappant le vissza helyére, akár csak a guillotine. Szerencsémre oly gyorsan történt ez, hogy nem dughattam volt ki még a fejemet. Ily szerencsés megmenekülésem után beértem azzal, hogy valahogy ködös-homályosan kiláthattam az ablak piszoklepte üvegén keresztül az épületcsoportra s hogy ott álldogáltam szánalmasan s a szívemet azzal a gondolattal csitítgathattam: no, Londont határozottan túlbecsülik.

Ifjabb Pocket úr fogalma a mindjárt-ról nem volt az enyémmel azonos, mert én vagy félórai kinézegetésen már majdnem őrültté gyötrődtem s nevemet az ujjam a piszkos üvegtáblákra már isten tudja hányszor odaírta, míg végre lépéseket hallottam, amelyek fölfelé törtettek a lépcsőn. Lassankint elém emelkedett kalapja, majd feje, nyakkendője, mellénye, nadrágja, csizmája az emberi társadalom egy tagjának, aki velem egykorúnak látszott. Mindkét hóna alatt egy-egy megtömött papiroszsákot cipelt s egyik kezében szamócával teli szalmakosárkát, úgy érkezett fel nagylihegve, szinte lélekszakadtan.

- Pip úr? - kérdezte ő.

- Pocket úr? - kérdeztem én.

- Jóságos ég! - kiáltott. - Végtelenül sajnálom; de tudtam, hogy déltájban kocsi érkezik a maguk vidékéről s azt gondoltam, hogy azzal jön meg. Az igazat megvallva, éppen maga miatt voltam most oda - nem azért mondom ezt, mintha mentegetődzni akarnék -, arra gondoltam ugyanis, hogy vidékről való ember lévén, bizonyára szeret egy kis gyümölcsöt enni ebéd után, elmentem hát a Coveht-garden piacra, hogy ott valami jófélét kaphassak.

Valamelyes oknál fogva úgy éreztem magamat, mintha a szememnek mindjárt ki kellene ugrania a fejemből. Meglehetősen egybefüggéstelen szavakkal fejeztem ki köszönetemet a kedves figyelmességért s olyasmit kezdtem érezni, mintha csak álom volna az egész.

- Jóságos ég! - mondta ifjabb Pocket úr. - Ez az ajtó mindig oly nehezen nyílik.

Mivel vendéglátó gazdám már-már musttá préselte a gyümölcsöt, amint az ajtóval birkózott és a papiroszsákokat hóna alatt szorongatta, kértem, engedje meg, hogy átvehessem tőle s én foghassam ezt a holmit. Átadta mosolyogva és aztán úgy tusakodott az ajtóval, akárcsak valami vadállattal. Az ajtó végül engedett, mégpedig oly hirtelen, hogy a fiatalember nekem esett, én pedig az átellenes ajtónak tántorodtam, amin mindketten nagyot nevettünk. De még mindig olyan érzés nyomasztott, mintha szememnek a fejemből ki kellene ugrania s mintha mindez csak álom lehetne.

- Jöjjön be kérem - mondta ifjabb Pocket úr -, engedje meg, hogy megmutassam az utat. Kissé ugyan puszta itt minden, de azt hiszem, hétfőig majd csak ellakik velem valahogy. Édesatyám

arra gondolt, hogy a vasárnapot maga mégis csak jobban tölti majd énvelem, mint töltené ővele s talán Londont is szeretné végre egyszer megnézegetni. Biztosíthatom, hogy nagy örömöm telik majd benne, ha Londonban ide-oda elvezethetem. Ami az ebédünket illeti, remélem, nem fogja kivetnivalónak találni, mert egy jófajta szomszédos vendéglőből kapjuk, még pedig (ahogy illőképen meg kell említenem), teljesen a maga költségére, mert Jaggers úr ezt így rendelte. A lakásunk ellenben minden inkább, csak nem pompás; magamnak kell ugyanis a kenyeremet keresnem, mivelhogy apámnak egyáltalában nincs fölösleges pénze számomra s én, ha volna is, nem fogadnám szívesen. Ez itt a nappali szobánk; éppen csak olyan székeket, asztalt, szőnyegeket s miegyebet láthat benne, amit otthon nélkülözni tudnak. Az abroszt, a kanalakat, az edényt ne tekintse az enyémnek, ezeket a dolgokat a vendéglőből hozták ide a maga számára. Ez itt az én kis hálószobám, kissé dohos, de hát van-e a Barnards Inn-ben nem dohos helyiség? Emez itt a maga hálószobája; a fölszerelése erre az alkalomra bérelt holmi, de remélem, megfelel majd a célnak; ha kíván még valamit, megyek s megszerzem. A szobák félreesők s bizony magunkrahagyottan fogunk itt tanyázni, de nem veszünk majd össze, azt hiszem. Csakhogy, az ég szerelmére, bocsánatot kérek, maga még mindig tartja a gyümölcsöt. Kérem, adja ide ezeket a papiroszsákokat, valóban, egészen megszégyenít.

Amint most átadtam ifjabb Pocket úrnak a csomagocskákat, egymásután az elsőt s a másodikat, úgy láttam, hogy szemében hirtelen ugyanaz a kifejezés gyúl, amelyet a magamében is éreztem s ő ekkor visszahőkölve, így szólt:

- Szentséges Isten! Maga az a haramia fiú!

- És maga - mondtam én -, az a sápadt fiatalember!

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

A sápadt fiatalember meg én ott álltunk a Barnards Inn-ben szemközt egymással és bámultunk egymásra, míg csak hangos hahotára nem fakadtunk.

- Ki gondolta volna, hogy maga az? - mondta ő.

- Ki gondolta volna, hogy maga az? - mondtam én.

Ekkor aztán újra megbámultuk egymást s újra hahotázni kezdtünk.

- Nos! - mondta a sápadt fiatalember, jólelkűen felém nyujtva a kezét. - Most már rég túl vagyunk mindazon, remélem s maga nagylelkű ember létére bizonyára megbocsátja azt nekem, hogy akkor úgy megöklöztem magát.

Ebből a beszédből mindenesetre megértettem, hogy Herbert Pocket úr (mert Herbert volt a sápadt fiatalember neve), még mindig összetéveszti kissé a szándékait a tetteivel. De én szerényen válaszoltam s megszorítottuk egymás kezét.

- Akkor, nemde, még nem csöppent volt bele a nagy szerencséjébe? - kérdezte Herbert Pocket.

- Nem - válaszoltam.

- Nem - ismételte a megbizonyosodás hangján -, hiszen hallottam is, hogy a dolog csak nem-régiben történt. Akkor tulajdonképen inkább én jártam ott szerencsét próbálni.

- Igazán?

- Igazán. Havisham kisasszony hozatott el magához, hogy megismerjen és lássa, vajjon tudna-e törődni velem. De hát nem tudott - legalább nem tette.

Úgy éreztem, már csak udvariasságból is meg kell említenem, hogy fölöttébb csodálkozom ezen.

- Rossz ízlés - mondta Herbert nevetve -, de úgy volt. Igen-igen, próbára hozatott magához és ha ez a próba az ő megelégedésére dől el, most már bizonyára biztosítva volna a jövőm; úgy lehet, hogy aztán Estellával - no hogy is mondják?

- Mit akar mondani? - kérdeztem hirtelen elkomolyodva.

Herbert azzal foglalatoskodott, hogy a gyümölcsöt tányérokra rakosgassa, figyelme így megoszlott s ő emiatt nem tudta megtalálni a megfelelő kifejezést.

- Összeboronáltak volna - mondta magyarázón s még mindig a gyümölccsel bíbelődött. - Eljegyeztették volna őt velem. Megházasítottak volna vele. Tudom is én, hogyan mondjam. Ilyesvalami kifejezés illik ide.

- S hogyan viselte el ezt a csalódást? - kérdeztem.

- Ugyan, kérem! - mondta - Éppenséggel nem szakadt meg a szívem. Gonosz boszorkány az!

- Havisham kisasszony? - kérdeztem.

- Arról sem mondom, hogy nem az, de Estellára értettem. Ez a leány a legnagyobb mértékben szívtelen, gőgös és szeszélyes s Havisham kisasszony őt egyenesen arra nevelte, hogy általa az egész férfinemen megbosszulhassa magát.

- Milyen rokona Havisham kisasszonynak?

- Semmilyen - mondta -, csak fogadott leánya.

- S miért kellene az egész férfinemen bosszút állnia? Miféle bosszút?

- Én édes istenem, Pip úr! - mondta Herbert - hát maga nem tudja, mint áll ez a dolog?

- Nem - válaszoltam.

- Jóságos Isten! Nagy története van annak, hagyjuk ebéd idejére. Most pedig engedje meg, hogy kérdezzek magától valamit. Hogyan került akkor oda?

Elmondtam neki s ő figyelmesen hallgatta végig az egészet s aztán nagy hahotára fakadt és azt kérdezte tőlem, sokáig fájtak-e még az eset után a tagjaim. Én nem kérdeztem meg tőle, hogy az ő tagjai sokáig fájtak-e, megvolt a határozott meggyőződésem erről.

- Jaggers úr a gyámja magának, ha jól értesültem? - folytatta.

- Úgy van.

- Bizonyára tudja, hogy Jaggers úr intézi Havisham kisasszony ügyeit, ügyvédje neki és minden tekintetben annyira bizalmas embere, mint senki más.

Most már (úgy éreztem) veszedelmes területre juthattam volna. Oly kénytelen-kelletlen módon, amelyet nem is igyekeztem leplezni, azt feleltem tehát, hogy Jaggers urat ugyan párviadalunk napján ott láttam Havisham kisasszony házában, de másszor még soha sehol, sem azelőtt, sem azután s nem hiszem, hogy ő emlékeznék, látott-e ott engem valaha.

- Jaggers úr volt oly szíves és az én édesatyámat ajánlotta a maga oktatójául s meglátogatta őt, hogy megkérdezze, hajlandó-e vállalni ezt a megbízást. Apámat persze mint Havisham kisasszony rokonát ismerte volt. Apám ugyanis unokaöccse Havisham kisasszonynak, de azért ne gondolja, hogy ők ketten valami nagyon meghitt rokoni viszonyban állnak; apám a hízelgés művészetéhez sehogysem akar érteni, semmi olyast nem hajlandó tenni, ami kegylesésnek látszhatnék.

Herbert Pocket egész viselkedésében bizonyos könnyed, őszinte szellem nyilatkozott, ami fölöttébb megnyerő hatású volt. Sem akkor, sem azóta nem ismertem még olyan embert, akinek minden egyes tekintetében, minden egyes hangjában annyira határozottan kifejeződött volna, hogy természetéből fakadó lehetetlenség bármi titkolnivalót vagy hitványságot elkövetnie. Egész valója csupa csodálatos nagyreményűség volt, de egyben olyasvalamit is tükrözött, ami bennem azt a sejtelmet keltette, hogy sohasem lesznek igazán nagy sikerei, sohasem lesz igazában gazdag. Nem tudom, miképen is volt ez. Legelőször akkor villant agyamba ez a gondolat, amikor asztalhoz készültünk ülni, hogy megebédeljünk, de egyáltalában nem tudom, mi volt az oka.

Sápadt fiatalember volt ő még mindig s vidámságán, elevenségén keresztül, amely nem látszott természetes erőt jelentőnek, bizonyos leküzdött bágyadtság rémledezett elő. Arca nem volt szép arc, hanem olyan, amely jobb a szépnél: mert végtelenül kedves és barátságos. Alakja még most is, akárcsak annak idején, amikor öklöm oly szabadon bátorkodott elbánni vele, kissé félszeg volt, de azért olyannak látszott, mintha mindig könnyed tudna lenni és fiatalos. Hogy Trabb úr helyiérdekű remekműve rajta tetszetősebben hatott volna-e, mint rajtam, hadd maradjon nyilt kérdés, de azt határozottan láttam, hogy ő ebben a régi, kissé már viseltes ruhájában is mutatósabb, mint amilyen én az új öltözetemben vagyok.

Mivel annyira közlékeny volt, olyasmit éreztem, hogy tartózkodónak lennem irányában oly hálátlanság lenne, amely a mi éveinkhez sehogyan sem illenék. Elmondtam tehát neki életem kis történetét s hangsúlyoztam, hogy a legszigorúabban tilos firtatnom, kicsoda a jótevőm. Megemlítettem továbbá, hogy miután a vidéken kovácsinasul nevelkedtem s a finomabb élet

szokásait vajmi kevéssé ismerem, nagy szívességnek tekinteném, ha, valahányszor bizonytalanságban látna vagy téves úton, egy-egy intéssel megsegítene.

- Szívesen - mondta -, bár merem megjósolni, hogy efféle intésekre ritkán fog rászorulni. Úgy gondolom, meglehetősen sokat leszünk együtt s szeretném, ha minden szükségtelen szertartásosságot mellőznénk érintkezésünkben. Megtisztelne-e mindjárt azzal a kezdettel, hogy tegezzen engem s keresztnevemen, Herbertnek szólítson?

Megköszöntem fölszólítását s beleegyeztem a dologba, aztán pedig magamra vonatkozólag közöltem vele, hogy az én keresztnevem Philip.

- Nekem a Philip név nem egészen kedvemre való - mondta mosolyogva -, mert emlékeztet egy gyermekkori képeskönyvem erkölcsnemesítő meséjének arra a fickójára, aki hol annyira bamba volt, hogy beleesett a tóba, hol annyira hízottképű, hogy a szeme nem bírt kilátni a pofájából, hol annyira fösvény, hogy addig rakosgatta félre a kalácsát, míg mind megették az egerek, hol pedig annyira bujta az erdőt madárfészkek szedegetésében, hogy végül fölfalták a medvék, amelyek véletlenül épp a közelében tanyáztak. Megmondom neked, mit szeretnék. Mi úgyis ugyanegy nótát fujunk és te kovács voltál - nem volna tán ellenedre...?

- Semmi sincs ellenemre, amit te ajánlasz - mondtam -, de nem értelek.

- Nem volna ellenedre, ha baráti érintkezésünkben Händelnek neveznélek? Ennek a Händel zeneszerzőnek van egy nagyon bájos zenedarabja: „A nótás kovács” című.

- Igazán örömest fogadom ezt a nevet.

- Akkor hát, kedves Händelem - mondta hátrafordítva fejét, mert nyílt az ajtó -, mivelhogy itt az ebédünk, fölkérlek, ülj az asztalfőre, hiszen ezt az ebédet te adod.

Mivel ily elhelyezkedésről hallani sem akartam, ő ült az asztalfőre s én vele szemközt telepedtem le. Nagyon jó kis ebéd volt - a Lord majornál sem tálalhatnak jobbat, gondoltam akkor - s ráadásul még az a körülmény is fűszerezte, hogy függetlenül költhettük el, nagyok társasága nem zavart s egész London ott terült körülöttünk. S lakománk kedvességét még bizonyos cigányos mód is tetézte: asztalunk ugyanis - mint Pumblechook úr mondta volna - csakúgy úszott a pompában - minden kívánatos kelléke a kávéházból származván -, ülőhelyünk környékező tájékai ellenben ehhez képest puszta és elhanyagolt állapotban leledzettek: az ételhordozó kénytelen volt ide-oda botorkálni s a födőket a padlóra tette le (ahol megmegbotlott bennük), a vajascsészét a karosszékre, a kenyeret a könyvespolcra, a sajtot a szenesládába, a párolt tyúkot pedig az én ágyamra a szomszédszobában, ahol petrezselymes és vajas mártás megalvadt maradványait találtam, amikor este pihenőre tértem. Mindez azonban csak emelte a lakoma kellemességét s ha az ételhordozó nem settenkedett ott s én nem éreztem, hogy figyelget engem, gyönyörűségem teljesen zavartalan volt.

Már jól belemelegedtünk az ebédelésbe, midőn Herbertet arra az ígéretére emlékeztettem, hogy Havisham kisasszonyról elmond nekem egyetmást.

- Igaz - válaszolt. - Tüstént szavamnak állok. A dolog bevezetéséül azonban, engedd meg, Händel, hadd figyelmeztesselek, hogy Londonban nem szokás a kést a szájba dugni - hisz megsebesíthetne -, a villát pedig, bár annak a rendeltetése az, hogy szájunkkal érintkezzék, csak annyira kell bevenni, amennyire okvetlenül szükséges. Szót sem érdemel tulajdonképen az ilyesmi, de azért mégis csak legjobb úgy tenni, ahogy mások szokták. Nos hát, a kanalat általában nem marokra fogjuk, hanem ujjal. Két előnye is van ennek. Jobban éred el így szájadat (ami elvégre is a fődolog), egyúttal pedig megtakarítod jókora részét annak a mozdulatodnak, amely olyanforma, már tudniillik a jobb könyököd részéről, mintha osztrigát feszegetnél.

E barátságos intelmeket oly kedvesen osztogatta, hogy mind a ketten mosolyogtunk s én alig pirultam el.

- Most pedig - folytatta -, térjünk rá Havisham kisasszony dolgára. Havisham kisasszony, hát tudod, afféle elkényeztetett gyermek volt. Édesanyja még akkor halt meg, amikor ő kisbaba korát élte, apja pedig semmit sem bírt megtagadni tőle. Apja vidéki úriember volt, arra valahol tifelétek lakott és sörfőzéssel foglalkozott. Nem tudom, mint lehet előkelő dolog sörfőzőnek lenni; de kétségtelen, hogy amiképen sohasem lehetsz előkelő, ha pék vagy, mindenkor előkelőnek fognak tisztelni, ha sört főzöl. Mindennapos tapasztalat ez.

- De úriember sörmérést csak mégsem tarthat, nemde? - mondottam.

- Nem, semmiesetre sem - válaszolt Herbert -, de a sörmérés eltarthat úriembert is. Nos! Havisham úr nagyon gazdag és nagyon büszke ember volt. A leánya ugyanolyan.

- Havisham kisasszony egyetlen gyermek volt? - kockáztattam meg a kérdést.

- Várj csak kissé, mindjárt rátérek erre is. Nem, Havisham kisasszony nem volt egyetlen gyermek; volt valami mostoha fiútestvére. Apja suttyomban újra megnősült, - a szakácsnőjét vette el, ha jól tudom.

- De hiszen, úgy emlékszem, büszke volt - mondottam.

- Kedves Händel-em, hát persze, hogy büszke volt. Második feleségét épp azért vette el suttyomban, mert büszke volt. És idők folyamán ez a nő is meghalt. És az apa erről a házasságáról csak akkor szólt leányának, mikor az asszony már halott volt és így aztán a fiú tagja lett a családnak, amely ott lakott abban a házban, ahol te is elégszer megfordultál. Mikor a gyerek fiatalemberré nőtt, kicsapongó életet kezdett élni, tékozló lett, szófogadatlan - mindenképen gonosz. Apja végül is kitagadta; de utóbb mégis meglágyult szívvel gondolt rá halálos ágyán s csinos vagyont hagyott rá, ha nem is akkorát, amekkorát Havisham kisasszonyra. Igyál még egy pohár bort s ne vedd rossz néven, ha megemlítem, hogy a társaságbeli élet általában senkitől sem követeli meg a borospohár oly túlzottan lelkiismeretes kiürítését, hogy az ember kénytelen legyen a pohár szájának fölső részét az orrával érinteni.

Valóban megtettem volna ezt, mérhetetlenül lázas érdeklődéssel figyelvén szavaira. Megköszöntem az intelmet s bocsánatot kértem.

- Szót sem érdemel - mondta ő s folytatta elbeszélését.

- Havisham kisasszony most már dús örökség birtokosa volt s képzelheted, sokan pályáztak kezére. Mostohaöccse is jómódba jutott, de csakhamar újra adósságokba keveredett s újabb őrültségekkel megint csak elpocsékolta mindenét. Közte és testvérnénje közt aztán hevesebb összetűzések kerekedtek, mint amilyenek egykor közte és apja közt zajlottak le; híre kelt, hogy a mostohaöccs mélységes, halálos gyűlölettel viseltetik testvérnénje iránt, mert azt gondolta, hogy apját ez bújtogatta volt haragra ellene. Most mondom el a történet kegyetlen részét - és közben csak azt kívánom említeni, kedves Händel-em, hogy asztalkendő nem szokott beleférni a pohárba.

Hogy miért igyekeztem én az asztalkendőmet a vizespoharamba gyömöszölni, azt egyáltalában nem tudom megmondani. Csupán annyit tudok, hogy egyszerre csak rajtakaptam magamat, micsoda jobb ügyre méltó buzgalommal és erőlködéssel akarom az asztalkendőt ily szűk határok közé szorítani. Megint csak köszönetet mondtam s bocsánatot kértem, ő pedig megint csak a legbarátságosabban így szólt:

- Kérlek, szót sem érdemel.

És folytatta elbeszélését.

- Megjelent ekkor a színen - mondjuk, futtatás alkalmával, vagy nyilvános táncmulatságon, avagy más valahol - bizonyos férfiú, aki Havisham kisasszonynak udvarolni kezdett. Én sohsem láttam ezt az embert, hiszen huszonöt évvel ezelőtt történt ez (amikor még sem te, sem én nem voltunk a világon, Händel), de hallottam, apám mondta, hogy afféle szép ember volt az illető, éppen ily célra termett alak. De hogy igazi úriembernek legföljebb a tájékozatlanság, vagy az elfogultság tekinthette, apám egyben ezt is a leghatározottabban szokta hangoztatni, apámnak ugyanis elvi meggyőződése, hogy az olyan ember, aki nem a szíve legmélyebb valója szerint bizonyul úriembernek, sohasem is viselkedhetett igazi úriemberül, amióta világ a világ; apám azt mondja, hogy nincs olyan kence, amely láthatatlanná vonhatná be a fa erezetét; mennél több kencét mázolunk az erezetre, ez annál jobban látszik. Nos, ez az ember Havisham kisasszonynak mindenütt nyomában volt s legállhatatosabb hódolójának mutatkozott. Havisham kisasszony, azt hiszem, ilyesmi iránt mindaddig semmiféle fogékonyságot nem árult el, most azonban teljesen hatalmába ejtette valami varázslat, bizonyára úgy esett, hogy ezt az embert szenvedélyesen megszerette. Kétségtelen, hogy valósággal imádta. Ezt a vonzalmat az illető annyira ki tudta használni, hogy Havisham kisasszonytól nagy pénzösszegeket kapott s rábírta őt arra is, hogy mostohaöccsétől a sörgyár egy részét (amelyet az apa elég gyönge volt fiára hagyni), óriási áron megvegye, amire azzal az ürüggyel ösztökélte, hogy mihelyt férje lesz, az egész üzemet a maga kezében kell tartania s igazgatnia. A te gyámodat Havisham kisasszony akkoriban még nem tüntette ki annyira bizalmával és sokkal gőgösebb volt s azt az embert sokkal jobban szerette, semhogy valakinek a tanácsára hallgatott, vagy valakinek a vezetését elfogadta volna. Rokonai, apám kivételével, szegények voltak és áskálódó természetűek, apám ugyan szintén eléggé szegény volt, de sem irígykedni, sem hízelegni nem tudott. Az egész rokonság egyetlen független tagjaként óvó, intő szóval fordult hozzá s megmondta neki, hogy túlságosan sokat tesz ennek az embernek az érdekében és fölöttébb gondatlanul adja hatalmába magát. Havisham kisasszony megragadta a legelső alkalmat, hogy annak az embernek jelenlétében apámat haragosan kiutasítsa házából s apám őt azóta sohsem látta többé.

Eszembe jutott, mint mondotta Havisham kisasszony:

- Matthew végül mégis csak eljön majd, amikor holttestemet föltették már erre az asztalra...

S megkérdeztem Herbert-től, vajjon apja egyáltalában nem akar-e kibékülni Havisham kisasszonnyal?

- Nem oly egyszerű a dolog - válaszolt. - Havisham kisasszony a jegyese jelenlétében apámat azzal vádolta meg, hogy apám a maga érdekeinek akarta megnyerni őt s ebben a reményében csalódottnak érzi most magát. Ha tehát apám most elmenne hozzá, olybá tűnhetnék - maga előtt is, Havisham kisasszony előtt is -, mintha csakugyan úgy állt volna a dolog. De hadd térjek vissza arra az emberre s hadd végezzek vele! Az esküvő napját kitűzték, a menyasszonyi ruhát megvették, a nászút tervét meghatározták és a vendégeket meghívták volt. Beköszöntött az esküvő napja, de nem a vőlegény. A vőlegény levelet küldött.

- S Havisham kisasszony ezt a levelet akkor kapta meg - vágtam szavába -, amikor menyasszonyi díszébe öltözött? Húsz perccel kilenc óra előtt.

- Akkor, abban az időpontban - mondta Herbert rábólintva -, amelyre utóbb összes óráit megállíttatta. Mi történt tulajdonképen, arról, a házasságkötés elejtésén kívül, mondhatom neked, semmit sem tudok. Havisham kisasszony akkor a nagy megrendülésbe súlyosan belebetegedett s aztán, bár magához tért, az egész gyártelepet sorsára hagyta s abba a pusztulásba juttatta, amelyben te is láttad; ő maga pedig soha többé nem látta a napvilágot.

- Ez az ő egész története? - kérdeztem némi gondolkodás után.

- Ez minden, amit tudok róla; s valóban ennyit is csak úgy egy és más értesülésemből tákoltam egybe; apám ugyanis gondosan kerüli ezt a kérdést és amikor Havisham kisasszonyhoz mentem, éppen csak annyit mondott el róla nekem, amennyit okvetlenül tudnom kellett. De valamiről megfeledkeztem. Gyanítják, hogy az az ember, akit Havisham kisasszony oly helytelenül a bizalmára méltatott, kezdettől fogva azzal a mostohaöccsel társultan cselekedett; hogy ezek ketten cinkostársak voltak s hogy a hasznon osztozkodtak.

- Csodálom akkor, hogy nem vette el Havisham kisasszonyt, hiszen az egész vagyont kezébe kaparinthatta volna - mondtam.

- Lehet, hogy házasember volt s hogy Havisham kisasszony keserves megalázását éppen a mostohaöccs bosszúja eszelte ki - mondta Herbert. - De ezt én nem tudom.

- S mi történt azzal a két emberrel? - kérdeztem, megint elgondolkodván kissé a dolgon.

- Egyre mélyebb és mélyebb szégyenbe s aljasságba sülyedtek - ha ugyan lehetséges még mélyebb aljasság -, és tönkrementek.

- Élnek még?

- Nem tudom.

- Azt mondtad, hogy Estella nem rokona Havisham kisasszonynak, hogy ő ezt a leányt csak úgy magához fogadta. Mikor fogadta magához?

Herbert vállat vont.

- Estella, amióta csak ismerem Havisham kisasszonyt, mindig ott volt. Többet erről a dologról nem tudok. Most hát, kedves Händel - mondta oly módon, mint aki végzett ezzel a történettel -, teljesen egyformán ismerjük ketten ezt az ügyet. Mindazt, amit én tudok Havisham kisasszonyról, tudod most már te is.

- Te pedig tudod mindazt - válaszoltam -, amit én tudok.

- Teljes mértékben hiszem. Közted és köztem semmiféle félreértést, semmiféle zavart ez az ügy nem támaszthat. Ami pedig azt a kikötést illeti, amellyel életed szerencséjének megalapozására kaptál módot - hogy ugyanis nem szabad kutatnod, fürkészned, kinek köszönheted a dolgot -, hát megnyugtathatlak, sem én nem fogom, sem valamely hozzámtartozó nem fogja ezt a kérdést hivatlanul érinteni soha.

Oly őszintén s oly gyöngéden mondta ezt, hogy éreztem, véglegesen elintéztük az egész ügyet még arra az esetre is, ha Isten tudja, hány esztendőt kellene majd apja házában töltenem. De egyben annyira célzatosan is hangzott nyilatkozata, hogy éreztem, ő is a leghatározottabban Havisham kisasszonyt látja az én jótevőmnek épp oly határozottan, akárcsak én.

Előbb nem is gondoltam arra, hogy azért tette szóvá a dolgot, mert így egyszersmindenkorra el akarta intézni ezt az ügyet; de aztán annál könnyebb szívvel és nyugodtabban fogtuk föl az esetet, amint észrevettem, hogy ez volt a célja. Nagyon vidámak voltunk és közlékenyek, én pedig a beszélgetésünk során megkérdeztem tőle, mi a foglalkozása.

- Tőkepénzes vagyok - mondta -, hajók biztosításával foglalkozom.

S bizonyára észrevette, mint nézek körül a szobában, hogy olyasvalamit fedezzek föl ott, ami hajóra vagy tőkepénzre vonatkozik, mert azonnal hozzátette:

- Persze, a City-ben.

A City-beli hajóbiztosítók gazdagságáról s jelentőségéről én óriási hódolattal vélekedtem s most egészen megrőkönyödötten gondoltam el, hogy én egy ilyen fiatal biztosítót a földhöz teremtettem volt, a hátára buktatván s üzletfürkésző szemét kékké-zölddé öklöztem és nagy-

felelősségű fejét ugyancsak megbuboztam. De csakhamar, nagy megnyugvásomra, megint csak az a különös gondolat szállt meg, hogy Herbert Pocket sohsem lesz nagyon szerencsés vagy gazdag.

- De azzal még nem elégszem meg, hogy tőkémet hajóbiztosításba fektessem be. Veszek majd néhány jó életbiztosítótársasági részvényt s beülök a társaság igazgatóságába. Kezdek majd valamit a bányászat terén is. Aztán meg egyik ily vállalkozásom sem lehet majd akadálya például annak, hogy pár ezer tonna különféle árút rendeljek a saját számlámra. Azt hiszem, érdemes lesz - mondta hátratámaszkodva székében -, Kelet-Indiából selymeket, sálokat fűszert, festékanyagokat, gyógynövényeket s értékes faárut behoznom. Az ilyesmik nagyon érdekes ügyletek.

- S nagy hasznot hajtanak? - kérdeztem.

- Óriásit! - mondta.

Megint meginogtam s az a gondolat kezdett elhatalmasodni rajtam, hogy neki nagyobb várnivalói vannak, mint nekem.

- Azt hiszem, érdemes lesz aztán - mondta s hüvelykujját beleakasztotta a mellénye nyílásába -, Kelet-Indiából cukrot, dohányt és rumot is behoznom. Aztán meg Ceylonból főként elefántagyarakat.

- Jó sok hajóra lesz szükséged - mondtam.

- Egész hajórajra! - mondta ő.

Teljesen lenyűgözött ezeknek a terveknek a nagyszerűsége s mohón kérdeztem, hogy hajói ezidőszerint leginkább mely országokkal bonyolítanak le ügyleteket.

- Még csak most fogom megkezdeni a dolgot - mondta. - Előbb körülnézegetek.

Valahogy úgy rémlett nekem, hogy ez a foglalkozás a Barnard-fogadóval már inkább egyeztethető össze. Csak annyit mondtam rá (meggyőződéses hangon):

- Ah, úgy!

- Úgy. Kereskedelmi irodában vagyok s jól körülnézegetek.

- S jól jövedelmez az ilyen kereskedelmi iroda? - kérdeztem.

- Már mint - nemde, úgy érted - az olyan fiatalembernek, aki onnan körülnézeget? - kérdezte válasz helyett.

- Igen; már mint neked.

- Nos, ne-em éppen: legalább énnekem nem. - Ezt olyan arckifejezéssel mondta, mintha igen gondos számvetés alapján épp most állapította volna meg az egyenlegét. - Nem éppen jövedelmező. Tudniillik semmit sem kapok és gondoskodhatom - magamról jó magam.

Ez nyilvánvalóan nem lehetett jövedelmező foglalkozás és én csak ingattam fejemet, mintha ilymódon azt akartam volna kifejezni, hogy bizony efféle jövedelmi forrásból valami nagy tőke aligha meríthető.

- De hát a lényeg az - mondta Herbert Pocket -, hogy az ember jól körülnézegethet. Ez a fődolog. Bent vagy egy kereskedelmi irodában, tudod, és onnan jól körülnézegethetsz.

Engem az a külön vélekedés szállt meg, hogy hiszen nem kell éppen bent lenned valami kereskedelmi irodában, tudod, amúgy is körülnézegethetsz; de szó nélkül meghódoltam tapasztaltságának.

- Aztán eljön az ideje - mondta Herbert -, hogy megnyílik utad. És akkor elindulsz rajta, célodnak nekiiramodol, megkaparintod a tőkécskédet s kész ember vagy! Ha pedig tőkécskédet egyszer már megkaparintottad, gyümölcsöztetned igazán nem nehéz.

A boldogulás útjának ez az elképzelése bizony nagyon hasonlatos volt ahhoz a módhoz, ahogy annak idején ott a kertben nekemrugaszkodott; bizony ehhez nagyon hasonlatos volt. Viselkedése, ahogy szegénységét tűrte, teljesen megegyezett azzal a viselkedésével, amelyet akkori kudarca után tanusított. Úgy rémlett, hogy a sorsnak minden öklözését, dögönyözését most ugyanoly lélekkel fogadja, mint egykor az enyémet fogadta. Szembeötlő volt, hogy köröskörül a szobában a legszükségesebb holmiján kívül nincs egyebe; ami ezenfelül volt még ott, mindazon meglátszott, hogy énvégettem hordatta oda a kávéházból vagy másvalahonnan.

Mindazonáltal, bár képzeletében a szerencséjét már üstökön ragadta, ezzel legkevésbé sem büszkélkedett; én tehát valósággal hálát éreztem iránta, hogy nem pöffeszkedik. Nagyon kellemes járuléka volt ez egész kellemes természetességének s pompásan megbarátkoztunk. Este sétálni mentünk, bebarangoltuk az utcákat s beültünk félárú jeggyel az egyik színházba; másnap betértünk a Westminster-apátság templomába, délután pedig végigsétáltuk a parkokat s nekem egyre az járt az eszemben, hogy vajjon ki patkolhatta meg azt a sok-sok lovat, amelyet arrafelé láttam s az a kívánságom támadt, hogy bárcsak Joe tehette volna meg.

Mintha mérsékelt számítás szerint is jó néhány hónap telt volna el már ama vasárnap óta, amelyen Joe-t s Biddy-t elhagytam volt. A távolság, amely közöttük s közöttem elterült, változatlan kiterjedésű maradt s a lapos zsombékok most is bizonyos, ugyanakkora messzeségben voltak. Hogy én valóban még a legutóbbi vasárnapon is ott lehettem volna a mi régi templomunkban, a régi templomjáró ünneplőmbe öltözötten, hát az tisztára lehetetlenségek egész bokrétájának látszott, földrajzi, társadalmi vonatkozásban épp úgy, mint nap és hold járása szerint. De London oly óriási népáradattól elöntött utcáin, amelyek este oly káprázta tó világításban ragyogtak, mégis nem egyszer nehezedett rám vádlón a kérdés, minek is mentem el a mi szegény, ócska konyhánkból oly messzire, az éjszaka sívárságában pedig egy-egy afféle fránya fickónak a lépése, aki a Barnard-fogadó ajtói táján őrködés ürügyével szokott őgyelegni, tompán rátiport szívemre.

Hétfőn reggel negyed kilenc órakor Herbert elment a hivatalába, hogy jelentkezzék - és persze, gondoltam, kissé körülnézegessen - én pedig hozzászegődtem. Azt mondta, egy vagy két óra multán elkéredzkedik, hogy engem Hammersmith-be kísérjen, várakozzam addig a közelben. Nekem úgy rémlett, hogy azok a tojások, amelyekből ifjú hajóbiztosítók kelnek ki, porban és hőségben szoktak heverni, akár csak a structojás; legalább azoknak a helyeknek a láttán, ahova a kereskedelmi élet leendő óriásai íme hétfőn reggel bevonulgattak, így kellett vélekednem. Azt az irodát pedig, amelyben Herbert működött, az én szemem bizony nem valami jó megfigyelőállomásnak látta; második emeleti helyiség volt, hátul az udvarrészen, mindenfelé csupa piszok és ami a kilátást illeti, inkább csak arról lehetett szó, hogy az ember belőle egy másik második emelet hátulsó részébe lát bele.

Ide-oda sétálgatva várakoztam délig, elmentem a tőzsdére s láttam, mint ülnek ott a hajózási hirdetmények táblája tövében hadarva beszélő emberek, akiket a kereskedelmi élet nagy férfiainak néztem, bár sehogy sem bírtam megérteni, mért oly rosszkedvűek. Mikor aztán Herbert lejött, betértünk villásreggelire egy nagylátogatottságú vendéglőbe, amelyet én akkor szinte csodálatosan pompásnak bámultam meg, most azonban hajlandó vagyok oly véleménnyel illetni, hogy egész Európa legocsmányabb szemfényvesztőhelye volt s amelyben már akkor is észre kellett vennem, hogy sokkal több mártás van az abroszokon, a késeken és a pincérek ruháján, mint a hússzeleteken. Miután falatozásunk befejeztével megfizettük az érte járó mérsékelt összeget (figyelembe veendő, hogy a maszatosságot nem számították fel

nekünk), visszamentünk a Barnard-fogadóba, hogy magamhoz vegyem kis cókmókomat s aztán fölültünk a Hammersmith-be vivő kocsira. Délután kétóratájban vagy háromkor érkeztünk oda s Pocket úr házáig már csak kis utunk volt gyalog. A rácsos kapun benyitván, kis kertbe jutottunk, amely a folyó partjáig terült s amelyben Pocket úr gyermekei játszadoztak. S ha nem csalódom oly tekintetben, amelynek az én saját érdekeimmel vagy elfogultságaimmal bizonyára semmiféle közössége sem lehet, úgy láttam, mintha Pocket úr és Pocketné úrasszony gyermekei nem lassankint növekedve vagy nevelődve, hanem most hirtelen a földből előbukfencezve nőttek volna fel.

Pocketné kerti székben ült egy fa alatt s olvasgatott; lábát másik kerti széken pihentette; Pocketné gyermekeinek két szárazdajkája pedig nézte, mint játszanak a gyerekek.

- Anyám - mondta Herbert -, ez a fiatal úr itt Pip.

Pocketné kedves méltósággal fogadott.

- Alick úrfi, Jane kisasszony - kiáltotta most az egyik dajka a gyerekraj két tagjára -, ha olyan vadul ugrálnak ott azokban a bokrokban, hát beleesnek ám mingyár a vízbe és belefúlnak ám és akkor osztán az apukájuk mit fog mondani!

Ez a szárazdajka ugyanakkor le is hajolt, fölvette a földről Pocketné zsebkendőjét és így szólt:

- No, éppen hatodszor tetszett most leejteni!

Pocketné erre csak elmosolyodott és így szólt:

- Köszönöm, Flopson!

És most már csak az egyik székre helyezkedvén kényelembe, újra a könyvének szentelte magát. Ábrázata tüstént oly lebilincselt figyelem kifejezését mutatta, mintha a jeles úrnő ily elmerülten legalább is egy hete olvasna már; de talán még féltucat sort sem olvashatott, midőn hirtelen rámvetette szemét s így szólt:

- Hogy van édesanyja? Remélem, jól.

Ez a váratlan kérdés engem annyira zavarba ejtett, hogy már-már hallatlan képtelenséget kezdtem dadogni, azt akarván mondani, hogy amennyiben volna ezen a világon ily személyiség, kétségtelennek tartom, jól érezné magát, nagyon köszönné a szíves érdeklődést és tiszteletét küldené; szerencsémre azonban megszabadított zavaromból a dajka.

- No, tessék! - kiáltott és fölcsippentette az újra elejtett zsebkendőt - most éppen hetedszer tetszett leejteni! Mi lelte ma délután a tekintetes asszonyt?

Pocketné először is leírhatatlan csodálkozás kifejezésével fogadta zsebkendőjét, mintha még sohasem látta volna, aztán pedig a ráismerés mosolyával ajkán, csak ennyit mondott:

- Köszönöm, Flopson!

És engem már el is felejtett s újra olvasni kezdett.

Most aztán ráérvén megszámlálni a Pocket-csemetéket, úgy láttam, hogy legalább is hatan fickándoznak itt a fölbukfencezettség különböző fokozatainak állapotában. Alighogy elvégeztem az összeadásnak ezt a műveletét, hetedik csöppség is jelentkezett, még pedig mintha valahol a levegő magasabb rétegeiben lett volna, ahonnan keserves sírása hallatszott.

- No, ez bizony a kis baba! - mondta Flopson s fölöttébb csodálkozónak látszott. - Szaladjon hát már, Millers, siessen föl hozzá!

Millers, a másik szárazdajka, bement a házba s a gyermek sírása lassanként meghalkult s olyan mélyhangúvá tompult, mintha valami ifjú hasbeszélő szónokolt volna, akinek a szájá-

ban van valami. Pocketné csak olvasott nyugodtan az egész idő alatt s én nagyon szerettem volna megtudni, miféle könyv érdekli annyira.

Várnunk kell itt, gondoltam, míg Pocket úr le nem jön hozzánk; mindenesetre várakoztunk s e réven alkalmam volt megfigyelni azt a különös családi jelenséget, hogy valahányszor valamelyik gyermek a játszadozása során Pocketné közelébe tévedt, mindegyik belebotlott és rábukfencezett, amin ő mindig nagyot csodálkozott egy-egy pillanatig, az illető gyermek pedig nagy jajgatást kezdett, persze tartósabbat. Lehetetlen volt magyarázatát lelnem ennek a csodálatos körülménynek és nem állhattam meg, hogy mélységes töprengésnek ne adjam miatta lelkemet, de csakhamar lejött Millers a kis babával, a kis babát átadta Flopson-nak, Flopson pedig Pocketnénak akarta átadni, csakhogy ekkor ő is szépen belebotlott Pocketnébe és bizony orrabukott volna babástul, mindenestől, ha Herbert meg én hamar el nem kapjuk.

- Szent Isten, Flopson! - mondta Pocketné - föltekintvén könyvéből pillanatra -, hát mindenki elbotlik?

- Szent Isten ide, szent Isten oda - felelt Flopson s arca egészen elvörösödött -, de a tekintetes asszony mit rejteget itt?

- Hogy én mit rejtegetek, Flopson? - kérdezte Pocketné.

- No tessék! Hát persze, hogy a lábzsámolya van itt! - kiáltott Flopson. - Hát hogyne buknék orra az ember, ha effélét tetszik rejtegetni a szoknyája alatt. No de sebaj! Most itt a kis babája, tekintetes asszony, a könyvet pedig tessék átadni.

Pocketné szótfogadott és a csöppséget kissé megtáncoltatta ölében nagy gyakorlatlanul; a többi gyermek pedig ott játszott a kis baba körül. Ez a mulatság azonban csak igen rövid ideig tartott, Pocketné ugyanis csakhamar kiadta a sommás rendeletet, hogy az összes gyermekek délutáni szundításra azonnal beterelendők a házba. Így hát ez első alkalommal mindjárt az a második fölfedezés is részemül jutott, hogy a kis Pocket-ek nevelkedése tulajdonképen ugrálás, meg lefekvés váltakozása volt.

Ily körülmények közepett, amint Flopson és Millers beterelték a gyermekeket a házba, akárcsak valami kis birkanyájat és Pocket úr lejött, hogy megismerkedjék velem, legkevésbé sem lepett meg, hogy Pocket urat meglehetősen izgatott arckifejezésű úriembernek látom s hogy fején kissé kuszáltan állt égnek a fakószürke haja és olyannak rémlett az egész ember, mint aki sehogysem tudja, miképen volna lehetséges valami nagyon összevissza dologban némi rendet teremtenie.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

Pocket úr azt mondta, örül, hogy láthat engem s reméli, engem sem szomorít el, hogy őt láthatom.

- Hiszen - toldotta meg és úgy mosolygott, ahogy a fia szokott - nem vagyok én elvégre valami félelmes személyiség.

Fiatalos nézésű ember volt, minden visszás életkörülménye és a fakószürke haja ellenére is; viselkedése pedig egészen természetesnek látszott. A természetest itt oly értelemben használom, hogy Pocket úr egyáltalában nem alakoskodott; zilált viselkedésében volt valami furcsa, ami valósággal nevetséges lett volna, ha nem tudja ő maga is, hogy bizony nagyon közel áll a nevetségesség határához. Kissé elbeszélgetvén velem, így szólt feleségéhez, még pedig kissé aggodalmasan húzván össze szemöldökét, amely fekete volt és széphajlású:

- Belinda, remélem, köszöntötted már Pip urat?

És a jó asszony fölpillantott könyvéből és azt mondta:

- Igen.

Aztán rámmosolygott oly módon, mint akinek a lelke messze, egészen másfelé jár s azt kérdezte tőlem, vajjon szeretem-e a narancsvirágvíz illatát? Mivel ez a kérdés legkevésbé sem függött egybe, sem azzal, ami megelőzte, sem olyasmivel, aminek elkövetkezése sejthető lett volna, azt hiszem, ezt is, akárcsak előző kérdéseit, csupán általános társalgásbeli leereszkedésből vetette föl.

Néhány óra alatt aztán megtudtam és ezt hadd közölhessem is mindjárt, hogy Pocketné az egyetlen leánya volt valami egészen véletlenül elhunyt lovagnak, aki mindig azt a hitet táplálta volt magában, hogy megboldogult édesatyja bárói rangot kapott volna, ha bizonyos személyiség tisztára egyéni okokból a leghatározottabb ellenzéssel meg nem hiúsítja e dolgot - elfelejtettem már, kicsoda volt ez a személyiség, vagy lehet, akkor sem tudtam -, talán maga az uralkodó, talán a miniszterelnök, a lordkancellár, a canterbury-i érsek vagy másvalaki - és hogy ezen a fölöttébb érthető alapon ő tulajdonképen e föld főrangú társaságába tartozik. Azt hiszem, lovagságát a jó úr annak a hősi ostromnak köszönhette, amelyet tollával finom velinpapiron az angol nyelvtan ellen intézett egy kétségbeejtő hálairatban abból az alkalomból, hogy valami, nem tudom, micsoda épület alapkövének elhelyezésekor a királyi család, nem tudom, melyik tagjának ő nyujtotta át a vakolókanalat vagy a habarcsot. De bármint állt is ez az ügy, a lovag úr annak idején elrendelte volt, hogy leányát, Pocketnét, bölcsőkorától fogva olyan lénnyé neveljék, akinek a dolgok természetéből következtethetőn mindenesetre valami nagy címhez kell majd férjhez mennie s akit épp ezért holmi plebejusi, házias ismeretek elsajátításától gondosan meg kell óvni. S az ifjú hölgy nevelését az okos apának oly tökéletesen sikerült ily irányban ellenőriznie és vezetnie, hogy a szegény teremtés fölöttébb előkelővé díszesedett, de egyben teljesen ügyefogyott és hasznavehetetlen is maradt. Jellemének ily szerencsés megalakítása után ifjúságának első virulása idején megismerkedett Pocket úrral, aki akkor fiatalságának szintén első virulását élte s még csak abban a tekintetben nem jutott végleges elhatározásra, hogy vajjon a gyapjúzsák ormára üljön-e, vagy pedig püspöksüveggel födje majd fejét. Mivel ennek a kétségnek egyik vagy másik irányba való eldöntése tisztára idő kérdése volt, ő meg Pocketné egyszerűen üstökén ragadták az Időt (hiszen az, ha hosszúnak rémlik, könnyen rövidebbre nyírható) és összeházasodtak az okos apa tudta nélkül. Az okos apa, nem tehetvén egyebet, csak azt, hogy áldását vagy rájuk adja, vagy megtagadja tőlük, kurta tusa után nagylelkűen kiadta ezt a hozományt s Pocket úrnak megmagyarázta, hogy feleségül „hercegnek való kincset” kapott. Pocket úr ezt a hercegnek való kincset azóta

egész e világi életének befektetéseképen őrizgeti, de föltehető, hogy ez a kincs vajmi jelentéktelenül kamatozott neki. Mindazonáltal Pocketné mindig valami különös, tisztelettel párosult részvét tárgya volt, mivelhogy nem ment nagy címhez feleségül; Pocket úr pedig nem kevésbé különös, szelíden megbocsátó hibáztatás tárgyának láthatta magát, mint aki afféle címet sohsem kaphatott.

Pocket úr bevezetett a házba s megmutatta szobámat; nagyon kedves szobácska volt s olyan berendezésű, hogy bízvást egészen kényelmes, saját külön lakásomnak tekinthettem. Aztán bekopogtatott két hasonló szoba ajtaján s bemutatott ezek lakóinak, névszerint Drummle és Startop uraknak. Drummle, öregesnek látszó fiatalember, akinek alakja meglehetősen nehézkes volt, éppen fütyörészett. Startop, éveire és külsejére fiatalabb, olvasott és a fejét olymódon fogta, mintha robbanás veszedelmétől féltené, midőn tudománnyal esetleg túlságosan tölti meg.

Pocket úr és a felesége mindketten annyira föltűnően látszottak olyanoknak, mintha nem maguk ura volnának, hanem mások rendelkeznének velük, hogy már találgatni kezdtem, vajjon tulajdonképen ki is az úr itt ebben a házban, ki engedi meg, hogy itt éldegéljenek s egyszerre csak arra a meggyőződésre jutottam, hogy a cselédség ez a titokzatos hatalom. Ily helyzet talán kényelmes életmódot biztosít, mert sok mindenféle bajlódástól ment föl; de másrészt úgy rémlett, nagyon költséges lehetett, hiszen a cselédség maga-maga iránt való kötelességének tekintette, hogy étel-ital dolgában mennél válogatósabb legyen és kivegye a részét a gazdái vendégeskedéseiből. Pocket úrnak és Pocketné úrasszonynak egyébként ez a derék cselédség igen dús asztalt engedélyezett, mindazonáltal mindig azt gyanítottam, hogy az ember ennek a háznak a kosztosaképen legjobban úgy járna, ha a konyha népének társaságában étkeznék - mindenesetre föltéve, hogy önvédelem dolgában eléggé erős, mert bizony, mikor még alig egy hete voltam ott, egy hölgy, aki a szomszédságban lakott s akivel a család közelebbi ismeretségben nem állt, levélben tudatta, hogy látta volt, mint verte meg Millers a kis babát. Pocketnét ez a közlés rendkívül lesujtotta, a levél elolvasása után könnyezésre fakadt s azt mondta, mennyire különös, hogy szomszédok nem bírnak arra szorítkozni, hogy csak a saját ügyeikkel törődjenek.

Utóbb lassankint az is tudomásomra jutott s főként Herbert révén, hogy Pocket úr Harrow-ban s Cambridge-ben végezte volt tanulmányait, még pedig mindig kitüntetéssel; de aztán, mivel ifjú éveiben az a nagy szerencse érte, hogy feleségül vehette a mostani Pocketnét, életének elvei módosultak s ő rákényszerült, hogy tompa elmék megköszörülgetésének hivatására fanyalodjék. Megköszörülvén egész sor ily fickónak elméjét - amely foglalkozásával kapcsolatban említésre méltó, hogy legtöbb tanítványának apja, már tudniillik, amelyik befolyásos ember volt, mind buzgón ígérgette neki, mint fogja előmozdítani érvényesülését, de erről az ígéretéről valamennyi megfeledkezett aztán, amikor az elmeköszörülés befejeződött - megunta ezt a keserves foglalkozást s Londonba jött. Itt, miután magasabbrendű reményei sorra elhanyatlottak, „előadásokat tartott” oly különféle ifjaknak, akik vagy alkalom híján nem foglalkozhattak volt fölsőbb tanulmányokkal, vagy elhanyagolták volt tanulmányaikat; egyeseket különleges föladatokra képezett ki és ismereteit irodalmi próbálkozásokra, valamint írásművek javítgatására is igyekezett fölhasználni s ily munkálkodás jövedelméből, amelyet néhány magántermészetű segélyforrás igen csekély összegei egészítettek ki, még mindig sikerült azt a háztartást, amely szemem elé tárult, folytatnia.

Volt Pocket úrnak és feleségének egy csúszómászó módon hízelgő természetű szomszédnője; valami özvegyasszony, akinek a lelke oly egyetemesen barátságos volt, hogy a kedves hölgy mindenkivel egyetértett, áldott akárkit és mosolygást meg könnyet egyaránt tudott bármely alkalommal áldozni, a körülmények szerint. Ennek a nőnek Coilerné volt a neve s nekem jutott a szerencse, hogy beköltözésem napján őt az asztalhoz vezessem. Már a lépcsőn tud-

tomra adta, mily súlyos csapásnak érezheti a kedves jó Pocketné, hogy a kedves jó Pocket úr efféle előadások tartására van ráutalva s házába idegen fiatalembereket kénytelen befogadni. Nem énrám céloz, mondta nekem a gyöngédség és bizalmasság túláradó hangján (ekkor még csak alig öt perce ismertük egymást); hiszen ha a többi fiatalember is olyan volna, mint én, egészen másként állna a dolog.

- De hát a kedves jó Pocketnénak - mondta Coilerné -, az ő ifjúkori nagy csalódása után (amiről a kedves jó Pocket úr valóban nem tehet), elvégre mégis csak szüksége van egy s más fényűzésre, választékosságra -

- Úgy van, néni - mondtam, hogy elbúsulásában megakasszam, mert megijedtem, hogy mindjárt sírva fakad.

- És a szegény jó lélek oly csupa arisztokratikus hajlandóság -

- Úgy van, néni - mondtam ugyanoly szándékkal, mint előbb.

- ...hogy valóban kegyetlen sors, ha a kedves jó Pocket úr ideje és figyelme a kedves jó Pocketnétól annyira elfordulni kénytelen.

Nem bírtam elhárítani magamtól azt a gondolatot, hogy bizony még kegyetlenebb sors volna, ha például a mészáros ideje és figyelme lenne kénytelen elfordulni a kedves jó Pocketnétől; de semmit sem mondtam; amúgy is valóban elfoglalt félénk óvatosságom, nem követek-e el a társadalmi illendőség ellen valami baklövést.

Miközben figyelmemet késemre és villámra, kanalamra, poharaimra és a tekintélyemet veszélyeztető többi szerszámra fordítottam, tudomásomra jutott Pocket úr és Drummle beszélgetéséből, hogy Drummle, akinek keresztneve Bentley volt, valami bárói örökség legközelebbi várományosa. Tudomásomra jutott továbbá, hogy az a könyv, amelyet Pocketné - mint alkalmam volt látni - odakünn a kertben oly buzgón olvasott, elejétől végéig nem egyéb, csak főúri családok címjegyzéke és hogy Pocketné egészen határozottan tudja azt az időpontot, amelyben az ő nagyapja nevének is bele kellett volna jutnia ebbe a könyvbe, ha másként nem fordul a dolog. Drummle nem sokat beszélt (mogorva fickónak rémlett), de a maga szófukar módján mindig úgy nyilatkozott, mint aki magát kiváltságos embernek tudja, Pocketnét pedig oly nőnek ismerte el, mint aki vele testvéri sorban áll. Kettőjükön és Coilernén, a hízelgő szomszédasszonyon kívül senki sem tanusított érdeklődést e beszélgetés iránt, Herbert-et pedig az egész ügy mintha valósággal kínosan érintette volna; de az eszmecsere még hosszantartónak ígérkezett, midőn váratlanul bejött a kis inas és konyhai baleset bejelentésével szakította meg. Ez a baleset egyébként csak az volt, hogy a szakácsné odaégette a pecsenyét. Leírhatatlan ámulatomra most Pocket úr lelkiállapotának oly elváltozását kellett látnom, amely engem első pillanatra bizony rendkívül megdöbbentett, de a többiekre egyáltalában legkevésbé sem hatott és amelyet végül én is teljesen családias jellegű megnyilatkozásnak szoktam meg. Pocket úr - aki a baleset bejelentésekor éppen az ennivalója vagdosásával foglalkozott - letette kését és villáját, mind a két kezével belekapott a zilált hajába s úgy rémlett, rendkívüli erőfeszítéssel magasba akarja húzni magát. E mozdulat után és hogy egyáltalában nem sikerült magamagát a magasba húznia, nyugodtan folytatta, amit imént abbahagyott.

Coilerné most elejtette az előző beszélgetés tárgyát s nekem kezdett hízelegni. Kis ideig tetszett is nekem ez a fordulat, de a derék hölgy aztán már annyira túlságba hajtotta hízelkedését, hogy gyönyörűségem csakhamar véget ért. Valami kígyószerűség volt a módjában, ahogy hozzám férkőzni igyekezett, midőn buzgón tetette, mennyire érdekli őt eddigi és most már odahagyott környezetem és lakóhelyem; ez a nő valóban kígyószerű és villásnyelvű volt; és valahányszor közbe-közbe Startop felé vonaglott (aki bizony vajmi keveset beszélt vele), vagy Drummle felé, (aki még kevesebbet), én ezt a két embert tulajdonképen azért irígyeltem mindig, hogy az asztal túlsó felén ültek.

Ebéd után behozták a gyermekeket s Coilerné nem győzte magasztaló megjegyzésekkel csodálni szemüket, orrukat, lábukat, ami fölöttébb eszes módja a gyermeklélek nemesítésének. Négy kisleány és két kisfiú került elénk aztán meg a kis baba, aki ez is, az is lehetett és láthatatlanul jelen volt ennek a legkisebbiknek az a testvérkéje is, aki nem volt még sem fiú, sem leány. A gyermekeket Flopson és Millers hozták be, ez a két őrmesterféle teremtés, akik valóban oly hatást keltettek, mintha valahol valami gyermeksorozáson jártak volna s ezeket a gyermekeket sorozták volna be; Pocketné pedig csak nézte, nézte az ifjú főrangú nemzedéket, hiszen annak kellene lennie, olyformán nézte, mintha tulajdonképen úgy rémlenék neki, hogy egyszer már megmustrálta, de hát nem nagyon tudja, mit kezdjen vele.

- No de kérem! Adja csak ide a villáját, tekintetes asszony és úgy fogja a kis babát! - mondotta Flopson. - De ne oly furcsán tessék ám tartani, hiszen szegénykének így az asztal alá lóg a feje.

E figyelmeztetésre Pocketné hát máskép fogta a gyermeket, mégpedig úgy, hogy a kis fej most már az asztal fölé került, amit jó hangos koppanás adott az összes jelenlevőknek tudtára.

- Ó, szegénykém, szegénykém! Adja csak vissza, tekintetes asszony! - mondta Flopson. - Magácska meg, Jane kisasszony, jöjjön ide és táncoljon kicsit a babának, úgy! Az egyik kis leány, cseppnyi csepp apróság, aki, mintha koraéretten már bizonyos gondviselői szerepet töltött volna be testvérkéi között, előrelendült helyéről mellőlem s addig táncolt a kis baba előtt és körülötte, míg ez abba nem hagyta a sírást s nevetni nem kezdett. Akkor aztán a többi gyermek is nevetett és Pocket úr (aki közben kétszer is megkísérelte, hogy hajánál fogva magasba húzza magát), szintén nevetett és nevettünk és örültünk valamennyien.

Flopson-nak, aki a kis babát, mint valami mozgatható tagú bábút, ülő helyzetbe hajlította, sikerült most a kis teremtést Pocketné ölében biztonságba tenni; aztán kacsójába adta a diótörő vasat, hadd játsszék vele; egyben figyelmeztette Pocketnét, vigyázzon, hogy a gyermek a szerszám fogóiba bele ne üsse a szemét és erélyesen ráparancsolt Jane-ra, hogy testvérkéje mellől el ne mozduljon ám. Mindkét gyermekgondozó aztán kisurrant a szobából s a lépcsőn szilaj csetepatéba keveredett valami huncutkodó inassal, aki ebben a játékban bizonyára elvesztette a díszkabátja gombjainak felét.

Engem a hideg kezdett lelni, midőn észrevettem, hogy Pocketné, aki két bárói család származása dolgában nagy vitába elegyedett Drummle-vel s közben borba és cukorba mártogatott narancsszeleteket evett, mint feledkezik meg teljesen az ölében ülő kis babáról, aki a diótörővel mindborzalmasabb mutatványokat végezgetett. Végre aztán a kis Jane berepesztéstől féltvén testvérkéje homlokát, lassan hozzáhúzódott és különféle kedves mesterkedéssel a veszedelmes fegyvert hízelkedve kicsalta kezéből. Pocketné éppen akkor végzett a narancsszeletével s csöppet sem helyeselvén Jane cselekedetét, rászólt leánykájára:

- Ejnye, gonosz gyermek, te, hogyan mersz ilyet tenni! Eredj, azonnal ülj le a helyedre!

- Édes anyám - rebegte a kis leány -, babuka kiszúrta volna a szemét!

- Hogyan mersz ilyet mondani nekem? - förmedt rá Pocketné. - Eredj és ülj le a helyedre tüstént.

Pocketné méltósággal teljes korholása annyira lesujtó hatású volt, hogy egészen meghökkenten olyasmit éreztem, mintha magam is valami rosszat követtem volna el.

- Belinda - szólalt meg Pocket úr az asztal másik végén -, hogyan lehetsz oly igazságtalan? Hiszen Jane éppen a baba érdekében avatkozott be.

- Nem tűrök semmiféle beavatkozást - mondta Pocketné. - Nagyon csodálom, Matthew, hogy ily beavatkozás ráadásául még rám támadsz.

- Jóságos Isten! - kiáltott Pocket úr vígasztalan kétségbeesés kitörő hangján. - Hát mikor egy csecsemő a sírba diótörőzné magát, senkinek sem szabad szegénykét megmentenie?!

- Nem tűröm, hogy Jane beleavatkozzék a dolgomba - mondta Pocketné fejedelmi pillantást vetve az ártatlan kis vétkesre. - Remélem, tudom még, szegény nagyapám nevének mivel tartozom. Jane, okulj!

Pocket úr megint belemarkolt a hajába s most csakugyan sikerült is székéről néhány hüvelyknyire felrándítania magát.

- Halljad, világ! - kiáltott tehetetlenül az ég felé. - Csecsemők holttá diótörőzhetik magukat csak azért, mert némely anyák tudják, mivel tartoznak a szegény nagyapjuk nevének!

S újra leereszkedett székére és elcsöndesedett.

Valamennyien kínos zavarban meresztettük szemünket az abroszra, amíg ez a jelenet lezajlott. Aztán kis szünet következett, amelyben a becsületes és le nem nyűgözhető kis baba néhányszor nagy hangosan odaujjongott Jane-nak s feléje kapdosott, hiszen, legalább én úgy vettem észre, ez a testvérkéje volt a családi kör egyetlen oly tagja, akivel (a cselédséget nem számítva) határozottan ismeretségben állt.

- Drummle úr - mondta Pocketné -, volna-e oly szíves csöngetni Flopson-nak? Jane, te illedelmetlen kis teremtés, eredj feküdjél le! Te pedig babukám, gyere most anyáddal!

A babuka azonban a becsületesség megtestesülése volt s kézzel-lábbal tiltakozott. Hirtelen hátragörbülve Pocketné karja felett, gödröcskés bokáit mutogatta pufók arcocskája helyett a társaságnak; a legszilajabb fölháborodás állapotában rugdalódzott, úgy vitték tova. És végül mégis kivívta, amit akart, amint néhány perc multán benéztem az ablakon, láttam, hogy már a kis Jane dajkálgatja.

A többi öt gyermek, mivel Flopson-t véletlenül a saját dolgai foglalkoztatták és mivel a gyermekek gondozása senki másra nem tartozott, mind ott maradt az ebédlőasztalnál. Ezen a réven aztán tüzetesebben megismerkedhettem a köztük és Pocket úr között kölcsönösködő viszonyról, amely következőképen tárult elém: Pocket úr, akinek arcán a szokottnál is lázasabb izgalom látszott s haja igen kuszált volt, néhány pillanatig oly módon nézett rájok, mintha tulajdonképen nem is tudná, mi jogon élveznek itt az ő házában ellátást és lakást, a természet mért nem szállásolta el őket másutt valahol. Aztán bágyadt, keneteskedő hangon bizonyos kérdéseket intézett hozzájuk, például, hogy a kis Joe gallérján mért van ott az a lyuk? Amely kérdésre Joe így válaszolt:

- Apuskám, hiszen Flopson majd megfoltozza, mihelyt ráér...

És hogy a kis Fanny körme alá hogyan jutott az a szálka?

Amire Fanny így felelt:

- Apukám, hiszen Millers még borogatást is akart rárakni, de hát elfelejtette...

Ekkor aztán apai gyöngédségre lágyult Pocket úr s mindegyik gyermeknek egy-egy shillinget adott s azt mondta nekik, menjenek játszani; végül pedig, amint a kicsinyek elkotródtak, még egy utolsó kétségbeesett kísérlettel igyekezvén hajánál fogva magasba rándítani magát, abbahagyta ezt a reménytelen próbálkozást.

Estefelé a folyóra, csónakázni mentünk. Mivel Drummle-nek is, Startop-nak is külön csónakja volt, elhatároztam, hogy én is szerzek egyet magamnak s az evezésben csúffá teszem mindkettőjüket. Meglehetősen ügyes voltam mindazokban a testgyakorlatokban, amelyek a vidék fiatalsága körében szokásosak; de tudtam azt is, hogy a Thames vizének evezősei között - más vizek evezőseire nem gondoltam - az én készségem formabeli csín dolgában hiányosnak

bizonyulna, tanítványul jelentkeztem hát azonnal egy pályadíjnyertes csónakosnál, aki éppen a mi parti lépcsőnk közelében kötött ki s akinek új bajtársaim bemutattak. Ez a tapasztalt szaktekintély nagy zavarba ejtett, azt mondván, hogy olyan karom van, akárcsak valami kovácsnak. Ha tudta volna, mily közel járt ahhoz, hogy e bókja révén mindjárt el is veszítse tanítványát, alig hiszem, hogy meg akart volna örvendeztetni vele.

Várt már a vacsora, mire este hazatértünk s azt hiszem, valamennyien nagyon jól éreztük volna magunkat egymás körében, ha újabb konyhai baleset nem zavar meg. Pocket úr is jókedvű volt s íme egyszerre csak benyit a szobalány s így szól:

- Bocsánatot kérek, mondani szeretnék valamit a tekintetes úrnak.

- Az úrnak akarsz mondani valamit? - szólalt meg Pocketné, aki a tekintélyében megint szörnyen sértettnek érezte magát. - Mi nem jut eszedbe! Eredj és mondd meg Flopson-nak. Vagy mondd meg énnekem... de máskor, alkalmasabb időben.

- Bocsánatot kérek, tekintetes asszony - ellenkezett a szobalány -, de nekem most kell azt megmondanom és az úrnak kell megmondanom.

Erre aztán Pocket úr kiment a szobából s mi legjobb tudásunk szerint igyekeztünk szórakozni, míg majd visszajön.

- No hiszen, gyönyörű dolog ez, Belinda! - mondta Pocket úr, visszatérvén s arcán csupa elkeseredés meg kétségbeesés tükröződött. - A konyhában a szakácsnő holtrészegen fekszik a padlón s kendőjébe kötve nagy csomó friss vaj, amit a csapszékben kocsikenőcsnek akart eladni.

Pocketnén azonnal fölöttébb bájos izgalom vett erőt s a jó asszony így szólt:

- Annak az undok Sophia-nak a műve ez!

- Hogyan érted ezt, Belinda? - érdeklődött Pocket úr.

- Sophia árulkodott neked! - mondta Pocketné. - Vagy nem a saját szemem láttára, saját fülem hallatára történt-e, hogy bejött ide a szobába s azt mondta, beszélni akar veled?

- De hát nem vezetett-e le aztán a lépcsőn, Belinda - válaszolt Pocket úr -, hogy megmutassa nekem azt a némbert és azt a csomagot is?!

- És te még védelmezed őt, Matthew - mondta Pocketné -, aki ilyen egyenetlenséget mer itt szítani?

Pocket úr kétségbeesetten fujt, sóhajtozott.

- Hát én, nagyapám unokája, már senki, semmi sem vagyok itt a házban? - fakadt ki Pocketné. - Ez a szakácsnő mindig nagyon finom, tisztességes nőszemély volt és emlékszem, amikor beszegődött hozzánk, mily becsületes, természetes hangon mondta nekem, hogy úgy érzi, bizonyára hercegnőnek születtem.

Pamlag volt azon a helyen, amelynek közelében Pocket úr állt s ő ekkor a „haldokló gladiátor” helyzetébe roskadt erre a pamlagra. S ebben a helyzetben mondta tompa hangon:

- Jó éjszakát, Pip úr!

Ekkor tanácsosnak véltem elkotródni, hogy ágyba térjek s ott hagytam őt.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

Két vagy három nappal utóbb, miután szobámban elrendezkedtem és néhányszor Londonba s onnan vissza utaztam s kereskedőimnél mindazt, amire szükségem volt, megrendeltem, Pocket úr meg én nagy megbeszélésre ültünk össze. Ő többet tudott életem kijelölt pályájáról, mint amennyit jó magam tudtam; kijelentése szerint ugyanis Jaggers úr neki már tudomására adta, hogy nincs meghatározva, mi legyen majd a hivatásos foglalkozásom s hogy elegendő lesz jövőbeli céljaimra oly képzettséget szereznem, amely lehetővé teszi „a magam urának" lennem oly fiatalemberek módján, akik jó körülmények közt élnek. Én természetesen helyesnek találtam ezt, hiszen semmit sem tudtam felhozni ellene.

Pocket úr ajánlotta, hogy bizonyos tanfolyamokat látogassak Londonban oly általános ismeretek megszerzése végett, amelyeknek még híjával voltam s hogy őt összes tanulmányaim ellenőrzésének és irányításának tisztével bízzam meg. Reméli, mondta, hogy értelmes vezetés útján alig ütközöm majd oly akadályokba, amelyek elcsüggeszthetnének és csakhamar lehetséges lesz minden gyámolításról, az övén kívül, lemondanom. Annak a módnak a révén, ahogy mindezt mondta és ahogy ugyanoly célzattal még sok egyebet is mondott, egykettőre bámulatosan meghitt bizalmasságba kapcsolt magához és hadd említem meg most mindjárt, azután is mindig oly buzgón és becsületesen felelt meg akkori megállapodásunknak, hogy engem - ennek épp oly buzgó és becsületes teljesítésére erősített. Ha ő tanítómesteremül hanyagnak bizonyul, kétségtelennek tartom, hogy én mint tanítványa szintén hanyagsággal viszonoztam volna ezt a kedveskedését; de ily fölmentésben sohsem részesített, ő is, én is híven teljesítettük kötelességünket egymás iránt. És abban a vonatkozásban, ahogy gyámolítómul érintkezett velem, soha semmiféle nevetségest nem tapasztaltam rajta, egyáltalában soha másfélének nem láttam, csak komolyanveendőnek, becsületesnek és jóságosnak.

Mikor aztán minden tekintetben megvolt a terv és megvalósítása is már annyira jutott, hogy alaposan megkezdtem a munkát, az a gondolatom támadt, hogy kellemes változása lenne életmódomnak, ha megtarthatnám a Barnard-fogadóbeli szállásomat, ami Herbert társasága révén erkölcseimnek semmiesetre sem a romlását jelentené. Pocket úrnak nem volt kifogása e terv ellen, de lelkemre kötötte, hogy mielőtt csak egyetlen lépést tennék is ebben a dologban, előbb gyámomnak kell tervemet előterjesztenem. Éreztem, kényeslelkűségét az a körülmény izgatja ily megfontolásra, hogy tervem megvalósulása Herbert-et némely költségétől mentesítené; útra keltem tehát Little Britaine felé s közöltem Jaggers úrral kívánságomat.

- Ha megvehetném azokat a bútordarabokat, amelyek mostanig csak bérelten állnak ott rendelkezésemre - mondtam - és ezekhez még egy-két apróságot vehetnék, egészen otthonosan érezném magamat.

- Helyes! - válaszolt Jaggers úr, kurta nevetést hallatva. - Mondtam magának, hogy lesz magához való esze. Rendben van. Mennyi pénzre van szüksége?

Azt mondtam, nem tudom, mennyi szükséges e célra.

- Csak rajta! - ösztökélt Jaggers úr. - Mennyi kell? Ötven font?

- Ó, távolról sem ennyi!

- Öt font? - mondta Jaggers úr.

Ez oly óriási csökkentés volt, hogy nagylesujtottan így válaszoltam:

- Ó, ennyinél már csak több kell.

- Több, he? - mondta Jaggers úr s ahogy ott állt előttem, kezét mellénye nyílásába dugottan tartva, fejét oldalt billentve s szemét a mögöttem lévő falra meresztve, úgy rémlett, mintha lesben állna. - Mennyivel több?

- Olyan nehéz meghatározni az összeget - mondtam tétovázva.

- No csak! - mondta Jaggers úr. - Próbáljuk meg. Kétszer öt: elég lesz? Háromszor öt: elég lesz? Négyszer öt: elég?

Azt mondtam, azt hiszem, ennyi már megtenné.

- Négyszer öt már megtenné? Meg? - mondta Jaggers úr összehúzva a szemöldökét. - Nos és mit csinál majd ebből a négyszer ötből?

- Hogy én mit csinálok belőle?

- Nos! - türelmetlenkedett Jaggers úr. - Mennyit?

- Azt hiszem, majd Jaggers úr csinál belőle húsz fontot - mondtam nevetgélve.

- Nem arról van itt szó, barátocskám, hogy én mit csinálok belőle - mondta Jaggers úr fölényesen tiltakozó fejrázás kíséretében. - Azt kívánom tudni, hogy maga mit csinál majd belőle.

- Húsz fontnyit, természetesen.

- Wemmick! - szólt ki Jaggers úr, a dolgozószobája ajtaját kinyitva. - Kérjen húsz font kifizetésére szóló írásbeli rendelkezést Pip úrtól s ezt az összeget fizesse ki neki.

Az üzleti eljárásnak ez a szigorúan rideg módja szigorúan rideg hatást gyakorolt rám, ami valóban nem volt kellemes. Jaggers úr sohasem volt nevetős kedvű; de nagy, fényes, nyikorgós csizmát viselt s valahányszor feleletre várón, fejét lehorgasztva, szemöldökét összehúzva ide-odaringatódzott, mindig meg-megnyikorogtatta ezt a csizmáját, ami úgy hatott rám, mintha ez a csizma nevetne valami különös rideg, gyanakodó módon. Mivel Jaggers úr most véletlenül éppen elment és mert Wemmick jókedvűnek és beszédesnek bizonyult, megmondtam Wemmick-nek, hogy nem tudom, mit kezdjek Jaggers úr viselkedésével.

- Mondja meg ezt neki és ő ezt a felszólalást bóknak fogja fogadni - válaszolt Wemmick -, neki eszeágában sincs olyasmit gondolni, hogy magának tudnia kellene, mit kezdjen az ő viselkedésével. Ó - mondta még, mert csodálkozón néztem rá -, nem személyes ügy az; csak hivatalos; kizárólag hivatalos.

Wemmick az íróasztala mellett állt s tízóraizott. Száraz, kemény kétszersültet ropogtatott, amelyet időről időre darabkánként úgy csúsztatott be a szája résén, mintha ez a száj valami levélszekrény nyílása lett volna.

- Mindig úgy rémlik nekem - mondta Wemmick -, mintha Jaggers úr egyre holmi emberfogó kelepcéket állítgatna. Egyszerre csak valami csappanás és az ember benne van a kelepcében.

Egyetlen szóval sem árulva el azt a gondolatomat, hogy emberfogó kelepcék állítgatása egyáltalában nem szokásos, csak annyit mondtam, hogy Jaggers úr nagyon ügyes.

- Mélységesen rejtelmes - mondta Wemmick -, akárcsak Ausztrália. - S pennájával az iroda padlója felé bökött, mintha azt akarta volna ezzel kifejezni, hogy hasonlatának megértése céljából, Ausztráliára, mint a földgolyó éppen ellentétes oldalán levő helyre kell gondolni. - Ha egyáltalában volna valami ennél még mélységesebb a földön - mondta Wemmick s a tollat újra papirosa fölé emelte -, hát az csak az ő egyénisége lehetne.

Én aztán azt mondtam, hogy Jaggers úrnak bizonyára nagyon szép ügyforgalma van.

- Ó-ri-á-si! - mondta Wemmick.

Majd azt kérdeztem, sok segédje van-e? Wemmick így válaszolt:

- Segédekkel nem igen bíbelődünk, mert hát Jaggers csak egyetlenegy van és az emberek őt nem másodkézen akarják oltalmazójukul. Segédek csak négyen vagyunk. Kívánja látni társaimat? Hiszen maga is, hogy úgy mondjam, a mi emberünk.

Elfogadtam az ajánlatot. Miután Wemmick úr a kétszersültjének utolsó darabkáját is bedobta abba a bizonyos levélszekrényébe s kifizette pénzemet, amelyért egy vasszekrény rekeszébe nyúlt bele, ennek a vasszekrénynek nyakláncra erősített kulcsát valahonnan a kabátjának gallérja mögül, a hátáról húzván elő, mint valami vasvarkocsot, fölmentünk. A ház sötét volt és ütött-kopott és azok a maszatos vállak, amelyek nyomukat ott hagyták Jaggers úr dolgozószobájának falán, úgy látszott, itt mozogtak fel s alá a lépcsőházban évek s évek során. Az első emelet előszobájában hivataloskodó ember, akinek alakja kocsmárosra is, patkányfogóra is emlékeztető felemás alakulat volt - nagy darab sápadt, puffadtan kövér férfiú -, éppen három vagy négy toprongyos ügyféllel foglalkozott, akikkel ugyanoly minden teketória nélkül való módon bánt el, ahogy itt, úgy látszott, mindazzal elbánni szoktak, ami Jaggers úr ládáit megtöltheti.

- Tanuvallomásokat gyüjt - mondta Wemmick úr, amint onnan megint kijutottunk - a Bailey-ben való tárgyalásra.

A másik szobában, amely az előbbi fölött volt, afféle izgága, pincsikutyaféle hivatalnokot találtunk, csapzotthajú embert (úgy látszott, elfeledték megnyírni még azóta, hogy kölyökkutya volt), aki valami rosszszemű emberrel hasonló módon foglalkozott s akiről Wemmick úr azt mondta nekem, hogy valóságos ötvöző művésze az irodáknak, aki sohasem pihenteti olvasztótégelyét s aki megolvasztana mindent, amit csak akarok és akinek egész valója is oly fehérizzású volt, mintha a derék férfiú az ötvözés művészetét magán próbálta volna ki. Egy hátulsó szobában magasvállú férfi gubbasztott, fájósarcúnak látszott, mert fejét piszkos flanellpólya burkolta; ruhája ócska fekete ruha volt, olyan, mintha viasszal mázolták volna fényesre; görnyedten hajolt munkája fölé, amely abból állt, hogy a szegény fickó a másik két úr jegyzeteit másolta Jaggers úr számára.

Ennyi volt az iroda egész berendezése. Amint a lépcsőn megint leérkeztünk, Wemmick bevezetett a főnöke szobájába s így szólt:

- Ezt látta már.

- Kérem - mondtam, amint a két görcsösen eltorzult ábrázat gipszmása szemembe ötlött megint -, miféle arcok ezek?

- Ezek? - mondta Wemmick és felhágván egy székre, lefujta a két borzalmas fejről a port s mind a kettőt leemelintette. - Híres két pofa ez. Dicső ügyfeleink voltak, sok nagy becsületet vallottunk velük. Ez a fiatalabbik (ejnye, hát leszálltál éjjel a polcodról s belekandikáltál a tintatartóba, hogy ilyen folt van itt a szemöldöködön, vén kujón!) meggyilkolta a gazdáját s ha meggondoljuk, hogy nem született éppen törvénytudónak, a védekezése nem is volt valami rossz.

- S hasonlít rá ez az arc? - kérdeztem visszahőkölve a szörnyetegtől, midőn Wemmick a gipszszemöldökre ráköpött s a tintafoltot kabátja ujjával letisztogatta róla.

- Hogy hasonlít-e? Szakasztott mása! Ezt a gipszöntést ott csinálták a Newgate-ben, mindjárt azután, hogy a kópét a fájáról levágták. Megkülönböztetett jóindulattal viseltettél irántam, úgy-e, vén ravaszdi? - mondta Wemmick. Aztán meg is magyarázta ezt az érzelmes kijelentését, megérintvén nyakkendőtűjét, amelynek kövén a gyászos hölgy, a szomorúfűz és az urnás sír volt látható.

- Ezt őtőle kaptam, ő vésette így.

- A hölgy valami ismerős személy? - kérdeztem.

- Nem - válaszolt Wemmick -, csak tréfából rendelte a fickó. (Szerettél tréfálkozni, igaz-e?) Nem; semmiféle hölgy nem szerepelt esetünkben, Pip úr; azaz, hát volt ugyan nőszemély a dologban - de az nem volt ily karcsú finom fajta; azt ugyan sohsem láthatta volna ily urna fölé hajolni; legföljebb ha az urnában valami innivaló lett volna.

Wemmick, miután figyelme most már a nyakkendőtűjére terelődött, visszatette a gipszarcot helyére s a tűjét kezdte tisztogatni zsebkendőjével.

- A másik is olyan véget ért? - kérdeztem. - Az arckifejezése ugyanolyan.

- Igaza van, Pip úr - mondta Wemmick -, ugyanaz az arckifejezés az. Körülbelül olyasmi, mintha az egyik orrcimpa lószőrszálas halászhorgocska tartaná, felrándítottan. Úgy van, ez is olyan véget ért. Ó, egészen természetes vég az is, mondhatom magának. Végrendeleteket hamisított a kópé - azt cselekedte bizony, ha ugyan még arról is nem gondoskodott, hogy az illető örökhagyók örök álomra hajtsák fejüket. Pedig hát egészen művelt úri fickó voltál (Wemmick úr nem állhatta meg, hogy ne intézzen pár szót ehhez is), azt mondtad, görögül is tudsz írni. Hajh, kis hencegő, te! Hogyan tudtál hazudozni! Soha életemben még nem hallottam hozzád fogható hazugot!

S Wemmick úr, mielőtt megboldogult barátját visszatette helyére, rámutatott a maga legnagyobbik gyászgyűrűjére s így szólt:

- Ezt vásároltatta nekem, akkor, a vége előtt való napon.

Miközben Wemmick úr ezt a második gipszarcot is visszatette a polcra és aztán lelépett a székről, az a gondolatom támadt, hogy összes ékszerei bizonyára ugyanily eredetűek. Mivel úgy látszott, e dologban egyáltalában nem titkolódzik, bátorkodtam ily értelemben is érdeklődni, miközben ő a portól megtörölgette kezét.

- Ó igen - válaszolt -, ezek mind ugyanoly fajta ajándékok. Az egyik hozza a másikat, lássa, így van ez. S én mindig szívesen fogadom. Csupa különösség valamennyi és - vagyon. Értékük talán jelentéktelen, de valamennyi mégis csak vagyon, még pedig ingó, könnyen hordozható vagyon. Maga, Pip úr, akinek annyi mindenféle fényes várnivalója van, talán nem sokra becsüli az ilyesmit, de az én jelszavam mindig csak az: könnyen hordozható vagyont igyekezzünk szerezni!

Elismeréssel adóztam neki e fölvilágosításért s ő aztán nagy barátságosan így szólt:

- Ha egyszer, amikor nem lesz jobb dolga, kedve volna kilátogatni hozzám Walworth-ba, igazán szerencsémnek tartanám s még ággyal is szolgálhatnék. Sok látnivalója ugyan nem akadna ott, de azt a két-három különösséget, amim még ezeken kívül van, talán érdemes volna megtekintenie; aztán meg kedves kis kertem is van és lugasom.

Azt mondtam, nagy örömmel fogadom meghívását.

- Várom hát, Pip urat - mondta -, állapodjunk meg abban, hogy akkor jön, amikor magának tetszik. Jaggers úrnál ebédelt-e már?

- Még nem.

- Nos - mondta Wemmick -, ő majd borral fogja vendégelni, még pedig jó borral. Én majd punccsal vendégelem, még pedig nem rossz punccsal. És most hadd mondok még valamit magának. Ha Jaggers úrnál ebédel majd, el ne mulassza megnézni a gazdasszonyát.

- Valami nagyon szokatlant fogok láthatni talán?

- Nos - mondta Wemmick -, vadállatot fog látni, megszelídített vadállatot. Azt mondhatná nekem, hogy ilyesmi nem éppen ritkaság. De én erre azt felelném, hogy a dolog mindig a vadállat eredeti vadságától és a szelidítés nehézségeitől függ. Azt hiszem, nem fog e réven Jaggers úr hatalmáról kicsinylőn vélekedni. Csak vegye jól szemügyre azt a nőt.

Megmondtam neki, hogy ezt mindenesetre megteszem, érdeklődésemnek és kíváncsiságomnak azzal az egész fokozottságával, amit figyelmeztetése ébresztett bennem. Mikor aztán elbúcsúztam tőle, fölvetette még a kérdést, vajjon nem szánnék-e rá vagy öt percet arra, hogy lássam Jaggers urat „működése közben".

Különböző okoknál fogva, amelyek sorában nem volt az utolsó, hogy egyáltalában nem tudtam elképzelni világosan, Jaggers úr „működése" tulajdonképen miben is áll, beleegyezőn válaszoltam. Alámerültünk a City sokadalmába s aztán, törvényszéki zsúfolt tárgyalóteremben bukkantunk fel, ahol valami megölt ember vérrokona (a szó gyilkos értelmében) állt a korlát előtt káprázatos ízlésre valló dísztűvel a nyakkendőjében s izgatottan rágva valamit; az én gyámom pedig valami nőszemélyt faggatott kérdések vagy keresztkérdések záporával - igazán nem tudom, a kérdések melyik fajtája volt az - és ezt a nőt és a bíróságot és az összes jelenlévőket szent borzalommal töltötte el. Mihelyt bárki akármely részről olyasvalamit mondott, amit ő nem teljes mértékben helyeselt, tüstént követelte, hogy ez „jegyzőkönyvbe vétessék". Ha valaki nem akart valamit beismerni, így szólt rá az illetőre:

- No hiszen majd kiveszem én azt még magából!

Olyanra pedig, aki beismert valamit, így csapott le:

- No, most megfogtam hát!

Remegett tőle a bírói tanács, valahányszor ő harapdálni kezdte ujját. Tolvajok és poroszlók egyaránt rémült elragadtatással csüggtek szavain s megrezzentek, ha szemöldökének egy szőrszála feléjük meredt. Nem bírtam megállapítani, melyik párton van, mert úgy rémlett, egybeőrli malmán az egész gyülekezetet; csak annyit tudok, hogy amikor én lábujjhegyen kiosontam, nem állt a bíróság pártján, mert hiszen szavaitól valósággal görcsösen rángatódzott már az asztal alatt annak az öreg úrnak a lába, aki elnökölt s aki ellen ő óvást emelt amiatt a magatartása miatt, amelyet ez elnöki székében mint a brit törvény és igazságszolgáltatás megszemélyesítője a mai napon tanusított.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

Bentley Drummle, aki annyira morc fickó volt, hogy még könyvre is első olvasáskor oly szemmel nézett, mintha írója ellene becsületsértést követett volna el, kedvesebb módon új ismerősökkel szemközt sem viselkedett. Ez az alakra, mozgásra, gondolkodásmódra egyaránt nehézkes ember, akinek még arca színe is csak bágyadozott és szájában a nagy, esetlen nyelve mintha ólomdarabként hevert volna, ahogy ő maga föl s alájárt az egyik szobában, - csupa lomhaság volt, csupa gőg és zsugoriság és zárkózottság meg gyanakodás. Gazdag emberek sarja volt, Somersetshire-ből való, s szülei ezeket a tulajdonságait csak nevelték, ápolgatták, míg végre azon vették észre magukat, hogy a fiú nagykorú lett és tökfilkó. Így került Bentley Drummle Pocket úrhoz, amikor ennél már legalább is egy fejnyivel nagyobb volt és a legtöbb úri embernél legalább is féltucat fejnyivel vastagabb.

Startop-ot gyönge édesanyja elkényeztetetté nevelte, otthon tartogatván a gyermeket, ahelyett, hogy iskolába küldte volna; de a fiú valósággal imádta is édesanyját s mérhetetlen csodálattal adózott neki. Arca nőiesen finom vonású volt s egész valója az édesanyjára emlékeztető - „mint láthatod" - mondta Herbert nekem -, „bár édesanyját sohsem láttad". Nagyon természetes volt tehát, hogy én sokkal gyöngédebben társultam hozzá, mint Drummle-hez és hogy már legelső csónakázásaink alkalmával ő meg én egymás mellett eveztünk hazafelé s egyik csónakról a másikra átszólva vígan beszélgettünk; Bentley Drummle ellenben egyedül evezett utánunk csónakaink sodrában a part kihajló lombozata alatt és a sás között. Mindig így a part közelében szeretett osonni, mint valami bátortalan kétlaki fajzat, még ha a folyó árja gyorserősen a középútra vitte volna is; még most is eszembe jut mindegyre, hogyan szokott volt a sötétben, sőt a torlásvíz idején oldalt követni, míg a mi két csónakunk a lemenő nap fényében vagy a hold sugárzásában a folyó közepén haladt.

Herbert volt az én bizalmas bajtársam és barátom. Megajándékoztam csónakom feles használatával, ami jó alkalmat szolgáltatott neki arra is, hogy gyakrabban kijöjjön Kammersmithbe; amiképen viszont az ő lakásának feles használata engem Londonba vonzott gyakran. A két szállás között a nap legkülönbözőbb szakaiban szoktunk volt ide-oda közlekedni. Még most is nagyon szeretem azt az utat (bár nem oly szép már mint volt akkor), ugyanazzal a vonzódással, amely a még tapasztalatlan fiatalság és reménykedés fogékonyságában gyúlt belém.

Mikor már egy vagy két hónapja időztem Pocket úr családja körében, egyszerre csak ott termett egy napon Kamilla asszony és az ura. Kamilla Pocket úr huga volt. Georgina, akit annak idején Havisham kisasszonynál láttam volt ennek a házaspárnak a társaságában, szintén felbukkant. Valami unokatestvérük volt ez a Georgina - idétlenkedő, egyedülálló nő, aki a ridegségét vallásosságnak, a rosszmájúságát szeretetnek nevezte. Ezek az emberek engem a kapzsiság és a csalódott reménységek gyűlöletével gyűlöltek. És természetesen, épp ezért szerencsémben a legaljasabb módon hízelegtek nekem. Pocket úr, mint valami gyermeknek maradt embercsoda, aki a saját érdekeit egyáltalában nem ismeri, azzal a csupa-kedvesség engedékenységgel nézte őket, amellyel, hiszen nem egyszer hallottam, beszélni szokott róluk. Pocketnét megvetették; de azért annyit mégis elismertek, hogy a szegény lélek súlyosan csalódott életében; ez a felfogás ugyanis az ő saját személyükre is némi bágyadtan visszasugárzó fényt vetett.

Ez volt a környezet, amelyben én megtelepedtem és művelődésem munkáját megkezdtem. Csakhamar annyira nagyzoló szokásokra kaptam rá és akkora pénzösszegeket pocsékoltam el, hogy ezelőtt még néhány hónappal is az ilyesmit mesébe illőnek képzeltem volna, de jó és rossz úton egyaránt ragaszkodtam könyveimhez. Ebben ugyan semmi különösebb érdemem nem volt, csak azon fordult meg a dolog, hogy elegendő érzék élt bennem fölismernem gyar-

lóságaimat. Pocket úr és Herbert között bizton haladtam és mivel hol az egyik, hol a másik nyujtotta karját, hogy előre segítsen, ha elakadtam és hogy az akadályokat eltakarítsa utamból, valóban akkora tökfilkónak kellett volna lennem, amilyen Drummle volt, ha mégsem boldogulok.

Wemmick urat már néhány hete nem láttam s akkor aztán az a gondolatom támadt, hogy írok neki és megkérem, engedje meg, hogy valamely este hazakísérhessem. Azt válaszolta, hogy nagyon örül tervemnek s hogy hivatalában aznap este hat órára vár. Oda mentem, ott találtam, éppen a vasszekrénye kulcsát bocsátotta le a kabátja mögé, amikor az óra hatot ütött.

- Kedvére volna-e, hogy gyalog menjünk Walworth-ba? - kérdezte.

- Mindenesetre - mondtam -, ha Wemmick úrnak is úgy tetszik.

- Helyes - hangzott Wemmick válasza -; mert hát az én lábam egész nap itt gémberedik az íróasztalom alatt s örülök, ha kiegyenesíthetem. Most pedig hadd mondom meg magának, mit kapunk vacsorára, Pip úr. Kapunk párolt marhaszeletet - ami otthon készült - s hideg kappansültet, ami a vendéglőből való. Azt hiszem, hogy ez jó puha lesz, mert a vendéglős legutóbb esküdtszéki tag volt pár ügyünk tárgyalásakor s mink nem nehezítettük a dolgát. Emlékeztettem erre, amikor a kappant megvettem:

- Jót válasszon ám ki, tisztelt polgártársam - mondtam neki -, mert bizony, ha minap kedvünk szottyan magát még egy-két nappal tovább is ott tartani az esküdtek padján, hát azt vajmi könnyen megtehettük volna!

Ő pedig így felelt erre:

- Engedje meg hát, hogy a vendéglőm legjobb kappansültjével ajándékozzam meg.

- Természetesen megengedtem. Annyira-mennyire ez is vagyon, még pedig könnyen magunkkal hordozható. És remélem, egy vén apóval, nemde, meg tud barátkozni majd.

Valóban azt hittem, még mindig a kappanról beszél, míg csak ezt nem mondta még:

- Mert hát az én jó agg apám is ott van hajlékomban.

Amire aztán az udvariasság követelményei szerint válaszoltam.

- Jaggers úrnál tehát még nem ebédelt? - kérdezte utóbb, amint már odább sétáltunk utunkon.

- Nem, még nem.

- Említette is Jaggers úr ma délután, amikor hallotta, hogy Pip úr hozzám jön. Azt hiszem, holnap meghívást kap tőle. A barátait is meg fogja hívni. Három barátja van, nemde?

Bár Drummle-t nem szoktam volt meghitt bajtársaim sorába számítani, mégis igennel feleltem.

- Nos, Jaggers úr meghívja majd az egész bandát - mondta Wemmick s én persze ezt a kifejezést nem éreztem valami hízelgőnek - és amivel meg fogja vendégelni a társaságot, bizony csupa jó lesz. Nagy változatosságra ne számítson, de az ételek kitűnőségére föltétlenül számíthat. És hadd figyelmeztetem még bizonyos különösségre, amit Jaggers úr házában tapasztalhat - folytatta Wemmick némi szünet multán s én azt gondoltam, hogy megjegyzése bizonyára az egyszer már említett gazdasszonyra fog vonatkozni -, Jaggers úr nem csukat éjszakára sem ajtót, sem ablakot.

- És sohsem lopják meg?

- Ez az! - válaszolt Wemmick. - „Szeretném én azt az embert látni, aki engem meglop!” Ezt szokta mondogatni Jaggers és ezt valósággal közhírré teszi. Én édes Istenem, hiszen magam is

hallottam, nem egyszer, de százszor is hallottam, mint mondta közönséges betörőknek ott az irodánkban:

- Jól tudjátok, hol lakom; ajtóim zára mindig nyitva; nos mért nem tértek be már egyszer hozzám is valami cók-mókért? Gyertek csak! Vagy hiába csalogatlak?...

És ezek között az emberek között, uram, nincs olyan merész egy sem, hogy ilyesmit megkíséreljen; nincs az a jó szó, nincs az a pénz, ami csak egyet is rábírhatna ilyesmire.

- Annyira félnek tőle talán? - kérdeztem.

- Hogy félnek tőle - mondta Wemmick -, meghiszem azt, hogy félnek. De azért nem mondhatnám, hogy nem ravaszkodik is, amikor így kiköt velök. Nincs ott ezüst, uram. Csupa Britannia fém minden evőeszköze.

- Úgy, hogy nem nagy hasznuk volna - mondtam -, még ha...

- Eh! Csakhogy ő n e k i volna nagy haszna - vágott szavamba -, s ezt ők nagyon jól tudják. Az övé volt egész életük és összes cimboráik élete. Annyit kaparintana hatalmába, amennyit csak bir. S lehetetlen azt megmondani, hogy ő mennyit bírna, ha alkalma nyílnék ilyesmire.

Gondolkodóba estem, eltöprengtem gyámom nagy mivoltán, Wemmick pedig így folytatta:

- Ami azt illeti, hogy nincs ezüstje, az csak természetes mélyelméjűségére vall. Minden folyónak megvan a maga természete szerint való mélysége és az ő elméjének is. Nézze majd meg az ő óraláncát. Az már csak eléggé valódi.

- Bizony jó tömör - mondtam.

- Tömör? - ismételte Wemmick. - Meghiszem azt! És az órája arany ismétlőóra és az értéke legalább is száz font, akárcsak egy penny. Nos, Pip uram, itt ebben a városban legalább is vagy hétszáz tolvaj van, aki mind a legpontosabban ismeri ezt az órát s nincs egyetlen férfi, asszony vagy gyerek közöttük, aki ennek az órának a láncát az utolsó legkisebb ízéig ne ismerné és mint valami izzó vasat tüstént el ne dobná, ha kísértő alkalom akármelyiküknek is kezébe játszana.

Eleinte efféle beszélgetéssel, aztán általánosabb természetű társalkodással rövidítettük meg, Wemmick úr meg én az időnket és az utunkat, nemsokára pedig tudomásomra adta gazdám, hogy megérkeztünk Walworth területére.

Ez a terület kis utcák, árkok és kertecskék gyüjteményének mutatkozott s meglehetősen unalmas félrevonultság hatását keltette. Wemmick háza kis faépület volt kerti ágyások közepett s oromzata olyan faragású és festésű, hogy valósággal ágyúkat rejtő bástyának látszott.

- Saját művem - mondta Wemmick. - Csinos látvány, nemde?

Dicsértem nagyon. Azt hiszem, ez volt a legpicikébb ház, amit világéletemben láttam; furcsán elkényszeredett csúcsíves ablakai voltak (nagyrészük vakablak) és az ajtaja is csúcsíves volt, oly keskeny, hogy szinte bajosnak látszott beférni rajta.

- Ez itt, nézze csak, lobogó felhúzására való árboc, valódi pedig! - mondta Wemmick. - És minden vasárnap valódi lobogót röpítek fel a csúcsára. Aztán, kérem, nézze meg ezt: ha áthaladtam ezen a hídon, hát mindjárt fel is vonom, így ni és ezzel íme elvágtam minden közlekedést.

Ez a híd egy szál deszka volt mintegy négy láb széles és két láb mély árok felett. De mégis igazán kedves látvány volt, mekkora büszkeséggel vonja fel és erősíti meg ezt a hidat s eközben mily igaz örömmel mosolyog, nem pedig gépiesen.

- Minden este kilenc órakor, greenwichi időjelzés szerint - mondta Wemmick -, eldördül az ágyú. Amott van, láthatja. És ha ezt a dörrenést hallani fogja, azt hiszem, elismeri majd, hogy jótorkú kis szörnyeteg.

A löveget, amelynek rendeltetéséről beszélt, elkülönített kis erőd rejtette, persze csak afféle erődformájúvá egyberótt lécalkotmány. Elmésen alkalmazott viaszosvászon védte kifeszített esernyő módjára az időjárás viszontagságai ellen.

- Aztán, ott hátul - mondta Wemmick -, hogy ne lássék és az erődszerűség eszméjét ne zavarja, mert hát az én elvem már csak az, hogy az ember, ha valami eszméje van, valósítsa meg és óvja meg; nem tudom, Pip úr is így vélekedik-e...

- Mindenesetre - mondtam.

- Tehát ott, hátul, ott egy disznóm van és vannak ott tyúkjaim és nyulaim; aztán meg magam tákolok össze kis melegágyakat s bennük uborkát termesztek és mai vacsoránkon elbírálhatja majd, micsoda salátám terem. Bizony, uram - mondta Wemmick és megint mosolygott, de most kissé ünnepélyesebben és a fejét megrázva -, ez a kis váracska, ha ostromlók körülzárnák, ami persze-persze föl sem tehető, bizony élelem dolgában ördöngősen bírná az ellenállást jó nagy ideig...

Aztán elvezetett egy lugas felé, amely legföljebb ha tíz-tizenkét ölnyire lehetett, de amelyhez annyira elmés terv szerint kacskaringózó ösvényre vezetett, hogy bizony jóideig tartott, míg a lugashoz érkeztünk; és íme, ezen a csöndes búvóhelyen már odakészítetten vártak poharaink. Puncsunk hűtőben állt; annak a kis tónak a vizében, amelynek partján a lugas épült. Ez a tavacska (a közepén akkora sziget zöldelt, hogy vacsoránk asztalára éppen salátástálnak illett volna be) kerek formájú volt és szökőkút látszott ki belőle, amely, ha valami kis malomszerű szerkezetet indított meg az ember és egy csőből kivette a dugót, oly erősen szökkentette magasba a vizet, hogy kezünk a permeteg harmatozásától még jó távol is egészen megnedvesedett.

- Magam vagyok a magam mérnöke, ácsmestere, bádogosa, kertésze... egyszóval ezermester vagyok, - mondta Wemmick az én bókjaimra válaszolva. - És ilyesmi sohsem árt, tetszik tudni; megszabadulok így a Newgate-pókhálóktól és öregemnek örömet szerzek vele. Ha megengedi, mindjárt meg is ismertetném az öreggel; szabad? Nem esnék terhére?

Kifejeztem készségemet s bementünk a váracskába. Nagyon öreg ember ült odabenn a tűz mellett, flanellköntösbe burkolódzottan; tiszta öreg úr volt, vidám, kedves és jól ápolt, de hallatlanul süket.

- Nos apókám - mondta Wemmick szeretettel s jókedvűen megszorongatva kezét -, hogy vagyunk?

- Egészen jól, John, egészen jól! - válaszolt az öreg ember.

- Íme, Pip úr, apókám - mondta Wemmick -, bár csak hallhatnád a nevét. Bólintgasson feléje, kérem, csak mennél élénkebben.

- Fiamnak ez a birtokocskája bizony szépen megművelt terület, - mondta igen hangosan az öregember, én pedig teljes erőmből bólintgattam neki. - Nagyon szép kertrészletek vannak itt, uram. Ezeket a gyönyörű ültetvényeket majd egyszer, ha fiamnak az ideje már lejárt, a kormánynak kellene megvennie és a nép számára kirándulóhelyül, üdülőhelyül gondoznia.

- Fejedelmi büszkeséggel tölt el téged itt minden; igaz-e, apókám? - mondta Wemmick s nézte-nézte az öreg embert, miközben arcának kemény kifejezése egészen ellágyult.

- Nesze hát ez a biccentés! - mondta és erélyesen feléje biccentett; - nesze még egy biccentés! - és újra még erélyesebben biccentett feléje. - Így szereted te azt, igaz-e? Ha nincs terhére, Pip

úr - mert hiszen tudom, hogy terhére lehet ilyesmi annak, aki meg nem szokta -, biccentsen maga is oda neki. Nem is képzeli, mekkora örömet szerez az öregnek.

Biccentettem még néhányat s az öreg ember valóban nagyon örült. Aztán magára hagytuk, ő a tyúkokat etetni cihelődött fel, mi pedig beültünk a lugasba, a puncsitalunkhoz s Wemmick pipára gyujtván, elbeszélte nekem, mint mult el fölötte jó néhány esztendő, míg földecskéjét a megműveltség e mostani tökéletességének fokáig bírta megmunkálni.

- Már egészen a sajátja, Wemmick úr?

- Ó, egészen az - mondta Wemmick. - Persze úgy darabonkint szereztem. Tehermentes tulajdonom, Szent Györgyre mondom, az egész!

- Igazán?! Remélem, tetszik Jaggers úrnak is?

- Sohsem látta - mondta Wemmick. - Sohsem is hallott róla. Az öreget sem látta még, - arról sem hallott soha. Nem; a hivatal maradjon hivatal, a magánélet pedig magánélet. Amikor az irodába megyek, elfelejtem a váracskát és amikor a váracskába érkezem, rég elfelejtettem már az irodát. Amennyiben nincs ellenére, nagyon örülnék, ha hasonlóképen cselekednék. Nem akarom, hogy a hivatalban magánéletemről beszéljenek.

Természetesen lelkiismeretbeli kötelességemnek éreztem, hogy a kívánságát teljesítsem. A puncs valóban jó volt, s iddogálva, beszélgetve, ott üldögéltünk a lugasban majdnem kilenc óráig.

- Közeledik az ágyú elsütésének az ideje - mondta Wemmick s letette pipáját. - Az öregnek nagy öröme az!

Amikor az épületbe visszatértünk, az öreg ember már tüzesítette az ágyú elsütésére szolgáló vasat; szeme csupa gyönyörűségvárás volt, úgy készülődött a mindenesti nagy eseményre. Wemmick az óráját tartva tenyerén, mindaddig ott állt mellette, míg el nem érkezett a pillanata, hogy a kutaszt kivegye az öreg úr kezéből és kisiessen vele az ágyúhoz. Kivette, kisietett s csakhamar eldörrent a lövés akkora pukkanással, hogy e mindent megremegtető hangtól az egyik polc széléről egy kis doboz lepottyant, a polc úgy megrázkódott, mintha tüstént szétesnék és az összes poharak meg tálcák zörögve táncoltak rajta. Az öreg, akit a lövés, azt hiszem, kirobbantott volna a karosszékéből, ha mindkét kezével bele nem kapaszkodik a szék karfájába, ujjongó kiáltásra fakadt.

- Elsült! Hallottam a durranást!

Én pedig nagyban biccentgettem az öreg úr felé, míg csak - és ez nem puszta szólásforma - elhomályosuló szemem őt egyáltalában nem bírta látni már.

Azt az időközt, amely ettől fogva vacsoránkig volt még, Wemmick arra használta fel, hogy megmutatta nekem különösebb emléktárgyait. Nagyrészt bűnügyi holmi volt; például egy toll, amellyel hírhedt hamisítást követtek el, egy-két nevezetes borotva, néhány hajfürt s néhány írásba foglalt vallomás, amelyet az illető vallomástevők már a fejükre hirdetett ítélet után vetettek papirosra; Wemmick úr szerint csupa rendkívül érdekes okmány, mert - hogy az ő saját szavait idézzem -: „mind szemenszedett hazugság az, elejétől végéig, uram!” Ezek a tárgyak szép változatosságba elrendezetten kis üveg- vagy porcelláncsecsebecsék között pihentek s volt ott mindenféle oly apróság is, amit ennek a múzeumnak a tulajdonosa maga készített, valamint pár pipatömőcske, amit az öreg faragott. Ez az egész kiállítás a váracskának abban a helyiségében volt, amelybe Wemmick úr először vezetett be és amely nemcsak közös nappali szoba, de egyszersmind konyha is lehetett, legalább erre engedett következtetnem az a főzőedény, amely a tűzhelyen állt s valami sárgarézszerelvény a tűzhely fölött, amilyenbe a pecsenyesütő nyársat szokták függeszteni.

Kiszolgálásunkra csinosan öltözött kisleány jött be, aki napközben az öreg úr gondozója volt. Amint ez a leányka vacsoránk asztalát megterítette, le kellett ereszteni a felvonóhidat, hogy a kis bejárólány, aki most elköszönt, éjszakára hazamehessen. A vacsora kitűnő volt. És bár a váracska helyiségeit fölverte a padlógomba, amitől olyan szag terjengett mindenfelé, amilyen az odvas-penészes dióé és bár a disznó jóval távolabb lakhatott volna, én mégis egészen pompásnak érezhettem megvendégeltetésemet. A toronyszobácskabeli szállásomban sem ért semmiféle kellemetlenség, legföljebb az nyugtalanított, hogy amint ágyamban hátamon feküdtem, oly vékony mennyezet választott el a lobogós árboctól, hogy olyasmit éreztem, mintha ezt az árbocot egész éjjel a homlokomon kellene egyenes állásában tartanom.

Wemmick másnap reggel korán kelt s nagy ijedelmemre úgy rémlett, mintha azt hallottam volna, hogy a cipőmet tisztítja. Aztán a kertjében kezdett dolgozni s én a csúcsíves ablakomból kitekintve jól láttam, hogyan tesz-vesz oly módon, mintha az öreget foglalkoztatná, miközben a legnagyobb szeretet kifejezésével biccentgetett neki. Reggelink épp oly kitűnő volt akárcsak vacsoránk és pontosan félkilenckor fölkerekedtünk Little Britaine felé. Wemmick útközben egyre ridegebbé és keményebbé komorodott és szája megint levélszekrényszerűvé torzult. S végül, hogy megint ott voltunk hivatalos helyiségében s ő a kulcsát újra előhúzta kabátjának gallérja mögül, walworthi birtokáról annyira megfeledkezettnek látszott, mintha annak a mozsárnak legutóbbi elsütése a váracskát és a felvonóhidat és a lugast és a kis tavat és a szökőkutat és az öreg apót, azt az egész kis világot a levegőbe robbantotta volna.

HUSZONHATODIK FEJEZET.

Bekövetkezett, amit Wemmick megjósolt; csakhamar alkalmam nyílt gyámom otthonát az ő pénztáros irodavezetőjéével összehasonlítani. Midőn Wemmick-kel Walworth-ból megérkeztünk, gyámom már ott volt a maga szobájában s mosta a kezét illatos szappanával; mindjárt beszólított engem magához és közölte velem a meghívást, amely nekem és barátaimnak szólt, ahogy Wemmick erre már előkészített.

- Semmi szertartásosság! - kötötte ki -, nem ünneplőruhában és már holnap!

Megkérdeztem, hol tehetjük majd tiszteletünket (mert nem is sejtettem, hol lakik) s azt hiszem természetének már általánosan ellenkezésre hajló és mindennemű közlékenységtől irtózó mivoltából magyarázhatom, hogy így felelt:

- Jöjjön majd csak ide és én majd magammal viszem.

Megragadom az alkalmat s ezen a ponton említem meg azt a szokását, hogy mihelyt ügyfeleivel végzett, akárcsak valami sebész vagy fogorvos, mindjárt megmosakodott. Szobájából kis fülke nyílt, amely erre a célra berendezetten, illatos szappan szagától oly párázatot árasztott, akárcsak valami illatszerkereskedés. Ebben a fülkében az ajtó belső oldalára erősített hengeres szerkezeten óriási csusztatós törülköző kínálkozott s ő valahányszor a törvényszékről visszatért, vagy dolgozószobájából valamelyik ügyfelét elbocsátotta, mindig azonnal meg szokta mosni kezét s ebben a törülközőben megszárítgatni oly gondosan, hogy ezt a hosszú vásznat egyik végétől a másikig megnyomorgatta. Midőn barátaimmal másnap este hat órakor itt fölkerestem, a megszokott bűnügyeknél is szennyesebb esettel lehetett dolga, mert oly tisztálkodásban találtuk, hogy nemcsak kezét mosta, hanem fejét a mosdótálba hajtva az arcát is, aztán pedig a torkát öblögette. Sőt, mikor mindezt megcselekedte már és az egész törülközőn végig szárítgatta a kezét, kis zsebkést vett elő s körmei alól is kipiszkálta az esetet, mielőtt kabátjába újra belebujt.

Amint kiléptünk az utcára, egész raj mindenféle olyan ember őgyelgett ott, aki nyilván igen sürgősen akart beszélni vele; de abban a hatásban, amelyet a pipereszappannak róla szétáradó illata terjesztett, valami annyira elutasító varázs érvényesült, hogy ezek az emberek mind másnapra halasztották próbálkozásukat. Miközben tovaballagtunk nyugati irányba, az utcai tolongásban minduntalan fölbukkantak arcok, amelyeken meglátszott, hogy ráismernek s ő minden ily alkalommal hangosabban kezdett beszélni; de másképen sohasem árulta el, hogy valakit fölismert, sohasem vett tudomást arról, hogy valaki fölismerte őt.

A Gerrard-street-re vezetett minket, bizonyos Soho-házig, amely az utca déli oldalán állt. A maga nemében meglehetősen tekintélyes épület volt ez, de nagyon elhanyagoltnak látszott: festése teljesen lekopott és ablakai nagyon piszkosak voltak. Jaggers úr elővette a kulcsát, kinyitotta az ajtót s mink valamennyien beléptünk valami kőburkolatos, üres, komor előhelyiségbe, amelyen meglátszott, hogy keveset járnak-kelnek benne. Aztán homályos, megbámult lépcsőn mentünk fölfelé s három homályos megbámult szobán végig az első emeleten. A faburkolatos falak felső részét faragott koszorúdíszítés kacskaringói szegélyezték s ahogy Jaggers ott állt e szegélyzet alatt, jól emlékszem, azok a hurkolódó kacskaringók miféle hurkokat juttattak eszembe.

Az ebédlőasztal, megterítetten, a legszebbik szobában állt; öltözőszoba volt a másik és hálószoba a harmadik. Jaggers úr megemlítette, hogy az egész ház az övé ugyan, de csak ritkán használ belőle többet annál, amit láttunk. Az asztal terítése kifogástalan fölszereltségű volt - az evőszer persze nem ezüst -, és Jaggers úr karosszéke mellett jókora tolóasztalka állt,

különféle palackokkal és üvegedényekkel, valamint utóételül szánt négy tál gyümölccsel megrakottan. Észrevettem általában, hogy mindent számon tart és hogy mindent maga adott ki.

Könyvespolc is volt a szobában s a könyvek hátáról leolvastam, hogy tartalmuk perrendtartás, büntetőtörvények, bűnügyi életrajzok, vallatások, képviselőházi tárgyalások és sok egyéb efféle. A bútorzat csupa jól készült, jó anyagból való tárgy volt, elsőrendű, akárcsak az óralánca Jaggers úrnak. De az egész berendezésnek valami hivatalos színezete volt, legalább semmi olyas nem akadt a szobában, ami csupán ékességül lett volna ott. Az egyik sarokban kis asztal állt, papirosokkal borítottan s ernyős lámpa rajta, ami oly módon hatott, mintha Jaggers úr mindig magával hozná a hivatalát haza, esténkint itt kiteregetné s újra nekiesnék a munkának.

Mivel bajtársaimat alig látta eddig - ő meg én ugyanis elől mentünk volt ketten -, most, amint ott állt a kályha előtt, a szőnyegen, fürkésző szemmel végignézett rajtuk, miután csöngetett. Nagy ámulatomra, úgy vettem észre, mintha egészen különösképen, ha ugyan nem főképen, Drummle iránt érdeklődnék.

- Pip - mondta, nagy kezét rátéve a vállamra s engem az ablak felé vonva -, nem tudom az urakat megkülönböztetni egymástól. Kicsoda az a pók?

- Pók? - kérdeztem.

- Az a pattanásos, esetlen, mogorva fickó.

- Az Bentley Drummle - válaszoltam. - A másik, a finomképű pedig Startop.

Ezt a másikat, a „finomképűt” a legkevésbé sem méltatva figyelmére, így szólt hozzám:

- Bentley Drummle hát a neve, mi? Ez a fickó tetszik nekem.

Azonnal beszélgetni kezdett Drummle-vel, akinek hallgatag természete őt egyáltalában nem riasztotta el, sőt úgy látszik, csak annál inkább ösztökélte arra, hogy kiráncigáljon belőle valami beszélgetésfélét. Éppen a kettőjük megfigyelése foglalt el, midőn közöttük s közöttem megjelent a gazdasszony, hozta az első tálat.

Körülbelül negyvenéves asszonynak néztem, de lehet, hogy idősebbnek gondoltam, mint amilyen volt, hiszen fiatal szem ítélete gyakran téved így. Meglehetősen nagytermetű nő volt, nyúlánk, hajlékony testalkatú, rendkívül halvány, a szeme nagy, világoskék s a fején dús, hullámos hajtömeg. Nem tudom, vajjon valami szívbaj okozta-e, hogy ajka párja szétnyíltan úgy remegett, mintha lihegne és arcán meglepetésnek és izgalomnak sajátságos kifejezése izzott; ellenben tudom, hogy előző este színházban voltam s Macbeth-et láttam s most a gazdasszony arca olyannak rémlett nekem, mintha valami tüzes levegő remegésében lebegne, mint azok az arcok, amelyeket a boszorkányok üstjéből felbukkanni láttam.

A tálat az asztalra tette, csöndesen megérintette gyámom karját, figyelmeztetésül, hogy kezdődhetik a vacsorálás és tovatűnt. Leültünk az asztal köré és gyámom az egyik oldala felől Drummle-t, a másik oldala felől Startop-ot ültette maga mellé. Pompás halétel volt az első fogás, amit a gazdasszony az asztalra tett, épp oly pompás aztán az ürüpecsenye is, amelyet épp oly pompás sült szárnyas követett. Mártásokat, borokat s mindenféle ízes járulékot gyámom a kezeügyében álló tolós asztalkáról adogatott nekünk s mihelyt ilyesvalami körülvándorolt az asztalunkon, nyomban gondosan visszatette a helyére. Maga adogatott tiszta tányért, kést és villát is nekünk minden újabb fogás előtt s maga tette a használtakat abba a két kosárba, amely ott állt a földön karosszéke mellett. A felszolgálást a gazdasszony egészen egyedül végezte. Minden tálat ő hozott az asztalra s valahányszor megjelent, arcát én mindig olyannak láttam, amilyen azoké volt, akiké az üstből lebegett elő. Sok évvel utóbb erre a nőre emlékeztető borzalmas hasonlatosság döbbentett meg, midőn kábultan néztem, hogy egy

másik arc, amelynek ebben a hasonlatosságban amazzal semmi más természetes közössége nem volt, csak a dús, hullámos hajtömeg omlása, mint suhan át egy sötét szobán előttem a kis edényben égő borszeszlángok mögött.

Mivel egyrészt a gazdasszony egész valójának feltűnősége, másrészt az is, amit Wemmick róla már jó előre mondott nekem, egyaránt arra indított, hogy megfigyeljem, valahányszor csak megjelent a szobában, észrevettem, hogy amíg ott tartózkodott, szemét mindig szüntelenül és a legfigyelmesebben függesztette gyámomra és hogy kezét, valahányszor egy-egy tálat tett Jaggers úr elé, mindig oly tétovázva vonta vissza, mintha attól félne, hogy ez őt vissza fogja hívni s mintha megvárni szeretné, hogy Jaggers úr, ha mondani akar valamit neki, hadd szóljon amíg ő még a közelében van. Úgy rémlett nekem, mintha Jaggers úr viselkedésében olyasmi volna észrevehető, hogy gazdasszonyának erről a magatartásáról határozott tudomása van s hogy szándékosan hagyja mennél nagyobb ideig bizonytalanságban gazdasszonyát.

A lakoma jó hangulatban telt s bár gyámom beszélgetésünk menetét mindig inkább csak követte, semmint irányította, mégis megállapíthattam, hogy pompásan értett hozzá, mint ráncigálja minduntalan a legérzékenyebb gyöngéinket elő. Ami engem magamat illetett, észre kellett vennem, hogy íme könnyelműen költekező hajlandóságúnak és Herbert pártfogójaként feltűnni akarónak és nagy várnivalóimmal dicsekedőnek bizonyultam, mielőtt jóformán még csak arra is alig eszmélhettem rá, hogy kinyitottam volt a szájamat. S valamennyien ugyanígy jártunk, de egyikünk sem lepleződött le annyira, mint Drummle, akinek azt a hajlandóságát, hogy sandán, rosszmájúan fitymálgassa a többieket, gyámom teljes mértékben előcsiklandozta, még a halétel elfogyasztása előtt.

Főmegnyilatkozása ennek a hajlandóságnak ugyan nem ekkor, hanem az utóétkezés során következett el, amikor valahogy evezősgyakorlatainkra terelődött a szó s mink Drummle-t azzal ingerelgettük, hogy esténkint mindig oly lassan, lomha kétéltű módjára mássza a vizet hármunk mögött. Drummle ekkor kitárta lelkét gyámom előtt, megmondta neki, hogy a magányosságot sokkal többre becsüli a mi társaságunknál, hogy ügyesség dolgában, ha már arról van szó éppen, akármikor megnyerné ellenünkben a versenyt, ami pedig az erőt illeti, hát úgy szét bírna szórni minket, mint a polyvát. Valami rejtelmes hatással gyámomnak őt e csekélységen szinte dühödtté sikerült izgatnia, a vadóc fiú már a karját kezdte nyujtogatni és feszíteni, hogy izmait mutogassa és mi többiek is nyujtogatni, feszíteni kezdtük a karunkat nagy nevetségesen.

A gazdasszony épp ekkor az asztal letakarításával foglalkozott; gyámom pedig, aki nem figyelt rá s arcát elfordítva tőle, hátratámaszkodottan ült karosszékében s mutatóujját harapdálva egyre csak Drummle-t nézte-nézte, oly különös érdeklődéssel, amelyet sehogy sem bírtam megérteni. Egyszerre csak nagy keze, mint valami kelepce rácsattant a gazdasszony kezére, amellyel ez éppen ekkor a közelében nyúlt az asztalra. Annyira hirtelen és gyorsan történt ez, hogy ostoba kötekedésünket meglepetten abbahagytuk.

- Ha már erőről beszélnek - mondta Jaggers úr -, hát majd én mutatok maguknak erős csuklót, én! Molly, mutasd meg nekik a csuklódat!

A lefogott kéz ott volt az asztalon, de másikat a gazdasszony már a háta mögé dugta.

- Tekintetes úr - mondta a derék nő halk hangon és szemét figyelmeztetőn és könyörgőn függesztette a házigazdára. - Ne!

- Én mutatok erős markot maguknak! - ismételte Jaggers úr rendíthetetlen elhatározás hangján. - Molly, mutasd meg a csuklódat nekik!

- De tekintetes úr - mordult meg a nő megint -, ne tessék!

- Molly - mondta Jaggers úr és nem az asszonyra nézett, hanem állandóan a szoba túlsó falára szegezte tekintetét -, mutasd meg nekik m i n d a k é t csuklódat! Mutasd! Rajta!

Levette kezét a gazdasszonyéról és az asztalon maradt kéz csuklójáról feltolta a ruha ujját. A gazdasszony most előre kapta a másik kezét és odatette az első mellé, úgy tartotta ott mind a kettőt. Ez a másik kéz nagyon torz volt, - mély sebhelyek, forradások borították keresztülkasul. Amint a keze párját így elénk tartotta, szemét levette Jaggers úrról és figyelmesen, kíváncsian végigjártatta rajtunk, mindegyikünkön.

- Ez aztán az erő! - mondta Jaggers úr, miközben a mutatóujját végig lendítette merészen az izomfonatok felett. - Bizony kevés férfinak van ekkora ereje a markában, mint ennek a nőnek. Feltűnő, micsoda hatalmas fogása van ennek a kéznek. Volt alkalmam néhány figyelemreméltó kezet látni már, de sohsem láttam ennél ebben a tekintetben erősebbet, sem nőét, sem férfiét.

Miközben Jaggers úr játszi bírálgatás hangján e szavakat mondta, az asszony folytatta szemlélődését, külön-külön szemügyre vett mindegyikünket ülésünk sorrendje szerint. Amint Jaggers elhallgatott, megint arra nézett.

- Így már rendben vagyunk, Molly - mondta Jaggers úr, könnyedén feléje biccentvén fejét -, megcsodáltattál s mehetsz.

A gazdasszony visszakapta kezét s kiment a szobából; Jaggers úr pedig felkapta a borospalackot a tolóasztalkáról, megtöltötte a maga poharát és körútjára küldte a bort.

- Féltíz már, uraim - mondta -, asztalt kell bontanunk. Használják fel majd, kérem, mennél kellemesebben az idejüket. Nagyon örvendtem mindegyiküknek. Drummle úr, az egészségére!

Ha azzal, hogy Drummle-t így külön megtisztelte, a szófukar legényt beszédesebbé kívánta ösztökélni, ezt a célját tökéletesen elérte. A diadalmaskodás valami zsémbes módján Drummle egyre sértőbben éreztette velünk mogorva megvetését s viselkedése végül már tűrhetetlenné vált. Jaggers úr pedig változatlanul különös érdeklődéssel követte őt kellemetlenkedései összes állomásain. Jaggers úr borozásának ez, úgy látszott, valóságos fűszere volt.

Kamaszos bizalmaskodásunk során, azt hiszem, túlságosan sokat ittunk és tudom, túlságosan sokat fecsegtünk. Drummle-nek különösen azon a gúnyos, otromba megjegyzésén tüzeltünk, amellyel szemünkre vetette, hogy könnyelműn bánunk a pénzünkkel. Erre én persze nagyobb igazságoskodással, mintsem megfontoltsággal kijelentettem, hogy az efféle hibáztatás nagyon rosszul hangzik éppen az ő szájából, akinek Startop pénzt adott kölcsönbe az én jelenlétemben körülbelül egy héttel ezelőtt.

- Nos - válaszolt Drummle -, vissza is kapja.

- Hiszen az én nyilatkozatom értelme nem is az, hogy nem kapja vissza - mondtam -, de nyelvedre, ha rólunk s pénzünkről akarsz ítélkezni, célszerű volna féket vetned, gondolom.

- Te gondolod! - vágott vissza Drummle. - Ó, Uram, Istenem!

- Merem állítani - fakadtam ki, úgy vélekedvén, hogy valami nagyon szigorút mondok -, ha n e k ü n k volna szükségünk pénzre, te egyikünknek sem adnál kölcsönt.

- Ebben igazad van - mondta Drummle. - Még egy huncut hatost sem adnék egyiteknek sem. Dehogy adnék én egy hatost akárkinek is!

- Annál hitványabb dolog hát ily körülmények között magadnak kérned kölcsönt valakitől, azt hiszem.

- Te hiszed! - ismételte Drummle. - Ó, édes Istenem!

Ez a hang annyira bőszítő volt - főként, mikor láttam, mily hiába törekszem mogorva megátalkodottságán rést ütni -, hogy Herbert csitítgató fáradozásaira ügyet sem vetve, így szóltam:

- Gyere hát, Drummle úr, ha már erről a dologról van szó, hadd mondom meg neked, mit is állapítottunk meg Herbert meg én akkor, amikor te azt a pénzt kölcsön kaptad.

- Egyáltalában nem érdekel, hogy ti mit állapítottatok meg, Herbert meg te - mordult vissza Drummle. S halkabb mormogással, azt hiszem, még azt is mondhatta, hogy az ördög vitt volna mindkettőnket el!

- Mégis megmondom neked - feleltem -, akár érdekel, akár nem. Azt állapítottuk meg akkor, hogy mihelyt zsebedben volt a pénz, úgy látszott, rendkívül jót mulatsz a bajtársadon, micsoda jó bolond, hogy kölcsönt adott neked.

Drummle nagyot nevetett s kezét a zsebébe mélyesztvén és vállát magasra húzván csak ült, ült ott s valamennyiünknek arcunkba hahotázott: amivel határozottan elárulta, mennyire igaz, amit mondtunk róla s mennyire megvet mint afféle jó bolond népséget valamennyiünket.

Ekkor aztán Startop szólt rá, de sokkal szelídebben mint ahogyan én beszéltem volt vele; megintette, viselkedjék kissé barátságosabban. Startop élénk, jólelkű fiú volt, Drummle pedig épp az ellenkezője; ez az utóbbi társunk tehát a másikra már pusztán e személyes ellentét miatt is hajlandó volt bármikor megharagudni. Most is durva, ripőkös kifakadással válaszolt, Startop pedig az egész ügynek tréfás megjegyzéssel igyekezett véget vetni, amin mi többiek mind nevetni kezdtünk. Drummle azonban Startop-nak ezt a kis sikerét minden egyébnél nagyobb sértésnek tekintvén, bár sem tiltakozó, sem fenyegető szót nem hallatott, dühösen kirántotta kezét a zsebéből, vállát leeresztette, káromkodott egyet, felkapta a legnagyobb poharat s ellenfelének már fejéhez is vágta volna, ha vendéglátó gazdánk még ugyanabban a pillanatban, amikor a pohár e célra felvillant, ügyesen le nem fogja.

- Urak - mondta Jaggers úr, miközben a poharat egészen nyugodtan letette és aranyóráját a nehéz láncánál fogva előhúzta zsebéből -, rendkívül sajnálom, de tudomásukra kell adnom, hogy féltíz óra már.

Erre a figyelmeztetésre valamennyien fölkerekedtünk s elbúcsúztunk. S még a kapuig sem értünk, de Startop Drummle-t már „kedves öregem”-nek szólította, mintha semmi sem történt volna. A kedves öreg azonban ily engesztelődéstől annyira távol volt, hogy haza, Hammersmith-be vivő útjuknak még csak ugyanazon az oldalán sem akart haladni, amelyen Startop ment s Herbert meg én, akik a városban maradtunk, láthattuk, mint ballagnak tova különkülön az út két ellentétes szélén; Startop elől, Drummle pedig a házak árnyékában hátrább épp úgy, ahogyan a folyón evezéskor szokott elmaradozni csónakaink mögött.

Amikor Jaggers úr házát elhagytuk volt, gondoltam, mivel a kaput még úgysem zárták be, Herbert-et néhány percre lenn hagyom az utcán s felszaladok gyámomhoz, hogy pár szót váltsak még vele. Öltözőszobájában találtam, csizmái körében s ekkor már kezét készült mosni, a mi látogatásunktól megtisztítani.

Megmondtam neki, azért jöttem vissza, hogy közölhessem vele, mennyire sajnálom, hogy oly kellemetlen jelenetet kellett tapasztalnia s hogy remélem, nem haragszik rám nagyon.

- Ördögöt! - mondta, prüszkölőn fürösztve arcát s csak úgy a vízből eregetve szavait. - Szót se róla, Pip. Tulajdonképen nagyon tetszik nekem ez a pók.

Most felém fordult, megrázta fejét s nagy fujtatva törülközött.

- Örülök, hogy tetszik Jaggers úrnak - mondtam -, nekem ugyan csöppet sem tetszik.

- Persze, persze, - alkalmazkodott gyámom -, ne is bíbelődjék vele sokat. Tartsa távol magát tőle, amennyire csak lehet. De nekem tetszhetik a fickó, Pip; jófajta legény. Bizony, ha jövendőmondó volnék...

Törülközője mögül kipillantva, elkapta az én tekintetemet.

- De hát nem vagyok jövendőmondó -, mondta s fejét beletemette a törülköző egyik virághímzéses sarkába s buzgón dörzsölgette fülét. - Maga tudja, mi vagyok én, nemde, tudja? Nos, Pip, jóéjszakát.

- Jóéjszakát, Jaggers úr.

Körülbelül egy hónappal ezután letelt a pók ideje Pocket úréknál s Pocketné kivételével mindenki nagyon örült, hogy a jeles lény a családi hálójába hazatért.

HUSZONHETEDIK FEJEZET.

„Kedves Pip úr,

e sorokat Gargery úr kívánságára írom, hogy tudassam magával: Gargery úr legközelebb Wopsle úr társaságában Londonba fog utazni s nagyon örülne, ha szerencséje lehetne látni magát. Kedden reggel kilenc órakor szeretné a Barnard-szállóban fölkeresni, de ha magának ez alkalmatlan, legyen szíves és hagyjon ott számára üzenetet. A maga szegény testvérnénje most is csak olyanformán van, mint volt a maga elutazásakor. Minden este elbeszélgetünk magáról itt a konyhában s találgatjuk, vajjon mit is mond most, mit csinál. Ha e soraimmal talán próbára tettem türelmét, bocsássa meg ezt nekem a régi kedves napok szegény emlékéért. Nem folytatom, kedves Pip úr, csak maradok

mindig készséges tisztelője
B i d d y.

U. i. - Gargery úr kívánja, írjam még ide jól aláhuzottan, hogy h e j h , d e j ó k i s t r é f a i s l e s z a z ! Azt mondja, maga már érteni fogja ezt. Remélem és kétségtelennek tartom, hogy maga úriember sorban is nagyon örülni fog neki e viszontlátáskor, hiszen magának mindig jó szíve volt, ő pedig nagyon derék ember. Mindezt, az előző mondat kivételével, felolvastam neki, s ő most már csak azt akarja, hogy még egyszer írjam ide jól aláhuzottan: h e j h , d e j ó k i s t r é f a i s l e s z a z !”

Ezt a levelet hétfőn reggel hozta nekem a posta, a bejelentett látogatás tehát másnapra volt várható. Hadd vallom meg híven, mily érzelmekkel tekintettem Joe jövetele elé.

Bizony nem örömmel, bár sok mindenféle kötelék fűzött hozzá; nem; sőt aggasztóan nagyfokú kellemetlenséggel, bizonyos bosszankodással és azzal a kínos tudattal, hogy nem illünk egymáshoz. Ha pénzküldéssel távoltarthattam, volna őt magamtól, bizonyos, hogy azonnal küldök pénzt neki. Egyetlen vígaszom az volt, hogy a Barnard-szállóba jön s nem Hammersmith-be, hogy tehát nem akad Bentley Drummle-nak az útjába. Az már kevésbé aggasztott, hogy Herbert-tel, vagy Herbert atyjával találkozik majd, hiszen ezt mind a kettőt tiszteltem; de a legélesebb ellenkezéssel irtóztam attól, hogy szembekerüljön Drummle-vel, akit utáltam. Ilyen az élet, legocsmányabb gyarlóságainkat és gazságainkat olyan emberekre való tekintetek miatt követjük el, akiket leginkább megvetünk.

Az utóbbi időben egyre-másra díszítgetni kezdtem volt a szobáimat, még pedig fölöttébb haszontalan és körülményeimnek csöppet sem megfelelő módokon s bizony ez a küzdelem, amelyet a Barnard-ízlés ellen folytattam, meglehetősen költséges kedvteléssé fajult. A szobák képe most hatalmasan különbözött attól, amellyel beköltözésemkor fogadtuk s engem az a kitüntető szerencse ért, hogy rendkívül tekintélyes módon szerepeltem egy szomszédos kárpitosnak a könyveiben. Legutóbb már annyira megurasodtam, hogy díszcsizmás inast fogadtam - térdkarimás díszcsizmájút - de mondhatom, hogy csupa lekötöttségben, valóságos rabszolgasorsban kellett töltenem vele napjaimat. Miután ugyanis magam mellé választottam ezt az én szörnyetegemet (mosónőm családjának söpredékéből) s kék kabátba, sárga mellénybe, fehér nyakdíszbe, testszínű nadrágba és az imént említett csizmába bujtattam, némi munkával és rettenetes tömegű ennivalóval is el kellett látnom; már pedig ez a kötelezettség, hogy mind a két borzalmas követelménynek eleget tegyek, valósággal átokul nehezedett életemre.

Ennek a bosszúálló szellemnek megparancsoltam, hogy kedden reggel nyolc órakor előszobámban (amely két négyzetlábnyi volt a kárpitos számlája szerint) a helyén legyen; Herbert pedig reggelire mindenféle olyan csemege beszerzését javasolta, ami Joe-nak, ahogy ő gondolta, ízleni fog. Valóban nagy hálát éreztem iránta, hogy oly figyelmesnek és részvéttel

viselkedőnek mutatkozott, de egyúttal olyasvalami gyanúnak különös és bosszantó érzése is megszállt, hogy bizonyára nem lenne ily jókedvű, ha Joe az ő látogatására érkeznék.

Mindazonáltal még hétfőn este bejöttem a városba, hogy nyugodtabban várhassam Joe-t; másnap reggel korán keltem s gondoskodtam, hogy nappali szobám és a reggelizőasztal a lehető legszebb elrendezésű legyen. Szerencsétlenségemre a reggel esős volt s még valami angyal sem tagadhatta volna azt a zord valóságot, hogy íme, Barnard kormos könnyeket sír odakünn az ablakok előtt, mint valami óriási kéményseprő.

Mikor a kitűzött óra már egészen közel volt, valósággal megszökni szerettem volna a szobámból, de a Bosszúálló ott állt parancsom szerint az előszobában és csakhamar hallottam Joe lépéseit a lépcső felől. Mindjárt tudtam, hogy Joe jön, ráismertem arról a csetlő-botló járásáról, ahogy a lépcső fokain felbotorkált - ünneplőcsizmája mindig túlságosan nagy volt -, valamint arról is, hogy nagyon sokáig tartott, amíg megérkezett, mert az alsó folyosó ajtóin végigbetűzte az összes neveket. Mikor végül megállt a mi ajtónk előtt, jól hallottam, mint húzza végig ujját nevem betűinek vonásain s aztán még lélekzete is határozottan behallatszott a kulcslyukon. Végre halkan és csak egyetlen egyszer kopogtatott és Pepper - ez volt dicső neve az én fickómnak, a Bosszúállónak -, nagyhangosan jelentette:

- Gargery úr!

Úgy rémlett, Joe sohsem készül el már a csizmája talpának megtörölgetésével s hogy ki kell mennem és őt a lábtörlőről leválasztanom, de végül mégis csak bejött.

- Joe, hogy vagy, Joe?

- Pip, hogy vagy te, Pip?

Jóságos, becsületes ábrázata csakúgy izzott és ragyogott, a kalapja lekerült a padlóra kettőnk közé s ő mind a két kezemet megfogván, úgy ráncigálgatta, mozgatta fel s le a karomat, mintha én valami legújabban szabadalmazott szivattyú lettem volna.

- Nagyon örülök, hogy láthatlak, Joe. Add csak ide a kalapodat.

Joe azonban úgy kapta fel két kézzel a kalapját, mint valami madárfészket, amely tele tojással és hallani sem akart arról, hogy megváljék ettől a tulajdonától; ellenben csökönyösen ragaszkodott fölöttébb kényelmetlen helyzetéhez, hogy állva és kalapját szorongatva beszélgessen velem.

- És hogy megnőttéé és hogy megvállasodtáá és hogy megurasodtáá - mondta Joe, pillanatra fontoskodásnak adván fejét, mielőtt ezt az utóbbi szót kimondta -, bizony böcsülettyire válsz királnak, hazának.

- Te is, Joe, úgy látom, pompás jó erőben vagy.

- Hál' Istennek - mondta Joe -, öléggé jól vagyok. A testvérnéned pedig, hát assincs rosszabbú mint vót. Biddy, meg mindig fürge, dógos. És barátaink is mind csak bódogúnnak valahogy, alább legalább nem pottyannak, ha nem jutnak feljebb. Kivéve Wopsle-t, abbizony lecsúszott.

Az egész idő alatt, amíg így beszélt (még mindig mind a két kezében s nagy gondosan szorongatva azt a bizonyos madárfészket) Joe csak járatta körbe-körbe a szobán szemét és járatta fel s alá az én reggeli köntösöm virágos mintázatán.

- Lecsúszott, Joe?

- Le biz' a - mondta Joe halkabb hangon. - A templomot odahatta és beállott a szinházi komédiások szerzettyébe. És illen szinházi komédiázás céljábú gyütt most Londonba velem. És az vóna a kívánsága - mondta Joe a madárfészket bal hóna alá szorítván s jobbjával olyan-

formán nyúlva bele, mintha tojást keresgélne benne -, hogy eztet, ha szabad, átalaggyam néked.

Átvettem, amit Joe átadott nékem s láttam, hogy valami gyűrött színlap, a főváros egyik kisebbfajta színházából való, amely még erre a hétre első fellépését hirdeti „az ünnepelt és Roscius hírnevére méltó vidéki műkedvelőnek, aki nemzetünk nagy bárdja legmagasabbrendű tragikai művében páratlan alakításával legutóbb oly óriási feltűnést keltett a vidék színházi köreiben".

- Ott voltál azon az előadáson, Joe? - kérdeztem.

- V ó t a m bizony! - mondta Joe nagy lelkesen és ünnepélyesen.

- Nagy siker volt?

- Hát - mondta Joe -, vót, bizonyára vót, mert hát legalább is egy kosárra való narancshéjjal tisztelték meg, különösképen, amikor aztat a szellemet látta. Dehát lehetséges-é, kérdem én, én, uram, hogy az ember bódogújjon dógával, ha azzal a kísértettel való beszélgetésébe minduntalan áment ordítoznak? Hát hiszen lehetett az ember ojjan szerencsétlen flótás, hogy egyházfinak köllött lennie - mondta Joe elmélkedő és érzelmes zengésűvé emelve hangját -, de ammár csak mégsem járja, hogy ezért illenkor úgy megzavargassák. Amivel én csak annyit akarok most mondani, ha az embernek még aztat sem engedik meg, hogy a saját édesapjának a szelleme figyelhessen, hát akkor ugyan mi dolgát bírná figyelmesen csinálni, igaz-e, uram! És mán csak antul is inkább, mikor a fejebúbján szerencsétlenségére ollan ici-pici az a gyász-sapkája, hogy azok a nagy fekete tollak minduntalan lebillentik, akárhogyan igyekszik is egyben maradni vele.

Az a kisérteties kifejezés, amely most Joe arcán hirtelen megjelent, tudtomra adta, hogy Herbert is belépett már a szobába. Bemutattam Joe-t Herbert-nek, aki feléje nyujtotta kezét; de Joe meghátrált és csak fogta, szorongatta a maga madárfészkét.

- Alásszógája, uram - mondta Joe -, reménylem, uraságod is, Pip is - szeme most a Bosszú-állón révedezett, aki éppen pirított kenyeret rakott az asztalra és akit Joe bizonyára a családba tartozó fiatalemberré avatott volna, ha homlokráncolással le nem intem, ami még nagyobb zavarba ejtette, szóval hát mind a ketten, fiatal uraim, reménylem jó egészséggel lakoznak itt ebben a berekesztett zugban? Mert hát ez a ház itt ugyan nagyon jó fogadó lehet, londoni vélekedés szerint - mondta Joe atyáskodó hangon -, és szívesen elhiszem, hogy elsőrendű! De hát én mán csak ammondó vagyok, még disznót sem lakatnék benne... mán tudniillik, ha gondom van rá, hogy a disznómból majd egézséges, jóízű húst ehessem.

Miután ily hízelgő bizonyítványt állított ki lakásunk előnyeiről és ezenközben azt a hajlandóságát is elárulta, hogy engem most már urazni kíván, Joe, amint fölkértem, hogy asztalunkhoz üljön, nagybuzgón kezdett körülnézegetni a szobában, hogy valami alkalmas helyet találjon a kalapjának - mintha az egész világon csak vajmi kevés olyan hely volna, ahova az ember a kalapját leteheti - és végül odatette a kandalló párkányának legszélére, ahonnan a kalap aztán igen kurta időközönként le-lepottyant.

- Teát tetszik inni, vagy kávét, Gargery úr? - kérdezte Herbert aki a reggelizőasztalnál mindig a házigazda szerepét töltötte be.

- Köszönöm, uram - mondta Joe, feje tetejétől a talpáig megmerevedőn -, majd csak aztat, ami uraságodnak teccik.

- Mondjuk hát, kávét?

- Köszönöm, uram - válaszolt Joe s meglátszott rajta, hogy megszomorítja az ajánlat -, ha már v ó t ojjan szíves és a kávét választotta, hát én a világért sem szóllok ellene a vélekedésének. De nem gondojja-é, hogy kicsit erős italocska az?

- Akkor hát teát - mondta Herbert s töltött.

Ekkor Joe kalapja leesett a kályha párkányáról, mire Joe felpattant székéről, felkapta a kalapot s megint ugyanarra a helyre tette.

- Mikor érkezett a városba, Gargery úr?

- Vajjon tán tennap délután? - mondta Joe, előbb nagyokat köhintvén, mintha azóta, hogy megérkezett, szamárköhögést szerzett volna. - Nem, nem akkor. Avvagy mégis. Az ám, akkor. Tennap délután volt a' - (mondta a bölcseség, megnyugvás és legszigorúbb részrehajlatlanság vegyes hangján).

- Látott már valamit London nevezetességeiből?

- Hogyne, uram - mondta Joe. - Wopsle meg én elmentünk megnézni aztat a nagy gyárat, ahol a csizmafeketítő kenőcsöt csinájják. De bizony nem egészen ojjannak tapasztaltuk, amijjennek azokon a veres táblácskákon látszik, amik a bótosok ajtajában lógnak; amivel csak annyit akarok mondani - toldotta Joe felvilágosítón -, hogy azokat a képecskéket nagyon-nagyon árkiteketurkáló módon festegetik.

Azt hiszem, Joe ezt a szót (amelyet én egyébként fölöttébb kifejezőnek találtam akkori architekturai ismereteim szerint) valósággal karének hosszúságúvá nyujtotta volna, ha szerencsés sorsfordulat révén figyelmét megint a kalapja nem foglalja le, amely újra billenni kezdett. A kalap bizony Joe teljes figyelmét követelte, villámgyors pillantás után labdajátékosok kezének hirtelenségével kellett feléje kapnia. Valóban rendkívül ügyesen, nagy gyakorlottságra valló módon játszotta ezt a játszmát; hol nekiszaladt a kalapnak, amint ez lepottyant a földre és bájosan fölpenderítette; hol nagy határozottan már feleuton alájakapott, magasba ütötte s végigbukfenceztette a szoba különböző tájékain s oda-oda ugratta a falakat borító kárpit csaknem összes rajzdíszeinek, mielőtt ajánlatosnak érezte, hogy végezzen vele; végül belelódította a köpőcsészébe, ahol aztán én bátorkodtam rátenni a kezemet.

Ami Joe ingének gallérját és kabátjának gallérját illeti, bizony az mind a kettő megdöbbentően siralmas látvány volt - valósággal megfejthetetlen. Mire való vajjon, hogy valaki ennyire ronggyá nyúzakodjék s csak azután érezhesse tökéletes rendben a ruháját magán? Mért gondolja oly szükségesnek, hogy lelkét éppen ünneplő ruhája miatt való kínszenvedésekkel tisztítsa meg? Érthetetlenül aztán oly mélységes töprengésnek adta minduntalan fejét, miközben villája feleúton állt meg a szája és tányérja között; szemét oly különös irányokba révedeztette, hirtelen oly sajátságos köhögés gyötrelmeivel kellett megküzdenie, az asztaltól oly messze elhelyezkedetten ült és villájáról oly sokkal többet potyogtatott el, mint amennyit megevett s eközben úgy tett, mintha semmit sem potyogtatott volna el: hogy valóban boldog voltam, midőn Herbert elbúcsúzott tőlünk, mert a City-be kellett mennie.

Sem annyi eszem nem volt, sem a szívem annyira a helyén, hogy tudtam volna, mindez mennyire az én bűnöm, hiszen, ha én természetesebben viselkedem vele szemközt, az ő viselkedése is mindjárt természetesebb lett volna. Türelmetlen érzésű voltam iránta és ingerült miatta s ily állapotban úgy rémlett, parazsat hint fejemre.

- Mivelhogy most mán magunkra maradtunk mi ketten, uram, - kezdte Joe.

- Joe - vágtam szavába bosszankodón -, már hogy nevezgethetsz urazva engem?!

Joe pillanatig oly arckifejezéssel nézett rám, amelyből valami szelíd szemrehányásféle borongott. S bármennyire furcsán hatott is a nyakkendője meg a gallérja, éreztem, hogy ezt a tekintetét s egész valóját bizonyos méltóság hatja át.

- Mivelhogy most mán magunkra maradtunk mi ketten - ismételte Joe -, én pedig sem nem szándékozom, sem nem bírok itt maradni néhány percenetnél tovább, hadd végezzem hát, azaz hadd kezdem azzal, hogy megmondom néked, minek köszönhetem én eztet a mostani nagy tisztességemet. Mert hát - mondta Joe a maga régi, tisztán megkülönböztető módján -, ha nem az lenne az én egyetlen vágyakozásom, hogy teneked javadat szolgáljam, bizony nem lett volna szerencsém úri emberek társaságában és hajlékában falatozgatni.

Oly ellenemre volt még egyszer magamra idéznem azt a pillantását, hogy egyetlen szóval sem emeltem óvást e hang miatt.

- Nos, uram - folytatta Joe -, a dolog ilyeténképpen áll. Minap ott vótam a Víg Hajósokban, Pip - valahányszor ugyanis gyöngéd érzés ejtette meg, mindig Pip-nek nevezett s, mihelyt visszaesett az udvariaskodásba, mindjárt uramnak szólított -, hát egyszerre csak ott terem Pumblechook a kocsiján. Ugyanaz a Pumblechook - mondta Joe új irányba csapván -, aki a hajadat mindig visszafelé borzolgatta és később az egész városban azt híresztelte meg akképen viselkedett, hogy a te gyermekkori legjobb cimborád vót és hogy te magad a legkedvesebb barátodnak, szinte játszótársadnak tekintetted.

- Valótlanság! Az te voltál nekem, Joe.

- Tudom én azt, jól tudom, Pip - mondta Joe könnyedén hátraszegve fejét -, de hát ez most nem sokat számít mán, uram. Nos, Pip, hát ugyanez a bizonyos, akinek olyan csupa dicsekvés az egész valója, a Hajósokban csak odagyön egyenest hozzám (hiszen robotos embernek az a pipadohány meg az a messzely sör igazán megérdemelt frissítője, uram; attú ugyan nem mámorosodik meg) és aszongya:

- Joseph, Havisham kisasszony beszélni akar veled.

- Havisham kisasszony, Joe?

- Beszélni akar veled. Ezek voltak Pumblechook szavai!

És Joe csak ült, ült és ide-oda forgatva csak járatta szemét a mennyezeten.

- Igazán, Joe? Folytasd hát, kérlek.

- Másnap, uram - mondta Joe s úgy nézett rám, mintha valahol nagyon messze volnék -, szépen kiöltöztem és elmentem H. kisasszonyhoz.

- Miféle kisasszonyhoz? Talán Havisham kisasszonyhoz?

- Ahogy mondottam, uram - válaszolt Joe -, H., azaz Havisham kisasszonyhoz. Az pedig a következőképen beszélt: - „Gargery úr. Maga nemde levelezett Pip úrral?" Mivel egy levelet mégis csak kaptam tőled, aszondtam, hogy igenis, levelezgettünk. (Amikor feleségül vettem a testvérnénjét, uram, akkor szintén azt mondtam, hogy „igenis" és amikor a barátnődnek válaszoltam, Pip, szintén aszontam hogy „igenis".) - „Legyen hát ojjan szíves" - kért Havisham kisasszony - „tudassa vele, hogy Estella hazaérkezett és nagyon örülne, ha láthatná."

Éreztem, hogy az arcom lángbaborul, amint ránéztem Joe-ra. Remélem, e lángbaborulás egyik gyujtó oka az a ráeszmélés lehetett, hogy sokkal kedvesebben bántam volna vele, ha tudom, mi járatban jött ide.

- Biddy - folytatta Joe -, amikor hazagyöttem és arra kértem, hogy ezt írja meg néked, kissé elgondókodott. És aztán aszondta Biddy: Tudom, nagyon örül majd, ha élőszóban kapja a híradást; úgyis ünnepek lesznek most, maga, kedves bácsi, úgyis szeretné őt látni, utazzék el

hozzá! Mivel hát végeztem, uram - mondta Joe fölcihelődve székéről -, most hát, Pip, minden jót kívánok néked, vigyen a szerencséd mindig magasabb és magasabb pócra.

- De csak nem mégy még el, Joe?

- De bizony, megyek - mondta Joe.

- De ebédre csak visszajössz, Joe?

- Nem, nem gyövök vissza - mondta Joe.

Egymás szemébe néztünk és minden urazás eltűnt nemes szívéről, ahogy kezét most a kezembe tette.

- Pip, kedves kis öregem, az élet csupa válásból kovácsolódik össze, hogy úgy mondjam; és az egyikünk patkoló kovács, a másikunk szeget kovácsol és van aranymíves kovács és van rézmíves kovács. És köll, hogy külömbség legyen ezek között, és köll hogy külömbséget tegyünk közöttük. Ha máma itt hiba esett kettőnk közt, hát csak én vagyok a hibás. Te meg én bizony nem vagyunk olyan két fickó, hogy itt Londonban egymáshoz illenénk; de meg másutt sem, hajh, sehol, legfejjebb csak úgy magunkban vagy hát ojjan jó barátaink közepett, akik tudnak rólunk mindent. Nem azér mondom én eztet, mintha büszke vónék, de mert igazságot kívánok tenni; nohát soha többé engem ebben a ruhámban ne láss! Sehogy sem vagyok én jól ebben a ruhámban. Jól csak a műhelyben vagyok, no meg a konyhámban, vagy kint a láposon. Félannyi hibát sem tanálsz majd bennem, ha gondolatodban ojjannak látsz, amijjen a műhejbeli ruhámban vagyok, kezemben a kalapácsom, vagy legalább a pipám. Félannyi hibát sem tanálsz majd bennem, ha eccer, föltéve, hogy testi szemeddel is látni kívánnál engem, bedugnád fejedet a műhely ablakán s megpillantanád ott a műhejben Joe-t, a kovácsot, a régi üllője mellett, a régi megperzselt bőrkötényében, ahogy a régi munkáját végzi. Hát én bizony nagyon nehézfejű vagyok, de most, remélem, mégis csak fején tanáltam végezetül a szöget. Isten áldjon hát, kedves Pip, öreg fickóm, Isten veled.

Nem csalódtam abban az érzésben, hogy Joe-ban az egyszerűség bizonyos méltósága nyilatkozott meg. Midőn ő ezeket a szavakat kimondta, ruhájának szabása a lelkét épp oly kevéssé akadályozhatta útjában, ahogy az Égbe váló útjában sem akadályozhatja majd. Gyöngéden megérintette homlokomat s elment. Mihelyt magamhoz bírtam térni, kirohantam nyomába s kerestem őt a szomszédos utcákban mindenfelé; de már tovament.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET.

Tiszta sornak látszott, hogy másnap haza kell utaznom városkánkba és bűnbánatom első felbuzdulásában épp oly tiszta sornak látszott, hogy Joe házában kell majd megszállnom. De mire másnap reggel beültem a társaskocsiba s eldöcögtem Pocket úrékhoz meg onnan vissza, tervem utóbbi pontját már egyáltalában nem vallottam oly szükségesnek, s mindenféle okon s mentségen kezdtem törni a fejemet abból a célból, hogy majd a Kék Vadkan fogadóban szálljak meg. Joe-nak csak alkalmatlanságot okoznék, hiszen nem várnak és az ágyam nem volna rendben; nagyon messze volnék Havisham kisasszony házától; már pedig ő szeszélyes és lehet, hogy nem volna kedvére a dolog. A földkerekség összes másfajta csalói semmivé törpülnek az ön-csalók fajtája mellett s én efféle ürügyekkel csaltam magamat. Ez minden-esetre gondolkodóba ejtő dolog. Ha jóhiszeműen elfogadok oly hamis félkoronást, amelyet másvalaki készített, természetesen eléggé nagy oktalanság már ez is; de annyira jutni, hogy olyan hamis pénzt, amit magam gyártottam, jó pénzül becsüljek meg! Valami szíveskedő ismeretlen azzal az ürüggyel, hogy bankóimat biztonság kedvéért papirosba csomagolja, elvégre ellophatná ezeket a bankókat és pénzemül akár mogyoróhéjat adhatna a papirosában nekem; de mi ez a szemfényvesztés az enyémhez képest, ha én magam csomagolok be mogyoróhéját s azt hitetem el magammal, hogy bankóval teli az a csomag.

Megállapodván abban, hogy a Kék Vadkanba fogok szállni, már csak az a kérdés nyugta-lanított nagyon, hogy vajjon magammal vigyem-e a Bosszúállót is, vagy sem. Meglehetősen csábító volt, ahogy elképzeltem, mint sütkérezne majd ez az én drágalátos ajtónállóm a maga fényesre kefélt csizmájában a Kék Vadkan kapuja táján s szinte ünnepélyesnek hatott az a gondolat, hogy csak úgy véletlenül a szabó boltjában is megfordulok vele és zavarba ejtem Trabb inasának tiszteletlen érzületét. Másrészt azonban aggasztónak rémlett, hogy Trabb inasa esetleg befurakodik fickóm bizalmába és sok mindenfélét elfecseg neki, vagy az is megeshetnék - attól az inastól bizony kitelhetik -, hogy a főutcán egyszerűen csúffá fütyüli. De neveltető pártfogónőm is neszét vehetné s hátha nem helyeselné. Mindent számba véve, úgy határoztam, hogy a Bosszúállót otthon hagyom.

Előjegyeztettem magamat a délutáni gyorskocsira és mivel megint télidő volt már, bizonyosra vehettem, hogy rendeltetésem helyére majd csak két-három órával a besötétedés után érkez-hetem. Indulnunk a Cross-Keys-ről két órakor kellett. Én már körülbelül negyedórával korábban ott voltam, Bosszúállóm szolgálatkészségétől kísérten, ha ugyan alkalmazhatom ezt a kifejezést oly teremtésre, akinek szolgálatára tulajdonképen sohasem számíthattam, amikor valahol segítségemre kellett volna lennie.

Akkoriban szokásos volt a gyorskocsival a rabhajók vidéke felé fegyenceket is szállítani. Mivel gyakran hallottam már, hogy ily függelék utasai szoktak lenni e kocsijáratoknak s az országúton magam is nem egyszer láttam, mint lógatják béklyós lábukat a kocsi tetejéről, cso-dálkozásra semmi okom sem volt, midőn Herbert, aki utánam jött a kocsiállomásra, hírül hozta, hogy két fegyenc is fog utazni velem. De volt okom és ez ok most már meglehetősen régi volt, hogy egész valómban megremegjek, valahányszor csak hallottam ezt a szót: fegyenc.

- Talán csak nem törődöl ilyesmivel, Händel? - mondta Herbert.

- Ó, bánom is én.

- Éppen csak úgy rémlett hát, mintha nem nagyon örülnél nekik?

- Nem mondhatnám, hogy örülök nekik és sejtem, hogy te is csak ugyanúgy vagy velök. De különben mindegy nekem.

- Nézd! Ott jönnek - mondta Herbert -, a söntésből jönnek. Micsoda züllöttség és elvetemültség képe mind a kettő.

Bizonyára az őrzőjüket vendégelték volt meg, gondoltam, mert börtönőr kíséretében jöttek s ez is mint ők ketten, épp a száját törölgette a kezefejével. A két fegyencet fél-fél kézről bilincs fűzte egymáshoz és vas volt a lábukon, - olyan vas, amelynek mintáját én nagyon jól ismertem. A ruhájuk is olyan volt, amilyet én szintén nagyon jól ismertem. Az őrüknek két pisztolya volt az övpántja mögé dugottan és ólommal töltött nehéz botja a hóna alatt; de ez a derék férfiú, úgy látszott, jó egyetértésben él velök, ott állt s nézegette társaságukban, mint fog be a kocsis; egész viselkedése meglehetősen olyanforma volt, mintha a két fegyenc itt valami hivatalosan még meg nem nyitott kiállítás érdekessége volna, ő pedig a mutogatójuk. Az egyik bilincses alak jóval nagyobb és erősebb volt a másiknál és természetesen, mert úgy látszik, így szabja már e világ titokzatos rendje fegyenc és szabad ember szerencséjét egyaránt, a legszűkebb fegyencruha éppen ennek jutott. Karja, combja ennek az alaknak oly feszesen duzzadozott, akárcsak egy-egy tűpárna; öltözete fölöttébb nevetségessé torzította; én azonban félig csukott szeméről azonnal ráismertem. Az az ember állt íme előttem, akit valamikor, egy szombat este a Három Vidám Hajósok kocsmájában láttam, ahogy ott az egyik padon pihent és aki engem azzal a láthatatlan puskájával úgy lekapott.

Könnyű, volt észrevennem, hogy egyelőre épp oly kevéssé ismert meg, mintha világéletében sohasem látott volna. Felém pislantott, tekintetén úgy láttam, hogy az óraláncom értékét becsülgeti, aztán köpött egyet s mondott valamit a másik fegyencnek, amin mind a ketten nevettek, majd pedig az őket egybefűző láncok csörrenése kíséretében elfordultak és más valamit néztek. Azok a nagy számjegyek a hátukon: mintha egy-egy számozott kapu lett volna az a két hát; otromba, piszkos, furcsa külsejük: mintha igen alsórendű állatok lettek volna; megvasalt lábuk, amelyet szinte védőbeszédes oltalommal takartak a rácsavart zsebkendők s az a mód, ahogyan az ottlévők rájuk sandítgattak és tőlük félrehúzódzkodtak: mindez (mint Herbert mondta) a züllöttség és elvetemültség fölöttébb visszataszító képe volt.

De nem ez volt a főbaj. Úgy esett, hogy a kocsi egész hátulsó részét valami Londonból elköltöző család bérelte volt ki és hogy a két fegyenc számára más hely nem maradt, csak az elülső részen, a kocsis mögött. Egy vérmes úr, aki ennek a padnak a negyedik számú ülését bérelte, iszonyú dühbe gurult s azt mondta, szerződésszegés ez, hogy ilyen társaságba akarják keverni és hogy ez gazság, alávalóság és becstelenség és gyalázatosság és mit tudom, mi még. A kocsi ekkor már indulásra készen állt, a kocsis türelmetlenkedett s mi valamennyien fölszállni igyekeztünk; a fegyencek pedig jöttek az őrükkel - magukkal hozván azt a különös szagot, nedves kenyérborító vászon, verejték, halászhálók és dohos padlók szagát, amely fegyencek közelségétől annyira elválaszthatatlan.

- Ne tessen mán úgy megsértődni, tisztelt úr - szólt a börtönőr a felbőszült utashoz -, majd én odaülök az úr meg az embereim közé. Az úr üjjön csak le a pad szélére. Azok ugyan sohse legyenek az úttyában, uram; hásszen még csak azt sem köll tudnia, hogy itt vannak.

- És ne okojjon e n g e m - mordult az utasra az a fegyenc, akit én fölismertem volt. - É n ugyan csöppet sem kívánkoztam erre az útra. É n készségesen lemondok rúla. Rajtam ugyan nem múlik, szívesen átengedem akárkinek a z é n hejemet.

- Én meg az enyimet - mondta a másik mogorván. - Én ugyan senkit sem botránykoztatnék itt, ha a z é n utamra mehetnék.

- Aztán mind a ketten nevettek s mogyorót kezdtek harapni szétköpködve a héjakat maguk körül. - S bizony azt hiszem, ha az ő helyzetükben vagyok s ugyanoly megvetettnek látom magamat, én is azonképen cselekedtem volna.

Végül úgy határoztunk, hogy a dühös úron lehetetlen segíteni és hogy vagy velünk utazik ebben a véletlen társaságban, vagy pedig itt marad. Ekkor aztán fölment a helyére, szüntelen zúgolódva; az őr is fölkapott helyére, odaült a haragos ember mellé; a fegyencek pedig szintén fölkapaszkodtak, ahogy tudtak és az a fegyenc, akit fölismertem volt, éppen a hátam mögé került, éreztem a lehelletét tarkómon, hajamon.

- Isten veled, Händel! - kiáltott utánam Herbert, amint elindultunk. S én arra gondoltam most, mily szerencsés ötlete is volt az, hogy a Pip név helyett más nevet adott volt nekem.

Nem is mondhatom, mennyire megborzongatott engem annak a fegyencnek a lélekzete, mint éreztem nemcsak a fejem hátulsó részén, de végig egész gerincemen is. Olyasféle érzés volt ez, mintha valaki a velőmet valami csípős és maró savval kente volna végig, hogy valósággal elvásott a fogam. Úgy vettem észre, hogy emberem nehezebben lélekzik mint mások szoktak, szuszogott, fujtatott s én ahogy borzadozva igyekeztem félrehúzódni előle, féloldalt már valósággal ferdevállúnak éreztem magamat.

Átkozottul zord idő volt s a két fickó nagyokat káromkodott a hideg miatt. Ez a hideg valamennyiünket szinte kábulttá bénított, még mielőtt jelentősebb távolságra jutottunk és amikor mögöttünk maradt az a kis őrház, amely utunk felét jelölte, mindnyájan csak szundí-tottunk, dideregtünk, hallgattunk. Jó magam azon a kérdésen bóbiskoltam el, hogy vissza-adjam-e ennek a fickónak a két egyfontosát, hiszen ha most is eltűnik szemem elől, ki tudja, látom-e még, s ha vissza akarom adni, mi módon tehetném. Hirtelen előrelódulva, mintha az lett volna a célom, hogy úszni bukjam a lovak közé, ijedten fölébredtem s újra fontolgatni kezdtem ezt a kérdést.

De az egész ügyet bizonyára már sokkal régebben elejthettem ismét, mint ahogy rémlett, mert bár a sötétségben és lámpáink fény- meg árnyék-vetésének váltakozásában semmit sem bírtam fölismerni, megéreztem a lápvidéket azon a hideg, nyirkos széláramláson, amely arcunkba csapkodott. A fegyencek, akik előrehajoltan kuporogtak, hogy melegebbjük legyen s hogy engem ernyőjüknek használhassanak a szél ellen, most közelebb voltak hozzánk, mint előbb.

Azok a szavak, amelyeket felébredésem után legelsőknek hallottam, íme, éppen az én saját töprengésem szavai voltak: „Két egyfontos”...

- De hát hogyan juthatott ő hozzá ehhez a két bankóhoz? - kérdezte az a fegyenc, akit én ezelőtt még sohasem láttam.

- Honnét tuggyam én azt? - felelt a másik. - Valahogyan csak hozzájutott. Valamelyik cimborájától kaphatta, gondolom.

- De jó vóna - mondta az előbbi, közben elkeseredetten átkozván a hideget -, ha mostan itt minekünk is vóna.

- Mi, te? Cimboránk vagy bankónk?

- Bankónk! Az a kettő. Cimboráimat, ahányan csak vótak, akár az egyik bankóér is mind odadnám s azt hiszem jól járnék ezen az üzletecskén. Nohát - aszondta hát az a bankós -

- Hát aszondta - kezdte rá az én ismerős fickóm újra -, fél perc vót az egész, ott esett a farakás mögött, az udvaron - aszondta: „Szabadúsz hát innét?” - Szabadulok, mondtam. Osztég kérdezte, főkeresném-e aztat a kis legényt, aki ennivalót hozott néki és a titkát megőrizte és átaladnám-e annak aztat a két bankót, megtenném-e? Meg hát. És megtettem.

- Nagy szamár vótál ám! - mordult rá a másik. - Én bizony az utósó fityingig magamra, eszem-iszomra kötöttem vóna. No hiszen az a te bankósod is ugyancsak sárgacsőrű fickó lehetett! Aszondod, semmit sem tudott rúlad?

- Mán hogy tudhatott vóna! Más-más csoportban vótunk meg más-más hajón. Másodszor, néki szökés miatt kellett törvényt állnia, életfogytiglanra ítélték. Próbákozásának ez vót az egész haszna. És ez az egész, amit én őrúla tudok.

- És hát ez vót - de becsületszavadra! - első és egyetlen eseted, hogy akkor osztán itt dógoztál, ezen a vidéken?

- Ez vót, az egyetlen.

- S mit tapasztaltál, miféle vidék ez?

- Hát a leggyalázatosabb vidéke a földkerekségnek! Iszap, köd, sár, vesződség; vesződség, sár, köd meg iszap!

És mindketten szidták a vidéket, még pedig ugyancsak erősen, lassankint aztán kiadták minden morgó dühüket s végül már semmi mondanivalójuk nem volt.

Végighallgatván ezt a beszélgetést, minden bizonnyal tüstént leszálltam volna, hogy magamra maradhassak az országút pusztaságában és sötétségében, ha meg nem nyugtat az az erős meggyőződésem, hogy ez az ember a legcsekélyebb mértékben sem sejti, ki vagyok. Csakhogy valóban nem csupán az idő természetes múlása változtatott el annyira, hanem hiszen oly egészen másképp ruházkodtam most és oly egészen mások voltak körülményeim, bizonyosra vehettem tehát, hogy nem fog felismerni, ha csak valami véletlenség nem figyelmezteti rám. Mindazonáltal már az a véletlenség is, hogy mindketten ugyanegy kocsira kerültünk, eléggé jelentős volt s azzal a félelemmel töltött el, hátha valami más véletlenség bármely pillanatban kapcsolatot teremt itt az ő füle hallatára köztem és nevem között. Ezért hát elhatároztam, hogy mihelyt elérjük a várost, leszállok a kocsiról, kimenekülök hallása köréből. Ezt a tervemet szerencsésen végre is hajtottam. Kis bőröndöm a kocsi bakja alatt, a podgyásztartórekeszben volt, a lábam közelében s csak le kellett hajolnom, a záróvasat félretolnom, hogy a bőröndöt kivehessem; ezt a kis podgyászdarabot előre kidobtam a kocsiból, utána ugrottam s az első lámpánál, a város útja burkolatának első kövein magamra maradtam. Ami a fegyenceket illeti, ezek tovább utaztak a kocsin s én jól tudtam, hol fognak leszállni, hogy elgyalogoljanak a folyó felé. Képzeletemben láttam, mint várja őket a csónak s ennek fegyenc-legénysége ott a part iszapos szélén - hallottam újra a mogorva parancsot: „Rajta! Evezzetek!” mint harsan oly durván, akárha kutyáknak szólana, - s láttam újra a rozzant Noé-bárkáját ott messze künn a fekete vizen.

Nem tudtam volna megmondani, mitől féltem tulajdonképpen, hiszen félelmem teljesen határozatlan és tétova volt, de annyit mondhatok, hogy bizony nagyon féltem. Amint a fogadóhoz közeledtem, oly rettegés szállt meg, amely holmi kínos és hátrányos felismertetéstől való aggodalmamnál sokkal gyötrőbb volt s valósággal megremegtetett. Egész bizonyosan tudom, hogy ez sem öltött határozott alakot s hogy csak a gyermekkori rémület éledt fel bennem néhány percre.

A Kék Vadkan étkezőterme néptelen volt s én nemcsak hogy megrendeltem már az estebédemet itt, de már le is ültem a fogyasztásához, mielőtt a pincér megismert. Bocsánatot kérvén tőlem emlékezőtehetségének e mulasztásáért, azt kérdezte, nem kívánok-e értesítést küldeni Pumblechook úrnak.

- Nem - mondtam -, semmiesetre sem.

A pincér (ugyanaz, aki annak idején, inasszerződésem megkötésekor nekünk a kereskedelmi utazó urak ama nagy tiltakozását tolmácsolta) nagyon meglepődöttnek látszott s mihelyt alkalma nyílt, valami helyi újság maszatos régi példányát oly feltűnő módon tette le mellém, hogy kezembe vettem a lapot s ebben azután a következő hírt olvastam:

„Olvasóinkat bizonyára érdekelni fogja, még pedig nem csekély mértékben, ha arra a regényes esetre vonatkozólag, hogy környékünkön a vasműipar egyik ifjú művészét nemrégiben mily óriási szerencse érte (micsoda költeménytárgy, mellesleg megjegyezve, valóban méltó volna a mi, egyelőre ugyan még nem országos hírnevű, de lapunk hasábjairól előnyösen ismert költőnknek, T o b b y polgártársunknak bűbájos tollára), most megtudhatják, hogy e fiatalember legelső támogatója, híve és barátja az a köztiszteletben álló személyiség volt, akinek a gabona- és magkereskedelemmel való meglehetősen szoros kapcsolata eléggé ismeretes és akinek oly kiválóan fölszerelt és kellemes üzlethelyiségei a Főúttól egyáltalában nem százmérföldnyire vannak. Személyes örömünket legkevésbbé sem leplezzük, midőn Róla, mint ifjú Telemakhoszunk Mentoráról emlékezünk meg, hiszen jóleső tudat, hogy ez ifjú ember szerencséjének megalapozójául városunk egyik fiát tisztelhetjük. Helyi bölcseink töprengéstől redős homloka, vagy helyi szépeink csillogó szeme azt kérdi tán, ki az, akit ily szerencse ért? Azt hisszük, Quentin Matsys volt, az antwerpeni p a t k o l ó k o v á c s , V e r b . S a p .”

Szilárd meggyőződésem, széleskörű tapasztalatokon alapuló, hogy akárha az Északi Sarkra vetődtem volna szerencsém napjaiban, még ott is okvetlenül találok valakit, valami kósza eszkimót vagy művelt sarkutazót, aki tudtomra adja, hogy Pumblechook volt az én első támogatóm és szerencsémnek megalapozója.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET.

Másnap reggel korán keltem és elmentem szállásomról. Havisham kisasszonyt meglátogatnom még túlságosan korán volt, kiballagtam tehát a környékre, a városnak azon a részén túlra, ahol Havisham kisasszony lakott, - amely nem a Joe tájéka volt; Joe-hoz, gondoltam másnap is elmehetek - s képzeletemben csak gondviselőnőmmel foglalkoztam, ragyogó ábrándok képeit festegettem, mily tervei is lehetnek velem.

Gondjába fogadta Estellát, minden arra vall, hogy ő fogadott gondjába engem is, nem lehet csalóka hit, hogy egymásnak szánt bennünket. Nekem tartogatja a rozoga ház újjászépítésének föladatát, én fogom a napfényt beengedni a sötét szobákba, az órákat járásra indítani, a hideg tűzhelyeket lángra lobbantani, a pókhálókat letépetni, a sokmindenféle rovart kiirtani - szóval a regék ifjú királyfiának minden hőstettét véghezvinni és aztán feleségül venni a királykisasszonyt. Megálltam, hogy nézegessem a házat, amint arra jártam; a málladozó falak elővöröslő téglái, a befüggönyözött ablakok és a vastagtövű borostyán, amelynek ágai s indái mint feszülő inú vén karok kapaszkodtak már a kéményekbe is, mindez valami dús, lebilincselő rejtelemül hatott rám, amelynek hőse, íme, én vagyok. Ennek a rejtelemnek természetesen Estella volt a megelevenítő lelke, ő volt a szíve. De noha ez a leány ily bűvös-hatalmasan nyűgözött a magáévá, noha minden ábrándom, minden reményem csak ő volt és noha fiatal életemre és jellememre mindennél erősebb hatást gyakorolt, én őt semmiféle képzelt tulajdonsággal nem ruháztam föl, még ezen a regényes reggelen is csak valóban meglévő tulajdonságai pompájában láttam. Ezt szándékosan említem itt most, mert ez íme a fonál, amelynek segítségével szegény életemnek útvesztőjén követhető vagyok. Tapasztalataim szerint a szerelmes emberekről való szokásos fogalmaink nem mindig lehetnek helyesek. A látszólagos igazság az én esetemben az, hogy amint férfiszerelemmel kezdtem szeretni Estellát, azért szerettem őt, mert ellenállhatatlannak találtam. Hadd mondom meg egyszer s mindenkorra, hogy a józan ész minden intelme ellenére, a siker minden lehetősége nélkül, lelkem minden békességétől megfosztottan, oly reménytelenül, oly boldogtalanul, oly csüggedten szerettem őt, ahogy csak elképzelhető. Hadd mondom meg egyszer s mindenkorra, hogy bár mindezt tudtam, szerelmem mégsem csökkent, legkevésbbé sem, és hogy tőle magamat eltiltani épp annyira nem volt erőm, mintha a legteljesebb emberi tökéletességnek láttam volna őt.

Sétámat oly távolságra szabtam, hogy a kapuhoz a régi szokásos időben érkezzem. Miután megrántottam izgatottan a csengőt, hátat fordítottam a kapunak, s igyekeztem lázas lélekzésemet lecsillapítani és szívem dörömbölését mérsékeltebbé békíteni. Hallottam, nyílik a ház oldalsó ajtója s aztán lépések hangzanak az udvaron végig; de úgy tettem, mintha semmit sem hallanék, még akkor sem, midőn a kapu megcsikordult rozsdás sarkaiban.

Amint végül vállamon érintett valaki, megrezzentem s odafordultam. De ekkor már sokkal természetesebb módon riadtam meg, látván, tisztes, szürke ruhában kicsoda áll előttem ott. Bizony sohsem hittem volna, hogy Havisham kisasszony kapujában kapusnak ezt az embert láthassam valaha.

- Orlick!

- Hát bizony, ifiúr, esik ám változás nemcsak magácskával! De gyüjjön, gyüjjön hát be má. Nem szabad a kaput oly sokáig nyitva hagynom.

Beléptem, becsappantotta a kaput, elzárta s a zárból a kulcsot kihúzta.

- Bizony - mondta, felém fordulva, miután néhány lépésnyire, mogorván, előttem csoszogott a ház felé. - Itt vónék.

- Hogyan került ide?

- Hát úgy kerűttem ide - válaszolt -, a saját lábamon. A ládámat penig úgy hoztam ide taligán.

- Jó itt a szolgálata?

- Az én szógálatom, ifiúr, sehun se rossz, azt hiszem.

Én egyáltalában nem osztoztam ebben a hitében. Ráértem azonban megfontolni ezt az ellenvéleményemet, amíg ő lomha tekintetét a kövezetről a lábamon s aztán a karomon végig felkúsztatta egészen arcomig.

- Hát odahagyta a kovácsműhelyt!? - mondtam.

- Hát kovácsműhejbe gyüttem tán ide? - válaszolt Orlick méltatlankodón járatva tekintetét köröskörül. - No, ojjannak nézi talántán ezt a hejet itt?

Megkérdeztem, mikoriban vált meg Gargery mesternek a műhelyétől.

- Egyik nap ojjan mint a másik - válaszolt -, bizony nem tudom, hány napja, nem számlágattam. De má azután gyüttem ide, hogy maga eement.

- Ezt ugyan magam is megmondhattam volna magának, Orlick.

- Ahaj! - mondta ridegen. - De nagy tudós is lett magábú azóta.

Ekkor már benn voltunk a házban s láttam, hogy Orlicknak az oldalsó bejárat közvetlen közelében kis szobája van, amelyből szűk ablakocskán kiláthatott az udvarra. Kicsi méreteiben ez a szobácska olyanforma volt, amilyen Párisban a kapusok szokásos őrhelye. A falon mindenféle kulcs függött, a kapu kulcsát ezek közé akasztotta most; ágya színes posztódarabkákból egybetoldozott tarka-barka takaróval bontottan a szoba fülkeszerűen elkülönített részében állt. Az egész helyiség csupa piszok, fülledtség és álmosság volt; mintha valami ketrec lett volna, amelyben emberformájú mormotát tartanak s amily sötéten és otrombán állt ott Orlick az ablak közelében a fal egyik sarkának árnyékában, úgy rémlett, ő az az emberformájú mormota, amelynek számára ez a ketrec készült - aminthogy úgy is volt.

- Ezt a szobát még sohsem láttam eddig - mondtam -, de kapus sem szokott volt lenni itt ezelőtt.

- Nem - mondotta -, de hát arrú vót szó, hogy hát nincs itt semmiféle őrizet ezen a tájon, ahun penig fegyencek meg egyéb mindenféle csőcselékalakok kódorognak. És hát akkor engem ajánlottak erre a hejre, má mint ojjan embert, akitű ugyancsak megkaphatja a magáét akárki ide betolakodó és hát engem fogadtak fel aztán. Fujtatásnál, kalapácsolásnál mégis csak könnyebb itt a munkám. - Az a puska ott bizony töltött puska.

Tekintetem ugyanis arra a rézveretes agyú fegyverre tévedt, amely a kályha felett függött; ő pedig figyelmes szemmel követte volt tekintetemet.

- Nos - mondottam, nem óhajtván tovább beszélgetni vele -, fölmenjek Havisham kisasszonyhoz?

- Égjek el, ha tudom! - válaszolt, nagyot nyujtódzva előbb, majd pedig megrázkódva -, én csak idáig parancsolok, ifiúr. De itt erre a harangra ráütök itt ezzel a kalapáccsal és maga csak menjen előre azon a folyosón, amíg csak valakivel nem találkozik.

- Várnak talán? Azt hiszem.

- Égjek el kétszer is, ha meg tudom mondani - dörmögte.

Ekkor aztán kimentem a hosszú folyosóra, amelyet annak idején az otromba csizmáimban tiporgattam; ő pedig megkondította harangját. A folyosó túlsó végén, mikor a harang hangja

még mindig bongott, Sarah Pocket-tel találkoztam, aki úgy látszott, most hirtelen zöldülni-sárgulni kezdett miattam.

- Ó - mondotta -, maga az, Pip úr, maga?

- Én bizony, Pocket kisasszony. Örömmel jelentem, hogy Pocket úr, meg a kedves családja, valamennyien jól vannak.

- De az eszük is megjött-e már kicsit? - mondta Sarah, rosszkedvűen ingatva fejét. - Inkább az eszük jött volna meg, még ha nem is lennének annyira jól. Ah, Matthew, Matthew! Tudja itt az útját, uram?

Meglehetősen tudtam, hiszen nem egyszer mentem föl ezen a lépcsőn sötétben is. Fölsiettem, most könnyebb lábbeliben mint annak idején és bekopogtattam régi módomon Havisham kisasszony szobájának ajtaján.

- Pip kopogtatása - hallottam mindjárt erre a szavát -, szabad, Pip, szabad.

Karosszékében ült, az ódon asztal mellett, a régi ruhájában, keze párját a botján keresztbe téve s állát a kezére támasztva csak nézte, nézte a tüzet. Mellette, azt a fehér félpár cipellőt pihentetve kezében, amelyet Havisham kisasszony még sohasem vett lábára s fejét a cipő nézegetése közben fölibe hajtva, előkelő hölgy ült, akit még sohasem láttam.

- Gyere be, Pip - folytatta Havisham kisasszony halk, mormoló hangon -, gyere be Pip, hogy vagy, Pip? úgy csókolod meg a kezemet, mintha valami királynő volnék, mi? - Nos?

Hirtelen felpillantott rám, de fejét meg sem mozdítva, csak szemét fordította felém és különös kaján-tréfás hangon ismételte:

- Nos?

A hölgy, akit előzőleg még sohasem láttam, lehajtott fejét most fölemelintette, pajkosan rám nézett s íme, láttam, hogy szemembe Estella szeme ragyog. Ó, de mennyire megváltozott ez a leány; annyira még szépségesebbé virult, annyira szinte megasszonyosodott mindabban, ami a nő iránt bámulatra indíthat, oly csodálatost fejlődött, hogy magamat olyannak éreztem hozzá képest, mintha egyáltalában semmit sem fejlődtem volna. Úgy rémlett, midőn most nézegettem őt, mintha egészen reménytelenül visszasülyedtem volna a régi otromba, közönséges fiúvá. Ó, mekkora távolság és különbség volt az kettőnk között, aminek érzése most megszállt engem és micsoda megközelíthetetlenség, amely őt vette körül!

Kezét adta. Én olyasvalamit dadogtam, mennyire örülök, hogy viszontláthatom és mennyire vágyakoztam erre már nagy-nagy ideje!

- Nagyon megváltozottnak látod őt, Pip? - kérdezte Havisham kisasszony, sajátos mohó pillantásával kísérve kérdését s arra a székre, amely közte és Estella közt állt, botjával ráütött, annak jeléül, hogy üljek le oda.

- Amint imént bejöttem, Havisham kisasszony, azt gondoltam, nem is Estella ül itt, oly más alakúnak és arcúnak látszott; de most már egészen csodálatosan újra itt a régi...

- Mit? Csak nem akarod azt mondani, hogy Estellát a réginek látod itt?! - vágott szavamba Havisham kisasszony. - Hiszen az a régi gőgös volt és sértegető és te menekülni szerettél volna tőle. Nem is emlékszel már erre?

Nagyzavarodottan azt mondtam, hogy ez már régen volt és hogy akkor még nem tudtam ilyesmit megérteni, meg egyéb effélét. Estella mosolygott, még pedig tökéletes elfogulatlanság mosolygásával s azt mondta, legkevésbé sem vonja kétségbe, hogy nekem igazam van és hogy ő bizony nagyon kellemetlen lehetett.

- Hát ez a f i ú megváltozott-e? - kérdezte Havisham kisasszony Estellától.

- Bizony, nagyon - mondta Estella, rámpillantván.

- Nem oly otromba és közönséges már? - mondta Havisham kisasszony és közben Estella hajával játszogatott.

Estella nevetett és nézte a kezében fehérlő cipellőt és újra nevetett és rámpillantott, a cipőt pedig levetette. Még mindig mint fiúcskával bánt velem, de már kacérkodón tette ezt.

Ott ültünk az álomvarázslatos szobában, azoknak a régi csodálatos hatásoknak közepette, amelyek engem annyiszor megigéztek volt és megtudtam most, hogy Estella éppen e napokban érkezett meg Franciaországból és Londonba készül. Amily büszke és eltökélt volt egykor, ezt a két tulajdonságát most oly módon rendelte alá szépségének, hogy lehetetlen volt és természetellenes lett volna - én legalább úgy vélekedtem - szépségétől ezeket a tulajdonságokat elválasztani. Igazán lehetetlen volt az ő jelenlétét elkülönítenem mindazoktól a pénz és előkelőség után epedő szerencsétlen vágyaktól, amelyek megrontották gyermekkoromat, - mindazoktól a fékezetlen, nagyralátó törekvésektől, amelyek először vittek rá arra, hogy röstelkedjem otthonom és Joe miatt, - mindazoktól a látomásoktól, amelyek arcukat felém emelték a lángoló tűzben, rámkáprázták az üllőn szikrázó vasról, elővillantották az éjszaka sötétségéből, hogy benézzen rám a kovácsműhely fatáblás ablakainak résein s eltűnjék hirtelen. Egy szó mint száz, lehetetlen volt őt akár a multnak, akár a jelennek vonatkozásaiban elkülönítenem attól, ami legbensőségesebb valóm, életem élete volt.

Abban állapodtunk meg, hogy ezt a napot estig ott töltöm, este a fogadóba térek meg és másnap visszautazom Londonba. Miután jóideig beszélgettünk már hármasban, Havisham kisasszony kettőnket sétára küldött a kertbe; ha közben-közben bejövünk, mondta, kissé tologassam majd körül a kerekes székében mint valamikor.

Így aztán Estella meg én kimentünk a kertbe, ahová azon a kiskapun léptünk be, amelyen egykor a sápadt fiatalemberrel, a mai Herberttel való viadalomra indultam volt; én most lelkemben valósággal remegve és Estellának még a ruhája szegélyén is imádattal csüggve, Estella pedig tökéletes nyugodtan és bizony semmiféle imádattal sem csüggve az én öltözetemen. Amint egykori tusám helyének közelébe érkeztünk, Estella megállt s így szólt:

- Különös kis teremtés lehettem én, hogy el tudtam bujni akkor s végignézni azt a viadalt; de megtettem és nagy örömöm telt benne.

- Nagyon kitüntet engem.

- Igazán? - válaszolt csak úgy futólag és feledkezőn. - Emlékszem, hogy meglehetősen idegenkedtem a maga ellenfelétől, mert sehogysem volt kedvemre, hogy idehozták s hogy a társaságával untasson engem.

- Ő meg én most nagyon jó barátok vagyunk, - mondtam.

- Csakugyan? Hát persze, hisz ha jól tudom, maga mostanában az ő apjának segítségével végzi tanulmányait.

- Úgy van.

Kissé kelletlenül mondtam ezt, mert gyerekes ügynek éreztem, s ő már amúgyis eléggé úgy bánt velem, mintha még gyerek volnék.

- Amióta más a szerencséje s más jövő vár magára, persze, mások a bajtársai is - mondta Estella.

- Természetes az, - mondtam én.

- És szükséges is - mondta emelt hangon -, hiszen ami magához való társaság volt valamikor, éppenséggel nem lehet magához való társaság most.

Lelkiismeretesen meg kell vallanom, nagyon kétlem, hogy már akkor is lett volna még némi maradék szándékom: meglátogatni Joe-t; de ha talán mégis volt még, ez a megjegyzés elillantatta teljesen.

- És nem is sejtette a nagy szerencséjét akkoriban? - mondta Estella s kérdését olyforma könnyed kézmozdulattal kísérte, amely ököltusám idejét kívánta jelezni.

- Legkevésbé sem.

A tökéletességnek és a felsőbbrendűségnek az a módja, ahogy én mellettem haladt és a csupa fiatalosságé meg hódolatosságé, ahogy én haladtam őmellette, oly ellentét volt, melyet bizony erősen éreztem. De még keservesebb lett volna ez az érzésem, mint amilyen volt, ha nem vígasztal bizakodásom, hogy hiszen az egész ellentétet éppen azon a réven idéztem elő, mert Estella számára kiválasztott és neki szánt ember vagyok.

A kert sokkal elvadultabb volt, sokkal sűrűbben borította a dudva, semhogy kényelmesen sétálgathattunk volna benne; kétszer-háromszor körüljárván tehát visszamentünk a sörgyár udvarára. Megmutattam Estellának azt a helyet, ahol egykor, azon a régi első napon láttam, mint sétált ott a hordók tetején, ő pedig hideg, közömbös pillantást vetve abba az irányba csak ennyit mondott:

- Igazán?

Emlékeztettem, merre jött ki a házból, amikor ennem-innom hozott s ő így szólt:

- Nem emlékszem arra már.

- Nem emlékszik arra, hogy engem megríkatott? - mondtam.

- Nem - mondta ő s megrázván fejét, körülnézegetett.

Bizony, azt hittem, azon a kegyetlen valóságon, hogy minderre még csak nem is emlékszik már s legkevésbé sem akar törődni mindezzel, tüstént sírásra kell fakadnom megint, belső sírásra, aminél nincs keservesebb.

- Tudnia kell - mondta Estella oly leereszkedőn, ahogy csak tündöklő szépségű nő tud leereszkedni -, n e k e m n i n c s s z í v e m, ha ugyan emlékezésemre tartozhatnék ilyesvalami.

Igyekeztem néhány oly értelmű szót dadogni, hogy e nyilatkozatának őszinteségében kételkedni bátorkodom. Hogy én sokkal jobban ismerem őt. Hogy nem is lehetne annyira szép, ha nem lenne szíve.

- Ó, hiszen van nekem szívem, olyan, amely keresztüldöfhető vagy keresztüllőhető, ezt egyetlen szóval sem tagadtam - mondta Estella - és természetesen, mihelyt ez a szív megszűnnék dobogni, megszűnnék életem is. De maga jól tudja, mit gondolok. Ebben az én szívemben nincs gyöngédség, - nincs részvét, - nincs érzelmesség, - nincs semmiféle dőreség.

De vajjon mi is v o l t az, ami a lelkembe villant, amint Estella most megállt és figyelmesen rámtekintett? Talán Havisham kisasszony arckifejezésében láttam ilyesvalamit? Nem. Estella egyik-másik pillantásában vagy mozdulatában volt ugyan valami Havisham kisasszonyra emlékeztető hasonlóság némi látszata, amilyent gyermekek, mint gyakran észlelhető, el szoktak sajátítani azoktól az idősebb személyektől, akikkel állandóan sokat érintkeznek s akikkel másoktól elzárkózottan sokat vannak együtt és amilyen látszat a kifejezésnek esetleg feltűnő hasonlatosságát villantja meg oly arcokon, amelyek egyébként egymástól egészen különbözők. És mégsem tudtam ezt a látszatot Havisham kisasszonyra vallónak tekinteni. S megint

rápillantottam Estellára, de bár ő még mindig énrám nézett, az a rejtelmes különösség már tovatűnt.

Vajjon mi volt az?

- Komolyan beszélek - mondta Estella és bár homlokát nem redőzte (ez a homlok oly síma maradt), arca mégis komorrá sötétedett -; ha gyakrabban kell majd érintkeznünk egymással, jobb ezt már előre tudnia. Nem! - szólt rám parancsoló hangon, amint szájamat válaszolásra akartam nyitni. - Én gyöngéd érzelmekkel senki iránt sem viseltettem. Sohsem is voltak efféle érzelmeim.

Néhány pillanat mulva már az oly rég használatlan sörgyári épület előtt álltunk s Estella fölmutatott a magas karzati folyosóra, amelyen végigmenni láttam akkor, első látogatásomkor s mondta, emlékszik, hogy odafönt volt s hogy látta, mint állok én ijedten-félénken odalenn. Amint szemem most fehér kezének mozdulatát követte, újra az a rejtelmes különösség villant elém, amelynek mivoltát sehogysem bírtam fölismerni. Önkéntelenül megrezzentem, ami Estellát arra indította, hogy kezét rátette karomra. Ekkor mégegyszer rámkísértett a jelenés, de megint csak pillanatra s tovatűnt.

Vajjon mi volt az?

- Mi az, mi lelte? - kérdezte Estella. - Megint megijedt valamitől?

- Meg kellett volna ijednem, ha elhinném azt, amit épp imént mondott - válaszoltam, hogy másra tereljem a szót.

- Hát nem hiszi el? Nos, sebaj! Én mindenesetre megmondtam magának. Most pedig nemsokára be kell mennie Havisham kisasszonyhoz, aki már bizonyára várja, hogy maga újra ellássa egyszer a régi tisztét, ámbár azt hiszem, hogy ez éppúgy mint sok egyéb ócska függeléke mellőzhető volna már. Sétáljunk még egyszer körbe a kertben s aztán menjünk be. Jöjjön. Ma ne ontson könnyeket az én kegyetlenségem miatt; legyen az apródom, hadd pihentethessem a vállán kezemet.

Szép ruhája a földet érte s ő uszályát most félkézre kapta, másik kezét pedig könnyedén vállamra tette, úgy sétáltunk tova. Körülsétáltuk az elpusztult kertet kétszer vagy háromszor és nekem csupa pompázó virulás volt minden köröskörül. Ha a vén kertfal kövei közül kiburjánzó zöld meg sárga dudva helyén akkor a világ legremekebb virágai nyíltak volna, bűbájosabban ezeknek a képe sem élhetne emlékezetemben.

Nem az éveink különbsége volt, ami őt oly messzire távolította tőlem; hiszen majdnem egykorúak voltunk, igaz ugyan, hogy az ő élete során az évek többet jelentettek, mint az enyémén; de az elérhetetlenségnek az a fönsége, amely őt szépségében s műveltségében vértezte, gyötörve gyötört meg legfőbb üdvösségem közepett és még annak a bizakodó érzésemnek legmagasabb szárnyalásában is, hogy a mi gondviselőnőnk egymásnak szánt bennünket. Szegény szerencsétlen fiú, én!

Végül aztán visszamentünk a házba s ott nagy meglepetésemre arról értesültem, hogy Havisham kisasszonyt imént gyámom látogatta volt meg valami ügy megbeszélése végett és hogy ebédre visszatér. A szoba ódon karosgyertyatartóinak jeges csillogású ezüstágaira gyertyákat tűztek s gyujtottak volt, amíg mi kerti sétánkon odavoltunk; Havisham kisasszony pedig már várt engem a kerekes székében.

Úgy rémlett, mintha ez a tolószék most egyszeriben visszatolódnék a multba, amint megkezdtük a régi, lassú körbegördülést a menyegzői lakoma hamvai körül. Ámde ebben a sírias szobában Estella e mellett a székében hátraroskadt és minduntalan rátekintgető kísérteties alak

mellett sokkal tündöklőbb és bájosabb volt, mint valaha, én pedig teljesen a varázslatába bódultam.

Az idő annyira telt-mult, hogy közel volt már déli ebédünk órája s Estella magunkra hagyott, hogy felkészüljön. Megálltunk most a hosszú asztal középső része közelében s Havisham kisasszony kinyujtotta egyik hervadt karját a kerekes szék mélyéből s ökölbe szorított kezét rátette a megsárgult abroszra. Amint Estella kimenet még visszapillantott rá a válla fölött az ajtóból, Havisham kisasszony ezzel a kezével csókokat dobott feléje oly mohó hevesen, hogy szinte félelmes látvány volt.

Aztán, amint Estella eltűnt s ketten magunkra maradtunk, felém fordult és suttogva így szólt:

- Úgy-e, mily szépséges, mily bájos, mily pompásan kifejlődött? Úgy-e, megcsodálod?

- Ki ne csodálná meg, aki látja, Havisham kisasszony?

Egyik karját a nyakamba fonta s fejemet egészen közel húzta a magáéhoz, ahogy ott ült a kerekes székben.

- Szeresd, szeresd, szeresd! Hogyan bán most veled?

Mielőtt még felelhettem volna (ha ugyan egyáltalában tudtam volna ily nehéz kérdésre felelni), újra így szólt:

- Szeresd, szeresd, szeresd! Ha kegyes hozzád, szeresd! Ha sérteget, szeresd! Ha darabokra tépi szívedet - már pedig mennél érettebb és erősebb lesz a szíved, annál mélységesebben fogja tépdesni -, szeresd, szeresd, szeresd!

Soha még oly szenvedélyességet nem láttam, amilyennel ezeket a szavakat mondta. Jól érezhettem nyakamba font vézna karjának izmain, mint lüktet át ez a hevesség, amely úgy elhatalmasodott rajta.

- Ide hallgass, Pip! Azért fogadtam gondjaimba őt, hogy szerelem legyen a sorsa. Azért fejlesztettem azzá, ami, hogy nagyon szerethesse valaki. Szeresd!

Ezt a szót jó elégszer mondta ki és kétségtelenül azt értette is rajta, amit jelent; de ha ez az annyiszor ismételt szó nem szeretetet, hanem kétségbeesést, bosszút, borzalmas halált jelent, nem hangozhatott volna átokhoz hasonlóbban az ajkáról.

- Hadd mondom meg neked - folytatta ugyanoly lázas, szenvedélyes suttogás hangján -, mi az igazi szerelem. Vak imádat, föltétlen megalázkodás, teljes meghódolás, bizalom és hit, még magunknak és az egész világnak ellenére is a leigázónk iránt, hogy szívünket, lelkünket egészen odaadjuk neki, ahogyan én tettem.

Amint ezt kimondta, vad sikoltást hallatott s én ekkor derékon fogtam. Felvonaglott ugyanis ültéből halottaslepelszerű köntösében s beledőlt a levegőbe, mintha a falnak akart volna csapódni, hogy holtan zuhanjon alá.

Mindez néhány pillanat alatt történt. Alighogy lekényszerítettem vissza az ülőhelyére, valami ismerős pipereillatra eszméltem rá s megfordulván láttam, hogy gyámom érkezett a szobába.

Mindig volt a zsebében (azt hiszem, ezt még nem említettem) tekintélyes nagyságú drága selyemkendője, amelynek igen jelentős hasznát vette hivatása terén. Láttam egyszer, mint félemlített meg valami ügyfelet vagy tanut pusztán azzal, hogy nagy szertartásosan előhúzta zsebéből ezt a kendőt, mintha az orrát fujni szándékoznék és aztán csak tartotta a kezében, mintha tudná, hogy már nem érhet rá e szándék végrehajtására, mielőtt az illető ügyfél vagy tanu leleplezi magát és ez a lelepleződés csakugyan már egy-két pillanat mulva úgy bekövetkezett, mintha ez lett volna a legtermészetesebb dolog a világon. Amint őt most itt a szobában megpillantottam, ezt a nagyjelentőségű zsebkendőt éppen két kézre fogva tartotta s

úgy nézett ránk. Amint a tekintetét most szemembe villantotta, azzal a pár pillanatnyi néma szünettel, amelyben kezének mozdulata fönnakadt, határozottan ezt mondta:

- Igazán? Különös!

És zsebkendőjét aztán eredeti rendeltetésének céljára használta, még pedig csodás hatásosan.

Havisham kisasszony is épp oly hamar pillantotta meg akárcsak én, és bizony (ahogy akárki más) megijedt tőle. Nagy megerőltetéssel igyekezett nyugodtnak látszani s azt rebegte, hogy az ügyvéd úr mennyire pontos, mint mindig.

- Pontos, mint mindig, - ismételte a mondást gyámom és közelebb jött hozzánk. - (Nos, hogy vagyunk, Pip? Körülkocsikáztassam, Havisham kisasszony? Egyszer, köröskörül.) Ejnye, Pip, hát itt találom magát!

Elmondtam neki, mikor érkeztem és hogy Havisham kisasszony kívánsága volt eljönnöm s Estellát viszontlátnom. Amire gyámom így felelt:

- Ah! Nagyon finom fiatal hölgyecske az bizony!

Aztán rátette Havisham kisasszony kerekes székének fogójára az egyik nagy kezét s megkezdte a tologatást, a másik kezét pedig a nadrágja zsebébe dugta, mintha titkokkal volna tele az a zseb.

- Nos, Pip! Hányszor látta Estella kisasszonyt ezelőtt? - kérdezte aztán az első megálláskor.

- Hányszor?

- Eh! Hát sokszor látta-e? Látta-e tízezerszer?

- Ó! Annyiszor semmiesetre sem.

- Kétszer?

- Jaggers - szólt közbe Havisham kisasszony az én igen nagy megkönnyebbülésemre -, hagyja békén ezt az én Pipemet s menjen ebédelni vele.

Gyámom engedelmeskedett, s lementünk tapogatódzva a sötét lépcsőn mind a ketten. Útközben, amint abba az elkülönített lakásba igyekeztünk, amely a kőburkolatos udvaron túl volt, azt kérdezte tőlem, vajjon láttam-e már Havisham kisasszonyt enni, inni valaha? S mint szokta, most is két határ között engedett választ keresnem: százszor láttam-e, vagy egyszer.

Pillanatig eltűnődtem s aztán így szóltam:

- Soha.

- És sohasem is fogja látni, Pip - válaszolt kajánul mosolyogva. - Soha, amióta ezt a mostani életmódját folytatja, nem adott alkalmat arra, hogy bárki emberfia is, akár enni, akár inni is láthassa őt. Éjszakánkint ide-oda barangol házában s összeszedeget olyan eledelt, amilyet épp talál.

- Kérem, uram - mondtam -, szabad kérdeznem valamit?

- Kérdeznie szabad - mondta -, nekem pedig szabad megtagadnom a feleletet. Mi hát a kérdése?

- Estella neve. Havisham-e, vagy...? - Nem volt okom több szót ejteni.

- Vagy mi? - mondta gyámom.

- Havisham a vezetékneve?

- Havisham a vezetékneve.

Megérkeztünk az ebédlőasztalhoz, ahol Estella és Sarah Pocket már vártak bennünket. Jaggers úr az asztalfőre ült, Estella vele szemközt ült le, én pedig a zöld meg sárga színeket váltó barátnőmmel szemközt foglaltam helyet. Nagyon jó ebédet ettünk; az ételeket ügyes kis cselédlány hozta az asztalra, akit én még egyetlen látogatásom alkalmával sem láttam ugyan, de aki, amennyire megítélhettem, már akkor is ebben a titokzatos házban lehetett. Ebédünk végeztével egy üveg kiváló jelzésű óbort állított a szobalány az asztalra gyámom elé (aki ezt az évjelzésű bort már bizonyára jól ismerte); a két hölgy pedig magunkra hagyott.

Ahhoz az állhatatos magábazárkózáshoz, amit Jaggers úr tanusított ez alatt a födél alatt, hozzáfoghatót még soha, sehol sem tapasztaltam, sőt ennyire még rajta sem. Szinte még a pillantásait is magába kapdosta vissza és az ebéd egész ideje alatt alig egyszer vetette szemét Estellára. Ha Estella szólt hozzá, hallgatta és némi várakoztatás után válaszolt is szavaira, de amennyire láthattam, sohasem nézett rá. Estella ellenben gyakrabban tekintett rá, még pedig érdeklődőn és kíváncsian, ha ugyan nem gyanakodón is, de Jaggers arcán sohasem látszott meg, hogy erről tudomása van. Ebédközben gyámomnak csaknem szüntelen abban telt különös kegyetlen kedve, hogy Sarah Pocket-et silányítgatta egyre zöldebbé-sárgábbá, igen gyakran célozgatván a velem való beszélgetése során az én nagy várnivalóimra; de ebben sem árult el semmiféle szándékosságot, úgy forgatta a szót, hogy az a látszata legyen, mintha ezeket a célzásokat ő énbelőlem pattantotta volna ki - aminthogy ki is pattantotta, bár igazán nem tudom, hogyan - belőlem, szegény, ártatlan fickóból.

S mikor aztán ő meg én magunkra maradtunk, a magábasüppedtség oly teljes tettetésével ült ott holmi legújabban gyüjtött adatok fontolgatása ürügyén, hogy ez már túlságosan sok volt nekem. Szinte a borát is keresztkérdéses vallatásra fogta, ha már egyéb dolga nem volt. Borospoharát a gyertya felé emelte, aztán megízlelte a bort, szájában ide-odagörgette, torkán lelökte a kortyot, megint nézegette borát, megszagolta, kortyintott belőle, fölhajtotta, újra teletöltötte poharát és keresztkérdéses vallatásra fogta megint, míg csak annyira idegessé nem izgatott, hogy olyasmit éreztem, mintha az a bor énrólam valami megbecstelenítőt mondott volna neki. Háromszor vagy négyszer is már-már azt gondoltam, hogy beszélgetést kezdhetek vele; de valahányszor észrevette, hogy kérdezni készülök valamit tőle, csak rámnézett a maga elé tartott pohár mellől s szájában a bort ide-odagörgetve olyan arcot vágott, mintha arra kérne, vegyem tudomásul, hogy hiába fáradoznám, hiszen lehetetlen felelnie.

Azt hiszem, Pocket kisasszony ismervén a maga természetét, attól a veszedelemtől félt, hogy mihelyt megpillant engem, őrjöngésig kellene dühödnie, talán a fejkötőjét letépnie magáról - ezt a valami fátyolfoszlányból készült fölöttébb borzalmas fejkötőt - s teleszórnia a földet kiszaggatott hajával -, amely ugyan egyáltalában nem az ő s a j á t fején nőtt. A derék hölgy nem mutatkozott, mikor mi később fölmentünk újra Havisham kisasszony szobájába, ahol aztán négyen whistet játszottunk. Közben Havisham kisasszony a pipereasztaláról a legszebb ékszerei közül odavarázsolt néhányat tündéri díszül Estella hajába, keblére s karjára; és ekkor észrevettem, mint pillantgat már az én gyámom is a bozontos szemöldöke alól Estellára s mint rándítja föl ezt a szemöldököt kissé, amint a szépséges leányt csillogások és szinek ily dús pompájában látja maga előtt.

Arról a módjáról, ördöngösségéről, ahogy ütőkártyáinkat fogdosta el s ahogy a játszma vége felé szánalmasan törpe kártyáit röpítette elő, amelyek előtt a mi királyaink és királynéink dicsősége semmivé hanyatlott, nem is beszélek; sem arról az érzésemről, amelyet gyámomnak egy-egy olyasmit sejtető pillantása keltett bennem, hogy ő mindhármunkat csak annyiba vesz, akár egy-egy fölöttébb hitvány szánalmas rejtvényt, amelynek megfejtését már régesrég ismeri. Ami engem gyötört, az egészen más volt: az ő rideg személye jelenlétének és az én Estella iránt való érzelmeimnek összeférhetetlensége. Nem csupán az, hogy tudtam, sohasem bírnék vele Estelláról beszélni, vagy hogy tudtam, sohasem bírnám hallgatni, mint nyikorog-

tatja csizmáját Estellával szemközt, vagy hogy tudtam, sohasem bírnám végignézni, ha esetleg kezét mosná, miután Estellával kezet fogott; más volt, ami engem gyötört, az, hogy íme az én imádatos hódolatomnak itt kell ettől az embertől egy-két lépésnyire lennie, - az, hogy az én érzéseimnek ezzel az emberrel ugyanegy helyen kell lenniök, - ez volt a kétségbeejtő állapot.

Kilenc óráig kártyáztunk, aztán abban állapodtunk meg, hogy amikor Estella Londonba utazik majd, érkezésének idejéről előzetes értesítést fogok kapni és elébe megyek a kocsiállomásra; végül elbúcsúztam tőle, kezet szorítottam vele s elmentem.

Gyámom a Vadkan-ban hált az én szállásommal szomszédos szobában. Egész éjszaka fülembe csengett Havisham kisasszony intelme, hogy mit érezzek Estella iránt: „Szeresd! Szeresd! Szeresd!" Én a magam módján ismételgettem, belesuttogtam a vánkosomba százszor is Estella nevét s vallomásomat: „Szeretem! Szeretem! Szeretem!" Aztán nagy-nagy hála buzgott fel, áradt végig egész valómon, amiérthogy a sors Estellát nekem szánta, a patkókovács egykori inasának. Majd pedig azon kezdtem töprengeni, vajjon ő, akit a sorsnak ez a rendelkezése, mint nem ok nélkül féltem, most még aligha tölt el hálás elragadtatással, mikor kezd majd irántam érdeklődést tanusítani? Vajjon mikor sikerül fölébresztenem, megszólaltatnom szívét, amely oly alvó néma most?

Jaj nekem! Azt gondoltam, nagy és fenkölt érzések ezek. Ellenben egyáltalában nem gondoltam arra, mily aljas és hitvány dolog távoltartanom magamat Joe-tól azért, mert tudtam, hogy Estella fitymálón nézne rá. Még csak egyetlen napja volt, hogy könny szökött szemembe Joe szeretetén; hamar száradt föl az a könny, Isten bocsássa meg bűnömet, fölszáradt hamar.

Vége az első kötetnek.

MÁSODIK KÖTET

ELSŐ FEJEZET.

Reggel a Kék Vadkan-ban, öltözködés közben jól megfontolván a dolgot, elhatároztam, megmondom gyámomnak, mennyire kétségesnek gondolom, hogy éppen Orlick az az ember, aki Havisham kisasszony házában bizalmi állást tölthetne be.

- Persze, hogy nem az az ember, Pip - mondta gyámom, mint aki ebben az egész kérdésben nyugodt lélekkel már előre teljesen egyetértett velem -, hiszen aki bizalmi állást tölt be, sohsem is szokott az az ember lenni.

Úgy látszott, valósággal öröme telik megbizonyosodnia, hogy ezt a különös állást sem tölti be véletlenül s kivételképen valami arravaló ember és megelégedetten hallgatta szavaimat, midőn elmondtam neki, amit Orlick-ról tudtam.

- Nagyon helyes, Pip - mondta, amint végeztem -, azonnal odamegyek s kifizetem a barátunkat.

Kissé meghökkentett a gyorsítélkezésnek ez a módja s némi haladékot javasoltam, sőt olyas célzást sem mulasztottam el, hogy barátunkkal még neki is meggyűlhetnék a baja.

- Ó, dehogy - mondta gyámom, teljes bizakodással bontogatva a zsebkendőjét -; szeretném én azt látni, hogy ellenkezni merjen velem.

Mivel mindketten a déli gyorskocsival szándékoztunk Londonba visszatérni s én Pumblechook esetleges betoppanásától rettegve máris oly rémült aggodalomban reggeliztem, hogy alig bírtam a csészémet szájamhoz emelgetni, kaptam az alkalmon s azt mondtam, hogy amíg Jaggers úrnak dolga lesz, én előre sétálok a londoni úton, ha figyelmeztetné a kocsist, hogy amint utólér, felülök helyemre. Ily módon sikerült a Kék Vadkan-ból mindjárt reggelink után elmenekülnöm. Jókorát kerültem künn a város határán túlra, néhány mérföldnyi távolságban Pumblechook raktáraitól s rákanyarodtam aztán megint az országútra a gazdasági vermeknél kissé odább s most már meglehetős biztonságban éreztem magamat.

Érdekes volt egyszer újra megfordulnom ebben a csöndes, régi városkában s csöppet sem éreztem kellemetlennek, hogy itt-ott hirtelen rámismert valaki vagy rám bámészkodott. Egy-két boltos még ki is rohant az üzletéből, előreszaladt az utcán, majd pedig, mintha elfelejtett volna valamit, hirtelen visszafordult, csakhogy velem szemközt kerülhessen, amely alkalommal, bizony nem tudom, melyikünk játszotta rosszabbul a szerepét, a derék szatócsnép-e, midőn úgy tett, mintha nem ezt cselekedné, avagy én, aki úgy tettem, mintha ezt nem venném észre. Helyzetem azonban így is fölöttébb kitűnő volt s teljes megelégedésemre szolgált mindaddig, amíg a végzet utamba nem vetette azt a szemtelen gazfickót, Trabb inasát.

Végigcsapván tekintetemet az utcán, hogy eldöntsem, merre menjek, észrevettem, mint közeledik Trabb inasa üres kék vászonzsákkal paskolgatva magát. Mivel úgy vélekedtem, hogy egyrészt hozzám legillőbb lesz, másrészt az ő gonosz szándékai megfékezésére legalkalmasabb, ha nyugodt, közömbös tekintettel nézek el fölötte, ily arckifejezéssel mentem előre utamon s már bizonyosra vettem sikeremet, midőn Trabb inasának térde hirtelen egyik a másikhoz kezdett verődni, haja égnek meredt, sapkája leesett s a kölyök most egész testében vadul reszketve az utca közepére tántorgott, ahol az emberek figyelmét ezzel az ordítással: - Segítség! Rettenetesen félek! - magára irányítván, oly alakoskodást játszott, hogy íme a rémület és a megsemmisülés őrjöngése tört ki rajta az én megjelenésem méltósága miatt. Mikor a közelébe értem, fogai hangosan verődtek össze s ő a legnagyobb hódolat minden jelének megjátszásával vetette magát a porba lábam elé.

Kemény próba volt eltűrni ezt, de még semmiség. Kétszáz lépésnyit sem haladtam odább, amikor leírhatatlan ijedelmemre, ámulatomra és megbotránkozásomra megint csak előttem termett Trabb inasa. Az egyik mellékutca sarkán bukkant elő. Kék zsákja a vállára csapottan lógott, csupa becsületes igyekezet ragyogott szemében, egész viselkedése kedves élénkséggel fejezte ki azt a céltudatosságot, hogy ő Trabb szolgálatában buzgólkodik. Egyszerre csak megrendülten észrevett engem s ugyanoly állapotba rémült mint előbb; de mozgása most körbetámolygó volt, úgy kóválygott körülöttem, miközben térde mindremegőbben verődött össze s ő mintha kegyelemért könyörögne, kétségbeesetten tördelte a kezét felém. Gyötrelmeit az utca egybecsődült népe óriási ujjongással köszöntötte; én pedig teljesen tönkresilányítottnak éreztem magamat.

Tovaballagván, alig hogy az utca alsó részén a postahivatalig értem, Trabb inasa már megint a szemem elé surrant az egyik sarok mögül. Ezúttal egészen megváltozottan jött. A kék zsákot az én felöltőm módjára omlatta végig magán s nagy büszkélkedve az utca másik oldalának kövezetén lépkedett felém, egész csapat ifjú cimborája kísérte, akiknek közben-közben odakiáltott, gőgösen legyintve a kezével:

- Nem ösmerlek benneteket!

Nincs szó annak a bosszúságomnak és haragomnak kifejezésére, amelybe Trabb inasa belebőszített, midőn átellenemben elhaladva az inge gallérját jó magasra húzta, haját a halántékán göndör fürtté csavarintotta, balkarját csípőjébe szegte s a legtúlzottabb kedveskedéssel mosolyogva rám, nagy hajlongás, keze, teste felémgörbítgetése közben hátra-hátra horkantott kísérőire:

- Nem ösmerlek! Nem ösmerlek! Istenuccse, nem ösmerlek benneteket!

S midőn gyalázásomra aztán még kukorékolni is kezdett s végigüldözött még a hídon is ezzel a kukorékolással, amely annak az iszonyúan kétségbeesett kakasnak a hangjára emlékeztetett, aki engem még mint kovácsinast ismert, Trabb inasa most már teljessé fokozta szégyenemet, amellyel a várost elhagytam és amely a nyilt mezőkre, hogy úgy mondjam, valósággal kilökött.

De, hacsak életét nem veszem akkor ennek a gazfickónak, valóban nem tudom, még most sem, mi egyebet tehettem volna mint azt, hogy eltűrtem a megszégyenítést. Ott az utcán megverekednem vele, vagy a szíve vérének kiontásánál kevesebbel beérnem: haszontalanság és megalázó dolog lett volna. Aztán meg ő afféle fickó volt, hogy senki emberfia nem bírt vele, sebezhetetlen és ügyes kígyó, ha sarokba szorítják, üldözőinek a lába között siklik tova, gúnyosan sziszegve. Mindazonáltal már a másnapi postával levelet küldtem Trabb úrnak, amelyben tudtára adtam: Pip úr többé nem dolgoztathat olyasvalakinél, aki annyira meg tud feledkezni a társadalom legelemibb érdekei iránt való kötelességéről, hogy olyan inast tart, aki minden tiszteletreméltó ember lelkét csak utálattal tölti el.

A gyorskocsi, a benne ülő Jaggers úrral nemsokára utólért s én megint elfoglaltam ülésemet, aztán pedig szerencsésen megérkeztem Londonba, szerencsésen, de - nem boldogan, hiszen a szívem odavolt. Mindjárt megérkezésemkor nagybűnbánón ajándékot küldtem Joe-nak, tőkehalat s egész hordócska osztrigát (kárpótlásul azért, hogy jómagam nem mentem el hozzá) s aztán a Barnard-fogadóba siettem.

Herbert-et hidegebéd fogyasztásán leptem meg; nagy örömmel üdvözölt, csakhogy megérkeztem! Elküldvén a Bosszúállót a vendéglőbe, hadd hozzon ehhez az ebédhez némi pótlékot, olyasmit kezdtem érezni, hogy szívemet bizony föl kell tárnom ma este az én barátom és bajtársam előtt. Mivel bizalmas beszélgetésről szó sem lehetett mindaddig, amíg a Bosszúálló az előszobában tartózkodik, amely mindenesetre csak a kulcslyuk használatára alkalmas előszobának volt tekinthető, elküldtem a fickót szórakozni a színházba. Az én nagy rabságomnak,

amelyben ez a börtönmesterfajzat sokat sanyargatott engem, aligha akadhat beszédesebb bizonyítéka azoknál a megalázó kibúvóknál, amelyekre minduntalan rászorultam, hogy valami foglalkozást találjak a léhűtőnek. Némelykor már annyira szánalmassá fajult a helyzetem, hogy elküldtem a Hyde-parkba, nézze meg, hány óra.

Az ebéd véget ért, lábunkat a kandalló vasellenzőjén pihentetve üldögéltünk s én ekkor így szóltam Herbert-hez:

- Kedves Herbert-em, valami nagyon különöset szeretnék mondani neked.

- Kedves Händel-em - válaszolt -, bizalmadat meg fogom becsülni és tiszteletben fogom tartani.

- Rólam magamról van szó - mondtam -, és még valakiről.

Herbert keresztbe rakta lábát s féloldalt hajtva fejét, belenézett a tűzbe és miután jóideig bámult így hiába bele, kérdőn vetette rám szemét, miért nem folytatom vallomásomat.

- Herbert - mondtam, kezemet a térdére téve. - Én szeretem, - én imádom Estellát.

Ahelyett, hogy szívenszúrt ember módjára hanyattvágódott volna, Herbert egészen könnyedén s mintha a dolgot egészen természetesnek találná, így válaszolt:

- Nagyon helyes. Nos?

- Nos, Herbert? Ez minden mondanivalód? Nos?

- Mi mondanivalóm lehetne még? - felelt Herbert. - Természetesen ezt már jó rég tudom.

- Honnan tudod? - kérdeztem.

- Hogy honnan tudom, Händel? Hát tetőled, senki mástól.

- Én sohsem mondtam neked.

- Nem mondtad nekem! Hiszen azt sem mondtad nekem soha, hogy nyiratkozni mégy, de volt szemem, hogy észrevegyem. Estellát mindig imádtad, amióta csak ismerlek. Ezt az imádatodat meg a podgyászodat egyszerre hoztad ide. Nem mondtad nekem! Ejnye, hisz mindennap egész nap mindig csak ezt mondtad. Amikor az életed történetét elmesélted nekem, beszéded módja egészen határozottan megmondta, hogy imádod Estellát attól a pillanattól, amelyben először láttad, egészen fiatal fiú korod óta, bizony.

- Nagyon helyes hát - mondtam s egészen új és egyáltalában nem kellemetlen megvilágításban láttam helyzetemet -, valóban, sohse szűntem meg imádni őt. Most pedig mint csodaszép s nagyon előkelő teremtés tért vissza. S én láttam őt tegnap. S ha imádtam ezelőtt, most kétszeresen imádom.

- Szerencséd hát, Händel - mondta Herbert -, hogy kiszemeltek neki, hogy neki szántak. Anélkül is, hogy azt a bizonyos tilalmat érintenénk, megállapíthatjuk, hogy ebben a körülményben kételkedni nincs okunk. Sejted-e némiképen, hogy Estella a te imádó érzéseidről hogyan vélekedik?

Komoran megráztam fejemet.

- Ó, jaj! Az én számomra ő sok ezer mérföldnyire, nagyon-nagyon messze van - mondtam.

- Türelem, kedves Händel barátom, telik az idő, múlik az idő. De még valamit akartál mondani.

- Restellem megmondani - válaszoltam -, pedig hát nem kellemetlenebb kimondani mint elgondolni. Te szerencsés fickónak mondasz engem. S természetesen, az vagyok. Kovácsinas voltam még tegnap; s ma, mit mondjak, ma - vajjon mi vagyok?

- Mondjad hát, hogy derék jó fickó vagy, ha már éppen valaminek mondani akarod magadat - válaszolt Herbert mosolyogva s kezével rácsapott a kezem hátára -, jó fickó, akiben hevesség meg csüggedés, bizakodás meg bizalmatlanság, cselekvőkedv meg álmodozás csodálatosan keveredik.

Kis ideig szótlan maradtam, hogy lelkembe nézzek s megvizsgáljam, vajjon csakugyan ily tulajdonságok keveredését mutatja-e jellemem. Teljes mértékben helyesnek ugyan nem ismertem el ezt az elemzést, de vitatni nem tartottam érdemesnek.

- Ha azt kérdezem, hogy magamat ma minek mondjam, Herbert - folytattam -, arra akarok utalni, ami eltölti gondolkodásomat. Azt mondod, szerencsés vagyok. Tudom, hogy én magam semmit sem tettem az életben való emelkedésem érdekében s hogy egyedül Fortuna istenasszonynak köszönhetem emelkedésemet; ez az, hogy szerencsés az ember. S mégis, ha Estellára gondolok...

(- S vajjon mikor nem gondolsz te rá, mikor? - vágott közbe Herbert, szemét a kályha tüzébe méláztatva s én ezt a közbeszólását baráti szeretete igen jóságos megnyilatkozásának éreztem.)

- Bizony, kedves Herbert-em, meg sem bírom mondani, mennyire függőnek és bizonytalannak érzem sorsomat, hány száz eshetőség kényére-kedvére kiszolgáltatottnak. Tiszteletben tartva azt a bizonyos tilalmat, épp úgy, ahogy imént te tetted, mégis csak szabad talán azt mondanom, hogy az én összes nagy várnivalóim tulajdonképen egyetlen egy valakinek (persze meg nem nevezem ezt a valakit) biztonságától függnek. S még a legkedvezőbb esetre számítva is, mennyire határozatlan, mennyire ki nem elégítő csak oly bizonytalanul elképzelgetni, mik azok a nagy várnivalók.

Ezzel a vallomással nagyot könnyítettem lelkemen, sikerült azt a terhet, amely kezdettől fogva nyomasztotta, ledobnom róla, bár ez tegnap óta kétségtelenül nehezebbnek rémlett nekem, mint valaha.

- Nos, Händel - válaszolt Herbert a maga vidám, mindig reményes módján -, úgy veszem észre, hogy a gyöngéd érzelmek aprólékoskodó buzgalmában mi most itt nagyítóüveggel nézegetünk bele az ajándéklovunk szájába. Azonkívül úgy rémlik, hogy miközben minden figyelmünket erre a vizsgálódásra fordítjuk, nem vesszük észre az állatnak éppen egyik legjobb tulajdonságát. Hát nem mondtad-e nekem, mint említette gyámod, Jaggers úr, mindjárt az első alkalommal, hogy téged nemcsak várnivalókkal áldott meg a sors? És még ha nem is említette volna ezt - ámbár megvallom, nagy szó ez a „még ha nem is” -, hát el tudnád képzelni, hogy Londonban éppen Jaggers volna az az ember, aki ilyen vonatkozásban állna veled, mint ma áll, ha ennek alapját egészen biztosnak nem tekintheti.

Azt mondtam, nem tagadhatom ennek az érvnek igen nyomós voltát. Úgy mondtam ezt (hiszen a legtöbb ember így tesz ily esetben) szinte a valóság és az igazság rovására való engedékenység meglehetősen berzenkedő módján, mintha mégis tagadni szeretném.

- B i z o n y, igen nyomós érv, azt hiszem - mondta Herbert - és azt hiszem, bajosan gondolhatnál ki nyomósabbat; ami pedig a dolog végét illeti, jó ügyfél módjára türelmesen kell idődet lemorzsolnod. Egy-kettőre alig veszed majd észre, huszonegy éves leszel, nagykorú s akkor talán megkapod a kellő felvilágosítást. Mindenesetre minden egyes nappal közelebb jutsz hozzá, mert hiszen végül is be kell következnie.

- Micsoda váltig reménykedni tudó kedved is van néked! - mondottam hálásan csodálva derűs lelkületét.

- Baj volna, ha nem volna - mondta Herbert -, mert bizony nincs is egyebem. Mellesleg azonban meg kell vallanom, hogy ami valamit érő van abban, amit imént mondtam, nem az én

gondolatom, hanem az apámé. Az egyetlen megjegyzés, amit a te esetedről hallottam tőle, ez a megállapítás volt: „Az ügy teljesen rendben van, mert máskülönben Jaggers nem volna benne.” Most pedig, mielőtt egyet-mást még elmondanék apámról vagy apám fiáról és bizalmat bizalommal viszonoznék, hadd tegyem magamat előtted pár pillanatra komolyan kellemetlenné - valósággal útálatossá.

- Nem fog sikerülni - mondtam.

- Ó, dehogy is nem! - mondta ő. - Egy-kettő-három és most rajta! Händel, én kedves jó fickóm - és bár ily könnyed hangon beszélt, nagyon komolynak látszott -, nekem az a gondolatom támadt, miközben itt elbeszélgettünk a tűz előtt a lábunkat az ellenző vason nyujtóztatva, hogy Estella, ha gyámod őt sohsem emlegette neked, aligha lehet örökségednek valami föltétele. Igazam van-e, ha azt, amit elmondtál nekem, úgy értelmezem, hogy gyámod Estelláról sohsem beszélt neked, sem határozottan, sem határozatlanul, semmiféleképen? Sohasem célzott-e például olyasvalamire, hogy a te gondviselődnek bizonyos tervei vannak arra az időre, ha majd házasodni akarsz?

- Soha.

- Nos, Händel, én teljesen szabad vagyok a savanyúszőlős vonatkozásoktól, lelkemre, becsületemre mondom! Nos, ha megállapodás nem köt Estellához, nem bírnál-e tőle elszakadni?... Mondtam, hogy nagyon kellemetlen leszek.

Fejemet félrefordítottam, mert hirtelen s borzongatón, ahogy a lápvidék szele szokott érkezni a tenger felől, olyan érzés csapott szíven, amilyen azon a reggelen ejtett hatalmába, amikor a kovácsműhelyt elhagytam, amikor a köd ünnepélyesen felszállt és amikor én az útmutató karfájára tettem kezemet. Kis ideig hallgatás zsibbadt közöttünk.

- Bizony-bizony; de hát kedves Händel-em - folytatta Herbert, mintha közben nem is hallgattunk, hanem egyre beszélgettünk volna -, ha efféle érzés mélyebben ver gyökeret az olyan fiatalember szívében, akit természete és körülményei annyira regényes gondolkodásúvá tettek, az ügy bizony nagyon komoly. Gondolj csak Estella nevelkedésére és gondolj Havisham kisasszonyra. Gondold meg csak, micsoda leány Estella már a maga eredeti mivoltában is (most csakugyan útálatos vagyok s te meg fogsz engem vetni). Ennek igen szomorú vége lehetne.

- Tudom én azt, Herbert - mondottam s fejemet még mindig félrefordítottan tartottam -, de hát nem tehetek róla.

- Nem bírsz elszakadni tőle?

- Nem. Az lehetetlen!

- Megkísérelni sem bírod, Händel?

- Nem. Az lehetetlen!

- Nos, hiába! - mondta Herbert s fölkelt, élénken megrázkódván, mintha álomból eszmélt volna és megkotorta a kályha tüzét. - Most hát hadd kísérlem meg, hogy újra tűrhetővé tegyem magamat.

S körüljárta a szobát, leeresztette a függönyöket, helyükre tolta a székeket, rendbe rakta a könyveket s mindazt a holmit, ami szanaszét hevert, kipillantott az előszobába, megnézte a levélszekrényt, becsukta az ajtót s visszatért karosszékéhez a tűz mellé, leült és a bal térdét fölemelve, rákulcsolta mindkét kezét.

- Szeretnék még pár szót mondani, Händel, az apámról meg az apám fiáról. Félek, apám fiának csöppet sem szükséges sok szót vesztegetnie arról, hogy apám, ami a háztartását illeti, egyáltalában nem rendezkedett be túlságos fényűzőn.

- Bőséggel van ott minden, Herbert - mondtam, hogy valami vígasztalót mondjak.

- Ó, persze! Hiszen mondta a szemetes is, még pedig a leghatározottabb megelégedés hangján s a szomszédos mellékutcabeli szatócs is ugyanígy nyilatkozott. De komolyan, Händel, mert hiszen a dolog eléggé komoly, tudod te azt épp úgy, mint én tudom. Fölteszem, hogy volt valaha oly idő is, amikor apám még nem adta fel a harcot; de ha volt is, az az idő elmult. Megengeded-e azt a kérdést, vajjon volt-e alkalmad tapasztalni a ti vidéketeken, hogy a nem éppen tökéletes kedvezőségű házasságokból származó gyermekek mindig mennyire sietnek megházasodni?

Oly különös kérdés volt ez, hogy csak kérdéssel tudtam válaszolni:

- Csakugyan úgy van ez?

- Nem tudom - mondta Herbert -, hiszen éppen ezt szeretném megtudni. De a mi esetünkben határozottan úgy van. Az én szegény Charlotte hugom, aki a korára nézve hozzám legközelebb állt s még tizennégy éves sem volt, amikor meghalt, e különösség feltűnő példáját adta. A kis Jane ugyanolyan természetű. Ha arról ítélnéd meg a helyzetet, hogy ez a gyermek micsoda vágyakozással ábrándozik a házaséletről, azt kellene hinned, hogy kis életét szüntelen csupa családi boldogság szemlélésében töltötte. A kurta kabátos, kurta nadrágos kis Alick pedig máris nagyban készül valami Kew vidékéről való, megfelelő korú, ifjú nőszeméllyel házasságot kötni. S valóban, azt hiszem, valamennyien eljegyződtünk már - a kisbaba kivételével.

- Úgy hát te is? - mondtam.

- Én is - mondta Herbert -, ámde ez titok.

Megnyugtattam, hogy titkát híven megőrzöm s kértem, tiszteljen meg részletes tájékoztatással. Az én gyöngeségemről oly megértőn és oly együttérzőn beszélt, hogy most az ő erősségéről szerettem volna megtudni valamit.

- Szabad a jegyesed neve iránt érdeklődnöm? - mondtam.

- Clara a neve - mondta Herbert.

- Londonban lakik?

- Londonban. Talán mindjárt meg kellene említenem - mondta Herbert, aki csodálatosan levertté és jámborrá szontyolodott, amióta erről az érdekes vonatkozásról beszélgettünk -, hogy ő azoknak a lehetetlen családi követelményeknek, amelyeket az én anyám hangoztat, meglehetősen alatta áll. Apja a személyszállító hajók élelmezési ügyeinek terén tevékenykedett. Azt hiszem, valami élelmezőmesterféle volt.

- S mi most? - mondtam.

- Most beteg - felelt Herbert.

- S egyébként hol és hogyan él?

- Lakásuk elsőemeleti szobájában - mondta Herbert. Én persze nem ily értelemben érdeklődtem volt a helyzete iránt, kérdésem az anyagi helyzetére vonatkozott. - Még sohasem láttam őt, mert mindig odafenn tartózkodik, amióta Clara-t csak ismerem. Ellenben állandóan hallottam. Borzasztó lármát csap mindig, - ordít és döngeti a padlót valami iszonyú szerszámmal.

S Herbert, miközben rámnézett és kedvesen rámmosolygott, visszanyerte erre az időre a szokásos élénk hangulatát.

- S azt hiszed, hogy sohsem kerül majd szemed elé? - mondtam.

- Ó, sőt mindig azt hiszem, hogy mindjárt szemem elé kerül - válaszolt Herbert -, valahányszor ugyanis a döngetését hallom, bizony lehetetlen azt nem hinnem, hogy tüstént elémpottyan a mennyezeten keresztül. Csak azt nem tudom, a gerendázat meddig bírja még.

Miután mégegyszer jóízűt nevetett, újra nagy komolyságba zökkent vissza s azt mondta nekem, hogy mihelyt tőkét sikerül gyüjtenie, azonnal feleségül veszi azt a fiatal hölgyet. S mint magától értetődő megállapítást nagybúsan hozzáfűzte még:

- De hát l e h e t e t l e n, tudod, megházasodni, amíg az ember még csak körülnézeget.

Belemerengtünk a tűzbe s én elgondolván, mily nehézséges ábránd is az efféle tőkegyüjtés, kezemet a zsebembe dugtam. Az egyik zsebemben valami egybehajtogatott papiros vonta magára figyelmemet; kibontogattam s láttam, az a színlap, amelyet Joe-tól kaptam s amely az ünnepelt és Roscius hírnevére méltó, vidéki műkedvelő fellépését hirdeti.

- Ejnye, teringette - mondtam önkéntelenül -, persze, hogy ma este játszik.

Ez a körülmény tüstént eltérített beszélgetésünk eddigi tárgyától s arra az elhatározásra bírt, hogy elmenjünk a színházba. Miután tehát megígértem még Herbert-nek, hogy szívének ügyében minden lehető és lehetetlennek látszó módon támogatni és buzdítani fogom s miután Herbert megmondta nekem, hogy jegyese hírből már jól ismer engem s hogy legközelebb be fog mutatni neki, meleg kézszorítással megpecsételtük kölcsönös bizalmunkat, elfujtuk gyertyáinkat, megélesztettük kályhánk tüzét s elsiettünk, hogy felkeressük Wopsle urat meg Dániát.

MÁSODIK FEJEZET.

Megérkezvén Dániába, ennek az országnak királyát s királynéját ott találtuk egy-egy karosszékben valami konyhaasztalfélén trónolókul udvarnépük körében. A dán nemesség egész gyülekezete rájuk figyelt; állt pedig ez a nemesi gyülekezet abból a nemes apródból, aki hatalmas vízálló csizmáját valami óriástermetű ősétől örökölhette; abból a tiszteletreméltó, de kissé maszatosképű országnagyból, aki, úgy látszott, életének csak jóelőrehaladott korában emelkedhetett ki a nép köréből és a dán lovagság egy szál képviselőjéből, aki hajában fésűt, lábaszárain fehér selyemharisnyát viselt és fölöttébb nőies termetű volt. Az én nagytehetségű polgártársam sötétkomoran állt oldalvást, karja a mellén keresztbefontan s én szívből kívántam volna neki, vajha fürtjei s homloka valamivel természetesebbek lennének.

Fölöttébb különös kis mozzanatok ütköztek ki az előadás során. Az ország megboldogult királyát, úgy rémlett, nemcsak elhalálozása előtt gyötörhette kínos köhögés, vele kellett annak szállnia sírjába is, mert most újra ki-kitört felséges torkán. Aztán meg királyi pálcáján a fejedelmi árny valami kísérteties, odagöngyölített kéziratfélét szorongatott, amelybe úgy látszott esetről esetre belepillantgat, még pedig oly aggodalmas zavarban s a kellő sor meg nem találásának tehetségével annyira megáldottan, hogy mindez élő húsvér ember állapotára vallott. Ez a körülmény volt, azt hiszem, ami a karzatot arra indította, hogy odakiáltson a szellemnek:

- Fordítsd meg azt a papirost!

Olyas jó tanács volt ez persze, amit a szellem nagyon-nagyon rossz néven vett. A fejedelmi árny egyébként azzal is nevezetes feltűnést keltett, hogy mindig oly személyül lebbenve a színre, mint aki már nagy ideje messze volt és igen messziről jön, egészen jól láthatóan a legközelebbi színfal mögül bújt elő. Ennek az lett a következménye, hogy egyáltalában nem borzongással, hanem gúnyos hahotával fogadták. Dánia királynéja, igen testes hölgy, a közönség vélekedése szerint túlságosan sok rezet viselt, noha kétségtelenül nem volt a történelmi rézkor szülötte; ily fémből való széles pánt szorította állát (mintha fogfájás ellen fénylett volna rajta) s kapcsolódott a diadémjába; másik rézpánt a derekát övezte s egy-egy a karja párján csillogott; a nagy nyilvánosság ezért aztán „Üst-dob" néven becézgette. A nemes apród, az ősétől örökölt csizmájában, meglehetősen állhatatlan volt, hiszen egymaga, szinte egyetlen szusszantásra egész sor mindenféle alakot ábrázolt: fürge hajóslegényt, vándorszínészt, sírásót, papot s oly személyiséget, akinek a legnagyobb jelentősége volt a királyi udvart annyira érdeklő versenyvivásban, hiszen gyakorlott szeme és finom észlelőtehetsége révén elismert tekintélyétől függött a legkényesebb döfések elbírálása. Mindez fokozatosan egyre tűrhetetlenebbé tette helyzetét, sőt egyszer - éppen, midőn szentséges papi hivatásában jelentkezett és a temetési szertartás elvégzését megtagadta - az általános felháborodás mogyoróhéjzáport is zúdított reá. Végül, Ophelia oly otromba műértői zavar áldozata lett, hogy abban a percben, amikor fátyolát levette s egybehajtogatván eltüntette, valami zsémbes ember, aki türelmetlen orrát a karzat elejének vasrúdján már jó ideje hűtögette volt, így mordult rá:

- No, a kis baba ágyba került, gyerünk hát vacsorázni!

Ami, hogy enyhén fejezzem ki magamat, a jelenet hangulatával egyáltalában meg nem egyezett.

Az én szerencsétlen polgártársam körül mindezek a mozzanatok fölöttébb pajzán hatást keltve gyülemlettek meg. Valahányszor ez a habozó királyfi valami kérdést vetett fel, vagy valami kétségét suttogta el, a közönség azonnal segítségére sietett. Így például arra a kérdésre: „Akkor nemesb-e a lélek, ha tűri balsorsa minden nyűgét s nyílait", egyesek mindjárt rábőgték: „Akkor, akkor!" Mások pedig: „Dehogy is!" És akadtak, akik mindkét véleményre

hajolván, azt mondták: „Vess hát sorsot!”, mire aztán parázs vita gyúlt. Mikor azt kérdezte: „Minek is mászkálnak efféle magamfajta fickók ég s föld között?”, ugyancsak biztatgatták nagy „Halljuk! Halljuk hát, miért!” kiáltozással, hogy erre megfeleljen. Amint abban a jelenetében jött a színre, amelyben zilált harisnyát visel (ez a ziláltság, a hagyományos szokásnak megfelelően mindössze abban fejeződött ki, hogy a harisnya felső részén egyetlen s egészen csinos kis ránc türemlett, amit én mindig belevasaltnak képzeltem), élénk eszmecsere fejlődött odafönn a karzaton a lába sápadtságáról; azt vitatták, hogy ez bizonyára azért van, mert őkigyelme a szellemtől nagyon megijedt. Amikor aztán kezébe vette a fuvolát, amely nagyon hasonlított ahhoz a kis fekete fúvóhangszerhez, amelyen csak imént még a zenekarban játszottak s amelyet az ajtón adtak tova, egyhangúlag az a kívánság harsogott feléje, hogy fujja el a Rule Britannia-t. Amint arra figyelmeztette a szinészt, hogy ne fűrészelje úgy a levegőt, a karzaton ülő zsémbes férfiú így szólt rá:

- No de m a g a se! Hiszen maga még a n n á l i s gyatrább!

S fájdalommal közlöm, hogy a hahotának valóságos orkánja köszöntötte Wopsle urat minden ily alkalommal.

De a legnagyobb megpróbáltatás ott érte a temetőn: ez a temető őserdőnek látszott volna, ha nem határolja egyfelől afféle keskeny házikó, amilyen a papi udvarok mosókonyhája szokott lenni, a másik oldalon pedig sorompós kapu. Amint a közönség észrevette, hogy Wopsle úr a bő fekete köpenyegébe burkolózottan átlép a sorompón, barátságos hangú intelem hangzott a sírások felé:

- Vigyázzatok! Itt a temetésrendező! Jön megnézni, mennyire vagytok a munkátokkal!

Azt hiszem, a világ minden művelt országában jól tudják, hogy Wopsle úr a koponyát, miután eltöprengett s elmélkedett fölötte, nem teheti le csak úgy ujjainak megtörülgetése nélkül, amely célra a melle tájékáról valami asztalkendőfélét húzott elő; de még ez az ártatlan és mellőzhetetlen cselekedete sem eshetett meg anélkül, hogy föl ne hangozzék a gúnyos magyarázat:

- Pin-cér!

A halott megérkezése, amire a sírbatételnek kellett volna következnie, hirtelen általános vígasságot keltett, mivelhogy a koporsó, amelynek fedele a sír közelében véletlenül lezuhant, üres volt; s ezt a dévaj hangulatot csak növelte a koporsóvivők viselkedése, akikre a váratlan fölfedezés ugyanoly módon hatott.

A kacagó ujjongás végigkísérte Wopsle urat azon a tusáján is, amelyet Laertes-szel vívott részint a zenekar mélyedésének, részint a sírgödörnek a szélén s mindaddig nem csöndesedett el, míg hősünk a királyt a konyhaasztalról le nem döntötte és aztán jómaga is meg nem halt nagylassan, a lába ujjain kezdve ízenkint fölfelé.

Mink eleinte néhány bágyadt kísérletet kockáztattunk Wopsle úr megtapsolására; de ezek sorsa sokkal reménytelenebb volt, semhogy ragaszkodhattunk volna efféle jószándékunkhoz. Azért hát csöndesen ültünk helyünkön, buzgó méltánylást érezve ugyan iránta, de egyben nevetve is fültől fülig szélesedő nevetéssel. Én akaratom ellenére szüntelen nevettem, az egész eset annyira furcsa volt; mindazonáltal valami afféle titkos érzés fogott el, hogy Wopsle úr játékában mégis határozottan volt valami megható, - s félek, nem a régi ismeretségünk révén éreztem ilyesmit, hanem azért, mert ez a játék bizony nagyon lankadt volt, nagyon szomorú, nagyon tétova bukdácsoló s nagyon-nagyon elütött minden oly módtól, ahogy az élet és a halál természetes körülményei között bárki is kifejezte volna a maga egyéniségét, bármi tekintetben is. Amint a tragédia véget ért s hősét kihívták és kifütyülték, így szóltam Herbert-hez:

- Gyere, illanjunk el, mert még találkozhatnánk vele.

Amily gyorsan csak tudtunk, lesiettünk a lépcsőn, de mégsem voltunk eléggé fürgék. Az ajtóban valami zsidóforma ember állt, a szemöldökét egy-egy otromba festékfolt öregbítette természetellenes nagyságúvá s ez a fickó, amint közelébe értünk, elkapta pillantásomat s amint mellette el akartunk osonni, megszólított:

- Pip úr és barátja?

És Pip úr meg barátja megvallották személyazonosságukat.

- Waldengarver úr - mondta emberünk - nagyon örvendene, ha szerencséje lehetne az urakhoz.

- Waldengarver? - ismételtem az ismeretlen nevet, de Herbert ekkor már fülembe súgta:

- Bizonyára Wopsle.

- Ó! - mondottam. - Helyes. Magával menjünk?

- Néhány lépésnyire, ha szabad kérnem. - S amint egy oldalsó folyosóra jutottunk, hátrafordult felénk s ezzel a kérdéssel lepett meg: - Mi a becses véleményük, uraim? Hogyan festett a mester? Én öltöztettem ám.

Bizony nem tudtam, hogyan festett a mester, legföljebb, hogy minden lépése olyan volt, mint egy-egy gyászmenet; aztán meg valami nap- vagy csillagformájú, óriási dán rendjel lógott kék szalagon a nyakáról, s olyasminek látszott, mintha azt jelentené, hogy ez az úr valami különös tűzbiztosító társaság ügyfele. De azért csak rámondtam, hogy igazán pompásan festett.

- Mikor a sírhoz lépett - mondta vezetőnk -, a köpenyegét nagyszerűen mutatta. De amennyire a színfalak mögül megítélhettem, úgy rémlett nekem, hogy midőn megpillantja a szellemet a királyné termében, jóval nagyobb hatást kelthetett volna a harisnyáival.

Szerényen igazat adtam neki s ekkor valami piszkos kis ajtón valamennyien bebuktunk abba a kis szobába, amely e mögött az ajtó mögött fülledezett s olyan volt, mint valami áthevített láda belseje. Itt Wopsle úr éppen a dán öltözetétől igyekezett megszabadulni s mink kitárván a szobácska ajtaját, illetve a láda födelét, elfértünk valahogy annyira, hogy fejünket egymás válla fölé nyujtogatva, megbámulhassuk őt.

- Uraim - mondta Wopsle úr -, látogatásuk büszkévé tesz engem. Remélem, Pip úr, megbocsátja bátorságomat, hogy fölkerestettem. Szerencsém van magát már előző időkből ismerni; drámánk pedig mindig kivívta jogát, mindig méltánylásra talált a nemeslelkűek és jómódúak körében.

Eközben még mindig nagy erőlködéssel igyekezett Waldengarver úr a maga királyfi mivoltának díszeiből kibontakozni.

- Szépen tolja le azt a harisnyát, Waldengarver úr - mondta e kincs tulajdonosa -, különben mindjárt szétrepeszti. És ha azt a harisnyát szétrepeszti, hát harmincöt shillingjét repeszti szét. Szebb harisnyával még Shakespeare-t sem szerencséltette a sors. No de most már maradjon békességgel a székén és engedje meg, hogy azt a harisnyát én húzhassam le hát.

S ekkor már térdére kuporodott, s nyúzni kezdte áldozatát; s ez az áldozat, amint egyik lábáról a harisnya lekerült, bizonyára hanyatt vágódott volna székestül, ha ebben a szobában hanyattvágódásra még egyáltalában lett volna hely.

Mindeddig félve óvakodtam az előadásról csak egyetlen szót is ejteni. De Waldengarver úr most felpillantott ránk nagykedveskedően s így szólt:

- Nos, uraim, hogyan ment a dolog, milyennek látták onnan a homloktérből?

Herbert azt mondta mögöttem (s ugyanekkor oldalba bökött):

- Nagyszerű volt!

Én is azt mondtam hát:

- Nagyszerű volt.

- S hogyan tetszett, uraim, a hős jelleme maguknak abban a felfogásban, ahogy én játszottam? - kérdezte Waldengarver úr oly hangon, amely majdnem vagy talán egészen is csupa kegyeskedő felsőbbrendűség volt.

Herbert a hátam mögött azt mondta (s ekkor megint oldalba bökött):

- Tömör és hatalmas jellem volt!

Én tehát szintén azt mondtam, mintha eredeti véleményem lett volna s most csak hangsúlyoznám:

- Tömör és hatalmas!

- Nagyon örülök, uraim, a méltánylásuknak - mondta Waldengarver úr méltóságos hangon, bár ugyanekkor nekivágódott a falnak és mindkét kezével a székébe kellett kapaszkodnia.

- De egy dologra figyelmeztetném ám, Waldengarver úr - mondta a térdén kuporgó ember -, amiben a felfogása bizony hibás. Lelkemre mondom! Nagyon sajnálnám, ha nem hajtana szavamra; úgy mondom ezt magának. Hibás a felfogása Hamletről, ha úgy lépked a színen, hogy egyre oldalvást mutatja a lábát. Az a minapi Hamlet is, akit öltöztettem, ugyanebben a hibás felfogásban leledzett a próbákon, míg csak rá nem vettem, hogy egy-egy nagy veres ostyát ragasszon a lábszára elejére, én pedig aztán a próbán (az utolsón) előre jöttem a sírgödör földhányása mögül és valahányszor az ő felfogása őt oldalvást fordította, mindig rákiáltottam: „Nem látom az ostyákat!” És az előadás estélyén a felfogása már csókolnivaló volt!

Waldengarver úr rámmosolygott, mintha ezt akarta volna mondani: „Hűséges hátramozdító... megbocsátom a bolondságait...” Aztán hangosan így szólt:

- Az én alakításom itt ezeknek az embereknek kissé túlklasszikus még és túlmélyen elgondolt... De majd hozzáművelődnek... Majd hozzáművelődnek!

Herbert is, én is rámondtuk:

- Ó, kétségtelen, hogy hozzá fognak művelődni.

- Észrevették-e, uraim - mondta Waldengarver úr -, hogy ült a karzaton egy ember, aki nevetségessé szerette volna tenni az istentiszteletet, akarom mondani az előadást?

Mink megvető kicsinylés hangján azt feleltük, hogy úgy rémlik, vettünk észre valami zavargót s én még így toldottam:

- Részeg volt bizonyosan.

- Ó, dehogy is volt részeg, dehogy is, uram - mondta Wopsle úr. - Annak a gazdája jól ügyel ám rá. Annak a gazdája bizony nem engedné meg, hogy lerészegedjék...

- Ismerni tetszik a gazdáját? - kérdeztem én.

Wopsle úr behúnyta szemét, majd újra kinyitotta s mind a két műveletet szertartásos nagy lassúsággal végezte.

- Látniok kellett, uraim - mondta aztán -, azt a tudatlan és ordítozó szamarat, aki rekedt torokkal és arcán a legelvetemültebb gonoszság kifejezésével játszotta, azaz helyesebben

tönkresilányította Claudius dán király rôle-ját (ha szabad ezt a francia kifejezést használnom). Ez a ripacs annak az embernek a gazdája, uraim. Ilyen ez a pálya!

Anélkül, hogy határozottan tudtam volna, vajjon búsabbá szomorítana-e Wopsle úr, ha kétségbeesettnek látom őt, már így is, amilyen volt, annyira meghatott, hogy felhasználva az alkalmat, amikor a nadrágját felcsatolni elfordult tőlünk s amikor mink kiszorultunk az ajtón, megkérdeztem Herbert-től, mit gondol, nem kellene-e meghívnunk magunkhoz vacsorára? Herbert azt mondta, hogy véleménye szerint ez kedves dolog volna; meghívtam hát Wopsle urat s ő eljött velünk a Barnardba, szeme aljáig beburkolódzottan, megvendégeltük, ahogy csak telt tőlünk, ott is ült nálunk éjfél után két óráig s regélt nekünk a sikereiről és bontogatta elénk a terveit. Elfelejtettem már, mik voltak e tervek részletei, de két főmozzanatukra még emlékszem, azzal kezdte, hogy ő lesz a dráma feltámasztója s azzal végezte, hogy ő lesz elpusztítója is: mivelhogy az ő elhalálozása a drámát az érvényesülés lehetőségétől s annak minden reményétől meg fogja fosztani.

Nyomorúságos állapotban kerültem mindezek után ágyba s nyomorúságos állapotban gondolgattam Estellára s nyomorúságos állapotban álmodtam, hogy minden várnivalóm megsemmisült, s hogy Herbert Clara-ját kell feleségül vennem, vagy pedig eljátszanom Hamletet Havisham kisasszony szelleme közreműködésével, húszezer főnyi közönség előtt anélkül, hogy e szerepből csak húsz szót is tudnék.

HARMADIK FEJEZET.

Egy nap, amikor könyveimmel foglalkoztam s Pocket úrral, a posta kis levelet hozott nekem, amelynek már külseje is megdobogtatta szívemet, mert, bár sohsem láttam volt még ezt az írást, amellyel címezték, megsejtettem, kinek a keze írta. Nem kezdődött ez a levél semmiféle szokásos megszólítással, sem Kedves Pip úr, sem Kedves Pip, sem Kedves Uram, vagy tudom is én miféle kedves ez meg az nem ékeskedett az elején, csak így folyt az egész:

„Londonba érkezem holnapután a déli gyorskocsival. Úgy tudom, abban állapodtunk meg, hogy maga várni fog engem? Havisham kisasszony legalább így emlékszik s én az ő kívánságára írom e sorokat. Havisham kisasszony üdvözli magát. Híve:

E s t e l l a.”

Ha telt volna még az időből, valószínűleg azonnal néhány rend ruhát rendelek erre az alkalomra; de mivel az idő rövidsége miatt ez lehetetlen volt, be kellett érnem a meglévő ruháimmal. Étvágyam azonnal eltűnt, s nem volt békességem, nyugalmam e nap eljöveteléig. S eljövetele dehogy is térített magamhoz, hiszen akkor még rosszabbul voltam, mint addig s ott ténferegtem a Woodstreet-Cheapside állomáson már akkor, amikor a gyorskocsi városkánkban a Kék Vadkant még el sem hagyhatta. S bár ezt nagyon jól tudtam, mégis egyre olyasmit éreztem, mintha csöppet sem volna tanácsos az állomásról csak öt percnél is nagyobb időre levennem szememet; s ily esztelenség állapotában morzsoltam le négy-öt órai várakozásom első félóráját, amikor egyszerre csak belémütközött Wemmick úr.

- Hajhó, Pip úr - mondta -, hogy van? Sohsem hittem volna, hogy m a g á n a k errefelé lehessen dolga.

Megmagyaráztam neki, hogy várakoznom kell itt valakire, aki a gyorskocsival érkezik s érdeklődtem aztán a várkastély meg az öreg úr iránt.

- Köszönöm, mind a kettő virulón jól van - mondta Wemmick -, és különösen az öreg úr. Pompás erőnek, egészségnek örvend. Legközelebbi születésnapján nyolcvankét éves lesz. Nyolcvankét lövést szándékozom dörrenteni akkor, ha ugyan megengedik a szomszédok s kibírja az ágyúm. No de ez nem Londonba való beszéd. Mit gondol, hova megyek most?

- Hivatalába? - mondtam, mert éppen abba az irányba sietett volt.

- Azzal nagyon kapcsolatos helyre - válaszolt Wemmick -, a Newgate-ba megyek. Mostanában bizonyos bank meglopásának esetével foglalkozunk s én éppen megszemléltem imént a tett színhelyét amott annak az utcának a végében, most pedig ezen az alapon egy-két szót kell váltanom ügyfelünkkel.

- Ügyfelük követte el a tolvajlást? - kérdeztem.

- Ments’ Isten, dehogy! - felelt Wemmick fölöttébb ridegen. - De azzal vádolják, hogy ő a tolvaj. Épp úgy lehetnék az én, vagy lehetne maga. Bármelyikünket ugyanúgy megvádolhatnának ilyesmivel, tetszik tudni.

- Csakhogy egyikünk sem az - ellenkeztem.

- Ah - mondta Wemmick, meglökve mellemet a mutatóujjával -, nagy fifikus maga, Pip úr. Van-e kedve megnézni a Newgate-ot? Ráér?

Annyira ráértem még, hogy ez a meghívás valósággal kapóra jött, ha nem vesszük figyelembe azt a vele bajosan megegyeztethető vágyamat, hogy szüntelen szemmel tartsam az állomást. Azt morogtam, hogy előbb megtudakolom, vajjon ráérhetek-e vele menni s befordultam az

irodába és a titkárt a legkínzóbb aprólékossággal és türelmének valóságos kínpadra feszítésével kivallattam arról a legkorábbi pillanatról, amelyben a gyorskocsi megérkezhetik, amit pedig már eleve épp oly jól tudtam, ahogy ő. Aztán visszatértem Wemmick úrhoz s miután órámat úgy néztem meg, mintha számot vetnék időmmel s mintha ez az egybevetés nagyon meglepne, elfogadtam ajánlatát.

Néhány perc multán ott voltunk a Newgate-ban s végighaladva a kapuőrség helyiségén, ahol néhány bilincs függött a puszta falon a börtönszabályzat mellett, bejutottunk a börtönépület belsejébe. Akkoriban a börtönök meglehetősen elhanyagolt állapotban voltak s a túlzó visszahatás időszaka, amely minden nyilvánvaló igazságtalankodásra elkövetkezik - és amely annak mindig legsúlyosabb és legtartósabb büntetése is -, még messze volt. Így hát a gonosztevőknek sem szállása, sem élelmezése még nem lehetett jobb a katonákénál (nem is említve a szegényekét) s a jeles népség akkor még ritkán gyujtotta fel börtönét oly megbocsátható ürügyön, hogy ekkép megjavítsa a levese ízét. Látogatás ideje volt, amikor Wemmick engem bevezetett; valami csapszékes éppen sört hordozgatott körül, a foglyok pedig vasrácsaik mögül a különböző udvarok során vígan vették a sört s elbeszélgettek barátaikkal; csúf, piszok, rendellenes, nyomasztó hatású jelenet volt.

Nekem úgy rémlett, hogy Wemmick itt olyformán jár-kel a foglyok sora táján, akárcsak a kertész a növényei között. Ez a gondolat legelőször abban a pillanatban ötlött eszembe, amint az egyik palántát, amely bizonyára csak a legutóbbi éjjel hajtott itt ki, így szólította meg:

- Nos, Tom kapitány? M a g a az itt? Ah, csakugyan!

Majd pedig:

- Nem a fekete Bill az ott a vízmedence mögött? Ejnye-ejnye, két hónappal ezelőtt nem reméltem volna, hogy itt látlak majd; hogy vagy hát?

Aztán meg-megállt a vasrácsok mentén, hogy meghallgasson egy-egy aggodalmas suttogót - mindig csak külön-külön -, miközben Wemmick a levélszekrényszerű száját az egész értekezés idején mozdulatlanul tartva úgy nézett rájuk, mintha különös gonddal jegyezgetné emlékezetébe, melyik növénye mennyire fejlődött azóta, hogy legutóbb megfigyelte s remélhető-e, hogy virulásának teljes pompájában fog állni vallatása idején.

Nagyon népszerű volt itt Wemmick s észrevettem, hogy Jaggers úr oly ügyeinek tartományában sáfárkodik, amelyek fölöttébb bizalmas természetűek, bár Jaggers úr valójának az a sajátsága is körüllengte, amely bizonyos határokon túl eltilt minden közeledést. Egyéni módja, ahogyan minden egyes ügyfélnek jelezte, hogy ismeri, egy-egy fejbiccentésből állt s abból, hogy kalapját mind a két kezével kissé helyreigazította fején, levélszekrényét szorosabbá csukta s kezét a zsebébe sülyesztette. Egy-két esetben nehézségekbe ütközött az ügyvédi eljárás díjának megfizetése; ilyenkor Wemmick a fölajánlott kisebb összeg elfogadásától a végső lehetőség határáig tartózkodott s ilyesmiket mondott:

- Hiába, fiúkám. Én csak alkalmazott vagyok. Én azt sem fogadhatom el. Alkalmazottal ne beszéljen így. Ha már sehogy sem bírja a maga fizetnivalóját előteremteni, hát forduljon inkább más ügyvédhez, fiúkám; hiszen van ügyvéd elég, tudja jól; és aminek elfogadását az egyik nem tartja érdemesnek, a másik elfogadja talán; ez az én tanácsom, alkalmazott létemre mást nem mondhatok. Hiábavaló próbálkozással ne fáradozzék. Minek? Nos, ki következik?

Így sétáltunk Wemmick palántás kertjében mindtovább s ő egyszerre csak hozzám fordult s így szólt:

- Jól nézze meg azt az embert, akinek most majd kezet adok.

Megtettem volna ezt, ha nem is figyelmeztet, hiszen eddig egyik ügyfelével sem fogott kezet.

Alighogy kimondta volt e pár szót, hatalmas termetű, egyenes tartású ember közeledett a rács sarkához (magam előtt látom még most is, hogy ezt írom), kopott, olívzöld hosszú kabát volt rajta, arcán sajátságos sápadtság szüremlett elő bőrének vörösessége alól, szeme tétován révedezett, ha rá akart nézni valamire s ez az ember a kezét a kalapjához emelve, amelynek zsírosan piszkos felülete szinte kocsonyaszerű volt, félig komoly, félig tréfás módon katonás köszöntéssel üdvözölte Wemmick-et.

- Jó napot, ezredes! - mondta Wemmick. - Hogy van, ezredes?

- Nagyszerűen, Wemmick úr.

- Mindent megtettünk, amit csak tehettünk, de hát a bizonyítékok nagyon nyilvánvalóan tanuskodtak ellenünk, ezredes.

- Úgy van, a dolog nagyon nyilvánvaló, uram... De hát mit bánom én!

- Persze, persze - mondta Wemmick könnyedén -, mit bánja azt maga!

Aztán felém fordulva így szólt:

- Őfelségének a szolgálatában állt ez az ember. A sorhadban katonáskodott, elbocsátólevelét pénzen szerezte meg.

- Igazán? - mondtam s ekkor a fickó rámpillantott, de aztán elnézett a fejem fölött s aztán köröskörül kóválygotta szemeit körülöttem s aztán kezét végighúzta ajkán és mosolygott.

- Azt hiszem, hétfőn indulhatok uram - szólt most Wemmickhez.

- Lehet - mondta barátom -, de elvégre, ki tudja...

- Mindenesetre örülök a szerencsének, hogy alkalmam van elbúcsúzni magától, Wemmick úr - mondta a fogoly s két vasrúd között kidugta a kezét.

- Köszönöm - mondta Wemmick megrázva a feléje nyujtott kezet -, hasonlóképen.

- Ha érték lett volna, amit lefülelésemkor nálam találtak, Wemmick úr - mondta a nyurga ember s egyáltalában nem sietett visszavonni kezét -, most azt a megtiszteltetést kérném ám magától, hogy az én emlékezetemre is viseljen afféle gyűrűt, irántam való szíves figyelmességének elismeréséül.

- A szándékát is tettszámba veszem - mondta Wemmick. - De, ha jól tudom, maga galambkedvelő volt. - A fogoly most felpillantott a felhők felé. - Hallottam, bukfences galambok egészen különös fajtáját tenyésztette. L e h e t s é g e s volna-e talán valamelyik jóbarátját megbíznia, hogy abból a fajtából egy párt hozzon majd nekem, ha maga esetleg már amúgy sem foglalkozhatik velük.

- Meglesz, uram.

- Helyes - mondta Wemmick. - Lesz gondunk magára. Most hát, jónapot, ezredes. Isten áldja!

S mégegyszer kezet szorítottak s tovamenet Wemmick így szólt hozzám:

- Pénzhamisító, remekül dolgozott. A döntőbíróság ma meghozta határozatát s hétfőn őt egészen bizonyosan kivégzik. De, lássa kérem, egy pár galamb is jó ingó vagyon elvégre...

S ezt mondván, visszapillantott még és megbiccentette fejét halott palántája felé s aztán kimenőben olyformán nézegetett körül, mintha azt fontolgatná, hogy annak a helyére majd vajjon melyik virágoscserepét tegye.

Amint visszaértünk a kapuőrség helyiségébe, hogy a börtönépületet elhagyjuk, észrevettem, hogy az én gyámom jelentőségét a börtönőrök sem értékelik kevésbé nagynak, mint azok, akik itt az ő gondjuk alá tartoznak.

- Ejnye, mondja csak, Wemmick úr - érdeklődött a kapus, aki a szögekkel s éles-hegyes vasrudakkal fölszerelt két kapu között megállított minket s a belső kaput gondosan bezárta, mielőtt a külsőt kinyitotta -, mit fog Jaggers úr azzal a rakodóparti gyilkossággal csinyálni? Szándékos emberölésnek mongya, vagy minek?

- Mért nem kérdezi ezt őtőle magától? - mondta Wemmick.

- Ó persze - szabadkozott a kapus -, majd ippeg őtőle kérdezem!

- Lássa, Pip úr, ilyenek itt az emberek - szólt Wemmick úr s levélszekrénye egészen megnyúlt -; derűre-borúra a legfurcsább kérdésekkel fordulnak hozzám, az alkalmazotthoz; de azon, hogy a gazdámat kérdeznék meg valamiről, ugyan sohasem fogja rajtakapni őket.

- Hát ez a fiatal úr, kérem, talántán szintén ott segédeskedik, íródiákoskodik az urak irodájában? - kérdezte a kapus, Wemmick úr barátságtalan megjegyzésén vigyorogva.

- No lássa, itt a ráadás! - fakadt ki Wemmick. - Úgy-e mondtam? Az első kérdés még meg sem száradt, már nyakamba loccsantja, szegény alkalmazott nyakába, a másikat! Nos és ha Pip úr csakugyan irodánkbeli volna is?

- Hát, kérem - mondta a kapus még kajánabbul vigyorogva -, akkor jól tudhattya, micsoda ember az a Jaggers úr!

- Ugyan! - méltatlankodott Wemmick úr, tréfásan rácsapva a kapus hátára. - Hiszen olyan néma maga, valahányszor dolga van Jaggers úrral, akárcsak a kulcsai, jól tudja azt maga. Most hát engedjen ki már minket, vén róka, különben Jaggers úr útján följelentem személyes szabadságunk jogosulatlan korlátozása miatt.

A kapus kacagott, köszönt és a kapu vasrúdjai mögül még nyomunkba hangzott a nevetése, amikor az utcára szolgáló pár lépcsőfokon lementünk.

- Mondhatom magának, Pip úr - súgta fülembe Wemmick, nagykomolykodón, miközben karonfogott, hogy bizalmasabban viselkedhessünk egymás iránt -; nem hiszem, hogy Jaggers úr bármi dolgában is jobb megoldást talált volna annál a módnál, ahogy ezektől magát távol tudja tartani. Mindig ily távol van tőlük. És ez a tartózkodó viselkedés teljesen megfelel az ő óriási jelességeinek. Az az ezredes épp oly kevéssé merne búcsúzkodni tőle, ahogyan nem merné a börtönőr valami bűnügy dolgában kérni a véleményét. S aztán közéjük s a maga elvonultsága közé odacsúsztatja az alkalmazottját, látja-e már, kérem?... s így kaparintja meg őket... Lelküket-testüket...

Nagy hatást gyakorolt rám gyámomnak ez a bölcsesége, még pedig nem is először. Az igazat megvallva, jobban szerettem volna, még pedig szintén nem először, hogy valami más gyámom lenne, ha mindjárt csekélyebb kiválóságú is.

Wemmick úr meg én a Little Britain-ben, az ügyvédi iroda előtt váltunk el, ahol, mint rendesen, különféle emberek ácsorogtak, akik epedőn szerették volna Jaggers úr figyelmét magukra vonni s én onnan visszatértem első helyemre abba az utcába, amelyben a gyorskocsi irodája volt, hogy még mindig legalább három óránytit várakozzam ott. Ezt az egész időt azon való töprengésben töltöttem, mily különös is, hogy engem minduntalan börtönök és gonosztevők piszka környékez; mint vetődött elém ez a piszok legelőször még gyermekkoromban egy téli estén ott a mi magányos lápvidékünk kietlenén, mint mutatkozott újra két más alkalommal, oly folt gyanánt ütközve fel, amely elhalványult ugyan már, de nem tisztult el s mint avatkozik most új úton-módon szerencsémbe, boldogulásomba. S miközben lelkem ily kérdésekkel foglalkozott, rágondoltam a fiatalsága bájában pompázó Estellára s rágondoltam iszonyattal eltelve arra az ellentétre, amely közte s a börtön között mutatkozik. Gyötört a bánkódás, bárcsak ne találkoztam volna Wemmick-kel, vagy legalább ne mentem volna vele,

hogy ne kellene az év összes napjai közül legalább ezen az egy napon lélekzetemben s ruházatomban benne éreznem a Newgate párázatát. Nagyokat toppantva igyekeztem lerázni lábamról a börtönvilág porát, amint fel s alá jártam és meg-megrázkódva ráztam ki ruhámból és kiárasztottam tüdőmből a levegőbe. S amíg ily megfertőzöttnek éreztem magamat, annyit gondoltam arra, aki jönni fog, hogy a gyorskocsi már meg is érkezett s én Wemmick úr kertészetének piszkos emlékétől még jóformán meg sem szabadultam, midőn Estella arcát a kocsi ablakában megpillantottam s láttam, hogy keze felém integet.

Vajjon mi is volt az a névtelen rejtelmes árnyék, amely előttem ebben az egyetlen pillanatban megint elsuhant?

NEGYEDIK FEJEZET.

Prémes utazóruhájában Estellát oly megközelíthetetlen szépségűnek láttam, amilyennek még az én szemem sem látta soha. Viselkedése irányomban kedvesebb volt, mint bármikor ezelőtt s én úgy vélekedtem, hogy ezt a változást Havisham kisasszony hatásának kell tulajdonítanom.

Ott álltunk a fogadó udvarán, megmutatta nekem, melyek a podgyásza egyes darabjai s amint aztán mindent egybeválogattunk, eszembe jutott - közben rajta kívül minden egyébről megfeledkeztem -, hogy utazásának céljáról tulajdonképen semmit sem tudok.

- Richmondba megyek - mondta nekem. - Figyelmeztettek, hogy két Richmond van, az egyik Surrey-ben, a másik Yorkshire-ben s hogy az én utazásom célja Surrey-Richmond. Tíz mérföldnyi út. Kocsit kell fogadnom s maga elkísér. Ez itt az erszényem s maga ebből fogja fizetni költségeimet. Ó, az erszényt föltétlenül el kell fogadnia! Minekünk nincs választásunk, sem magának, sem nekem; engedelmeskednünk kell, úgy kell cselekednünk, ahogy utasítottak. Saját tetszésünket nem követhetjük, sem maga, sem én.

Amint az erszényt most kezembe téve rám nézett, olyasmit éreztem, hogy szavainak még bizonyos titkos jelentése is volt. Kicsinylés hangján beszélt ugyan, de nem idegenkedőn.

- Kocsiért kell majd küldenünk, Estella. Közben talán megpihen itt kissé?

- Jó; én hadd pihenek itt kissé és hadd teázzam meg, amíg maga kocsiról gondoskodik.

Karját a karomba fűzte, mintha kötelessége volna ezt megtenni, én pedig a pincért, aki eddig úgy meresztette szemét a gyorskocsira, mintha életében még nem látta volna, arra kértem, hogy szobát nyisson nekünk. A pincér erre a hóna alól asztalkendőt rántott elő, mintha ez olyasvalami csodatevő kellék volna, amely nélkül lehetetlen az utat föl a lépcsőre megtalálnia s elvezetett valami sötét zughelyiségbe, amelynek berendezése mindössze egy kicsinyítő tükör (merőben fölösleges tárgy, ha ennek a zugnak a méreteit tekintjük), egy szárdellamártásos üvegedény s valakinek facipője volt. Mivel ez ellen a menedékhely ellen óvást emeltem, másik szobába vezetett, amelyben harminc személyre való ebédlőasztal állt s ahol a kályha ellenzője mellett valami szépírási füzet megperzselődött papirosán hamuval teli szeneskanna sötétlett. A pincér, miután fejét csóválva rápillantott erre a kilobbant tüzek emlékére, átvette rendelkezésemet s mivel ez csak arra szorítkozott, hogy „hozzon a hölgynek egy csésze teát”, nagyon lelohadt kedvvel hagyta el a szobát.

Olyasmit éreztem akkor és még ma is olyasmit érzek, mintha ennek a szobának a levegője, amelyben egyrészt istállók, másrészt levesek illata igen erős szaggá keveredetten terjengett, nem alaptalanul kelthette volna azt a sejtelmet, hogy a gyorskocsijáratás nem lehetett valami nagyon fényes üzlet s a vállalkozó tulajdonos a vendéglő étkezési forgalmának céljaira bizonyára megfőzette lovait. Mindazonáltal ez a szoba igen kedvemre való volt, hiszen Estella tartózkodott benne. Úgy éreztem, hogy Estellá-val itt boldogságban tölthetném egész életemet. (Pedig dehogy is voltam boldog akkor, meg kell ezt említenem, sőt nagyon is tudtam, mennyire nem vagyok az.)

- Kihez megy Richmond-ba? - kérdeztem Estellá-tól.

- Ott én nagy fizetségek ellenében olyan hölgynél fogok lakni - válaszolt Estella -, akinek módjában áll - legalább azt mondja -, hogy engem a társaságba bevezessen s nekem társaságbeli embereket s engem társaságbeli embereknek megmutogasson.

- S maga, Estella, azt hiszem, örül is ennek a jövőnek, hogy csupa változatosság, csupa tömjénező hódolat várja?

- Nos, örülök, azt hiszem.

Annyira közömbös hangon mondta ezt, hogy így szóltam hozzá:

- Úgy beszél magáról, mintha másvalakiről beszélne.

- Honnan tudja, hogyan beszélek én másokról? Lássa, lássa, lássa - mondta Estella igéző mosolygással -, nem szabad olyasmit kívánnia, hogy én a maga iskolájába járjak; énnekem a magam módján kell beszélnem. Pocket úrral hogyan boldogul?

- Egészen kellemesen élek ott; legalább -

Úgy rémlett nekem, mintha most valami kedvező alkalmat szalasztottam volna el.

- Legalább? - ismételte szavamat Estella.

- Legalább annyira kellemesen, amennyire csak élhetek olyan helyen, ahol magától távol vagyok.

- Maga balga fiú - szólt Estella egészen higgadtan -, hogyan mondhat ily esztelenséget? A maga barátja, Matthew úr, nemde különb a családja tagjainál?

- Sokkal különb. Ő nem ellensége senkinek...

- Csak magamagának, mondhatja mindjárt - vágott szavamba Estella -, mert én gyűlölöm az olyanfajta embereket. Ő azonban, úgy hallottam, valóban nem érdekhajhászó s holmi kicsinyes haszonféltésnek meg rosszakaratnak mindig fölötte áll, nemde?

- Valóban, minden okom megvan, hogy ezt megerősíthessem.

- Ellenben semmi oka sincs, hogy ugyanezt mondhassa a család többi tagjáról - szólt Estella s olyan arckifejezéssel bólintgatott felém, amely komoly is volt, incselkedő is -; azok ugyanis Havisham kisasszonyt valósággal ostromolják olyan híradásokkal és mendemondákkal, amelyeknek a célja az, hogy kedvezőtlen színben tüntessék föl magát. Leskelődnek magára, hamis adatokat terjesztenék magáról, levelekben rágalmazzák (gyakran névtelen levelekben is), hogy Havisham kisasszony életének maga valóságos gyötrője, zaklatója legyen. Maga nem is bírja elképzelni, hogy azok az emberek mennyire gyűlölik magát.

- Remélem, nem árthatnak nekem - mondtam.

Estella nem válaszolt, csak nagyot nevetett. Ez nagyon különösnek rémlett nekem s fölöttébb meghökkenten bámultam rá. Amint fölhagyott a nevetéssel - már pedig nemcsak úgy lanyhán, de szinte óriási gyönyörűséggel nevetett -, így szóltam hozzá azon a bátortalan módon, amely már sajátságom volt vele szemközt:

- Remélem, föltehetem, hogy maga Estella nem mulatna azon, ha sikerülne ártaniok nekem.

- Nem, nem, erről igazán megnyugtathatom - mondta Estella. - Elhiheti, hogy éppen azért nevetek, mert nem sikerül nekik. Ó, ezek az emberek hogyan környékezgetik Havisham kisasszonyt s micsoda kínjuk van kudarcaik miatt.

Újra kacagott, de dévajsága még most is, amikor Estella már fölvilágosított okairól, igen különösnek rémlett nekem; nem bírtam ugyan kétségbevonni e kacagás szívből való voltát, de ehhez az alkalomhoz mérten mégis túlságosnak éreztem. Valamivel többnek kellett emögött rejlenie, gondoltam, mint amiről nekem tudnom szabad; kiolvasta lelkemből ezt a gondolatot s válaszolt rá:

- Még magának sem könnyű megértenie - mondta Estella -, mekkora elégtételem az nekem, hogy ezek az emberek oly hiábavalón erőlködnek s mily fölségesnek érzem azt a nevetséget, hogy nevetségessé teszik magukat. Nem értheti ezt, hisz maga nem ott nőtt fel, abban a különös házban... De én ott éltem kisgyermekkorom óta. A maga gyermekesze nem olyasmin élesedett, hogy képmutatók áskálódtak volna maga ellen, elnyomott és védtelen gyermek ellen, csupa szeretet meg részvét és mit tudom én, még mi minden egyéb effajta jóságos érzés álarca alatt. De az én gyermekeszem ilyesmin élesedett. Maga nem nyitotta nagy kerek gyermekszemét egyre tágabbra és tágabbra, hogy megismerje oly nőnek a furfangját, aki lelke nyugalmának maradék részletét azokra a pillanatokra szánja, tartogatja, amelyekben fel-felébred éjnek idején... De én igen.

Estella kedve most már nem volt nevetős és ezek az emlékezések nem fölszínről rebbentek. Amilyen pillantást most vetett, annak én összes várnivalóim értékéért sem szerettem volna oka lenni.

- Két bizonyosságot mondhatok magának - folytatta Estella -, az egyik az, hogy egészen nyugodt lehet, azok az emberek - bármennyire igaz a közmondás: vízcsepp is váj követ -, magának semmit sem ártottak Havisham kisasszony véleményében és soha semmifélekép, sem nagyon, sem kissé, még száz év során sem árthatnának. A másik bizonyosság: nagyon örülök, hogy maga okozza ezeknek az embereknek ezt a hiábavaló erőlködését és megérdemelt megszégyenülését, erre kezemet adom.

Amint játékosan felém nyujtotta kezét - komorsága ugyanis csak tűnő hangulat volt -, pillanatra a magamében tartottam s aztán ajkamhoz szorítottam.

- Nevetséges fiú - mondta Estella -, hát magán már nem fog semmiféle intelem? Vagy talán olyanféle módon csókolja a kezemet, ahogyan egyszer az arcomat engedtem megcsókolnia?

- Miféle mód volt az? - kérdeztem.

- Hadd gondolkozom pillanatig. Akkor azzal az engedelemmel akartam kifejezni megvetésemet azok ellen a hízelgők és cselszövők ellen.

- Ha igent mondok, szabad-e az arcát újra megcsókolnom?

- Ezt előbb kellett volna kérdeznie, mielőtt a kezemet megcsókolta. De nem bánom... ha tetszik, szabad.

Lehajoltam hozzá, az ő nyugodt arca pedig olyan volt mint valami szoboré.

- Most aztán - mondta Estella, elfordulva, mihelyt arcát megérintettem -, legyen gondja arra, hogy teát kapjak és legyen gondja arra, hogy engem Richmond-ba vigyen.

Ez a mód, ahogy újra oly hangon kezdett beszélni velem, mintha csak kényszerűségből volnánk együtt és csak mint bábokat rángatnának ide-oda, bizony fájdalmasan hatott rám; de hát a mi érintkezésünkben énrám minden csak fájdalmasan hatott. Akármily hangon beszélt volna is velem, éreztem, nem szabad bíznom benne, nem szabad a szavaira reményeket építenem és mégis csak bizakodtam, mégis csak reménykedtem mindennek ellenére. Miért is ismétlem én ezt annyiszor? Így volt ez mindig.

Csöngettem, hogy megsürgessem a teát és a pincér, megjelenvén varázskendőjével, lassankint legalább is tizenöt mindenféle oly kelléket hozott be, ami ily frissítőhöz szokásos, de a tea még mindig nem mutatkozott. Teástálca, findzsák, tányérkák, késes és villák (pecsenyetálaláshoz valók is), kanalak (mindenféle fajta), sótartó, szerény méretű melegített lepényke, amelyet gondosan ráborított nagy, erős fémfedő takart, Mózes a nádasban: kis darab vaj képében, amely eléggé dús petrezselyem zöldjéből fehérlett elő, hajporos fejhez hasonló sápadt, búbos kenyér, két darab háromszögformájúra vágott pirítós, amelyen a pirítórostély

lenyomata mint valami szabadalmi jelzés pompázott s végül jó testes családi teaforraló: ennyi mindenféle volt, amivel a pincér betámolygott, szörnyű megterheltség és szenvedés kifejezését tükröztetve arcán. Hosszasabb távollét után, amellyel az ünnepi lakoma előkészítését megszakította, végre aztán értékesnek látszó kis dobozzal tért vissza, amelyben apró levélkék s száracskák törmeléke volt. Erre a törmelékre forró vizet öntöttem s az egész nagy nekikészülődés eredményeképen sikerült végül odavarázsolnom Estella elé egyetlen csésze nem tudom micsodát.

Számlánkat megfizetvén s a pincérről is megemlékezvén és a háziszolgáról sem feledkezvén meg és a szobalányra is kiterjesztvén figyelmünket - más szóval magunkra zúdítván az egész ház megvetését és ellenséges indulatát, Estella erszényén pedig jókorát könnyítvén -, beszálltunk postakocsinkba s tovarobogtunk. Amint befordultunk a Cheapside-re s fölfelé zörögtünk a Newgate-street-en, nemsokára ott voltunk azoknak a falaknak a tövében, amelyek miatt oly megszégyenültnek éreztem magamat.

- Micsoda épület ez? - kérdezte Estella tőlem.

Eleinte nagy együgyűen úgy tettem, mintha az épületet nem ismerném föl, de aztán mégis megadtam a felvilágosítást. Estella megnézte s miután fejét aztán visszahúzta és ajkán megvető mordulással hangzott el ez a kifakadás: „A nyomorultak!”, a világért sem lettem volna hajlandó ottani látogatásomat megvallani.

- Jaggers úr - mondtam, ravaszul másvalakit keverve bele a beszélgetésünkbe - abban a hírben áll, hogy annak a szomorú háznak a titkait jobban ismeri, mint bárki más Londonban.

- Jobban ismer az minden titkot, azt hiszem - mondta Estella halkan.

- Gyakran szokta volt őt látni, nemde?

- Szoktam volt látni időközönkint, amióta csak tudom az emlékezetemet. De most sem ismerem jobban, mint ismertem akkor, amikor még beszélni is alig tudtam. Magának milyenek a tapasztalatai róla? Boldogul vele?

- Megszoktam már gyanakodó természetét - mondtam - s igen jó viszonyban érintkezünk.

- Bizalmas lábon állnak?

- Egyszer ebédeltem nála, a lakásán.

- Azt hiszem - mondta Estella kissé megborzongva -, különös egy hajlék lehet az.

- Valóban különös hajlék...

Bizony még Estellá-val szemközt is úgy éreztem, nagyon meg kell gondolnom a dolgot, mielőtt gyámomról nyilatkozom; de annyit mertem volna kockáztatni, hogy elmondjam neki a Gerard-utca ama házában lezajlott ebéd történetét, ha épp most nem vitt volna tündöklő gázfényben a kocsink. Amíg ez a fény ránk áradt, úgy látszott, mintha mindent megvilágítana s fölélesztene az a megmagyarázhatatlan érzésem, amely már előbb uralkodott rajtam; amikor pedig túljutottunk rajta, néhány pillanatig annyira elkápráztatottan ültem helyemen, mintha villámlásba néztem volna.

Más tárgyra fordult így beszélgetésünk, főként utunkról beszélgettünk, amelyen kocsink haladt s arról, hogy London mely részei vannak ezen az oldalon s melyek a másikon. Ez a nagy város csaknem teljesen ujdonság neki, mondta Estella, mert hiszen Havisham kisasszony házának környékénél sem jutott messzebbre, amíg Franciaországba nem utazott, akkor pedig mind oda-, mind visszautazásán éppen csak keresztülillant Londonon. Megkérdeztem, vajjon gyámomnak feladata lesz-e valamely módon gondoskodni róla, amíg Richmond-ban tartózkodik. Amire szinte felháborodottan így felelt:

- Ments' Isten!

És többet nem is mondott.

Lehetetlen volt észre nem vennem, hogy kedve telik benne, magához fűznie engem, hogy vonzónak mutatkozott és megnyerte volna szívemet még akkor is, ha kínlódnia kell érte. Ámde engem ez a körülmény sem tett boldogabbá; mert még ha nem is kezd oly értelemben beszélni Estella, mintha mások rendelkeznének velünk, éreztem volna, hogy szívemet csak azért tartja kezében, mert szeszélye ez most, nem pedig azért, mintha máskülönben a magáéban valamelyes gyöngédséget kellene elfojtania, hogy széttiporja és magától tovarúgja ezt a szívet.

Midőn Hammersmith-en kocsiztunk végig, megmutattam neki azt a házat, amelyikben Matthew Pocket úr lakik és megmondtam, hogy ez a hely nincs valami messze Richmond-tól s remélem, látni fogom néhanapján.

- Ó, igen, lásson majd; látogasson meg, amikor csak kedve tartja; meg fogom említeni a családnak, sőt máris szó esett magáról.

Megkérdeztem, nagy család-e, amelynek ő most tagjául áll be.

- Nem nagy, csak ketten vannak, anya meg a leánya. Az anya, azt hiszem, valami előkelő származású hölgy, bárha csöppet sem idegenkedik némi kellemetlenségtől, hogy jövedelmét gyarapíthassa.

- Csodálom, hogy Havisham kisasszony oly hamarosan tudott újra megválni magától.

- Ez azoknak a terveknek egy részére tartozik, Pip, amelyeket Havisham kisasszony az én érdekemben szövöget - mondta Estella olyat sóhajtva, mintha nagyon nagy fáradtságot érezne -; mindig írnom kell majd neki, rendszeresen meg kell látogatnom és jelentést tennem, hogyan vagyok - hogyan vagyok én és hogyan vannak az ékszerek - ezek ugyanis most már csaknem mind az én tulajdonom.

Most volt az első eset, hogy nevemen szólított. Persze, szándékosan tette, mert tudta, hogy kincsemül zárom lelkembe ezt a kitüntetést.

Jó korán érkeztünk Richmond-ba s itt a Liget-tér pázsitja környékének egyik háza volt a rendeltetésünk helye; tiszteletreméltó régi ház, ahol abroncsos szoknyák, hajpor, szépségtapaszocskák, hímzett kabátok, finomkötésű harisnyák, bodros gallérok és hetyke gyíklesők sokat parádézhattak valamikor. Néhány vén fa a ház előtt még mindig oly merev és természetellenes formájúvá nyírottan állt, amilyen merevek és természetellenesek az abroncsos szoknyák, a parókák és a díszkabátok voltak, de a halottak nagy rengetegében kijelölt helyüktől immár ők sem lehettek épen távol, meglátszott rajtuk, hogy csakhamar odakerülnek s elkallódnak majd a megsemmisülés csöndes útjain.

A kapu csengője a maga régi hangján - azt hiszem, ez a hang, hajh, sokszor adhatta tudtára csilingelve a háznak: jön a zöld krinolin, jön a gyémántos fogantyújú nyárskard, jön a pirossarkú topán, a kék nyakék - most nagykomolyan csendült bele a holdfényes estbe és két pirospozsgás leány lebbent elő Estella fogadására. A kapu öble egy-kettőre elnyelte podgyászát s Estella a kezét nyujtván, rámmosolygott, jó éjszakát kívánt s szintén eltűnt. És én ott álltam magamra maradottan s csak néztem, nézegettem a házat s elgondoltam, mily boldog is volnék, ha vele lakhatnám ott, pedig tudtam, hogy sohsem lehetek boldog vele, hanem mindig csak boldogtalan.

Visszaültem a kocsiba, hogy visszavigyen Hammersmith-be és bús, fájdalmas szívvel szálltam fel rá és bús, fájdalmas szívvel szálltam le róla. A ház ajtaja előtt Pocket-ék kis Jane-jával találkoztam, aki éppen valami társaságból tért haza, még pedig a kis imádója kíséretében s én

úgy irígyeltem ezt a kis imádót, még azt is figyelembe véve, hogy bizony sokat kell Flopson zsarnoksága miatt szenvednie.

Pocket úr nem volt odahaza, előadást tartott valahol, pompás tanácsokat szokott ugyanis adni a családi élet gyakorlati kérdéseire s a gyermeknevelésről és a cselédekkel való bánásmódról szóló értekezéseit a közvélemény e kérdések taglalása terén a legjobb műveknek ismerte el. Pocketné odahaza volt s némi zavarban leledzett, mert kis babája a tűpárnát kapta játékul, hogy Millers érthetetlen távollétében (e derék nőnek bizonyára rokonával, egy bakaőrmesterrel volt dolga) valamennyire megnyugodjék. Most pedig jóval több gombostű hiányzott már, mint amennyi ily zsengekorú személyke istápolásában akár külső használatra, akár belső erősítőszerül ajánlatosnak tekinthető.

Mivel Pocket úr méltán állt abban a hírben, hogy igen kitűnő gyakorlati tanácsokat tud osztogatni és hogy mindenről fölöttébb tiszta, egészséges felfogása van, nemkülönben igen értelmes az ítélete, szívem nagy bánatában arra gondoltam, megkérem, engedje meg, hogy a legteljesebb bizalommal fordulhassak hozzá. De véletlenül Pocketnére tekintvén, aki legkedvesebb könyvét, a főrangú családok névjegyzékét olvasta és a kisbabának minden baja ellen a legüdvösebb csodaszerül az ágybafektetést javasolta, hamarosan meggondoltam a dolgot: nem... mégsem teszem.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Megszokván a gondolatot, hogy várnivalóim vannak, szinte önkéntelenül figyelgetni kezdtem, mint hatnak ezek rám és környezetemre. Saját jellememre gyakorolt hatásukat igyekeztem a magam megismerése előtt, amennyire csak lehetett, leplezgetni; de azért nagyon jól tudom, hogy ez a hatás nem minden tekintetben volt jó. Állandóan igen kellemetlen érzés állapotában éltem Joe iránt való viselkedésem miatt. S lelkiismeretem semmivel sem volt nyugodtabb Biddy tekintetében. Valahányszor éjjel fölébredtem, - akárcsak Kamilla - mindig nagybúsan szoktam eltöprengeni a gondolaton, hogy sokkal boldogabb és jobb volnék, ha Havisham kisasszony arcát sohasem láttam volna s ha úgy növekszem meglett emberré, beérve azzal, hogy Joe-nak abban a tisztes, ódon kovácsműhelyben munkatársa lehetek. Esténkint, ha egyedül üldögéltem s a tűzbe nézegettem, be gyakran gondoltam el, hogy nincs a világon több olyan tűz, amilyen annak a kovácsműhelynek a tüze és annak a konyhának a tüze odahaza.

Estella pedig annyira elválaszthatatlan volt lelkületemnek mindettől a nyugtalanságától és bétlenségétől, hogy valóban belezavarodtam a kérdésbe, mekkora részem van jómagamnak e kínos állapot előidézésében. Más szóval, ha nekem, tegyük fel, nincsenek várnivalóim s mégis Estellán csügg minden gondolatom, nem süthettem volna ki olyasmit, hogy sokkal jobb lenne a sorsom. Helyzetemnek másokra való hatását megítélnem azonban már nem volt annyira nehéz, hamarosan észrevettem tehát - bár ez az észlelésem csak határozatlan volt talán -, hogy helyzetem bizony senkire nézve sem lehetett előnyös, de legkevésbé volt jó hatással Herbert-re. Pazarló életmódom ezt a fogékony természetű fiút oly költekezésre csábította, amit nem győzött s megrontotta élete egyszerűségét és szánom-bánommal meg gondokkal dúlta meg lelkének békességét. Az már egyáltalában nem nyugtalanított engem, hogy a Pocket-család többi tagját tudtomon kívül oly szánalmas erőlködésekre indítottam, amilyenekkel meggyötörték magukat, hiszen ily kicsinyességekre már természetük ösztökélte őket s bárki más fölébreszthette volna ezeket a vágyaikat, ha én szunnyadni hagyom. De Herbert esete egészen másvalami volt, gyakran szinte szúrást éreztem szivemben, ha meggondoltam, hogy bizony nem éppen jó szolgálatot tettem neki, midőn szegényes berendezésű szobáit oda nem illő fényűzési cikkekkel tömtem meg és rendelkezésére bocsátottam a kanárisárga mellényű Bosszúállót.

Így hát azon a csalhatatlan módon, mely kis bajból nagy bajt szokott csinálni, jó csomó adósságot kezdtem szerezni nyakamba. Alighogy belefogtam, már Herbert-nek is bele kellett fognia s így csakhamar nyomomba jutott. Startop ajánlására beiratkoztunk abba a társaskörbe, amelynek „A Berek Pintyei” volt a címe; sohasem tudtam meg persze, mi is a célja ennek a dicső intézménynek, ha csak az nem, hogy a kör tagjai kéthetenkint egyszer jó drágán együtt ebédeljenek s okai legyenek annak az épületességnek, hogy hat pincér a lépcsőn részegen tántorog. De tudom, társaséletünknek ezek az örvendetes eredményei mindig oly változatlanul sikeresen ismétlődtek meg, hogy Herbert meg én egyértelműen egyebet sem tudtunk mondani első ünnepélyes köszöntőnkben, amellyel a társaságot üdvözöltük, csak ilyesmit:

- Uraim, a jó érzéseknek ez a jelenlegi emelkedett hangulata uralkodhassék mindenha a Berek Pintyei között!

A Pintyek fölöttébb balga módokon pocsékolták pénzüket (a vendéglő, amelyben ebédeltünk, a „Covent-garden”-ben volt), az első Pinty pedig, akit láttam, amikor az a szerencse ért, hogy fölvettek a Berekbe, Bentley Drummle volt; ez akkoriban a saját hintócskáján szokott volt a városban fel s alá száguldozni és temérdek kárt tett az utcák sarokköveiben. Olykor a fogatából fejest bukott ki az öltakaró bőr mögül s volt alkalmam látni egyszer, ily akaratlan módon mint ömlött oda a Berek kapuja elé - akárcsak egy fuvar szén. De most kissé elébe

vágtam a dolgoknak, hiszen akkor még nem voltam Pinty, s a társaság szentséges szabályai szerint nagykorúságom előtt nem is lehettem.

Saját pénzforrásomban bizakodva Herbert költségeit szívesen vállaltam volna; de Herbert nagyon büszke lélek volt s én neki ilyesmit fel nem ajánlhattam. Így aztán mindenfelé zavarokba gabalyodott s csak folytatta foglalkozását, a körülnézegetést. Mindinkább hódolván annak a szokásunknak, hogy későn jártunk haza és későig mulatozó társaságokban szórakoztunk, észrevettem, mily csüggedt szemmel nézeget körül reggelink idején, mint kezd reménykedőn körülnézegetni dél felé; mily rokkantan jön vacsorázni; mint igyekszik tőkéket fölfedezni nagy messzeségekben, vacsoránk után; hogy már szinte meg is szerezte mind e tőkéket éjféltájban; s mint törik meg hajnali két óra felé megint annyira, hogy már arról kezd beszélni, nincs más menekvés, fegyvert kell vennie s Amerikába vándorolnia, minden bajból való megváltást remélve attól a tervétől, hogy ott a bivalyokat fogja szerencséjének a megalapozására kényszeríteni.

Rendszerint fél hetet töltöttem Hammersmith-ben és amíg Hammersmith-ben tartózkodtam, lelkem mindig Richmond-ban kísértett; ámde erről később. Herbert gyakran látogatott ki Hammersmith-be, ha ott voltam s apja ilyenkor, azt hiszem, mindig legalább is sejthette, hogy az a bizonyos valami, aminek fölfedezése végett fia oly buzgón szokott körülnézegetni, még nem mutatkozott. De megszokván már a családja körében általános kedveltségnek örvendő bukfencezést, fia szerencséjének felbukkanását is olyasvalaminek tekintette, ami előbb-utóbb amúgy is majd csak bekövetkezik. Közben Pocket úr mind szürkébbé szürkült s gyakrabban, mint valaha, igyekezett zavaraiból a hajánál fogva kiráncigálni magát; Pocketné pedig csak tovább is nyugodtan nézte, mint bukdácsolnak gyermekei a zsámolyába botolván, tovább is csak el-elejtegette zsebkendőjét, mesélt nekünk a nagyapjáról, olvasgatta a főrangú családokról szóló könyvét s az ifjúság nevelésének legcélszerűbb módjául újra meg újra azt az elvet fektette le, hogy lefekvésre kárhoztatta ezt az ifjúságot, mihelyt ez alkalmatlankodón vonta magára figyelmét.

Mivel itt most életem egyik korszakát azért vázolom így nagyjából, hogy rávilágítsak az útra, amely ezután nyilt elém, aligha tehetem ezt jobban, mint hogyha leírom még, mily erkölcsöknek s szokásoknak hódoltunk a Barnard-fogadóban.

Annyi pénzt költöttünk, amennyit költeni csak bírtunk és pénzünkért oly keveset kaptunk, amennyit adni csak volt lelkük az embereknek. Mindig többé-kevésbé nyomorultnak éreztük magunkat és legtöbb ismerősünk is hasonló állapotban leledzett. Valami pajzán képzelődés uralkodott körünkben, hogy szüntelen nagyon jól mulatunk s tiltogatta tova tőlünk a kísérteties igazságot, hogy bizony dehogy is mulatunk jól. Legjobb tudomásom szerint sorsunk ebben az utóbbi tekintetben meglehetősen közös volt.

Herbert minden reggel mindig újabb kifejezésű ábrázattal indult a Citybe, hogy körülnézegessen. Gyakran látogattam meg ott abban a sötét szobájában, ahol egy tintatartó, egy kalapfogas, egy szenesláda, egy zsineges doboz, egy naptár, egy íróasztal s egy vonalzó társaságában tartózkodott; s nem emlékszem, hogy valaha is egyébbel láttam volna elfoglaltnak, mint éppen csak azzal, hogy körülnézegetett. Ha mi többi ember is valamennyien oly lelkiismeretesen folytathatnánk, amibe belekezdtünk, ahogyan ezt Herbert cselekedte, az Erények köztársaságában élhetnénk szűntelen. Semmi egyéb dolga nem volt a szegény fickónak, éppen csak hogy minden délután mindig ugyanabban az órában „elmenjen a Lloyd-ékhoz” annak a szertartásosságnak a kedvéért, hogy főnökét láthassa, legalább azt hiszem. Amennyire meggyőződhettem, soha „Lloyd-éknál” egyebet nem végzett, csak ennyit, - ezenfelül éppen csak hogy vissza is jött. Ha helyzete szokatlanabbul komolynak rémlett lelke elé, s érezte, hogy most már okvetlenül valami megoldást kell találnia, az üzleti forgalom idején mindig elment a

tőzsdére s ott fel s alá ténfergett, mintha valami komor tánc rejtelmes fordulatait járná az egybegyűlt pénzügyi kiválóságok között.

- Mert hát - mondta Herbert nekem, midőn egyik ily különös kirándulása után ebédre hazajött - valóban úgy veszem észre, hogy a megoldások bizony nem keresik fel az embert, az embernek kell fölkeresnie őket... És ezért voltam ott.

Ha kevésbé szerettük volna egymást, azt hiszem, rendszerint gyűlölettel kellett volna egymást minden reggel megpillantanunk. A szánom-bánomnak ebben az időszakában lakásunkat én módfelett megútáltam mindig s a Bosszúálló díszruháját látnom, amely ilyenkor drágábbnak és kevésbé hasznosnak látszott mint a nap többi órájában bármikor, éppenséggel tűrhetetlen élmény volt. Amint egyre mélyebbre és mélyebbre merültünk az adósságokba, reggelizésünk mind üresebb és üresebb formasággá vált s midőn egy reggel azzal fenyegettek meg (levélben), hogy eljárást fognak indítani ellenünk „bizonyos ügyben" - így fejezte volna ki magát helyiérdekű hírlapunk -, „amely ékszerszámlákra vonatkozik", annyira jutottam, hogy galléron ragadtam a Bosszúállót s úgy fölpenderítettem a padlóról, hogy lába, akárcsak valami csizmás Ámoré, a levegőben kalimpált, mivelhogy a kölyök arra a szemtelen merészségre vetemedett, hogy azt gondolta, kalácsot parancsolunk.

Bizonyos időpontokban - amelyek bizonytalan időpontoknak értendők, mert hiszen tisztára szeszélyünktől függtek -, így szoktam volt szólni Herbert-hez, mintha valami különös fölfedezésről volna szó:

- Kedves Herbert-em, bizony gyatrán állunk!

- Kedves Händel-em - szokott volt ilyenkor Herbert nagy őszintéskedőn felelni -, ha hiszed, ha nem, csodálatos találkozása ez gondolatainknak, ugyanezt akartam én is mondani.

- Akkor hát, Herbert - szoktam volt válaszolni -, vegyük kissé szemügyre a dolgainkat.

Mindig valami mélységes megnyugvást éreztünk, ha e célra bizonyos időt tűztünk ki. Én ilyenkor mindig úgy vélekedtem, hogy ez fölöttébb üzletszerű eljárás, hogy így kell ügyeket komolyan intézni, hogy ez az egyetlen helyes mód, amellyel az ellenség nyakoncsíphető. S tudom, hogy Herbert ugyanígy gondolkodott.

Ily alkalmakkor aztán rendszerint valami különösebbet rendeltünk ebédre s ahhoz egy-egy palack épp oly különösebbfajta innivalót, hogy szellemünket kellőképen megerősíthessük a nagy munkára, amellyel meg kell majd birkóznunk. Ebéd után jókora csomó tollat tettünk magunk elé s jól megtöltött tintatartót, valamint egész halom írópapirost meg itatóst. Valami rendkívül kellemes tudat volt ugyanis, hogy a nagy művelethez bőségesen van mindenünk.

Én aztán magam elé vettem egy ívet s csinos írással ráírtam címül: „Pip adósságainak jegyzéke". Gondosan odajegyeztem még azt is, hogy mely napon kelt a Barnard-fogadóban. Herbert is maga elé vett egy ívet s ugyane formaságok figyelembevételével ráírta: „Herbert adósságainak jegyzéke".

Mindegyikünk aztán azoknak a maga mellé halmozott papirosoknak kusza rakásától szokott volt felvilágosítást kérni, amelyek nagy része mindeddig fiókokba dugottan hevert, más része zsebeinkben rongyolódott el, vagy gyertyagyujtogatás alkalmával félig-meddig elégett, vagy hetekig a tükrünk kerete mellé tűzötten porosodott, vagy egyéb mindenféle módon sérült meg. Kaparászó tollunk percegése valósággal felüdített bennünket, sőt annyira jótékony hatású volt, hogy olykor szinte megkülönböztetni sem bírtam már ezt az épületes műveletünket az adósság megfizetésétől. Jelentőség tekintetében ez a két dolog teljesen egyenlőnek látszott.

Ha egy ideig írdogáltunk már, meg szoktam volt kérdezni Herbert-től, mennyire haladt. Herbert ilyenkor mindig siralmas arcot vágott s megkapargatta fejét, végigpillantván a meggyülemlett számokon.

- Nőnek a számoszlopok, Händel - szokta volt Herbert mondani -, lelkemre mondom, rettenetesen nőnek!

- Légy erős, Herbert - válaszoltam ilyenkor, nagy buzgón forgatva tollamat. - Csak nézz bátran szemébe a bajoknak. Vedd jól szemügyre dolgaidat. Végezz velük!

- Végeznék én velük, Händel, csak ők ne végeznének velem!

Mindazonáltal az én határozottságomnak mindig megvolt az a hatása, hogy Herbert megint nekigyürkőzött feladatának. Nemsokára ugyan ismét abbahagyta munkáját olyasvalami ürügyön, hogy Cobbs számláját még nem kapta meg, vagy Lobbs-ét, vagy Nobbs-ét, már amilyen eset éppen eszébe jutott.

- Akkor hát becslésed szerint jegyezd be, Herbert; még pedig kerek összegre becsüld s úgy jegyezd be.

- Milyen csodatévő fickó is vagy te, hogy meg tudod vígasztalni az embert! - mondta ilyenkor barátom ámulón; - a te üzleties erőid valóban figyelemreméltók.

Jómagam is így vélekedtem. Ily alkalmakkor mindig kitűnő üzletembernek ismertem el magamat, - pontosnak, határozottnak, erélyesnek és világos, megfontolt gondolkodásúnak. Amint összes kötelezettségeimet fölírtam ívemre, minden egyes tételt egybevetettem a számlájával és alápipáztam. Az a magammal való megelégedettség, amellyel így az összes tételeket megjelöltem, csaknem kéjes gyönyörűséggel töltött el. Mikor már nem volt mit alápipáznom, számláimat mind egyenlő formájúvá hajtogattam, mindegyiknek a hátára jelzést írtam s az egész számlahalmazt szabályos csomaggá kötöztem. Aztán Herbert számláit is (mivel szerénységében azt állította, hogy az én kezelőtehetségemnek még csak árnyékával sem vetekedhetik az övé), ugyanígy csomagoltam egybe s olyasmit éreztem, hogy ezzel már el is intéztem ügyeit.

Volt az én üzletieskedő szokásaimnak még egy tündöklő módszere, amit én „szélzethagyás”-nak neveztem. Például: föltéve, hogy Herbert adósságai százhatvannégy font, négy shilling és két penny összegnyire rúgtak, ezt mondtam neki: „Hagyj szélzetet s írj elébe kétszáz fontot!” Vagy föltéve, hogy az én adósságaim összege négyszer akkora volt, szélzetet hagytam s hétszáz fontot írtam be. Az ilyen szélzethagyást fölöttébb bölcs módszernek gondoltam, de kötelességemnek érzem megvallani, hogy most, ha visszapillantok rá, úgy rémlik, nagyon költséges menedék volt. Ezen az alapon ugyanis azonnal újabb adósságokat csináltunk, még pedig a szélzet teljes összegének határáig s szabadságunk és fizetőképességünk érzetében, amellyel bennünket ez a módszer eltöltött, csak újabb szélzetbe jutottunk jó mélyen bele.

De mindig oly nyugalom, oly békesség, oly tisztes csend következett pénzügyeink ily megvizsgálására, hogy magamról némi időre megint kitűnő véleményem lehetett. Saját erőfeszítésem, módszerem s a nagy dícséretek révén, amelyekkel Herbert elhalmozott, mindig egészen megnyugodottan ültem asztalunknál, amelyen az ő szabályos csomagja s az enyém pihent előttünk s olyasmit éreztem, mintha valami nagyszerű bank volnék s nem közönséges magánember.

Előszobánk külső ajtaját ily ünnepélyes alkalmakkor mindig elzártuk, hogy senki se zavarhasson. Egy este éppen ily magammal megelégedett állapotba süppedtem volt, midőn egyszerre csak hallottuk, hogy az említett ajtó táblázatán levő nyílásba levelet dugnak s a levél a padlóra pottyan.

- Neked szól - mondta Herbert, aki mindjárt kiment az előszobába s a levéllel tért vissza - s remélem, nem valami bajt jelent.

Ezt nyilván azért mondta, mert a boríték fekete szegélyű volt és nagy fekete pecsét sötétlett rajta.

A levelet Trabb és Tsa jelzésű papiroson írták s tartalma egyszerűen az volt, hogy Trabb úr engem igen tiszteletreméltó úriembernek becsül s bátorkodik tudatni velem, hogy Gargeryné asszonyság most hétfőn este húsz perccel hat óra előtt az élők sorából elköltözött s hogy temetése, amelyre engem is várnak, jövő hétfőn lesz, délután három órakor.

HATODIK FEJEZET.

Ez volt az első eset, hogy életem útján sír nyílt elém s bizony csodálatos, mennyire mély szakadékul hasadt ennek az útnak oly síma talaján. Néném alakja, ahogy karosszékében, a konyha tüze mellett szokott üldögélni, szemem előtt kísértett éjjel-nappal. Hogy az a hely nélküle is meglegyen, olyasvalaminek rémlett, amit az én lelkem sehogy sem bírt megérteni; és bár az utóbbi időben nagyon ritkán vagy sohasem is gondoltam nénémre, minduntalan oly különös képzelődés fogott el, hogy íme, ott jön felém az utcán, vagy ajtómon azonnal kopogtatni fog. Szobáimban pedig, amelyekkel neki soha semmiféle kapcsolata nem volt, most egyszerre ott termett a halál üressége s valami szüntelen emlékeztetés az ő hangjának csengésére, arcának vonásaira, alakjának vonalaira, mintha még élne és gyakran járt volna itt.

Ha szerencsém akárhogy alakul is, aligha gondolhattam volna nagyobb gyöngédséggel testvéremre. De van, azt hiszem, olyan bánatos megrendülés is, amely minden nagyobbfokú gyöngédség nélkül való. Ily megrendülés hatása alatt (és talán azért, hogy a kesergőbb érzés hiányzását pótoljam) szilajon feldühödtem az ellen az ember ellen, aki nénémet egykor megtámadta s oly gyötrelmessé nyomorította életét és éreztem, hogy elegendő bizonyíték esetén bosszúm a merénylőt, ha Orlick úr, ha más, halálba tudná üldözni.

Miután levelet írtam Joe-nak, hogy vígasztaljam s hogy minden bizonnyal ott leszek a temetésen, a közbeeső időt az imént említett állapotban töltöttem el. Aztán korán reggel leutaztam a gyorskocsival s még oly idején érkeztem a Kék Vadkan-ba, hogy onnan gyalog mehettem a kovácsműhelybe.

Gyönyörű nyári idő volt megint és ahogy kifelé ballagtam, föléledtek emlékeim arról az időről, amikor még csepp kis teremtés voltam és néném nem éppen kíméletesen bánt velem. De ez az emlékezés oly megenyhülten támadt föl, hogy varázsában még a csihipuhi keménysége is meglágyult. Mert most még a viruló bab és lóhere lélegzete is azt suttogta szívemnek, hogy el kell jönnie annak a napnak, amikor jólesnék majd emlékezetemnek, ha mások, akik még a nap fényében járnak, gyöngéd érzéssel gondolnának rám.

Végre megpillantottam a halottasházat s azonnal láttam, hogy Trabb és Társa a temetés rendezésére már egész táborkarával felvonult és megszállta a helyet. Két nevetségesen ünnepélyes személyiség, mindegyik nagy fontoskodón, egy-egy fekete lepelbe pólyált mankót szorongatva - mintha efféle szerszám talán vígasztalón tudna hatni bárkire is -, ott állt a ház főajtaja előtt; s az egyikben én tüstént ráismertem arra a kocsisgyerekre, akit a Kék Vadkanból annak idején kiebrudaltak, mert valami fiatal párt az esküvő reggelén a szemetesgödörbe borított részegségében, amely arra ösztökélte, hogy nyargalvást belekapaszkodjék mind a két karjával a nyerges lova nyakába. A falu összes gyerkőcei bámulták és nők is sokan ezt a két gyászos őrt és a ház meg a műhely csukott ablakait; amint pedig én odaérkeztem, az egyik ajtónálló (a kocsisgyerek) megkocogtatta az ajtót, mintha azt jelentette volna, hogy bánatom sokkal erőtlenebbé gyötört, semhogy magam bírnék kopogtatni még.

A másik gyászos őr (valami ácsember, aki arról volt nevezetes, hogy egyszer két libát evett meg egy ültő helyében) megnyitotta az ajtót előttem s bevezetett a nagy szobába. Itt Trabb úr a legjobb asztalt foglalta volt le magának s az asztal szabályozható tábláját egész hosszúságára kihúzván, valami gyászvásárfélét csapott rajta nagy rakás gombostű segítségével. Belépésem pillanatában éppen azzal a művelettel végzett, hogy valakinek kalapját holmi gyermekszoknyácska formájú feketeségbe öltöztette, mint valami afrikai kisgyereket; s felém nyujtotta kezét. Én pedig, mivel mindez a készülődés zavarba ejtett s maga a gyászos alkalom is már elkábított, szórakozottságomban meleg együttérzés módján szorítottam kezet vele.

A szegény, kedves Joe, kis fekete köpenyegben, amelynek gallérját nagy gyászszalag fogta szorosra az álla alatt, a szoba túlsó felében egészen külön ült; bizonyára Trabb ültette mint fősiratót, oda. Amint lehajoltam hozzá s így szóltam:

- Kedves Joe, hogy vagy? - csak ennyit mondott:

- Pip, kis öregem, te tudod, hogy ő valamikor mijjen finomforma nőszeméj vőt és...

És megfogta kezemet és többet semmit sem mondott.

Biddy, aki fekete ruhájában nagyon csinos és szerénységével elbájoló volt, nyugodtan járt-kelt ide-oda és derekasan segédkezett mindenütt. Csak pár szót váltottam Biddy-vel, mert úgy éreztem, hogy ez az idő nem beszélgetésre való s leültem Joe mellé és azon kezdtem gondolkozni, vajjon ő - szegény néném - a ház melyik részében is lehet.

Mivel a szoba levegője csupa édeskalácsszag volt, körülnéztem, merre van a frissítők asztala, de amíg szemem a félhomályt meg nem szokta, alig bírtam fölfedezni: csakhamar azonban láttam, mi minden kínálkozik rajta: fölszeletelt mazsolás kalács, narancsgerezdek, vajaskenyér, piskóta és két díszpalack, amelyet mint dísztárgyat ugyan jól ismertem, de használatban még sohasem láttam; az egyikben bor volt, a másikban édespálinka. Észrevettem azt is, hogy ott áll annál az asztalnál a szolgalelkű Pumblechook bő fekete köpönyegben s jó néhány rőf gyászszalaggal díszített kalapban és felváltva hol a száját tömögette, hol mindenféle alázatoskodó mozdulattal igyekezett magára vonni figyelmemet. Mihelyt ez sikerült neki, azonnal átjött hozzám (kalácsszagot és pálinkagőzt lehelve) s tompított hangon így szólt:

- Szabad, kedves uram? - És megtette, megszorította kezemet.

Aztán ott láttam Hubble urat és Hubblené asszonyságot; az utóbbi ildomos szótlanság áhítatába merülten ült az egyik sarokban. Valamennyiünknek sorban „tessék csak, kérem” oda kellett (Trabb elé) járulnunk s úgy pólyázódtunk egyenkint azokba a nevetséges kötelékekbe.

- Csak aztat akarom még megemlíteni, Pip - suttogta fülembe Joe, midőn a nagy szobában „sorakoznunk” kellett, ahogy Trabb mondta, még pedig kettesével és ez oly ijesztőn hatott, mintha valami borzalmas táncra készülődtünk volna -, csak aztat akarom megemlíteni, uram, hogy bizony inkább én cipeltem vóna el őtet a templomba, három vagy négy jó emberünkkel, akik szívvel karral készségesen gyöttek vóna segítségemre, de hát meg kellett gondúni a dógot, mert aszondták, hogy a szomszédság megszólna, lesajnálna minket s akképpen vélekednék, hogy nem adtuk meg a kellő tiszteletet.

- A zsebkendőket elő! Mind! - hangzott Trabb úr utasítása, tompított üzleties hangon. - Minden zsebkendőt elő! Indulhatunk!

Valamennyien arcunk elé tartottuk zsebkendőnket, mintha az orrunk vérzett volna s kettős sorban kifelé cihelődtünk: legelől Joe meg én, aztán Biddy meg Pumblechook, Hubble úr meg Hubblené asszonyság. Szegény néném földi maradványait a konyha ajtaján hozták ki s mivel a temetési szertartásnak főpontja az volt, hogy a hat halottvivő valami fehérszegélyű, borzalmas fekete bársonytakaró alatt fulladozzék és vakuljon, olyannak rémlett ez az egész, mintha valami vak szörnyeteg, amelynek tizenkét emberlába van, ténferegne ott csetlőn-botlón tova, amerre két őr - a kocsisgyerek s bajtársa - vezeti.

A szomszédok azonban rendkívül elismerőn dícsérgették ezt a rendezkedést és egész utunkon a falun végig mindenfelől megcsodált a nép; a község lakosságának ifjabb s fürgébb része időnkint előre rohant, hogy elénk kerüljön s várakozó állásba helyezkedett, hogy méltón fogadhasson minket alkalmas pontokon. A legizgatottabb fickók ilyenkor, amint menetünk egy-egy ily várakozóhely közelébe érkezett, nagylelkesen kezdtek kiáltozni:

- Itt gyünnek! Itt gyünnek!

És valóságos ujjongás fogadott mindenütt.

E felvonulásunk alkalmával az a nyomorult Pumblechook a viselkedésével nagyon megbosszantott, mert közvetlenül mögöttem haladván, sehogysem bírt lemondani arról a gyöngéd figyelmeskedésről, hogy röpködő gyászfátylaimat mindúntalan megigazgatta kalapomon. Gondolataimat azonfelül még Hubble úr és Hubblené asszonyság is egyre megzavarták határtalan büszkélkedésükkel, a jeles házaspár ugyanis szörnyen nagyra volt és nem bírt eltelni a dicsőséggel, hogy ily előkelő gyászmenet tagja lehet.

Végre aztán elénk nyílt a lápvidék, melynek síkjáról a folyó hajóinak vitorlái úgy ágaskodtak, mintha belőle nőttek volna ki; s mink beballagtunk a temetőbe, egészen közel ahhoz a kettős sírhoz, amelyben az én szüleim pihentek, akiket sohsem ismerhettem: Philip Pirip, a helybeli egyházközség néhai tagja Valamint Georgina, Fentinek Hitvestársa. És itt aztán testvéremet szép csendesen letettük a földbe, miközben fent a magasban a pacsirták daloltak és a sírt az enyhe szél felhők és fák kedves árnyékával hintegette meg.

A világias gondolkodású Pumblechook viselkedéséről, amellyel a sírbatétel szertartását kisérte, nem kívánok többet mondani, csak annyit, hogy ez a viselkedése végesvégig nekem szólt és hogy még akkor is, midőn azok a szépséges mondások elhangzottak, amelyek minket, embereket arra figyelmeztetnek, hogy semmit e világra magunkkal nem hoztunk és semmit e világról magunkkal nem vihetünk és hogy az élet mulandó mint az árnyék és sokáig soha semmi sem állandó, hallanom kellett mint köhög különvéleményt bizonyos fiatalember esetéről, aki váratlanul nagy vagyonhoz jutott. Amint visszaérkeztünk, oly arcátlanságra mert vetemedni, hogy azt mondta nekem, bárcsak tudomása lehetett volna szegény nénémnek arról, hogy én ekkora tisztességben részesítettem s ráadásul még oly föltevést merészelt kockáztatni, hogy néném ezt a megtiszteltetést halála árán bizonyára olcsón megszerzettnek tekintette volna. Aztán megitta az édes pálinka egész maradékát, Hubble úr pedig megitta a bort s mindketten úgy beszéltek (ez, ahogy azóta tapasztaltam, általános szokás ily esetekben), mintha az élőlényeknek valami egészen más fajtájához, nem az elhúnytéhoz tartoznának s köztudomás szerint halhatatlanok volnának. Végül is Hubble úrral és Hubblené asszonysággal elment Pumblechook, hogy jó víg estét csapjon, ezt egészen bizonyosra vettem és hogy a Vidám Hajósok ivójában mindenkinek azt mesélje, ő volt az én szerencsém megalapítója és az én legelső jótevőm.

Amint ezek elmentek és Trabb meg emberei - de nem az inasa is, ezt hiába kereste szemem - a temetési cókmókjukat begyömöszölték zsákjaikba és szintén elkotródtak, a ház levegője tisztábbnak érzett. Nemsokára aztán Joe, Biddy meg én hideg ebédhez ültünk; de most a nagy szobában ebédeltünk, nem az ócska konyhában és Joe oly különös volt mindenben, ahogy késével, villájával, a sótartóval meg miegyébbel bánt, hogy ez a kényelmetlenség igen nyomasztón hatott ránk. Ebéd után azonban, amikor rábírtam hogy gyujtson rá a pipájára s ideoda sétálgattam vele a kovácsműhelyben és amikor aztán mind a ketten leültünk a nagy kőtömbre, amely künn, a műhely előtt feküdt, mindjárt jobban lettünk. Észrevettem, hogy Joe a temetés után annyira-amennyire átöltözött s most olyan ruha volt rajta, amely az ünneplő meg a munkaviselet afféle középfajtájának látszott; s a kedves fickó ebben már természetesnek bizonyult, egészen annak a tetőtől talpig derék férfiúnak, aki volt.

Nagyon-nagyon örült, midőn arra kértem, engedje meg, hogy régi kis szobámban aludjam és ennek a kérésemnek én magam is örültem, mert olyasmit éreztem, hogy ezt kérvén, tulajdonképpen nagyon szépen viselkedtem. Amint leszálltak az esteledés árnyai, megragadtam a legelső alkalmat, hogy Biddy-vel a kertbe menjek s kissé elbeszélgessek vele.

- Biddy - kezdtem -, azt hiszem, mégis csak írhattál volna nekem ezekről a szomorú dolgokról.

- Csakugyan, Pip úr? - mondta Biddy. - Mindenesetre írtam volna, ha sejthettem volna, hogy kívánja.

- Ne gondold, hogy kellemetlenkedni akarnék, Biddy, ha azt mondom, hogy véleményem szerint bizony sejthetted volna.

- Csakugyan, Pip úr?

Oly nyugodt volt Biddy és oly higgadtan, szépen és kedvesen viselkedett, hogy a világért sem vettem volna a lelkemre megríkatnom őt megint. Pár pillanatig elnéztem, mint halad lesütött szemmel mellettem és aztán abbahagytam ezt a kérdést.

- Azt hiszem, nehéz lesz most itt maradnod, kedves Biddy, nemde?

- Ó, nem is maradhatok, Pip úr - mondta Biddy sajnálkozó hangon, de egyben nyugodt meggyőződéssel is. - Beszéltem Hubblené asszonysággal és holnap hozzá költözöm. Remélem, tudunk majd valamennyire gondoskodni Gargery bácsiről, amíg rendbe nem térül.

- Hogyan fogsz megélni, Biddy? Ha pénz...

- Hogy én hogyan fogok megélni? - ismételte Biddy szavamba vágva és arcát lobbanó pirosság futotta el. - Megmondom magának, Pip úr. Igyekszem megszerezni a tanítónői állást a nemsokára elkészülő új iskolánkban. Az összes szomszédok melegen ajánlanak majd s remélem, szorgalmas és türelmes tudok majd lenni és magam is sokat tanulhatok még, amíg másokat tanítok. Bizonyára tudja, Pip úr - - mondta Biddy s mosolygott, amint fölpillantott arcomra -, az új iskolák nem olyanok, mint a régiek, de én annak idején azokban is meglehetősen sokat tanultam és ráértem jó ideig azóta is művelődni még.

- Azt hiszem, te mindig, akármily körülmények közt is tudtál volna művelődni, Biddy.

- Ah, ha azokat a gyarlóságaimat nem számítom, amik az emberi természetből fakadnak.

Nem volt ez szemrehányás tulajdonképen, csak ellenállhatatlanul meghangosodott gondolkodás. Nos, legyen! Abbahagyom, gondoltam, ezt a kérdést is. Így ballagtam aztán kis darabon még tova Biddy-vel s csak néztem szótlanul a lesütött szemét.

- Semmi részletesebbet nem hallottam még néném haláláról, Biddy.

- Nagyon egyszerű, szegény kis történet az. Rájött a rosszullét, ahogy időszakonkint rá szokott volt jönni, - ámbár az ilyen állapotai az utóbbi időben inkább enyhébbek voltak, mintsem rosszabbodók - és ez a rosszulléte négy napig tartott s akkor aztán a néni estefelé, éppen a teázás ideje táján, hirtelen magához tért és egészen határozottan azt mondta: - Joe! - Mivel régesrégóta soha egyetlen szót sem bírt már mondani, hamar átszaladtam a műhelybe Gargery bácsiért. A néni jelekkel adta tudtomra, hogy azt akarja, üljön a bácsi melléje és hogy én az ő karját a bácsi nyaka köré tegyem. Én hát ráfontam karját a bácsi nyakára s ő a bácsi vállára hajtotta fejét, elégedetten és megnyugodottan. És pár pillanat mulva még egyszer azt mondta: - Joe! - és egyszer: - Bocsáss meg! - és egyszer: - Pip. - És aztán nem is emelte már föl többé fejét és aztán éppen egy óra mult el közben, amikor letettük az ágyára, mert láttuk, hogy vége.

Biddy sírt; a sötétedő kert és a kis utca és a csillagok, amelyek épp feljöttek, az én szememben is csak elmosódtak.

- És semmi sem tudódott ki, Biddy?

- Semmi.

- Tudod, mi lett Orlick-ból?

- A ruhája színéről azt gondolhatnám, hogy kőbányában dolgozik.

- Akkor hát látni szoktad, persze?... Mondd, mért nézed úgy ezeket az útmenti sötét fákat sorra?

- Ott láttam azt az embert akkor este, hogy a néni meghalt.

- És akkor nem is utolszor, Biddy?

- Nem; ott láttam most is, amióta itt sétálunk. Nincs értelme - mondta Biddy karomra téve kezét, amint ki akartam rohanni -, hiszen tudja, Pip úr, hogy én nem tévesztem meg magát; az az ember alig egy percig volt ott és elment már.

Újra vadul föléledt megbotránkozásom, amint így megtudtam, hogy ez a fickó Biddy-t még mindig környékezgeti és éreztem, mennyire megrögzött gyűlölettel gyűlölöm a gazembert. Megmondtam ezt Biddy-nek és azt is megmondtam, hogy sem pénzt, sem fáradságot nem kímélek, amíg ezt a gonosztevőt az országból ki nem zavarom. Lassankint aztán sikerült Biddy-nek nyugodtabb beszélgetésre térítenie engem; elmondta, Joe mennyire szeret engem és hogy Joe soha semmi miatt sem szokott panaszkodni - Biddy nem azt mondta, hogy Joe miattam nem panaszkodik; szükségtelen volt ezt mondania; tudtam, hogyan értette; - hanem mindig csak teljesíti a kötelességét élete útján, mindig erős a keze, csöndes a nyelve és nemes a szíve.

- Valóban, bajos volna több jót mondani róla - válaszoltam -, és bizony, Biddy, nekünk gyakran kell majd beszélgetnünk ezekről a dolgokról, mert én, természetesen, gyakran fogok most ellátogatni ide. A szegény Joe-t nem hagyom magára.

Biddy egyetlen szóval sem felelt.

- Biddy, nem hallottad, mit mondtam?

- Hallottam, Pip úr.

- Nem firtatva, hogy mért is mondogatsz Pip úrnak engem - ami bizony igen csúnya dolog, Biddy -, mégis csak felelj hát, mondd meg, mit gondolsz.

- Hogy mit gondolok?! - kérdezte Biddy félősen.

- Biddy - mondtam tisztes, önérzetes hangon -, kell, hogy megkérdezzem tőled, kell, hogy megtudjam, miként vélekedel erről.

- Erről? - mondta Biddy.

- Nos, ne légy hát visszhangom - válaszoltam. - Nem szoktál volt visszhangom lenni, Biddy, valaha.

- Nem szoktam volt; - mondta Biddy. - Ó, Pip ur! Valaha!

Nos, gondoltam, ezt a kérdést is abbahagyom hát. De még egyszer körülsétálván szótlanul a kertet, visszazökkentem mégis a fődologra.

- Biddy - mondtam -, imént említettem valamit, még pedig, hogy gyakran eljövök majd ide, mert látni akarom Joe-t s te ezt a kijelentésemet feltűnő hallgatással fogadtad. Légy oly szíves, Biddy, mondd meg nekem, miért?

- Egészen bizonyosnak érzi, hogy c s a k u g y a n gyakran meg fogja látogatni Joe-t? - kérdezte Biddy s megállt a keskeny kerti ösvényen és tiszta becsületes szemével szemembe nézett ott a csillagos ég alatt.

- Ó, Istenem! - mondtam, mintha arra a meggyőződésre jutottam volna, hogy kénytelen vagyok kétségbeesetten meghódolni Biddy-nek. - Bizony az emberi természetnek egyik igen

nagy gyarlósága az ilyesmi! Ne is beszélj már erről, Biddy, kérlek. Nagyon elszomorít engem ez a dolog.

Ezért aztán Biddy-től a vacsora idején kissé távol tartottam magamat és amint elérkezett az ideje, hogy fölmenjek az én régi kis hálófülkémbe, oly önérzetesen búcsúztam el tőle, amennyire lelkem elszontyolodottságában csak meg bírtam ezt egyeztetni a temetőnek és a nap végének eseményeivel. Ahányszor éjszaka fölébredtem, már pedig ez majdnem negyedóránkint megesett, mindig az volt a gondolatom, hogy Biddy irántam mily sértőn, mily igazságtalanul viselkedett.

Másnap korán reggel megint útra kellett kelnem. Korán talpon voltam már és észrevétlenül bekandikáltam az egyik ablak fatábláján a műhelybe. Percekig álltam ott s néztem Joe-t, aki már javában dolgozott, arca csupa egészségtől s erőtől piroslott és olyannak látszott, mintha az élet tündöklő napja fényesítené meg, azé az életé, amely még előtte van.

- Isten áldjon, kedves Joe!... Ne, már csak ne töröld meg... Az ég szerelmére, azonfeketén add ide a kezedet!... Nemsokára újra meglátogatlak és majd gyakran.

- Sohsem lészen az elég nemsokára, uram - mondta Joe - és sohsem lészen elég gyakran, Pip!

Biddy a konyha ajtajában várt egy csésze frissen fejt tejjel s egy karéj kenyérrel.

- Biddy - mondtam, búcsúzásra nyujtván kezemet -, nem haragszom, de bánt valami.

- Ne, semmi se bántsa - kérlelt szinte szenvedelmesen -, csak egyedül engem bántson az, ha barátságtalan voltam talán.

És megint fölszállt a köd, amint tovaballagtam. Ha azt jelentette nekem, mint gyanítottam is, hogy sohsem fogok már ide visszatérni, és hogy Biddynek teljesen igaza van, csak annyit mondhatok, hogy - a ködnek is igaza volt.

HETEDIK FEJEZET.

Herbert meg én csak folytattuk helyzetünk rontását adósságaink gyarapítása útján, „szélzet-hagyás" meg egyéb hasonlóképen üdvös műveletek révén; az idő pedig csak telt, múlt, hiszen elvégre szokása ez már minden körülmények között s én nagykorúvá nőttem - és teljesült Herbert jóslása, hogy hamarabb érem el ezt a kort, mintsem tudnám, hányadán is állok.

Herbert már előbb érte el nagykorúságát, nyolc hónappal előzött meg engem. Mivel azonban nagykorúságán kívül semmi egyebet nem ért el, maga ez az esemény egyáltalában nem keltett föltűnést a Barnard-fogadóban. Az én huszonegyedik születésnapomnak ellenben számtalan mindenféle reménykedéssel és számítással néztünk elébe, mert mindketten azt hittük, hogy gyámom aligha fogja elmulaszthatni, hogy nekem valami határozottat ne mondjon akkor.

Volt rá gondom, hogy Little Britain-ben jól tudhassák, mikor van az én születésem napja. Előtte való napon hivatalos levelet kaptam Wemmick-től, amely tudtomra adta, hogy Jaggers úr örvendeni fog, ha meglátogatom e nevezetes napon délután öt órakor. Most már bizonyosra vettük, hogy valami nagy esemény készül s bizony szokatlanul nagy izgalom vett rajtam erőt, midőn beléptem gyámom irodájába, a pontosság mintaképeként.

A külső irodában Wemmick üdvözölt jókívánságaival s mintha csak véletlenül tenné, az orrát valami összehajtogatott különös papirossal veregette, amelyre mintha rá akarta volna irányítani figyelmemet. De semmit sem mondott róla s fejével intve csak azt adta tudomásomra, hogy menjek be gyámom szobájába. Novemberben volt ez és gyámom a tűz előtt állt, hátával a kandalló párkányához támaszkodva, kezét pedig a kabátja szárnyai alatt tartva.

- Nos, Pip - mondta -, ma már Pip úrnak kell szólítanom magát. Sok szerencsét tehát, Pip úr!

Megráztuk egymás kezét - ő hatalmasan meg tudta rázni az ember kezét - és én köszönetet mondtam neki.

- Üljön ebbe a székbe, Pip úr - mondta gyámom.

Amint leültem s ő tovább is ott állt helyén és haragosan ráncolta homlokát a csizmája felé, oly kényelmetlenségben éreztem magamat, amely arra a régi időre emlékeztetett, amikor egy sírkőre ültetett valaki. Az a két undok arcmás a polcon nem volt messze tőle s olyannak látszott, mintha gutaütéses bárgyúsággal küzdve igyekeznék figyelni beszélgetésünkre mindegyik.

- Most hát, fiatal barátom - kezdte gyámom olyan hangon, mintha mint tanut vallatna a törvényszéki korlát előtt -, volna magához egy-két szavam.

- Tessék, uram.

- Mit gondol - mondta Jaggers úr előrehajolva, hogy jól megnézze a padlót, majd pedig föl- és hátravetve fejét, hogy jól megnézze a mennyezetet -, mit gondol, mekkora összegből él meg maga?

- Mekkora összegből, uram?

- Mek-ko-ra ösz-szeg-ből! - ismételte Jaggers úr, még mindig a mennyezetet fürkészve. Aztán köröskörülnézett a szobában és zsebkendőjét előrántván csak tartotta kezében feleúton az orra előtt s úgy várakozott.

Pénzügyeimmel oly sokat foglalkoztam, hogy teljesen összezavarodott még az a néhány gyönge sejtelmem is, amellyel mibenlétüket eredetileg még megítélhettem volt. Meglehetősen kelletlenül megvallottam, hogy bizony erre a kérdésre nem tudok felelni. Ez a válasz, úgy látszott, tetszik Jaggers úrnak, aki így felelt:

- Tudtam én azt! - és kifujta az orrát nagyelégedetten.

- Imént én intéztem kérdést m a g á h o z , barátom - mondta Jaggers úr -, kíván-e hát most maga t ő l e m kérdezni valamit?

- Természetesen nagyon megkönnyebbülne a szívem, ha bizonyos kérdéseket intézhetnék Jaggers úrhoz. De hát tilalmára kell gondolnom.

- Hadd hallom az első kérdést! - mondta Jaggers úr.

- Megtudhatom ma, hogy kicsoda az én jótevőm?

- Nem. Kérdezzen más valamit.

- Remélhető-e, hogy nemsokára meg fogom tudni?

- Várjon kissé - mondta Jaggers úr -, és kérdezzen más valamit.

Körülnézegettem, de semmi sem kínálkozott, aminek révén mellőzhettem volna ezt a kérdésemet:

- Talán át kell vennem valamit, uram?

Jaggers úr nagydiadalmasan felelt:

- Tudtam én azt, hogy végül is erre lyukadunk ki. - És szólította Wemmicket, hozza be neki azt a papirost.

Wemmick bejött, kezébe adta a dolgot s kiment.

- Most hát, Pip úr - mondta Jaggers úr -, tessék idefigyelni. Eléggé szabadon tetszett itt számláját megterhelni, neve eléggé gyakran szerepel Wemmick pénztári naplójában; de persze mégis vannak adósságai?

- Félek, hogy igent kell mondanom, uram.

- Tudja, hogy igent kell mondania, úgy-e, tudja? - mondta Jaggers ur.

- Tudom, uram.

- Azt nem kérdezem, hogy mekkora az adóssága, mert azt nem tudja; ha pedig tudná is, nem mondaná meg nekem; kevesebbet mondana. Bizony, bizony, barátom - erősködött Jaggers úr, felém lódítva a mutatóujját, hogy hallgatást parancsoljon nekem, amikor tekintetemen észrevette, hogy tiltakozni akarok -, lehetséges ugyan, hogy azt hiszi, nem tenné, de bizonyos, hogy megtenné. Már csak bocsásson meg nekem, de én ezt jobban tudom, mint maga. Most pedig vegye kezébe ezt a papirost. Megvan? Helyes. Most aztán bontsa ki s mondja meg nekem, mi ez.

- Ez bankjegy - mondtam -, ötszáz font értékű.

- Ez bankjegy - ismételte Jaggers úr -, ötszáz font értékű. Ami eléggé tekintélyes pénzösszeg, azt hiszem. Nem gondolja annak maga is?

- Tehetnék-e mást?

- Eh! A kérdésemre feleljen - mondta Jaggers úr.

- Kétségtelenül annak gondolom.

- Kétségtelenül azt gondolja tehát, hogy ez tekintélyes pénzösszeg. Nos, ez a tekintélyes pénzösszeg, Pip, a magáé. Ajándék, amelyet maga e mai nap emlékéül kap, s várnivalóinak foglalójául. És ugyanekkora tekintélyes összeget fog kapni, per annum, nem nagyobbat és abból kell majd élnie, amíg az egésznek adományozója személyesen nem jelentkezik. Más

szóval, maga most már a pénzügyei intézését teljesen a saját kezébe kapja és Wemmick-től százhuszonöt fontot vesz föl negyedévenkint mindaddig, míg majd magával e pénzek kútfejével fog érintkezésbe jutni s nem érintkezik majd annak csupán ügyvivőjével többé. Mert, ahogy már mondottam magának, én csak ügyvivő vagyok. Végrehajtom, amivel megbíznak és ezért a ténykedésemért fizetést kapok. Ezeket a megbízásokat mindenesetre értelmetleneknek találom, de hát nem azért kapok fizetést, hogy miném*ű*ségükről véleményt mondjak.

Hálálkodni kezdtem jótevőm iránt, aki oly bőkezűen gondoskodik rólam, de Jaggers úr szavamba vágott.

- Engem, Pip, nem fizetnek azért - mondta ridegen -, hogy a maga szavait tolmácsoljam valakinek - és megmarkolta kabátja szárnyait, ahogy beszélgetésünk tárgyát is megmarkolta volt s úgy állt ott, komoran nézve alá a csizmáira, mintha olyasvalami gyanuba fogná őket, hogy gonoszat terveznek ellene.

Kisvártatva nekibátorodtam:

- Imént kérdeztem volt valamit Jaggers úrtól s akkor azt tetszett mondani, várjak kissé. Remélem, nem vétek most, ha megismétlem kérdésemet.

- Mi az a kérdés? - mondta gyámom.

Tudhattam volna, hogy sohsem lesz hajlandó segíteni rajtam; de bosszantott kissé, hogy a kérdést újra oly formában kell íme elmondanom, mintha egészen új volna.

- Valószínű-e - mondtam némi tétovázás után -, hogy az én pártfogóm, boldogulásomnak az a kútfeje, akiről Jaggers úr imént beszélt, hajlandó lesz nemsokára...

Gyengédségből elhallgattam.

- Hajlandó lesz nemsokára mire? - kérdezte Jaggers úr. - Mert hát így ez még nem kérdés, tudja.

- Hajlandó lesz-e nemsokára Londonba jönni - mondtam, miután a kellő kifejezést megtalálni igyekeztem -, vagy pedig meghív engem valahova?

- Ezen a ponton - válaszolt Jaggers úr és mélyen fekvő sötét szeme most először szegződött rám - vissza kell fordulnunk arra az estére, amikor mi ketten először láttuk egymást ott, a maga falujában. Mit is mondtam én magának, Pip, akkor?

- Azt mondta nekem Jaggers úr, hogy az a bizonyos személyiség talán csak évek mulva fog mutatkozni.

- Úgy van - mondta Jaggers úr - és ez az én feleletem.

Amint most merőn egymás szemébe néztünk, éreztem, mint gyorsul meg lélegzésem abban a vágyban, hogy mégis megtudjak tőle valamit. És ahogyan éreztem lélegzésem gyorsulását és ahogyan éreztem, hogy ő is észrevette lélegzésem gyorsulását, épp úgy éreztem azt is, hogy soha csekélyebb reményem nem lehetett tőle megtudnom valamit.

- Gondolja, hogy még évek múlnak majd el addig, Jaggers úr?

Jaggers úr megrázta fejét - nem mintha kérdésemre nemet akart volna inteni, hanem azért, hogy teljesen elvesse ezt a kérdést mint olyat, amelyre felelni egyáltalában nem tud -; az a két undok gipszábrázat pedig, amint szemem most rájuk tévedt, torzzá fintorodott vonásaival olyannak rémlett, mintha feszült figyelésében egyik is, másik is afféle válságos állapotba jutott volna, hogy azonnal nagyot kell tüsszentenie.

- Nosza! - mondta Jaggers úr, melengetőn símogatva a lábát a megmelegedett kezével. - Hadd beszélek őszintén magával, Pip barátom. Olyan kérdés az, amilyet nem kell szóvá tenni. Még

jobban megérti, ha azt mondom magának, hogy afféle kérdés ez, amely szégyent hozhatna é n r á m. Nosza! Hadd megyek kissé még tovább magával; hadd mondok magának még többet valamivel.

Oly mélyen hajlott le most csizmáinak mogorva szemlélgetésére, hogy abban a szünetben, amellyel beszédét ekkor megszakította, a combjait is végig tudta dörzsölgetni.

- Mihelyt az a személyiség kilép titkosságából - mondta Jaggers úr fölegyenesedve -, maga és az a személyiség az ügyeiket majd közvetlenül fogják elintézni egymással. Mihelyt az a személyiség kilép titkosságából, az én szerepem ebben az ügyben véget ér, megszűnik. Mihelyt az a személyiség kilép titkosságából, egyáltalában nem lesz kívánatos tudnom erről az ügyről bármit is. Ez minden, amit mondhatok.

Egymásra néztünk mindaddig, míg csak el nem fordítottam szememet s elgondolkodón a padlóra nem bámultam. Ebből az utolsó nyilatkozatából olyasmit következtettem, hogy Havisham kisasszony valamely okból, vagy minden ok nélkül egyszerűen nem avatta őt bizalmába abban a tervében, hogy engem Estellának szánt; ezt a mellőzést pedig ő sérelmesnek tekinti s rossz néven veszi; vagy pedig ismeri talán a tervet, de ellenzi s azért nem akar tudni róla. Amint szememet újra fölvetettem, az az érzés fogott el, hogy közben ő szűntelenül nézett engem s láttam, hogy még egyre néz.

- Ha ez minden, amit mondhat nekem, uram, - szóltam -, akkor hát nem lehet már semmi kérdeznivalóm.

Helyeslőn bólintott, majd pedig kivette tolvajijesztő óráját s azt kérdezte tőlem, hol szándékozom ebédelni ma. Megmondtam, hogy szállásomon, Herbert társaságában. Kénytelen-kelletlen természetesen azt a kérdést is fölvetettem, megtisztelne-e bennünket látogatásával, hogy nálunk ebédeljen s ő szívesen fogadja a meghívást. Kikötötte azonban, hogy együtt menjünk, mert nem akarja, hogy miatta külön készülődés kerekedjék, neki pedig most még pár levelet kell írnia és (természetesen) meg kell mosnia a kezét. Azért hát azt mondtam, hogy kimegyek a külső irodába s addig majd Wemmick-kel beszélgetek.

A valóság az volt, hogy mihelyt az ötszáz fontot zsebemben éreztem, bizonyos gondolat kezdett motoszkálni fejemben, nem új, mert hiszen már gyakran foglalkoztam vele s mindig úgy éreztem, hogy Wemmick az az ember, akitől ily gondolat dolgában tanácsot kérhetek.

Wemmick a pénzszekrényét már elzárta volt s hazakészülődött. Íróasztalát odahagyta már, az irodai piszkos tartókban égő két gyertyát előrehozta volt s a koppantóval egy sorba odaállította egy kis polcra az ajtó közelében, hogy elmenet eloltsa; a kályha parazsát széjjelkotorta, kalapját s nagykabátját is már előkészítette s éppen azzal foglalkozott, hogy pénzszekrénye kulcsával a mellét veregette, üdítő testgyakorlatul a hivataloskodás után.

- Wemmick úr - mondtam -, véleményét kérném valamiről. Nagyon szeretnék egy barátom sorsán lendíteni.

Wemmick úr szorosra csukta a levélszekrénye nyílását s olyformán rázta meg fejét, mintha nagyon rosszalón vélekednék az efféle végzetes gyöngeségről.

- Ez a barátom - folytattam - kereskedelmi téren óhajtana boldogulni, de nincs pénze s így nagyon nehéznek és csüggesztőnek érzi, hogy bármibe is belekezdjen. Nos, én valahogy át szeretném segíteni a kezdet nehézségein.

- Készpénzzel? - mondta Wemmick oly hangon, amely fűrészpornál is szárazabbnak rémlett.

- N é m i készpénzzel - mondtam, mert kellemetlen emlékezés fogott el, eszembe jutott az az otthoni szabályos számlacsomag -; némi készpénzzel és talán kissé azon a réven is, hogy várnivalóim vannak.

- Pip úr - mondta Wemmick -, valóban végig kellene számlálnom magával az ujjaimon, ha megengedné, városunk különböző hídjait nevük szerint föl egészen Chelsea Reach-ig. Lássuk csak: itt a London-hídja, ez egy; Southwark, kettő; Blackfriars, három; Waterloo, négy; Westminster, öt; Vauxhall, hat. - Mindegyik híd említésekor pénzszekrénye kulcsának fogójával rá-rácsapott a tenyere lapjára. - Ime, hat híd, tessék választani.

- Nem értem - mondottam.

- Válassza ki a hídját, Pip úr - válaszolt Wemmick - és sétáljon egyet ezen a hídján és dobja pénzét a Thames-be ennek a hídjának a kellős közepéről és tudni fogja, hogy a pénze mi véget ért. Ha ellenben valamelyik barátja sorsán akar lendíteni a pénzével, hát akkor is meg fogja tudni ugyan, hogy mi véget ért a pénze, csakhogy ez a vég kevésbé tetszetős és kevésbé hasznos lesz ám.

Egész ujságpéldányt dobhattam volna be a szájába, akkorára nyitotta, amint elhangzott ez a nyilatkozata.

- Biz' ez nagyon elkedvetlenítő vélemény - mondtam.

- Kell is, hogy az legyen - mondta Wemmick.

- Wemmick úrnak az hát a véleménye - - kérdeztem meglehetősen méltatlankodón -, hogy az ember soha...

- Soha ingóságot a barátja érdekeibe ne fektessen be? - mondta Wemmick. - Bizony, ilyesmit sohse tegyen az ember. Már tudniillik, ha barátjától megszabadulni nem akar - és még akkor is nagy kérdés, mekkora ingó vagyont ér meg az, hogy megszabadul a barátjától.

- És ez - mondtam - megállapodott véleménye Wemmick úrnak?

- Ez - válaszolt - megállapodott véleményem itt a hivatalomban.

- Ah! - szóltam és sarokba akartam szorítani, mert úgy éreztem, hogy kibúvót hagyott magának. - De ugyanez volna a véleménye Walworth-ban is?

- Pip úr - felelt nagykomolyan -, Walworth más hely és ez a hivatal is más hely. Ahogy más ember az én öregem és más ember Jaggers úr. Nem szabad összetéveszteni a kettőt. Az én Walworth-nézeteim csak Walworth-ban hallhatók; itt, ebben a hivatalban soha senki sem hallhat éntőlem hivatalos véleményemen kívül egyebet.

- Nagyon helyes - mondtam, fölöttébb megkönnyebbülten -, föl fogom keresni tehát Walworth-ban, ezt egészen bizonyosra veheti.

- Pip úr - válaszolt -, nagyon szívesen fogom látni ott, még pedig a legszemélyesebb magánemberi minőségemben.

Ez a beszélgetésünk egészen halk hangon folyt, mert nagyon jól tudtuk, hogy az én gyámom hallása a legélesebb hallásoknál is élesebb. Mivel Jaggers úr most megjelent ajtója küszöbén, a kezét szárítgatva, Wemmick magára öltötte a télikabátját s a kijárathoz állt, hogy a gyertyákat elfujja majd. Aztán mindhárman kimentünk az utcára, a kapun túl Wemmick a maga útjára fordult, Jaggers úr meg én pedig a magunkén ballagtunk tova.

Hejh, de nemcsak egyszer fogott el a vágy ezen az estén, hogy bárcsak volna Jaggers úrnak ott a Gerard-streeten valami örege vagy mozsárágyúja, vagy akármije, akárkije, hadd símúlna el kissé az a sok redő a homlokán! Mert bizony huszonegyedik születésnap hangulatául csöppet sem volt kellemes egyre csak azt érezni, hogy az embernek egyáltalában nem érdemes nagykorúságot érnie olyan bakafántoskodó és csupa gyanuperrel élő világban, amilyen látszatúnak ő silányította. Ezerszer tanultabb és eszesebb volt Wemmicknél, de én mégis ezerszer inkább Wemmick-kel szerettem volna ebédelni. És Jaggers úr nemcsak engem

döntött igen sötét búskomorságba, de megnyomorította Herbert-et is, aki, miután gyámom elment, azt mondta magáról, miközben szemét kályhánk tüzébe meresztette, hogy bizonyára valami főbenjáró bűnt követett el valamikor és elfelejtette, mi volt az, annyira lesujtottnak és vétkesnek érzi magát.

NYOLCADIK FEJEZET.

A vasárnapot vélvén a legalkalmasabbnak Wemmick úr Walworth-nézetei megismerésére, a legközelebbi vasárnap délutánt szenteltem annak a tervemnek, hogy elzarándokoljak a vár-kastélyba. Megérkezvén az erődítmények elé, láttam, hogy a vár zászlója magasan lobog s a felvonóhíd felkapcsoltan mered; de az ellenségeskedés meg ellenállás e jelei legkevésbé sem riasztottak el, becsöngettem s az öreg úr a legbékésebb módon beengedett.

- A fiam, tisztelt úr - mondta az öreg ember, miközben a felvonóhídat újra felkapcsolta -, sejtett valamit, mondta, hogy uraságod talántán betoppan ma délután és azt is mondta, hogy hiszen hamarosan hazatér majd ő a délutáni sétájáról. Nagyon pontos ő ebben, nagyon pontos a fiam. Bizony mindenben nagyon pontos ember ő, nagyon pontos ember az én fiam.

Bólintgattam az öreg úr felé, különbül még maga Wemmick sem bólintgathatott volna; aztán bementünk és odaültünk a tűz mellé.

- A fiammal, úgy-e, ott ismerkedett meg - kérdezte az öreg ember a maga csiripelő hangján, miközben kezét a parázs közelében melegítgette -, ott ismerkedett meg vele az ő irodájában, ha nem csalódom.

Bólintottam.

- Hah! Az én fiam, úgy hallottam, csodálatosan ért ám a dolgához; úgy van-e, uram?

Hatalmasat bólintottam.

- Bizony, mindig azt mondták nekem. Pedig hát törvénytudás az ő dolga, nemde?

Még hatalmasabbat bólintottam.

- Ami annál csodálatosabb, uram - mondta az öreg ember -, mert hát a fiam nem is törvény-tudásra nevelkedett, hanem borászatra.

Mivel bántott a kíváncsiság, hogy megtudjam, mennyire ismeri az öreg úr Jaggers úr hírnevét, fülébe ordítottam ezt a nevet. Erre azonban ő a legnagyobb zavarba ejtett engem, mert jóízűt kacagott s igen vidáman így felelt:

- Hát persze, hogy nem; no de mennyire igaza van magának!

S mind e mai napig nem tudom, még csak nem is sejtem, mire értette ezt, vagy mit gondolt, hogy én milyen tréfát mondtam neki.

Mivel nem ülhettem ott csak úgy örökösen bólintgatva, anélkül, hogy meg ne kíséreljem valami más módon szórakoztatni az öreget, fülébe dörögtem egy kérdést, vajjon az ő saját élethivatása is a „borászat” volt-e? S teljes erőmből jó néhányszor feléje ordítván ezt a szót s a kapcsolat jelzéséül mindannyiszor mellen bökvén az öreg urat, végül is sikerült megértetnem vele kérdésemet.

- Nem - mondta az öreg úr -, csak raktárolás, csak raktárolás. Előbb odafönt - úgy látszott, a kémény tájékát érti, de azt hiszem, Liverpool irányába akart mutatni -, aztán itt, Londonban, a City-ben. De hát hiába, mivelhogy ez a testi fogyatkozásom van... mert hát nagyot hallok, uram...

Arckifejezésemmel a legnagyobb meglepetést igyekeztem tolmácsolni.

- Bizony, nagyot hallok; s mivelhogy ily fogyatkozásom támadt, fiam átlépett a jogtudomány terére és gondoskodott rólam és lassacskán megszerezte itt ezt a finom szép birtokocskát. De, hogy visszatérjek arra, amit uraságod előbb mondott, hát tudja, kérem - bizonykodott az öreg

ember, ismét jóízűt nevetve -, arra én csak azt mondhatom: Persze, hogy nem; de még mennyire igaza van magának!

Szerénykedve eltűnődtem a dolgon, vajjon még eszem legnagyobb megfeszítése esetén is tudtam volna-e olyasvalamit mondani neki, ami csak félannyira is mulattatja, mint ez a képzelt tréfa, midőn ijedten rezzentem meg, mert hirtelen nyekkenés hangzott a falról, a kandalló egyik oldala mellől s kis facsappanó billent elő, amin „John" volt látható. Az öreg ember a pillantásom irányába tekintve nagydiadalmasan így kiáltott:

- Megjött a fiam!

És mindketten kimentünk a felvonóhídhoz.

Fölöttébb érdekes volt, még pénzt is jócskán megért volna az a látvány, hogy Wemmick a vár védőárkának túlsó partjáról üdvözlésképen mint integet felém, holott egészen kényelmesen foghattunk volna az árok fölött kezet. Az öreg annyira boldogan dolgozott a felvonóhíd leeresztésén, hogy a világért sem mertem segítségéül ajánlkozni, hanem mozdulatlanul álltam, amíg Wemmick át nem jött s be nem mutatott Skiffins kisasszonynak: annak a hölgynek, akivel együtt érkezett.

Skiffins kisasszony afféle fabábszerű jelenség volt s mint kísérője, ő is a levélszekrény-szerzetbe tartozott. Két vagy három évvel fiatalabb lehetett Wemmick-nél s véleményem szerint neki is bizonyára voltak ingóságai. Ruhájának szabása a csípőtől fölfelé, akár előlről, akár hátulról, olyan formájú volt, akárcsak a gyerekek papirossárkánya s nekem úgy rémlett, hogy ez a ruha kissé élénk sárgaságú, keztyűje pedig kissé túlságosan zöld. De a kisasszony azért jó fickónak látszott s nagy tisztelettel volt az öreg iránt. Nem telt sok időbe fölfedeznem, hogy gyakori látogatója a várkastélynak, mert amint bementünk a lakásba s én megbókoltam Wemmick-et azért az elmés készülékéért, amellyel magát az öregnek be szokta jelenteni, kért, fordítsam figyelmemet néhány pillanatig a kandalló másik oldala tájára és eltűnt. Kisvártatva újra nyekkenés hallatszott a falról s másik kis csappanó billent elő, amin „Skiffins kisasszony" volt látható; most aztán Skiffins kisasszony visszanyekkent és John billent elő, majd pedig John és Skiffins kisasszony együtt billentek elő s végül mindketten visszanyekkentek. Amint Wemmick visszatért, miután végignézegette velem ezeket a mutatványokat, megmondtam neki, mily óriási ámulattal csodáltam meg művét, ő pedig így válaszolt:

- Látja kérem, ez a két kis szerkezet az én öregemnek örömet is okoz és hasznára is van. S Szent Györgyre mondom, uram, említésreméltó dolog, hogy mindazok közül, akik a mi kapucskánkon ki-bejárni szoktak, senki más ennek a szerkezetnek a titkát nem ismeri, csak az öreg és Skiffins kisasszony meg én.

- És Wemmick úr készítette - szólt Skiffins kisasszony -, az ő saját két kezének a műve az és az ő saját fejéből származik.

Miközben Skiffins kisasszony letette a kalapját (zöld keztyűjét ellenben egész este a kezén hagyta, szembeötlő, határozott jeléül annak, hogy látogatóban van itt), Wemmick meghívott, hogy sétáljak vele egyet, járjuk körül a kis birtokot, hadd lássam, milyen ez a kis sziget tél idején. Mivel úgy látszott, az most a szándéka, hogy alkalmat nyisson nekem az ő Walworth-nézetei meghallgatására, megragadtam ezt az alkalmat, mihelyt a várkastélyból kijutottunk.

Mivel az egész ügyet előzőleg jól megfontoltam volt, oly módon tettem szóvá tervemet, mintha meg sem említettem volna még. Közöltem Wemmick-kel, hogy Herbert Pocket érdekében szeretnék tenni valamit s elmondtam neki, mily körülmények között találkoztunk Herbert meg én legelőször s hogyan verekedtünk meg akkor. Rávilágítottam Herbert családi viszonyaira és jellemére s megemlítettem, hogy nincs semmiféle más anyagi eszköze, csak az, amit apja tud adni neki és hogy ez a támogatás mennyire bizonytalan és mily kevéssé pontos.

Utaltam azokra az előnyökre, amelyek engem, eleinte oly bárdolatlan és tudatlan fickót, vele való érintkezésem révén értek s megvallottam, félek, hogy az én hálámban nem volt köszönet s hogy nélkülem s várnivalóim nélkül ő bizonyára jobban járt volna. Aztán, Havisham kisasszonyt persze a legtávolabb háttérbe rejtve, célozgattam oly lehetőségre is, hogy Herbert-nek talán vetélytársa lettem s megemlítettem azt a bizonyosságot, hogy ő rendkívül nemes-szívű, és hogy minden alacsony bosszúvágynak, rosszindulatnak, vagy ármánykodásnak magasan fölötte áll. Mindezeket az okokat figyelembe véve (mondtam Wemmick-nek) és mert Herbert nekem egyetlen fiatal barátom és bajtársam, akit én nagyon szeretek, az volna a kívánságom, hogy saját szerencsém néhány sugara őt is érje s épp ezért Wemmick úr tapasztalataiból, világ- és emberismeretéből óhajtanék tanácsot meríteni, mikép segíthetném Herbert-et az én anyagi készségemhez képest legjobban most valamelyes jövedelemhez - mondjuk évi száz fonthoz, hogy bizakodónak és bátorszívűnek óvjam meg -, aztán pedig mint vonhatnám fokozatosan valami jó társasüzleti vállalkozásba. Végül még arra kértem Wemmick-et, ne feledje, hogy az én segítő szerepemről Herbert-nek semmit sem szabad tudnia, vagy gyanítania és hogy Wemmick úron kívül senkim sincs a világon, akitől tanácsot kérhetnék. Mindezt elmondván, kezemet vállára tettem és így szóltam:

- Nem tehetek másként, csak Wemmick úr iránt érzek bizalmat, bár tudom, hogy ez csak terhére lehet; de Wemmick úr az oka ennek, minek hívott meg valaha is ide.

Wemmick kis ideig hallgatott, aztán pedig bizonyos nekibuzdulással így szólt:

- Hát, tudja, Pip úr, mondok én magának valamit. Ez az elhatározása ördöngősen jó dolog!

- Mondja hát, hogy segít jónak lennem - válaszoltam.

- Terringette - felelt Wemmick s rázta a fejét -, nem mesterségem az nekem!

- De hisz itt nem szokott mesterkélten gondolkodni - mondtam.

- Igaza van - válaszolt. - Fején találta a szöget, Pip úr, fölcsapom hát kigondoló sapkámat s azt hiszem, hogy amit maga kíván, lassankint megvalósítható. Skiffins (már tudniillik a kisasszony bátyja) könyvelő és ügynök. Fölkeresem majd és kezdünk valamit a maga érdekében.

- Nagyon, nagyon köszönöm.

- Ellenkezőleg - mondta -, hadd mondok én köszönetet magának, mert akármennyire magánemberekül vagyunk is itt együtt, mégis a k a d n a k Newgate-pókhálók s az ilyen ügy elsöpri őket.

Kissé még elbeszélgettünk ugyanily szellemben, aztán visszamentünk a várba, ahol Skiffins kisasszonyt már a teás uzsonna előkészítésén leptük. A kenyérpirítás nagy felelősséggel járó feladata az öreg apónak jutott volt s ez a kitűnő öreg úr annyira belemélyedt ebbe a munkába, hogy szinte féltettem, mindjárt kiolvad a szeme. Nem holmi tessék-lássék uzsonna készült itt, hanem istenigazában pazar lakoma. Vajjal megkent pirítós-szeletekből az öreg akkora boglyát rakott, hogy e mögül már alig látszott ki, amint az utolsó szeleteket pirítgatta a legfelső kampóba akasztott vason; Skiffins kisasszony pedig eközben akkora vödör teát forrázott, hogy a disznó hátul az udvaron valósággal lázongóvá izgatódott, s minduntalan igen hangosan fejezte ki azt a kívánságát, hogy részt akar venni a lakománkban.

A lobogót Wemmick bevonta; a mozsarat pedig elsütötte a kellő pillanatban s én oly kellemesen éreztem Walworth többi részeitől teljesen elvágottnak magamat, mintha a vár védőárka legalább is harminc láb széles és épp oly mély lett volna. A vár békességes csöndjét semmi egyéb nem zavarta, csak olykor „John” és „Skiffins kisasszony” nyekkenő kibukkanása; ezek a kis csappanók ugyanis valami görcsös rángatódzás nyavalyájában szenvedtek, ami engem bizony meglehetősen idegesített, amíg meg nem szoktam. Abból a rendszerességből, ahogy

Skiffins kisasszony tett-vett, arra következtettem, hogy bizonyára minden vasárnap este főz itt teát; s ugyancsak erősen gyanakodtam, hogy az az ókori mellcsatja, amelyen bizonyos nem éppen kellemes nőszemély igen egyenes orrú arcéllel s fejebúbján igen keskeny újholddal büszkélkedő feje domborodott, oly ingó-bingó vagyon, amelyet Wemmick ajándékozott neki.

A pirítóst mind megettük s megfelelő mennyiségű teát ittunk hozzá s öröm volt látni, mennyire kitüzesedtünk s arcunk mily csupa zsír lett e lakmározás után. Különösen az öreg bízvást beillett volna valami vad népség tisztaságszerető törzsfőnökének, aki a bőrét épp fényessé olajozta volt.

Rövid pihenés után Skiffins kisasszony - a kis cselédlány távollétében, aki vasárnap délután, úgy látszott, mindig családja körébe szokott visszavonulni -, elmosogatta a teásedényt, még pedig oly előkelősködőn műkedvelő módra, hogy miatta egyikünknek sem kellett megbotránkoznia. Aztán megint felhúzta keztyűjét, odaültünk félkörbe a kandalló tüze elé s Wemmick így szólt:

- Nos, apókám, öregem, halljuk most már az ujsághíreket.

Wemmick aztán, miközben az öreg előkotorászta a szemüvegét, fölvilágosított, hogy kedves szokásuk ez és hogy az öreg úrnak mérhetetlen gyönyörűsége, ha az ujsághíreket jó hangosan fölolvashatja.

- Nem mentegetem őt - mondta Wemmick -, mert neki már valóban kevés szórakozása van, igaz-e, apó?

- Igazad van, John, igazad van - válaszolt az öreg ember, látván, hogy fia mondott neki valamit.

- Bólintson csak neki újra s újra, valahányszor fölpillant a papirosról az öreg - mondta Wemmick -, s oly boldog lesz ő, hogy szinte királynak érzi majd magát. Figyelünk, öregem, figyelünk!

- Helyes, John, helyes! - válaszolt a kedves öreg ember oly buzgón és boldogan, hogy az már valóban igen bájos jelenet volt.

Az öreg űr olvasása engem a Wopsle úr nagynénje iskolájában eltöltött órákra emlékeztetett, azzal a kedves sajátságával tetézetten, hogy úgy hangzott, mintha a kulcslyukon keresztül sípolna. Az öreg úrra, mivel a gyertyáknak hozzá egészen közel kellett állniok s ő egyre azon a határon ingadozott, hogy vagy a feje, vagy az ujságja belebillen a lángba, jobban kellett vigyázni, mint akár valami puskapormalomra. De Wemmick amily fáradhatatlanul, épp oly gyöngéden is ügyelt rá és az öreg nem is tudta, hányszor mentik meg közben életét, csak olvasott nyugodtan tovább. Valahányszor ránk pillantott, a mi arcunk mindig az érdeklődés meg a csodálkozás netovábbját fejezte ki, mindannyiszor nagyokat bólintgattunk feléje, amíg csak nem folytatta az olvasást.

Miközben Wemmick és Skiffins kisasszony szorosan egymás mellett ültek, én pedig az egyik homályos sarokban húzódtam meg, egyszerre csak észrevettem, hogy Wemmick szája lassan és fokozatosan mind szélesebbé nyúlik, ami a leghatározottabban azt jelentette, hogy Wemmick karja lassan és fokozatosan mindjobban köréjelopódzik Skiffins kisasszony derekának. Kisvártatva láttam, hogy keze Skiffins kisasszony másik oldalán bukkan elő, csakhogy Skiffins kisasszony ebben a pillanatban nagy ügyesen hoppon is fogta a zöld keztyűjével, derekáról levette a rásímuló kart, mintha valami öv lett volna s a legnyugodtabban odatette az asztalra maga elé. Skiffins kisasszony lelki nyugalma, amellyel ezt cselekedte, egyike volt a legemlékezetesebb jelenségeknek, amelyeket valaha is láttam és ha az ilyen mozdulatot szórakozottsággal megegyeztethetőnek hihettem volna, bizonyára azt gondolom akkor, hogy Skiffins kisasszony gépiesen cselekedte ezt.

Nemsokára észrevettem, hogy Wemmick karja megint tova kezd húzódni az asztalról és fokozatosan eltünedezik. Némi idő multán, amely részemről várakozásba telt, ami egészen lenyűgözött és fölöttébb kínos volt, láttam, hogy Wemmick keze újra előbukkan Skiffins kisasszony másik oldalán. Skiffins kisasszony valósággal valami szelídlelkű öklöző kecses döfködése módján tüsténT föltartóztatta s mint előbb, leoldván derekáról ezt a pántot vagy Vénusz-övet, odatette megint az asztalra. Ha ezt az asztalt olyasvalaminek tekintem, ami az erény útjának nevezhető, mindenesetre elmondhatom, hogy Wemmick karja ez egész idő alatt, amíg az öreg úr felolvasása tartott, az erény útjáról minduntalan el-elkalandozott, de Skiffins kisasszony ezt a kart mindig visszavezette az erény útjára.

Végül az öreg a felolvasásán könnyed álomba dajkálta magát. Ez volt az a pillanat, amelyben Wemmick idejénvalónak látta, hogy előhozzon egy kis üstöt, egy poharakkal megrakott tálcát, s bizonyos fekete palackot, amelynek porcellánfogantyús dugója valami pirospozsgás, barátságos képű papi méltóságot ábrázolt. Ennek a készségnek a révén valamennyien valami jó meleg italt kaptunk, az öreg úr is, aki csakhamar megint ébren volt. Skiffins kisasszony elkészítette a grog-unkat s én azonnal észrevettem, hogy ő meg Wemmick úr ugyanegy pohárból ittak. Természetesen sokkal jobban tudtam, mi való, mi nem, semhogy arra ajánlkoztam volna, hogy Skiffins kisasszonyt hazakísérem és ily körülmények közt leghelyesebbnek véltem, ha elsőnek távozom; úgy is cselekedtem, miután szeretettel elbúcsúztam az öreg apótól s miután igazán kellemes estét töltöttem ott.

Még egy hét sem mult el, midőn Walworthból keltezett levelet kaptam Wemmick-től, amelyben közölte velem, hogy azt az ügyet, amelyről személyes és magánvonatkozású érintkezésünk során beszéltünk, sikerült már valamennyire előmozdítania s nagyon örülne, ha meglátogatnám. Mégegyszer kimentem tehát Walworth-ba s mégegyszer s mégegyszer és közben néhányszor a City-ben is találkoztam vele, de Little Britainben vagy annak közelében sohasem tárgyaltuk ezt az ügyet. Az eredmény az volt, hogy találtunk egy derék fiatal kereskedőt, afféle hajózási vállalkozót, aki csak nemrég rendezkedett be és ügyes segédet s némi tőkét keresett, idővel pedig, úgy tervezte, társulni fog valakivel. Ezzel a kereskedővel én titokban oly szerződést beszéltem meg s írtam alá, amelynek tárgya Herbert volt s aztán készpénzzel kifizettem neki ötszáz fontom felét s köteleztem magamat oly különböző fizetségekre, amelyeknek egy részét bizonyos időközökben jövedelmemből kell teljesítenem, más része pedig akkor válik esedékessé, amikor vagyonomat megkapom. A tárgyalásokat Skiffins kisasszony bátyja vezette; Wemmick volt ugyan megteremtője az egésznek, de személyesen sohasem szerepelt tárgyalásainkban.

Az egész ügyet oly ügyesen sikerült elintéznünk, hogy Herbert nem is sejtette benne az én kezemet. Sohsem felejtem el, mily ragyogó ábrázattal jött haza egy délután s mint mondta el nekem azt az óriási ujságot, hogy véletlenül bizonyos Clarriker nevű emberrel találkozott (ez volt a fiatal kereskedő neve) és hogy ez a Clarriker mily rendkívüli jóindulattal közeledett hozzá s ő azt hiszi, most már akad valami jobbfajta foglalkozása. Napról-napra, ahogy reménykedése erősbödött és arca mind ragyogóbbá derült, bizonyára egyre hűségesebb barátjának gondolhatott engem, mert bizony igen-igen nehéz volt elfojtanom könnyeimet diadalom érzésében, amikor annyira boldognak láttam őt. Végül, amint az ügy elintéződött s ő Clarriker vállalatába belépett s aznap egész este boldogságban s örömben úszva beszélt nekem a szerencséjéről, valóban egész komolyan sírva fakadtam ágybatérésemkor, midőn elgondoltam, hogy az én várnivalóim mégis csak javára váltak már valakinek.

Nagy eseménye életemnek, valósággal életem fordulópontja vetődik most szemem elé. De mielőtt rátérek elmondására és mielőtt sorra veszem mindazt a változást, amit jelentett, egy fejezetet Estellá-nak kell szentelnem. Nem sok ennyit szentelnem annak az élménynek, amely szívemet oly soká töltötte be.

KILENCEDIK FEJEZET.

Ha abban a komoly, ódon házban ott a richmondi zöld tér közelében valamikor kísértetjárás lesz halálom után, bizonyos, hogy az én szellememnek kell azt majd tulajdonítani. Ó, hiszen hány, de hány napon s éjszakán kísértett az én nyugtalan szellemem abban a házban már addig is, míg Estella ott lakott! Testem akárhol volt is, lelkem ott barangolt, barangolt, barangolt abban a házban.

Az a hölgy, akinek házában Estellá-t elhelyezték, bizonyos Brandley nevű úrnő, özvegyasszony volt s Estellá-nál idősebb néhány leányával lakott együtt. Az anya fiatalnak látszott, leánya pedig öregnek; az anya arcának színe rózsás volt, a leányáénak sárga; az anya léhának tüntette fel magát, a leánya áhitatosnak. Olyan helyzetben éltek, amit jónak szokás nevezni és sokat jártak társaságba és sokszor láttak társaságot maguknál. Köztük és Estella közt az érzéseknek semmiféle közössége nem mutatkozott, de kölcsönösen egyetértettek abban, hogy Estellá-nak rájok van szüksége, nekik pedig Estellá-ra van szükségük. Brandleyné jó barátnője volt Havisham kisasszonynak azokból az időkből, amikor ez még el nem zárkózott a világtól.

Brandleyné házában és Brandleyné házán kívül engem a lelki gyötrelmek annyi mindenféle fajtájú és fokozatú változata ért, amennyit Estella csak tudott okozni nekem. Hozzáfűződő vonatkozásaimnak az a természete, amely lehetővé tette, hogy vele bizalmasabban érintkezzem, de amely persze mégsem juttatott kegyébe, valósággal őrületessé tette állapotomat. Estella arra használt engem, hogy imádóit megkínozza; az a családias meghittség pedig, amely közte és köztem megmaradt, arra volt jó neki, hogy állandóan fitymálhassa iránta való hódolatomat. Ha titkára, intézője, féltestvére, valami szegény rokona, - ha kiszemelt, jövendőbeli férjének öccse vagyok, nem érezhettem volna reményeimtől messzebblököttnek magamat, mint így, amikor legközelebb voltam hozzá. Az a kiváltságos jogom, hogy keresztnevén nevezhettem s hogy hallhattam, mint nevezget ő engem a keresztnevemen, ily körülmények közepett kínszenvedéseimnek csak tetéződését jelentette; s bár valószínűnek gondolom, hogy többi imádóját ez az én kiváltságom félőrültté izgatta, nagyon-nagyon tudom, hogy majdnem beleőrültem magam is.

Udvarlója temérdek volt. Kétségtelen ugyan, hogy az én féltékenységem mindenkit udvarlójának látott, aki csak közeledett hozzá; de még az ilyenek leszámítása esetén is nemcsak hogy elég, hanem az elégnél jóval több udvarlója volt.

Gyakran láttam őt Richmond-ban, gyakran hallottam róla hírt a városban s őt meg Brandleyéket gyakran szoktam volt csónakáztatni is; aztán meg akadtak családi táncmulatságok, voltak kiállítások, találkoztunk színházban, az operában, hangversenyeken, kirándulásokon, különféle mulatságokon, mindenütt nyomában voltam, de mindez csupa gyötrelmet jelentett nekem. Soha, még csak egyetlen órára sem lehettem boldog a társaságában s lelkem minden napnak mind a huszonnégy órájában mégsem foglalkozott egyébbel, csak azzal a gondolattal, hogy micsoda boldogság is volna mindig együtt lennem vele halálomig.

Ily természetű érintkezésünk egész idején - ez pedig, ahogy mindjárt kitűnik majd és ahogy akkor éreztem, jókora idő volt - rendszerint vissza-visszatért arra a hangra, amely kifejezte, hogy a mi kettőnk barátsága csak afféle ránkkényszerített valami. De voltak közben oly időszakok is, hogy hirtelen abbahagyta ezt a hangot és változtatott némely egyéb hangnemén is, olyannak igyekezett látszani, mintha szánna engem.

- Pip, Pip - mondta egy este, ily alkalommal, midőn a richmondi ház egyik ablakának homályosodó mélyedésében ültünk -; maga már sehogy sem fogadja meg azokat az intelmeket, hogy óvakodjék?

- Mitől?

- Éntőlem.

- Óvakodjam a maga bűvösségétől, amellyel magához igéz engem, ezt gondolja, Estella?

- Hogy azt gondolom-e? Ha nem tudja, mit gondolok, hát vaknak kell lennie.

Azt felelhettem volna, hogy hiszen a szerelmet amúgy is vaknak mondják, de, mint mindig, most is visszatartott valami - és ez nyomorúságaimnak nem éppen legjelentéktelenebb fajtája volt -, az az érzés, hogy nem volna nemeslelkű viselkedés ráerőszakolnom magamat, amikor úgyis tudja, hogy nincs választása, azt kell tennie, amit Havisham kisasszony akar. Mindig attól féltem, hogy ennek a kényszerűségnek tudatában az ő büszke lelke engem igen kedvezőtlen színben láthatna s szíve csak annál dacosabb harcra lázadna ellenem.

- Bizonyos azonban - mondtam -, hogy ily óvó intelem épp most nem ért engem, mert hiszen maga szólított föl, Estella, hogy idejöjjek s még az időpontot is kijelölte.

- Ez igaz - mondta Estella azzal a hideg, érzéstelen mosolygással, amely engem mindig szinte megdermesztett.

Kitekintvén az esti félhomályba, kisvártatva így szólt:

- Eljött az ideje, hogy Havisham kisasszony látni kíván engem egy napra ott az Elegendőség-Házában. Maga elkísér majd oda és vissza is kísér onnan, ha úgy akarja. Havisham kisasszony nem szeretné, ha egyedül utaznám s azt sem látná szívesen, hogy szobalányom megforduljon a házában, mert szinte betegesen irtózik attól, hogy efféle emberek róla fecsegjenek. Maga tehát elkísérhet engem?

- Hogy elkísérhetem-e, Estella!

- Elkísérhet tehát? Holnapután lenne a napja, ha úgy tetszik. Minden költségünket az én erszényemből kell fedeznie. Hallotta utazásának ezt a föltételét?

- És engedelmeskednem kell - mondtam.

Ez volt minden, amivel Estella erre a látogatásra előkészített s a többi hasonló alkalommal is mindig ugyanígy készített elő. Havisham kisasszony sohasem írt nekem és én sohasem láttam a keze írását. Két nap mulva aztán elutaztunk hozzá s ott találtuk ugyanabban a szobában, ahol először kerültem a szeme elé s aligha kell említenem, hogy az Elegendőség-háza semmiben sem változott.

Havisham kisasszony ez alkalommal még félelmesebben lángoltatta Estella iránt érzett vonzalmát, mint amikor legutóbb láttam volt őket együtt; meggondoltan ismétlem ezt a szót, mert valóban félelmes valami volt e nő tekintetének és öleléseinek szilajságában. Egész lelkével ott csüggött Estellá-nak szépségén, ott csüggött szavain, ott csüggött mozdulatain s úgy ült előtte a maga reszketeg ujjait harapdálva, mintha ezt a szépséges teremtést, akit ő nevelt föl, mindjárt el akarná nyelni.

Estellá-ról rámfordította szemét, még pedig oly fürkésző villanással, mintha tekintetét szívembe akarná ereszteni, hogy megmérje mélységét e szív sebeinek.

- Hogyan bánik veled, Pip; hogyan bánik veled? - kérdezte tőlem ismételten az ő boszorkánysajátságú mohóságának hangján, még Estella füle hallatára is. De amikor este aztán a lobogó tűz előtt együtt ültünk, még boszorkányosabb volt; akkor ugyanis megfogván nevelt

leánya kezét s a maga karja alatt áthúzván és görcsösen a magáéba szorítván, kényszerítette Estellá-t, ennek hozzáintézett leveleiből különböző részleteket idézve, hogy a leány sorra elmondja neki mindazoknak a férfiaknak nevét s foglalkozását, akiket megbabonáznia sikerült; s Havisham kisasszony, miközben oly szenvedelemmel leste ezt a névsort, amilyen valamely halálra sebzett és tönkredúlt léleké csak lehet, úgy ült ott, másik kezét a botja kampójára nyomva, állát pedig erre, és bágyadt fényű szemét rámcsillogtatva, igazán mint valami kísértet.

Láttam mindebből, bármennyire nyomorulttá silányított is ezt látnom és bármennyire keserves volt függésemnek, sőt megaláztatásomnak ez az érzése, amelyet mindez előidézett, - láttam mindebből: Estellá-nak az íme a rendeltetése, hogy Havisham kisasszonyt megbosszúlja a férfinépen és hogy én őt nem fogom megkaphatni előbb, csak ha ennek a rendeltetésének már megfelelt valamelyes ideig. Láttam mindebből azt is, hogy miért szánták Estellá-t már jóelőre nekem. Midőn Havisham kisasszony kiküldte Estellá-t a világba, hogy férfiakat megigézzen, megkínozzon s vesztükbe döntsön, ezt oly kaján bizonyosság tudatában tette, hogy a leány teljesen hozzáférhetetlenül áll imádóival szemközt és hogy minden férfi, aki lelke üdvösségét Estellá-ra teszi föl, ezt az üdvösségét egészen bizonyosan el is fogja veszteni. Láttam mindebből, hogy az én sorsom is kajánul kieszelt gyötrelem, bárha fönntartott jutalmat kell majd kapnom érte. Láttam mindebből azt is, hogy miért váratnak oly soká s azt is, hogy az én egykori gyámom miért nem volt hajlandó ily terv formaszerű tudomásulvételére odaadni magát. Más szóval, mindebből olyannak láttam Havisham kisasszonyt, amilyenül ott rémledezett szemem előtt ekkor s már előbb is, amilyenül a szemem előtt mindig is rémledezett; és ott láttam mindebben határozottan minden árnyékát ennek a sötét, egészségtelen háznak, amelyben az ő élete elrejtőzött a nap elől.

A gyertyák, melyek a szobát megvilágították, a falra erősített karos tartókban fehérlettek. A padlótól mérten jókora magasságban voltak és bágyadt-nyugodtan égtek, ahogyan mesterséges világosság lángjai szoktak égni oly levegőben, amelyet ritkán frissít szellőztetés. Amint végignéztem rajtuk és belemerengtem a gyászos derengésbe, amelyet árasztottak és amint elnézegettem a megállított órákat és az elsárgult menyasszonyi ruhának a padlón és az asztalon heverő darabjait és magának Havisham kisasszonynak borzalmat keltő alakját, amelynek kísérteties árnyékát a tűz óriási arányúvá vetette a mennyezetre és a falra, mindebben híven tükröződött lelkemnek az a hangulata, amely rajtam épp elhatalmasodott. Gondolataim aztán a nagy szobába kalandoztak át, amely az előszoba túlsó feléről nyílt s amelyben az a bizonyos terített asztal állt és ott ezeknek a gondolatoknak szinte irott mását födöztem fel azokban a pókhálószálakban, amelyek az asztal dísztáljairól lógtak alá és az asztalon mászkáló pókok útjának vonalaiban és az egerek surranásában, amint riadtan menekültek gyorsult dobogású kis szívükkel a falak deszkaborítása mögé és a padló bogarainak ide-oda sétálásában s hirtelen meg-megállásában.

E látogatásunk alkalmával megtörtént, hogy Havisham kisasszony s Estella néhány élesebb szót váltottak. Ekkor volt először, hogy őket ellenfelekül láttam egymással szemközt.

Ott ültünk a kandalló tüze előtt, mint éppen leírtam volt s Havisham kisasszony Estella kezét a karja alá öltötten még mindig görcsösen szorította a magáéba, midőn Estella ebből a helyzetből lassankint szabadulni igyekezett. Már előbb is néhányszor bizonyos büszke türelmetlenséget árult el és inkább csak tűrte azt a szenvedelmes ragaszkodást, nemhogy szivesen fogadta vagy viszonozta volna.

- Mi ez! - szisszent föl Havisham kisasszony villámokat szórva rá szeméből. - Te fárasztónak érzesz engem?

- Csak magamat érzem fáradtnak kissé - válaszolt Estella s kiszabadította karját s a nagy kandallóhoz ment, ahol megállt s belenézett a tűzbe.

- Igazat beszélj, te hálátlan! - kiáltott rá Havisham kisasszony, szenvedélyesen rákoppantva botja hegyével a padlóra. - Te fárasztónak érzesz engem!

Estella teljesen nyugodt pillantással nézett rá és aztán újra benézett a tűzbe. Bájos alakja és szépséges arca magával beérő közömbösséget fejezett ki a másik nő vad hevességével szemközt, amely már csaknem kegyetlen volt.

- Te fa, te kő! - rivalt rá Havisham kisasszony. - Hideg, hideg szív, te!

- Ugyan! - mondta Estella, megmaradva közömbösségében, amellyel a nagy kandallópárkánynak támaszkodott és csupán a szemét mozdította. - Te felelősségre vonsz engem, hogy hidegszívű vagyok? Te?

- Talán bizony nem vagy az? - hangzott az indulatos felelet.

- Tudnod kellene - mondta Estella -, az vagyok, amivé tettél. Nesze, minden dícséret; nesze, minden gáncs; nesze, minden siker; nesze, minden kudarc; röviden: nesze, műved: én!

- Ó, lám, lám! - kiáltott Havisham kisasszony elkeseredetten. - Lám, mily ridegen, mily hálátlanul áll ott a tűzhely mellett, amelynek melegében fölnevelkedett. Itt, ahol én erre a szerencsétlen mellemre vontam őt, amikor ennek a mellnek a sebei még frissen vérzettek, itt, ahol évek meg évek gyöngédségét pazaroltam rá.

- Annyi legalább is bizonyos, hogy én ennek a szerződésnek nem lehettem felelős részese - mondta Estella -, hiszen megkötésekor még járni is, beszélni is alig tudtam s ha tudtam, ez volt a legtöbb, amit tenni bírtam. De mit kívánsz hát tőlem? Nagyon jóságos voltál irántam és én mindennel adósod vagyok. Mit kívánsz tőlem?

- Szeretetet - mondta a másik.

- Hiszen azt mindig kapsz tőlem.

- Nem, azt nem kapok - mondta Havisham kisasszony.

- Mint nevelőanyámnak - válaszolt Estella, pillanatra sem ejtvén el magatartásának bájos könnyedségét, sohasem izgatódván emelt hangra, ahogy a másik, sohasem ragadtatván magát akár haragra, akár elérzékenyülésre -, mint nevelőanyámnak, mondtam már, mindennel adósod vagyok. Amim csak van, minden teljesen a tiéd. Mindazt, amit nekem adtál, visszaveheted, amikor akarod. Egyebem semmim sincs. Ha pedig azt kívánod, hogy olyasmit adjak vissza neked, amit nekem sohasem adtál, hát lehetetlent az én hálám és kötelességérzetem sem tehet.

- Én hát sohsem adtam szeretetet neki! - rikácsolt Havisham kisasszony, vad mozdulattal felém fordulva. - Én hát sohsem adtam lángoló szeretetet neki, olyat, amely féltő gonddal, mélységes gyötrelemmel elválaszthatatlanná egyesülve mindig, mindig csak érte égett szívemben és ő most így beszél velem! Hadd mondja, hogy őrült vagyok; hadd mondja, hogy őrült vagyok!

- Hogyan mondhatnám, hogy őrült vagy - szólt Estella -, éppen én! Van-e még valaki, aki a te céljaidat csak félig-meddig is úgy ismerné, mint én ismerem? Van-e még valaki, aki csak félig-meddig is úgy tudná, mily híven emlékszel mindenre, ahogy ezt én tudom? Én, aki itt, ugyanennél a tűzhelynél, ezen a kis zsámolyon üldögéltem, amely most is itt van melletted és tanultam, amire tanítottál és néztem arcodat, amikor ez a te arcod még idegen volt nekem és félelmetes.

- Hamar elfelejtődött mindez - suttogta Havisham kisasszony -, nagyon hamar elfelejtődött!

- Nem, nem felejtődött el - válaszolt Estella. - Nem felejtődött el, sőt kincsül halmozódott emlékezetembe. Mikor tapasztaltál még tanításaid meghamisítójának engem? Mikor tapasz-

taltad, hogy nem tartom tiszteletben leckéidet? Mikor tapasztaltad, hogy bármit is beengedtem ide - kezét szíve fölé tette pillanatra -, amit te kizártál innen?

- Mily büszke, mily büszke! - nyögött fel Havisham kisasszony, ősz haját az arcából mind a két kezével félrelebbentve.

- Vajjon kicsoda tanított büszkének lennem? - válaszolt Estella. - Kicsoda dícsért meg, ha ezt a leckémet jól megtanultam?

- Mily rideg, mily rideg! - nyögött fel Havisham kisasszony újra s keze ugyanoly mozdulatra rezzent megint.

- Vajjon kicsoda tanított ridegnek lennem? - válaszolt Estella. - Kicsoda dícsért meg, ha ezt a leckémet jól megtanultam?

- De büszkének s ridegnek lenned én i r á n t a m ! - Havisham kisasszony valósággal rikácsolva mondta ezt, miközben karját kifeszítette maga elé. - Estella, Estella, Estella, büszkének és ridegnek lenned én i r á n t a m !

Estella ránézett most pár pillanatig, valami nyugodt csodálkozással, de legkevésbé sem jutott zavarba; amint pedig ez a pár pillanat elmult, be, a tűzbe nézett megint.

- Nem bírom megérteni - mondta Estella, fölvetvén szemét némi hallgatás után -, hogyan lehetsz ily oktalankodó, amikor egyszer idejövök, hogy akitől, akkora ideig távol voltam, újra láthassalak. Én sohasem feledkeztem meg a te sérelmeidről és azok okairól. Én sem tőled, sem tanításaidtól el nem pártoltam soha. Én sohasem tapasztaltam olyasmit magamon, ami miatt most hibásnak kellene vádolnom magamat.

- Hát hiba lenne viszonozni az én szeretetemet? - kiáltott Havisham kisasszony. - De igaz, igaz, ő annak nevezné.

- Kezdem hinni - mondta Estella elgondolkozva újabb nyugodt csodálkozás néhány pillanata után -, hogy lassankint mégis csak megértem, honnan ered ez. Vajjon, ha fogadott lányodat mindig csak ebben a sötét elzártságában ezeknek a szobáknak nevelted volna és sohasem engedted volna megtudnia, hogy napfény is van, amiben sohsem látta arcodat, - ha ezt cselekedted volna és aztán valami célból azt követelted volna tőle, hogy ismerje a napfényt és ismerje annak minden áldását, csalódást éreznél-e, haragudnál-e tán?

Havisham kisasszony a fejét mindkét kezébe fogva ült ott, halkan fel-felnyögött, ide-oda-dobálta magát székén, de egyetlen szóval sem felelt.

- Vagy pedig - mondta Estella -, és ez közelebbvaló eset, - ha értelmének első ébredezése óta minden erőddel s hatalmaddal arra tanítottad volna, hogy van ugyan valami, amit napfénynek neveznek, de az csak arra teremtődött, hogy neki ellensége, megrontója legyen és hogy azt mindig kerülnie kell, mert te szerencsétlenül jártál benne és ő is szerencsétlenül járna, - ha ezt cselekedted volna és aztán valami célból azt követelted volna, hogy természetesnek tekintse a napfényt és ő ezt nem bírta volna megtenni, csalódást éreznél-e, haragudnál-e tán?

Havisham kisasszony csak ült, leste a szót (vagy legalább is úgy rémlett, lesi; én nem láthattam arcát), de még mindig nem felelt.

- Épp azért - mondta Estella - olyannak kell hát elfogadódnom, amilyennek alkotódtam. A siker nem az én sikerem, a kudarc nem az én kudarcom, de ez a kettő együtt én vagyok.

Havisham kisasszony lenn ült, nem is tudom, hogyan került oda, a padlón, a megfakult menyegzői ereklyék között, amelyek szétszórtan hevertek ott. Felhasználtam az alkalmat - amelyre már kezdettől fogva lestem -, hogy kiosonjak a szobából, miután Estellá-t kézmozdulattal arra kértem, vigyázzon rá. Amikor kimentem, Estella még mindig a nagy kandalló

mellett állt, ugyanúgy, ahogy a szóváltás egész ideje alatt. Havisham kisasszony ősz haja egészen lebomlott a padlóra, a hajótörést szenvedett menyegző többi roncsai közé s bizony nagyon siralmas látvány volt.

Csupa szorongás volt a szívem, ahogy odakünn a csillagfényes éjben tán egy óráig vagy még tovább is tétován járkáltam, hol az udvaron, hol az egykori sörfőzőben, hol az elpusztult kertben. Amint végre megint nekibátorodtam és bementem a szobába, Estella, meglepetésemre, már Havisham kisasszony térde mellett ült s javítgatta rajta azoknak a régi ruháknak egyikét, amelyek már csupa foszlánnyá rongyolódtak s amelyekre aztán, ha egy-egy székesegyházban jártam, az ott függő régi zászlók rongyos, fakó selymét látva, mindig vissza kellett emlékeznem. Estella meg én aztán kártyázni ültünk le, akárcsak valamikor - most persze jobban értettünk hozzá és francia játékot játszottunk -, s így mult az este és végül ágyba tértem.

Abban a különálló épületben feküdtem le, amely az udvar túlsó határán volt. Először esett meg, hogy az Elegendőség-Házában tértem éji pihenőre és az álom csak sehogy sem akart szememre szállni. Ezer Havisham kisasszony kísértett körülöttem. Ott lengtek párnám mellett jobbra is, balra is, ott az ágyam fejénél épp úgy, mint lábánál, ott az öltözőszoba félig nyitott ajtaja táján, ott az öltözőben, ott a fölöttem való szobában és ott az alattam valóban - mindenütt. Végül, midőn az éjszaka már hajnali két óra felé mászott, úgy éreztem, ágyban ezt az állapotot már nem bírom tovább s föl kell azonnal kelnem. Fölkeltem tehát, felöltöztem s átmentem az udvaron a hosszú, kőburkolatos köz felé, hogy a másik udvarra jussak s ott sétálgassak, remélve, hogy ott majd megnyugszik a lelkem. De alighogy beértem a közre, gyertyámat már el is oltottam, mert Havisham kisasszonyt pillantottam meg, aki ott imbolygott előttem a maga kísérteties módján s halkan jajgatva ment végig a közön. Követtem bizonyos távolságban s láttam, hogy fölfelé igyekszik a lépcsőn. Kezében tartótlan gyertya égett, amelyet bizonyára szobájának valamelyik karosgyertyájából vett volt ki s ebben a gyertyafényben alakja most csakugyan nem e föld lakójáéul hatott. Megállván a lépcső aljában, éreztem, mint árad felém a lakodalmas szoba dohos levegője, bár nem láttam, hogy Havisham kisasszony benyitott-e oda, de hallottam, mint jár-kel ott s hogy aztán átmegy a saját szobájába, majd pedig vissza onnan az elsőbe, közben pedig halkan mindegyre jajgatott. Kisvártatva megkíséreltem a sötétségben, hogy kijussak, hol előre, hol hátra botorkáltam, de nem bírtam szabadulni előbb, csak amikor már a pitymallat első derengése beszűrődött s megmutatta, merre tapogatódzzék kezem. Mindaddig, valahányszor a lépcső aljához közeledtem, hallanom kellett lépéseit, látnom gyertyavilágának ide-oda vándorlását és hallgatnom a szüntelen halk jajgatást.

Másnap aztán elutaztunk s közte és Estella közt sem addig, sem későbbi látogatásaink alkalmával többé nem újult ki az egyenetlenkedés; pedig ily alkalom, jól emlékszem, még jó sokszor ismétlődött. Nem is változott Havisham kisasszony megszokott viselkedése Estella irányában semmiképen, legföljebb mintha valami félős fajta kíméletesség vegyült volna, úgy rémlett nekem, régi sajátosságaiba.

Lehetetlen tovább írnom életem könyvét, mielőtt erre a lapra Bentley Drummle nevét rá nem jegyzem; máskülönben nagyon örülnék, ha enélkül folytathatnám.

Bizonyos alkalommal, midőn a Pintyek gyülekezete javában mulatott s a kölcsönös egyetértés előmozdítása éppen azon a szokásos úton haladt, hogy egyik sem értett egyet a másikkal, az elnöklő Pinty csendre intette a Berket, mivelhogy Drummle úr még nem köszöntötte föl a szíve hölgyét, amit, hogy a társaság szentséges szabályai értelmében megtegyen, ezen a napon kerül rá a sor. Énnekem úgy rémlett, hogy Drummle különös, csúf módon sandít rám, miközben a borospalackok körbe jártak; mivel azonban egyáltalában nem rajongtunk egymásért, különösebb jelentőséget nem tulajdonítottam a pillantásának. De mekkora volt aztán elámulá-

som s megbotránkozásom, midőn Drummle e társaságot arra szólította fel, hogy ezt kiáltsuk vele: „Éljen Estella!”

- Estella, még pedig a vezetékneve szerint? - szóltam közbe.

- Semmi közöd hozzá - válaszolt Drummle.

- Estella, még pedig a lakóhelye szerint? - folytattam a firtatást. - Ezt kötelességed megmondani. - Aminthogy Pinty létére ez csakugyan kötelessége volt.

- Richmondi hölgy, uraim - mondta Drummle oly módon, mintha nem is hederítene rám - és páratlan szépség!

- No hiszen épp ez tudhat sokat páratlan szépségekről, ez a közönséges, otromba hülye! - súgtam oda Herbertnek.

- Ismerem azt a hölgyet - mondta Herbert átszólva az asztal túlsó felére, amint a pohárköszöntős éljenzés elhangzott.

- Valóban, te is? - mondta Drummle.

- És ugyanúgy, én is - vágtam közbe és arcom tűzbe borult.

- Valóban, te is? - mondta Drummle. - Ó, egek!

Ez volt az egyetlen visszavágás - poháron, vagy tányéron kívül -, amivel ez a nyomorult teremtés ily esetekben válaszolni tudott; de én annyira megdühödtem ezen is, mintha, Isten tudja, micsoda fullánkos mondás lett volna, felálltam s kijelentettem, valóban rávall ennek a tisztelt Pintynek a szemtelenségére, hogy idejön ebbe a Berekbe - ezt a kifejezést: „Idejönni ebbe a Berekbe”, mink általában bizonyos ünnepélyes szólásformául szoktuk volt alkalmazni beszédeinkben - idejön ebbe a Berekbe és szíve hölgyéül mer felköszönteni oly leányt, akit egyáltalában nem is ismer. Drummle úr ekkor felpattant ültéből s azt kérdezte, mit akarok ezzel mondani. Erre pedig én azzal a végső kijelentéssel válaszoltam, hogy remélem, tudja, hol vagyok található.

Vajjon lehetséges-e bármely kereszténi érzelmű országban is ilyesmit vérontás nélkül elintézni, oly kérdés volt, amelyről a Pintyek véleménye megoszlott. Vitájuk pedig oly élénkké tüzesedett, hogy a kölcsönös érvelések során legalább is hat tiszteletreméltó Pinty mondta másik hatnak, hogy ezek remélhetőleg tudják, ők hol találhatók. Végül is úgy határozott a Berek (mert hiszen becsületbíróság is volt), hogy amennyiben Drummle úr az illető hölgytől oly igazolást hoz, bármi csekélyet is, amelyből kitűnik, hogy csakugyan van szerencséje e hölgy ismerősei sorába tartozni, Pip úrnak úgy is mint úri embernek, úgy is mint Pintynek sajnálkozását kell majd kifejeznie „hevessége miatt, amelyre elragadtatta magát”. A bizonyság előterjesztésére a Berek a legközelebbi napot tűzte ki (bizonyára azért, hogy becsületünk jégre tetten, nagyobb késedelem esetén valahogy meg ne náthásodjék), másnap pedig Drummle udvarias kis nyilatkozatot hozott Estellától, amelyben ez közli, hogy több ízben is szerencséje volt már táncolni Drummle úrral. Így aztán nem maradt más kötelességem: sajnálatomat kellett kifejeznem „hevességem miatt, amelyre elragadtattam magamat” és egyáltalában elvetnem azt a gondolatot, mint teljesen tarthatatlant, hogy valahol található vagyok. Drummle meg én ezek után leültünk szemközt egymással s jó egy óra hosszat lihegtünk egymásra, miközben a Berek a legkülönbözőbb ellentmondások özönébe keveredve vitázott, míg végül elhangzott a megállapítás, hogy a kölcsönös egyetértés ügyét ismét bámulatos mértékben sikerült előmozdítani.

Könnyű mindezt elbeszélnem, de bizony nem volt könnyű végigszenvednem. Megközelíthetőleg sem írhatom le gyötrelmemet, amelybe az a gondolat döntött, hogy Estella még csak a legcsekélyebb mértékben is kegyére méltasson efféle ocsmány, otromba, mogorva fickót, aki

a többi fiatalemberhez képest oly alacsonyrendű. Még ma is azt hiszem, csak annak a tiszta tüzű föllángolásomnak tulajdonítható, amelyre engem Estella iránt érzett szerelmem hódolata s önzetlensége gyujtott, hogy nem bírtam elviselni azt a gondolatot, mint is barátkozhatik Estella efféle kutyaházival. Kétségtelen, hogy boldogtalan lettem volna akkor is, ha bárkit méltat így kegyére; de valami hozzá méltó ember ily szerencséje másfajta és másfokú neki-búsulásra keserített volna.

Könnyű volt észrevennem és észre is vettem igen hamar, hogy Drummle mindinkább követni kezdi s hogy ő ezt megengedi neki. Drummle nemsokára mindenütt a közelében volt s ez a fickó meg én Estella környezetében mindennap találkoztunk. Drummle állhatatosan meg-maradt ebben a szokásában, valami különös nehézkes módon s Estella meghagyta benne, még pedig oly bánásmód révén, hogy hol biztatgatta, hol elcsüggesztette, hol majdnem hízelgett neki, hol nyilvános megvetéssel sujtotta, hol nagyon is határozottan pajtáskodott vele, hol pedig szinte úgy nézett rá, mintha nem ismerné.

A pók, ahogy Jaggers úr elnevezte volt Drummle-t, megszokta, hogy mindig lesben húzódjék meg és fajtájának türelmével győzte ezt. Aztán meg a buták merészségével bízott ez a fickó a pénze és a családfája varázsában s ez a bizakodása jó szolgálatot tett neki, mert csaknem pótolta a tudatosságot és a határozott célkitűzést. Ily módon a pók, konokul figyelgetvén Estellá-t, sok csillogóbb legyecskét nem vett észre s gyakran föl is gombolyította szálát, hogy csak a kellő időben ereszkedjék alá.

Egy családi táncmulatságon (akkoriban mindenfelé voltak ily táncmulatságok), ahol Estella az összes többi szépségeket túlragyogta, ez az otromba Drummle oly feltűnően forgolódott körülötte s ő ezt oly türelmesen engedte meg, hogy elhatároztam, beszélek róla Estellá-val. Megragadtam a legelső alkalmat, amikor arra várakozván, hogy Brandleyné hazaviszi már, ott ült az egyik virágos sarokban indulásra készen. Én amúgy is hozzátartoztam, mert rendszerint elkísértem ily mulatságokra s aztán haza is.

- Fáradt, Estella?

- Kissé, Pip.

- Bizony az lehetne.

- Mondja inkább, hogy nem volna szabad fáradtnak lennem; hiszen levelet kell még írnom az Elegendőség-Házába, mielőtt aludni megyek.

- Persze, hírt kell adnia mai diadaláról? - kérdeztem. - Csakhogy biz ez meglehetősen szegényes diadal, Estella.

- Mit gondol? Semmit sem tudok olyasmiről, hogy nekem diadalom lett volna itt.

- Estella - mondtam -, ugyan nézzen csak oda a túlsó sarokba, micsoda gyönyörűséges látvány az a fickó, aki erre mifelénk tekintget.

- Minek nézzek oda - mondta Estella és ahelyett, hogy Drummle-ra nézett volna, rám szegezte szemét -, mért volna oly gyönyörűséges látvány az a fickó ott abban a sarokban, vagy - hogy a maga szavait alkalmazzam - mi látnivalóm volna nekem rajta?

- Valóban, éppen ez az, amit kérdezni szeretnék magától - mondtam -, mert hiszen ez a fickó egész este körülrajongta magát.

- Molyok és egyéb fránya rovarok - mondta Estella Drummle felé pillantva - mindig körül szokták rajongani a gyertyalángot. Tehet-e arról a gyertyaláng?

- A gyertyaláng nem - válaszoltam -, de Estella vajjon nem tehetne-e erről?

- Nos! - mondta nevetve, pillanatnyi tünődés után. - Talán. Ha éppen úgy tetszik magának.

- De Estella, hallgassa meg, amit mondok. Nagyon elszomorít engem, hogy maga ezt az oly általánosan lenézett embert, ezt a Drummle-t úgy felbátorítja. Hiszen tudja, hogy Drummle-t mindenki lenézi.

- Nos? - mondta Estella.

- Tudja, hogy Drummle-nak a lelke is épp oly undok, amilyen a külseje. Hogy Drummle mily zsémbes, mogorva, ostoba fickó.

- Nos? - mondta Estella.

- Tudja, hogy Drummle-nak egyebe sincs, csak valamelyes pénze, meg üresfejű őseinek az a nevetséges névsora; nemde, ezt csak tudja?

- Nos? - mondta Estella megint és valahányszor ezt a szót megismételte, mind tágabbra és tágabbra nyilt bájos szeme.

Hogy átsegítsem ennek az egytagú szónak a nehézségein, magam is rákaptam erre a szóra és nyomatékosan utána mondva azt, így szóltam:

- Nos! Ez hát az a fonákság, ami engem annyira elszomorít.

Ha azt hihettem volna, hogy Drummle-t azért tünteti ki, mert engem - engem el akar szomorítani, bizonyosan könnyebb szívvel tűröm e sorsot; de hát ő a megszokott módján engem oly egyáltalán nem vett számba, hogy ilyesmit pillanatig sem hihettem.

- Pip - mondta Estella végigbarangoltatva tekintetét a termen -, ne dőréskedjék az én viselkedésem miatt, az ugyan ne hasson magára így. Hadd hasson az csak másokra ily bolondítón és lehet, hogy éppen azért viselkedem úgy. Szóra sem érdemes.

- Dehogy nem - mondtam -, én bizony nem bírom elviselni, hogy az emberek azt mondogassák magáról, lám, hogyan pazarolja kedvességét, báját egy afféle igazi fajankóra, akinél ocsmányabb az egész világon nincsen.

- Én el bírom viselni - mondta Estella.

- Ó, ne legyen oly büszke, Estella, és oly hajthatatlan.

- Ejnye, büszkének és hajthatatlannak mond engem ez a jó fiú, ahogy most lélekzik egyet - szólt Estella, ámultan csapva össze a kezét -, az előző lélekzete pillanatában pedig azt vetette szememre, hogy egy fajankóhoz ereszkedem le.

- Egészen kétségtelen, hogy ezt cselekszi - mondtam kissé heveskedőn -, hiszen láttam, mint ajándékozta meg azt a fajankót ma este olyan pillantásokkal, amilyenekkel soha engem meg nem ajándékozott.

- Talán bizony azt kívánja - mondta Estella s hirtelen határozott, komoly, szinte haragos pillantással nézve rám -, hogy magát ámítgassam és magát ejtsem tőrbe?

- Hát őt ámítgatja, őt tőrbe ejti, Estella?

- Őt is, másokat is - mindnyájukat a maga kivételével. Jön Brandleyné. Nem mondok többet.

Most pedig, miután ezt a fejezetet annak a vonatkozásnak szenteltem, amely annyira eltöltötte szívemet és annyi-annyi fájdalmat okozott nekem oly régóta már, hadd térek rá, most már akadálytalanul, arra az eseményre, amely még nagyobb ideje lebegett már fölöttem; arra az eseményre, amely már akkor készítődött elő, amikor nem is sejtettem még, hogy bizonyos Estella van a világon, még azokban a napokban, amikor az ő gyermek értelmének Havisham kisasszony elhervadt keze az első torzításokat adta meg.

A napkeleti mese nagy nehéz kőlapját, amelynek az volt a rendeltetése, hogy a győzelmi mámor órájában a mennyezetről alázuhanjon a dícságyra, nagy-lassan faragták ki a kőbányából, az alagutat, amelyen a kőlapot tartó kötélnek végig kellett feszülnie, nagy-lassan vájták sok-sok mérföldnyi sziklatalajba, aztán nagy-lassan fölhúzták s beleillesztették a mennyezetbe a kőlapot, ráerősítvén s a sok mérföldnyi alagúton kifeszítvén a kötelet a nagy vasgyűrűig. Miután mindez nagy fáradsággal elkészült s eljött a nagy óra, a szultánt az éj halotti csöndjében fölébresztették, az éles baltát, amellyel a kötelet a nagy gyűrűről le kellett vágnia, kezébe adták, ő rávágott, a kötél kettészakadt, szertepattant és a mennyezet lezuhant. Így volt az én esetem is; minden munka, közeli és távoli, ami a végső célhoz segített volna, elvégződött s egyetlen pillanat, a bárd lecsapott és az én erősségem mennyezete rommá omlott fölöttem.

TIZEDIK FEJEZET.

Huszonhárom éves voltam. Egyetlen szót sem hallottam még olyat, amely várnivalómról felvilágosított volna; huszonharmadik születésnapom óta pedig már csaknem egy hét telt el. A Barnard-szállóból már több mint egy éve elköltöztünk volt s most a Temple-ben laktunk. Szállásunk lenn a Gardencourt-ban volt, a folyó partján.

Pocket úr meg én, ami egymáshoz való vonatkozásunk eredeti mivoltát illeti, már jóideje megváltunk egymástól, de azért tovább is mindig a legbarátságosabban érintkeztünk egymással. Még semmiféle pályára sem tudtam ugyan rászánni magamat - ami, azt hiszem, anyagi eszközeim bizonytalanságának és elégtelenségének tulajdonítható -, mégis nagy kedvem telt a folytonos tanulgatásban és mindennap bizonyos órákat rendszeres tanulással töltöttem. Herbert-nek az az ügye szép nyugodtan haladt a maga kifejlődése útján, én pedig még mindig ugyanoly állapotban éltem, ahogy azoknak az eseményeknek idején, amelyekkel történetem előző fejezete végződött.

Herbert-et üzleti ügyei Marseille-be szólították. Magamra maradtam és az egyedülvalóság nyomasztó érzése szállt meg. Leverten és gondokkal terhelten, mindig abban reménykedve, hogy a holnap vagy a jövő hét végrevalahára szemem elé tárja majd utamat és ebben a reményemben mindig csalódva, nagyon kínos volt barátom vidám arcát s kedves társalkodását nélkülöznöm.

Átkozott idő járta; szeles és nedves, szeles és nedves; és sár, sár, sár, bokáig érő az utcák során. Napról-napra végtelen, nehéz takarók borultak London fölé keletről s egyre újabb és újabb felhőzet áradt, mintha felhők és szelek örökkévalósága tanyázna ott keleten. A szélrohamok oly hatalmasak voltak, hogy városszerte a magasabb épületekről letépték a bádogtetőzetet, a vidéken fákat csavartak ki gyökerestül és szélmalmok szárnyait roncsolták el, a tengerpartról pedig hajótörések és emberhalál gyászos híre érkezett. A szél dühöngését vad záporok kísérték s az a nap, amely éppen esteledőre hanyatlott már, midőn olvasnivalómhoz leültem, a legrosszabb volt valamennyi közül.

A Temple-ben azóta sok minden megváltozott, most már nem oly magányos hangulatú az a környék, amilyen akkor volt s a folyó felől támadó szeleknek sem oly kiszolgáltatottja már. Mink a part utolsó házának legfelső emeletén laktunk s a szélvihar, amely szüntelen arra nyargalt, úgy rengette a házat ezen az éjszakán, mintha ágyúlövések ereje vagy a tenger hullámverése rázta volna. Mikor aztán a zápor is megeredt s csapkodni kezdte az ablakokat, bízvást azt gondolhattam volna, amint megzörrenésükkor odapillantottam, hogy fergeteg ostromát álló világítótoronyban vagyok. A kályha füstje minduntalan visszacihelődött a kürtőn, mintha nem bírná rászánni magát, hogy ily éjszakán kiszálljon a szabadba s amikor ajtóinkat kitártam s lepillantottam a lépcsőházba, láttam, hogy a lépcsőház lámpái eloltódtak; amikor pedig kezemet szemem fölé ernyőzve, kinézegettem a fekete ablakokon (arról, hogy ily szélvészben és esőben ablakot nyissak még akármily szűk résnyire is, szó sem lehetett), láttam, hogy az udvar lámpái is eloltódtak már, s hogy a hidakon és a part mentén égők mint reszketnek a szélben s a folyó bárkáin parázsló tüzek mint surrannak tova, mintha vörösen izzó foltokat táncoltatna a szél.

Órám előttem ketyegett az asztalon, úgy olvasgattam azzal a szándékkal, hogy tizenegy órakor becsukom könyvemet. Amikor aztán becsuktam, a Szent-Pál-templom harangja s a City sok más templomáé - néhány előbb, néhány egyszerre, néhány pedig utóbb - elkongatta ezt az órát! Hangjuk sajátságos módon megtört a szélben s én csak hallgatództam s épp azon tünődtem, mint ostromolja s tépi a szél e hangokat, midőn toppanások neszét hallottam a lépcső felől.

Hogy micsoda ideges dőreség okozta megrezzennem és e toppanások hallatán az én halott néném lépéseire gondolnom, titok marad. Az egész csak pillanatig tartott s én tovább hallgatództam és aztán úgy hallottam, hogy valaki a lépcsőn fölfelé jövet meg-megbotlik. Mivel eszembe jutott, hogy a lépcsőház lámpáit a szél eloltotta volt, fogtam a kis talpas lámpámat s kimentem a lépcső korlátjáig. Akárki volt is odalenn, megállt, amint lámpámat megpillantotta, mert hirtelen minden elcsöndesedett.

- Van odalenn valaki? - kérdeztem és lepillantottam.

- Van - szólt fel a sötétségből egy hang.

- Melyik emeletre akar feljönni?

- A legfősőre. Pip úrho.

- Én vagyok az. Csak nincs valami baj?

- Nincs baj - hangzott a válasz s emberem följebb jött.

Lámpámat a lépcső korlátján túl kifelé tartottam s az ember lassankint belekerült a lámpa fényének körébe. A lámpa ernyős volt, olvasáshoz való, fényköre tehát szűk s így emberem csak pillanatra került bele, aztán megint kifordult belőle. Abban a pillanatban egy nekem teljesen idegen arcot láttam ott és sehogysem értettem azt a kifejezését, amellyel fölnézett rám s amely csupa meghatottság és öröm volt, amiérthogy íme láthat engem.

Lámpámat a jövevény mozgása szerint mozgatván, láttam, hogy emberemen jófajta ruha van, bár meglehetősen durva szövetű, olyan, amilyet tengeren utazók szoktak viselni. S hogy hosszú, deresszürke a haja. Hogy körülbelül hatvan éves. Hogy erős, izmos ember, akit jól bír a lába s hogy arca napbarnította, viharedzette arc. Amint az utolsó két lépcsőfokon is feljött és lámpám fénye mindkettőnket megvilágított, meghökkenő csodálkozással vettem észre, hogy felém nyujtja mind a két kezét.

- Kérem, mi dologban jött ide? - kérdeztem.

- Hogy mi dologban gyöttem ide? - ismételte meg kérdésemet. - Ah! Persze-persze. Mingyár megmondom, mi dologban gyöttem, ha megengedi.

- Bejön hozzám?

- Bemék - válaszolt -, bemék magához, fiatal úr.

Kérdésemet meglehetősen barátságtalan hangon intéztem hozzá, mert a rámismerésnek azt a sugárzó örömét, amely még mindig ott ragyogott az arcán, rossz néven vettem volt. Rossz néven azért, mert úgy látszott, olyasmit tételez föl, hogy nekem azt viszonoznom kellene. De csak bevezettem abba a szobába, amelyből imént a folyosóra jöttem s a lámpát odaállítván az asztalra, fölkértem őt most oly udvariasan, ahogy csak telt tőlem, hogy beszéljen céljairól.

Körülnézegetett, igen különös arckifejezéssel - az ámuldozó öröm oly kifejezésével, mintha valami része volna mindabban, amit megbámul - és levetette durva felsőkabátját s letette kalapjával együtt. És ekkor láttam, hogy a fejebúbja kopasz és a homloka redős, hosszú deresszürke haja csak kétoldalt a halántéka táján van még. De semmi olyast nem láttam rajta, ami személyéről fölvilágosított volna. Ellenkezőleg, még érthetetlenebbnek láttam, hogy a következő pillanatban megint csak felém nyujtja mind a két kezét.

- Mi a kívánsága? - mondtam félig-meddig olyasmit gyanítván, hogy talán nincs rendben az esze.

Tekintetét most félrefordította rólam s jobb kezével lassan végigsimított homlokán.

- Nagy csalatkozás ám ez - mondta érdes, megtört hangon -, ha az ember ojjan messziről gyön és már előre úgy örült a találkozásnak; de maga nem tehet errűl az én kudarcomrúl - és egyikünk sem tehet róla. Csak fél percet várjon türelemmel, könyörgöm.

Leült a székre, amely a tűz közelében állt és homlokát nagy, barna, erősen erezett kezébe hajtotta. Jól megnéztem ekkor s kissé meg is borzadtam tőle, de csak abban maradtam, hogy nem ismerem.

- Nincs itt senki kettőnkön kívül - kérdezte, a válla fölött oldalt sandítva - senki más?

- Ilyen kérdést, idegen létére, aki így éjnek idején jön a lakásomba, hogyan mer hozzám intézni? - mondtam.

- Helyre legény - válaszolt, bizonyos megnyugvásos gyöngédséggel bólintgatva felém, amelyet épp oly érthetetlennek találtam, amilyen bosszantónak is -, igazán örülök, hogy illyen emberré nőtt, illyen helyre legénnyé! De csak ne markoljon torkon. Bizony sajnálná aztán, hogy megtette.

Elejtettem szándékomat, amelyet imént megnevezett, mert most már ráismertem! Még most sem bírtam ugyan emlékezetemben egyetlen vonását sem fölidézni, de ráismertem! Ha az eső és a szél ekkor hirtelen eltörli az első találkozásunk óta közibénk férkőzött éveket s szerteszórja a közibénk férkőzött sok mindenféle eseményt, minket kettőnket pedig odasodor abba a temetőbe, ahol először és oly egyenlőtlen helyzetben álltunk szemközt egymással, még ily esetben sem ismerhettem volna rá jobban az én fegyencemre, mint ahogy ráismertem most, amikor karosszékemben ült a tűz előtt. Szükségtelen volt zsebéből reszelővasat vennie elő s szemem elé tartania; szükségtelen volt a kendőjét leoldania nyakáról és bekötöznie vele fejét; szükségtelen volt a két karját maga köré csapnia és didergősen végigosonnia a szobán, közben hátrasandítva, hogy vajjon ráismerek-e végre. Ráismertem én, mielőtt még egyetlen ily emlékeztető mesterkedéssel segített volna ráismernem, bár csupán pillanattal is előbb még csak nem is sejtettem ezt az azonosságot.

Visszajött oda, ahol álltam s mégegyszer felém nyujtotta mind a két kezét. Nem tudtam, mit tegyek - hiszen ámulatomban egészen elvesztettem higgadtságomat -, de bármily kelletlenül, mégis csak kezet fogtam vele. Ő nagy szeretettel szorította meg kezemet, megcsókolta és csak tovább is a magáéban tartotta.

- Nemeslelkűen cselekedtél akkor, fiam - mondta. - Nemeslelkűen, Pip! És én sohasem feledkeztem ám meg errűl!

Magatartását megváltoztatta most, mintha átkarolni készült volna, én azonban kezemet a mellére tettem s eltoltam őt magamtól.

- Megálljon! - mondtam. - Elég volt. Ha éppen hálát érez irántam, amiérthogy gyermekkoromban segítségére voltam, remélem, oly módon rótta le ezt a háláját, hogy jó útra tért. Ha azért jött ide, hogy nekem köszönetet mondjon, ezt bizony szükségtelen volt megtennie. Persze, akárhogyan talált is rám, annak az érzésének, amely idevezette, bizonyára valami jóravalóság rejlik a mélyén és én magát nem is taszítom el; de hát lássa, mindazonáltal meg kell értenie, hogy - én...

Figyelmemet hirtelen annyira megragadta annak a pillantásnak a különössége, amellyel rámnézett most, hogy a szó torkomon akadt.

- Azt mondta ippeg - szólalt meg emberem, amint már néhány pillanata némán néztünk volt egymásra -, hogy mindazonáltal meg köll értenem?

- Hogy nem óhajthatom megújítását egykori érintkezésünknek akkora idő után, ily megváltozott körülmények közepett. Örülök, hogy hihetőleg megbánta a multját s megjavult. Örülök, hogy

ezt megmondhatom magának. És örülök, hogy maga azt gondolván, megérdemlem köszönetét, eljött, hogy köszönetet mondjon nekem. De hát a mi útjaink egymástól eltérő utak, még ily esetben is. Maga pedig átázott és fáradt. Óhajt-e inni valamit, mielőtt elmegy innen?

Kendőjét lazán megint a nyakába kötötte s csak állt egy helyben s nézett rám figyelmesen, közben pedig a kendője csücskét harapdálta.

- Hát azt hiszem - válaszolt aztán s még mindig rágogatta a kendő csücskét s még mindig nézett engem -, hogy b i z o n y ó h a j t o k innya valamit (és ezt nagyon köszönöm is magának), mielőtt elmék innet.

Egy oldalt álló asztalkán mindenfélével megrakott tálca kínálkozott. A kályha közelében álló asztalra tettem s vendégemtől megkérdeztem, mit kíván inni. Megbökte az egyik palackot, nem is pillantva oda és egyetlen szót sem ejtve, én pedig némi rumot s forró vizet elegyítettem neki. Igyekeztem nyugodt, biztos kézzel végezni ezt a műveletet, de az a nézés, amellyel ő a karosszékben hátradőlve és a kendőjének hosszúra nyúzott végét még mindig a fogai között tartva - amiről nyilván megfeledkezett -, szemét rám függesztette, bizony nagyon akadályozott uralkodnom a kezemen. Amint végül odaadhattam neki a poharat, újra nagy csodálkozásba kellett esnem, látván, hogy szeme csupa könny.

Mindezideig csak álltam, mert nem akartam kétségben hagyni afelől a kívánságom felől, hogy szeretném, ha mielőbb menne már. De most meghatott ennek az embernek a meghatottsága s valami megbánásfélét kezdtem érezni.

- Remélem - mondtam és sietve töltöttem italt egy pohárba magamnak is és odahúztam a tűzhöz egy széket magam alá -, hogy imént elhangzott szavaimat nem fogja bántóknak találni. Nem volt bántó szándékom s nagyon sajnálom, ha mégis megbántottam. Szívemből kívánom, hogy szerencsés és boldog legyen.

Mikor poharamat ajkamhoz emeltem, nagy csodálkozón pillantott kendője csücskére, amely kiesett szájából, amint ezt kinyitotta, aztán felém nyujtotta kezét. Én beletettem az enyémet, ő pedig ivott most már és aztán a kabátja ujjával megdörzsölgette szemét és homlokát.

- Milyen életet él most? - kérdeztem.

- Juhtenyésztő vagyok, marhakereskedő, meg egyéb efféle odaát az újvilágban - mondta -, sok, sok ezer mérfődnyi háborgó vízen túlra vetődtem én innen.

- Remélem, jó dolga volt ott?

- Csuda jó dógom. Másoknak is, akik velem eccerre kerűtek oda, jó dóguk vót, de bizony senki ember fiának nem vót ojjan jó dóga, mint nekem. Híres is vagyok ám errűl.

- Örülök, hogy ezt hallhatom.

- Reméltem is, hogy effélét hallok majd tőled, édes fiam.

Megkísérelni sem akarván, hogy ezt a kijelentést vagy ennek hangját elértsem, oly pontra tértem át, amely épp ekkor villant eszembe.

- Azt az emberét, akit egyszer hozzám küldött, látta-e még aztán - kérdeztem -, azóta, hogy az illető a megbízását teljesítette?

- Sohasem került az többé szemem elé. És nem is volt hihető, hogy valaha még a szemem elé kerüljön.

- Az az ember híven teljesítette, amit maga rábízott, átadta nekem azt a két egyfontost. Én akkor szegény fiú voltam, hiszen tudja, és az a pénz ily szegény fiúnak egész kis vagyont

jelentett. És akárcsak magának, nekem is azóta kedvezett a szerencse, most hát engedje meg, hogy azt a pénzt visszaadjam. Valami más szegény fiút segíthet meg vele.

S kivettem erszényemet.

Figyelőn nézett rám, amint erszényemet az asztalra tettem s figyelőn nézett rám, midőn az erszény tartalmából két darab egyfontost kerestem elő. Szép új bankó volt mind a kettő, hajtásukat kisimítottam s úgy nyujtottam át őket neki. Még mindig figyelőn nézve rám, egymásra tette a két bankjegyet, aztán hosszúságukban egybehajtotta s egyet csavarintván rajtok, a lámpa fölött meggyujtotta őket s hamujokat a csemegés tálcára hullatta.

- Szabad volna-e megkérdeznem - mondta oly mosolygás kíséretében, amelyből valami bosszankodásféle ütközött ki s oly bosszankodás módján, amely mosolygásba rejtőzik -, miképen kedvezett magának a szerencse azóta, hogy együtt voltunk ott azon a puszta, zimankós láposon?

- Hogy miképen?

- Hajh-hajh!

Fenékig ürítette poharát, fölkelt s odaállt a tűz mellé, nagy, nehéz kezét rátéve a kandalló párkányára. Egyik lábát fölrakta az ellenzőrácsra, hogy megszárítgassa s megmelegítse és nedves csizmája csakhamar gőzölögni kezdett; de ő sem a csizmájára, sem a tűzbe nem nézett, hanem mindig csak merően rámszegezte szemét. Most kezdtem még csak remegni igazán.

Szólásra nyitottam ajkamat, de csak néhány szó hangtalan kiformálása után bírtam arra kényszeríteni magamat, hogy megmondjam neki, (bár ezek a szavaim sem lehettek határozottan érthetők); valaki az örököséül jelölt ki engem, nekem szánta vagyonát.

- Szabad volna-e az ijjen magamfajta féregnek megkérdeznem: mekkora vagyont? - mondta.

Remegő hangon válaszoltam:

- Nem tudom.

- Szabad volna-e az ijjen magamfajta féregnek megkérdeznem: kinek a vagyonát? - mondta.

Megint csak remegő hangon válaszoltam:

- Nem tudom.

- Kitalálom-e, kíváncsi vagyok - mondta a fegyenc -, mekkora volt a maga jövedelme azóta, hogy nagykorú lett! Mondjuk, az első szám mi volt. Ötös?

Szívem úgy kalapált, mint valami megbomlott gépezetnek az ütőszerkezete, föltápászkodtam székemről s félkezemmel nekitámaszkodva a szék karfájának, ott álltam az emberem előtt s csak néztem-néztem rá vadul.

- Lássuk most hát a gyámot - folytatta. - Mert hiszen mindenesetre kellett, hogy gyámja legyen, amíg kiskorú volt. Valami ügyvéd talán. Ennek az ügyvédnek a neve, no, mijjen betűvel is kezdődik? Nem J-vel-e vajjon?

Helyzetem egész valóságának megértése villámlobbanásként csapott le rám s e helyzet csalárdságának, veszedelmeinek, szégyenletességének s mindenfajta következményeinek rémségei oly áradatul zuhogtak lelkemre, hogy özönükben fuldoklón valósággal levegő után kellett kapkodnom.

- Mondjuk hát - folytatta emberem -, hogy annak az ügyvédnek a megbízója, akinek neve J-vel kezdődik s akinek neve talántán Jaggers, - mondjuk, hogy ez mostanában a tengeren Portsmouth-ba érkezett és ott partra szállt és magához akart jutni. „Akárhogyan talált is rám”

mondotta maga imént. Nos, helyes! Hogy én hogyan találtam rá magára? Hát írtam Portsmouthból valakinek Londonba, hogy megtudjam a maga pontos címét. Hogy ennek a valakinek mi a neve? Hát Wemmick.

Egyetlen szót sem bírtam kinyögni, még ha az életemet menthettem volna is meg vele. Félkezemmel a szék karfájára támaszkodva, másik kezemet a mellemen tartva, mert hiszen azt hittem, meg kell fulladnom, - úgy álltam ott, vadul nézve rá s végül mind a két kezemmel belekapaszkodtam a karosszékbe, mert az egész szoba forogni kezdett már velem. A szörnyű ember átkarolt, odacipelt a pamlaghoz, letett rá, nekitámasztott a pamlagpárnának, féltérdre ereszkedett előttem, miközben arcát, amelyre most már nagyon jól emlékeztem és amely borzalommal hatott rám, nagyon közel dugta az enyémhez.

- Bizony, Pip, kedves fiam, úriembert faragtam ám belőled! Én voltam az, aki megtette. Esküvel fogadtam meg akkor, hogy mihelyt egy-egy guineát keresek, az a guinea a tied legyen. Később pedig azt fogadtam meg esküvel, hogy ha nagy üzletekkel próbálhatnék szerencsét és meggazdagodnám, hát gazdaggá teszlek téged is. Keserves életet éltem, csakhogy a te életed kellemes lehessen; keményen robotoltam, csakhogy neked ne kelljen robotolnod. Bánja a kánya, kedves fiam! Talán bizony azért mondom én el mindezt most neked, hogy hálát érezz irántam? Dehogy is azért! Egészen más célból teszem; hadd tudjad meg, íme, az a meghajszolt kutya, az a szemétdombok kutyája, akinek te az életét megmentetted, ojjan magas jó sorsba emelte aztán a fejét, hogy úriemberré segíthetett valakit és ez az úriember, Pip, te vagy.

Az irtózás, amelyet ezzel az emberrel szemközt éreztem, a félelem, amely látásán megremegtetett s az iszonyodás, amellyel visszahökkentem tőle, egyik sem lehetett volna nagyobb, ha nem ő, hanem valami rettenetes fenevad bukkan elém.

- Ide nézz, Pip. Én a te második apád vagyok. Te a fiam vagy - sőt több vagy nekem, mint ami apának a fia lehet. Pénzt kuporgattam meg, csak azért, hogy hasznát vehessed. Amikor még juhászbojtárkodtam és magányos kis kunyhóban éltem és soha más ábrázatot nem láttam, csak a birkákét mindig, hogy mán szinte elfelejtettem, mijjen is az emberek ábrázata, férfiaké, nőké, hát váltig a te arcodat képzelgettem magam elé. Hejh, hányszor esett ki a kés a kezembűl, ha abban a kis kunyhóban ebédem vagy vacsorám előtt ültem s hányszor mondogattam ilyenkor: „Itt az én jó fiacskám, újra és újra nézeget engem, hogyan eszem és iszom!” Bizony nem egyszer láttalak ott így egészen határozottan magam előtt, akárcsak valamikor azon a ködös láposon. „Isten verjen meg engem” - mondtam olyankor mindig -, még pedig mindig a szabad ég alá mentem ki, hogy ezt ott mondjam el -, „ha, mihelyest szabad emberré leszek és pénzhez jutok, abból a fiúból úriembert nem neveltetek!” És megtettem. Hogy mennyire? Hát csak nézz magad köré, kedves fiam! Nézd meg ezt a lakást, a lakásodat, nem ojjan-e, akárcsak valami lordé? Ah! Versenyre kelhetsz te a lordokkal pénzköltés dolgában és lepipálhatod őket!

Fölbuzdulásában s diadala érzésében; valamint tudva, hogy félig-meddig ájultan heverek ott, észre sem vette, mint fogadom kijelentéseit. És ez volt az én egyetlen szemernyi vígasztalódásom.

- Ide nézz! - folytatta miközben órámat kihúzta zsebemből s ujjamon az egyik gyűrűt forgatni kezdte s én az érintésétől úgy megborzongtam, mintha kígyó kúszott volna rám, - aranyóra, még pedig ojjan, hogy gyönyörűség nézni; ezt nevezem aztán úriember zsebébe valónak! Hát még ez a gyémánt, csupa rubinkővel kerítetten, ezt nevezem aztán úriember ujjára valónak! Nézd csak a fehérneműdet, mijjen finom és szép! Nézd a ruhádat, lehet-e jobb ennél! És a könyveid - mondta, miközben körüljártatta szemét a szobán -, ahogy a polcokon sorakoznak százával meg százával. És olvasgatod, nemde valamennyit? Észrevettem ám, hogy ippeg olvasgathattad az egyiket, amikor én gyöttem. Ha-ha-ha! Majd olvasod őket, hangosan

énnekem, kedves fiam! S mégha talántán idegen is a nyelvük, afféle, amit én nem értek, hát ippeg ojjan büszkén hallgatom majd, mintha érteném.

Megint megfogta mindkét kezemet és odaszorította a szájához, hogy ereimben szinte megfagyott a vér.

- Te csak ne is gondujj arra, hogy beszélj, Pip - mondta, miután a kabátja ujjával újra megdörzsölgette szemét és homlokát, torkában pedig megint meghörrent az a különös berregésszerű nesz, amelyre még oly jól emlékeztem - s mindez egyre borzalmasabban hatott rám, mert emberem mindinkább elkomolyodott - nem tehetsz jobbat, mint hogyha szép csöndben maradsz kedves fiam. Hiszen te ezt a pillanatot nem lested mint én lestem, régóta, szűntelen; te nem készülődtél rá, mint én készülődtem. De hát sohasem gondútál arra, hogy én lehetek az az illető?

- Nem, nem, nem - válaszoltam. - Soha, soha!

- Nos, látod, mégis én voltam az, még pedig egyesegyedül csak én. Soha senki emberfia ebben a dologban nem volt benne, rajtam kívül meg Jaggers úron kívül.

- Senki más? - kérdeztem.

- Senki más - mondta és csodálkozó tekintetet vetett rám -, ugyan ki más lett volna még? És, kedves fiam, mijjen szemrevaló legénnyé nőttél. Van is mán bizonyára valahol valami szépséges szempár - nemde? - no nincs-e afféle szépséges szempár valahol, amejjikre nagy szívesen gondúsz?

Ó Estella, Estella!

- Hát az a szempár is a tiéd legyen, kedves fiam, pénz megszerezheti. Nem mintha ijjen úriember, amijjen te vagy, annélkül is meg nem szerezhetné; de a pénz csak hadd legyen segítségedre. Most penig hadd fejezzem be, amit mondani kezdtem neked, kedves fiam. Abbúl a kunyhóbul és abbúl a juhászbojtárságbul kivackolódtam, valami kis pénzt hagyott rám a gazdám (aki meghalt és aki szintén afféle magamfajta ember volt) és a magam urává szabadútam és attulfogva mán csak magamnak dógoztam. És mindenbe, amibe csak belekezdtem, teéretted kezdtem bele. „Csapjon az Isten nyila a dógomba - mondtam, akármibe kezdtem is bele -, ha nem őérette teszem!” Minden nagyszerűen sikerült. Bizony, hisz mondtam is mán neked, híres vagyok errűl. Az a rámmaradt pénz, meg az első néhány esztendőmnek a nyeresége volt, amit hazaküldtem Jaggers úrnak - persze a te számodra az egészet -, akkoriban, mikor aztán először járt nálad, levélbeli megbízásom szerint.

Ó, bárcsak sohse járt volna nálam! Bárcsak hagyott volna engem ott a kovácsműhelyben, - ahol, ha nem is megelégedetten, de legalább későbbi állapotomhoz képest boldogan éltem.

- Aztán meg, kedves fiam, nagy jutalmam volt, látod, úgy titokban tudnom, hogy úriembert teremtgetek. A gyarmatosok telivérei kapálhatták rám a port, ha gyalog baktattam az útjuk mentén, mit mondtam én olyankor magamban? Hát ezt mondtam: „Finomabb urat teremtek én, mint amilyen a k a r m e l y i t e k n e k a gazdája!” S ha valamelyik telepes így szólt a másikhoz: „Fegyenc volt az ebadta még csak pár évvel ezelőtt, most penig műveletlen közönséges fickó, akárhogy kedvez is neki a szerencse”, vajjon mit mondtam én olyankor? Hát csak így szóltam magamhoz: „Ha én magam nem is vagyok úriember és ha semmit sem tanultam is, de egy úriember tulajdonosa vagyok. Nektek mindegyikőtöknek van marhátok, fődetek, de melyikőtöknek van igazi, Londonban nevelt úriembere?” - Ilymódon erősítgettem magamat. És ilymódon biztatgattam egyre a lelkemet, hogy egészen bizonyosan eljön majd a napja, amikor viszontlátom majd a fiacskámat és amikor megösmertetem majd vele magamat ott az ő saját otthonában.

Kezét vállamra tette. Megborzongtam a gondolattól, hogy ezen a kézen talán vér tapad.

- Nem volt ám könnyű dolog, Pip, odahagynom azt a világrészt és biztonságos dolog sem volt. De megmaradtam a tervemen és mennél keményebb föladat volt, annál inkább megmaradtam rajta, mert hát erős volt az elhatározásom és szilárd a lelkem. Végre megtettem. Édes kedves fiam, végre hát megtettem!

Megkíséreltem rendbe szedni a gondolataimat, de oly kábult volt a fejem. Egyáltalában egyre úgy rémlett, mintha sokkal inkább a szél és az eső zúgására figyelnék, mint őrá; még ebben a pillanatban sem bírtam elválasztani az ő hangját azoknak a hangjától, pedig azoké egyre zúgott, az övé ellenben már elhallgatott.

- Hol fogsz elszállásolni engem? - kérdezte némi hallgatás után. - Mert hiszen valahol csak el kell szállásolnod, kedves fiam.

- Alvás idejére? - mondtam.

- Úgy van. Még penig hosszú és mély alvás idejére - válaszolt -, mert hiszen hányt-vetett a tenger, megköpdösött a tenger heteken-hónapokon.

- Az én barátom, bajtársam - mondtam fölkelvén a pamlagról - elutazott; az ő szobáját kell átadnom magának.

- De csak nem érkezik még haza maholnap, vagy hazaérkezik mán?

- Nem - mondtam szinte gépiesen, bármekkora erőfeszítésembe is került -, holnap még nem érkezik haza.

- Mert hát tudod, kedves fiam - mondta, és aláejtette hangját, miközben egyik hosszú ujját jelentőségesen rátette mellemre -, vigyázni kell ám!

- Hogyan érti ezt? Mire kell vigyázni?

- Teringette! Életről-halálról van szó!

- Miféle életről-halálról?

- Életfogytiglanra vittek el. És halál a büntetése annak, aki visszagyön. Nagyon sokan gyöttek vissza az utolsó esztendőkben; engem, ha elcsípnek, bizonyosan felkötnének ám.

Csak ez kellett még nekem; ez a szerencsétlen ember, miután arany és ezüst láncaival évek során szerencsétlenné terhelt engem, kockára tette életét, csakhogy eljöhessen ide hozzám és élete most az én kezemben van. Még ha szerettem volna is őt, már pedig csak irtóztam tőle, még ha a legnagyobb tisztelet és vonzódás csatolt volna is hozzá, már pedig én a legnagyobb idegenkedéssel riadoztam-huzódoztam tőle, nem lehetett volna rosszabb az állapot. Ellenkezőleg, jobb lett volna, mert az a gond, hogy őt megoltalmazzam, természetesebben és gyöngédebben fakad akkor a szívemből.

Első óvó intézkedésem az volt, hogy becsuktam az ablakok ellenzőit, világosság ne lássék kívülről s aztán elzártam gondosan az ajtókat. Amíg ezzel foglalkoztam, ő az asztalnál állt s rumot ivott és kalácsot evett; s ahogy ebben a tevékenységében láttam, hirtelen szemem előtt volt megint az én fegyencem, aki ebédjét költi el ott a láposon. Szinte úgy rémlett, hogy most mindjárt le fog hajolni s a lábán nagysietve reszelni kezdi majd a vasat.

Miután már Herbert szobájában is megfordultam s annak a lépcsőházba nyíló kijáratát elzártam, hogy csak azon a szobán legyen bejárata, amelyben az emberemmel beszélgettem volt, megkérdeztem, ágyba akar-e feküdni már. Igennel felelt, de egyben arra is kért, adjak neki egyet-mást az „úri fehérneműm”-ből, hogy reggel tisztába öltözhessék. Elhoztam a szükséges holmit, odakészítettem neki s most megint elhűlt a vér ereimben, amint megint csak megfogta mindkét kezemet, hogy jóéjszakát kívánjon.

Úgy mentem el tőle, hogy jóformán azt sem tudtam, miképen jutottam tova; megpiszkáltam a tüzet abban a szobában, ahol vele beszélgettem volt s aztán odaültem a kályha mellé, mert féltem ágyba dőlni. Úgy ültem egy órahosszat vagy tovább is oly kábultan, hogy egyáltalában még csak gondolkodni sem bírtam s csak amikor aztán már újra működni kezdett gondolkodásom, kezdtem érezni, mekkora szerencsétlenség ért s hogy hajóm, amelynek vitorláira bíztam volt magamat, mint zuzódott darabokra.

Hogy Havisham kisasszonynak valami terve van velem, íme, semmi más nem volt, csak álom; Estellá-t senki sem szánta nekem; az Elegendőség-Házában engem csak afféle célszerűségi eszköznek tekintenek, néha a kapzsi rokonság megszurkálására alkalmas tüskének, máskor valami gépszívvel fölszerelt bábnak, amelyet a női kacérság a maga gyakorlatozásai tárgyául használhat, amikor ily gyakorlatozásra más szív nem akad éppen; ezek voltak az első fájdalmak, amiket éreztem. De a leggyötrőbb s legmélyebb kínom az a tudat volt, hogy ennek a fegyencnek a mesterkedése miatt, akit, Isten tudja, miféle gaztett bűne terhel s akit ebből a lakásból, ahol most üldögélek, akármely pillanatban elhurcolhatnak, hogy az Old Bailey kapujában felkössék, Joe-t el tudtam hagyni.

Nem mentem volna én most vissza Joe-hoz, nem mentem volna én most vissza Biddy-hez, nem bírt rávenni erre semmiféle megbánás, még pedig, azt hiszem, egyszerűen azért nem, mert iránt uk tanusított viselkedésem hitványságának érzete erősebb volt minden megbánásnál. A földkerekség semmiféle bölcsesége nem adhatott volna akkora vígasztalást nekem, amilyet az ő egyszerűségükben és hűséges szeretetükben találhattam volna; de hát soha, soha, sohasem tehettem már el nem követetté azt, amit elkövettem.

A szél és a zápor zúgásában minduntalan üldözők közeledését hallottam. Két ízben is így hangzott, megesküdhettem volna rá, hogy ott kocognak, suttognak az ajtóm előtt. Ily rettegéseim közepett vagy képzelődés, vagy emlékezés révén az járt eszemben, hogy ennek az embernek az eljövetelét titokzatos intések jelezték nekem. Hogy sok-sok hete már az utcákon minduntalan találkoztam oly arcokkal, amelyeket az övéhez hasonlóknak láttam. Hogy ezek a hasonlóságok annál számosabbá szaporodtak, mennél közelebb jutott ő, a tengeren jövet, hozzám. Hogy az ő istentelen szelleme küldözte valahogy ezeket a követségeket az én szellememnek és hogy most ezen a viharos éjszakán szavának állt és íme itt van nálam.

Ezek közé a gondolatok közé aztán még az az emlékezés lopódzott be, hogy annak idején az én gyermekszemem őt afféle kétségbeesett, erőszakos embernek látta, hogy hallottam annak a másik fegyencnek az újra meg újra megismételt vádját: „meg akart ölni engem”; hogy magam is láttam, mint toporzékolt, dulakodott vadállat módjára odalenn annak az ároknak a fenekén. Ily emlékezésekből aztán kályhám tüzének rőt világosságában félig valóságul, félig álomszerűen olyasvalami rémület szállt rám, hogy bizony csöppet sem biztonságos állapot ezzel az emberrel így bezárkózottan együtt lennem e vad, magányos éjszaka kietlenségében. Ez a rémület egyre nőtt, míg csak be nem töltötte a szobát s arra nem indított, hogy fölkapjam a gyertyát s átmenjek a másik szobába s megnézzem aggasztó veszedelmemet.

Feje köré valami kendőt csavart volt, álmában az arcán elszánt, sötét kifejezés komorlott. De aludt az emberem, még pedig nagyon nyugodtan, igaz, hogy pisztoly feküdt mellette a vánkosán. Megbizonyosodván minderről, csöndesen kihúztam a kulcsot az ajtó zárának abból a nyílásából, amely az alvó felé szolgált, beledugtam a túlsó nyílásba s lecsuktam emberemet, mielőtt visszaültem a tűz elé. Lassankint lecsúsztam a székről s végül lenn feküdtem a padlón. Mikor aztán fölébredtem, pillanatra sem válván meg álmomban szerencsétlenségem érzésétől, a keleti városrész tornyain ötöt ütöttek az órák; a gyertyák kiégtek, a tűz a hamvába húnyt és a szél meg az eső a vastag, fekete sötétséget csak növelte még.

Ezzel végződik íme Pip várakozásainak második időszaka.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Szerencsém volt, hogy gondoskodnom kellett (amennyire csak tehettem) félelmes vendégem biztonságáról; ez a gondolat ugyanis, mihelyt fölébredtem, annyira elfoglalt, hogy zavargón rámtörő egyéb gondolataimat távoltartotta tőlem.

Hogy emberemet lehetetlen a saját lakásomon rejtegetnem, magától értődött. Ilyesmit nem volt szabad tennem, bármiféle kísérlet, hogy mégis megtegyem, csak gyanút keltett volna. Igaz ugyan, hogy most már afféle Bosszúálló nem állt szolgálatomban, de gondozómul szemmel tartott egy fölfortyanó természetű vénasszony és segítőtársa, valami fürge, rongyos-kócos nőszemély, akit kis hugának nevezett s bizony egyik szobánkat titkossá korlátoznom ezek elől, oly próbálkozás lett volna, amely bizonyára csak felszítja kíváncsiságukat és fecsegőkedvüket. Mindketten gyöngeszeműek voltak, amit én már jó ideje annak tulajdonítottam, hogy idült szenvedéllyel szerettek kulcslyukakon be-bekandikálni; ez a két személy pedig mindig ott settenkedett, ahol nem volt szükség rájuk; sőt ez volt egyetlen oly készségük, amelyre bizonyosan számíthatott az ember, a lopás készségén kívül. Hogy tehát titkom ne legyen előttük, elhatároztam, mihelyt jönnek reggel, közölni fogom velük, hogy nagybátyám van nálam, aki a vidékről váratlanul érkezett.

Erre az eljárásra még azokban a pillanatokban szántam rá magamat, amikor a sötétben a gyujtószerszám után tapogatództam, hogy gyertyát gyujtsak. Mivel azonban a gyujtót nem bírtam megtalálni, kénytelen voltam a kapus fülkéjébe lemenni s az éjjeli őrt megkérni, hogy jöjjön föl a lámpásával. De amikor lefelé tapogatództam a koromsötét lépcsőn, egyszerre csak belebotlottam valamibe és ez a valami egy ember volt, aki az egyik sarokban kuporgott.

Mivel ez az ember nem felelt, amikor megkérdeztem, mi dolga van itt, hanem szótlanul tovasiklott markolásom elől, elszaladtam a kapus házikójához s felszólítottam az éjjeli őrt, hogy tüstént jöjjön velem; útközben pedig elmondtam neki, micsoda meglepetés ért imént a lépcsőn. A szél még mindig változatlan erővel tombolt s lámpásunk lángját nem veszélyeztethettük azzal, hogy megkíséreljük a lépcsőház eloltott lámpáit meggyujtani rajta, hanem végigvizsgáltuk a lépcsőt az aljától egészen a legfelső fokáig, de bizony senkit sem találtunk. Eszembe villant ekkor, hogy hátha a lakásomba surrant az az ember; meggyujtottam tehát gyertyámat az éjjeli őr lámpásán, az őrt ajtóm elé állítottam és aztán összes szobáinkat, azt is, amelyikben az én borzalmas vendégem aludt, gondosan végigkutattam. Nyugodt volt minden s bizonyossá vált, hogy azokban a szobákban kívülünk senki sincs.

Nyugtalanítani kezdett engem, hogy íme leselkedett valaki lépcsőnkön s éppen ez éjjel, az év összes éjjelei közül éppen ezen; megkérdeztem tehát az őrt, akinek kis pohár italt vittem ki az ajtóba, remélve, hogy majd megnyugtató felvilágosítást kapok tőle, vajjon nyitott-e kaput olyan uraknak, akiken határozottan meglátszott, hogy esti társaságban mulattak. Az őr igennel felelt; az éjszaka folyamán más-más időben háromnak is. Az egyik a Fountain-Court-ban lakik, a másik kettő pedig ebben az utcácskában s ő látta, hogy mind a három hazament. Az egyetlen másik ember, aki abban a házban lakott, amelynek egy része a mi hajlékunk volt, már néhány héttel ezelőtt elutazott s nem érkezhetett még vissza, mert amikor a lépcsőt végigvizsgáltuk, láttuk, hogy ajtóján a pecsételés még töretlen.

- Mivelhogy az idő oly cudar ma éccaka, uram - mondta az őr, visszaadván nekem a poharat -, bizony nagyon kevesen gyüttek be a kapumon. Azon a három úriemberen kívül akit mán említettem, bizony senki más nem gyütt be, úgy emlékszem, tizenegy óra után, attúl fogva, hogy valami idegen kérdezősködött uraságod felől.

- A nagybátyám - mormogtam -, ő lehetett az.

- Beszélt hát vele az úr?

- Hogyne, ó hogyne.

- Meg a kísérőjével?

- A kísérőjével! - ismételtem meg a szót.

- Azt az embert gondolom, aki őt nyomon követte - mondta az őr. - Az az ember is, kérem, megállt, amikor ő megállt, hogy velem beszéjjen és az az ember is fölkanyarodott, amikor ő fölkanyarodott.

- Miféle ember volt az?

Az őr nem figyelte volt meg tüzetesebben; valami munkásféle lehetett, mondta; amennyire csak tud emlékezni rá, az az ember afféle földszínű ruhát meg sötét felsőkabátot viselt. Az őr persze könnyedebben ítélte meg ezt az ügyet, mint ahogy én tehettem, ami nagyon természetes is, mert hiszen neki nem volt oly oka, amilyen nekem, hogy súlyt vessen a dologra.

Mihelyt megszabadultam tőle, amit nagyon kívánatosnak éreztem, mert hiszen máskülönben messzemenő magyarázatokba kellett volna bocsátkoznom, lelkemet nagyon nyugtalanítani kezdte ennek a két körülménynek egybekapcsolódása. Külön-külön mindegyiknek nagyon ártatlan jelentősége lehetett volna, hiszen például egyik vagy másik fiatalember, ha akár a házon kívül, akár a házban vacsorázott, könnyen elkerülhette a kapus figyelmét s aztán lépcsőmön elterülhetett és elaludhatott, vagy az én névtelen vendégem hozott talán valakit, aki idevezette hozzám, de ez a két körülmény így együtt mégis csak balsejtelmekkel tölthetett el olyan embert, aki gyanakvásra és félelemre annyira hajlamos volt, amilyenné a legutóbbi néhány óra eseményei engem silányítottak.

Kályhámba tüzet élesztettem, amely betegesen halvány lánggal égett a hajnalnak ebben az órájában s aztán csakhamar elaludtam előtte. Úgy rémlett, mintha szundítva egész éjjel ott ültem volna, mikor az órák hatot ütöttek. Mivel még jó másfélórának kellett kivilágosodásig eltelnie, újra elszundítottam; de minduntalan fölébredtem, hol azért, mert semmiségeket tárgyaló, hosszadalmas beszélgetések hangzottak még fülembe, hol azért, mert mennydörgésnek rémlett a szél dörömbölése a kéményben; végül aztán mélységes álomba merültem, amelyből csak a nappal világossága ébresztett föl úgy, hogy felugrottam.

Mindezideig nem bírtam még fontolóra venni helyzetemet és még most sem bírtam. Nem volt akkora erőm, hogy ráfordíthassam figyelmemet. Iszonyúan levert és megzavarodott voltam, még pedig annyira, hogy gondolataimnak minden egybefüggése megszűnt. Ami azt a vágyamat illette, hogy valami tervet formáljak jövöm dolgában, épp úgy formálhattam volna akár egy elefántot is. Midőn az ablakok ellenzőit szétnyitottam és a zord, nyirkos reggelbe, a köröskörül ólomszürke boruba kibámultam, mikor aztán egyik szobámból a másikba ide-odavándoroltam, vagy a hidegtől remegve olykor visszaültem a kályha mellé s vártam a takarítónőmet, mindegyre az a gondolat töltött el ugyan, hogy mily szerencsétlen is vagyok, de alig tudtam, miért vagy mióta vagyok az, vagy pedig hogy a hét mely napján vettem ezt észre, vagy egyáltalában kicsoda is vagyok, micsoda is vagyok.

Végre megjött a vénasszony a hugával - az utóbbinak a feje olyan volt, hogy az ember alig különböztethette meg a seprőjétől - s mindketten nagyot csodálkoztak, megpillantván engem s a tüzet. Erre én közöltem velük, hogy éjszaka ideérkezett a nagybátyám, aki most a szomszéd szobában alszik, ők tehát ehhez képest rendezzék a reggelit. Aztán megmosakodtam s felöltöztem, miközben ők a bútorokat ide-odalökdösték és nagy port vertek; én pedig kisvártatva azon vettem észre magamat, hogy valami félig éber, félig alvó állapotban megint csak ott ülök a tűz előtt s várakozom - várom Őt -, mikor jön reggelizni már.

Nemsokára nyilt az ajtó s ő felém jött. Nem bírtam iszonyodás nélkül nézni rá s úgy rémlett, mintha nappali világításban még kellemetlenebb jelenség volna.

- Még azt sem tudom - szóltam halkan, amint a reggelire terített asztalhoz leült -, mily néven nevezzem. A házbelieknek azt mondtam, hogy nagybátyám.

- Hejes, édes fiam! Nevezz nagybátyádnak.

- Gondolom, valami fölvett nevet használt, nemde, a hajón?

- Úgy van, kedves fiam. Én ott a Provis nevet használtam.

- Tovább is ezt a nevet szándékozik használni?

- Azt-e? Nos azt, kedves fiam. Jó név az, van ojjan jó mint más... Legföljebb, ha talántán mást akarsz -

- Mi az igazi neve? - kérdeztem suttogó hangon.

- Magwitch - válaszolt ugyanoly hangon -, a keresztnevem meg Ábel.

- Mivé nevelkedett?

- Hát efféle féreggé, kedves fiam. Egészen komolyan felelt s ezt a szót oly hangon mondta, mintha valami foglalkozást jelentett volna.

- Mikor tegnap este bejött a Temple-be - mondtam és néhány pillanatra elhallgattam, hogy csöndes elámulásban meggondoljam, vajjon csakugyan még csak tegnap este történhetett-e, amit én, íme, már oly régesrég megtörténtnek érzek...

- Nos, kedves fiam?

- Amikor bejött ide a kapun és megtudakolta az őrtől, hogy merre menjen, volt valami kísérője vajjon?

- Kísérőm? Nekem? Nem, kedves fiam.

- Nem volt-e ott még valaki?

- Nem vettem észre ippeg - mondta kissé bizonytalanul -, mivelhogy ezen a hejen én nem ösmerem a dürgést. De azért, lehet, mégis volt ott valamiféle személy, igen, utánam gyött be, azt hiszem.

- Ismerik magát Londonban?

- Remélem, nem! - mondta, miközben mutatóujjával megbökte a nyakát, hogy engem elöntött a forróság s kilelt a hideg.

- Ismerték Londonban valamikor?

- Nem nagyon ismerhettek engem, kedves fiam. Én a vidéken voltam többnyire.

- Állt-e... törvény előtt... Londonban?

- Mikor? - kérdezte s éles pillantást vetett rám.

- Az utóbbi időben.

Bólintott.

- Akkor ismerkedtem meg Jaggerssel. Jaggers volt a védőm.

Már-már nyelvemen volt, hogy megkérdezzem, miért került törvény elé, de ő felkapott egy kést s belesuhintván a levegőbe, így szólt:

- És akármit követtem is el, most már lerobotoltam és mindenért megvezekeltem én!

S ezt mondván, nekilátott a reggelizésnek.

Mohón habzsolva evett, ami nagyon kellemetlen látvány volt s egyáltalában egész étkezése csupa esetlenség, falánk csemcsegés. Azóta, hogy a láposon láttam, elvesztette néhány fogát s ahogy most a falatot szájában megforgatta és fejét féloldalt fordította, hogy rágnivalóját a legerősebb zápfogai közé kaphassa, egész borzalmasságában olyan volt, mint valami éhes vén kutya. Ha lett volna még némi étvágyam, bizonyos, hogy megfosztott volna tőle s akkor is csak úgy ültem volna ott, ahogy most már szinte megrögzötten ez volt az eset: leküzdhetetlen irtózattal iszonyodva tőle komoran szüntelen csak az abroszra meresztettem szememet.

- Hát biz én jó étvágyú ember vagyok ám, édes fiam - mondta udvariaskodó mentegetődzésképen, amikor a reggelinek vége volt -, mindig is az voltam. Lett volna a szervezetem kevésbé nagy étvágyú, bizony úgy lehet, kevesebb bajba is jutok. Hasonlatosképen köll, hogy a pipám is mindig meglegyen. Amikor eleinte még juhászbojtár voltam ott a világ másik oldalán, hát bizony afféle búbánatos birkává butultam volna magam is, ha nincs pipám.

Miközben így beszélt, fölkelt az asztal mellől s kezét kurta daróckabátja belső zsebébe csusztatván, kis fekete pipát húzott ki onnan, meg egy marék vágott dohányt, azt a fajtájút, amelyiknek szerecsendohány a neve. Amint megtömte pipáját, a maradékdohányt visszatette zsebébe, mintha ez a zseb valami fiók lett volna. Aztán a csiptetővassal eleven szenet kapott föl a kályha tüzéből s rágyujtott vele, majd pedig fordult egyet a kályha előtt terülő pokrócon, úgy hogy most háttal volt a tűz felé s ebben a helyzetben mindjárt rátért kedves szokására: felém nyujtotta mindkét kezét s megfogta mindkét kezemet.

- Ez hát - mondta ide-oda lóbálva karom párját, miközben agyarára szorított pipáját füstölögtette -, ez hát az én úriemberem, akit én adtam a világnak! Az én igazi, valódi úriemberem! Hej, de jól is esik így épülnöm a látásodon, Pip. Nem kívánok én semmi egyebet, csak állhassak itt és csak nézegethesselek, kedves fiam.

Kezemet kiszabadítottam, mihelyt módját ejthettem s ekkor már úgy rémlett, mintha helyzetembe lassankint beletörődni kezdenék. Pedig hogy micsoda teremtéshez és mily erősen láncolt oda a sors, egészen érthetővé vált előttem, amióta hallanom kellett érdes hangját és látnom redős, kopasz fejét, s halántéka táján a maradék, deres szürke haját.

- Ne lássam ám az út porában gyalog járni az én úriemberemet; szenny az ő csizmájára ne tapadhasson soha! Az én úri emberemnek köll, hogy paripái legyenek, Pip! Paripái lovaglásra és paripái kocsikázásra, meg ráadásul paripái a szolgaszemélyzete számára mind lovaglás, mind kocsikázás céljából. Gyarmatosoknak lehet lovuk (mégpenig csupa fajlovuk, kérem szépen, ó, jóságos Isten!), az én londoni úriemberemnek ellenben ne legyen? Nem úgy, nem addig a'! Majd mutatunk mi nekiek különbeket is! Igaz-e, Pip?!

Zsebéből nagy vastag tárcát ráncigált elő, amely csak úgy duzzadozott a sok papirostól s amelyet emberem most az asztalra dobott.

- Van ám itt ebben a tárcában egy s más, amit érdemes elkölteni, kedves fiam. A tiéd ez! Amim csak van, az semmi sem az enyém, hanem mind a tiéd. Sohse búsulj! Van ott még, ahonnan ez gyött. Visszavándoroltam a régi hazába, hogy láthassam, miképen költi el az én úriemberem igazi úriember módján a pénzét. Ez lészen az én örömöm. Az én örömöm az lészen, hogy láthatom majd, miképen cselekszi ezt. Ti többiek penig pukkadjatok meg! - fejezte be a beszédét, körülpillantva a szobában s játékos csettenésekre csettintve ujjait -, pukkadjatok meg, parókás bírótól lefelé az utolsó porverő gyarmatosig, mert bizony különb úriembert adok én a világnak, mint amilyet a ti egész bandátok valaha is adott.

- Várjon csak! - mondtam, a félelem és az irtózat már szinte eszelős kábulatában -, másról kell beszélnem magával. Tudni akarom, mi a teendőnk. Tudni akarom, hogyan védhetném meg a veszedelmek ellen, aztán, hogy meddig kíván itt maradni és hogy mik a tervei.

- Idehallgass, Pip - mondta hirtelen megváltozott hangon és kezét a vállamra tette -, elsőben is ezt hallgassad meg. Imént én megfeledkeztem magamról. Amit mondottam, otrombaság volt; az volt - otrombaság! Idehallgass, Pip. Bocsásd meg azt nekem. Igyekszem majd, hogy többé ne mondjak otrombaságokat.

- Mindenekelőtt - szóltam szinte nyögve -, micsoda óvó gondoskodásba kezdjünk, hogy föl ne ismerjék és le ne tartóztassák.

- Nem, kedves fiam - mondta ugyanoly hangon, mint imént -, nem ez most az első. Most az otrombaságról kell beszélnünk mindenek előtt. Ha mán annyi esztendőt töltöttem el avval, hogy a világnak ijjen finom úriembert adjak, talán bizony ne tudnám, hogy ijjen úriembernek mivel tartozik az ember? Idehallgass, Pip! Otromba voltam; az voltam, - otromba! Bocsásd meg ezt nekem, kedves fiam.

Valami keservesen nevetségest éreztem a viselkedésében s ez bizonyos bosszankodó nevetésre indított, midőn kérésére válaszoltam.

- Már megbocsátottam. Az ég szerelmére, ne tegye szóvá többé.

- Jó, jó, de hát lásd, kedves fiam - állhatatoskodott -, nem azért gyöttem ojjan messziről, hogy otrombáskodjam neked. Nos és most már folytasd, kedves fiam. Azt mondottad -

- Hogyan védhetnénk meg attól a veszedelemtől, amelynek kitette magát?

- Aj, kedves fiam, az a veszedelem tulajdonképen nem is ojjan óriási. Ha csak föl nem jelent valaki, hát bánja az ördög azt a veszedelmet. Hiszen ki tud rólam itt? Csak Jaggers, csak Wemmick és csak te, kedves fiam. Ugyan hol akadna valaki, aki följelenthetne engem?

- Hátha valaki fölismeri az utcán? - mondtam elkeseredetten.

- No - válaszolt -, nem szaladgál ojjan sok efféle ember errefelé. Aztán meg az ujságokban sem szándékozom közzétenni, hogy A. M. Botany-Bai-ből visszaérkezett. És esztendők múltak el már közben és ugyan kinek vóna érdeke engem följelenteni? És mindezenfölül, Pip, idehallgass: ha százszor akkora veszedelem fenyegetett vóna is, mégis elgyöttem vóna hozzád, hogy láthassalak, azt mondom én neked.

- S meddig marad itt?

- Meddig? - válaszolt és kivette szájából a pipáját, lelógatta állát s úgy bámult rám. - Hiszen én nem menek vissza. Azért gyöttem, hogy mindétig itt maraggyak.

- S hol fog lakni? - kérdeztem. - Mit kezdjünk magával? Hol lehetne biztonságban?

- Kedves fiam - válaszolt -; jó pénzért van még elég paróka a világon, hogy az ember fölismerhetetlenné maskarázza magát és van hajpor és van pápaszem, meg szép fekete ruha, meg térdnadrág, meg egyéb mindenféle. Kimódolták azt már mások énelőttem és amit mások megcselekedtek, hát újabb mások is megcselekedhetik. Hogy hol meg hogyan lakhatnám, hát arrúl csak mondd meg a véleményedet nekem.

- Most nagyon nyugodtan beszél mindenről - mondtam -, de tegnap igen elkomolyodott ám, amikor azt állította, hogy életről-halálról van szó.

- Hát állítom is, hogy életről-halálról van szó - mondta és pipáját visszadugta a szájába -, még penig ojjan halálrul, hogy úgy kötik föl az embert nyílt uccán, nem is messze innet s bizony nagyon komoly dolog ám, hogy ezt jól megértsed s tudjad, hogy ez így van. De mit tehetünk

róla, ha már úgy áll a dolog! Itt vagyok. Most visszaszökni innet ippeg ojjan veszedelmes vóna, mint megvárni itt, hogy mi lesz, - sőt talántán még annál is veszedelmesebb. Egyébképen penig, Pip, azért vagyok itt, mert hát terád gondolva esztendők óta csak ezt tervezgettem. Ami penig azt a kérdést illeti, hogy mit merek, mit nem, hát eléggé vén jómadár vagyok én már, sok mindenféle tőrbül röppentem ki mán, amióta kinőtt a szárnyam tolla; holmi madárijesztőktül én ugyan meg nem ijedek. Ha talántán mégis halál bujt meg benne, hát sohse bánd, csak hadd gyüjjön ki belőle az a halál, majd állok elibe és majd akkor gondúkodom róla, előbb nem. Most penig hadd nézegessem meg mégeccer az én úriemberemet.

És újra megfogta kezemet s csak nézett-nézett oly különös tekintettel, ahogy az ember valami nevezetes tulajdonát szokta megcsodálón nézegetni és közben nagynyugodtan pipálgatott tovább.

Úgy véltem, legjobb lesz egészen a közelben bérelnem neki valami nyugalmas lakást, amelybe azonnal beköltözhetik, mihelyt Herbert hazatér, akit két-három nap utánra vártam. Hogy Herbert-tel a nagy titkot közölnöm kell, mint mellőzhetetlen kényszerűséget, még ha nem is veszem számításba azt a mérhetetlen vígasztalást, amit az a körülmény jelentett, hogy az egész ügyön megosztozhatom vele, - teljesen világos volt előttem. Provis úr ellenben (elhatároztam, hogy most már így fogom nevezni) egyáltalában nem így vélekedett, kijelentette, hogy azt a jogát, beleegyezik-e vagy sem Herbert beavatásába, fenntartja mindaddig, amíg nemlátja Herbert-et s nem alkothat ennek arckifejezéséről kedvező ítéletet.

- De még akkor is, kedves fiam - mondta és valami maszatos, fekete kis Új Testamentumot halászott ki a zsebéből -, előbb meghiteltetjük ám.

Ha azt mondanám, hogy az én borzalmas pártfogóm ezt a kis fekete könyvet csak azért cipelte magával világszerte, hogy az embereket végső szükség esetén meghiteltethesse, olyasmit állítanék, aminek igaz voltáról sohsem győződhettem meg teljesen, - de annyit mondhatok, hogy ahányszor csak láttam kezében ezt a könyvet, sohasem használta másra. Maga a könyv valamely törvényszékről elcsentnek látszott s Provis úr talán ennek a vonatkozásnak a tudatában s a saját ily természetű tapasztalatai alapján bizakodott e könyv erejében annyira, mintha ez az erő a bírói hatalomnak valami varázsát jelentené. Ez alkalommal, amikor ezt a könyvecskét előttem először húzta ki zsebéből, eszembe jutott, mint fogadtatott hűséget velem annakidején ott azon a temetőn s most is, előző este mint említette, hogy minden elhatározásának magamagát is mindig eskümondással szokta lekötni egyedülvalóságában.

Mivel most afféle tengerjáró különös utazóruhát viselt, amelyben olyannak látszott, mintha néhány papagáj vagy néhány darab szivar árulgatója volna, hamarosan arra fordítottam a szót, milyenfajta ruhába óhajtana átöltözni. Mint elváltoztatásra alkalmas ruhát, rendkívüli bizalommal említette a térdnadrágos öltözetet s képzeletében olyannak látta már magát, hogy efféle viseletben őt ha nem is papnak vagy fogorvosnak, de valami majdnem ilyfajta embernek fogja gondolni a világ. Nagy fáradságomba került, míg rá tudtam beszélni olyasféle ruha vállalására, amelyben leginkább valami jómódú gazdálkodónak látszanék; s megegyeztünk abban is, hogy haját rövidre fogja nyiratni és majd rizsporral gondozgatja. Végül, minthogy takarítónőm és ennek a huga még nem látták, nem fog a szemük elé lépni mindaddig, míg a ruházkodásában kívánatos változás meg nem esett.

Az ember azt hihetné, hogy könnyű dolog volt az óvatosság e kérdéseit dülőre vinni; de bizony az én kábult, hogy ne mondjam, tébolyos állapotomban mindez oly sokáig tartott, hogy délután három óra volt már, mire kimehettem a városba s hozzáláthattam az ügy elintézéséhez. Provis-nak lakásomon kellett maradnia bezártan visszaérkezésemig és semmi körülmények között sem volt szabad ajtót nyitnia.

Mivel tudtam, hogy van az Essex-utcában egy jóhírnevű bérház, amelyben bútorozott szobák kaphatók s mivel ez a ház a hátával éppen a Temple-be támaszkodott s oly közel volt, hogy ablakaimból szinte átbeszélgethettem volna, először is ebbe a házba mentem s oly szerencsével jártam ott, hogy nagybátyám, Provis úr számára mindjárt megkaphattam a második emeletet. Aztán boltról boltra vándoroltam s megvásároltam mindazt, amire Provis-nek, hogy külsejét elváltoztassa, szüksége lehetett. Elvégezvén ezt a dolgomat, befordultam, most már a saját érdekem ösztökélésén, a Little Britain felé. Jaggers úr az íróasztalánál ült, de amint belépésemkor megpillantott, tüstént felpattant s odaállt háttal a kandalló tüze elé.

- Nos, Pip - mondta -, most aztán résen legyen ám!

- Résen leszek, uram - válaszoltam, mert már útközben jól megfontoltam volt, mit fogok mondani.

- Ne hozzon ám szégyent magára - mondta Jaggers úr -, és másra se hozzon szégyent, senkire. Semmit se mondjon nekem, semmit, de semmit sem akarok tudni; kíváncsi nem vagyok.

Természetesen azonnal megértettem, hogy tudomása van emberem megérkezéséről.

- Csak arról szeretnék megbizonyosodni, Jaggers úr - szóltam -, hogy amit mondtak nekem, igaz-e. - Csöppet sem remélhettem ugyan, hogy nem igaz, de legalább hadd igazolódjék a dolog.

Jaggers úr rábólintott egyet.

- De hogyan is fejezte ki magát imént, „mondtak" valamit magának, vagy pedig „értesítették" valamiről? - kérdezte féloldalt fordítva fejét és nem énrám nézett, hanem különös, hallgatódzó módon, a padlóra. - Mert a „mondtak" élőszóbeli közlés látszatát kelthetné. Már pedig bizonyos New-South-Wales-ben lakó embertől élőszóbeli közlést aligha kaphat.

- Azt akartam mondani, hogy értesítettek, Jaggers úr.

- Helyes.

- Bizonyos Abel Magwitch nevű ember arról értesített, hogy ő az a jótevőm, akiről oly soká nem volt szabad tudnom, kicsoda.

- Ő az az ember - mondta Jaggers úr -, New-South-Wales-ben lakik.

- És egyedül csakis ő? - mondtam én.

- És egyedül csakis ő - mondta Jaggers úr.

- Nem vagyok annyira értelmetlen, hogy olyasmit gondolnék, mintha Jaggers úr az én sok mindenféle tévedésemért és helytelen következtetésemért felelős lehetne, de én mindig azt hittem, hogy Havisham kisasszony az én jótevőm.

- Jól mondja, Pip - válaszolt Jaggers úr s nagyon nyugodtan nézett rám és a mutatóujját harapdálta -, ezért én egyáltalában nem vagyok felelős.

- Mégis mindig olyan látszata volt a dolognak, uram -, mondtam s hangomon megérezhetett, mennyire fáj a szívem.

- De bizonyítéka semmi, Pip - mondta Jaggers úr, miközben rázogatta a fejét s egybekapta a kabátja két szárnyát. - Sohase vélekedjék látszat szerint, hanem mindig csak bizonyítékok alapján. Nincs jobb módszer ennél.

- Nincs több mondanivalóm - szóltam nagyot sóhajtva, miután néhány pillanatig szótlanul álltam elcsüggedésemben. - Értesülésem igazolódott, végeztem tehát.

- Mivel pedig Magwitch... ott, New-South-Wales-ben... végre föllebbentette titkolódzásának fátyolát - mondta Jaggers úr -, elismerheti most már maga is, Pip, hogy én minden alkalommal, valahányszor csak tárgyaltam magával, mily szigorúan megmaradtam a puszta tények útvonalán. Hogy a puszta tények útvonaláról én sohasem tértem le. Nemde, meggyőződött erről?

- Teljesen, uram.

- Én Magwitch-et... ezt a new-south-wales-i lakost,... amikor először írt nekem... onnan, New-South-Wales-ből... figyelmeztettem, sohasem szabad éntőlem olyasmit kívánnia, hogy letérjek a puszta tények útvonaláról. És aztán még valamire figyelmeztettem. Leveleiben, úgy rémlett, homályos célzásokkal olyasvalami szándékát árulta el, hogy magát, Pip, itt Angliában valamikor meg fogja látogatni. Közöltem vele, hogy ilyesmiről többé nem szabad hallanom; megírtam neki, nem valószínű, hogy valaha is kegyelemben részesülhetne; hogy élete fogytáig száműzték hazájából s hogy visszatérése ebbe az országba oly főbenjáró bűncselekmény, amellyel a törvény legnagyobb büntetésének tenné ki magát. Erre figyelmeztettem Magwitch-et - mondta Jaggers úr, nagyon komolyan nézve rám -, megírtam mindezt neki New-South-Wales-be. S ő bizonyára meg is fontolta intelmemet.

- Bizonyára - mondtam én.

- Wemmick közölte volt velem -, folytatta Jaggers úr, még mindig nagyon komolyan nézve rám -, hogy levelet kapott Portsmouth-ból valami gyarmatostól, akinek a neve Purvis, vagy...

- Vagy Provis - vágtam szavába.

- Vagy Provis... köszönöm, Pip. Talán Provis? Talán tudja, hogy Provis?

- Tudom - mondtam.

- Tudja hát, hogy Provis. Levelet kapott Portsmouth-ból, bizonyos Provis nevű gyarmatostól, amelyben ez a maga pontos címét tudakolja, Pip, mégpedig Magwitch megbízásából. Wemmick megküldte neki a pontos címet, mégpedig, úgy tudom, posta fordultával. Bizonyára ez a Provis közölte magával, Pip, Magwitch-nak, a new-south-walesi lakosnak azt a nyilatkozatát.

- Csakugyan ez a Provis közölte - válaszoltam.

- Nos, Isten vele, Pip - mondta Jaggers úr, felém nyujtva kezét -; örülök, hogy láthattam. Ha ír majd Magwitch-nek New-South-Wales-be, vagy Provis-tól küld üzenetet neki, legyen oly szíves, tudassa vele, hogy számlánk, a mi hosszú, nagy számlánk részletezését az igazoló mellékletekkel fölszerelten magának fogjuk rendelkezésére bocsátani, valamint a készpénzmaradékot is; mert maradt valamelyes készpénze még. Nos, Isten vele, Pip.

Kezet szorítottunk s ő nagyon komolyan nézett rám s úgy nézett mindaddig, amíg csak láthattuk egymást. Az ajtó közeléből visszapillantottam s láttam, hogy még mindig nagyon komolyan néz rám, miközben az a két undok arcmás ott a párkányon olyannak rémlett, mintha szemük héja mindenáron fel akarna vetődni s dagadt nyakuk azon erőlködnék, hogy torkukból kiszakadhasson a csodálat szava: „Ó, micsoda remek férfiú is ez a Jaggers!”

Wemmick nem volt a szobájában, de még ha ott lett volna is az íróasztalánál, nem segíthetett volna rajtam. Egyenest a Temple-be mentem vissza, ahol a rettenetes Provis-t azon leptem meg, hogy éppen rumos vizet ivott és szerecsendohányt pöfékelt, teljes biztonságban.

Másnap megérkezett mindaz a ruhanemű, amit megrendeltem s ő átöltözött. De bármit öltött is magára, az mind még kedvezőtlenebbül hatott rajta (igen elszomorodón vettem ezt észre), mint az a ruha, amelyben érkezett. Úgy gondolom, volt valami annyira egyéni sajátsága ennek az embernek, hogy azon minden elváltoztató kísérletnek meg kellett hiusulnia. Mennél

gondosabban öltöztettem és mennél finomabb ruhába öltöztettem, annál inkább hasonlított újra csak ahhoz a toprongyos szökevényhez, aki egykor ott a láposon kullogott. Ez a hatás, amely az én riadt képzeletemet megszállta, kétségtelenül nagyrészt annak a körülménynek volt tulajdonítható, hogy régi ábrázata és viselkedése növekedésem folyamán meghittebbé vált emlékezetemben; de azt hiszem, annak is, hogy az egyik lábát kissé vonszolgatta, mintha még mindig bilincs lett volna rajta és hogy tetőtől talpig, ennek az embernek egész valójában ott rémlett a fegyenc.

És egykori kunyhólakó magányos életének hatásai szintúgy meglátszottak rajta és oly elvadulttá torzították alakját, hogy a világ semmiféle ruhája sem enyhíthetett volna rajta; mindezt még az emberek körében lezajlott s utóbb megbélyegzett életének hatásai is tetézték s tetézte mindennél gonoszabbul az a tudata, hogy most újra rejtőzködnie kell. Minden szokásából, akár ült, akár állt, akár evett, akár ivott, - akár félrehúzódva, visszataszító módon, fejét válla közé süppesztve, töprengett, - akár, ha nagy csontnyelű, becsukós kését vette elő s a térdefején megtörölte és aztán az ennivalóját elvagdosta vele, - akár, ha könnyű poharakat és csészéket úgy emelt a szájához, mintha súlyos kupák lettek volna, - akár, ha nagy falatokat aprítván kenyeréből, úgy törölgette tányéráról a mártás utolsó nyomait is, számtalanszor körbe-körbe rándítva a kenyérdarabot a tányér korongján, mintha ez volna a legfőbb kötelessége s aztán még ujjait is beletörölte s végül bekapta - mindezekből a szokásaiból és ezer más apró-cseprő és megnevezésre sem érdemes esetből, a nap minden percében ki-kipattant a figyelmeztetés: ez börtönviselt ember, gonosztevő, rabszerzet, oly határozottan, amily határozott csak lehet valami.

Saját ötlete volt, hogy haját kissé berizsporozza és én ezt megengedtem neki, mivelhogy ő viszont az én kedvemért lemondott a térdnadrágról. De azt, hogy a rizspor mily hatásosan érvényesült hajában, talán semmi mással sem jellemezhetném jobban mint azzal a hasonlattal, hogy így érvényesülhet a pirosító is halott ember arcán; épp ily borzalmas látvány volt, ahogy mindaz, amit rajta elrejteni lett volna kívánatos, a leplezgetés vékony rétegén irgalmatlanul kiütközött s mintha szinte lángolva tört volna a fejebúbján elő. A hajporkísérletet alighogy megkezdtük, már abban is hagytuk s Provis aztán beérte azzal, hogy kurtára nyírottan viselte deres haját.

Szó azt meg nem mondhatja, micsoda félelmes titoknak is éreztem őt ugyanekkor. Ha esténkint karosszékében elaludt, miközben ércsomós keze görcsösen kapaszkodott bele a szék karfájába, kopasz feje pedig, amelyet mély barázdák tetováltak, előrebukottan a mellére lógott, mindennap ott üldögéltem előtte s nézegettem őt s föltevést föltevésre gondoltam el, vajjon mit is követhetett el s ráfogtam a törvénykönyvek összes bűncselekményeit, míg csak el nem fogott irtózatomban a vágy, hogy felugorjak és elmeneküljek tőle. Iszonyodásom, amellyel eltöltött, óráról órára nőtt, még pedig oly mértékben, hogy azt hiszem, menten engedtem volna ennek a vágyamnak, nem törődve azzal a sok mindennel, amit érettem tett már, sem a veszedelemmel, amelyben lebegett, bizony rávittek volna erre megpróbáltatásom első kínjai, ha nem tudtam volna, hogy Herbert-nek nemsokára haza kell érkeznie. Egyszer valóban kiugrottam ágyamból éjnek idején, hogy legrosszabb ruhámba öltözzem, mert hirtelen elhatároztam, hogy ezt az embert mindazzal, amim ezen a ruhán kívül volt, faképnél hagyom s felcsapok katonának, indiai szolgálatra.

Kötve hiszem, hogy akár valami kísértet is borzalmasabban rémíthetett volna engem ott fenn azokban a magányos szobákban azokon a hosszú estéken és hosszú éjszakákon, amelyeket szelek és záporok szüntelen tombolása vert. Kísértetet nem fenyegetett volna az a veszedelem, hogy miattam fogságba és hurokra kerülhet, már pedig az a tudat, hogy az ő esetében ez nagyon is lehetséges és az a félelem, hogy ez bármely pillanatban bekövetkezhetik, gyötrelmeimnek nem csekély ráadása volt. Ha emberem nem aludt éppen, vagy pedig mocskos

kártyáival nem játszott valami különösfajta patience-játékot - affélét, amelyet sem ezelőtt, sem ezután nem láttam s amelynek során nyeréseit olymódon jelezte, hogy nagy zsebkését bele-beleszúrta az asztalba -, ha e kétféle időtöltés valamelyikének nem hódolt, mindig azzal a kéréssel szokott volt hozzám fordulni, hogy: „ugyan olvass nekem valami külföldit, édes fiam!" S miközben aztán teljesítettem kívánságát, ott álldogált, persze egyetlen szót sem értve olvasásomból, a tűz előtt s csak nézett-nézett engem oly ember arckifejezésével, aki a világnak valami csodás ritkaságot mutat s én a szemem fölé ernyőzött kezem alól, ujjaim közén keresztül, olyannak láttam őt, mintha némajátékos figyelmeztetéssel buzdítaná a szoba bútorait, hogy vegyenek az én nagy haladásomról tudomást. A mesebeli bűvészinas, akit a saját szellemteremtménye üldözött, nem lehetett szerencsétlenebb énnálam, aki rémülten éreztem, mint üldöz engem az a teremtés, akit az én megteremtőmnek kell tekintenem s annál iszonyodóbban borzadoztam tőle, mennél inkább csodált engem és mennél gyöngédebben környékezett.

Úgy írom le mindezt, érzem, mintha ez az állapot legalább is egy évig tartott volna. Pedig alig öt napig tartott. Mivel Herbert-et vártam egyre, ki sem mertem mozdulni a lakásból, csak besötétedéskor, amikor Provis-t egy-egy kurta sétára vittem. Végre-valahára egy este, vacsora után, midőn végkép kimerülten a karosszékemben éppen elszunnyadtam - éjszakáim ugyanis igen nyugtalanok voltak, alvásomat rettenetes álmok zavarták -, fölébresztett a lépcsőről behangzó, várva-várt lépések nesze. Provis, aki szintén aludt volt, az én felszökkenésem zajára fölébredvén, támolygón egyenesedett föl s láttam, hogy a következő pillanatban már megvillan nagy zsebkése a kezében.

- Csak nyugodtan! Herbert jön - mondottam s ekkor már be is toppant Herbert s hatszáz mérföldnyi francia föld minden frissesége, üdesége vele.

- Händel, édes cimborám, hogy vagy és megint csak hogy vagy és megint csak hogy vagy? Úgy érzem, mintha teljes egy esztendőt töltöttem volna távol tőled! És valóban csak így eshetett, mert bizony elutazásom óta te nagyon megsoványodtál, megsápadtál! Händel, kedves cim... Ah! Bocsánatot kérek...

Áradozásában és kézszorítgatásában hirtelen elakadt, mert megpillantotta Provis-t, aki nagy figyelemmel nézegette őt s lassan zsebébe csúsztatván kését, másik zsebéből valami mást kezdett keresni.

- Herbert, édes barátom - mondtam és kettős ajtónkat sietve bezártam, miközben Herbert mereven, elámultan állt ott -, igazán rendkívüli meglepetés ért. Íme - vendégem.

- Rendben vagyunk, kedves fiam! - mondta Provis közelebb toppanva s aztán odafordult Herbert-hez s elébe tartotta kis fekete könyvét.

- Fogja a jobbjába. Isten tüstént holttá rogyassza, mihánst engem elárul akárhogy is. Csókolja meg eztet!

- Tedd meg, ahogy kívánja - mondtam Herbert-nek. Herbert tehát, bár bizonyos baráti bosszankodás és megrőkönyödés módján pillantott rám, teljesítette kérésemet, Provis pedig rögtön kezet fogott vele s így szólt:

- Most aztán köti ám az esküje, hisz tuggya. És soha az én eskümet, de egy szavamat se higgye, ha uraságodbul Pip nagy urat nem farag!

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Hiába kísérelném meg leírni, mennyire elámult s mennyire megdöbbent Herbert, amint ő meg én meg Provis leültünk a tűz elé s én elmondtam neki az egész titkot. Elég, ha megemlítem, hogy saját érzéseim tükröződését láttam Herbert ábrázatán s hogy ezeknek az érzéseknek a sorában nem volt utolsó az a borzalom, amellyel úgy irtóztam ettől az embertől, aki érettem annyit áldozott.

Hogy ettől az embertől teljesen elválasztottaknak érezzük magunkat, még ha nem is lett volna több mindenféle elválasztó körülmény, elegendő volt az az egy is, hogy valóságos diadalmámorban hallgatta elbeszélésemet. Azon a nyugtalanító érzésen kívül, hogy megérkezése után egy alkalommal „otrombán" viselkedett - amiről mindjárt beszélni is kezdett Herbert-nek, mihelyt én a beszámolásomat befejeztem -, még csak legcsekélyebb lehetőségét sem sejtette annak, hogy én a szerencsémen valami kivetni valót találjak. S dicsőségét, hogy urat faragott belőlem s hogy azért jött, mert látni akarja, az ő jelentős anyagi eszközei révén mint uraskodom, épp úgy vonatkoztatta rám, mint sajátmagára; s hogy ez a dicsőség nagyon kellemes mindkettőnknek s hogy ezzel mindketten bízvást büszkélkedhetünk, oly következtetése volt, amely lelkében már egészen megrögzött.

- Tudom én azt, hallgasson csak meg engem, tisztelt bajtársa Pip-nek - fordult Herbert-hez, miután már bizonyos ideje beszélgettünk -, nagyon jól tudom, hogy amióta újra itthon vagyok, eccer - ha csak fél percre is - bizony otromba voltam. Mingyárt mondtam Pipnek, tudom, hogy otromba voltam. De most ne tessen megijedni tőlem. Nem azért faragtam én urat Pip-ből és Pip nem azért fog urat faragni a jóbarátjából, hogy ne tudjam, mivel tartozik az ember ilyen úriembereknek. Te, kedves fiam, meg uraságod, Pip-nek tisztelt bajtársa, mind a ketten számíthatnak ám arra, hogy a szájamon mindig rajta lesz az úrimódiság szájkosara. Rajta volt azóta a félperc óta, amikor otrombaságra vetemedtem és rajta lesz mindig.

Herbert így szólt:

- Bizonyára, - de olyan arckifejezéssel nézett maga elé, mintha mindebben vajmi kevéssé hathatós vígasztalás rejlenék s tovább is csak ámuldozott és nyugtalankodott. Várva vártuk a pillanatot, hogy Provis majd hazaindul és magunkra hagy, de ő, úgy látszott, illetlennek gondolta, hogy minket oly hamar magunkra hagyjon s még jósokáig maradt. Éjfél volt már, mire elkísérhettem az Essex-utcába és láthattam, mint zárkózik végre saját lakásának sötét ajtaja mögé. Amint ez az ajtó becsukódott mögötte, először könnyebbült meg a szívem Provis megérkezésének estje óta.

Mivel annak az embernek a nyugtalanító emlékétől, akibe a lépcsőházban belebotlottam volt, azóta sem bírtam szabadulni, mindig körülnézegettem, valahányszor vendégemet sötétedéskor sétára vittem és sétájáról hazahoztam; s körülnézegettem most is. Bármennyire nehéz még nagy városban is mentnek maradni attól a gyanakvástól, hogy az embert megfigyelik, ha tudja a lélek, hogy efféle veszedelem fenyegetheti, mégsem bírtam elhitetni magammal, hogy a közelemben fel-feltünedezők közül bárki is törődnék az én útjaimmal. Az az egynéhány ember, aki most elhaladt mellettem, mind a maga külön útját járta és amint újra befordultam a Temple-be, az utca üres volt. Elindulásunkkor velünk senki sem jött ki a kapun és most hazatérésemkor senki sem jött be a kapun velem. Amikor a szökőkúthoz értem, láttam, hogy Provis ablaka fénylőn, békességesen világol át hozzám és amint annak a háznak a kapujában, amelyben laktunk, néhány pillanatra megálltam, hogy körülnézzek, mielőtt a lépcsőn fölmegyek, a Gardencourt épp oly csöndes volt és kihalt, akárcsak a lépcső, midőn fölmentem rajta.

Herbert tárt karral fogadott és én még sohasem éreztem annyira, mint most, hogy mekkora áldás, ha az embernek barátja van. Miután a részvét és bátorítás néhány okos szavával becézett, leültünk, hogy a nagy kérdést, mi most a teendőnk, megbeszéljük.

Mivel az a karosszék, amelyben Provis ült, még ugyanott állt, ahol azelőtt, - Provis-nak ugyanis afféle kaszárnyaszokása volt, hogy a maga izgágaságában is ugyanazon a helyen mindig ugyanazon módon forgolódjék és akár a pipájával, akár a szerecsendohányával, akár a kártyáival, akár egyéb dolgával sorra mindig ugyanazokat a műveleteket végezze, mintha valami táblázat szerint kellene mindezt megtennie, - mondom, mivel karosszéke még ugyanott állt, ahol azelőtt, Herbert önkéntelenül beleült, de már a következő pillanatban felugrott, a széket félrelökte s másikat húzott oda. Ennekutána tehát nem is kellett már közölnie velem, hogy utálja pártfogómat s a magam részéről sem kellett ily vallomásnak elhangzania. Provisról való véleményünket egyetlen szó nélkül cseréltük ki.

- Nos - szóltam Herbert-hez, amint a másik székben biztonságba helyezkedett -, mi most a teendő?

- Szegény jó Händel-em - válaszolt, megtámasztva a fejét -, sokkal kábultabb vagyok, semhogy gondolkodni tudnék.

- Ugyanúgy voltam én is, amikor a csapás ért. Valamit mégis tenni kell. Az az ember újabb nagy költekezésre készül, - lovakat akar vásárolni, fogatokat, meg mindenféle pazar drágaságot. Ebben meg kell őt akadályoznunk valahogy.

- Azt akarod mondani, hogy nem fogadhatod el?...

- Hogyan is fogadhatnám el? - kérdeztem, amint Herbert elhallgatott. - Hiszen csak gondolj arra az emberre! Csak képzeld magad elé!

Önkéntelen borzongás futott végig mindkettőnkön.

- De a legveszedelmesebb valóság, Herbert, bizony félek, alighanem az, hogy csupa jóindulattal vonzódik hozzám, nagy jóindulattal vonzódik hozzám. Hát volt-e már embernek ilyen sorsa, mint nekem?

- Szegény, szegény jó Händel-em!

- Aztán meg - mondtam -, ha véget vetnék is ennek az állapotnak és soha többé egyetlen penny-t sem fogadnék el tőle, gondold meg, mennyivel tartozom már neki! Aztán meg: iszonyúan eladósodtam - ami annál iszonyúbb rám nézve, mert hiszen most már nincs semmi várnivalóm - és mivel semmiféle hivatásra nem nevelődtem, semmire sem vagyok való.

- Ugyan, ugyan, ugyan! - mondta Herbert csittítón. - Azt már csak ne mondd, hogy semmire sem vagy való.

- Vajjon mire való volnék? Csak egyet tudok s az: felcsapni katonának. S bizony már fel is csaptam volna, kedves Herbert, ha nem tartóztat az a remény, hogy a te barátságodtól és szeretetedtől tanácsot kaphatok.

Ezen a ponton természetesen megtörtem s Herbert, melegen megszorítván kezemet, természetesen nem úgy viselkedett, mintha ezt észrevette volna.

- Az mindenesetre bizonyos, kedves Händel-em - mondta kis vártatva -, hogy a katonáskodás semmi. Ha ezt a pártfogást és ezeket az előnyöket visszautasítod, azt hiszem, ezt abban a jámbor reményben tennéd, hogy valamikor megtéríted majd, amit eddig kaptál. Már pedig ennek a reménynek vajmi bizonytalan alapja volna, ha katonának állnál. Azonfelül pedig nevetséges is az ilyesmi. Hiszen már csak százezerszer jobb dolgod lehet Clarriker vállal-

kozásában, még ha ez bármennyire kicsi is. Én most már annyira vittem, hogy cégtársa leszek, hiszen tudod.

Szegény fiú! Nem is sejtette, hogy kinek a pénze révén.

- De van itt más kérdés is - mondta Herbert. - Ez az ember tudatlan, akaratos fickó, aki már régóta csügg a rögeszméjén. Sőt, úgy rémlik nekem (de lehet, tévesen ítélem meg), hogy afféle mindenre elszánt, erőszakos jellemű férfiú.

- Olyannak ismerem - válaszoltam. - Hadd mondom is el mindjárt, mily bizonyságát láttam ennek a föltevésednek.

S elbeszéltem, amit előbbi közléseimben elhallgattam volt; Magwitch tusáját a másik fegyenccel.

- Látod! - mondta Herbert. - Gondold meg ezt! Ő íme életét veszélyeztetve jön ide, hogy rögeszméjét megvalósítsa. Most pedig abban a pillanatban, hogy megvalósítaná, miután annyit fáradozott és várakozott, te egyszerűen kirántod lába alól a gyékényt, szétrombolod eszméjét s az ő egész megkuporgatott nyereségét értéktelenné teszed. Nem látod-e, mire szánhatná el magát ekkora csalódás esetén?

- Látom én azt, Herbert és álmodom arról már azóta a végzetes éj óta, hogy megérkezett. Semmi más nem rémlett lelkembe azóta oly határozottan, mint az a gondolat, hogy belerohanna a vesztébe, elfogatná magát.

- Nos, ne is vesd el ezt a gondolatot - mondta Herbert -, nagy a veszedelem, hogy megtenné. Ez az, amivel hatalmában tart íme téged, amíg Angliában van és kétségbeesésében ez volna az útja, ha elhagynád.

Annyira megdöbbentett, oly rémes volt ez a gondolat, amely már kezdettől fogva nyomasztott és ha töprengtem rajta, valósággal oly színben tüntetett fel önmagam előtt, mintha ennek az embernek már gyilkosa volnék, hogy nem bírtam nyugodtan megmaradni karosszékemben, hanem fölkeltem és föl-alá kezdtem járkálni. Megmondtam Herbert-nek, hogy még ha Provis az akarata ellenére ismerődne is föl s kerülne fogságba, úgy érezném, hogy ennek én vagyok az oka és szerencsétlen lennék, akármily ártatlanul is. Az lennék, bármekkora most az a szerencsétlenségem, hogy ő szabadlábon van és az én közelemben és bármennyire inkább szeretnék holtom napjáig a kovácsműhelyben robotolni, semhogy ily sorsra kelljen jutnom.

Csakhogy efféle lázongással nem volt elintézhető a nagy kérdés, mit kezdjünk?

- Az első s a legfontosabb tennivaló - mondta Herbert -, eltávolítanunk őt Angliából. Neked vele kell majd menned, ily módon talán rábírható, hogy útrakeljen.

- De akárhova távolítanám is el, bizonyosra vehetném-e, hogy nem fog visszatérni?

- Kedves jó Händel-em, nem bizonyos-e, hogy itt, ahol a Newgate a szomszéd utcában van, sokkal veszedelmesebb lesz a szándékaidról felvilágosítanod őt és e réven vigyázatlanná vadítanod, mint másutt akárhol? Hogy eltávolítsuk, nem volna-e célszerű talán azt a másik fegyencet vagy életének más körülményét említenünk ürügyül?

- Lám, megint csak itt a bökkenő - mondtam megállva Herbert előtt s nyitott kezemet elébe tartva, mintha tenyeremen látható volna az a bökkenő. - Én az ő életéről semmit sem tudok. Majdnem beleőrültem abba a szörnyűségbe, hogy itt ült estéről estére, hogy itt kellett őt látnom minden szerencsémmel és szerencsétlenségemmel a legszorosabb kapcsolatban s mégis csak annak a nyomorultnak ismerhettem, aki gyermekkoromban két napig rettegéssel töltötte el a lelkemet.

Herbert fölállt, karját karomba fűzte s mindketten lassan fel s alá sétálgattunk, buzgón tanulmányozva a szőnyeget.

- Händel - mondta Herbert hirtelen megállva -, teljes meggyőződéssel érzed, hogy attól az embertől nem fogadhatsz el jótéteményt, mondjad csak.

- Teljes meggyőződéssel. S tudom, te is ugyanezt éreznéd, ha az én helyemben volnál.

- És teljes meggyőződéssel érzed, hogy szakítanod kell vele?

- Herbert, hát kérdezheted még?

- De egyúttal gyöngéden félted és nagyon rendjén is van, ha úgy félted az életét, amelyet kockára tett éretted, meg kell óvnod tehát, amennyire csak lehetséges, attól a veszedelemtől, hogy eldobja magától. Akkor pedig kötelességed eltávolítani őt Angliából, mielőtt csak a kis ujjadat is mozdítanád, hogy szabadulj tőle. Mihelyt ezt a kötelességedet teljesítetted, ám szabadulj, Isten nevében, tőle s a jövődet aztán majd csak megbeszéljük még egymással, édes öregem.

Nagyon vígasztaló volt most már kezet szorítanunk és újra fel-alá sétálnunk, szót sem ejtve többé erről a tervről.

- Még csak azt mondd meg nekem, Herbert - kezdtem rá némi hallgatás után -, hogyan ejtsem módját, hogy megtudhassak valamit az élete történetéből? Én csak egyetlen módját tudom. Egyszerűen őt magát kell megkérdeznem.

- Úgy van - mondta Herbert. - Kérdezd meg, ha majd holnap együtt reggelizünk vele.

Provis ugyanis azt mondta neki, midőn jóéjszakát kívántak volt egymásnak, hogy át fog jönni hozzánk, mert együtt akar reggelizni velünk.

Megegyezvén ebben a tervben, ágyba tértünk. Vadabbnál vadabb álmokat álmodtam Provisról s bizony megerősödetlenül ébredtem; csak azért ébredtem fel, hogy újra megtaláljam azt a félelmemet, amelyet az éjszaka folyamán elvesztettem, hogy mint visszatért száműzöttre, rá fognak bukkanni. Felébredésem után pedig ezt a félelmet többé sohasem is vesztettem el.

Pontosan a meghatározott időben aztán átjött hozzánk, elővette zsebkését és leült enni. Tervet-tervre szőve jövendölgette, „hogyan fog az ő úriembere úri módon élni” és lelkemre kötötte, hogy minél előbb vegyem hasznát a pénztárcának, melyet birtokomban hagyott. A mi szobáinkat és az ő lakását csak ideiglenes szállásnak tekintette s azt tanácsolta nekem, szemeljek ki azonnal valami „urasági lakást, lóistállóval egyetemben”, olyat, hogy abban neki is jusson helye, „kis vendégszoba”, valahol a Hyde-park közelében. Amikor aztán végzett a reggelijével és kését a térdén megtörölgette, így szóltam hozzá, még pedig egyetlen szónyi előkészítés nélkül:

- Tegnap éjjel, azután, hogy maga elment, megemlítettem barátomnak azt a tusát, amiben annakidején ott a láposon a katonák találták volt magát, amikor odaérkeztünk. Emlékszik még arra?

- Hogy emlékszem-e? - mondta. - Meghiszem azt!

- Szeretnék megtudni egyet-mást arról az emberről... és magáról is. Oly különös, hogy egyikükről sem tudunk többet s hogy főként magáról nem tudunk egyebet, mint amit tegnap este elmondhattam. Vajjon nem volna-e alkalmas épp ez a mostani időnk arra, hogy többet halljunk?

- Legyen! - mondta Provis, némi fontolgatás után. - Maga, Pip-nek tisztelt bajtársa megesküdött nekem; tudja-e?

- Hogyne tudnám - válaszolt Herbert.

- És amit én most még elmondok majd, arra is, mindenre szól ám az az eskü; tudja-e?

- Teljesen egyetértek magával ebben.

- Aztán meg jól tessen meghallgatni: akármit követtem is el valamikor, lerobotoltam én azt már és megbűnhődtem érte - mondta nagyon komolyan.

- Úgy legyen.

Előhúzta kurta, fekete pipáját s már meg akarta tömni a szerecsen-dohányával, midőn a markában sötétlő dohánycsomóra pillantván, úgy látszott, olyasmit gondol, hogy a pipázás megzavarhatná elbeszélésében. Visszadugta a dohányt zsebébe, a pipáját kabátja egyik gomb-lyukába tűzte, keze párját a térde párjára lapította, néhány pillanatig komoran belebámult a tűzbe és aztán szemét mindkettőnkön végigjáratván, beszélni kezdett, elmondta a következő történetet.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Kedves fiam, meg maga, Pipnek tisztelt bajtársa! Elmesélem hát nektek az életem történetét, de nem úgy ám, ahogy nótákban meg históriáskönyvekben szokás. Hogy penig kurtán és világosan mongyam meg, mirül van szó, hát mingyár egyetlen szusszantásra elárulom: be a börtönbe, ki a börtönből, be a börtönbe, ki a börtönből, be a börtönbe, ki a börtönből. Nos, tuggyák most mán. Ez az én életem egészen odáig, amikor aztán hajóra tettek és elvittek, mingyár annak utána, hogy Pip ojjan hűséges jóbarátomúl segített rajtam.

Csinyáttak mán velem majdnem mindent, csak ippeg, hogy föl nem akasztottak még. Annyiszor kushadtam én mán becsukottan, mintha valami ezüst teáskanna lettem vóna. Toloncoltak ide, toloncoltak oda, kikergettek ebből a városból meg kikergettek abból a városból, zártak kalodába, megkorbácsoltak, üldöztek, hajszoltak. Hogy hol születtem, azt én ippeg úgy nem tudom, ahogy ti nem tuggyátok, - vagy még úgy sem talán. Az első, amit tudok magamról, az odalenn Essexben vót: répát lopogattam, hogy éhen ne vesszek. Megugrott mellőlem a jó sors - az a fránya szerzet - az az üstfóltozó - s magával vitte a tüzemet, bizony úgy hagyott, megfagyhattam vóna tőle.

Megtudtam, hogy Magwitch a nevem s hogy Abel-nek kereszteltek. Miképpen tudtam ezt meg? Hát csak úgy, ahogyan a madarak nevét is, ez pinty, az veréb, amaz meg rigó ott a bokorban. Azt gondolhattam vóna, hogy hazugság ám a nevem; de mivelhogy a madarak neve igaznak tudódott, hát elhittem, hogy az enyém is igaz.

Amennyire csak emlékszem, nem vót teremtett lélek, aki hogyha látta a fiatal Abel Magwitch-ot, s hogy ippeg ojjan kevés van rajta, mint benne, meg ne ijedt volna tőle s el ne kergette vagy be ne csukatta volna. Becsuktak, becsuktak, becsuktak annyiszor, hogy valóban ez volt az én egész nevelkedésem.

S így esett, hogy mán akkor, amikor még a világ legrongyosabb, legszánandóbb kis teremtése voltam, akit valaha is láttam (nem mintha tükörben láttam vóna magamat, mert hiszen akkor házak belsejét jóformán nem is ösmertem még), megátalkodott gazfickónak neveztek el engem.

- Ez borzalmasan megátalkodott fickó ám, - mondták ojjanoknak, akik a börtönöket látogatni szokták s akiknek elébe mindig odaállítottak.

- Mondhatjuk, egész életét börtönökben tölti ez a fickó!

És megbámulgattak, én pedig őket bámulgattam; egyikük-másikuk a fejemet méregette - inkább méregették vóna a gyomromat -, mások erkölcsnemesítő iratkákat adtak nekem, amelyeket nem bírtam elolvasni és beszédeket intéztek hozzám, amelyeket nem bírtam megérteni. Mindig az ördögöt festegették elém. De hát én ugyan mi ördögöt is kezdhettem vóna? Hiszen elvégre csak köllött valamit a gyomromba dugnom; hát nem köllött talán? Jaj, de azon veszem észre magamat, hogy kezdek otromba lenni; mán penig jól tudom, mivel tartozom tinektek. No hát, kedves Pip fiam, meg maga, Pip-nek cimborája, ne féljenek, otromba nem leszek.

Kóborolva, koldulva, tolvajkodva, dolgozva - mert hát dolgoztam is, ha akadt dolog, bárha ez ritka eset vót, hiszen gondolhattyák, ha megkérdezik maguk maguktól, hogy vajjon adtak vóna-e munkát nagykészségesen nekem jómaguk is -, hol vadorzó, hol napszámos, hol fuvaros, hol házaló, meg miegyéb, csupa ojjan foglalkozású vótam, ami semmit sem hoz a konyhára s csak szerencsétlenségbe visz, úgy nyőttem férfivá. Valami szökött katonától, akire a Vándorok Pihenője nevű útszéli lebújban akadtam rá, ahol állig burgonyába takartan feküdt, megtanultam olvasni; valami vándor óriás penig, aki egy-egy penny-ért a nevét irogatta,

megtanított írni. Akkor aztán nem kerültem már annyiszor dutyiba, de azért kulcs-vas még mindig elég kopott miattam.

Az epsomi lóversenyeken, idestova mán húsz éve annak, megismerkedtem avval az emberrel, akinek a koponyáját ezzel a piszkálóvassal, akárcsak a rákpáncélt, zúznám széjjel ennek a kályhának a sarkán, ha a gazember itt vóna. Az igazi neve Compeyson volt; és ez volt az az ember, akit én, kedves fiam, a szemed láttára, ott abban az árokban megdögönyöztem, amit is kedves bajtársadnak az igazsághoz híven elmeséltél tennap este, miután én elmentem innet.

Ez az ember úriembernek adta ki magát, ez a Compeyson, penig hát csak valami vendéglőben inaskodott valamikor s ott tanult meg egyet-mást. Símaszájú fecsegő volt s ügyesen majmolta előkelő emberek viselkedését. Aztán meg csinos pofája is volt. A nagy futtatás estéjén történt, hogy ott künn a mezőn, az egyik italos bódéban, ahol meg szoktam volt fordulni, az utamba akadt. Ő, meg még néhányan ott ültek az asztalkák táján, amikor bevetődtem; a korcsmáros penig (aki ösmert engem és aki szintén kötött versenyfogadásokat) félreszólította s így szólt hozzá:

- Azt hiszem, ez afféle ember, amijjen magának kellene.

Ezt persze énrám értette.

Compeyson éles, fürkésző pillantást vetett rám és én is jól megnéztem őt. Láttam, van órája és óraláncа és gyűrűje és nyakkendőtűje és hogy jó, fínom a ruhája.

- Úgy látszik - szólt hozzám Compeyson -, magának nem nagyon kedvez a szerencse.

- Nem bizony; sohasem is kedvezett valami nagyon, uram.

(Ippeg a kingstoni fogságombúl gyöttem, ahol csavargás mián ültem volt. Nem mintha egyébért is nem ülhettem vóna, de mán csak úgy volt az.)

- A szerencse fordúl - mondta Compeyson -, talántán megfordul a magáé is most.

Én aszondtam:

- Remélem, megeshetik. Van itt helye elég, ha fordulni akar.

- Mihez ért? - kérdezte Compeyson.

- Evéshez, iváshoz - mondtam -, ha van enni-innivalóm.

Compeyson nevetett, még egyszer ugyancsak fürkészőn nézett rám, adott öt shillinget s aszondta, másnap este gyöjjek ugyanide.

Másnap este elmentem hát Compeyson-hoz, ugyanoda és Compeyson fölfogadott segítőjének, üzlettársának. Hogy mi volt a Compeyson üzlete, amiben engem társául szegődtetett? Hát a Compeyson üzlete szélhámoskodás volt, aláírások hamisítása, lopott bankók tovacsempészése, meg egyéb efféle. Minden elképzelhető csalafintaság, amit a Compeyson feje csak kimódolhatott, még penig úgy, hogy a lába ezekbe a tőrökbe sohase akadhasson bele s amiből ő mindig csak hasznot húzhatott, másnak penig mindig csak kára lehetett, csupa ijjesmi volt a Compeyson üzlete. Nem volt ennek az embernek szíve, annyi sem, mint holmi reszelővasnak, hideg volt akár a halál, a feje pedig mondhatom, ördög feje volt.

És volt ennek a Compeyson-nak még egy embere, bizonyos Arthur nevezetű - nem a keresztnevén Arthur, hanem a vezetéknevén. Hektikás volt ez és mán olyan mint az árnyék. Ez meg Compeyson pár évvel ezelőtt jól becsaptak valami gazdag nőszeméjt s nagy csomó pénzre tettek szert; de Compeyson fogadásokat kötött és kártyázott s még a Dárius kincsét is eltékozolta vóna. Arthur tehát a végit járta s bizony kódisszegényen halt meg és csak

Compeyson felesége (akit Compeyson többnyire rugdosással becézgetett) igyekezett néha segíteni rajta, mán amennyire tehette, Compeyson senkin, semmin sem segített.

Én bizony okúlhattam vóna az Arthur esetén, de, sajnos, nem tettem; s nem is mondom, hogy valami nagyon kényesen néztem a dolgot - hiszen mi értelme lett vóna, kedves fiam, meg Pipnek cimborája? Beszegődtem hát Compeysonhoz s bizony hitvány eszközévé lettem az ő kezének, Arthur ott lakott a Compeyson házának legfőső emeletén (odaát Brentford-ban volt az) és Compeyson gondosan irogatta föl, mibe kerül a lakása meg az ellátása, hogy aztán ha mégis felgyógyulna a nyavalyás, ledógoztassa vele. Csakhogy Arthur nemsokára egészen másképp fizette meg a tartozását. Lehetett másodszor vagy harmadszor, hogy egyáltalában láttam, amikor eccer, késő este sápadtan s csakúgy a hálóköntösében berohant a Compeysonék szobájába, a haja izzadtan, csapzottan lógott az arcába s a szerencsétlen így jajgatott Compeysonné felé:

- Jaj, Sally, most igazán odafönn van ám szegény a szobámban és én nem bírok szabadulni tőle. Egészen fehérben van - mondta - és fehér virág van a hajában és szegénynek egészen elment az esze és a karján fehér inget lógat és aszondja, hogy holnap reggel öt órakor föladja rám.

Compeyson erre aszondta a nyavalyásnak:

- Ugyan, te bolond! Hát nem tudod, hogy csak eleven test járhat? Aztán meg hogyan is járhatna ott, ha sem az ajtón, sem az ablakon, sem a lépcsőn nem gyött föl?

- Nem tudom én, hogyan gyött oda - mondta Arthur és közben csak úgy rázta őt a hideg -, de ott áll a sarokban, az ágyam lába felől és egészen bolond mán. És a mellén, a meghasadt szíve fölött, - te hasítottad meg aztat, - ott vércsöppek vannak.

Compeyson hetyke nagy szájjal szokott beszélni, de tulajdonképen nagyon gyáva szerzet volt.

- Eredj föl evvel a badar nyavalyással - mondta feleségének -, te penig, Magwitch, segíts az asszonynak, cipeljétek föl az istenadtát. Megteszed.

Ő maga persze nem nyúlt hozzá.

Compeyson felesége meg én visszavezettük a beteget, belefektettük ágyába, de hát csak őrjöngött félelmesen.

- Jaj, nézzétek - kiáltozott ránk -, hogyan lebegteti felém azt a halottas inget. Nem látjátok? Nézzétek csak a szemét! - Hát nem borzasztó, borzasztó, hogy így meg köllött háborodnia? Aztán meg így kiáltozott: - Rám veti azt az inget és akkor végem! Vegyétek el tőle! Vegyétek el tőle!

És belénk kapaszkodott és beszélt ahhoz a látomásához és felelgetett néki úgy, hogy már magam is majdnem azt hittem, látom.

Compeyson felesége, aki már megszokta volt a betegét, valami italt adott neki, hogy csillapítsa lázas borzadozását és a beteg lassan-lassan megnyugodott.

- Ó, elment! Talán tán az ápolója gyött érte? - mondta.

- Az, - felelt Compeyson felesége.

- Megmondtad-e az ápolójának, hogy zárja rá az ajtót, reteszelje be?

- Meg.

- És hogy azt az undok halottas pendelyt vegye el tőle?

- Megmondtam, meg. Rendben van minden.

- Jó teremtés vagy te - mondta a beteg -, csak az Isten szent szerelméért, el ne hagyj engem, akármit csinyász is, köszönöm jóságodat.

Öléggé nyugodtan feküdt az a szegény nyomorult egészen pár perccel öt óra előttig, de akkor aztán nagyot kiáltva felrándult s így kiabált:

- Itt van, itt van újra! A karján megint ott a halottas ing! Széjjelteregeti! Most előre gyön már a sarokbul! Ide gyön az ágyamhoz. Jaj, védelmezzetek meg engem... ketten kétfelől..., hogy meg ne érinthessen vele. Hah! Most még elvétett! Ne engedjétek hozzám, mert vállamra borítja. Ne engedjétek, hogy felemeljen engem és rámhúzza! Jaj, emelget! Jaj, szorítsatok le.

És most a felsőteste mereven kissé felemelkedett és vége volt neki.

Compeyson könnyű szívvel mindkét részre nézve megváltásnak tekintette az esetet. Ő meg én nemsokára javában dolgoztunk mán, persze előbb meghiteltetett (mert ravasz ember volt ám mindig), az én saját könyvemre hiteltetett meg, erre a kis fekete könyvemre ni, amelyikre imént, édes fiam, én a barátodat hiteltettem meg.

De hogy ne túlságosan sokat beszéljek azokrul a dolgokrul, amiket Compeyson kifundált, én penig megcselekedtem - hiszen mindannak az elmondására még egész hét sem vóna elegendő -, hát egyszerűen csak aszondom nektek, édes fiam Pip, meg Pip-nek tisztelt bajtársa, hogy az a gazember engem valóságos rabszolgájává hálózott be. Mindig csak adósa voltam, mindig a markában szorult a torkom, mindig munkában és mindig veszedelemben. Nálamnál ő fiatalabb volt, de nagy volt a ravaszsága és tudott is egyetmást és túltett rajtam ezerszeresen és nem ismert irgalmat. Az én babám penig, akivel akkoriban meggyült a bajom... de csitt! Hiszen a r r u l nektek még nem is...

Zavaradottan nézegetett körül, mintha emlékezésének könyvében elvétette volna a sort, majd a tűz felé fordította arcát, két kezét a térdén széjjelterpesztette, térdéről hirtelen el is kapta, de aztán megint visszatette.

- Egyébképen fölösleges is beszélni arrul - mondta körülnézegetve ismét. - Az az idő, amit Compeyson-nál töltöttem, életem legkeservesebb ideje volt; ha ezt mondom, mindent megmondtam. De említettem-e mán, hogy törvény elé is kerültem, még penig egyedül, amikor Compeyson-nál voltam? Említettem?

Én azt válaszoltam, hogy nem.

- Hát penig ú g y v o l t - mondta -, bizony letartóztattak. Ami az ojjan letartóztatást illeti, hogy csak puszta gyanúból fogtak le, kéccer vagy háromszor esett meg az alatt a négy vagy öt év alatt, amíg ott voltam; bizonyíték nem akadt. Végül azonban engem is, Compeyson-t is, mindkettőnket nyakon csíptek, még pedig nagy bűntetten - lopott bankók miatt -, meg hát más mindenféle panasz is volt ellenünk. Compeyson ekkor aszondja nekem:

- Külön köll védekeznünk, semmi közünk egymáshoz.

És ez volt minden. En penig ojjan rettenetesen szegény voltam, hogy minden ruhámat el köllött adnom azon az egyen kívül, ami a testemen volt, mert csak úgy bírtam Jaggerst védőmül megnyerni.

Amikor a bírósági korlát elibe állítottak minket, csak akkor vettem észre, micsoda úri külseje volt annak a Compeyson-nak, micsoda fürtös haja, micsoda szép fekete ruhája meg fehér zsebkendője és hogy én micsoda toprongyos latornak látszhattam mellette. Amint a tárgyalást megnyitották és a vádiratot felolvasták, mingyár megtudtam, mijjen sulyosan nehezedik énrám minden és mijjen könnyen őrá. Mihelyt a tanuk megszólaltak a korlát előtt, megtudtam, mennyire mindig csak én voltam az, akire emlékeztek és akiről eskűvel merik vallani, hogy nem tévednek személyemben; mennyire mindig csak én voltam az, akinek kezébe a pénzt

kifizették és aki az egész gazságot intéztem és belőle hasznot húztam. Amint penig megszólalt a védelem, még világosabbá vált előttem a terv; Compeyson védője ugyanis így beszélt:

- Tisztelt elnök úr és tisztelt uraim, íme két ember áll itt színünk előtt egymás mellett, s szemünk mingyár láthatja, micsoda óriási különbség van e két ember között. Íme, az egyik, a fiatalabbik, aki jónevelésű ember és akit mindenfelé ijjennek ismernek is; és íme, a másik, az idősebbik, aki csak rosszra nevelkedett és akit mindenfelé ijjennek ismernek is. Az egyik, a fiatalabbik, azokban a vállalkozásokban ritkán vagy sohasem is volt látható és csupán gyanú szól ellene; a másik, az idősebbik, mindig csak effélékben volt látható és végül kézre is került. Kétségesnek tarthatják-e vajjon, ha csak az egyik volt benne a dologban, hogy ugyan melyik volt az; ha penig mind a ketten benne voltak, ugyan melyikük a bűnösebb?

És így tovább. És amikor egyéb jellemzésünkre került a sor, hát nem Compeyson volt-e az, aki iskolákat járt és akinek tanulótársai ijjen meg ojjan nagyállású emberek és nem ő volt-e az, akit a tanuk ebbül a társaskörbül, meg abbul a társaságbul ismertek, még penig mind csak kedvezően? És nem én vótam-e, aki ellen már előbb is indítottak vizsgálatokat és aki hegyen-völgyön minden fegyházban és börtönben jó ismerős voltam? És aztán, hogy magunk is elmondhattuk a mondanivalónkat, nem Compeyson volt-e, aki a szájuk íze szerint tudott beszélni, közben minduntalan a fehér zsebkendőjébe temetve arcát, - ah! és még versekkel is megtűzdelte a beszédét; - ellenben nem én vótam-e, aki csak ennyit tudtam mondani:

- Uraim, ez az ember itt mellettem bizony igen derék egy gazember!

És ahogy meglett az ítélet, hát nem Compeyson volt-e az, akit megkegyelmezésre ajánlottak, mert hogy jó hírnévnek örvend és csak rossz társaságba került, meg hogy kivallott rám mindent és nem vótam-e megint csak én, aki magamrul egyebet sem hallhattam, csak egyre ezt a szót: bűnös! És amikor aztán odaszóltam Compeyson-nak: Kerüljünk csak ki ebbül a tárgyalóterembül; tudom istenem, szétlapítom a pofádat! - nem Compeyson volt-e, aki a bírótól mingyár védelmet kért, amire aztán két börtönőrnek köllött kettőnk között baktatnia. Amikor penig az ítéletünket kihirdették, hát nem Compeyson volt-e, akit hét évre ítéltek s nem én voltam-e, aki tizennégyet kaptam; és nem ő, akit sajnált a bíró, mivelhogy az ijjen ember egészen jól élhetne a világon s nem én voltam-e, akit a bíró erőszakos természetű vén gonosztevőnek látott, ojjannak, hogy csak rossz végem lehet majd.

Provis igen nagy izgalomra hevült, de leküzdötte izgalmát, sóhajtott két-három fújásnyit kurtán, nyelt is kettőt, hármat és felém nyujtva kezét, így szólt engesztelő hangon:

- Nem, nem fogok otrombáskodni, édes fiam.

Annyira fölhevült, hogy előrántotta zsebkendőjét és megtörölgette benne arcát, fejét, nyakát és kezét, csak úgy bírta folytatni elbeszélését.

- Aszondtam Compeyson-nak, hogy szétlapítom a pofáját és megesküdtem, lapítsa szét Isten az enyimet, ha meg nem teszem. Ugyanegy rabhajón voltunk, de akárhogy is próbálgattam, sehogy sem bírtam hozzáférkőzni. Végül eccer hátulrul hozzáférkőztem és pofonvágtam, hogy megforduljon s én jól orron öklözhessem, de rajtacsíptek és elcsuktak. De a „fekete lyuk" azon a hajón afféle embert, aki fekete lyukakban eléggé járatos és jól tud úszni és merülgetni, nem búsíthatott valami nagyon. Kimenekültem a partra s elbujtam ott a sírok közé s ippeg javában irigyelgettem azokat, akik a hantok alatt pihennek, meg azokat, akik még fölöttük szép szabadon sétálgathatnak, amikor megláttam, először láttam ezt a fiúkámat.

Gyöngéd pillantást vetett rám, olyat, hogy majdnem újra megborzadtam tőle, bár most már nagy részvétet éreztem iránta.

- Az én kedves fiúkám révén arra a fölfedezésre jutottam, hogy Compeyson is itt van a lápo-son. Lelkemre mondom, szentül azt hiszem, hogy tőlem való rettegésében szökött meg, azt

gondolva, így biztonságba jut előlem, nem tudta, hogy én már előre mentem. Fölhajszoltam. Meglapítgattam a pofáját.

- Most penig - mondtam neki -, hogy ami legrosszabbat csak tehetek veled, megtegyem, és mert nekem úgyis mindegy, mi lesz énvelem, hát visszahurcollak a rabhajóra. És bizony, ha nem akadályoznak meg, hát odaúsztam vóna és a hajánál fogva húztam vóna magammal és átaladtam vóna őt a fedélzeten, sohsem köllött vóna ahhoz katonaság.

Természetesen mindvégig ő járt mindig jobban - hiszen ojjan jó hírnevű férfiú volt. Megugrott, aszondta, mivelhogy miattam meg a gyilkos szándékaim miatt valósággal elvesztette az eszét; büntetése egészen könnyűfajta volt. Engem vasra vertek, újra bíróság elibe állítottak és aztán életfogytiglani számkivetésre ítéltek. De hát én mégsem maradtam ott életem fogytáig, édes fiam Pip, meg Pip-nek igen tisztelt cimborája, mert íme itt vagyok.

Újra, mint előbb törölgette a verejtékét aztán lassan elővette a dohánycsomóját a zsebéből, kihúzta pipáját a kabátja gomblyukából, lassan megtömködte és pöfékelni kezdett.

- Meghalt? - kérdeztem hosszabb hallgatás után.

- Meghalt-e, kicsoda, kedves fiam?

- Compeyson.

- Az e n g e m hisz holtnak, ha ugyan él még; bizonyosra veheted! - mondta s ingerült pillantást villantott. - Egyébiránt semmit sem hallottam róla többé.

Herbert közben ceruzával ráírt valamit egy könyv borítékának belső részére. A könyvet aztán, hogy Provis pipázva és szemét a tűzbe meresztve ott állt előttünk, lassan felém tolta s én a következő közlést olvashattam:

> A fiatal Havisham neve Arthur volt. Compeyson az az ember, aki Havisham kisasszony vőlegényeképen szerepelt.

Becsuktam a könyvet, könnyed fejbólintással feleltem Herbert-nek és a könyvet félretettem; de egyikünk sem szólt, csak néztük Provis-t, aki pipázva állt a tűz előtt.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Mint is időzhettem volna most már annál a kérdésnél, hogy Provis-tól való irtózásom mennyire függ egybe Estellá-val? Mint is késlekedhettem volna még utamon csupán azért, hogy azt a lelkiállapotomat, amelyben a börtönök párájától igyekeztem megszabadulni, mielőtt Estellá-val találkozni bírtam a postakocsi állomásán, egybevessem ezzel a másik lelkiállapotommal, amelyben most elém rémlett, micsoda szakadék tátong a büszkeségében és szépségében pompázó Estella, meg a számkivetéséből visszaszökött rab között, akit rejtegetnem kellett. Utam semmivel sem lett volna símább ilyesmitől, a dolgok vége semmivel sem kedvezőbb, azon a szerencsétlenen ilyesmi nem segíthetett, a magam állapotán nem enyhíthetett.

Lelkemben Provis elbeszélésén új félelem fészkelt meg; vagy helyesebben: az a félelem, amely már eddig is rémledezett bennem, most ennek az elbeszélésnek révén határozott alakot öltött, valósággá elevenedett. Ha Compeyson él és ennek az embernek a visszatérését fölfedezi, a következmények nem lehettek előttem kétségesek. Hogy Compeyson halálos rettegéssel fél ettől az embertől, arról egyikük sem érezhetett erősebb meggyőződést az enyémnél; s hogy olyan ember, amilyennek Compeyson-t Provis leírta, csak pillanatig is késlekednék megszabadulni annyira félelmes ellenségétől, amikor erre egyszerű följelentés révén oly biztos módja van, bajosan volt hihető.

Estellá-t Provis-nak még soha egyetlen szóval sem említettem s szentül élt bennem az eltökélés, hogy soha egyetlen szóval sem fogom említeni. Herbert-nek ellenben megmondtam, hogy mielőtt külföldre utazom, mindenesetre látnom kell Estellá-t is, Havisham kisasszonyt is. Akkor mondtam ezt, mikor ketten magunkra maradtunk annak a napnak estéjén, melyen Provis az élete történetét beszélte volt el nekünk. Elhatároztam, hogy másnap Richmond-ba utazom s másnap el is utaztam.

Amint Brandley-ék házába megérkeztem, beszólították Estella komornáját, aki közölte velem, hogy Estella elutazott. Hova? Haza, Havisham kisasszonyhoz, mint rendesen. Dehogy is, mint rendesen, mondtam, hiszen sohasem utazott még oda nélkülem. Aztán megkérdeztem, mikor érkezik vissza? A felelet bizonyos titkolódzásra valló arckifejezés kíséretében hangzott el, amely csak növelte nyugtalanságomat, maga a felelet pedig abból állt, hogy Estella hihetőleg vissza fog még térni ugyan, de csak kis időre. Ebből aztán semmi egyebet sem bírtam megérteni, csak azt, hogy nem akarnak beavatni a dologba s teljesen elcsüggedten utaztam haza.

Herbert-tel újabb éjszakai tanácskozásra ülvén össze, miután Provis-t a lakására kísértem (mindig elkísértem és mindig jól körülnézegettem ilyenkor), arra az elhatározásra jutottunk, hogy a külföldi útról mindaddig nem szólunk Provisnak, amíg én Havisham kisasszonytól vissza nem érkezem. Közben Herbert is, én is, mindegyikünk külön-külön kigondolunk majd valamit, hogy miképen is közöljük a tervet Provisszal; vajjon valami afféle aggodalommal okoljuk-e meg, hogy őt itt gyanús szemmel figyelgethetik, vagy pedig egyszerűen olyasmit mondjunk, hogy én, aki még sohasem voltam külföldön, tanulmányútra szeretnék menni. Mindketten tudtuk, hogy elegendő ily kívánságomat csak megemlítenem, ő azonnal teljesítené. S teljesen egyetértettünk abban is, hogy őt mostani kockázatos helyzetében nagyobb ideig meghagynunk semmiesetre sem szabad.

Másnap elkövettem azt az aljasságot, hogy azt hazudtam, föltétlenül teljesítendő ígéret kötelez meglátogatnom Joé-t; sajnos, már minden aljasságra rá tudtam vetemedni Joé-val s az ő nevével szemközt. Provis-nak lelkére kötöttem, hogy amíg távol vagyok, nagyon, de nagyon vigyázzon magára, Herbert pedig vállalta, hogy gondoskodni fog róla és foglalkozik majd

vele, akárcsak én. Csak egy éjszakára szándékoztam elmaradni s megnyugtattam Provis-t: annak a türelmetlen vágyának kielégítése, hogy engem fokozottabb urasodás útján lásson, visszaérkezésem után azonnal megkezdődhetik. Ugyanekkor az az ötletem is támadt, s mint utóbb megtudtam, Herbert is gondolt ilyesmire, hogy Provis talán abban az esetben volna leginkább hajlandó átkelni a csatornán, ha külföldi bevásárlásra kérnénk föl, vagy egyéb effélére.

Havisham kisasszony meglátogatására ilymódon megegyengetvén az utamat, korán reggel, még mielőtt kivilágosodott, kocsira ültem s már messzire künn voltam az országúton, mire a nappal tétován és pityeregve előmászott felhőkbe és ködfoszlányokba burkolódzottan akár valami koldus. Amint aztán a szelid permetegben lezajlott utazás után megérkeztem a Kék Vadkan elé, íme kit kellett ott megpillantanom, mint jön fogpiszkálóval a szájában a fogadó kapualjából a postakocsi felé, hogy megnézze, ki érkezett: Bentley Drummle-t, senki mást!

Mivel Drummle úgy tett, mintha nem látna engem, én is úgy tettem, mintha nem látnám őt. Nagyon sánta alakoskodás volt ez mindkét részről; már csak azért is, mert hisz mindketten bementünk a kávéházba, ahol ő épp imént fejezhette be a reggelijét, én pedig mindjárt megrendeltem a magamét. Méreg volt itt látnom őt ebben a városban, mert hiszen jól tudhattam, miért van itt.

Úgy téve, mintha buzgón olvasnám azt a régi keletű, maszatos újságot, amely helyi hírekben félannyira sem bővelkedett, mint holmi idegen anyagokban: kávé, gyümölcsíz, halmártás, főzelék, olvasztott vaj meg bor dús tarkaságú pecsétjeiben, amikkel annyira megfröcsköltén pompázott, mintha valami különös fajta kanyarós kiütés lepte volna el, csak ültem asztalomnál, miközben ő a tűz előtt álldogált. De lassankint hallatlan sértésnek kezdtem érezni, hogy ez a fickó ott álldogál a tűz előtt, felálltam tehát s a kandalló felé mentem, hogy melegéből kivegyem a részemet. Meg akarván piszkálni a tüzet, amint a kandallóhoz értem, oda kellett nyúlnom Drummle lába mögé, hogy a piszkálóvasat felvehessem, de még akkor is csak úgy tettem, mintha nem ismerném őt.

- Sértés akar ez lenni?- kérdezte Drummle úr.

- Ó! - mondtam, megmarkolván a piszkálóvasat. - Maga az? Hogy van? Nem is sejtettem, ki lehessen az, aki így magamagának foglalja le ezt a tüzet.

Ezt mondván, rettenetesen megkotortam a parazsat s aztán háttal a tűznek odaálltam vállat vállhoz értetve Drummle mellé.

- Most érkezett? - kérdezte Drummle úr s kissé félreszorított a vállával engem.

- Most, - válaszoltam s én szorítottam kissé félre őt a vállammal.

- Undok fészek - mondta Drummle -, a maga vidéke, nemde?

- Az - mondtam készségesen -, hallom, szakasztott mása Shropshire-nek.

- Legkevésbbé sem, - mondta Drummle.

S most Drummle úr megnézte a csizmáját s én is megnéztem a magamét, aztán pedig Drummle úr az én csizmáimat nézte meg s én megnéztem az övét.

- Régóta van már itt? - kérdeztem eltökélten, hogy hüvelyknyit sem tágítok a tűz mellől.

- Eléggé, hogy megelégelhessem, - mondta Drummle s úgy tett, mintha ásítana, de épp oly eltökélten állt helyén, akárcsak én.

- Soká marad még itt?

- Nem tudom, - válaszolt Drummle úr. - Maga meddig?

- Nem tudom, - válaszoltam én.

Most már nagyon bizsergett a vérem, úgy éreztem, hogy Drummle urat tüstént az ablakba taszítom, mihelyt válla csak hajszálnyival is odább szorít helyemről s épp úgy éreztem azt is, hogy mihelyt az én vállam hasonló kísérletre vállalkoznék, Drummle úr engem azonnal a legközelebbi fülkébe lökne. Drummle úr halkan fütyörészni kezdett. Én hasonlóképen.

- Nagy lápos vidék ez itt köröskörül, nemde? - szólalt meg újra Drummle.

- Az. Miért kérdezi?

Drummle úr rámnézett, aztán lenézett a csizmáimra és csak ennyit mondott:

- Ó! - és nevetett.

- Jó kedve van, Drummle úr?

- Nem mondhatnám, - válaszolt. - Sétalovaglásra indulok. Az lesz a mulatságom, hogy egyszer már körülnézek ezen a lápos vidéken is. Hallom, vannak errefelé afféle Isten háta mögé dugott falucskák. Furcsa kis csapszékek és - kovácsműhelyek - és egyéb látnivalók. Pincér!

- Parancsol, uraságod.

- Rendben a lovam?

- Megnyergelten áll a bejárat előtt.

- Helyes. Idefigyeljen. A kisasszony ma nem lovagol ki. Nem eléggé jó az idő.

- És mit parancsol ebédre, uram.

- Ma nem itt ebédelek, hanem a hölgyeknél.

- Igenis, uram.

Szemtelen diadalmaskodás villant ekkor a halfejű Drummle szeméből felém s ez a pillantás, bármennyire ostoba volt is az embere, belehasított szivembe s engem annyira felbőszített, hogy nagy kedvem lett volna felnyalábolni őt, ahogy a mesebeli rabló a vénasszonyt felnyalábolta s beledobnom a tűzbe.

Egy dologról bizonyosak voltunk mind a ketten, hogy mielőtt valaki a felváltásunkra nem jön, egyikünk sem tágít a tűz mellől. Ott álltunk jól egymásnak terpeszkedve, vállat vállnak vetve, lábat lábnak, hátra dugott kézzel s makacsul elszántan, hogy helyünkről el nem mozdulunk. Láttuk, hogy a ló a permeteg esőben ott áll a kávéház ajtaja előtt, reggelimet a pincér az asztalra tette már s Drummle reggelijének edényeit elhordta. Engem figyelmeztetett is reggelimre, fejbiccentéssel tudomásul vettem, de sem Drummle, sem én a helyünkről el nem mozdultunk.

- Volt-e az utóbbi időben a Berekben? - kérdezte Drummle.

- Nem - mondtam -, torkig megelégeltem a Pintyek társaságát, amikor utolszor voltam ott.

- Akkor volt az, amikor mi ketten összekülönböztünk.

- Akkor - válaszoltam nagyon kurtán.

- Lám, lám! Pedig hát akkor még eléggé jól járt - gúnyolódott Drummle. - Nem lett volna szabad a hidegvérét úgy elvesztenie.

- Drummle úr - mondtam -, maga nem hivatott arra, hogy ily ügyben tanácsot osztogasson. Még ha elvesztettem volna is a hidegvéremet (már pedig nem ismerem el, hogy akkor úgy viselkedtem), de pohárdobálás már csak mégsem szokásom.

- De szokásom nekem - mondta Drummle.

Miután egyszer-kétszer rávillantottam szememet, alig bírva már tűrtőztetni magamat, így szóltam:

- Drummle úr, én ezt a beszélgetést nem kerestem és nem hiszem, hogy ez kellemes beszélgetésnek volna mondható.

- Én egészen bizonyosan tudom, hogy nem az - mondta Drummle, gőgösen, félvállról pillantva rám -, és nem is várhattam, hogy másmilyen legyen.

- Épp ezért - folytattam -, engedelmével azt javasolom, hogy egyáltalában ne érintkezzünk a jövőben.

- Teljesen az én véleményem - mondta Drummle -, ez az, amit magam is javasoltam volna, azaz egyszerűen megcselekedtem volna minden javasolgatás nélkül. De ne veszítse el a hidegvérét. Nem vesztett-e már amúgy is eleget?

- Hogyan érti ezt uraságod?

- Pincér! - kiáltott Drummle olyanformán, mintha ilymódon akarna válaszolni nekem.

A pincér elősietett.

- Hallja csak, figyeljen csak ide. Jól megértette-e, hogy a fiatal úrhölgy ma nem fog kilovagolni és hogy ma a fiatal úrhölgynél ebédelek?

- Teljesen megértettem, uram.

Miután a pincér az én kihűlt teáskannámat a tenyerével megérintette és szinte esdő pillantást vetvén rám, kiment, Drummle nagyon vigyázva, hogy vállamhoz ne érjen valahogy, szivart vett ki zsebéből és leharapta a végét, de egyáltalában nem látszott meg rajta, hogy odább mozdulni szándékoznék. Amily fullasztón forrt bennem a düh, éreztem, egyetlen szót sem válthatunk tovább Estella nevének kimondása nélkül, már pedig, hogy ő ezt a nevet fülem hallatára kimondja, nem tűrtem volna el. Szinte kővé meredten bámultam a túlsó falra, mintha senki sem lett volna a teremben és hallgatásra kényszerítettem magamat. Hogy ebben a nevetséges helyzetben meddig maradtunk volna még, lehetetlen megmondani; de miután három jómódúnak látszó gazdaember jött be a kávéházba - bizonyára a pincér tessékelésére, azt hiszem -, ezek elől, mivel a felsőkabátjukat levetvén, nagy kézdörzsölgetéssel közeledtek a tűz felé, félrevonulni voltunk kénytelenek.

Láttam az ablakon keresztül, hogy Drummle mint ragadja meg a lova sörényét s a maga ügyetlen, otromba módján mint kap fel a nyeregbe, mint lépteti lovát oldalvást meg hátrafelé s aztán mint nyargal el. Azt hittem, tovanyargalt, midőn a következő percben íme csak megint ott volt az ajtó előtt s elkiáltotta magát, hogy adjanak tüzet neki, hadd gyujthasson rá a szájában meredő szivarjára, amelyről imént megfeledkezett. Valami porszín-ruhájú ember sietett hozzá s vitte neki, amit kívánt - nem tudnám megmondani, hogy ez az ember honnan jött; vajjon az udvarról-e, vagy az utcáról, vagy máshonnan - és amint Drummle a nyeregből lehajolt, hogy rágyujtson, miközben nevetgélve intett fejével a kávéház ablakai irányába, engem annak a felém háttal fordultan álló embernek a roskadt válla és zilált haja határozottan Orlick-ra emlékeztetett.

Sokkal komorabb állapotban, semhogy sokat törődhettem volna vele, hogy ő-e az vagy sem, avagy hogy reggelimhez bírtam volna nyúlni, lemostam a pocsék idő és az utazás nyomait arcomról és kezemről és aztán elballagtam az emlékezetes régi ház felé s elgondoltam, mennyivel jobb dolgom lehetne most nekem, ha küszöbét sohasem léptem volna át, ha nem is láttam volna soha.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Havisham kisasszonyt és Estellá-t abban a szobában találtam, amelyben a pipereasztal állt és amelynek falán a viaszgyertyák égtek; Havisham kisasszony a pamlagon ült a tűz közelében, Estella pedig alacsony zsámolyon a kisasszony lába mellett. Estella kötögetett, Havisham kisasszony pedig nézte. Mindketten nagyot néztek, amint beléptem és mindketten valami változást vettek észre rajtam. Ezt abból a pillantásból következtettem, amelyet mindjárt ekkor váltottak egymással.

- És miféle szél - mondta Havisham kisasszony - fujt téged ide, Pip?

Bár merőn rámnézett, mégis láttam, hogy meglehetős zavarral küzd. És amint Estella rámvetve tekintetét, pillanatig pihentette munkáját és aztán annál szorgosabban folytatta, úgy rémlett nekem, kiolvashatom az ujjai mozgásából, oly határozottan, akárha valami ujjbeszéddel adná tudtomra, hogy észrevette rajtam: tudom már, ki az igazi jótevőm.

- Havisham kisasszony - mondtam -, én tegnap Richmond-ba utaztam, hogy meglátogassam Estellá-t; és mivel azt hallottam, hogy az a bizonyos szél őt fujta ide, utána jöttem.

Miután Havisham kisasszony már kétszer, háromszor is intett, hogy üljek le, engedelmeskedtem, még pedig arra a székre ültem, amelyen ő, mint nem egyszer láthattam, a pipereasztala előtt szokott üldögélni. Lábamnál és körülöttem csupa roncs, úgy rémlett ezen a napon: ez íme az én legalkalmasabb helyem.

- Amit Estellá-nak kell mondanom, Havisham kisasszony, azonnal és a maga jelenlétében fogom megmondani - nehány perc mulva. Havisham kisasszonyt az a mondanivalóm sem meglepni, sem megharagítani nem fogja. Oly boldogtalan vagyok, amilyenné tenni csak kívánhatott.

Havisham kisasszony egyre merőbben nézett rám. Estella ujjainak mozgásán, amint dolgozgattak, észrevehettem, hogy Estella figyel arra, amit mondok, bár munkájáról egyáltalában fel nem tekint.

- Fölfedeztem, ki az én jótevőm. Nem valami szerencsés fölfedezés ez és nem valószínű, hogy valaha is, akár tekintélyem növekedését, akár állásomét, akár vagyonomét előmozdíthatná. Vannak bizonyos okok, amelyek miatt erről többet nem mondhatok. Mindez nem az én titkom, hanem másvalakié.

Midőn hallgattam kis ideig és csak Estellá-t néztem, azon gondolkodva, hogy vallomásomat mint is folytathatnám, Havisham kisasszony megismételte utolsó kijelentésemet:

- Mindez nem a te titkod, hanem másvalakié? Nos?

- Amikor először szólított ide, Havisham kisasszony, amikor még annak a falucskának a népe közé tartoztam, amelyet bárcsak sohase hagytam volna el, nos akkor én valószínűleg úgy kerültem ide, ahogy akármelyik más fiú kerülhetett volna - afféle inasnak, valami kívánalom, vagy szeszély szolgálatára és persze megfizetetten.

- Úgy van, Pip - mondta Havisham kisasszony, nyugodtan bólintva -, úgy volt.

- És Jaggers úr...

- Jaggers úr - mondta Havisham kisasszony, erős hangon a szavamba vágva - semmiképp sem volt kapcsolatban ezzel a dologgal, semmit sem tudott róla. Az a körülmény, hogy ő az én ügyvédem és a te jótevődé is, puszta véletlenség. Jaggers úr egész sereg emberrel áll ugyanily

összeköttetésben, ilyesmi nagyon könnyen megeshetik. Akárhogy is, de az eset ez volt, még pedig egészen függetlenül mindenkitől.

Mindenki láthatta volna Havisham kisasszony dúlt arcán, hogy eddig semmiféle eltitkoló, vagy kibúvó szándéka nem volt.

- De amikor én abba a bizonyos téves hitbe estem, amelyben aztán oly sokáig megmaradtam, Havisham kisasszony, maga engem ebben a hitben mégis csak megerősített? - mondottam.

- Igaz - válaszolt, újra bólintva egyet -, meghagytalak benne.

- De hát jócselekedet volt az?

- Ki vagyok, mi vagyok én - kiáltott nagyot Havisham kisasszony és botjával rákoppantott a padlóra, hirtelen oly szilaj haragra gyúlva, hogy Estella ámulón pillantott fel munkájáról és csak nézte, nézte -, ki-mi vagyok én, mondjátok meg nekem az Isten szent szerelméért, hogy jócselekedeteket kelljen művelnem?!

Az én részemről az egész csak jámbor panasz akart lenni s tulajdonképen nem is volt szándékom kimondani. Tudtára is adtam ezt, midőn haragos kifakadása után komoran töprengve ült helyén.

- Jó, jó, jó! - mondta. - Mi egyéb panaszod van még?

- Szolgálataimért én itt nagylelkű díjazást kaptam - mondtam, hogy megengeszteljem -, hiszen kovácsinaskodásomból oly bőkezűen tetszett megváltani; amit kérdeztem, mind csak arra való, hogy világosan lássam helyzetemet. Ami most következik, annak más (és azt hiszem, önzetlenebb) célja van. Az én téves hitem istápolásával, Havisham kisasszony, talán meg akart büntetni valakit, talán meg akarta téveszteni - ámde tessék e szó helyébe akármi más megfelelőbbet gondolni, amely nem hangzik sértőn - a saját rokonságának önző vágyait?

- Azt cselekedtem - mondta. - Hiszen ők maguk akarták úgy. Vajjon mi az hát az én életem történetében, ami rábírhatna oly fáradozásra, hogy benneteket, akár őket, akár téged, arra kérjelek, ne akarjátok úgy? Ti magatok vetettetek tőrt magatoknak. Én soha.

Vártam, amíg újra megenyhül - mert ezek a szavak is vadul, hevesen törtek ki ajkán -, és aztán így folytattam:

- Havisham kisasszony rokonságához tartozó család körébe jutottam és ezzel a családdal Londonba költözésem óta is állandóan érintkezem. Tudom, hogy ez a család épp oly jóhiszeműen hódolt annak az én téves gondolatomnak, akárcsak magam. S bizony csalfaság és csúfság volna, ha meg nem mondanám Havisham kisasszonynak, akár szívesen hallja, akár nem s akár elhiszi, akár nem, hogy mind Matthew Pocket úrral, mind az ő fiával szemközt nagy igazságtalanságot követ el, ha őket nem olyan jellemű embereknek gondolja, akik csupa nemeslelkűség, csupa becsület, csupa őszinteség és akik semmiféle ravaszkodásra, vagy hitványságra nem hajlamosak.

- Azok barátaid neked - mondta Havisham kisasszony.

- Azok önkéntelenül lettek barátaim - mondtam -, még pedig oly napokban, amikor azt hihették rólam, hogy háttérbe szorítottam őket; és amikor Sarah Pocket és Georgina kisasszony és Camilla urasszony csöpp barátságot sem érezhettek irántam, azt hiszem.

Ez a megkülönböztetés, úgy láttam, és ezt örömmel vettem észre, jól hatott Havisham kisasszonyra. Pár pillanatig jól szemügyre vett s aztán nyugodtan így szólt:

- Mit kívánsz részükre?

- Csak azt kérem, ne tessék őket a többiekkel összetéveszteni. Ha azokkal ugyanegy vérségűek is, de a természetük nem ugyanaz.

Még mindig rám szegezve szemét, újra így szólt hozzám:

- Mit kívánsz részükre?

- Nem vagyok én, hisz láthatja Havisham kisasszony, annyira képmutató - válaszoltam, érezve, mint pirulok el kissé -, hogy még ha akarnám is, úgy tudjak tenni, mintha nem óhajtanék kérni valamit. Havisham kisasszony, ha volna fölösleges pénze oly célra, hogy barátomnak bizonyos, az ő egész életére kiható szivességet tegyen, amely szivességet azonban úgy kellene megtenni, hogy ő ne tudjon róla, én ennek az útját-módját meg tudnám mondani.

- Miért kellene azt úgy megtenni, hogy ő ne tudjon róla? - mondta s egybekulcsolta kezét a botja fogóján és aztán rátámasztotta kezére állát, hogy úgy nézegethessen rám még figyelmesebben.

- Azért - mondtam -, mert ezt a szivességet már vagy jó két éve én magam teljesítem - mondtam - olymódon, hogy ő bármit is megtudott volna róla és most nem akarok elárulódni. Hogy most ennek a szivességnek a teljesítését miért nem folytathatom már, nem szabad megmondanom. Része ez annak a titoknak, amely más valakinek a titka s nem az enyém.

Tekintetét Havisham kisasszony lassankint levette rólam s a tűz felé fordította. Csak nézett-nézett az izzásba, míg végre ebből az elmerengéséből, amely a nagy csöndben és a lassan fogyó gyertyák fényében már nagyon régóta tartónak rémlett, néhány parázsló hasáb elomlása fel nem riasztotta, ekkor megint rámnézett, eleinte kifejezéstelenül, de aztán egyre élénkebb figyelemmel. Estella az egész idő alatt lankadatlan buzgalommal kötögetett. Amint Havisham kisasszony most újra felém fordította figyelmét, ő most, mintha beszélgetésünk nem is szakadt volna meg, így szólt:

- És egyébként?

- Estella - mondtam, feléje fordulva most és hangom remegését leküzdeni igyekezve -, maga tudja, hogy én szeretem magát. Tudja, hogy régóta szeretem és nagyon.

Felpillantott arcomra, ujjai folytatták munkájukat, ő maga változatlan egykedvűséggel nézett rám. Észrevettem, hogy Havisham kisasszony róla rám, rólam rá nézeget.

- Én ezt már régen megmondtam volna magának, ha bizonyos régi keletű tévedésben nem élek. Ez a tévedésem oly hittel áltatott, hogy Havisham kisasszony minket egymásnak szánt. Amíg azt hihettem, hogy maga nem rendelkezik szabadon magával, tartózkodtam attól, hogy megvalljam érzelmeimet. De most meg kellett vallanom.

Megőrizve érzéstelen nyugodtságát s tovább is zavartalanul foglalkoztatva ujjait, Estella megrázta fejét.

- Tudom - mondtam válaszul erre a viselkedésre -, tudom. Nincs reményem, hogy magát valaha is az enyémnek mondhassam. Még azt sem tudhatom, hogy egyelőre magamból mi lesz, mily szegénységbe jutok, vagy hova mehetek. Mégis szeretem magát. Szeretem azóta már, amikor először láttam itt ebben a házban.

Rámnézett teljesen érzéstelenül s csak dolgoztatta ujjait és megrázta fejét megint.

- Kegyetlenség lett volna Havisham kisasszony részéről, nagy kegyetlenség, hogy egy szegény fiúnak a szívével ily játékot űzött és ezt a szegény fiút évek során hiú remény és hiábavaló törekvés felszításával kínozta, ha előre megfontolja súlyos jelentőségét annak, amit cselekedett. De azt hiszem, nem fontolta meg. Azt hiszem, saját szenvedéseinek keservében megfeledkezett az enyéimről, Estella.

Láttam, mint teszi most kezét szívére Havisham kisasszony és mint tartja ott, miközben hol Estellá-ra, hol rám tekint.

- Úgy látszik - mondta Estella nagyon nyugodtan -, vannak érzések, vagy gondolatok - hamarjában nem tudom, mi a helyes elnevezés -, amelyeket én megérteni nem bírok. Ha maga azt mondja, hogy szeret engem, megértem ugyan, mit jelent ez, de csak mint szóalakulatot, egyebet semmit sem értek belőle. Ily szavakkal nem érint sziven, ily szavak hidegen hagyják lelkemet. Nem törődöm vele, akármit mond is. Igyekeztem óvón figyelmeztetni erre, nemde?

Elszontyolodottan mondtam igent.

- Igen ám. Csakhogy maga nem hallgatott a figyelmeztető szóra; azt gondolta, nem beszélek komolyan. Nos, nem így volt-e?

- Azt hittem, azt reméltem, hogy így nem beszélhet komolyan. Maga, Estella, aki oly fiatal, oly bántatlan lelkű, oly szépséges! Hiszen az emberi természetben ilyesmi nem is lakik.

- De annál inkább az én természetemben - válaszolt. S aztán még ezt mondta nyomatékosan:

- Benne lakik abban a természetben, amelyet énbennem fejlesztettek. Nagyon megkülönböztetem magát minden más embertől, midőn ennyit vallok meg magának. Többet nem tehetek.

- Nem igaz-e - mondtam -, hogy Bentley Drummle itt van a városban és magát lépten-nyomon követi.

- Ez teljesen igaz - válaszolt olymódon, hogy a megnevezett iránt a legnagyobb semmibevevés közömbösségét fejezte ki.

- Hogy felbátorítja, hogy sétálgat vele s hogy az az ember még ma itt fog ebédelni magával.

Kissé meglepődöttnek látszott, mintha csodálná, hogy ezt tudom, de megint csak így felelt:

- Teljesen igaz.

- Lehetetlen, hogy maga azt az embert szeresse, Estella!

Ujjai most először hagyták abba munkájukat, midőn kissé ingerülten így felelt:

- Mit mondtam én magának? Maga mégis csak azt hiszi, hogy nem azt gondolom, amit mondok?

- Sohsem lesz a felesége annak az embernek, Estella?

Felpillantott Havisham kisasszonyra s munkáját mozdulatlan tartogatva, pár pillanatig elgondolkozott. Aztán nyugodtan így szólt:

- Miért ne mondanám meg magának az igazat? Azon az úton vagyok, hogy az ő felesége leszek.

Arcomat kezembe temettem, de azért erősebben bírtam uralkodni magamon, mint gondoltam volna, tekintetbe véve, mennyire fájt hallanom, hogy ezeket a szavakat ő mondja nekem. Amint újra felpillantottam, Havisham kisasszony arcán oly kísérteties kifejezés ült, hogy még nagy megindultságomban és gyötrelmes bánatomban is megdöbbentőn hatott rám.

- Estella, drága, drága Estella, ne ragadtassa magát ily szerencsétlen lépésre, ne engedjen Havisham kisasszony kísértésének! Ám állítson félre engem - hiszen meg is tette már, jól tudom -, de legalább másnak, Drummle-nál méltóbb férfinak dobja oda magát. Havisham kisasszony azért adja oda annak az embernek, hogy ilymódon a tőle telhető legnagyobb megvetéssel és sértéssel illethesse azt a sok sok jóval különb férfit, aki magát, Estella, körülrajongja és azt a néhányat, aki igaz szívvel szereti. E néhánynak sorában akad talán egy, aki

épp oly mélységesen szereti magát, ha nem is oly régóta, mint én. Válassza azt és én könnyebben fogom eltűrni sorsomat, a maga kedvéért.

Szavaim bensőséges komolysága bizonyos ámulatra késztette, amely talán részvétessé melegedett volna, ha Estella lelkével minden tekintetben meg bírom értetni magamat.

- Azon az úton vagyok - mondta újra, de most lágyabb hangon -, hogy az ő felesége leszek. Esküvőm előkészületei már javában folynak és megesküszünk hamarosan. Miért keveri bele ebbe az ügybe oly igazságtalanul az én nevelőanyám nevét? Az én saját akaratom az egész.

- Saját akarata, Estella, hogy olyan otromba bitangnak dobja oda magát?

- Vajjon inkább kinek dobhatnám oda magamat? - válaszolt és mosoly villant meg ajkán. - Talán inkább olyan embernek dobjam oda magamat, aki azonnal érezné (ha ugyan tudnának az emberek ilyesmit megérezni), hogy szívem semmit sem ad neki? Nos, elvégeztetett! Majd csak megleszek valahogy s ugyanúgy meglesz a férjem is. Ami pedig azt az észrevételét illeti, hogy engem Havisham kisasszony vitt rá arra, amit maga szerencsétlen lépésnek nevez, hát bizony ő inkább azt akarta, hogy várjak még és ne menjek még férjhez; de én belefáradtam már abba az életbe, amit eddig éltem és ami bizony vajmi kevéssé bájolt el, most már hajlandó vagyok változtatni rajta. Ne beszéljünk erről többet. Mi egymást sohasem fogjuk megérteni.

- De olyan ocsmány bitangot, olyan ostoba bitangot! - háborogtam kétségbeesésemben.

- Ne féljen ám, hogy én valamelyes áldása leszek neki - mondotta Estella -; áldása bizonyára nem leszek. Jöjjön! Itt a kezem. Búcsúzzunk el egymástól, maga ábrándos fiú! Vagy férfi?

- Ó, Estella! - válaszoltam és keserűségem könnye, bármennyire igyekeztem is visszatartani, odahullt kezére. - Még ha itt maradnék is Angliában és a többiek módjára magasba szeghetném fejemet, mint bírnám látni, hogy maga Drummle felesége?

- Oktalanság - válaszolt -, oktalanság. Majd elmúlik idővel.

- Soha, Estella!

- Elfelejt maga engem egyetlen hét alatt.

- Elfelejtem?! Hiszen maga egy része az életemnek, része sajátmagamnak! Ott volt, benne volt minden sorban, amit csak olvastam azóta, hogy idejöttem, mint szegény, műveletlen gyerek, akinek szívét maga mindjárt akkor megsebezte. Ott volt minden tájon, amit csak láttam azóta, ott volt a folyón, a hajók vitorlái között, ott a lápok vidékén, a felhőkben, a fényben, a sötétségben, a szélben, az erdőn, a tengeren, az utcák során. S maga volt a megtestesülése mindazoknak a kedves gondolatoknak, amelyekkel csak megismerkedtem valaha is. Azok a kövek, amelyekből London legerősebb házai épültek, nem kézzelfoghatóbb valóság, azok a maga gyönge kezének nem kevésbé elmozdíthatatlanok, mint amilyen volt nekem a maga mindenütt rám tündöklő jelenléte és hatása mindig és amilyen mindig lesz is. Estella, maga életem utolsó órájáig része marad valómnak, része annak a kevés jónak, ami lelkemben él s része a lelkemben élő rossznak is. De én ebben a megosztottságomban magát csak a jóval látom kapcsolatban s emlékét hűségesen mindig csak ehhez fogom fűzni, mert ahogy maga hatott rám, az mindig inkább csak jóra, mint rosszra vivő lehetett, hadd érezzem ezt most, bármennyire éles fájdalom gyötör is. Ó, áldja meg az Isten, bocsásson meg magának az Isten.

A boldogtalanságnak mily önkívületében törtek ki belőlem ezek a remegő szavak, nem is tudom. Ez a háborgó beszéd úgy lüktetett fel, mint belső sebből a vér, úgy buzgott elő elfojthatatlanul. Kezét néhány tétova pillanatig ajkamhoz szorítottam és aztán elmentem. De mindig eszembe jutott később - még pedig nemsokára igen nyomós okokból -, hogy amíg Estella csak ámulva nézett rám, oly módon, mintha a saját szemének sem merne hinni, a

kísérteties Havisham kisasszony, aki kezét még mindig a szíve fölé szorítva ült ott, olyannak rémlett, mintha részvét és lelkiismeretfurdalás szemetmeresztő gyötrelmében egészen szellemszerűvé révült volna el.

Minden elmúlt, minden megsemmisült! Oly sok minden múlt el és semmisült meg, hogy amint kiléptem a kapun, a nappal világossága sötétebb szinezetűnek rémlett, mint amilyennek odamenet láttam. Egy ideig kis utcákon s mellékösvényeken bújdostam, aztán nekivágtam, hogy gyalog menjek Londonba. Időközben ugyanis újra magamhoz tértem annyira, hogy beláttam, lehetetlen visszatérnem a fogadóba és ott szembekerülnöm Drummle-val; hogy tűrhetetlen volna a kocsin ülnöm és az emberekkel beszélgetnem, hogy nem tehetek okosabbat annál, ha mennél jobban elfárasztom magamat.

Éjfél is elmúlt már, midőn átmentem a London-hídon. Szűk utcák tömkelegén haladva tova, amilyen szűk utcák akkoriban a folyó nyugati partjának Middlessex nevű részét hálózták be, a Temple felé a legrövidebb utam a folyó mentén Whithefriarson keresztül vezetett. Csak másnap reggelre vártak ugyan haza, de lakásom kulcsai a zsebemben voltak és ha Herbert esetleg már aludni tért, a magam útján is bejuthattam, nem kellett őt zavarnom.

Mivel vajmi ritkán esett meg, hogy erre mentem a Temple-ba, ezen a Whithefriars kapun, amelyet éjszakára be szoktak volt zárni s mivel sáros és fáradt voltam, nem vehettem rossz néven, hogy a kapu éjjeli őre nagyon fürkészőn nézett rám, amint a kaput meglehetősen szűk résnyire tárta, mielőtt bebocsátott. Hogy segítsek emlékezésén, megmondtam nevemet.

- Nem vótam egészen bizonyos benne, uram, de annak gondótam. Valami írást hoztak az úrnak, tessék. Az az ember, aki hozta, megkért, mondjam meg, hogy tessen itt, a lámpám világánál elóvasni.

Nagyon meglepett ez a figyelmeztetés, úgy vettem át a levelet. Címzése Philipp Pip úrnak szólt és e cím fölött ez a néhány szó állt: T e s s é k e z t m é g i t t e l o l v a s n i. Felbontottam a boritékot, a kapus világított a lámpásával s én Wemmick keze írásában ezt a három szót láttam a belső lapon:

N e m e n j e n h a z a.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Elolvasván ezt az intést, visszafordultam a Temple kapujából s nekivágtam a Fleet-streetnek, felkaptam egy bérkocsira s elhajtattam a Covent-Gardenbe, a Fürdő-fogadóba. Akkoriban ott az ember mindig kaphatott ágyat, az éj bármely órájában is; a szobapincér tehát, aki a barátságos kapun bebocsátott, meggyujtotta azt a gyertyát, amelyre a gyertyatartós deszkáján rákerült a sor és elvezetett hálószobámba, abba a fülkébe, amely a jegyzékén éppen sorra került. Afféle bolthajtásos helyiség volt ez a földszinten, a ház hátsó részében; hatalmas ágy állt benne, valóságos négylábú szörnyeteg, amely az egész szobán elterpeszkedett, egyik otromba lába a kályha mellett volt, a másik az ajtó mellett s a kis mosdóasztal valósággal a falhoz préselten szánalmaskodott.

Mivel éjjeli mécsest kértem, a szobapincér, mielőtt jóéjt kívánt, behozta nekem az akkori dicső idők e célra használatos eszközét, a jó öreg káka-égőt, ami olyanforma volt, mintha valami sétabotnak az árnyéka lenne s ami úgy rémlett, azonnal hamuvá omlanék, mihelyt az ember hozzányúlna; világítani persze alig bírt, hiszen magányos rabságban valami bádog toronyfélének a fenekén állt, a köréje kúposodó bádogfalakon sok-sok kerek lyuk volt s ezeknek a mása vetődött sápadtfényűen a falra, mintha meresztett vak szemek pislogtak volna ott. Belefeküdvén az ágyba, feltört lábbal, fáradtan és nyomorultul, ráeszméltem, hogy saját szemem épp úgy nem csukódik álomra, akárcsak annak a bolond Argusnak az a sok szeme. Úgy néztünk tehát az éjszaka sötétségének mélyén farkasszemet egymással szüntelen.

Mily szomorú éjszaka. Mily aggodalmas, mily vígasztalan, mily hosszú! Valami barátságtalan szag töltötte meg a szobát, hideg korom és forró homok elegyült szaga s amint felnéztem fejem fölé, ágyam mennyezetének sarkai tájára, elgondoltam, ugyan hány dongó jött már a mészárszékből át oda, hány fülbemászó a zöldséges piacról, hány mindenféle bogár a mezőkről, micsoda sokadalom költözhetett már be abba a mennyezetbe, hogy tavasszal aztán előbújjék onnan. Erre a szemlélődésre az a körülmény vitt rá, hogy néhány ily rejtőzködő lepottyant ágyamra, úgy rémlett, könnyű esések ütését érzem arcomon, - kellemetlen gondolattársulás, amely más és még határozottabban érezhető érintkezésre, hátamon végig vándorolgató motoszkálásra eszméltetett rá. Amint így virrasztva feküdtem már egy ideig, hallhatóvá kezdtek válni azok a különös hangok, amelyekben az éjszaka csöndje annyira gazdag. A fali szekrény suttogott, a kályha sóhajtott, a kis mosdóasztal megnyekkent s valami magányos gitár-húr pendült meg néha-néha a ruhásszekrényben. Körülbelül ugyanez időtájt a falon pislogó szemek egyszerre csak valami új kifejezéssel teltek meg s minden egyes ily rám meredő fénykarikában ott láttam az intő írást: „N e m e n j e n h a z a .”

Akármiféle éji képek és éji neszek környékeztek is, nem bírták ezt a „ne menjen haza” figyelmeztetést eltávolítani tőlem. Beleszövődött minden gondolatomba, mintha valami testi fájdalom lett volna. Csak nemrégiben olvastam, hogy egy éjjel valami ismeretlen úriember tért be a Fürdő-fogadóba, lefeküdt ágyába s megölte magát, úgy találták ott másnap reggel vérébe fagyottan. Az a gondolat fészkelte be magát most agyamba, hogy ennek az esetnek itt, ebben a bolthajtásos fülkében kellett megtörténnie, ahol, íme, én fekszem most; és kikeltem ágyamból, hogy megnézzem, nincsenek-e még vérfoltok valahol; aztán kitártam ajtómat, amely a folyosóra nyílt s igyekeztem annak a távoli lángocskának fényén megvígasztalódni, amelynek közelében, tudomásom szerint, a szobapincér szokott szundítani. De mindeközben egyre ily kérdések jártak fejemben: miért ne menjek haza, vajjon mi történhetett odahaza, vajjon mikor mehetek majd haza és Provis biztonságban van-e szállásán, mindezek a kérdések annyira eltöltötték lelkemet, hogy szinte azt hihettem volna, semmi másnak nem jut már benne hely. Még amikor Estellá-ra gondoltam is, meg arra, hogy miképen váltunk el egymás-

tól örökre ezen a napon és amikor elválásunk összes mellékkörülményeit idéztem képzeletembe: Estella arcának különböző kifejezéseit, hangjának csengését és kötögető ujjainak mozdulatait, - még akkor is üldözött minduntalan itt, ott és mindenütt az óvó figyelmeztetés: Ne menjen haza! Amint aztán mind lelkem, mind testem teljes kimerülésében végre elszundítottam, ez az intelem valami rémes árnyszerű igévé alakult, amelyet hajtogatnom kellett. Parancsoló mód, jelen idő: te ne menj haza, ő ne menjen haza, ti ne menjetek haza, ők ne menjenek haza. Aztán más módok: nem szabad hazamennem és nem mehetek haza; nem volna szabad hazamennem és nem mehetnék haza; nem merek hazamenni és nem tanácsos hazamennem; végül már úgy rémlett, kezdek beleőrülni s ide-oda forgolódtam vánkosomon s aztán újra a falról rámmeredő kerek foltokat bámultam.

Meghagytam volt, hogy reggel hét órakor ébresszenek föl; mert hiszen semmi sem lehetett világosabb annál, hogy elsősorban Wemmick-et kell fölkeresnem, mielőtt bárki mást fölkeresnék s épp oly világos volt az is, hogy olyan természetű ügyről van szó, amelyben csak az ő Walworth-nézeteit hallhatom majd. Nagy megkönnyebbülésem volt, hogy elhagyhattam ezt a szobát, amelyben oly szomorúan telt el az éjszakám s bizony nem volt szükség második kopogtatásra az ajtón, hogy barátságtalan fekvőhelyemről fölkelnem serkentsen.

Nyolc órakor szemembe ötlött a várkastély oromzata. Mivel a kis cselédlány két még bizonyára meleg zsemlyével épp akkor igyekezett befelé a várba, hozzácsatlakoztam s a hátsó kapu felvonóhídján bementem vele s így minden bejelentés nélkül jutottam Wemmick színe elé, aki az öreg úrnak és magának éppen teát készült főzni. Az egyik nyitott ajtón az ágyban fekvő öreg úr volt látható.

- Hajhó, Pip úr! - mondta Wemmick. - Hazaérkezett hát?

- Haza - válaszoltam -, de nem mentem haza.

- Nagyon helyesen - mondta s a kezét dörzsölgette. - Evégből a Temple mindegyik kapujában egy-egy levélkét adtam át a maga számára. Melyik kapun tért be?

Megmondtam.

- A nap folyamán majd sorra járom a többit s a fölöslegessé vált levélkéket megsemmisítem - mondta Wemmick -; nagyon célszerű elv meg nem hagyni semmiféle okmányszerű bizonyítékot, ha csak tehetjük, mert bizony sohasem lehessen tudni, mikor használnak föl holmi effélét az ember ellen. Szabad volna-e kissé rendelkeznem magával? H a j l a n d ó volna-e itt ezt a kolbászkát megpirítani az öreg apónak?

Megmondtam, hogy a legnagyobb örömmel teszem.

- Akkor hát mehetsz a dolgodra, Anna-Mária - mondta Wemmick a kis cselédnek -; így most már magunkra maradunk, lássa, Pip úr - súgta aztán felém hunyorgatva, amikor a leány kiment.

Megköszöntem szíves barátságát és az intelmet, úgy beszélgettünk aztán halkan, miközben én az öreg úr falatját pirítgattam, ő pedig az öreg úr zsemlyéjét vajjal kente meg.

- Nos, Pip úr, maga jól tudja - mondta Wemmick -, hogy mi ketten megértjük egymást. Mi most itt magánszemélyi jellegünkben vagyunk együtt s volt eset már a main kívül is, hogy bizalmas dolgokat beszéltünk meg így. A hivatalos érintkezés más dolog. Mi most nem hivatalosan érintkezünk.

Szívem szerint helyeseltem felfogását. De annyira ideges voltam, hogy a kis kolbászt a tűzön már valósággal fáklyává lobbantottam s rá kellett fujnom, hogy eloltsam.

- Tegnap reggel véletlenül azt hallottam - mondta Wemmick -, ott járván azon a helyen, ahova egyszer bevezettem volt magát, - legjobb, még kettőnk beszélgetésében is nevet nem említeni, amíg csak elkerülhető.

- Igazán legjobb - mondtam. - Teljesen értem.

- Nos, azt hallottam ott, véletlenül, tegnap reggel - mondta Wemmick -, hogy bizonyos személyiség, aki nem egészen ismeretlen azon a telepen és akinek bizonyos ingó vagyona van - nem tudom, hogy valóban kicsoda lehet -, nem is nevezzük nevén ezt a személyiséget...

- Szükségtelen, mondottam én.

- A földkerekség bizonyos részén, ahova nagyon sokan szoktak elvándorolni, ha nem is a saját kívánságuk kielégítéseképen, sőt többnyire az állam költségén...

Miközben arcára figyeltem, valóságos tűzijáték kezdett sziporkázni az öreg apó reggelijének kolbászkáján s nagyon megzavarta nemcsak az én figyelmemet, hanem a Wemmick-ét is, amiért nem győztem bocsánatot kérni.

- ...bizonyos feltűnést keltett, hogy ez a személyiség eltűnt onnan s többé sem nyomára bukkanni, sem hírét hallani nem sikerült. Ebből a körülményből aztán - folytatta Wemmick - bizonyos következtetéseket vontak és bizonyos elméleti intézkedéseket határoztak el. Azt is hallottam, hogy magát garden-courti lakásán a Temple-ben megfigyelték és lehet, figyelgetik azóta is.

- Kik?

- Erre tulajdonképen nem óhajtanék kiterjeszkedni - mondta Wemmick kitérően -, ez nem volna hivatalos felelősségemmel megegyeztethető. Különben is csak úgy hallottam ezt, ahogy alkalomadtán még sok más különös dolgot szoktam azon a helyen hallani. Csak szóbeszédből származó tájékoztatásul közöltem magával az esetet.

Ezt mondván, kivette kezemből a pirítóvillát és a kolbászkát s aztán kis teás tálcán szépen elrendezte az öreg úr reggelijét. De mielőtt elébe tette, fehér asztalkendőt vitt be az apó szobájába, nyakába kötötte az öreg úrnak, akit párnákkal megtámasztva ülő helyzetbe igazított s hálósapkáját kissé félrehúzván, szinte hetyke jelenséggé változtatott. Aztán nagygondosan elébe tette a reggelit s így szólt:

- Rendben vagyunk-e, apókám?

Mire az öreg így felelt:

- Rendben vagyunk, John, rendben, fiam.

Mivel oly látszata volt a dolognak, mintha hallgatólag megegyeztünk volna abban, hogy az öreg úr nincs látogatók fogadására alkalmas helyzetben s épp azért láthatatlannak tekintendő, úgy tettem, mintha egyáltalában észre sem venném ezeket a készületeket.

- Ez a megfigyelés, amely személyemet és lakásomat környékezi (egyszer már volt is okom ilyesmit gyanítani) - szóltam Wemmick-hez, amint visszajött -, elválaszthatatlan-e attól a személyiségtől, akit Wemmick úr imént említett, elválaszthatatlan tőle?

Wemmick nagyon komoly arcot öltött.

- Nem merném ráadni a fejemet, hogy saját legjobb tudomásom szerint valónak állítsak ilyesmit. Úgy értem, nem merném azt mondani, hogy mindjárt eleinte így volt. De vagy így van, vagy így lesz, vagy legalább is valószínű, hogy ily veszedelem keletkezik.

Látván, mennyire akadályozza little-britain-i kötelességei iránt való hűsége abban, hogy annyit mondjon, amennyit tud és a leghálásabban belátván, mennyi kellemetlenségnek tette ki

magát, amikor elmondta azt, amit mondott, valóban nem faggathattam. Csak annyit mondtam neki, miután egy ideig elgondolkodva ültem a tűz előtt, hogy szeretnék valamit kérdezni tőle, de teljesen rábízom, mi a célszerű: hogy feleljen-e erre a kérdésre, vagy ne feleljen, mert hiszen meggyőződésem, hogy az lesz a helyes, amire elhatározza magát. Wemmick a reggelizésében szünetet tartott, karját keresztbe fonta mellén, belemarkolt az inge ujjába (otthonias kényelmének netovábbját abban érezte, ha kabát nélkül üldögélhetett) s fejbólintással jelezte, hogy csak mondjam el kérdésemet.

- Nem hallott-e bizonyos gonosz jellemű emberről, akinek igazi neve Compeyson?

Újra fejbólintással válaszolt.

- Él az még?

Újra bólintott.

- Londonban van?

Megint csak bólintott, levélszekrényét nagyon erősen becsukta, még egyszer bólintott, utoljára és aztán folytatta a reggelizést.

- Nos - szólalt meg kisvártatva Wemmick -, vége a kérdezősködésnek? - s hogy gondolkodásomból felrázzon, megismételte kérdését nyomatékosan - akkor hát rátérek arra, hogy mit cselekedtem, amint hallottam, amit hallottam. Elmentem a Garden-Court-ba, hogy fölkeressem magát; mivel nem találtam odahaza, elmentem Clarriker üzletébe, hogy Herbert urat keressem föl.

- És megtalálta? - kérdeztem nagy aggodalmasan.

- És megtaláltam. Nem említve nevet, sem részletekbe nem bocsátkozva, értésére adtam, hogy amennyiben tud valakiről - Tom-ról, Jack-ről vagy Richárd-ról -, aki lakásukon vagy szomszédságukban tartózkodik, legjobb lesz ezt a Tom-ot, Jack-et vagy Richárd-ot eltüntetnie valahova, még mielőtt maga, Pip úr, hazajön.

- Nagy zavarban lehetett Herbert, nagy gondja lehetett, hogy mit is tegyen.

- Mindenesetre nagy zavarban volt, annál is inkább, mert megmondtam neki, véleményem szerint nem volna biztonságos dolog megkísérelni, hogy Tom-ot, Jack-et vagy Richárd-ot azonnal valahova messzire indítsa. Mondok magának valamit, Pip úr. Efféle körülmények között nincs jobb hely valami nagy városnál, ha az ember már benne van. A szabad messzeséget ne keresse túlságosan korán. Húzódjék meg csöndesen. Várja meg az ügy elsekélyesedését, mielőtt távolba igyekeznék, akár külföldre is.

Megköszöntem értékes tanácsát s megkérdeztem, mit kezdett Herbert.

- Herbert úr - mondta Wemmick -, miután vagy félóráig magába rogyottan töprengett, egészen ügyes tervvel állt elő. Mindenekelőtt megemlítette, titoktartás kikötésével, hogy jegyese van, egy fiatal hölgy, akinek az apja, mint ön is kétségtelenül tudja, ágyban fekvő beteg; ez az apa, valamikor hajózási élelmezőmester, olyan lakást bérelt, amelynek bolthajtásos ablakából, ahol az ágya áll, mindig láthatja a hajón föl s le vitorlázó hajókat. Maga azt a fiatal hölgyet bizonyára ismeri.

- Személyesen nem - válaszoltam.

Az igazság az volt, hogy a fiatal hölgy Herbert-tel való barátkozásomat nem nagyon szívesen látta, mert költekezésemet káros hatásúnak ítélte s amikor Herbert először említette előtte, hogy szeretne bemutatni neki, igen mérsékelt örömmel fogadta ezt a bejelentést; Herbert tehát jónak látta, hogy a helyzettel megismertetvén engem, kissé későbbi időre halassza bemutatásomat.

Mivel Herbert érdekeit titokban akkor már istápolgatni kezdtem, derűsen bölcs megnyugvással bírtam ezt a helyzetet eltűrni. Herbertnek és jegyesének természetesen nem okozhatott túlságosan nagy gondot, hogy kettes meghittségük körébe harmadik személyt vonjanak be s így esett, hogy bár bizonyosra vettem Clara megbecsülő jóindulatának felémfordulását és bár a fiatal hölgy meg én Herbert útján már jóideje cserélgettünk egészen rendszeresen üzeneteket és üdvözleteket, még egyetlen egyszer sem láthattam őt.

- Mivel a bolthajtásos ablakú ház - mondta Wemmick - odalenn van a folyó partján, a Limehouse és Greenwich között elnyúló egyik tó közelében és mivel valami nagyon barátságosnak látszó özvegyasszonyé, aki egy felsőbb emeleti, egészen újan berendezett lakást adhatna bérbe, Herbert azt kérdezte tőlem, mit gondolok, nem volna-e célszerű azt a Tom-ot, Jack-et vagy Richárd-ot egyelőre ott elhelyeznünk? Nos, én ezt nagyon előnyös megoldásnak tartottam, még pedig három okból is, amelyet mindjárt elmondok magának. Íme, ami nevezetes. Először is. Az a ház egészen kívül van a maga megszokott útjainak vidékén túl és messze a népesebb nagy meg kis utcáktól. Másodszor. Sohasem kell odamennie s mégis mindig értesül majd Tom, Jack vagy Richárd biztonságának körülményeiről. Harmadszor. Kis idő mulva, ha már alkalmasabb lesz a helyzet s Tom-ot, Jack-et vagy Richárd-ot valamely külföldre menő személyszállítóhajó fedélzetére óhajtja juttatni, hát könnyen megteheti, - közel éri akármikor.

Nagyon megnyugtattak ezek a közlések s újra meg újra köszönetet mondtam Wemmick-nek és kértem, folytassa elbeszélését.

- Nos, uram! Herbert úr buzgón nekigyűrközött a feladatnak s tegnap este kilenc órakor a Tom, Jack vagy Richárd nevű személyt - sem maga, sem én nem akarjuk ismerni - szerencsésen el is helyezte már. A régi szálláson Herbert azt a felvilágosítást adta, hogy az illetőt üzleti ügyekben Dower-be szólították s Herbert valóban a Dower felé vivő úton vezette is el, persze aztán mellékutakra tért vele. Mindennek másik nagy előnye az, hogy maga nem volt akkor itt, még pedig oly időpontban, amikor megállapíthatták magáról (ha ugyan törődött valaki azzal, merre és hová is utazott maga), hogy sok-sok mérföldnyi távolságban egész más ügyekkel foglalkozott. Ez elhárítja a gyanút és zavart okoz; és azért javasoltam, ha még az éjszaka hazaérkezik, ne menjen haza. Így még nagyobb zavar támad s ami magának kell ebben az ügyben, az épp a mennél nagyobb zavar.

Wemmick most, miután reggelijével már végzett, megnézte óráját s szép lassan magára kezdte ölteni, kabátját.

- Így hát, Pip úr - mondta, mikor keze még a kabátja ujjában volt -, valószínű, hogy megtettem mindazt, amit egyelőre megtenni bírhattam; de amennyiben többet is tehetnék majd - természetesen Walworth-vonatkozásban, a magánjellegűség legszigorúbb megóvásával -, örömest, a legkészségesebben fogom megtenni. Tessék, itt a cím. Nem árthat, ha ma este odamegy és személyesen meggyőződik, mielőtt hazatér, arról, hogy Tom, Jack vagy Richárd dolga egészen rendben van - és lássa, ez is eléggé jelentős ok, amiért érdemes volt tegnap este haza nem mennie. De aztán, ha már hazament, oda többé vissza ne térjen. Mindent nagyon szívesen tettem, Pip úr, higyje meg. - Keze most bujt elő a kabátja ujjából s én boldogan szorítgattam meg. - Most pedig végezetül még hadd kötök lelkére valamit. - Kezét vállamra tette és ünnepélyesen suttogó hangon még ezt mondta: - Használja fel ám ezt az estét, vegye birtokába annak az embernek a magával hordozható vagyonát. Nem lehessen tudni, mi baleset éri. Legalább a zsebben hordozható vagyonát ne érje baleset.

Kétségesnek tartván, hogy Wemmick-kel erre a pontra vonatkozó felfogásomat helyesnek elismertetni bírhatnám, még csak meg sem kíséreltem ezt.

- Az én időm lejár - mondta Wemmick -, indulnom kell. Ha nincs sürgősebb dolga, maradjon itt sötétedésig; ez az, amit most még ajánlanék. Nagyon meggyötörtnek látszik, s üdvös

hatását érezné, ha egy teljesen nyugodt napja volna itt az öreg apó társaságában, - mindjárt föl fog kelni - és együtt falatoznának abból a - hiszen emlékszik a sertésállatunkra?

- Hogyne emlékezném - mondtam.

- Helyes; tehát falatoznának ő b e l ő l e. Az a kolbászka is, amit megpirított, őbelőle volt; bizony ő minden tekintetben elsőrendű sertéskitűnőség volt. Mindenesetre egyék majd belőle, még ha csak a régi ismeretség kedvéért tenné is. Isten veled, öreg apókám! - búcsúzott aztán vidáman.

- Rendben vagyunk, John, rendben vagyunk, fiam! - kiáltott ki szobájából sípoló hangon az öreg.

Csakhamar elbóbiskoltam Wemmick tüze előtt s az öreg úr meg én úgy szórakoztattuk egymást, hogy egész nap kisebb-nagyobb időre el-elbóbiskoltunk. Ebédre sertésoldalast ettünk és kelkáposztát, amely a vár kertjében termett s én jógyakran bólintgattam, néha már egészen véletlenül is, az öreg úr felé. Mire egészen besötétedett, elhagytam az öreget, aki éppen zsemlyeszeletek pirításához készülődött; az odakészített csészék számából pedig és azokból a pillantásokból, amelyekkel az öreg apó a falbeli kis csapóajtók felé sandítgatott, arra következtettem, hogy számít Skiffins kisasszony eljövetelére is.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

A toronyórák nyolcat ütöttek, amikor annak a helynek a közelébe érkeztem, amelynek levegőjét a part mentén lakó ácsok és árboc-, evező- meg cölöp-faragók munkájának fahulladéka, forgácsa oly különös és nem is kellemetlen illattal telít. Az az egész partvidék, az alsó és felső tó környéke ott a hídon alul nekem ismeretlen terület volt s ahogy a folyó mentén lefelé mentem, az a meglepetés ért, hogy a ház, amelyet kerestem, bizony nem ott volt, ahol elképzelésem szerint kellett volna lennie s egyáltalában nagyon nehezen volt megtalálható. Annak az utcának, amelyikben állt, Mill-Pond-Bank, Chinks-Basin volt a neve; nekem pedig Chinks-Basin felé nem volt más útmutatóm, csak az ócska, zöldes rézkötélpálya.

Nem is akarom elmondani, hányszor tévedtem el ott a száraz műrévekbe vontatott hajók között, amelyek tatarozásra vártak s a vén hajóroncsok között, amelyeket a munkások majd részeikre bontanak; s mint botorkáltam az apály micsoda piszkos, szennyes iszapjában s a hajóépítők és hajóbontók micsoda udvaraiban, micsoda rozsdás horgonyok között, amelyek vakon beleharapództak a földbe, bár évek óta kikerültek már a szolgálatból; felhalmozott hordók és gerendák mekkora hegyei között s a vén, zöldes rézkötélpályán kívül még hány kötélpálya útvesztőjében. Miután jó néhányszor fordultam be közelebb a rendeltetésem helyénél és jó néhányszor távolabb, mintsem kellett volna, végre egy sarkon befordulva, egészen véletlenül rábukkantam a Mill-Pond-Bank-ra. Ez a tájék, mindent egybevetve, igen friss, jó levegőjű szálláshelynek volt tekinthető, a folyó felől érkező szélnek itt tágas tere volt a megfordulásra, csak két-három fa állt itt, meg valami rombadőlt szélmalomnak a csutkája s errefelé húzódott az ócska, zöldes rézkötélpálya, amelynek hosszú, keskeny sávját a holdfényben most már könnyű volt a tekintetemmel végigfutnom azoknak a faalkotmányoknak a során, amelyek a földbe cövekelten álltak s olyanok voltak, mint holmi kiérdemesült szénásgereblyék, elaggottságukban elvesztvén már csaknem összes fogukat.

Miután a Mill-Pond-Bank mindössze néhány különösebb háza közül kiválasztottam egyet, amelynek fadíszítéses homlokzata és három emelete volt s mind a három emeleten csupa bolthajtásos ablaka (nem erkélyes ablakok, mert az egészen más valami), megnéztem az ajtón csillogó sárgarézlapocskát s láttam, hogy azon a Wimplené név olvasható. Mivel ez volt a cím, amelyet kerestem, bekopogtattam s erre idősebb nő jelent meg, kényelemszeretetre való kellemes külsejű. Mellette azonban azonnal felbukkant Herbert, aki visszaküldte s engem, miközben ujját szájára tette, bevezetett a nappali szobába s az ajtót becsukta. Különös érzés volt az, jól ismert arcát ebben a teljesen ismeretlen szobában, mostani tartózkodása helyén oly egészen otthoniasnak látnom s én bizony azon kaptam rajta magamat, hogy körülbelül ugyanúgy bámulok ő rá is, akárcsak az üveg- és porcellánedénnyel megrakott sarokszekrényre, a kandalló párkányán pihenő kagylókra, a fal tarkán-barkán szinezett rézmetszeteire, amelyek sorában ott ékeskedett: Cook kapitány halála, valami hajóavatás, meg őfelsége III. György király, akit a kép kocsisparókában, térdigérő bőrnadrágban ábrázolt, ahogy arcélhelyzetben áll windsori kastélyának lépcsőzetén.

- Minden jól alakul, Händel - mondta Herbert -, ő egészen megelégedetten nézi helyzetét, bár türelmetlenül vár téged. Az én édes leánykám fenn van az apjánál s ha megvárod, míg lejön, mindjárt bemutatlak egymásnak benneteket s aztán felballagunk a lépcsőn. Hallod? Ez az ő apja!

Valami nyugtalanító morgás hallatszott éppen a fejem felett s arcom bizonyára elárulta nyugtalanságomat.

- Félek, gonosz vén korhely lehet - mondta Herbert mosolyogva -, de nem tudom, még sohasem láttam őt. Nem érzesz rumszagot? Az öreg mindig arra szomjazik.

- Rumra?

- Úgy van - mondta Herbert. - S képzelheted, köszvénye mennyire megenyhülhet attól. Aztán meg ahhoz is görcsösen ragaszkodik, hogy minden élelmiszert az ő szobájában kell tartani, s azt ő mind maga osztja ki. Ott tartogatja polcokon a feje felett s mindig azon a k a r a t o s k o d i k, hogy kimérje az adagokat. A szobája olyan lehet, mint valami szatócsbolt, azt hiszem.

Miközben Herbert beszélt, a morgás elnyujtott ordítássá hatalmasodott, amely aztán lassan elcsöndesedett.

- S ugyan mi lehet a következménye - mondta Herbert felvilágosítón -, ha azon a k a r a t o s k o d i k, hogy például a sajtból vágjon? Afféle ember, akinek a jobb keze csupa köszvény, no meg az egész teste is; hogyan vághatna ketté egy dupla gloucesterit, ha csak bele nem akar őrülni a fájdalmába.

Úgy rémlett, az öreg máris beleőrült a fájdalmába, mert újra meg újra irtózatos üvöltözést hallatott.

- Whimplenének valóban nagy szerencséje, hogy Provis bérli a felső emeleti lakást - mondta Herbert -, mert hiszen rendes emberek természetesen nem tűrik az efféle lármát. Különös ház ez, nemde, Händel?

Valóban különös volt ez a ház; de feltűnően tiszta is és rendben tartott.

- Whimplené - szólt Herbert, amint ezt megmondtam neki - a legkitűnőbb háziasszony s valóban nem tudom, mint boldogulna az én Clarám az ő anyai támogatása nélkül. Clarának ugyanis nincs már anyja, Händel, s egyáltalában semmiféle hozzátartozója sehol a világon, éppen csak ez a vén, morc Gorgonius.

- Csak nem ez a neve, Herbert?

- Nem, nem - mondta Herbert -, csak én nevezem így. Az ő neve Barley úr. De mekkora szerencséje is van az én apám és anyám fiának, hogy olyan leánykát szeret, akinek nincsenek hozzátartozói és aki sem magát, sem az embertársait soha rokonságával nem fogja untathatni, megkínozhatni.

Herbert egy előző alkalommal már elmondta volt nekem és most emlékezetembe idézte, hogy Clara Barley kisasszonnyal még akkoriban ismerkedett meg, amikor ez valami hammersmithi nevelőintézetbe került otthon megszakadt nevelődésének kiegészítése végett s hogy ő meg a leány, amikor ezt beteg apjának gondozására hazaszólították, egymáshoz való vonzódásuk bizalmasává ezt az anyai szívű Whimplenét avatták, aki Clará-t azóta csakugyan anyai szeretettel meg okossággal irányította és istápolta. Megegyeztek volt abban, hogy gyöngéd természetű vonatkozásukról az öreg Barley-vel lehetőleg semmit sem ajánlatos közölniök, mert hiszen annak egyáltalában nincs érzéke oly dolgok iránt, amelyek csak valamivel is lélektaniabbak a köszvénynél, a rumnál, az élelmiszerkészleteknél.

Aközben, hogy így halkan beszélgettünk minderről és az öreg Barley szüntelen dörmögése ott remegett abban a mestergerendában, amely szobánk mennyezetét tartotta, nyilt az ajtó s nagyon csinos, kedves leány lépett be, sötét szemű, tán húszéves, a karján pedig kosár. Herbert nagy gyöngéden mindjárt elvette tőle a kosarat s elpirulva mutatta be nekem a leányt:

- Clara.

Valóban rendkívül igéző teremtés volt, az ember azt hihette volna, hogy valami rabságba esett tündér, akit az a szörnyű ordas, a vén Barley kényszerít szolgálatába.

- Nézz csak ide - mondta Herbert, miután egy ideig már beszélgettünk s mosolyogva mutatott a kosárra -, ez itt szegény Clará-nak a vacsorája, ezt kapja kimérten minden este; ez íme a kenyéradagja, meg a sajtszeletkéje, ez pedig a rumja, amelyet persze én szoktam meginni. Emitt ez Barley úr holnapi reggelije, amit esténkint ad ki, hogy elkészítsék neki: két szelet birkahús, három burgonya, néhány szem borsó, kis liszt, két uncia vaj, csipetnyi só, meg ez a fekete bors mind. És mindezt egybe kell főzni; pompás szer köszvény ellen, azt hiszem.

Abban a megadásos tekintetben, ahogy Clara ezekre a dolgokra ránézett, midőn Herbert sorra nevezgette őket, valami oly természetes és elbájoló kifejezés volt és abban a szerénységben, ahogy Herbert-nek a köréje fonódó karjába simult, valami oly csupa bizalom, csupa szeretet és csupa ártatlanság és egész valójában valami oly szelídség, valami, ami oly oltalomrautaltnak látszik itt a Mill-Pond-Bank-on, a Chinks-Basin, meg az ócska, zöldes rézkötélpálya szomszédságában, ahol a vén Barley dörmögése remeg a mestergerendában, hogy e leány és Herbert frigyét én még annak a pénztárcának minden pénzéért sem zavartam volna meg csak pillanatra is, amelyet sohasem nyitott még fel kezem.

Csupa örömmel és csodálattal néztem őket, de ekkor a dörmögés megint üvöltözéssé erősödött s fejünk felett olyan hangzású szörnyű dörömbölés, döngetés támadt, mintha valami óriás, akinek csonka a féllába és fából készült szárban végződik, ezzel a falábával igyekeznék keresztüldöfni a mennyezetet, hogy hozzánk juthasson. Clara ekkor így szólt Herbert-hez:

- Apa hí engem, szivem! - És elszaladt.

- Mondd hát, volt már ennyire kegyetlen, lelkiismeretlen vén cápa valaha ezen a világon? - mondta Herbert. - Mit gondolsz, ugyan mit fog most követelni?

- Nem tudom - válaszoltam. - Talán valami kis innivalót.

- Ez az! - kiáltott Herbert oly hangon, mintha rendkívül nagy érdemeket szereztem volna ennek kitalálásával. - Grogját kis hordóban mindig készen tartogatja az asztalán. Várj csak pár pillanatig, mindjárt hallani fogod, mint igazítgatja őt ülőhelyzetbe Clara, hogy inni tudjon. Kezdi már! - Újra nekierősödött az ordítás, amely aztán különös, üvöltően elnyujtott trillával végződött. - Most - mondta Herbert, midőn hirtelen csönd lett -, most iszik. Most pedig - midőn a dörmögés megint ott kezdett remegni a gerendában -, most már újra hanyatt hever.

Miután Clara nemsokára lejött, Herbert fölvezetett engem a lépcsőn a legfelső emeletre a mi oltalmazottunkhoz. Amint Barley úr ajtója mellett elhaladtunk, mint dörmög odabenn rekedt hangján és olyan módon, ahogy a szél szokott nekivadulni és ellankadni, valami nótafélét, amelybe azonban most én csupa jó kívánságot csempészek minden olyan mondása helyébe, amely a jókívánságnak épp ellenkezője volt. Íme:

- Hahó! Az Úristen áldja meg a szemeteket, itt fekszik az öreg Bill Barley. Itt fekszik az öreg Bill Barley, itt nyúlik el hanyatt az istenadta. Itt nyúlik el hanyatt, mint holmi vén rongy dög, folyónak vizén tovahurcolódó, itt a ti öreg Bill Barley-etek! Az Úristen áldja meg szemeteket! Hahó! Áldjon meg benneteket!

Ily vígasztaló hatású nótázással szokott - mondta nekem Herbert - a láthatatlan Barley néha egész nap s egész éjjel elszórakozgatni s közben-közben, ha világos volt odakünn, szeméhez illesztette azt a messzelátót, amely az ágyhoz erősítetten szolgálta kényelmét, hogy a folyón bármikor széjjelnézhessen akár le-, akár fölfelé.

Provis-t nagyon barátságos, kellemes helyen találtam odafenn a ház legfelső emeletén; az a hajófülkeszerű két szobácska, amelyben lakott, szép, tiszta, szellős volt s oda Barley úr lármája nem is hangzott annyira erősen mint lefelé. Provis egyetlen szóval sem aggodalmaskodott s úgy látszott, nem is érez szóra érdemes aggodalmat, ellenben olyasmit vettem észre, hogy szelidebb lelkületű, - valami leírhatatlan módon, mert hiszen nem bírtam volna megmondani,

mi kelti ezt a hatást és később emlékezetből sem bírtam kideríteni, bármennyire próbálgattam is; de bizonyos, hogy úgy volt.

Annak a körülménynek, hogy e pihenésbe telt napomon alkalmam volt alaposan elgondolkodni, az lett a következése, hogy elhatároztam, semmit sem mondok Provis-nak Compeysonról. Amennyire ismertem, elkeseredett gyűlöletében még fel is kutatta volna ezt az embert, nem bánva, ha a saját vesztébe rohan is. Azért hát mindenekelőtt azt kérdeztem tőle, amint Herbert és én a kályha tüze elé ültünk vele, megbízik-e Wemmick véleményében és értesüléseiben.

- Meg, meg, kedves fiam! - válaszolt komoly fejbólintás kíséretében. - Jaggers-ék okos emberek.

- Nos, én beszéltem Wemmick-kel - mondtam - s azért jöttem éppen ide, hogy elmondjam magának, mire intett engem Wemmick és mit tanácsolt nekem.

S elmondtam neki mindent, persze az imént említett fentartással, a legpontosabban; elmondtam, hogy Wemmick a Newgate börtönben (vajjon az alkalmazottaktól-e, vagy a foglyoktól, nem mondhattam) bizonyos gyanakodásról értesült, amelyet az ő felbukkanása, már mint Provis-é, keltett, aminek következményeképen az én lakásomat is figyelgetik; hogy Wemmick azt tanácsolta, maradjon egyelőre veszteg, én pedig maradjak távol tőle; s végül azt is közöltem vele, amit Wemmick a külföldreutazás tervéről mondott. Megemlítettem persze, hogy én, mihelyt alkalmas lesz a helyzet, természetesen vele utazom majd, vagy legalább hamarosan követem, aszerint, hogy Wemmick mit fog ajánlatosabbnak mondani. Arról nem beszéltem, hogy azután mi következhetik, hiszen magam sem bírtam ezt világosan és megnyugtatón elképzelni, még ezekben a percekben sem, amikor őt íme oly sokkal szelídebb lelkületűnek és miattam határozottan halálos veszedelemben levőnek láttam. Életmódom oly megváltoztatása dolgában, hogy ugyanis még költekezőbben éljek, az ő saját ítéletére bíztam, mondja meg, vajjon ily körülmények közepett nem volna-e szinte nevetséges - ha ugyan még ennél is nem rosszabb - effélére csak gondolni is.

Nem tagadhatta ezt s valóban eléggé értelmesen viselkedett. Visszatérése persze nagy vakmerőség volt, mondta, és ő ezt kezdettől fogva tudta is. Semmi olyast nem fog cselekedni, hogy kétségbeejtő vakmerőséggé fajuljon a dolog, egyébként pedig vajmi csekély az aggodalma, hiszen oly pompás támogatásban részesül.

Herbert, aki mindeddig töprengve bámult a tűzbe, most megszólalt s azt mondta, olyasvalami jutott eszébe, ami tulajdonképen Wemmick javaslatából ered s amit tán érdemes volna mérlegelni.

- Mink, te meg én, Händel, mindketten jó evezősök vagyunk és ha itt az alkalmas pillanat, magunk vihetnénk őt lefelé a folyón. Sem csónakot, sem evezősöket nem kellene bérelnünk evégből s így a gyanúkeltésnek legalább ezt az eshetőségét elháríthatnánk, már pedig nagyon is érdemes azt elhárítanunk. Évszaki viszonyokkal sohase törődjél; nem gondolnád-e, hogy legokosabb volna már most azonnal hozzálátnod s azon kezdened, hogy csónakot vásárolnál, amely mindig ott várna a Temple-parti lépcsőzetnél kikötötten s lassan-lassan rászoktatnád az embereket, hogy mindennap föl- s alá evezgetsz a folyón? Egyszerűen ez lesz a szokásod és ugyan ki vet majd ügyet rá aztán, ki törődik vele. Tedd meg húszszor vagy ötvenszer s már a huszonegyedik vagy ötvenegyedik esetben csepp feltűnést sem fogsz kelteni.

Nekem megtetszett ez a terv, Provis meg éppen nagyon örült neki. Megállapodtunk abban, hogy megvalósítjuk és hogy Provis sohase törődjék velünk, ha látja, mint evezünk el a híd alatt és a Mill-Pond-Bank mellékén tova. De megbeszéltük azt is, hogy valahányszor ily evezős kirándulásunk alkalmával megpillant bennünket lakásából, egyik keletre néző ablakának göngyölös függönyét, annak jeléül, hogy semmi baja, le fogja húzni. Mivel tanácskozásunk most már véget ért és minden tekintetben megegyeztünk, felkeltem, hogy elbúcsúzzam, azt

mondván Herbert-nek, hogy legjobb lesz, ha nem együtt megyünk haza és hogy én hadd indulok előtte legalább is félórányival.

- Cseppet sem kedvemre való magára hagynom magát - szóltam Provis-hoz -, bár semmi kétségem, hogy itt épp oly biztonságban van, amilyenben nálam lehetne. Isten vele!

- Kedves fiam - mondta, megragadván kezemet -, nem tudom, mikor láttyuk egymást megest... És hát hijába, az Isten-vele csak nem teccik nékem. Mondjad: Jóéccakát!

- Jó éjszakát! Herbert majd rendesen jár-kel mi közöttünk s maga nyugodt lehet arról, hogy készen állok, mihelyt itt az alkalmas pillanat. Jó éjszakát! Jó éjszakát!

Leghelyesebbnek véltük, hogy otthon maradjon s ott hagytuk a folyosón, ajtója előtt, ahonnan gyertyáját a korláton túlra tartva, levilágított a lépcsőházba nekünk. Amint vissza- és felpillantottam rá, eszembe jutott hozzámérkezésének estje, amikor helyzetünk a mainak fordítottja volt s amikor én még csak nem is sejtettem, hogy ily nehéz, aggodalmas szívvel fogok elmenni valaha tőle, ahogyan most megyek.

Az öreg Barley káromkodott és dörmögött, midőn újra elhaladtunk az ajtója előtt s úgy rémlett, mintha eddig sem szünetelt volna s mintha egyáltalában eszébe sem jutna, hogy lármáját abbahagyja valaha. Leérkezvén, azt kérdeztem Herbert-től, vajjon oltalmazottunk megtartotta-e a Provis nevet. Herbert megnyugtatott: dehogy is tartotta meg, az új lakáson Campbell a neve. Még azt is közölte velem, hogy amit ebben a házban Campbell úrról tudnak, mindössze vajmi kevés: Campbell úr itt az ő gondjára bízta magát s ő nagy személyes érdekének tartja, hogy Campbell úr jó ellátásban részesüljön és nyugalmas elvonultságban élhessen. Én tehát épp ezért, amikor visszaérkeztünk abba a szobába, ahol Whimplené és Clara a munkájukkal foglalkozva üldögéltek, egyáltalában nem beszéltem olyasmit, hogy Campbell úr tulajdonképen leginkább engem érdekel, sőt teljesen eltitkoltam ezt.

Miután a csinos, szelid leánykától, akinek oly szép fekete szeme volt, és az anyai szívű özvegyasszonytól, aki egy kedves kis szerelmi ügytől a maga pártfogó együttérzését nem tagadta meg, elbúcsúztam, odakünn oly káprázat fogott el, mintha az ócska, zöldes rézkötélpálya vidéke egészen megváltozott volna. Barley most már lehetett miattam oly vén, mint az őshegységek és káromkodhatott akár egész dragonyos ezred módjára, volt most már itt engesztelő ifjúság, bizalom és remény oly bőséggel a Chinks-Basinben, hogy eltöltse túláradásig is. És aztán Estellára gondoltam és arra a búcsúzásra, ahogy nekem tőle kellett elválnom és nagyon-nagyon szomorúan ballagtam hazafelé.

A Temple-ben minden oly nyugodt volt, hogy sohasem is láttam még nyugodtabbnak. Azoknak a szobáknak az ablaksora, amelyekben Provis lakott nemrég, sötétek és csukottak voltak s a Garden-Court-ban egyetlen ember sem volt látható. Kétszer-háromszor is elsétáltam a szökőkút mellett, mielőtt nekiindultam a lépcsőnek, amely köztem és lakásom között nyúlt, ámde csak azt láttam, hogy egyedül vagyok. Herbert, amikor aztán szintén hazaérkezett, odajött ágyamhoz - én ugyanis testben, lélekben tönkrefáradottan azonnal ágybafeküdtem volt, - és megtette jelentését. Tüstént ezután kitárván az egyik ablakot és kitekintvén a holdfényes éjszakába, azt mondta nekem, hogy odalenn a kikövezett udvar oly ünnepélyes elhagyottan terül, akárcsak ugyanez órán valamely székesegyház hajójának síma kőpadlózata.

Másnap fölkerekedtem csónakot vásárolni. Csakhamar megvolt a vásár és a csónakot a Temple lépcsőzete mellé köttettem ki, még pedig olyan helyen, ahova pár perc alatt elérhetek. Aztán elkezdtem az evezgetést, kikirándultam, mintha gyakorlatoznám s evezősversenyre készülnék, olykor egyedül, olykor pedig Herbert-tel. Gyakran csónakáztam havazásban, esőben, fagyban, de az emberek már alig vettek észre, amikor még csak néhányszor voltam is odakünn. Kezdetben a Blackfriars-hídtől fölfelé terülő részen mozogtam csupán; de amint az ár változásának ideje eljött, leeveztem egészen a London-hídig. Akkoriban az még a régi

London-híd volt s ott az áradás bizonyos szakában annyira vad erejűvé szilajult a víz sodra, hogy annak a helynek bizony gonosz híre kelt. De azért mégis egészen jól értettem a módját, mint surranjak tova a híd alatt, elég volt egyszer látnom, miképen szokták s aztán a hajók között kezdtem ide-odakalandozni a rév tájékán és leeveztem egészen Erith-ig. Mindjárt az első alkalommal, hogy a Mill-Pond-Bank mellett eleveztünk, még pedig Herbert is, én is csupán egy-egy evezőt forgatván, menet s jövet, mindkét alkalommal láttuk, hogy annak a bizonyos keleti ablaknak a függönye leereszkedik. Herbert csaknem sohasem volt hetenkint háromszornál kevesebbszer ott és soha semmi olyas hírt nem hozott, amely a legcsekélyebb mértékben is nyugtalaníthatott volna. Csakhogy én mégis tudtam, van nyugtalankodásra bőven okom, sehogy sem bírtam megszabadulni attól az érzéstől, hogy szemmel tartanak. Ha az ember az ilyen gondolatot egyszer már beengedte a lelkébe, üldözi, gyötri az szüntelen s bizony bajos volna megszámlálni, hány jámbor halandót fogtam abba a gyanúba, hogy lesi lépteimet.

Mondhatom, szüntelen rettegnem kellett azért a vakmerő emberért, aki odafenn rejtőzködött. Herbert gyakran mondta nekem, hogy valahányszor esteledéskor valamelyik ablakunkban áll és látja, mint siet a folyam vize lefelé, mindig a legédesebb örömmel tölti el az a gondolat, hogy az ár mindazzal, amit magával visz, Clará-nak siet elébe. Én ellenben arra gondoltam, még pedig félve és rettegve, hogy azok a hullámok Magwitch felé sietnek és hogy mindazok a fekete pontok ott a víz színén az ő üldözői lehetnek, akik elfogására törtetnek gyorsan, halkan, biztosan.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Jó néhány hét múlt el s minket semmiféle változás nem ért. Vártuk Wemmick jeladását, de ő semmiféle hírt nem hallatott. Ha sohasem lett volna alkalmam Little-Britain-en kívül megismerkednem vele és sohasem élveztem volna azt a kiváltságot, hogy várában meghitten érintkezhettem vele, talán már kételkedni is kezdek igéretében; de mivel jól ismertem őt, pillanatra sem támadt íly gondolatom.

Pénzügyi helyzetem egyre komorabb színt kezdett ölteni s hitelezőim mindszámosabban kezdtek szorongatni. Kínosan éreztem immár, hogy nincs pénzem (úgy értem, hogy sajátomnak mondható készpénz nem volt a zsebemben), s ebből a zavarból néhány oly ékszerem értékesítésével igyekeztem szabadulni, amelyekről könnyű volt lemondanom. Azt azonban teljesen elvégeztem magamban, hogy a legszívtelenebb árulás lenne, ha mostani terveim és szándékaim bizonytalanságában jótevőmtől még mindig elfogadnék újabb pénzösszegeket. Épp ezért Herbert révén visszajuttattam hozzá pénztárcáját, amelyet egyetlen egyszer sem nyitottam fel, hadd őrizze ő maga s nagy vígasztalásom volt az a tudat - helyes volt-e ez, vagy helytelen, sohasem vitatom -, hogy nagylelkűségét többé nem fordítottam hasznomra attól a pillanattól fogva, amikor megismertette magát velem.

Az idő múlásával mindinkább nyomasztani kezdett az a sejtés, hogy Estella már férjhez ment. Attól való félelmemben, hogy ez a sejtésem igazolódhatik, felhagytam az ujságolvasással s arra kértem Herbert-et (akivel közöltem volt, hogy Estella meg én mily körülmények közt váltunk el egymástól utoljára), sohase is említse őt nekem. Hogy a remény oly rég elrongyolódott és szelek játékává züllött ruhájának ezt az utolsó, nyomoruságos foszlányát mivégre őrizgettem, - mit tudom én? Vajjon te, aki ezt most olvasod, nem éreztél-e hasonló vagy ettől nem nagyon különböző ellentmondást legutóbbi éved, legutóbbi hónapod vagy legutóbbi heted napjai során tenmagadban?

Szerencsétlen élet volt az, ahogyan én éltem és az a fő-fő gond, amely úgy komorlott fel, mint valami magas hegyorom az alacsonyabb hegyek láncai közül, pillanatra sem tünt el én előlem. De aggodalomra még mindig nem lehetett újabb okunk. Az a mindegyre megújuló balsejtelmem, hogy Provis-t fölfedezték, bármily gyakran riasztott is fel ágyamban, bármily rémült izgatottan ültem is ott s lestem éjjel Herbert hazatérő lépéseit, vajjon nem közelednek-e sietőbben mint szoktak, nem gyorsítja-e őket rossz hírek szárnya; mindez és sok egyéb hasonló körülmény bármennyire nyugtalanított is, minden nyugodtan haladt a maga útján. Tétlenségre és folytonos bizonytalanságra kárhoztatottan eveztem csónakommal ide-oda, s csak vártam, nem tehettem egyebet.

A folyó áradásának és apadásának voltak bizonyos fokozatai, amelyeknek idején, ha már leeveztem volt a folyón, nem térhettem vissza a régi London-híd alatt, amelynek íveit s pilléreit örvénylőn ostromolta a víz; olyankor csónakomat mindig otthagytam a vámház szomszédságában az egyik hajógyár révében, ahonnan később egyik-másik munkással visszavitettem a Temple lépcsőihez. Ez a kénytelenség nem is volt kedvem ellen való, mert azzal a kedvező következménnyel járt, hogy azok az emberek, akik errefelé, a partvidéken dolgoztak, meghittebbé ismerkedtek meg velem s csónakommal. Ebből a mellékes körülményből eredt az a két találkozás, amelyről most szólni fogok.

Egy februárvégi délután már sötétedőben ott kötöttem ki annak a hajógyárnak a révében. Az apállyal leeveztem egészen Greenwich-ig és az áradással aztán fölfelé igyekeztem. Szép derült nap volt, de napszállatkor köd ereszkedett s bizony nagyon óvatosan kellett eveznem a

hajók és hidak közein visszafelé. Mind lefelé menet, mind fölfelé jövet láttam Provis ablakának jelzését: minden rendben.

Mivel az este zord volt és én fáztam, az a gondolatom támadt, hogy megmelegedni beülök valami vendéglőbe s mindjárt meg is vacsorálok s mivel abban az esetben, ha a Temple-be hazatérnék, csak szomorúság és magányosság órái várnának, elhatároztam, hogy a vendéglőből színházba megyek. Az a színház, amelyben Wopsle úr a maga kétséges diadalait aratta, ott volt a part közelében (most már sehol sincs), elhatároztam tehát, hogy abba megyek. Tudtam, hogy Wopsle úrnak nem sikerült a dráma ügyét föllendítenie, sőt, hogy ellenkezőleg, éppen hanyatlása meggyorsításában működött igen eredményesen közre. Legutóbb meglehetősen baljóslatú módon, valami hűséges természetű szerecsen szerepében lépett fel, aki egy főrangú család leánykájával és valami majommal keveredik bajba; Herbert pedig valami bolondos hajlandóságú tatár rabló szerepében látta, amelyet téglaveres ábrázattal játszott s apró csengettyük sokaságától csilingelő süvegben.

Olyanfajta vendéglőben vacsoráztam, amilyeneket Herbert meg én „földrajzi vendéglő" névre kereszteltünk volt - mert ezekben az abroszok félrőfönkint egy-egy világrész térképével ékeskednek, amelyet a söröskancsók talpának nyomai festenek oda, a késeken pedig a mártások maradéka egy-egy ország térképének látszik (még ma sincs vendéglő a Lord-Mayor egész birodalmában, amely nem földrajzi vendéglő volna), és ebben a helyiségben azzal ütöttem agyon az időt, hogy hol elszundítottam a kenyérhéjakon, hol poharamra meresztgettem szememet s élveztem, az ételek forró gőzölgésében mint párolódik ábrázatom. Végül aztán megembereltem magamat s elmentem a színházba.

Itt a darab hőséül Őfelsége egyik hajójának főhajómestere vitézkedett, - fölöttébb kiváló férfiú, ámbár kívánatosnak véltem, hogy nadrágja némely helyen ne lett volna annyira szűk, más részén pedig ne annyira bő; - ez a férfiú a nálánál kisebbrendű embereknek minduntalan orrukig ütögette a kalapjukat, jóllehet igen nemesszívű és derék ember volt; aztán meg olyasmiről, hogy bárki emberfia még adót fizessen, hallani sem akart, bár igen hazafias volt. A zsebében pénzzel teli zsákocskát hordozott, amely olyan volt, mint holmi asztalkendőbe burkolt pudding s e kincs birtokában jegyet váltott környezetének nagy ujjongása közepett valami ifjú hölggyel, akinek a ruhája olyan volt, mintha ágyhuzatokból készült volna; ennek az ünnepélyességnek a megbámulására pedig Portsmouth egész lakossága (összesen kilenc főnyi, bizonyára a legutolsó népszámlálás szerint) levonult a partra, hogy ott nagy-megelégedetten dörzsölgesse a kezét s a „Tölts bort a pohárba!" kezdetű dalt harsogtassa. Bizonyos sötétbőrű fedélzettisztogató, aki sem bort tölteni, sem egyéb szolgálatot, amire felszólították, teljesíteni sehogy sem volt hajlandó és akinek a lelke, ahogy a főhajómester nyilvánosan kijelentette, épp oly fekete volt, akárcsak az arca, azt indítványozta két másik fedélzettisztogatónak, hogy szövetkezzenek vele az egész emberiség ellen s döntsék a világot mindenféle kellemetlenségbe, amit aztán sikerült is oly hatásosan megtenniök (mivelhogy a fedélzettisztogatók szerzete természetesen igen jelentékeny politikai befolyással rendelkezik), hogy az estének legalább is fele aztán a megbomlott rend helyreállításába telt, ami különben csak annak a fehérkalapos, fekete lábszárvédős, veres orrú kis szatócsnak a segítségével volt elérhető, aki valami pecsenyesütő rostéllyal fölfegyverkezve elbujt a toronyóra védőszekrényébe s onnan leskelődött, aztán előbujt s mindenkit, akire a fülébe jutott adatokkal nem bírt rácáfolni, pecsenyesütő rostélyával egyszerűen kupán vágott. Ennek aztán az lett a következménye, hogy Wopsle úr (aki eddig még egyáltalában nem volt látható s akiről eddig még szó sem esett) megjelent a zavargók között, csillaggal és térdszalagrendjellel ékesen teljeshatalmú megbízottként, akit maga a tengernagyi hivatal küldött ki, hogy kijelentse: az összes fedélzettisztogatóknak tüstént börtönbe kell kotródniok és hogy a főhajómesternek a haza érdekében teljesített szolgálatai csekély elismeréséül egy kisebbforma nemzeti zászlót adjon át. A főhajómester, aki most először érzékenyült el életében, szinte áhitatosan törölte bele szemét a

nemzetiszínü zászlóba, amin tüstént meg is vígasztalódott s arra kérte Wopsle urat, kegyelmes uramnak szólítván őt, engedné meg, hogy megszoríthassa a kezét, azaz, ahogy ő nevezte: az úszóját. Wopsle úr, miután bájos méltósággal odanyujtotta e célra ezt a végtagját, azonnal hátra is szorult valami poros sarokba, mert a többiek hirtelen afféle bakugrásos táncra kerekedtek és abból a sarokból aztán, amint elégedetlenkedő pillantásokkal nézegette a közönséget, egyszerre csak észrevett engem.

A második darab a legújabb nagy, bohózatos karácsonyi táncjáték volt és mindjárt az első felvonás elején bizony fájdalmas volt ráismernem Wopsle-ra abban a rettenetes furcsa alakban, aki vörösharisnyás lábszárával, kénkő lángjaként villogó szemével s vörös rojtokból rögtönzött hajával kínos feltűnést keltve dolgozott valami bányaféle üregben, mennyköveket kalapált ott s aztán fölöttébb gyáva fickónak bizonyult, amint ura, egy rekedthangú óriás, ebédre hazaérkezett. De csakhamar méltóbb körülmények között mutatkozott; úgy fordult ugyanis a dolog, hogy az ifjú szivek szerelmének nemtője segítségre szorult - még pedig valami tudatlan bérlőnek embertelen apai szigorúsága miatt, aki leánya szívének választását helytelenítvén, lakása első emeletének egyik ablakából liszteszsákot ejtett szántszándékosan leánya vonzódásának tárgyára - a szerelem nemtője tehát a legélesebb elméjű varázslót szólította a szerelmes pár segítségére -, ez a varázsló pedig, aki meglehetősen bizonytalan lépésekkel és nagy útra való fáradtsággal nyilván ellenlábasaink földéről érkezett, persze Wopsle úrnak bizonyult, óriási csúcsos süveg volt a fején, hóna alatt pedig a Varázslatok Könyve, egy kötetben. Mivel ennek a varázslónak a rendeltetése itt e földön főként az volt, hogy nyugodtan állja azt az ostromot, amellyel körülrimánkodják, körülzsolozsmázzák, körüldöfködik, körültáncolják és különféle színű lángokkal körülvilágítják, meglehetősen nagy ideje maradt a saját rendelkezésére. S én nagy meglepetésemre most úgy láttam, ezt az idejét arra használja fel, hogy oly módon mereszti felém szemét, mintha nagyon csodálkoznék valamin.

Wopsle úr egyre ámulóbb szemmeresztésének volt valami oly rendkívül feltűnő sajátsága és úgy látszott, ez a derék férfiú oly sok mindenfélét fontolgat és annyira belezavarodik, hogy semmikép sem bírtam megérteni az esetet. Sokáig ültem még ott elgondolkodva, miután ő valami toronyóra-állványon a felhők felé mászott fel és még mindig nem értettem a dolgot. És még akkor is erre a jelenségre gondoltam, amikor utóbb a szinházat elhagytam s egyszerre csak szemközt álltam Wopsle-val, aki az ajtóban várt.

- Hogy van? - kérdeztem, kezemet nyujtva feléje s elindultunk az utcán lefelé. - Észrevettem, hogy megpillantott engem.

- Hogy megpillantottam magát, Pip úr - válaszolt. - Valóban megpillantottam. De ki volt még ott Pip uramon kívül?

- Ki még?

- Nagyon különös az - mondta Wopsle úr, miközben arca megint oly zavaros kifejezést öltött, mint előbb - és mégis esküdni mernék rá, hogy ő volt.

Mivel nyugtalanítani kezdett a dolog, megkérdeztem Wopsle urat, világosítson fel, miről van szó.

- Hogy azonnal észrevettem volna-e őt, ha maga nincs ott - folytatta Wopsle úr ugyanoly különös hangon, amilyenen kezdte -, határozottan nem állíthatnám ugyan, de azt hiszem, még úgy is észrevettem volna.

Akaratlanul is körülnéztem, ahogy körül szoktam nézegetni hazamenet; ezek a titokzatos szavak ugyanis valósággal megborzongattak.

- Ó! Aligha van az már itt - mondta Wopsle úr. - Kiment a nézőtérről, még mielőtt az én jelenésem véget ért. Láttam, hogy elment.

Annyi okom volt a gyanakvásra, hogy még ezt a szegény ripacsot is gyanúba fogtam. Azt hittem, valami vallomást igyekszik kicsalni belőlem. Azért hát csak ránéztem, amint tovamentünk, de egyetlen szót sem szóltam.

- Pillanatig azt képzeltem, ami persze nevetséges dolog, hogy magához tartozik, Pip úr, de aztán mindjárt észrevettem, hogy maga nem is tud arról az emberről, aki úgy ült ott a maga háta mögött, mint valami kísértet.

Hátamon újra végigszaladt a hideg, de elhatároztam, hogy nem beszélek, hiszen a szavaival bízvást összeegyeztethető volt az a föltevés, hogy valakinek megbízásából csalogat engem lépre, hátha célozgatásait én majd mindjárt Provis-ra vonatkoztatom. Én természetesen teljes meggyőződéssel, egészen bizonyosan tudtam, hogy Provis nem volt ott.

- Képzelem, csodálkozik rajtam, Pip úr, sőt az arcán is látom. De oly különös eset ez! El sem hiszi tán, amit most mondani fogok. Én is bajosan hinném el, ha maga mondaná nekem.

- Csakugyan? - mondtam.

- Bizony, bizony! Nos, Pip úr, emlékszik-e még arra a régi-régi karácsonyra, amikor maga még kisfiú volt, én pedig Gargeryék vendége voltam s éppen ebédeltünk, midőn katonák jöttek s Gargeryt valami lábvas megigazítására kérték.

- Nagyon jól emlékszem még az esetre.

- S arra is emlékszik-e, hogy valóságos hajtóvadászat kerekedett akkor két szökevény fegyenc nyomába s hogy mi is résztvettünk ebben a vadászatban és hogy Gargery magát a hátára kapta és hogy én előre szaladtam, maguk pedig utánam törtettek, ahogy csak bírtak.

- Mindenre nagyon jól emlékszem még. - (Jobban, mint gondolja, mondtam csak úgy magamnak.)

- És hogy aztán mind a két fickót ott találtuk egy árokban, ahol éppen dulakodtak és hogy az egyiket a másik csúful helybenhagyta, egész arcát valósággal pocsékká öklözte.

- Mintha most is itt volna a szemem előtt.

- És hogy a katonák fáklyákat gyujtottak és a két fickót közrefogták és hogy mi is kísértük őket, mert tudni akartuk, mi vége lesz a dolognak, úgy baktattunk a lápos fekete zsombékjain, a fáklyafény pedig rávetődött az ő ábrázatukra - ez különösen emlékezetes kép -, ránk meg köröskörül sűrű sötétség ólálkodott.

- Igen - mondtam -, emlékszem az egész históriára.

- Nos, Pip úr, az egyik szökevény ott ült ma este a maga háta mögött. Jól láttam a maga vállán túl a fejét.

- Csak nyugodtan! - gondoltam s aztán ezzel a kérdéssel fordultam hozzá:

- A két fickó közül melyiket vélte látni?

- A pocsékká öklözöttet - válaszolt tétovázás nélkül. - Még pedig esküszöm, hogy azt láttam! Mennél többet gondolok rá, annál inkább megbizonyosodom róla, hogy az volt.

- Igazán érdekes! - mondtam, de amennyire csak bírtam, úgy tettem, mintha egyébként egyáltalában nem érdekelne. - Igazán, nagyon érdekes!

Lehetetlenség volna túlzóan leírnom azt a végsőig fokozott izgalmat, amelybe ez a meglepetés ejtett s mily csodálatos és sajátságos rémülettel töltött el a tudat, hogy Compeyson pár perccel

ezelőtt még ott ült mögöttem „mint valami kísértet”. Hiszen ha ez az ember gondolataim köréből néhány percre eltünhetett azóta, hogy bujócskánk megkezdődött, íme ez épp azokban a percekben esett meg, amikor legközvetlenebb közelemben volt. S az a gondolat, hogy minden gondosságom közepett annyira semmit sem sejtő s annyira vigyázatlan voltam, olyformán hatott rám, mintha csak azért, hogy ez az ember ne férkőzhessék közelembe, száz meg száz ajtó hosszú sora mögé zárkóztam volna s őt aztán mégis magam mellett pillantottam volna meg. Abban, hogy ott volt, nem kételkedhettem, hiszen magam is ott voltam s abban sem kételkedhettem, hogy még ha a veszedelemnek, amely környékez, bármily csekély most a látszata, de maga a veszedelem szüntelen közelünkben van és szüntelen tettrekész.

Wopsle urat aztán néhány kérdéssel terheltem; megkérdeztem, mikor jött be az az ember? Nem tudta megmondani; engem megpillantván, észrevette vállamon túl azt az embert is. Személyazonosságát csak akkor kezdte megállapítani, amikor már jó ideig nézegette volt; de amolyan határozatlan módon mindjárt kezdettől fogva egybekapcsolta velem s tudta, hogy ennek az embernek hozzám és azokhoz, abban a kis faluban átélt régi időkhöz valamiképen mindenesetre van valami köze. Milyen volt a ruhája? Jóminőségű, de legkevésbbé sem feltűnő; úgy rémlett, fekete volt. Ábrázata torz, sebhelyes-e? Nem, azt hiszi, nem az. Magam is azt hittem, mert ha töprengő hangulatomban nem is törődtem volt a körülöttem ülő emberekkel, mégis valószínűnek gondoltam, hogy valami torz ábrázat fölkeltette volna figyelmemet.

Amikor aztán Wopsle úr mindent közölt már velem, ami eszébe jutott, vagy amit én kicsiholni bírtam belőle és miután valamelyes, az est megerőltetéseinek megfelelő frissítőkkel megvendégeltem őt, elbúcsúztunk egymástól. Tizenegy és tizenkét óra között volt, hogy megérkeztem a Temple-be, melynek kapuit már bezárták. Senki, de senki sem járt arra, amikor betértem és hazamentem.

Herbert is hazajött s leültünk a tűz elé és nagyon komoly tanácskozásba merültünk. De be kellett látnunk, hogy semmit sem tehetünk, legföljebb, hogy Wemmick-kel tudatom, mily meglepetés ért ma este és emlékeztetem, hogy várjuk jeladását. Mivel féltem attól, hogy kellemetlenséget okozhatnék neki, ha kastélyában gyakrabban meglátogatnám, levélben közöltem mindent vele. A levelet, mindjárt, még lefekvésem előtt megírtam, aztán lesiettem vele s postára adtam; és akkor sem láttam környékünkön senkit. Herbert és én egyetértően megállapítottuk, hogy nem tehetünk egyebet, csak rendkívül óvatosak leszünk. Valóban nagyon óvatosan viselkedtünk is - még óvatosabban, mint ennek előtte, ha ugyan lehetséges még óvatosabbnak lenni, - s én bizony sohasem mentem a Chinks-Basin tájékára, másszor, csak amikor eleveztem mellette s olyankor a Mill-Pond-Bank felé is csak ugyanúgy néztem, mint akármely más pont felé.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

A másik találkozás, amelyet az előző fejezetben említettem, körülbelül egy héttel az első után következett. Csónakomat megint csak odalent hagytam a gyár révében a hídon alul; délután volt már, egy óra múlt, s mivel még nem határoztam el, hol ebédeljek, befordultam a Cheapside-ra, s már-már végigballagtam ezen az úton - bizonyára legnyugtalanabb lelkű az összes járókelők sokadalmában -, midőn hatalmas kéz nehezedett vállamra, valakié, aki nyomomba sietve utólért. Ez a kéz Jaggers úr keze volt, aki most már a karomba öltötte.

- Mivel amúgy is ugyanegy irányba megyünk, Pip, együtt is mehetünk. Hova igyekszik?

- A Temple felé, azt hiszem - válaszoltam.

- Hát nem tudja? - kérdezte Jaggers úr.

- Nos - mondtam boldogan, hogy e mostani vallatás alkalmával az én helyzetem az előnyösebb -, valóban nem tudom, mert még egyáltalában nem határoztam.

- De hiszen csak elmegy tán ebédelni valahova? - kérdezte Jaggers úr. - Talán csak megengedi nekem ezt a föltevést? Megengedi?

- Meg - mondtam -, mindenesetre megengedem.

- És sehova sem igérkezett?

- Ezt a föltevést is megengedem. Sehova sem igérkeztem.

- Akkor hát - mondta Jaggers úr - jöjjön és ebédeljen velem.

Már-már szabadkozni kezdtem, midőn még ezt mondta:

- Wemmick is eljön.

Megváltoztattam tehát szándékomat - hiszen szabadkozásra induló köszönetem nehány már kimondott szava könnyen volt a meghívás elfogadásával kiegészíthető - s így végighaladván a Cheapside-n befordultunk a Little-Britain-be, ahol ragyogva tükröződött a lámpák fénye a kirakatok üvegén s a lámpagyujtogatók, akik a délutáni járókelők tolongásában alig találtak helyet, ahova létrájukat odaplántálhassák, fel s alá mászkálva rajta, több vöröslő fényszemet nyitottak a sürű ködön, mint ahány fehéret annak idején az én éjszakai világító tornyom ott a Fürdő-fogadóban arra a kisérteties falra vetett.

A little-britaini irodában aztán lejátszódott a rendes levélfirkálás, kézmosás, gyertyakoppantgatás és pénztárzárás jeleneteinek sora s az üzlet erre a napra bezárult. Miközben ott vesztegeltem Jaggers úr kandallójának tüze előtt, a fel-fellobbanó és el-elhanyatló lángok azt a bizonyos két gipszábrázatot oly látszatba varázsolták, mintha egyik is másik is valami ördögi bujócskát játszanék velem, amíg az iroda két vastag, zsíros gyertyája Jaggers urat, aki az egyik sarokasztalon írt, oly komoran világította meg, mintha egész sereg akasztott ügyfelére akarná emlékeztetni, akik piszkos halotti ingük díszében lebeghettek előtte.

Mindhárman bérkocsiba ültünk s elhajtattunk a Gerard-utcába s mihelyt megérkeztünk, már asztalra is került az ebéd. Bár legkevésbé sem gondoltam volna arra, hogy itt még oly csekély célozgatással kiváncsiskodjam is Wemmick úr Walworth-nézeteire, mégsem lett volna kifogásom az ellen, ha néha-néha egy-egy barátságos pillantását sikerül észrevennem. De hát nem sikerült. Szemét, valahányszor felpillantott az asztalról, csak Jaggers úrra fordította mindig s velem szemközt oly rideg és idegenkedő volt, mintha valamikor olyan Wemmick-ikerpár született volna a világra, amely ikerpárnak íme ő az állig begombolkozott természetű tagja.

- Mondja csak, Wemmick, elküldte Pip úrnak azt a levélkét, amit Havisham kisasszony írt neki? - kérdezte Jaggers úr nemsokára aztán, hogy asztalhoz ültünk.

- Nem, uram - válaszolt Wemmick -; éppen postára akartam adni, amikor Pip úrral az irodába tetszett érkezni. S a levélkét, ahelyett, hogy mindjárt nekem adta volna, átszolgáltatta gazdájának.

- Kétsoros levélke ez, Pip - mondta Jaggers úr s átadta az írást. - Havisham kisasszony azért küldte hozzám, mert nem tudta a maga címét pontosan. Azt mondja, valami kis üzleti ügyet szeretne tárgyalni magával, amelyről maga már beszélt vele. Odautazik?

- Odautazom - mondottam végigpillantván az íráson, amely Jaggers úr közlésével azonos szövegű volt.

- Mikor utaznék oda?

- Előbb egy másik üzleti ügyemet kellene elintéznem - mondtam oldalpillantást vetve Wemmick-re, aki éppen halat dugott a levélszekrényébe -, s emiatt időm dolgában kissé bizonytalan a tájékozódásom. - De azt hiszem hamarosan odautazhatom.

- Ha Pip úr hamarosan utazhatnék oda - szólt Wemmick Jaggers úrhoz -, nem kellene most levelet írnia, tudja, kérem.

Mivel ebből olyasmit értettem, hogy legjobb lesz nem halogatnom az utazást, elhatároztam, hogy mindjárt másnap utazom s ezt meg is mondtam. Wemmick felhajtott egy pohár bort s ádázul megelégedetten nézett Jaggers úrra, nem énrám.

- Nos, Pip! A mi barátunk, a Pók - mondta Jaggers ur -, jól játszotta a játszmáját. A tétet megnyerte.

Csak nagynehezen sikerült ildomosan tudomásul vennem ezt.

- Hajh! Ördöge van ám annak a fickónak - megvan a magához való esze -, de azért talán mégsem teljesülhet mindenben az akarata. Persze mindig az erősebb győz végül, csakhogy az a kérdés, ki vajjon az erősebb! Ha nekimenne magának s ráütne magára...

- No hiszen! - vágtam szavába s az arcom s a szívem lángba borult -, csak nem gondolja Jaggers úr, hogy annak a bitangnak akár a gazembersége is elég lenne arra?

- Nem is mondtam én azt úgy, Pip. Csak bizonyos eshetőségről van szó. Ha nekimenne magának, hát lehetséges, hogy az erősebb ő volna; de ha észbeli mérkőzésről lenne szó, természetesen nem ő volna az. Bajos különben véleményt mondani a dologról, hogy afféle ember ily körülmények között hogyan viselkednék, mert hiszen ez a kérdés valósággal feldobott érem, amely két oldalának akármelyikére eshetik.

- Szabad-e kérdeznem, melyikre esnék?

- Az olyan fickó, amilyen ez a mi barátunk, a Pók - válaszolt Jaggers úr -, vagy ütni fog vagy meghunyászkodni. Talán úgy hunyászkodik meg, hogy morog is kissé, vagy úgy hunyászkodik meg, hogy nem morog; de bizonyos, hogy vagy üt, vagy meghunyászkodik. Kérdezze meg Wemmick-et, mi az ő véleménye.

- Vagy ütni fog, vagy meghunyászkodni - mondta Wemmick, de legkevésbé sem fordult felém.

- Nos Bentley Drummle úr egészségére! - mondta Jaggers úr felkapván a mellékasztalkáról azt a kancsót, amelyben a legjobb bora csillogott s abból mind a maga poharát, mind a mienket szinültig töltötte. - A győztesség kérdése pedig az illető hölgy megelégedésére dőljön

el! A hölgynek és az úrnak kölcsönös megelégedésére úgy sem dőlhet el már soha. Hej, Molly, Molly, Molly, de lassú is vagy te ma!

A gazdasszony mellette állt, amikor Jaggers így szólt hozzá s éppen valami tálat tett az asztalra gazdája elé. Amint kezét visszahúzta, egy-két lépést hátrált s valami mentegetődzésfélét suttogott és ahogy eközben az ujjait mozgatta, ezek az ujjmozdulatok hirtelen megkapták figyelmemet.

- Mi történt? - kérdezte Jaggers úr.

- Semmi - mondtam én -, éppen csak meglehetősen kínosnak éreztem azt a beszédtárgyat, amely imént szóbakerült.

A gazdasszony ujjainak mozgása a kötögető kezek mozdulataira emlékeztetett. Ott állt az asszony s csak nézett-nézett a gazdájára s úgy látszott, nem tudja, szabad-e már elmennie, vagy hogy a ház ura mondani akar-e még neki valamit s visszaszólítaná, ha elindulna. Nézése csupa figyelem. Bizonyos, hogy nemrégiben, igen emlékezetes alkalommal, ugyanilyen szempárt láttam s ugyanilyen kezet.

Jaggers útjára engedte az asszonyt s ez kisurrant a szobából. De az én szemem még mindig oly határozottan látta őt, mintha ott maradt volna. Néztem-néztem ezt a kézpárt, ezt a szempárt, ezt a hullámos hajat s összehasonlítottam másvalakinek a kezével, szemével, hajával, másvalakiével, akit oly jól ismertem s íme az a gondolat villant meg agyamban, vajjon milyen is lenne ez a másvalaki egy durva férfi mellett eltöltött viharos élet húsz esztendeje után. Képzeletben újra megnézegettem a gazdasszony kezét és szemét s eszembe jutott az az érthetetlen érzés, amely elfogott, midőn ott sétáltam utoljára - és nem is egyedül - abban a puszta kertben s annak az elpusztult sörgyárnak az útvesztőiben. S eszembe jutott, mint szállt meg újra ugyanez az érzés akkor is, midőn megláttam, hogy egy postakocsi ablakából egy arc hogyan néz rám, egy kéz hogyan integet felém; s mégegyszer mint tért ez az érzés vissza és villant keresztül rajtam villámlásként, midőn egy bérkocsiban ülve - nem is egyedül - valami sötét utca egyik megvilágított részének fényén jutottunk keresztül hirtelen. Elgondoltam, hogyan segített az emléktársulás egyetlen láncszeme felismerni azt a személyazonosságot ott a színházban s efféle láncszem, amely hiányzott eddig tudatomban, hogyan illeszkedett helyére most, midőn Estella nevéről a véletlen révén hirtelen belekapcsolódott a gondolatom azoknak az ujjaknak kötögetős mozdulataiba és annak a szempárnak figyelő nézésébe. És teljes bizonyossággal éreztem, hogy ez a nő Estellának anyja.

Jaggers úr látott volt engem Estella társaságában s nem lehetett valószínű, hogy nem vette volna észre érzelmeimet, amelyeket egyáltalában nem igyekeztem palástolni. Bólintott egyet feleletemre, hogy kínosnak éreztem azt a beszédtárgyat, megveregette vállamat és folytatta evését.

A gazdasszony már csak kétszer mutatkozott aztán és mind a két alkalommal csak igen rövid ideig volt a szobában, Jaggers úr pedig igen szigorú hangon rendelkezett vele. De azért ennek a nőnek a keze mégis csak Estella keze volt és szeme Estella szeme. És még ha százszor jön is be újra, sem bizonyosabb, sem bizonytalanabb nem lehetett volna az a hitem, hogy fölfedezésem oly helytálló, akár az igazság maga.

Unalmas este volt, hisz Wemmick még a borozás dolgában is úgy viselkedett, mintha hivatalos ügyet intézne el - valahányszor a töltögetés során a kancsó hozzákerült, ő a maga részét körülbelül olyformán fogadta, ahogyan a fizetését szokta fölvenni, amikor elérkezik a fizetés ideje - s aztán úgy ült ott, szemét szüntelen a főnökére függesztve, mintha valami vallatás keresztkérdéseire kellene szakadatlan készenlét állapotában figyelnie. Ami annak a bornak a mennyiségét illeti, amit megivott, az ő levélszekrénye ebben a tekintetben épp oly készségesnek és közömbösnek bizonyult, amilyennek akármely közönséges levélszekrény a

levelek bizonyos mennyiségének elnyelésében szokott bizonyulni. Az én tapasztalatom szerint Wemmick az egész idő alatt az a másik iker volt, aki a walworthi Wemmick-hez csak külsejében hasonlított.

Wemmick is, én is korán búcsúztunk el s aztán együtt távoztunk. Már amikor Jaggers úr ruhafogasán a kalapunkat keresgéltük, éreztem, hogy jelentkezni készül a kedvesebb természetű iker s alig jutottunk még féltucat ölnyire a Gerard-utcán túl, amikor azon vettem észre magamat, hogy kart-karba öltve ballagok az igazán kedvemrevaló ikertestvérrel és hogy a torz másik egyszerűen elpárolgott az esti levegőbe.

- Nos - mondta Wemmick -, ezzel hát végeztünk. Csodálatraméltó férfiú ő, nincs a világon párja; dehát valahányszor vele kell ebédelnem, mindig úgy érzem, mintha gúzsba kötöttek volna - már pedig gúzsbakötetlenül szívesebben ebédelek.

Úgy éreztem, találón jellemzi az esetet és ezt meg is mondtam neki.

- Csakhogy így bizony senki más előtt nem nyilatkoznám róla - válaszoltam. - Tudom, hogy mi ketten akármit beszélünk is egymással, nem adjuk tovább.

Megkérdeztem, vajjon Havisham kisasszony fogadott lányát, Bentley Drummle úr feleségét, látta-e valaha? Azt mondta, nem. Hogy ne hamarkodjam, most az öreg úrról és Skiffins kisasszonyról kezdtem beszélni. Meglehetősen ravaszul nézett rám, amikor Skiffins kisasszony nevét említettem s megállt az út közepén, hogy az orrát fújja s ezt oly fejringatással és oly méltóságoskodón végezte, hogy viselkedése nem volt minden nagyzolás nélkül valónak mondható.

- Wemmick - mondtam -, emlékszik-e még arra, hogy mielőtt Jaggers urat először látogattam a hajlékában, maga azt mondta nekem, figyeljem meg az ő gazdasszonyát.

- Azt mondtam? - válaszolt. - Ah, bizony lehetséges. Ördög és pokol - folytatta hirtelen -, tudom, hogy mondtam. Látom már, gúzsbakötöttségem állapotából még mindig nem bírtam eléggé kirugaszkodni.

- Megszelidített fenevadnak nevezte - mondtam.

- És m a g a vajjon minek nevezné? - mondta ő.

- Én is annak. S Jaggers úr vajjon hogyan szelidítette meg? Mondja csak, Wemmick.

- Ez teljesen az ő titka. Az a nő már jó sok éve van nála.

- Elmondhatja nekem a történetét. Nagyon érdekelne, hogy megismerhessem. Maga nagyon jól tudja, hogy mi ketten akármit beszélünk is egymással, nem adjuk tovább.

- Helyes! - felelt Wemmick. - Én annak a nőnek a történetét nem ismerem - azaz nem ismerem egészen. De amit tudok róla, elmondom magának. Természetesen a legszemélyesebb jellegű magánvonatkozásunkban beszélgetünk.

- Természetesen.

- Körülbelül húsz évvel ezelőtt ez a nő az Old Bailey elé került, gyilkossággal vádolták és ügye fölmentéssel végződött. Nagyon szép fiatalasszony volt, és úgy hírlett, azt hiszem, hogy ereiben cigányvér folydogál. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy forróvérű menyecske lehetett, ha arra került a sor, hiszen elképzelheti.

- De fölmentették.

- Jaggers úr volt a védője - folytatta Wemmick nagyon jelentős pillantás kíséretében -, s bizony csodálatosan védte őt. Kétségbeejtő eset volt annak a nőnek az esete s még abban az időben vetődött fel, amikor Jaggers csak fiatal kezdő ügyvéd volt, de Jaggers akkor aztán

bámulatos diadalt aratott; bizony, szinte azt mondhatnám, hogy egész szerencséjét ez az eset alapozta meg. Napok hosszú során viaskodott a rendőrhatósággal, napról-napra személyesen már magát a letartóztatás jogosultságát is vitatva; a tárgyaláson pedig, mivel nem ő volt a fővédő, ott ült a fővédő mellett s ő adta meg - mint köztudomású volt - a kifogások és érvek szolgáltatásával a védelem minden savát, borsát. A megölt személy olyan asszonynak bizonyult, aki a vádlottnál több, mint tíz évvel idősebb, a vádlottnál jóval termetesebb és sokkal erősebb volt. Az eset féltékenység esete. Mind a két nő kóbor életet élt és ez a Gerard-utcai asszony még fiatal korában valami csavargónak lett a felesége - csak úgy balkézről, seprőnyélről, ahogy mondani szokás - s féltékenykedés dolgában valóságos fúria volt. A megölt nőt - aki az évei száma szerint sokkal jobban illett volna ahhoz az emberhez - valami pajtában találták meg holtan, valahol Hounslow Heath közelében. Vad tusában gyilkolhatták meg. Egész teste csupa zúzott, kapart s nyúzott seb volt; gyilkosa végül torkon markolta s megfojtotta. Nos, mivel pedig eszes módon egyáltalában semmiféle oly ok nem volt található, amelynek alapján másvalakire irányulhatott volna a gyanú s nem csakis erre a fiatalabbik nőre, Jaggers úr a védelmet főként azon az alapon fejlesztette ki, hogy a vádbeli eset, mintha a gyilkosságot ez a nő bírta volna elkövetni, nem valószínű. Mondhatom magának - szólt Wemmick s odabökött a kabátom ujjába -, hogy akkor bizony egyáltalában nem hangoztatta, micsoda ereje van e nő karjának; annál inkább megteszi néha-néha most.

Elmondtam Wemmick-nek, mint mutogatta nekünk Jaggers a gazdasszonya csuklóit azon a napon, amikor Herbert-tel és Drummle-val ebédeltem nála.

- Nos, uram - folytatta Wemmick -, ez a nő véletlenül - egészen véletlenül nemde érti? - mindjárt letartóztatásának ideje óta oly ravasz alkalmasságú ruhát viselt, hogy abban sokkal vékonyabb dongájú teremtésnek látszott, mint amilyen valóban volt; nevezetesen emlékeznek még némelyek a ruhájának bő ujja párjára, amely annyira ügyes szabásúnak készült, hogy a nő karja valósággal véznaságig gyöngédnek látszott benne. Testén csak pár kék folt akadt, ami efféle csavargó nőszemély esetében semmit sem jelent; kezének hátán azonban véres sebek barázdái voltak s a kérdés csak az volt, hogy körmök hasították-e ezeket a sebeket. Jaggers úr bizonyította, hogy a nő valami tüskés bozóton furakodott keresztül, amely nem ért ugyan az arcáig, amelyen azonban kezének segítsége nélkül nem vergődhetett volna keresztül, kisebbfajta tüskéket pedig valóban találtak is bőrében s ezeket bizonyítékul épp úgy felhasználta a védelem, mint azt a tényt, amely egy hamarosan elrendelt vizsgálat eredményeképen derült ki, midőn is valaki keresztülmászván azon a bozóton, oly kisebb-nagyobb szövetfoszlányokat talált ott s hozott elő, amelyek csakugyan ennek a nőnek a ruhájából valóknak bizonyultak s amelyeken kis vérfoltok is voltak láthatók. De Jaggers legmerészebb csalafintasága ez volt: a nő féltékenységének bizonyítékául a vád arra hivatkozott, hogy a vádlott erősen gyanusítható saját hároméves gyermekének megölésével is, akit hogy emberén, ennek a gyermeknek apján bosszút álljon, eszeveszett dühében körülbelül ugyanakkor, amikor a másik gyilkosságot elkövette, tett el láb alól. Jaggers ur ezt a föltevést a következő módon használta fel: „Mink azt mondjuk, hogy ezeket a sebeket nem körmök hasították, hanem tüskék s megmutatjuk maguknak a tüskéket. Maguk ellenben azt mondják, hogy a sebek körmöktől valók s arra a föltevésre hivatkoznak, hogy ő megölte a gyermekét. Maguknak tehát most vállalniok kell mindazt, ami ebből a föltevésből következik. Amennyire az ügyet ismerjük, elvégre lehetséges, hogy elpusztította gyermekét s lehet, hogy a gyermek, amikor védekezett, véresre karmolhatta anyjának kezét. Nos, mi ez? Hát maguk nem vádolják őt a gyermeke meggyilkolásával? Miért nem? Ami pedig azt az esetet illeti, amelyben gyilkossággal vádolják őt, ha már mindenáron karmolt sebeket a k a r n a k , hát mink csak azt mondjuk, hogy hiszen ezeket éppen a gyermek körmeitől származóknak tekinthetik, ha egyedül az érvelés kedvéért elhisszük, hogy az egész gyermekgyilkosság nem tisztára a maguk kitalálása csupán.” - Rövidre

fogva a dolgot, uram - mondta Wemmick -, Jaggers úr erősebb legény volt az esküdteknél s ők meghódoltak neki.

- S azóta áll ez a nő az ő szolgálatában?

- Azóta; de nemcsak ez ám a csodálatos; - mondta Wemmick. - Mindjárt fölmentése után úgy lépett szolgálatába, ugyanoly megszelidített állapotban, amilyen megszelidítettnek most látható. Háztartásbeli kötelességei dolgában mindenesetre tanulnia kellett aztán még egyet-mást, de megszelidítettsége mindjárt kezdetben tökéletes volt.

- És arra emlékszik-e, Wemmick, hogy a gyermek mily nemű volt?

- Azt mondják, leány volt.

- Nincs több mondanivalója számomra ma este?

- Nincs. Levelét megkaptam s megsemmisítettem. Nincs más mondanivalóm.

Szíves jóéjszakát kívántunk egymásnak s én hazaballagtam - csupa új anyag foglalkoztatta gondolkodásomat, de vígasztalanul nyomasztott a réginek terhe is.

HUSZADIK FEJEZET.

Havisham kisasszony levélkéjét zsebembe dugtam, hogy igazolásomul szolgáljon, ha a szeszélyes hölgy esetleg azért, mert oly gyorsan ott termek az Elegendőség Házában, csodálkozását fejezné ki látogatásomon, másnap újra elutaztam a postakocsival. De már a Fele-út csárdánál leszálltam, megebédeltem ott és a távolság maradékrészét végiggyalogoltam; az volt ugyanis a kívánságom, hogy nyugodtan és kevésbé járt úton jussak a helységbe s aztán ugyanoly módon térjek vissza is.

A nappali világosság már gyöngülni kezdett, amikor a főút mögött elterülő nyugalmas, visszhangos udvarhelyeken végigmentem. Annak a romnak a szögleteiben, ahol valamikor a régi szerzetesek étkezői és kertjei voltak és ahol az erősebb falmaradványok aztán hitvány félszerek és istállók céljának szolgálatába kényszerültek, oly csöndes volt minden, akárcsak a régi szerzetesek a sírjuk mélyén. Az egykori templom harangjainak szava szomorúbban zengett szivembe, mint bármikor s egyben mintha még távolabbról is bongott volna, amint találkozástól rettegve, tovaosontam útamon és az egykori orgona hangjainak hullámzása úgy csapta meg fülemet, mintha temetésre szóló zene lett volna; és a varjak, amelyek a szürke torony körül röpködtek és a perjelség kertjének tar ágú fáira ereszkedtek, úgy károgtak rám, mintha azt mondanák nekem, hogy megváltozott itt minden és hogy Estella elment innen mindörökre.

Idősebb nő, akit már láttam valamikor s akiben azoknak a szolgálóknak egyikére ismertem rá, akik a melléképület hátulsó udvarában laktak, kaput nyitott nekem. A sötét folyosón most is ott égett a gyertya, mint máskor s én felkaptam és egyedül mentem fel a lépcsőn. Havisham kisasszony nem volt abban a szobájában, ahol rendszerint szokott lenni, hanem a nagyobbikban, a folyosó másik oldaláról nyílóban. Amint hiába kopogtatván, benéztem az ajtó nyílásán, láttam, ott ül egy roncs karosszékben a kandalló mellett, egészen közel ahhoz s néz mélységesen elgondolkodva a hamvadó tűzbe.

Úgy tettem, ahogy ezelőtt is gyakran, bementem, odaültem az ódon kandalló mellé, hogy mindjárt megpillanthasson, mihelyt feltekint. Egész valója oly teljes elhagyatottságra vallott, hogy részvéttel töltött volna el még akkor is, ha sokkal, de sokkal nagyobb a sértés, amellyel ez a nő megbántott, mint amilyen valóban volt. Amint így meghatottan nézve rá, ott álltam s arra gondoltam, hogy idők multával e ház szerencséjének rombadőlésében mint lettem én is részévé e romnak, észrevettem, hogy szeme rámvetődött. Rámmeresztette szemét és halkan így szólt:

- Valóságot látok-e?

- Valóságot; én vagyok, Pip. Jaggers úr tegnap átadta nekem Havisham kisasszony levelét és én nem késlekedtem.

- Köszönöm. Köszönöm.

Amint az ütött-kopott székek közül az egyiket odatoltam a kandallóhoz és leültem, új kifejezést pillantottam meg arcán, olyat, mintha félne tőlem.

- Szeretnék - mondta - arról az ügyről beszélni veled, amelyet minap, amikor legutóbb itt voltál, említettél nekem, hadd látnád, hogy nem egészen kő a szívem. De most te már el sem bírod majd hinni talán, hogy az én szívemben egyáltalában van még valami emberi érzés.

Midőn erre néhány megnyugtató szóval válaszoltam, reszkető jobbját kinyujtotta felém, mintha érinteni akarna; de rögtön vissza is húzta, mielőtt mozdulatának célját megérthettem volna vagy tudtam volna, miképen fogadjam.

- Azt mondtad, amikor barátod érdekében szót ejtettél, hogy meg tudnád mutatni nekem, mikép tehetnék valami hasznosat és jót, olyasvalamit, ami neked örömet szerezne; úgy van-e?

- Ó, az nagy, igen nagy örömet szerezne nekem.

- Mi az?

Belekezdtem ama bizonyos társas viszony titkos történetének ismertetésébe. De nem haladtam még messzire, midőn észrevettem, hogy ő afféle tétova módon inkább énrám gondol, mintsem arra, amit mondok. Úgy rémlett, valóban így áll a dolog, mert amint hirtelen félbenhagytam a beszédet, jó időbe telt, mire ezt észrevette.

- Elhallgatsz? - kérdezte és megint oly arckifejezéssel nézett rám, mint imént, mintha félne tőlem - talán, mert sokkal nagyobb a gyűlöleted irántam, semhogy beszélni bírnál velem?

- Nem, nem - válaszoltam. - Hogyan gondolhat ilyet, Havisham kisasszony?! Azért hallgattam el, mert úgy rémlett, mintha nem figyelne arra, amit mondok.

- Bizony lehet - mondta s fél kezét a homlokára szorította. - Kezdjed el még egyszer s én hadd nézzek másvalamire. Így! Most beszélj hát.

Egybekulcsolta kezét a botja fején oly nekibúsult módon, ahogy szokta néha s aztán oly arckifejezéssel, mintha kényszerítené magát, hogy figyeljen, belebámult a tűzbe. Én folytattam elbeszélésemet s elmondtam, az volt a reményem, hogy ezt az üzleti ügyet majd saját eszközeimmel fogom elintézhetni, ebben a reményemben azonban csalódnom kellett. Az ügynek ez a része (emlékeztettem) oly vonatkozásokkal teljes, amelyeket nem közölhetek vele, mivel ezek igen fontos titkai másvalakinek.

- Úgy! - mondta, fejbólintással véve tudomásul kijelentésemet, de nem is pillantva rám. - S mennyi pénz kell ahhoz, hogy az ügy elintézhető legyen?

Szinte féltem megmondani az összeget, mert meglehetősen nagynak véltem. - Kilencszáz font.

- Ha ezt az összeget átadom neked erre a célra, megőrzöd-e majd az én titkomat épp oly híven, ahogy megőrizted a magadét?

- Épp oly híven.

- És akkor aztán nyugodtabb lesz a lelked?

- Sokkal, sokkal nyugodtabb.

- Nagyon boldogtalan vagy-e most?

Ezt is úgy kérdezte, hogy rám sem nézett, de a részvét szokatlan hangján. Nem bírtam azonnal felelni, mert a hang torkomon akadt. Bal karját rátette a botja mankós végére s könnyedén karjára támasztotta fejét.

- Távol vagyok én a boldogságtól, Havisham kisasszony; de van még más okom is a szomorkodásra, nemcsak az, amit ismer. Azok a titkok, amelyeket említettem.

- Nemes érzésre vall irányomban ez a közlésed, hogy vannak más okaid is boldogtalannak érezned magadat. De igaz-e?

- Nagyon is igaz.

- Csak azt a szívességet tehetem neked, Pip, hogy szívességet teszek a barátodnak? Tekintsük ezt máris megtörténtnek; de hát semmi sincs, amit úgy tehetnék éretted magadért?

- Semmi. Köszönöm ezt a kérdését. És még inkább kérdésének hangját köszönöm. De hát semmi - semmi sincs efféle.

Kisvártatva fölállt s körülnézett a szobában, az írószereit kereste. Írószer sehol sem volt ott, előszedett hát zsebéből néhány régi, megsárgult elefántcsont táblácskát, amelyek kerete elfénytelenedett arany volt s írni kezdett az egyikre ceruzájával, amely szintén fényétvesztett aranytokban vékony láncon csüngött nyakáról.

- Még mindig barátságos a viszony közted és Jaggers úr között?

- Teljesen. Nála ebédeltem tegnap.

- Ez itt fölhatalmazás az ő részére, hogy neked azt az összeget kifizesse, amelyet te aztán tetszésed szerint és számadás kötelezettsége nélkül használhatsz föl barátod javára. Itt nincs készpénzem, de ha Jaggers úrral érintkezned ebben az ügyben alkalmatlan talán, elküldöm majd a pénzt neked.

- Köszönöm, Havisham kisasszony; nem alkalmatlan nekem az sem, ha tőle veszem át.

Elolvasta nekem, amit írt s ez az írás világosan, határozottan s a legegyszerűbben elhárított minden oly gyanút, mintha ennek a pénznek fölvételéből nekem is lehetne hasznom. A kis táblácskákat átvettem kezéből s ez újra reszketett és még erősebben reszketett, amikor Havisham kisasszony levette magáról a láncot, amelyen az aranytokos ceruza függött, és amikor mindkettőt az én kezembe tette. És mindezt úgy végezte, hogy még akkor sem nézett rám.

- A nevem az első táblácskán van. Ha meg tudod tenni, hogy odaírd a nevem alá: „Megbocsátok neki", kérlek, írd majd oda, de - csak amikor ez az én megtört szívem már hamuvá omlott...

- Ó, Havisham kisasszony - mondtam én -, már most hadd tegyem meg. Hiszen annyi kegyetlen tévedés esett, az én életem oly vak, hálátlan élet volt és bocsánatra meg gyámolításra én oly sokkal, de sokkal inkább rászorulok, semhogy keserű érzésekkel gondolhatnék Havisham kisasszonyra.

Most először fordította felém arcát, amióta ma nála voltam és nagy elámulásomra, sőt mondhatom megdöbbenésemre, elém omlott, térdre borult előttem s kulcsolt kezét úgy emelte hozzám, ahogy valamikor édesanyja mellett emelhette az Ég felé, amikor szegény szíve még fiatal volt és üde és töretlen.

Amint ezt a fehérhajú és dúlt arcú nőt így kellett látnom, mint térdel íme előttem, egész testem megremegett. Kértem, könyörögtem, keljen föl s átkaroltam, hogy fölemeljem. De ő megkapaszkodott egyik karomban, amelyik legközelebb esett a keze ügyébe, fejét ráhajtotta és sírva fakadt. Soha eddig még könnyezni nem láttam s abban a reményben, hogy az együttérzés jótékonyan fog hatni rá, csak föléje hajoltam és hallgattam. Most már nem is térdelt, hanem elterült a padlón.

- Ó - kiáltott kétségbeesetten. - Mit cselekedtem én! Mit cselekedtem én!

- Ha úgy érti, Havisham kisasszony, hogy mit cselekedett az én ártalmamra, hadd nyugtathassam meg: nagyon keveset. Estella iránt én minden körülmények között szerelemre gyúltam volna. - Férjhez ment?

- Férjhez.

Kérdésem egészen fölösleges volt, hiszen ez az újabb magányosság ebben a magányos házban ezt máris megmondta volt nekem.

- Mit cselekedtem! Mit cselekedtem! - ismételte és a kezét tördelte és belekapott a fehér hajába és újra meg újra fölsírt: - Mit cselekedtem! Mit cselekedtem!

Nem tudtam, mit feleljek vagy mikép vígasztaljam. Nagyon jól tudtam, hogy súlyos igazságtalanságot követett el, midőn magához vett egy fogékony gyermeket s olyan teremtéssé formálta, akiben az ő vad elkeseredése, megvetett szerelme és megsebzett büszkesége a megbosszulójára találhatott. Azonban, hogy amikor a nappal világosságát kizárta hajlékából, annál sokkal többet zárt ki; hogy elzárkózottságában elzárkózott ezer meg ezer természetes és gyógyító hatástól, hogy magányos töprengésében lelke épp úgy megbetegedett, ahogy minden lelkületnek, amely teremtője megmásíthatatlan rendelkezésével szembeszáll, meg kell betegednie és ahogy minden ilyen lélek meg is szokott betegedni, mindezt épp olyan jól tudtam. S vajjon hát nézhettem-e rá részvétlenül, midőn íme láttam bűnhődését ebben a rommáomlottságában, ebben a mélységes kárhozatban, hogy nem való erre a földre, ahova a sors vetette, ebben a hiábavalóságában a fájdalomnak, amely épp úgy tébolyává rögzött, akárcsak a megbánás hiábavalósága, a lelkiismeret furdalásának hiábavalósága és egyéb mindenféle rémséges hiábavalóság, ami átokul csak meg szokott foganni e világon.

- Mindaddig, amíg minap föl nem tártad előttem lelkedet és tükrömmé nem váltál, amelyben látnom kellett, mit éreztem egykor magam is, nem tudtam, mit cselekedtem. Mit cselekedtem! Mit cselekedtem!

És elismételte talán húszszor, ötvenszer is: Mit cselekedtem!

- Havisham kisasszony - mondtam, amint abbahagyta a jajgatást. - Éntőlem teljesen megszabadíthatja lelkét és lelkiismeretét. De más eset Estella esete és ha abból, amivel vétett ellene, midőn az ő igazi természetét részben elnyomta benne, csak valamicskét is jóvá tudna tenni, többet ér az majd, mintha akár száz esztendeig is síránkoznék a mult miatt.

- Igaz, igaz, tudom én azt. De hát, Pip - kedves fiam... - Valami, csakis női szívtől telő meghitt részvét nyilatkozott meg irántam ebben az új gyöngédségében. - Kedves fiam! Hidd el nekem, eleinte, amikor hozzám került, egyebet sem akartam én, csak megmenteni őt oly szenvedéstől, amilyen engem ért. Eleinte mást dehogy is akartam én.

- Elhiszem, el! - mondtam. - Gondolhattam volna is.

- De ahogy növekedett és ahogy meglátszott már rajta, hogy igen szép leány lesz, én egyre gonoszabb mesterkedésre adtam fejemet, buzdító dícséreteimmel és ékszereimmel és oktatásaimmal és ezzel az alakommal, amely mindig ott volt előtte intő például és oktatásaim igazolásául, végül annyira vittem, hogy elloptam a szívét és orv gyönyörrel tettem annak helyébe jeget.

- Jobb lett volna - nem bírtam ezt a véleményemet magamba fojtani -, meghagynia természettől való szívét, mégha annak oly sorsra kell is jutnia, hogy szétmarcangolódjék, vagy megszakadjon.

E néhány szó elhangzása után Havisham kisasszony újra dúlt arccal nézett rám kis ideig és aztán megint síránkozni kezdett:

- Mit cselekedtem én! Mit cselekedtem én!

És szinte kérlelő hangon szólt hozzám:

- Ha az én történetemet a maga teljességében ismernéd, némi részvétet éreznél irántam és jobban megértenél.

- Havisham kisasszony - mondtam oly gyöngéden, ahogy csak telt tőlem -, azt hiszem, igazat állítok, ha azt mondom, hogy ismerem történetét, még pedig már azóta, amikor erről a vidékről először kerültem el. Ez a történet mélységes részvéttel töltött el s úgy érzem, hogy Havisham kisasszonyt és egyénisége hatásait meg tudom érteni. Vajjon mindaz, ami kettőnk

között megtörtént, szolgálhat-e mentségemül, ha most bizonyos kérdéssel terhelem, amely Estellára vonatkozik? Nem a mostani Estellá-ra, hanem arra, aki akkor volt, amikor idekerült.

Havisham kisasszony a padlón ült, karját a rongyos székre, fejét pedig a karjára tette. Merőn belenézett az arcomba, amikor ezt a kérdést fölvetettem, s így válaszolt:

- Kérdezz.

- Kinek a gyermeke volt Estella?

Megrázta a fejét.

- Nem tudja, Havisham kisasszony?

Megint csak megrázta a fejét.

- De, úgy-e, Jaggers úr hozta ide vagy küldte ide?

- Jaggers úr hozta ide!

- Elmondaná-e nekem, hogyan esett ez?

Halk, suttogó hangon válaszolt és nagyon óvatosan:

- Már nagy ideje volt, hogy ezekben a szobákban egészen elzárkózottan éltem (nem tudom, mekkora ideje; hiszen tudod, hogy az órák mit mutatnak itt), midőn egyszer azt mondtam Jaggers-nek, szeretnék valami kisleányt magamhoz fogadni, hogy fölneveljem és megóvjam attól a sorstól, amely engem ért. Jaggers-t akkor láttam először, amikor azért hivattam magamhoz, hogy ezeket az épületeket az élet elevenségéből kikapcsoltassam a magam céljaira; Jaggers-ről ugyanis sokat olvastam az ujságokban, még mielőtt különváltam a világtól. Azt mondta nekem, hogy majd keres valami árva gyermeket. S egyszer este egy alvó kisleányt hozott ide és én azt Estellá-nak neveztem el.

- Szabad volna-e megtudnom, mily idős volt Estella akkor?

- Talán hároméves. Ő maga sem tud egyebet magáról, csak annyit, hogy árván maradt a világon és hogy én magamhoz fogadtam.

Oly erős meggyőződéssel ismertem volt föl Estella anyjának azt a Gerard-utcabeli nőt, hogy e valóság megállapítására én magam már semmiféle bizonyíték szükségét nem éreztem. De a kapcsolat, úgy gondoltam, akárki másnak is teljesen világos és határozott.

Remélhettem-e többet, ha a beszélgetést még folytatom? Herbert-nek megszereztem, amit óhajtottam; Havisham kisasszony elmondta nekem Estellá-ról azt, amit róla tudott, én pedig szóval-tettel mindent elkövettem, hogy megnyugtassam a szerencsétlent. Mindegy, mily szavakkal váltunk el; elváltunk.

Már alkonyodott, amikor Havisham kisasszonyt magára hagytam és kimentem a szabad levegőre. Szóltam annak az asszonynak, aki a kapun bebocsátott volt, hogy még nem akarom fárasztani, mert mielőtt elmegyek, végig szeretném járni az épületeket és a kertet. Sejtettem ugyanis, hogy soha többé ide vissza nem térek s éreztem, hogy a haldokló világosság illik legjobban hangulatomhoz, amikor utolszor látom ezt a helyet.

Áthatolva a hordók rengetegén, amelyeken valamikor, oly réges-rég, ide-oda lépegettem és amelyekre azóta az eső évek során annyiszor zuhoghatott, hogy nagyrészük már rothadásnak indult, némelyeken pedig, amelyek fenekükön álltak, egy-egy kis mocsár, egy-egy kis pocsolya maradt, elballagtam a puszta vadon kertbe. Keresztül-kasul barangoltam benne, elmentem abba a szögletébe, ahol Herbert-tel megmérkőztem volt, végigjártam útjait, amelyeken Estella meg én sétáltunk egyszer. Minden oly rideg volt, oly magányos, oly sivár.

Mivel visszafelé a gyárépületen óhajtottam áthaladni, megnyomtam a kertre nyíló kis ajtó rozsdás kilincsét és bementem. A szemközt levő másik ajtón akartam kimenni, - amely azonban most nem volt könnyen kinyitható, mert esőverdeste fája megdagadtan és szétvetődőn akadékoskodott, vasalása meglazult, küszöbét pedig moha verte föl s taplógomba borította, - s ekkor hátrafordítottam fejemet, hogy még egyszer visszatekintsek. E jelentéktelen mozdulatom pillanatában csodálatos erővel éledt föl gyermekkori képzelődésem egyik látomása, úgy rémlett, megint ott látom Havisham kisasszonyt a gerendán lógni. Oly mélységesen hatott rám ez a látomás; hogy egész testemben reszketve már ott is álltam a gerenda alatt, még mielőtt ráeszméltem, hogy csak képzelődés az egész, - bár ott teremnem mindenesetre csupán egyetlen pillanatba telhetett.

Ennek a helynek és ennek a pillanatnak a gyászossága és az a borzalom, amelybe érzéki csalódásom ejtett, bárha csak pillanatnyi volt, különös aggodalom leírhatatlan érzésével töltött el még akkor is, amikor már kijutottam azon a nyitott nagy fakapun, amelynek sarkában egykor a hajamat téptem, miután Estella széttépte a szivemet. Amint az elülső udvarba léptem, tétovázni kezdtem, nem bírván mindjárt elhatározni, vajjon szólítsam-e már a házmesternőt, hogy kieresszen a csukott kapun, amelynek kulcsa nála volt, vagy pedig fölmenjek tán előbb s meggyőződjem, úgy van-e még Havisham kisasszony, ugyanoly épségben és biztonságban, amilyenben magára hagytam volt. Az utóbbi esetet választottam s fölsurrantam a lépcsőn.

Bepillantottam abba a szobába, ahol imént elbúcsúztam tőle s íme, láttam, hogy ott ül a rongyos széken, egészen közelhajolva a kandalló tüzéhez s háttal felém. Abban a pillanatban, amikor fejemet visszahúztam, hogy nesztelenül eltávozzam, hirtelen nagy lobbanó fény csapott szemembe. S ugyanebben a pillanatban láttam, hogy a szerencsétlen nő sikoltva mint rohan felém, alakját mint lángolja körül örvénylőn a tűz, amely végül a feje fölött összecsapva, az égő teremtés testének hosszát legalább is mégegyszer akkorányival meghaladó magasságig lobogott.

Kettős gallérú köpenyeg volt rajtam s karomra vetetten még egy vastagszőrű kabátom. Hogy mind a két ruhadarabot lekaptam magamról s hozzá ugorván és őt a padlóra döntvén mind a kettővel beborítottam; hogy a nagy abroszt ugyane célra lerántottam az asztalról és vele rántottam azt az egész rakás enyészetet, amely a közepén pompázott és mindazt az undokságot, amely e pompa alatt hemzsegett; hogy úgy viaskodtunk ott a padlón, akárcsak két halálos ellenség és hogy ő, mennél szorosabban burkoltam be, annál vadabbul sikoltozott s igyekezett szabadulni; hogy mindez megtörtént, megtudtam ugyan az eredményből, de semmit sem tudtam meg abból, hogy mit éreztem, mit gondoltam, tudatosan mit cselekedtem közben. Semmit, de semmit sem tudtam addig a pillanatig, amelyben azon vettem észre magamat, hogy a nagy asztal közelében a padlón fekszünk s hogy azok az égett foszlányok, amelyek pillanattal előbb még az ő elsárgult menyasszonyi ruhája voltak, a füstös levegőben röpködnek szanaszét.

Aztán körülnéztem s láttam, mint szaladgálnak a megzavart bogarak és pókok ide-oda a padlón s lélekszakadva, nagy kiáltozással a cselédnép mint rohan be az ajtón. A szerencsétlent még mindig teljes erőmből leszorítva úgy tartottam ott, mintha valami szökni akaró fogoly lenne s nagy a kétségem, tudtam-e még én magam is, hogy kicsoda-micsoda ő, vagy hogy miért viaskodtunk, vagy hogy lángolva égett itt ez a nő, vagy hogy a lángok már elfojtódtak, míg csak azt nem láttam, hogy ezek az égett foszlányok, amelyek imént még az ő ruhája voltak, mint valami fekete havazás, hulldogáltak a padlóra körénk.

Ekkor már eszméletlen volt és nem mertem megengedni, hogy fölemeljék vagy csak hozzányúljanak is. Orvost hívattam s közben még mindig úgy tartottam lefogottan, mintha esztelenül azt képzeltem volna (azt hiszem, valóban képzeltem is), hogy mihelyt nem fognám le így, a tűz azonnal fellobogna újra s elhamvasztaná. Amint aztán fölkeltem, mert a sebészorvos

megjött s másféle segítség módján hajolt le hozzá, nagyot néztem, midőn látnom kellett, hogy mind a két kezem csupa égett seb; érzés révén eddig semmit sem tudtam erről.

A vizsgálat után az orvos kijelentette, hogy Havisham kisasszony ugyan komoly sérüléseket szenvedett, de állapota ezek miatt nem reménytelen; a főveszedelem az idegzet nagy megrázkódtatása. Az orvos parancsára ágyneműjét áthozták ebbe a szobába, még pedig a nagy asztalra, mert ez véletlenül különösen alkalmas volt arra a célra, hogy az orvos az égett testet kényelmesen kezelhesse, bepólyázhassa. Midőn egy óra múltán viszontláttam a szerencsétlent, csakugyan ott feküdt ugyanazon a helyen, amelyet egykor az én szemem láttára is kijelölt a botjával, midőn azt mondta, hogy egyszer ide fogják kiteríteni.

Bár, ahogy hallottam, ruhájának minden részecskéje elégett, kísérteties menyasszonyiasságából még most is volt valami a külsején, mert testét nyakig fehér gyapotba pólyázták s könnyű fehér vászonlepedővel takarták le. S ahogy Havisham kisasszony most így ott feküdt, annak a valaminek a varázsa, ami volt és ami most így elváltozott, még mindig lesugárzott róla.

Megtudtam, megkérdezvén a cselédséget, hogy Estella Párisban van, az orvossal pedig megigértettem, hogy ír majd Estellá-nak s a legközelebbi postával elküldi ezt a levelet. Havisham kisasszony rokonságának értesítését én vállaltam, úgy tervezvén, hogy egyedül Matthew Pocket úrral fogom közölni az esetet és az ő tetszésére bízom a többiek értesítésének ügyét. Másnap aztán Herbert útján meg is tettem ezt, mindjárt, miután Londonba visszaérkeztem.

Volt egy szaka ennek az estnek, amikor Havisham kisasszony meglehetősen egybefüggően elmondta, mi történt, bár szavait bizonyos ijesztő szilajság hatotta át. Éjféltájt azonban félrebeszélt már és aztán lassankint abba az állapotba kábult, amelyben halk, ünnepélyes hangon számtalanszor elsuttogta: „Mit cselekedtem! Mit cselekedtem!...” Majd ezt: „Amikor hozzám került, én csak meg akartam óvni az olyan szenvedésektől, amilyenek engem értek...” Aztán: „Fogd ezt a ceruzát és a nevem alá írd oda: megbocsátok neki!” Ennek a három mondásnak a sorrendjét sohsem változtatta, de egyikből is, másikból is kihagyott olykor egy-egy szót s nem is pótolta azt, hanem a rákövetkező szón folytatta suttogását.

Mivel semmiképen nem lehettem szolgálatára, Provis sorsa pedig nem ok nélkül indított oly aggódásra s rettegésre, amelyet még az ő lázas beszéde sem bírt száműzni lelkemből, elhatároztam az éj folyamán, hogy reggel az első postakocsival hazatérek, még pedig előbb gyalog megyek vagy egy mértföldnyire s aztán a város határán túl felülök a kocsira. Reggel hat órakor odahajoltam Havisham kisasszony fölé és ajkát megérintettem a magaméval, éppen akkor, midőn suttogva és suttogását emiatt az érintés miatt meg nem szakítva, mondotta:

- Fogd ezt a ceruzát és írd oda a nevem alá: Megbocsátok neki.

Első és utolsó esetem volt ez, hogy őt ilymódon érintettem. És többé sohasem láttam őt.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Kezemet akkor éjszaka kétszer vagy háromszor kötözték be és aztán reggel még egyszer. Balkarom egészen könyökömig eléggé jelentékenyen pörzsölődött meg, onnan fölfelé a vállamig már kevésbé; sebeim nagyon fájdalmasak voltak, a lángok ugyanis éppen ebben az irányban csapkodtak legmohóbban s bizony örülhettem, hogy még rosszabbul nem végződött a dolog. Jobb kezem nem sebesült meg annyira, hogy ujjaimat ne bírtam volna mozgatni. Ez a kezem is pólyába került ugyan, de mégsem oly kényelmetlen módon mint a balkarom és balkezem, amelyet felkötötten kellett tartanom; köpönyegemet csak felleghajtóul lazán a vállamra illesztetten és a nyakam köré gomboltan hordhattam. Hajamat megperzselte a tűz, de arcom és fejem bántatlan maradt.

Herbert, miután kiment Hammersmithbe és apjának elmondta az esetet, visszasietett hozzám lakásunkra s egész napját ápolásomra áldozta. Páratlanul kellemes ápolónak bizonyult, kötéseimet bizonyos időközönkint leszedegette, megitatta az erre a célra készen álló hűsítő folyadékban s aztán oly gondosan és gyöngéden rakta vissza, hogy valóban a legnagyobb hálával tartoztam neki.

Eleinte, amíg nyugodtan feküdtem a pamlagon kínosan nehéz volt, sőt mondhatnám lehetetlen a lángok hevének, dühüknek és pattogásuknak valamint a rettenetes égési szagnak emlékeitől szabadulnom. Ha egy-egy percre elszenderültem, mindjárt felriasztott Havisham kisasszony sikoltozása és az a rémség, ahogy feje fölött összecsapó lángok lobogásában felém rohant. A képzelődő léleknek ezt a gyötrelmét sokkal nehezebb volt elnyomni, mint a testi szenvedéseket, amelyeket eléggé derekasan tűrtem el és mivel Herbert észrevette ezt a körülményt, elkövetett minden tőle telhetőt, hogy más irányban foglalkoztassa figyelmemet.

A csónakunkról egyikünk sem beszélt, de mind a ketten rágondoltunk. Ezt éppen a tárgy szóvátételének kerülésével árultuk el s azzal a kölcsönös megállapítással, - amely tulajdonképpen szintén csak afféle hallgatólagos megállapodás volt, - hogy kezem, karom rendbetérülése csak jóegynéhány óra és nem jó egynehány hét kérdése lehet.

Első kérdésem, amikor Herbert-et viszontláttam, az volt, hogy odalenn a folyamparti lakásban megnyugtató-e minden? Mivel a leghatározottabban és nagyon vidáman igennel felelt, nem is beszéltünk újra a dologról előbb, csak estefelé. Akkor azonban Herbert, midőn már inkább a kályhánk tüzének fényében mintsem nappali világosságban megújította kötéseimet, maga tette szóvá.

- Mult éjjel, Händel, jó két órát üldögéltem Provis-nál.

- Hol volt Clara?

- Az én szegény kis szívem! - mondta Herbert. - Egész este ott kellett forgolódnia a vén Gorgonius körül, egyre föl s le szaladgálnia a lépcsőn. Mihelyt eltűnt a szeme elől, tüstént döngetni kezdte az öreg a padlót. Egyébként kötve hiszem, hogy az öreg még sokáig bírná. Az a sok rum meg bors - és bors meg rum - azt hiszem - nemsokára véget vet annak a padlódöngetésnek.

- S akkor aztán ti egybekeltek, Händel?

- Hogyan is oltalmazhatnám meg máskép azt az édes gyermeket? - Tedd föl karodat ide a pamlag támlájára, fiam, én meg majd ide ülök és olyan szelíden szedem le a kötésedet, hogy észre sem veszed, mikor válik le. - Nos, imént Provis-ról kezdtem beszélni. Hát, tudod-e, Händel, hogy finomodik az öreg?

- Mondtam is neked, hogy úgy veszem észre, mintha sokkal szelidebb lett volna, amikor legutóbb láttam.

- Mondtad. S úgy is van. Tegnap este nagyon beszédes volt és több mindenfélét mesélt el nekem a korábbi életéről. Emlékszel-e még, mint szakította meg egyszer itt a mondókáját, amikor valami nőt említett volt, aki állítólag sok gondot okozott valaha neki? - Talán fájdalmasan érintettelek?

Megrezzentem ugyan, de nem az ő kezének az érintése miatt. A szavai érintettek úgy.

- Már elfelejtettem, Herbert, de most újra jól emlékszem erre most, hogy említed.

- Nos, helyes. Provis az életének éppen erről az időszakáról beszélt s biz' az valóban nagyon sötét, vad időszak lehetett. Elmeséljem neked? Vagy talán túlságosan izgatna most ilyesmit hallgatnod?

- Csak mondd el, mindenesetre. Szóról-szóra, ha lehet.

Herbert előrehajolt, hogy jobban szemügyre vehessen, mert feleletem mintha valamivel hirtelenebb és mohóbb lett volna, semmint ezt érthetőnek tekinthette.

- Nem tüzel a fejed? - mondta s kezét a homlokomra tette.

- Legkevésbé sem - feleltem. - Mondd el, mit mesélt neked Provis, csak mondd el, kedves jó Herbert-em.

- Úgy látszik - válaszolt Herbert -, nos, ez a kötés egészen jól bevált, most itt a friss, a hűs - persze, megrezzensz még néha kissé, szegény fiúkám, persze. - De mindjárt jó lesz már. - Ugy látszik hát, mondom, hogy az a nő valami fiatal nő volt és bosszúálló nő, bosszúálló, tudod, Händel, a legborzasztóbb fokig.

- Micsoda fokig?

- A gyilkolásig. - Talán túlságosan hideg a borogatás?

- Nem is érzem. Miféle gyilkosságot követett el? Kit gyilkolt meg?

- Nos, a tette talán nem is érdemelt ennyire borzalmas nevet - mondta Herbert -, de ily bűntettel vádolták és Jaggers védte és az a feltűnés, amelyet ez a védelem keltett, szerezte meg Provis-nak Jaggers ismeretségét. Az áldozat másik, erősebb nő volt és a halálos küzdelem valami pajtában zajlott le. Ki kezdte s hogy becsületes vagy becstelen tusa volt-e, talán kétséges; de hogy miképen végződött, az kétségtelen, mert hiszen ott találták megfojtottan az áldozatot.

- Bűnösnek ítélték azt a nőt?

- Nem; felmentették Szegény Händel-em, fáj talán, ahogy bekötöztelek?

- Ó, lehetetlen még gyöngédebben is kötözni, Herbert. Nos? Aztán mi történt?

- Ennek a felmentett nőnek és Provis-nak volt egy kis gyermekük - mondta Herbert -, akit Provis nagyon szeretett. Azt az éjszakát megelőző este, amelyben e nő féltékenységének felszítója, az a másik nő, mint már említettem, fojtogatás áldozatául esett, a fiatal anya pár pillanatra beszólt Provis-hoz s megesküdött, hogy elpusztítja gyermekét (aki nála volt) s hogy Provis sohasem fogja már viszontlátni a gyermeket és aztán elrohant. Így ni, a fájósabb karod most már megint jól pihen a pántjában, a jobb kezeddel majd könnyebben végezhetünk. Ez a tűzfény nem is rossz világítás, jobban boldogulok ilyen világításban, mint ahogy erősebb fényben boldogulnék, mert biztosabb, nyugodtabb a kezem, ha azokat a te szegény sebeidet nem kell egészen jól látnom. Mi az ördög, csak nem érzesz olyasmit, hogy nehezül a lélegzeted, fiúkám? Úgy rémlik, kissé gyorsabban lélegzel.

- Kissé talán, Herbert. És megtette ez a nő, amit esküdött?

- Ezen a ponton fordult Provis élete a legsötétebbé. Megtette.

- Azaz csak Provis mondja ezt.

- Hát persze, természetesen, kedves fiam - válaszolt Herbert csodálkozó hangon és újra fölém hajolt, hogy jobban megnézhessen -, hiszen az egész csak az ő elbeszélése. Más forrásból egyáltalában nem ismerem az ügyet.

- Nem, persze hogy nem.

- Nos, egyébként - folytatta Herbert -, hogy rosszul bánt-e gyermekének anyjával, vagy jól bánt-e gyermekének anyjával, arról nem beszélt Provis; de hát az a nő abban a nyomorúságos életben, amelyet Provis itt a kályhánk tüze mellett elmesélt nekünk, négy vagy öt év során osztozott vele s úgy látszik, a szerencsétlen ember mégis csak részvétet érzett iránta és megbocsátott neki. Attól félve tehát, hogy tőle, Provis-tól számon kérik majd elpusztított gyermekét s ő a kihallgatása révén esetleg halált idézhetne az anya fejére (bármiként bánkódott is gyermeke elvesztésén), elrejtőzött; mondja, nem állt kötélnek, nem ment kihallgatásra és az egész ügyben csak mellesleg került szóba, mint bizonyos Abel nevű ember, aki miatt a két nő féltékenységének tüze kigyúlt. Felmentése után eltűnt a nő s Provis így vesztette el a gyermeket és a gyermek anyját.

- Még csak azt szeretném megkérdezni...

- Azonnal, kedves fiúkám - mondta Herbert -, azonnal végzek. Az a gonosz lélek, az a Compeyson, a világ legelvetemültebb gazembere, mivel tudomása volt arról, hogy Provis bujkált annak idején és arról is, hogy miért kellett bujkálnia, ezt a tudomását szüntelen ott lebegtette Provis feje fölött oly rettegtető eszközül, amellyel egyre nagyobb szegénységben tarthatta és egyre nehezebb robotba foghatta. Tegnap este egészen világossá vált előttem, hogy Provis főképen ezért gyűlöli őt.

- Még csak azt szeretném tehát tudni - mondtam - és pedig egészen pontosan, ha ugyan megmondta neked, mikor történt ez?

- Egészen pontosan? Nos, hadd idézzem, amit erről mondott nekem. Íme, ezek voltak a szavai: „Ippeg húsz esztendeje annak, akkoriban történt, alighogy Compeyson-nal összekerültem.” - Hány éves voltál te, amikor abban a kis temetőben találkoztál vele?

- Hetedik esztendőmet töltöttem, azt hiszem.

- Úgy van. Akkor talán négy esztendő mult el közben - mondotta - és te őt az ő oly borzalmasan elvesztett leánykájára emlékeztetted, mert az is éppen oly idős lett volna mint te.

- Herbert - szóltam némi hallgatás után, még pedig kissé izgatott hangon -, hogyan vehetsz jobban szemügyre engem, az ablak világosságában vagy a tűz világosságában?

- A tűz világosságában - felelt Herbert és egészen közel hajolt hozzám.

- Nézz meg jól.

- Látlak, kedves fiam.

- Tapogass meg.

- Megtapogatlak, kedves fiam.

- Remélem, nincs okod attól félni, hogy talán lázam van, vagy hogy a fejemet a tegnap esti esemény különösebben megzavarta?

- Nincs, kedves fiúkám - mondta Herbert, sem időt, sem fáradságot nem bánva, hogy engem alaposan megvizsgáljon -, kissé izgatott vagy ugyan, de teljesen ura magadnak.

- Tudom, hogy ura vagyok magamnak; az az ember pedig, akit odalenn a folyamparti lakásban őrizgetünk, Estella apja.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

Hogy mi célom volt, amikor oly buzgón igyekeztem Estella származását kipuhatolni, nem tudom. Nyomban ki fog tűnni, hogy az egész kérdés mindaddig nem bírt lelkem előtt határozottabb alakot ölteni, míg olyan ember nem világított rá, akinek feje bölcsebb volt az enyémnél.

Amikor ugyanis Herbert meg én abban a jelentős beszélgetésünkben kiegészítettük egymás értesültségét, engem szinte lázasan hatott át az a meggyőződés, hogy kötelességem ennek a rejtelemnek a mélyébe néznem, nem szabad megnyugodnom, föl kell keresnem Jaggers urat, hogy megtudjam az igazat. Valóban nem tudom, olyasmit éreztem-e akkor, hogy Estella érdekében teszem ezt, vagy pedig, hogy szerettem volna abból a regényes jelentőségből, amellyel Estellát ruháztam volt föl oly jókora időn, valamicskét átlendíteni arra az emberre, akinek megmentése annyira szívbeli gondom volt. Az igazsághoz talán ez az utóbbi lehetőség állt közelebb.

Akárhogy volt is, alig bírtam tűrtőztetni magamat, hogy még aznap este el ne rohanjak a Gerard-utcába. Csak Herbert intelme, hogy bizonyára komolyan megbetegedném, ha elmegyek és nem gondoskodhatnám aztán oltalmazottunk biztonságáról, bírta türelmetlenségemet megfékezni. Csak miután ismételten megigérte nekem, hogy bármi történjék is, elmehetek majd Jaggers úrhoz, adtam rá fejemet végül arra, hogy nyugodtan viselkedem, sebeimet türelmesen ápoltatom s szépen odahaza maradok. Másnap korán reggel együtt indultunk hazulról s én aztán a Smithfield közelében a Giltspur-street sarkán elváltam Herbert-től, aki a City felé ment, én pedig a Little Britain felé mentem.

Jaggers úr és Wemmick bizonyos időszakonkint össze szoktak ülni könyveik s számláik megvizsgálására, hogy minden ily vonatkozású dolgukat rendezzék. Ily alkalomkor Wemmick a könyveit s papirosait mindig bevitte Jaggers úr szobájába s az utcára nyíló irodába az ő helyettesítéséül mindig lejött valaki az emeleten dolgozók közül. Mivel aznap reggel Wemmick helyén egy ilyen tisztviselőt találtam, már tudtam is, mivel foglalkoznak Jaggers úr szobájában, de cseppet sem volt ellenemre, hogy együtt lelem kettőjüket, mert Wemmick így legalább közvetlenül hallhatja, hogy semmi olyat nem mondok, ami őt visszás helyzetbe sodorhatná.

Külsőm, ahogy bekötözött kézzel és lazán vállamra öltött kabátban benyitottam, csak kedvezett szándékomnak. Bár Jaggers úrnak, mihelyt visszaérkeztem a fővárosba, rövid levélben már jelentettem is volt a szerencsétlenségemet, mégis érthető volt, hogy most részletesen akarok neki mindent elmondani; az eset különössége pedig oly hangulatot idézett elő, hogy beszélgetésünk kevésbé mereven s kevésbé kimérten, valamint az a fejtő tárgyalási mód szabályainak kevésbé alárendelten bontakozhatott ki, mint ahogy másszor szokott. Amíg én a szerencsétlenségről beszéltem, Jaggers úr a szokásos módján a kandalló tüze előtt álldogált. Wemmick hátradőlt a karosszékében s rám meresztette szemét, miközben pennáját középen levélszekrénye nyílásában fogva tartotta vízszintesen. A két marcona gipszarc, amelyet az én képzeletem az itt lezajló tárgyalásoktól mindig annyira elválaszthatatlannak látott, most oly kifejezésűnek rémlett, mintha nyugtalanul fontolgatná mind a kettő, vajjon szimatját nem égés szaga berzengeti-e.

Miután elbeszélésem véget ért és minden kérdezősködésre elhangzott a felelet, bemutattam Havisham kisasszony rendelkező írását, hogy Herbert számára kilencszáz fontot fölvehessek. Jaggers úr szeme kissé mélyebbre húzódott be a fejébe, midőn az elefántcsont táblácskákat átadtam neki, amelyeket nyomban Wemmick elé tett s ezt utasította, hogy a szabályszerű

utalványt, amelyet ő azonnal ellenjegyezni kíván, írja meg. Miközben aztán ez a munka folyt, én Wemmick-et néztem, hogyan körmöl, Jaggers úr pedig a tündöklőn fényesre kefélt csizmáit nyikorogtatva ide-oda ringatódzott lábán s engem nézett.

- Nagyon sajnálom, Pip - mondta, midőn az utalványt, amelyre ő ráfirkantotta nevét, zsebembe tettem -, hogy a maga javára semmit sem teszünk.

- Havisham kisasszony volt oly jóságos - mondtam -, hogy megkérdezett engem, vajjon nem tehetne-e érdekemben valamit, de én azt mondtam: nem.

- Ki-ki maga tudja legjobban, mi jó, mi nem jó neki - válaszolt Jaggers úr. S én láttam, mint formálja Wemmick szája hangtalanul ezeket a szavakat: „zsebben hordható vagyon".

- Én bizony n e m mondtam volna nem-et, ha magának vagyok - mondta Jaggers úr -; de hát ki-ki maga tudja legjobban, mi jó, mi nem jó neki.

- Zsebben hordozható vagyon - mondta Wemmick szemrehányó tekintetet vetve rám -, mindenkinek jó.

Mivel úgy láttam, itt az ideje, hogy a szívemet érdeklő ügyről beszéljek már, így szóltam odafordulva Jaggers úrhoz:

- Mégis kértem valamit Havisham kisasszonytól, uram. Arra kértem őt, mondjon el nekem egyet-mást a nevelt leányáról és ő mindent elmondott, amit tudott róla.

- Igazán? - mondta Jaggers úr, egészen előrehajolva, hogy jól megnézze a csizmáját s aztán újra kiegyenesedett. - Ah! Én bizony ezt nem tettem volna meg, ha Havisham kisasszonynak vagyok. De hát ő tudhatta legjobban, mit tegyen, mit ne tegyen.

- Csakhogy én Havisham kisasszony nevelt leányáról többet tudok, mint amennyit Havisham kisasszony maga tud, uram. Én ismerem ennek a leánynak az anyját.

Jaggers úr kérdőn nézett rám, úgy ismételte:

- Az anyját?

- Az anyját csak három nappal ezelőtt is láttam.

- Igazán? - mondta Jaggers úr újra.

- Lehet, hogy Estella élete történetéből még annál is többet tudok, amit maga tud, Jaggers úr - mondtam. - Én jól ismerem az apját is.

Bizonyos fönnakadás, amely ekkor Jaggers úr viselkedésében észrevehetővé vált - ő ugyanis sokkal jobban tudott uralkodni magán, semhogy változtatott volna viselkedésén, még ha efféle könnyed, figyelésszerű fennakadástól nem óvhatta is meg magát -, arra a meggyőződésre juttatott engem, hogy nem tudja, kicsoda Estella apja. Ezt én már Provis-nak abból az elbeszéléséből is (amelyet Herbert közölt velem), bujkálásának történetéből erősen sejtettem volt; következtetvén abból a körülményből, hogy Provis maga csak négy évvel az eset után lett Jaggers úr ügyfele, amikor már nem volt oka személyazonosságát szóvátenni. Hogy Jaggers úr erről a vonatkozásról nem tud, előzőleg persze nem vehettem bizonyosra, de most teljes meggyőződéssel láttam.

- Úgy? Maga, Pip, hát ismeri annak a fiatal hölgynek az apját? - mondta Jaggers úr.

- Ismerem, - válaszoltam. - A neve Provis, - a lakóhelye New-South-Wales.

Még Jaggers úr is megrezzent, amint ezeket a szavakat kimondtam. Csak könnyű megrezzenés volt ugyan, könnyedebbre senki más emberfia nem feledkezhetett volna tán és ő gondosan, ügyesen el is nyomta mindjárt; de mégis csak megrezzenés volt az, bármily fürgén

változtatta is Jaggers úr ahhoz a mozdulatához tartozóvá, amellyel a zsebkendőjét kapta hamarosan elő. Hogy Wemmick-re mikép hatott ez a közlésem, lehetetlen megmondanom, mert nem mertem Wemmick-re ránézni, attól félvén, hogy Jaggers úr éles szeme észrevenné, mily összeköttetésben állunk, az ő tudta nélkül.

- És mondja csak, Pip - kérdezte Jaggers úr nagyon ridegen, miközben az orra felé emelt zsebkendőjét fele útján vesztegelésre kárhoztatta -, mily bizonyítékok alapján teszi ezt szóvá Provis?

- Nem teszi ő ezt szóvá - mondottam -, sohasem is tette és még csak azt sem tudja, nem is sejti, hogy a leánya él.

A máskor oly hatásos zsebkendő most ez egyszer csődöt mondott. Amit feleltem, annyira váratlan volt, hogy Jaggers úr a zsebkendőt egyáltalában nem használta már arra, amire való, hanem visszadugta zsebébe, karját keresztbe fonta s szigorú figyelemmel nézett rám, bár arca teljesen egykedvű volt.

Most aztán elmondtam neki mindent, amit tudtam s azt is, hogy mindezt hogyan tudtam meg; éppen csak egy tekintetben titkolództam: meghagytam őt abban a hitében, hogy Havisham kisasszonytól hallottam azokat a dolgokat is, amiket Wemmick mondott el nekem. Ezen a ponton nagyon óvatos voltam. Wemmick-re rá sem néztem addig, míg elbeszélésemet be nem fejeztem s akkor is előbb szótlanul vártam pár pillanatig, míg tekintetem a Jaggers úréval nem találkozott. Amikor végül Wemmick felé néztem, észrevettem, hogy közben a pennát már kivette levélszekrényéből s hogy az asztalon előtte fekvő írásait nézegeti nagy figyelmesen.

- Hah! - szólalt meg végre Jaggers úr s odahajolt az asztalt elborító papirosok felé -, hol is hagytuk el, melyik tételnél, Wemmick, amikor Pip úr bejött.

Én azonban nem bírtam eltűrni, hogy engem ily módon egyszerűen félretoljanak s hevesen, mondhatnám, felháborodottan követeltem Jaggers úrtól, hogy velem szemközt valamivel őszintébb és férfiasabb legyen. Emlékeztettem azokra a téves reménykedésekre, amelyek megejtettek s arra, hogy ezek a tévedések mily sokáig áltattak s a nagy fölfedezésre, amely aztán megnyomorított és utaltam a veszedelemre, amely lelkemet oly súlyosan nyomasztja. Elébe tártam, hogy némiképen mégis csak méltónak érezhetem magamat bizalmára s megajándékozhatna vele már csak cserébe is azért a bizalomért, amelyet én tanusítottam iránta imént. Mondtam, egyáltalában nem gáncsolom, nem gyanusítom, nem kárhoztatom, hanem csak azt kívánom tőle, hogy mondja meg, igaz-e a dolog. S ha azt kérdezné, miért kívánom ezt és mily alapon érzem magamat ily kívánságra jogosultnak, hát csak azt mondom neki - még ha bármi kevésre becsüli is ő az efféle együgyű álmodozást -, hogy Estellát én régóta és igaz szívvel szerettem és hogy nekem, bár a sors megfosztott tőle s bár nélküle ily elárvult életet kell élnem, mindaz, ami rávonatkozik, drágább mindennél a világon és szivemhez mindennél közelebb való. Amikor pedig láttam, hogy Jaggers úr ezt a felszólításomat egészen csöndesen, szótlanul és látszólag teljesen érzéketlenül hallgatja végig, Wemmick-hez fordultam és így szóltam:

- Wemmick, én magát nemesszívű embernek ismerem. Én láttam a maga nyájas otthonát és a maga öreg apókáját és mindazt az ártatlan, vidám, játszi kedvtelését, amivel hivataloskodástól elcsigázott életét felüdítheti. Nagyon-nagyon kérem, ejtsen egy jó szót érdekemben Jaggers úr előtt, mondja meg neki, hogy mindent jól megfontolva, irányomban kissé nyiltabblelkűen kellene viselkednie.

Sohasem láttam még, hogy két ember oly furcsán nézett volna egymásra, ahogy most Jaggers úr meg Wemmick meresztették egymásra szemüket. Az első pillanatban az a borzasztó gondolat nyilalt keresztül agyamon, hogy Wemmick tüstént elveszti állását; de nyomban meg

is nyugodtam, látván, hogy Jaggers úr vonásai mosolygóvá húzódnak, Wemmick pedig egészen nekibátorodik.

- Mi az, mi az? - mondta Jaggers úr. - Magának öreg apókája van és magának vidám, játszi kedvtelései vannak?

- Nos - válaszolt Wemmick -, amíg ide nem hozom a hivatalba, kinek mi bajt okozok vele?

- Pip - mondta Jaggers úr, miközben kezét rátette karomra és vonásain egészen nyilt mosolygás mutatkozott -, ez az ember, úgy látszik, egész London legügyesebb imposztora.

- Legkevésbé sem - válaszolt Wemmick, bátrabb és bátrabb kedvre gyúlva -, azt hiszem, Jaggers úr a másik.

Újra ugyanoly furcsa pillantásokat váltottak, mint előbb s arcukon olyasmi tükröződött, mintha mindegyikük azzal a gyanúperrel élne, hogy a másik rászedi őt.

- M a g á n a k nyájas otthona van? - mondta Jaggers.

- Ha nincs kárára a hivatalomnak - válaszolt Wemmick -, csak hadd legyen ily otthonom. És ha most jól megnézem Jaggers urat, hát csöppet sem ejt csodálkozásba, hogy maga is ilyesmin töri a fejét s arra törekszik, hogy egyszer majd, ha ebbe a robotba itt beleún, szintén valami nyájas otthont teremtsen magának.

Jaggers úr, mint aki emlékeken tűnődik, bólintott vagy kettőt-hármat, sőt sóhajtott is egyet.

- Pip - mondta -, ne beszéljünk „együgyű álmokról”; maga többet tud effélékről, mint én tudok, hiszen a maga tapasztalatai ezen a téren még sokkal frissebb keletűek. Ellenben térjünk a másik ügyre. Fölteszek bizonyos esetet. Jól értsen meg! Semmit el nem ismerek.

Várakozott, míg ki nem jelentettem, hogy teljesen értem: határozottan megmondta, semmit el nem ismer.

- Most hát, Pip - szólalt meg Jaggers úr -, tegye föl ezt az esetet: Volt, mondjuk, egy nő, aki oly körülmények között, amilyeneket maga imént említett, elrejtette a gyermekét s kénytelen volt ezt a tettét közölni az ügyvédjével, miután ez megértette vele, hogy az ügyvédnek, ha kellő körültekintéssel akarja őt védeni, a gyermek dolgát is ismernie kell. Tegye föl most még azt is, hogy ugyanekkor ezt az ügyvédet azzal bízzák meg, keressen bizonyos különcködő gazdag hölgy számára valami olyan kis gyermeket, akit ez a hölgy a magáévá fogadhatna és fölnevelhetne.

- Értem, uram.

Tegye föl, hogy ez az ügyvéd egyre csupa rosszaságot látott maga körül s gyermekekről jóformán csak az a tapasztalata lehetett, hogy túlságosan sokan születnek biztos pusztulásra. Tegye föl, hogy ez az ügyvéd igen gyakran látott gyermekeket a büntetőtörvényszék tárgyalásainak komor ünnepélyességében a vádlottak korlátja előtt, ahol magasba emelték őket, hogy jól láthatók legyenek. Tegye föl, hogy ez az ügyvéd már semmi különöset sem látott abban, ha ily gyerkőcök a börtönbe kerülnek, vagy megkorbácsolásra, eltoloncolásra s elkorcsosulnak, elzüllenek, mindenféle módon csak a hóhér számára érlelődnek, csak azért nőnek föl, hogy akasztófára jussanak. Tegye föl, hogy ez az ügyvéd mindazokat a gyerkőcöket, akik hivatása mindennapi gyakorlásának körében csak odakerültek a szeme elé, valósággal afféle halikra ivadéknak tekintette, amelyből az ő hálójába fogódzó halak fejlődnek majd, tudta, mind olyan szerzet lesz, akit vagy üldöznie vagy védenie kell a bíróság előtt, mennyi hamis esküt fognak esküdni, mennyi árva marad majd utánuk, mennyi mindenféle úton-módon kerülnek mind az ördög karmai közé.

- Értem, uram.

- Tegye föl most már azt az esetet, Pip, hogy akadhatott ebben a csürhében egy kedves kis gyermek, akit az apja halottnak gondolt, de akinek halálát nem merte szóvá tenni; olyan kis gyermek, akinek sorsába belenyúlni az ügyvéd könnyen tudhatott, mert az anyának, törvényes védője lévén, ezt mondhatta: „Tudom, maga mi bűntettet követett el és hogy azt miképen követte el; maga onnan meg onnan jött, áldozatát így meg így támadta meg, az így meg így védekezett; maga aztán oda meg oda ment és ezt meg ezt csinálta, hogy elhárítsa magáról a gyanút. Én végigmentem a nyomán, keresztülhatoltam mindenen és mindent megmondhatok magának pontosan. Váljék meg a gyermekétől, ha csak a fölmentése érdekében nem lesz kívánatos őt maga mellé állítanunk, ami egyébként akkor is azonnal megtehető. Adja a gyermeket az én kezembe s én ebben az esetben teljes erőmmel mindent elkövetek majd, hogy a maga fölmentését kivívjam. Ha megmenthetem magát, megmentettnek láthatja majd gyermekét is, ha pedig maga nem menthető meg, a gyermeke mégis, akkor is megmentett marad...” Nos, Pip, tegye föl, hogy ez mind így esett meg és hogy azt a nőt fölmentették.

- Teljesen értem Jaggers urat.

- De azt is, hogy én ebből semmit sem ismerek el?

- Azt is, hogy Jaggers úr ebből semmit sem ismer el.

- Tegye föl most hát, Pip, azt az esetet is, hogy ennek a nőnek egyrészt a szenvedélyessége, másrészt a haláltól való félelme kissé megrendítette a lelkét és hogy ez a nő, amikor szabadlábra került, teljesen elhagyottan állt ezen a világon s épp ezért fölkereste ügyvédjét, hogy oltalmat kérjen tőle. Tegye föl, hogy az ügyvéd őt oltalmába is fogadta s hogy valahányszor alkalma volt a nő régi, vad, heves természetének megnyilatkozását látni, megfékezte ezt a természetet, mert hiszen könnyű volt védői minőségében szerzett hatalmát a régi módon érvényesíteni. Érti ezt a föltételezett esetet?

- Teljesen.

- Tegye föl hát most azt az esetet, hogy a gyermek aztán felnőtt és érdekházasságot kötött, hogy az anya még él, hogy az apa is él még, hogy az apa és az anya egymásról mit sem tudva, ennyi meg ennyi mérföld vagy rőf, vagy láb, vagy bánom is én, micsoda mérték távolságban egymástól elválasztottan élnek; hogy a titkuk még mindig titok, legföljebb csak a maga fülébe jutott belőle valami. Tegye föl különösen ezt az utolsóul említett esetet...

- Fölteszem.

- Kérem Wemmick-et is, hogy a maga részéről szintén különösen ezt az esetet tegye föl, mégpedig nagyon komolyan.

És Wemmick is így szólt:

- Fölteszem.

- Kinek az érdekében akarná tehát maga ezt a titkot elárulni, Pip? Az apa érdekében? Nem hiszem, hogy ennek az apának sokkal jobb dolga lenne, ha visszakapná ezt az anyát. Az anya érdekében? Azt hiszem, ha csakugyan bűntettet követett el, legjobb helyen ott van, ahol van. A leány érdekében? Úgy gondolom, ennek a leánynak aligha tennénk nagy szolgálatot, ha származását a férjeura elé tárnánk s húsz esztendei biztonságából, amely most már élete fogytáig meghosszabbítottnak tekinthető, szégyenbe, gyalázatba rángatnánk vissza. De ha maga aztán még azt az esetet is fölteszi, hogy szerette őt és azoknak az „együgyű álmoknak” a hősnőjévé avatta, Pip, amelyek ugyanakkor sokkal több fejben gomolyogtak, mintsem maga valószínűnek hiszi, hát én csak azt mondom magának, hogy akkor sokkal jobban tenné - és jól meggondolván, szivesebben tenné -, ha ezt a bepólyázott balkezét a bepólyázott jobbkezével egyszerűen levágná és a baltát aztán odaadná Wemmick-nek, hogy ő hadd vágja le e z t is.

Ránéztem Wemmick-re, akinek arca nagyon komoly volt és aki a mutatóujját nagy komolyan odaillesztette a szájára. Én ugyanígy tettem és Jaggers úr szintén.

- Most pedig, Wemmick - mondta Jaggers úr, miközben újra megszokott viselkedésébe zökkent vissza -, melyik tételnél álltunk meg, amikor Pip úr bejött?

Mivel kisideig még ott maradtam, amikor már dolgoztak, észrevettem, hogy afféle furcsa pillantásokat, amilyenekkel egymást egyszer már végigméregették, mint váltanak újra meg újra s ez a viselkedésük csupán egyben különbözik az előbbitől: mindegyikük olyasvalami gyanítási, sőt szinte tudatot árul el arcán, hogy gyöngeség, sőt ügyefogyottság színében mutatkozott a másik előtt. Épp emiatt voltak, gondolom most makacsabbak is egymással szemközt, Jaggers úr ugyanis, mihelyt valami vitás kérdés merült föl, rendkívül parancsolón beszélt, Wemmick pedig fölöttébb nyakasan védte igazát. Sohasem láttam volt még őket egymás irányában ennyire barátságtalanoknak, másszor mindig egészen símán intézték el efféle megbeszélésük ügyeit.

De mindkettőjüket kiszabadította ebből a kellemetlen állapotból az a szerencsés véletlen, hogy betoppant a szobába Mike, az a prémsapkás ügyfél, aki az orrát mindig a kabátja ujjába szokta törölgetni s akit én még abból az időből ismertem, amikor először voltam itt ezek között a falak között. Ez a jeles férfiú, aki vagy a saját személye szerint, vagy családja valamelyik tagjának révén, úgy rémlett, egyre bajban szokott lenni (ami persze a Newgate-t jelentette mindig), azért jött, mert jelenteni akarta, hogy legidősebb leányát valami tolvajlás gyanúja miatt letartóztatták. Amint ezt az elszomorító körülményt közölte Wemmick-kel, miközben Jaggers úr fensőbbséges állásba helyezkedett a kandalló előtt s olyannak mutatkozott, mint aki egyáltalában nem avatkozik ebbe az ügybe, Mike szeméből véletlenül nagy, fényes könny buggyant elő.

- Mit művel maga itt? - kérdezte Wemmick rendkívül felháborodva. - Hogyan mer maga idejönni, hogy a könnyeit potyogtassa itt?

- Kérem alássan, Wemmick úr, nem készakarva tettem.

- De megtette, - mondta Wemmick. - Hogy mer betolakodni ilyen állapotban? Hát nem tudja, hogy nem lehet itt helye, ha mindent telefröcsköl, mint valami percegő rossz penna? Mire való ez?

- Hát tehet az ember a szíve fájásárul, Wemmick úr? - felelt Mike.

- Miről? - fortyant rá Wemmick szinte dühödten. - Merje csak még egyszer mondani!

- Most hát idenézzen, jó ember, - szólalt meg Jaggers úr s előrelépett egyet és az ajtóra mutatott. - Szedje az irháját és menjen ki ebből a hivatalból. Itt a szívéről senki se beszéljen nekem. Csak kifelé innen, kifelé!

- Úgy kell magának! - mondta Wemmick. - Kifelé, kifelé!

A szerencsétlen Mike nagy-meghunyászkodottan topogott ki a szobából, Jaggers úr és Wemmick között pedig, úgy látszott, a régi barátságos viszony szépen helyreállt; visszaültek munkájukhoz, oly felfrissülten, mintha valami nagyon kellemes villásreggeli mellől keltek volna föl.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

A Little-Britainból, utalványommal a zsebemben, elmentem Griffins kisasszony bátyjához, a számvizsgálóhoz és mivel Griffins kisasszony bátyja, a számvizsgáló éppen Clarriker-hez ment volt, Clarriker-t pedig aztán lakásomra hozta, nagy örömömre az ügyletet azonnal elintézhettem. Ez volt az egyetlen jó és tökéletes dolog, amit véghezvinnem sikerült, amióta nagy várakozásaimról megtudtam valamit. Clarriker ez alkalommal elujságolta nekem, hogy vállalkozása a fejlődésnek már arra a fokára lendült, amelyen lehetővé válik kisebbfajta fióktelepet szerveznie Keleten, ami az üzlet még nagyobbarányú fejlesztése érdekében fölöttébb kívánatos és hogy Herbert-nek most mint üzlettársnak oda kell majd utaznia és a fiók vezetését vállalnia, láttam, hogy még abban az esetben is meg kellene válnom barátomtól, ha saját ügyeim teljesen rendben volnának. És most már valóban olyasmit éreztem, mintha életem horgonya az utolsó megkapaszkodásából is kiszakadt volna s nemsokára szelek és hullámok játékszere leszek.

De kárpótlást leltem abban az örömben, amellyel Herbert este hazatért s elmondta új szerencséje esetét, nem is sejtvén, hogy nekem már nem mond újságot és aztán légies ábrándok képeit festegette, mint fogja Clara Barley-t az ezeregyéjszaka országába vinni, nekem pedig mint kell majd utánuk utaznom (bizonyára tevekaravánnal, gondoltam) és hogy aztán mindhárman mint fogunk együtt a Niluson fölfelé hajókázni és mint fogjuk sorra nézni a szent folyam vidékének csodálatosságait. Bár ezek a szépséges tervek a magam részességére vonatkozóan legkevésbbé sem lelkesítettek, mégis boldogan éreztem, hogy Herbert életének pályája mindszélesebbé nyílik előtte s hogy az öreg Barley-nek csak nyeldesnie kell szorgalmasan a bors- meg rum-adagjait, leánya egy-kettőre a boldog gondtalanság révébe jut.

Március hónapját éltük ekkor. Balkarom, bár sebeinek semmiféle elfajulása nem mutatkozott, a gyógyulás rendes útján is még messze volt attól, hogy kabátom ujját ráhúzhassam. Jobb kezem már valamennyire rendbe térült, kissé megnyomorodott ugyan, de azért mégis csak használhattam.

Egy hétfői napon, amikor Herbert meg én éppen reggeliztünk, a posta Wemmick következő tartalmú levelével lepett meg:

> „Walworth. Elolvasás után azonnal égesse el ezt. Ennek a hétnek elején, mondjuk szerdán, lehetséges volna megtennie, hiszen tudja mit, ha ugyan kedve van a dolgot megkísérleni. Most pedig ezt égesse el.”

Miután megmutattam az írást Herbert-nek és aztán beledobtam a tűzbe - persze előbb mindketten szóról szóra megtanultuk -, tanácskozni kezdtünk, hogy elhatározzuk, mit is tegyünk. Mert hiszen az a körülmény, hogy karom evezésre teljesen alkalmatlan még, természetesen nem volt tovább titkolható.

- Mindenféleképen meghánytam-vetettem a dolgot - mondta Herbert - és azt hiszem, jobb megoldást is tudok annál, hogy valami evezőst fogadjunk föl. Itt van Startop barátunk. Jó fiú és ügyes fickó, szeret minket és amilyen becsületes, épp oly lelkesedő is.

Gondoltam én rá már magam is nem egyszer.

- De mennyire mernéd beleavatni az ügybe, Herbert?

- Hiszen nem is kell éppen nagyon sokat közölnünk abból vele. Hadd higyje, hogy valami tréfáról van szó, amelynek titokban kell maradnia reggelig; reggel aztán tudasd vele, hogy sürgős okunk van Provis-t hajóra tenni s elutaztatni. Te vele utaznál?

- Kétségtelenül.

- Hová?

A sok mindenféle aggodalmas fontolgatás közepett, amelyet ennek az ügynek szenteltem, meglehetősen mindegy volt nekem, mily kikötő felé fordulna utunk, - Hamburgba-e, Rotterdamba, vagy Antwerpenbe. Maga a hely csekély jelentőségű volt, mihelyt Anglia határán túl vagyunk. Akármelyik olyan hajó, amely külföldi kikötőbe megy és hajlandó kettőnket födélzetére fölvenni, nekünk egyformán kedves lehetett. Már kezdettől az volt a szándékom, hogy Provis-t a csónakomban jó messzire viszem majd lefelé a folyamon, amennyire csak lehet, mindenesetre Gravesend-en túl még jókora távolságra, mert Gravesend-ben várnunk, lesnünk hajót veszedelmes próbálkozás lett volna, ha csakugyan gyanúról van szó. Mivel a külföldre induló gőzösök dagály idején szoktak Londonból indulni, leghelyesebb volt az ezt megelőző apálykor előre eveznünk a folyam alsó része felé s ott valami csöndes helyen rejtőznünk mindaddig, amíg valamelyik arrajövő gőzösnek melléje nem evezhetünk. Ha már előre megtudakoljuk a hajók indulásának idejét, meglehetős pontosan kiszámítható, mikor ér valamelyik a rejtőzködésünk helyének közelébe, akárhol találunk is ily helyet.

Herbert mindenben egyetértett velem s mindjárt reggelink után elindultunk, hogy kellőképen tájékozódjunk. Megtudtuk, hogy céljainknak leginkább az a hajó felelne meg, amelyik Hamburgba megy, tervezgetésünk tehát főkép ezt a gőzöst vette számba. De azért följegyezgettük azt is, hogy mely más hajók indulnak még ugyanennek a dagálynak idején Londonból és sorra meggyőződtünk mindegyiknek a színéről és alakjáról. Aztán elváltunk egymástól néhány órára; én a szükséges útlevelek és egyéb okmányaink megszerzésére indultam, Herbert pedig Startopot kereste föl a lakásán. Mindketten akadálytalanul végeztük el, amit el kellett végeznünk s midőn egy órakor újra találkoztunk, kölcsönös örömmel közölhettük egymással, hogy minden rendben van. Én, a magam részéről, útleveleinket mutathattam meg, Herbert pedig elmondta, hogy beszélt Startop-pal, aki a legkészségesebben jelentette ki, hogy segítségünkre lesz.

Ők ketten fognak - ugy terveztük - evezni, én pedig kormányozok majd; oltalmazottunknak szép nyugodtan kell majd a csónakban meghúzódnia. Mivel célunk nem a gyorsaság volt, tudtuk, hogy kellőképen előre jutunk így is. Most aztán megállapodtunk a következőkben; Herbert ma este vacsorára nem jön addig haza, amíg meg nem fordult a Mill-Pond-Bank-on; másnap, kedden este egyáltalában nem megy majd oda, ellenben már ma előkészíti Provis-t arra, hogy ez szerdán, mihelyt megpillant ablakából minket, de semmivel sem előbb, a parti lépcsőre jöjjön le, egyenest a ház előtti részre; minden tudnivalót még ma, hétfőn este kell Herbert-nek közölnie vele, mert aztán már mindaddig nem érintkezünk Provis-szal, amíg csónakunkra nem vesszük őt.

Miután mindketten jól emlékezetünkbe véstük ezt a tervet, hazamentem.

Amint lakásunk külső ajtaját kulcsommal kinyitottam, a levélszekrényben nekem címzett levelet találtam, meglehetősen maszatos levelet, amelynek írása azonban eléggé rendes volt. Nem postán érkezett, talán az írója maga dobta be, (természetesen távollétem idején), tartalma pedig ez volt:

> „Ha nem félne kijönni a régi láposra ma este, vagy holnap este kilenc órakor és ellátogatna a kis zsilipőrházba a mészégető kemence közelébe, bizony jól tenné. Ha egyet-mást meg akar tudni a nagybátyjára, Provis-ra vonatkozólag, jöjjön, ne szóljon senkinek és ne vétse el az időt. És egyedül kell jönnie. Ezt pedig hozza magával."

Már ennek a különös levélnek az elolvasása előtt is eléggé nehéz volt a lelkem. Hogy most aztán mit tegyek, valóban nem tudtam. S a legrosszabb az volt, hogy nyomban határoznom kellett, mert máskülönben elmulasztom a délutáni gyorskocsit, amellyel még ma a kijelölt

időben érkezhettem volna oda. Arról szó sem lehetett, hogy másnap utazzam, mert ez nagyon közel esett volna a menekülés idejéhez. Pedig hát a fölajánlott híradás, gondoltam, ki tudja, nem vonatkozik-e valami fontos módon éppen a menekülésre.

Még ha akárhogy ráértem volna is fontolgatni a kérdést, azt hiszem, a vége az lett volna, hogy elmegyek. Mivel azonban fontolgatásra már egyáltalában nem jutott idő, - hiszen órám megmondta, hogy a kocsi félóra mulva indul, - elhatároztam: mindenesetre utazom. Bizonyára nem teszem ezt, ha a levél Provis nagybátyámat nem említi; ez a körülmény döntötte el, Wemmick levelével és a másnapi előkészületekkel kapcsolatban az ügyet.

Ha az ember valami levelet lázas sietségben olvas, tartalmáról világos képet kapnia oly nehéz, hogy énnekem ezt a titokzatos írást kétszer is el kellett olvasnom, mielőtt az a figyelmeztetése, hogy senkinek se szóljak, valahogy gépiesen belesajtolódott elmémbe. Az intelemnek magam is egészen gépiesen engedelmeskedve, mindenekelőtt kis levelet írtam ceruzával Herbert-nek, hogy itt hagyjam számára lakásomban s ebben röviden közöltem vele, hogy mivel külföldre indulásom oly közel már és mivel nem tudom, mekkora időt kell majd távol töltenem, hirtelen eltökéltem, hogy ellátogatok most az Elegendőség Házába s meggyőződöm Havisham kisasszony állapotáról és azonnal visszatérek. Éppen csak annyi időm maradt, hogy hátamra kapjam a nagykabátomat, bezárjam a lakást és elrohanjak a kis mellékutcák során, szinte toronyirányába, a postakocsik állomása felé. Ha bérkocsiba ültem volna, a kocsiforgalom jóval hosszabb útvonalain bizonyára nem érem el célomat; így azonban ott értem még a postakocsit épp abban a pillanatban, amikor az udvarról kigördült. Magamhoz térvén aztán, azon vettem észre magamat, hogy én vagyok az egyetlen bentülő utasa, aki térdemig szalmában rázkódom ülésemen.

Azóta, hogy azt a levelet olvastam, valóban alig bírtam már magamhoz térni; ez a levél a reggeli sietség és izgalom után valóban egészen megzavart. Ez a reggeli sietség és izgalom pedig fölöttébb nagy volt, mert hiszen Wemmick intése, bár régóta és csupa aggódással vártam, végül mégis meglepetésként érkezett. És most azon kezdtem csodálkozni, hogy itt ülök ebben a kocsiban és azon kezdtem töprengni, vajjon ne szálljak-e le s ne térjek e vissza inkább s oktatni kezdtem magamat, hogy névtelen leveleket sohsem kell tudomásul venni; más szóval, végigszenvedtem az ellentmondások és a határozatlanság összes változatait, amelyeket, azt hiszem, mindenki ismer, akinek valaha nagy sietségben kellett cselekvésre szánnia magát. Provis neve azonban, ahogy abból a levélből egyre lelkembe hangzott, minden más hangot elhallgattatott. Úgy okoskodtam végre, mint már előbb is okoskodtam volt - de megmásíthatatlanná akartam erősíteni okoskodásomat -, ha ez az ember vesztébe buknék éppen amiatt, mert én erre az útra nem mentem el, vajjon hogyan tudnám ezt magamnak megbocsátani?

Besötétedett már, mielőtt célomhoz érkeztünk, az utazás pedig hosszúnak és unalmasnak rémlett, mert sebeim miatt nem helyezkedhettem el külső ülésen, benn kellett maradnom a kocsi belsejében, ahonnan semmit sem láthattam. Mellőztem a „Kék Vadkan”-t, kisebbfajta fogadóba tértem be a város alsó végén és ott mindjárt vacsorát rendeltem. Amíg ezt készítették, elballagtam az Elegendőség Házához s megtudakoltam, hogyan van Havisham kisasszony; még mindig nagyon beteg volt, ámbár úgy vélekedtek, hogy állapota kissé javulni kezd.

A vendégfogadó, amelybe betértem, valamikor valami régi egyházi épületnek volt része s én abban a kis nyolcszögletes teremben vacsoráztam, amelynek formája keresztelő medencére emlékeztetett. Mivel kezem a késsel nem bírt boldogulni, a sültet az öreg kocsmáros, fényes, nagy kopasz fej tulajdonosa, vágta falatokra tányéromon. Mivel ezen a réven beszélgetésbe elegyedtünk, a jó ember azzal szórakoztatott, hogy elujságolta nekem a saját életem történetét - természetesen abban a népies változatban, hogy Pumblechook volt első jótevőm és egész szerencsémnek megalapozója.

- Ismeri ezt a fiatalembert? - kérdeztem.

- Hogy ismerem-é! - ismételte kérdésemet a vendéglős. - Azóta ismerem, amióta már sehogysem volt afféle, amilyen a jóravaló ember lenni szokott.

- Jár-e még a fickó errefelé?

- Jár, jár - mondta a vendéglős -, a nagyfejű barátait szokta meglátogatni néha, de hátat fordít annak az embernek, aki embert faragott belőle.

- Kicsoda az?

- Az, akit már említettem is, - válaszolt a vendéglős. - Pumblechook úr.

- Mások iránt is ily hálátlan az a fickó?

- Hát hiszen hálátlan volna az mások irányában is, ha lehetne - felelt a vendéglős -, de nem lehet. Hogy miért nem? Hát mert mindent-mindent egyedül Pumblechook tett érette.

- Pumblechook mondja ezt?

- Hogy mondja-e? - méltatlankodott a vendéglős -, sohsem kell azt mondania, úgyis tudja azt mindenki.

- De ha mégis szót ejt róla?

- Hát, uram, borecetté válik attól az ember vére, ha hallja, mekkora hálátlanságról beszélhetne az.

Elgondoltam: csak te, Joe, kedves, jóságos Joe, nem beszélsz hálátlanságról soha. Te nagytürelmű, csupán szeretni tudó Joe, csak te nem panaszkodol soha! És te sem, te édesen-szelid jó Biddy!

- Úgy látszik, ez a fájós baja megrontja uraságodnak az étvágyát - mondta a vendéglős, odasandítva kabátom szárnya alá, a bepólyázott karomra. - Próbáljon talán valami puhább falatot.

- Nem, nem; köszönöm - válaszoltam s félrefordultam az asztaltól, hogy a kályha tüze előtt töprengésembe merüljek. - Nem bírok már többet. Tessék csak leszedni az asztalt.

Joe iránt való hálátlanságomért még sohsem bűnhődtem annyira, mint most, annak a szemtelen Pumblechook-nak a révén. Mennél hazugabb volt ez, annál igazabbnak láttam Joe-t; mennél aljasabb volt Pumblechook, annál nemesebbnek láttam Joe-t.

Szívem mélységesen és megérdemelt módon gyötrődött ebben a megaláztatásban, ahogy ott töprengtem jó egy óráig a tűz előtt. Az óra ütése magamhoz térített, de sem levertségemet, sem bűnbánatomat nem hessegette el; fölkeltem, nyakam köré kapcsoltattam kabátomat és elmentem. Már előbb végigkutattam volt valamennyi zsebemet, hogy a névtelen levél kezemben legyen s szerettem volna mégegyszer elolvasni is, de nem találtam meg s nyugtalanított az a gondolat, hogy bizonyára a postakocsi szalmájába ejtettem. Egészen határozottan emlékeztem azonban tartalmára, tudtam, hogy a találkozás helye a mészégetőkemence közelében álló kis zsilipőrház, időpontja pedig kilenc óra. Most egyenest a lápos felé siettem tehát, mert nem volt már vesztegetni való időm.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

Sötét volt az éjszaka, de épp fölkelt a teli hold, amikor a kerítéses földeken túl kijutottam a szabad láposra. Messzeségének sötét vonalai fölött világos sávul réslett az ég alja, ámde ez a sáv alig volt szélesebb a nagy vörös holdnál. Néhány perc mulva ez már föl is szállt ebből a világos mezőből a felhők magasba torlódó hegytömegei mögé.

Bánatos szél áramlott s a lápvidék bizony nagyon komor volt. Idegenre ez a táj tűrhetetlenül félelmesen hatott volna s még engem is oly nyomasztó érzés szállt meg, hogy tétovázni kezdtem s már-már visszafordulni szerettem volna. De jól ismertem a lápost és még ennél sötétebb éjben is megtaláltam volna rajta utamat, épp azért, ha már ott voltam, semmiféle ürügyön nem szánhattam rá magamat a visszafordulásra. Ahogy kedvem ellenére jöttem ide, kedvem ellenére folytattam is utamat.

Az irány, amelybe indultam, nem volt sem az a táj, amerre régi otthonom rejtőzött, sem az, amerre egykor a fegyenceket nyomoztuk. Háttal a távoli rabhajóknak fordultan mentem előre és noha láthattam a messze földnyelveken égő lámpások fényét, csak vállam irányában volt lehetséges látnom ezt a fényt. Tudtam, merre vannak a mészégetőkemencék, ezeket épp oly jól ismertem akárcsak a régi ütegsáncot, csakhogy ez a két pont egymástól mérföldnyi távolságban volt s ha az egyik ponton is, a másikon is jelző tűz égett volna, bizonyos, hogy a két világító pont között még jó hosszú darab szemhatár marad.

Utam elején különböző helyeken még kerítések ajtócskáit kellett nyitogatnom s zárogatnom s itt-ott gyakran meg is kellett állnom, amíg az utak és ösvények magasán pihenő szarvasmarha föl nem tápászkodott, hogy belebotorkáljon a fűbe és a sás közé. De kisvártatva aztán enyém volt az egész szabad síkság.

Jó félórába telt még, mire a mészégetőkemencék közelébe érkeztem. A mészkő nehéz, fojtó büdösséget terjesztve égett, a kemencék teljes tűzben izzottak, de munkás egyetlen egy sem volt látható. Közvetlenül a kemencék közelében kis kőbánya látszott. Éppen utamba esett s a szanaszét álló és fekvő szerszámokról arra következtettem, hogy a kőfejtők ma is dolgozhattak itt.

Amint ebből a mélyedésből megint a sík láposra jutottam - a köves-rögös gyalogút ugyanis a kőtörésen nyúlt végig -, lámpásvilágosságot pillantottam meg, amely az ócska zsilip-őrházban égett. Meggyorsítottam lépéseimet s kopogtattam az őrház ajtaján. Feleletre várva körülnézegettem s láttam, hogy a zsilip elhagyottan, megrongáltan pusztul, a házikó pedig - afféle cserépfödeles faház - bizony aligha szolgálhat már sokáig menedékül az időjárás szeszélyei ellen, ha ugyan egyáltalában szolgál még; és hogy köröskörül pocsolyán, iszapon csupa mészcsapadék fehérlik és hogy a mészégetőkemence fojtó füstje-gőze mily kísértetiesen lopódzik, sompolyog felém. De felelet még mindig nem hangzott s én újra kopogtattam. Most sem felelt senki, megnyomtam tehát a kilincset.

Engedett a nyomásnak s benyitottam. Benéztem s láttam, hogy az asztalon égő lámpás áll, egyébként csak egy pad és derékaljjal megvetett tábori ágy volt még a szobában.

Mivel fejem fölött a padlás nyílása sötétlett, fölszóltam:

- Van-e odafönn valaki?

De válaszra hiába vártam. Aztán megnéztem órámat s mivel kilenc óra már elmúlt, még egyszer és még hangosabbat kiáltottam:

- Senki sincs errefelé?

Mivel még most sem kaptam feleletet, kimentem az ajtó elé s ott álldogáltam, nem tudva, mit kezdjek.

Ekkor megeredt az eső; erősen esett. Odakünn nem látván egyebet, csak amit már előbb is láttam, visszafordultam a házba s az ajtó küszöbének belső széléről bámultam ki az éjszakába. Miközben ott álltam s azon tünődtem, hogy íme csak imént lehetett itt valaki s bizonyára hamarosan vissza fog térni, eszembe jutott, hogy megnézhetném a lámpás belét, régóta ég-e már. Újra beljebb kerültem tehát s a lámpást éppen fölkaptam az asztalról, amikor hirtelen nekicsapódott valami, oly vadul, hogy lángja ellobbant s aztán az első, amire ráeszméltem, az volt, hogy erős hurok tart fogva, amelyet hátulról a fejem irányában vetett rám valaki.

- Megvagy hát! - mondta fojtott hangon s nagyot káromkodva az illető. - Most osztán megvagy végre!

- Mi ez? - kiáltottam s vad erőfeszítéssel igyekeztem szabadulni a hurokból. - Ki vagy? Segítség, segítség, segítség!

Nemcsak az volt a baj, hogy mindkét karomat odaszorította oldalamhoz a hurok, hanem hogy ebben a szorításban kínok kínjait szenvedte beteg karom. S a sötétben, hol valami durva férfitenyér, hol valami durva férfimell nyomódott rá a szájamra, hogy elfojtsa kiáltásomat s miközben valami forró, lihegő lehelet szakadt rám s én hiába viaskodtam e fekete éjben, kínzóm egy-kettőre a fal mellé kötözött.

- Most penig - mondta a fojtott hang s újra nagyot káromkodott -, kajáts csak még egyet, mingyár megtudod, mi az a gyors vég!

Mivel sebes karom fájdalmától szédülni kezdtem s rosszul lettem és ez a támadás egészen megzavarta eszemet, de azért mégis tudtam, mily könnyen váltható be az efféle fenyegetés, elhallgattam s arra törekedtem, hogy sebes karomnak némi enyhülést szerezzek, ha mégoly keveset is. Csakhogy erős kötelék szorította mozdíthatatlanná. S ahogy a sérülést azelőtt perzselőnek éreztem, most úgy rémlett, mintha karomnak főnie kellene.

Annak a gyönge derengésnek megszűnése, amely eddig kívülről szűrődött és a helyébe támadt fekete sötétség megmondták nekem, hogy a rejtelmes ember most betámasztotta az ablakok deszkatábláit. Egy ideig ide-oda tapogatódzott a szobában, majd megtalálta amit keresett, a kovát s az acélt és most tüzet kezdett csiholni. Feszült figyelemmel leste szemem a szikrákat, amelyek a taplóra sercentek s amelyeknek nyomába oda-odafújt, miközben kis gyujtófácska fehérlett ujjai között, de egyébként semmit sem láttam, csak néha-néha az ajkát és a gyujtófácska végének kékes villanását, de ezt csupán egyetlen egyszer. A tapló nyirkos lehetett - ami ezen a helyen nem csoda - s a szikrák, egyik a másik után, elhunytak.

A szörnyű ember nem nagyon sietett s újra nekilátott a kova és acél ütögetésének. Amint a szikrák most sűrűbben s fénylőbben röppentek körülötte, láthattam kezét s arcának egy részét s észrevettem, hogy ül és az asztal fölé görnyed, de egyebet semmit sem sikerült megtudnom. Nemsokára azonban újra láttam kékes ajkát, ahogy rá-ráfújt a taplóra és aztán láng lobbant s megvilágította - Orlick-ot.

Hogy előzőleg mit gondoltam, kit fogok meglátni, nem tudom. Őrá nem gondoltam. Most, hogy láttam, érezni kezdtem, hogy valóban veszedelmes a helyzetem és szememet merőn rászegeztem.

Gyertyáját nagy-nyugodtan meggyujtotta a lobogva égő kis gyujtófácskán, amelyet aztán ledobott a földre s széttaposott. Aztán messzebb tolta a gyertyát az asztalon, úgy hogy jobban láthasson engem, keresztbefont karját rátette az asztalra s úgy nézegetett. Észrevettem, hogy erős, függőlegesen álló létrához kötözött, amely néhány hüvelyknyire a faltól a földbe erősítetten a padlásra meredt.

- Megvagy hát! - mondta, miután jó ideig farkasszemet néztünk. - Most hát megvagy végre!

- Oldozz el! Eressz utamra!

- Jó, jó! - felelt-, majd útadra eresztelek én. Majd mehetsz mingyárt föl a holdvilág felé, meg a csillagok felé! De azér még várhatsz ám kicsit.

- Miért csaltál ide?

- Nem tudod? - mondta, gyilkos pillantást vetve rám.

- Miért rohantál meg orvul, sötétségben?

- Mert mindent egymagam akarok megtenni. Egy ember jobban megőrzi a titkot mint kettő. Ó, te ellenségem, te nagy ellenségem!

Öröme, hogy engem így láthat, oly kaján volt, amint keresztbefont karját az asztalon pihentetve ott ült előttem és a fejét felém bólogatta, szinte megrendültem bele. Miközben szótlanul néztem őt, hátranyúlt a sarokba s puskát vett elő onnan, sárgarézveretes agyút.

- Ösmered ezt? - mondta s úgy kapta maga elé a fegyvert, mintha rám célozna vele. - Tudod-e, hol láttad ezt mán eccer? No mondd, toportyánféreg!

- Tudom! - válaszoltam.

- Te fosztottál meg attól a hejtűl. Te tetted! Beszéjj!

- Tehettem-e mást?

- Te tetted, és mán az is elég vóna, ha semmi egyebet sem tettél vóna is! De hogyan merészeltél közém meg a közé a fiatal nőszeméj közé furakodni, akit én szerettem?

- Mikor tettem én azt?

- Mikor n e m tetted te azt? Te vótál, aki mindig csak megutáltattad vele az öreg Orlick-ot.

- Azt te mindig magad cselekedted; te magad rontottad a becsületedet előtte. Én ugyan sohasem árthattam volna neked, ha te magad nem ártasz magadnak.

- Hazug vagy. És se pénzt, se fáradságot nem sajnálnál te, hogy kiüldözhess ebbül az országbul, mi? - mondta, megismételvén, amit én Biddynek utolsó beszélgetésünk során mondtam volt. - Hát mondok én most neked valamit. Soha még annyira kívánatosnak nem érezhetted ebben az életben, hogy engem kizavarhass ebbül az országbul, mint ippeg ma este érezheted. Bizony. És nem sajnálnád érte az egész pízedet, az utolsó vasadig, de még százszor annyit se, ha vóna, mint amennyid van!

Ahogy most a súlyos öklét felém rázogatta és közben tigrismódra morgott, éreztem, hogy igazat beszél.

- Mit akarsz velem?

- Én - mondta és öklével hatalmasat ütött az asztalra s nyomban föl is kelt, hogy annál félelmesebbé fokozza az ütés hatását - az életedet akarom!

Előrehajolt s úgy könyökölt az asztalra, szemét úgy meresztette rám, aztán ökölbe szorított ujjait lassan kinyujtotta s végigsimított kezével a száján, mintha a nyála folyt volna érettem, majd pedig újra leült.

- Te az öreg Orlick-nak mindig az útjába álltál, mán akkor is, amikor még kicsi kölyök vótál. Ezen az éccakán most majd eltakarodol az úttyából! Az öreg Orlick tudni se akar többé rólad. Hulla vagy te mán!

Éreztem, hogy sírom szélén állok. Pillanatra vadul körülnéztem, mégis nem volna-e mód, menekülnöm ebből a farkasveremből; de nem volt.

- Sőt hullánál is semmibb! - mondta s keresztbe font karját újra az asztalnak támasztotta! - nem akarom, hogy ruhádnak csak foszlánya is, testednek csak porcikája is maradjon ezen a fődön. A hulládat majd beledobom a meszes kemencébe - elcipelek én oda kettőt is ijjet, amijjen te vagy, a hátamon - és akkor aztán gondúhatnak az emberek rúlad, amit akarnak - rúlad ugyan soha semmit sem fognak megtudni mán.

Elmém hihetetlenül sebesen gondolta végig minden következményét az ilyen halálnak: Estella apja azt hinné, hogy cserbenhagytam, letartóztatnák s ő megátkozna az akasztófáján; de még Herbert is megtévesztődnék, ha azt a levélkét, amelyet otthagytam neki lakásunkon, egybevetné a valósággal; hogy Havisham kisasszonyhoz be sem mentem, csak a kapuján szóltam be pillanatra; Joe meg Biddy sohsem tudnák meg, mennyire fájt a szívem érettük ezen az éjszakán; soha senki sem tudná meg, mennyit szenvedtem, mily hűséges, igazlelkű szerettem volna lenni, micsoda haláltusát szenvedtem el. A rám várakozó halál mindenesetre borzalmasnak igérkezett, de ennél a halálnál is borzalmasabb volt az a félelmem, hogy halálom után az emberek emlékezetében téves világításba kerülök. És gondolataim oly villámgyorsak voltak, hogy meg sem született nemzedékek - Estella gyermekei - megvetettjének láttam már magamat, amikor az a gonosztevő még alighogy kimondta rám a halálos ítéletet.

- Most penig, te toportyánféreg - mondta -, mielőtt agyonütlek, mint akármiféle más állatot - mert agyon foglak ütni, azért kötöztelek oda -, hadd nézegesselek még kicsikét és hadd bosszantsalak még kicsikét. Ó, te nagy-nagy ellenségem nekem!

Végigvillant még agyamon a gondolat, hogy még egyszer segítségért ordítok, bár senki sem tudhatta jobban, mint én tudtam, mennyire Isten háta mögött van ez a hely s mennyire hiú remény, segítséget várni ide. De amint most láttam, hogyan ül itt ez az ember előttem és szemét mily gyönyörűséggel legelteti szenvedésemen, az útálat és megvetés, amely eltöltött vele szemközt, a büszkeség pecsétjével zárta le ajkamat. Mindenekfölöttvalóul elhatároztam, hogy nem ejtek szót előtte életemért és hogy úgy halok meg, végsőig védekezve, ellenállásom bármennyire csak nyomorúságos lehet is. És bármennyire szelidlelkűen gondoltam az összes többi emberekre és bármily vezeklőn könyörögtem is bocsánatot az Égtől és bármekkora fájdalommal verte is keresztül szivemet az a gondolat, hogy senkitől sem búcsúztam el és most már soha, sohasem is fogok elbúcsúzhatni azoktól, akik oly kedvesek voltak nekem és soha eléjök nem tárhatom szivemet és nyomorult tévelygéseimből soha már az ő irgalmas jóságukhoz nem folyamodhatom, éreztem, ha Orlick-ot, akár haldoklásom pillanataiban megölhetném, ezt mindenesetre megtenném. A szörnyeteg ivott s a szeme vörös volt és véresen erezett. A nyakáról pántrakötött bádogkulacs lógott, ahogy valamikor, mint annyiszor láttam, az elemózsiás tarisznyáját viselte. A kulacsot odaemelte szájához s nyelte a tüzes kortyokat s éreztem erős szagát a szesznek, amint láttam, hogy arcán mint vet lobbot.

- Toportyánféreg! - mondta s karját újra keresztbe fonta -, az öreg Orlick most még valamit mond ám neked. Te voltál annak a te ripakodós nénédnek a gyilkosa.

Elmém most is, alighogy Orlick a maga lassú, vontatott beszédje módján ezt kimondta, akárcsak előbb, hihetetlenül gyors elmélkedésben végigélte újra az összes körülményeket: néném mily orvtámadásnak lett áldozata, mint betegeskedett sokáig s mint kellett aztán meghalnia.

- Te voltál az, gazember! - kiáltottam rá.

- Én penig aszondom neked: te ölted meg; aszondom én neked: temiattad köllött annak meghalnia - válaszolt, miközben fogta a puskáját és agyával belevágott a puszta levegőbe kettőnk közé. - Odalopakodtam a háta mögé, akárcsak ma este itt a tied mögé. És jól kupán vágtam!

És ott hagytam, azt gondútam, meghótt; hejh, lett vóna csak ott a közelben efféle mészégető-kemencénk a számára, ahogy ma este itt a te számodra van, hát bizony sohsem tért vóna az vissza többé ebbe az életbe. De azért mégsem az öreg Orlick vót a megölője; az te voltál. Neked minden jóból kijutott a részed. Az öreg Orlick-nak csak szidás, meg ütés. Engem szidott és ütött ő, tudod-e? Most hát megfizetsz nekem azért. Te tetted azt. Most megfizetsz azért!

Újra ivott s még vadabbá dühödött. Abból, ahogy a kulacsát odatartotta a szájához, láthattam, hogy az itala már fogytán. Határozottan észrevettem, olyan állapotba igyekszik belevadítani magát, hogy most már végezzen velem. Tudtam, hogy ahány csepp van még a kulacsában, az mind egy-egy utolsó cseppje az én életemnek. Tudtam azt is, hogy mihelyt átváltozom annak a füstnek, gőznek egy részére, amelyet oly baljóslatúan felémlopódzó kísértetnek láttam, megint csak úgy tesz majd, ahogy a testvérem esetében tette: tüstént a városba fog sietni, betér néhány csapszékbe, hadd lássák az emberek, hogy részegeskedett. Riadt lelkem máris nyomába szállt a városba, megfestette az utca képét, amelyen a gazember végigtántorog, s képzeletem egybevetette ezt a fényes, népes utcát a magányos lápossal, ahol gomolyogva kúszik tova a fehéres füst és gőz, amelybe nekem bele kellett oszlanom.

S nemcsak hogy sok sok év élményét bírtam végiggondolni néhány pillanat alatt, amíg ő azt a néhány szót elhörrentette, de mindaz, amit mondott, jelenések képében vetődött elém, nem csupán szavai értelmében. Magamból kikelt állapotom izgalmában, ahogy rágondoltam egy-egy helyre, már szinte valóságul is láttam azt a helyet és amint rágondoltam valakire, az már szinte ott állt előttem. Hihetetlen, hogy képzeletem élénksége mekkora erőre kapott s mégis ennek a lázas izgalomnak egész idején oly figyelmesen bírtam szemmel tartani őt magát - vajjon ki nem tartana figyelmének legerősebb megfeszítésén szemmel a tigrist, amikor ez ugrásra készülve lekuporodik! - annyira, hogy ujjainak legcsekélyebb mozdulata sem kerülte el figyelmemet.

Miután másodszor ivott, fölkelt ültéből, a padlóról s az asztalt félretolta. Aztán fölkapta az asztalról a gyertyát s elém állt, úgy tartván gyilkolásra kész kezét a láng mögé, hogy a gyertya fénye csak rám, az arcomba világítson, a gonosztevő úgy nézegetett most engem, állapotomban úgy gyönyörködött.

- Toportyánféreg, hadd mondok még valamit neked. Az öreg Orlick vót az, akibe akkor éccaka ott a lépcsőn belebotlottál.

Láttam a lépcsőt, amelynek lámpáit eloltotta a szél. Láttam otromba korlátjainak árnyékát, amely a kapus lámpásának fényében vetődött a falra. Láttam a szobákat, amelyeket soha többé nem fogok viszontláthatni: itt egy félig nyitott ajtót, amott csukottat és köröskörül a szoba bútorait.

- És tudod-e, hogy az öreg Orlick mér vót ott? Hát még valamit mondok most neked, te toportyánféreg! Te, meg az a nőszemély, ti ketten, mán meglehetősen elzavartatok ebbül az országbul engem, legalább is az életem kényelmesebb módjábul. Én hát új bajtársakat szereztem magamnak. Egyikük-másikuk megírja a leveleimet, mán ha levelet akarok írni valakinek - írted-e? -, azok írják meg a leveleimet, te toportyánféreg! Tudnak azok akár ötvenféle írást is, mindegyik; nem ojjanok azok, amijjen te vagy, nyavalyás körmölő, akinek a kezed csak egyféle írást tud. Erős vót az az én szándékom, erős vót az az én akaratom, hogy kiótom az életedet; mán azóta leslek, amikor a nénéd temetésére gyöttél ide ojjan parádésan. Csak nem ejthettem a módját eddigelé, hogy biztosra kaphassalak, penig mindenütt rádlestem, jártodkelted minden úttyán a nyomodban vótam. Mer hát - ekképen szótt az öreg Orlick magához -, ha így, ha úgy, azt a fickót meg kell kaparítanom! S lám! Ahogy így sarkalgatlak, hát eccerre csak belebotlom a Provis bátyódba.

A Mill-Pond-Bank és a Chinks-Basin és az ócska, zöldes rézkötélpálya hirtelen mily világosan, határozottan tünt mind elém. Provis a szobájában és a függönyjelzés, amely most már megszűnik, a szép Clara, az anyai jóságú özvegyasszony; az öreg Bill Barley, aki a hátán fekszik - mind-mind úgy tünt föl és el, mintha életem folyamának gyors árján úszva illanna tova, amely a tengerbe szakadni siet.

- Ejnye, hát n e k e d nagybátyód is van! Hogyan? Hisz ösmertelek a Gargeryék házából, amikor még csak ojjan kicsi toportyánférgecske vótál, hogy csak két ujjam közé köllött vóna fognom a gígádat s mán hóttá dobhattalak vóna félre (amit bizony de sokszor is vót kedvem megcselekedni, valahányszor ott láttalak a fűzfacsonkok tájékán, ahol isten tuggya mit keresgéltél vasárnaponkint), hát akkor úgy-é nem találtál még magadnak nagybátyót! Persze, hogy nem tanáltál! Hanem amikor az öreg Orlick hallotta, hogy bizonyosan a te Provis nagybátyód viselte azt a lábvasat, amit az öreg Orlick szedett föl és reszelt szét itt a láposon jó sok esztendővel ezelőtt és aztán félretette, megőrizte, amíg csak a nénédet le nem ütötte vele, mint mészáros szokta letaglózni a bikát és ahogy most mingyár téged is le fog ütni - hejh? - amikor az öreg Orlick ezt hallotta - hejh!

Vad csúfondároskodása közben a gyertyát oly közel billentgette arcomhoz, hogy félrekonyítottam fejemet a láng elől.

- Ah! - kiáltott nevetve és újra megkörnyékezett a gyertya lángjával -, a megperzselődött úrfi persze fél a tűztől! Az öreg Orlick megtudta azt is, hogy kedves Provis nagybátyódat ki akarod csempészni, az öreg Orlick bizony túljár a te eszeden és tudta, hogy ma este elgyösz ide. Most hát csak még egyet mondok neked, toportyánféreg, és ez lesz az utolsó. Vannak ám emberek, akik éppen úgy túljárnak a te Provis bátyód eszén, ahogy az öreg Orlick túljár a te eszeden. Azoktul aztán óvakodhatik ám, mihánst megszabadul a kedves öccsétől. Óvakodhatik ám, mert bizony a kedves öccse most mán úgy elpárolog mellőle, hogy annak a ruhájából csak pehelynyi rongyot, testébül porcikányi csontot sem tanálhat senki emberfia! Vannak emberek, akik nem bírnak, nem is akarnak Magwitch-csal - bizony tudom a nevét - ebben az országban egy levegőt színi, és akik róla ojjan megbízható értesítéseket kaptak, amikor még más országban rontotta a levegőt, hogy bizony onnan nem gyöhetett el az ő tudtuk nélkül ide, ahol csak ártani akarna nekik. Talántán ippen azok az emberek ezek, akik ötven mindenféle módon is tudnak írni, mindegyik, nem úgy, mint te, nyavalyás körmölő, aki csak egyféleképen tudsz. Hejh, Magwitch bátyó, rettegj Compeysontól meg az akasztófától.

Még egyszer ide-odabillentgette arcom előtt a gyertyát s ekkor már meg is perzselte a hajamat s pillanatra szinte olyasmit éreztem, hogy meg is vakított már, aztán a széles hátát fordította felém, amint a gyertyát visszatette az asztalra. Én ekkor, mielőtt visszafordult hozzám, imát gondoltam végig és lelkem Joe-val, Biddyvel és Herbert-tel volt együtt.

Az asztal és a túlsó fal között néhány lábnyi szabad tér volt s ő most ott nehéz, vontatott léptekkel fel s alá kezdett járni. Ahogy kezét hanyagul és súlyos-esetlenül lógatva oldalán és sötét pillantásokat vetve rám fel s alá járkált most, nagy ereje még hatalmasabbnak rémlett mint előbb. Szikrányi reményem sem maradhatott. Bármily vad izgalom töltött is el s bármennyire szédítettek azok a képek, amelyek elmémen oly csodálatosan suhantak át gondolatok helyett, mégis egészen józanul meg tudtam érteni, hogy semmiképp sem mondta volna nekem, amit mondott, ha nem biztos teljesen abban az elhatározásában, hogy engem néhány perc alatt örökre megtalálhatatlanná tüntet el minden emberi érdeklődés elől.

Hirtelen megállt, kulacsából kihúzta a dugót s eldobta. Mily könnyű tárgy volt ez s mégis olyannak hallottam esését, mintha ólomdarab pottyant volna. Orlick lassan és kulacsa alját egyre magasabbra billentve ivott és aztán már nem nézegetett engem. Az ital utolsó néhány cseppjét tenyerére rázta s felnyalta. Most aztán hirtelen nekidühödés hevességével és

borzalmas káromkodás közepett kulacsát a sarokba vágta s egyszerre csak kőtörő kalapácsot láttam kezében, hosszú, nehezítő nyelűt.

Elszántságom, hogy megdacolok vele, nem hagyott el; kegyelemkérés egyetlen hitvány szava sem hangzott el ajkamról, ellenben teljes erőmből viaskodtam s ordítottam. Igaz ugyan, hogy csak fejemet és lábamat mozdíthattam, de ezek a tagjaim aztán meg is harcolták harcukat, beléjök szállt minden erőm, amekkora erőket nem is sejtettem magamban. És ugyanebben a pillanatban ordításomra felelő kiáltásokat hallottam, s az ajtón láttam, mint rontanak be alakok, mint világít be valami lámpás; láttam, hogy Orlick két-három emberrel tusakodik s hirtelen mint gátszakadás vízzuhataga tör elő, szökken egyetlen ugrással át az asztalon s menekül ki az éjszakába.

Valami ájulásféle után azon vettem észre magamat, hogy megkötözetlenül fekszem a földön, ugyanabban a viskóban s fejem valakinek a térdén pihen. Szemem a falmelléki létrára meredt, amikor magamhoz tértem - nyitottan csüggheteti rajta már ezelőtt is, amikor még lelkemnek kábulata idején nem láthatta -, s én eszméletem visszatérésekor erről a létráról ismertem rá a helyre, hogy ugyanott vagyok még, ahol elájultam.

Sokkal fásultabb voltam, semhogy körülnézni igyekeztem volna s megtudni, ki nyugtatja térdén fejemet, csak néztem-néztem a létrát s ekkor egyszerre csak valami arc került szemem s a létra közé: Trabb inasának arca!

- Kezd rendbe takarodni mán, azt hiszem! - mondta Trabb inasa halk hangon -, de ugyancsak sápadt még, bizony!

E pár szó után az, aki dajkált engem, odahajtotta arcát az enyém fölé s én íme láttam, hogy az én dajkálóm...

- Herbert! Jóságos ég!

- Csak nyugodtan - mondta Herbert -, csak szép csöndesen, Händel. Sohse heveskedjél nagyon.

- És a mi régi jó barátunk, Startop! - kiáltottam, amint ez is fölém hajolt.

- Emlékezzél csak, miben lesz ő segítségünkre - mondta Herbert - és nyugodjál meg.

Ez a célzás felugranom ösztökélt, de karomba oly borzalmas fájdalom sajdult, hogy tüstént visszaroskadtam.

- Csak nem mult még ideje, Herbert, úgy-e nem? Micsoda éj ez a mostani? Mióta vagyok itt? Oly különös, oly élénk érzés fogott el, mintha már nagy ideje feküdtem volna ott - egy napja s egy éje - két napja s két éje -

- Nem mult még el; még csak hétfő éje ez.

- Hála Istennek!

- És holnap, kedden, egész nap ráérsz erősödni, felfrissülni - mondta Herbert. - De mért kell minduntalan nyögnöd, kedves Händel-em? Micsoda sérülésed gyötör? Tudsz-e állni?

- Tudok, tudok - mondtam -, járni is tudok. Nincs más sérülésem, csak itt ezen a rángatódzó karomon.

Leoldozták karomról a kötést és igyekeztek segíteni, ahogy tudtak. A kar erősen megdagadt és meggyulladt s tűrhetetlen fájdalom volt, ha megérintettek. Pántokká tépdesték zsebkendőjüket, hogy újra bekötözzék karomat, amelyet aztán óvatosan visszahelyeztek átalvetőjébe, egyebet nem tehettünk vele, amíg vissza nem jutunk a városba s ott hűsítő fürdőt nem szerzünk neki. Egy-kettőre fölkerekedtünk most, becsuktuk a zsilipőrház ajtóját s a kőbánya

völgyén végigbotorkálván, gyorsan folytattuk utunkat a városka felé. Trabb inasa - most már Trabb jól megnőtt fiatalembere -, lámpással haladt előttünk, azzal a lámpással, amelynek fénye nemrég szabadításom jeléül vetődött be azon az ajtón. De a hold már jó két órányival magasabbra szállt azóta, hogy legutóbb láttam az eget s az éjszaka, bár eső szemerkélt, sokkal világosabb volt. A mészégetőkemence fehér füstje-gőze félrehúzódott utunkból, amint közelébe érkeztünk s én hangtalanul, csupán gondolatban, ahogy nemrég könyörgő fohászt, most hálaadó imát küldtem az Ég felé.

Miután nagyon kértem Herbert-et, mondja meg nekem, mi módon juthatott megmentésemre nyomomba - amiről eleinte sehogysem akart beszélni, mert az volt a kívánsága, hogy ne nyugtalankodjam -, megtudtam, hogy a névtelen levelet nagy sietségemben valahogy elejtettem lakásunkon, ahol Herbert nemsokára az én távozásom után megtalálta, amikor Startoppal érkezett, akit lenn hagyott az utcán, hogy megvárjon engem. A levél hangja Herbert-et nagyon nyugtalanította s még inkább az az ellentmondás, amely az ő számára ott hagyott kusza írásom és e levél között mutatkozott. Mivel pedig ez a nyugtalansága jó negyedórás fontolgatás után sem csillapult, hanem ellenkezőleg egyre csak fokozódott, fogta magát és Startoppal, aki ajánlkozott, hogy elkíséri, elment a közeli postaállomásra megtudakolni, mikor indul a legközelebbi kocsi. Hallván, hogy a délutáni már elment s érezvén, hogy nyugtalanságát az útjába szegülő akadályok mint fokozzák már-már rettegéssé, elhatározta, hogy külön kocsin iramodik nyomomba. Így érkeztek, ő meg Startop, a „Kék Vadkan”-ba abban a reményben, hogy vagy ott találnak engem, vagy legalább hallanak valamit rólam; mivel azonban sem az egyik, sem a másik eset nem adódott, elmentek Havisham kisasszony házához, ahol elvesztették nyomomat. Onnan visszamentek a fogadóba (kétségtelenül éppen akkortájt, amikor én a másik vendéglőben életem történetének népies változatát hallgattam), hogy kissé fölfrissülhessenek és aztán keressenek valakit, aki a láposon céljukhoz vezesse őket. A Vadkan kapuja tájékán ténfergők között ott volt véletlenül Trabb inasa is - régi szokásához híven, hogy ott legyen mindenütt, ahol semmi dolga -, Trabb inasa pedig látta volt, hogy Havisham kisasszony házától afelé a vendéglő felé mentem, ahol aztán vacsoráztam is. Így lett Trabb inasa a vezetőjük s vele mentek a zsilipőrházhoz is, csakhogy azon az úton, amely közvetlenül a városból visz a láposra s amelyet én elkerültem. Amikor már odafelé ballagtak, Herbert azt a gondolatot forgatta magában, hogy elvégre talán mégis csak azért hívtak meg engem oda, mert valami igazán hasznos dolgot akarnak közölni velem Provis biztonsága érdekében s mivel arra is gondolt, hogy ily esetben a zavarás még bajt okozhatna, Startop-ot és a vezetőt a kőbánya szélén hagyta, egyedül ment tovább s aztán kétszer-háromszor is körüljárta lábujjhegyen a házat, hogy amennyire csak lehetséges, megtudja, rendben van-e minden odabenn. Mivel egyetlen mély, érdes hang érthetetlen szószaporításán kívül egyebet nem hallhatott (ez akkortájt lehetett, amikor az én lelkemet oly rengeteg sok minden foglalkoztatta) - végül már abban is kételkedni kezdett, hogy ott vagyok, de ekkor hirtelen felhangzott az én kiáltozásom, ő azonnal felelt hívásomra s berohant, a másik kettő pedig szintén azonnal ott termett.

Amint elmondtam Herbert-nek mindazt, ami a ház belsejében lezajlott, az volt a véleménye, hogy tüstént, akármily késő éjszaka van is, keressünk föl valami hatósági személyt s szerezzünk Orlick ellen elfogató parancsot. De én akkor már megfontoltam volt ezt a dolgot és úgy éreztem, hogy Provis-ra csak veszedelmet idézhetne, ha megkésnénk ilyesmi miatt, vagy visszatérni volnánk kénytelenek. Ez a nehézség nem volt vitatható s egyelőre lemondtunk Orlick üldözéséről. De az ismert körülmények közepett legjobbnak láttuk, ha Trabb inasa előtt nem tulajdonítunk jelentőséget a dolognak; bizonyára nagy fájdalmat okozott volna neki, azt hiszem, ha megtudja, hogy engem az ő közbelépése a mészégetőkemencétől mentett meg. Nem mintha gonoszjellemű lett volna Trabb inasa, de azért, mert igen élénk volt a természete s egész valója olyan, hogy szerette a változatosságot és az izgalmakat, akárkinek rovására is. Amikor elváltunk tőle, két guineával ajándékoztam meg (úgy látszott, vágyait kielégítette ez a

díj) s megmondtam neki, nagyon sajnálom, hogy rossz véleményem volt róla valamikor (ami őt egyáltalában nem lepte meg).

Mivel szerdát már annyira közelnek éreztük, elhatároztuk, hogy még az éjszaka visszatérünk Londonba, mindhárman a forduló postakocsin, már csak azért is, hogy ungon-berken túl legyünk, mire éjjeli kalandunkról beszélni kezdenek az emberek. Herbert nagy palack hűsítőt szerzett karom ápolására s mert egész éjszaka csöpögtetett belőle sebeimre, mégis csak könnyebben szenvedtem el utazásunkon a fájdalmakat. Már hajnalodott, amikor megérkeztünk a Temple-ba; azonnal ágyba tértem és egész nap ágyamban feküdtem.

Miközben így feküdtem, az a félelmem, hogy megbetegszem és másnap hasznomvehetetlen leszek, egyre borzalmasabban gyötört s bizony csoda, hogy már maga ez a gyötrelem tönkre nem tett. Azokkal a lelki megrendülésekkel kapcsolatban, amelyeket végig kellett szenvednem, ez ugyancsak könnyen megeshetett volna, ha idegzetemet szinte természetfölötti erőfeszítésre nem kapatják éppen azok a gondolataim, amelyek a holnappal foglalkoztak, azzal a nappal, amelyet már oly rég és oly várva vártam, amely rámnézve is oly nagyjelentőségű volt és amelynek következményei oly kifürkészhetetlenül rejtőztek még előttem, bármennyire közel voltak is.

Semmiféle óvatosság nem lehetett érthetőbb annál a gondosságunknál, hogy Provis-szal aznap egészen estig nem érintkezünk; ámde ez a körülmény is csak növelte nyugtalanságomat.

Minden lépés nesze, minden szó hangja megremegtetett, azt gondoltam mindig, hogy nyomába jutottak Provis-nak és elfogták, most pedig jön a hírmondó, hogy ezt tudassa velem. Már azzal is áltattam magamat, hogy tudom: elfogták; hogy ami lelkemet nyomasztja, több már puszta félelemnél és aggodalomnál; hogy megtörtént már a szerencsétlenség s én valami titokzatos módon értesültem róla. Mire elmult a nap s rossz hírek mégsem érkeztek, a sötétedés idején megint az a rettegés hatalmasodott el rajtam, hogy megbetegszem és másnap tehetetlen leszek. Kopogó lüktetést éreztem izzó karomban és kalapácsolást izzó fejemben s úgy rémlett, eszem egészen megzavarodik. Számlálni kezdtem, föl, mind nagyobb számokig, hogy meggyőződjem, vajjon elmémnek ura vagyok-e még és hosszú idézeteket mondtam el, verses és nem verses részleteket, amelyeket megtanultam volt valaha. Közben megesett néhányszor, hogy fáradt lelkem puszta kimerültsége miatt néhány pillanatra elaludtam, vagy mindenről megfeledkeztem; ilyenkor aztán rémülten fölriadva, így szóltam magamhoz: „Most jön rám; kezdődik a lázas kábulat.”

Figyelmes gondozás csillapítgatott egész nap, ügyelt, hogy karom jól bekötözötten pihenjen és kellemes hűsítőkkel itatott. Valahányszor aludtam egyet, mindig azzal a gondolattal ébredtem, amely már a zsilip-őrházban is áltatott, hogy tudniillik, közben nagy idő mult el s mink Provis megmentésének alkalmát elmulasztottuk már. Éjféltájban kikeltem ágyamból és odamentem Herbert-hez, erős meggyőződéssel vallva, hogy huszonnégy óráig aludtam egyfolytában és hogy a mi szerdánk elveszett. Ez volt zaklatott idegeim utolsó, végkép ellankasztó erőfeszítése, mert azután visszafeküdvén ágyamba, mélyen és zavartalanul aludtam reggelig.

Szerda reggele szürkén derengett, amikor fölkelvén, kinéztem az ablakon. A hidak pislogó lámpásainak fénye már sápadozni kezdett; a közelgő nap elé mintha valami tűz-láp terült volna szőnyegül a szemhatáron. A folyam fölött, amely sötéten és titokzatosan nyúlt el, a hidak ívei hidegen, szürkén magaslottak s csak egyes, legmagasabb pontjaikra vetett itt-ott melegebb színt az ég lángban úszó alja. Amint a háztetők összevisszaságán járattam tekintetemet s a templomokon és tornyokon, amelyek a szokatlanul tiszta levegőbe meredtek, fölkelt a nap s a folyamról, úgy látszott, valami fátyol lebben félre és milliónyi szikra táncol a vízen. És mintha rólam is tovalebbent volna valami fátyol, erősnek és üdének éreztem magamat.

Herbert még alvón feküdt ágyában, egykori tanulótársunk pedig ugyanúgy a pamlagon. Segítség nélkül nem bírtam ugyan felöltözni, de lángraszítottam a tüzet, amely még parázslott s kávét főztem nekik. Nemsokára ők is fölébredtek, erősen és üdén, ablakot nyitottunk, hogy beáradjon a friss reggeli levegő s kinéztünk a folyamra, amely egyre csak folyt-folyt felénk.

- Ha megárad majd kilenc óra tájban - mondta Herbert vidáman -, csak nézz le majd ránk és állj indulásra készen, te mill-pond-banki cimboránk!

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

Tüzes napsütés meg hideg szél, a napfényben nyár, az árnyékban tél, március ilyenfajta napja volt ez a napunk. Magunkkal vittük felöltőinket s én kis kézikoffert is cipeltem. Hova fogok jutni, mit kell majd kezdenem, vagy mikor térhetek vissza; mind oly kérdés volt, amelyre nem tudtam feleletet; de lelkem nem is foglalkozott ezekkel a kérdésekkel, hanem csakis Provis megmentésének gondolatával. Egyetlen tűnő pillanat hangulata volt az csupán, hogy amikor a küszöbön álltam s még egyszer visszanéztem, megvillant agyamban a gondolat, vajjon micsoda megváltozott körülmények között fogom viszontlátni ezeket a szobákat, ha ugyan egyáltalában viszontláthatom még őket valaha.

Lassan lementünk a Temple lépcsői felé s ott aztán kis ideig olyformán álldogáltunk, mintha még nem határoztuk volna el végkép, vajjon egyáltalában evezzünk-e ma. Természetesen gondoskodtam volt, hogy a csónak készen álljon s minden egyéb is rendben legyen. Miután szinlelt határozatlanságunkat kellőképen megmutogattuk a nyilvánosságnak, bár ez a nyilvánosság csak az a két-három ember volt, afféle félig vízi, félig szárazföldi teremtés, aki mindig ott szokott őgyelegni a Temple lépcsői táján, leszálltunk a csónakba s ellöktük a parttól; Herbert a csónak elején ült, én a kormányt fogtam. Körülbelül abban az időtájban indultunk, amikor a víz a legmagasabbra dagadt, félórával nyolc után.

Tervünk ez volt: az ár kilenc órakor kezd apadni s ezzel az apadással iramlunk tova három óráig, de az új árdagadás ellenébe is tovább evezünk lefelé, amíg csak ránk nem sötétedik az est. Reméltük, hogy akkorig már leérkezünk arra a hosszú egyenes irányú szakaszra, Gravesend-en alul, Kent és Essex közé, ahol a folyam széles és magányos, a partjain alig van lakosság, de azért itt-ott egy-egy árva parti csárda áll s gondoltuk, valamelyikben majd meghálhatunk. Ezen a partrészen fogunk tehát, úgy terveztük, kikötni éjszakára. A Hamburgba menő gőzösnek és a Rotterdamba menő gőzösnek csütörtökön reggel kilenc órakor kellett Londonból indulnia. Tudhattuk, körülbelül mikorra várhatjuk majd a hajókat, aszerint, hogy hol leszünk s úgy terveztük, hogy mindjárt az elsőre fogunk fölkéredzkedni, mert így, ha ennek a födélzetére bármi akadály miatt föl nem juthatnánk is, még mindig meglesz a második lehetőségünk. Pontosan tudtuk mind a két hajó megkülönböztetésének ismertetőjeleit.

Az a tudat, hogy szándékunk megvalósításának útján vagyunk végre, oly nagyszerűen hatott rám, hogy bizony nehéz volt még képzeletemben is visszahelyezkednem abba az állapotba, amelyben csak néhány órával ezelőtt gyötrődtem. A suhogó levegő, a napfény, ez a mozgalmasság itt a vizen s ez a mozgalmas víz maga is - út, amely velünk együtt halad s olyannak mutatkozik, mintha szeretne minket s biztatni akarna s bátorítani - mindez új reménységgel üdítgette lelkemet. Bosszantott, hogy csak oly csekély hasznomat vehetik a csónakon, de hiszen két barátom, mindkettő oly jó evezős volt, hogy párjuk aligha akadt s ők oly biztos erőkíméléssel eveztek, hogy akár egész nap bírták volna egyfolytában.

Akkoriban a gőzösök közlekedése a Thames-en, a maihoz képest, igen jelentéktelen volt; ellenben evezős-csónak annál több akadt. Bárka, vitorlás szénszállító és partjáró hajó talán már akkor is volt annyi, mint most, de gőzös, nagy, kicsi egyaránt, még tized-huszadrésze sem a mai sokadalomnak. Bár korán volt még, ezen a reggelen már temérdek csónak hasította a vizet, ide-oda cikázva és temérdek bárka, amely az apadó árral mind lefelé sietett. Nyilt csónakokon járni a hidak alatt akkoriban sokkal könnyebb és általánosabb volt, mint amilyen most és mi jó sok csónak meg komp között fürgén-gyorsan juthattunk tova.

Nemsokára hátunk mögött volt a régi London-híd s elsurrantunk a Billingsgate-piac osztrigás csónakokkal szegélyezett és hollandusokkal népes partvidéke előtt s a Fehér Torony és az

Árulók Kapuja tájékának szakaszán túl most már sűrű hajórajok között osontunk. Itt horgonyoztak a Leith, Aberdeen és Glasgow gőzösök, amelyek most vették föl vagy adták le rakományukat s amelyeket mink, amint eleveztünk mellettük, oly óriásiaknak láttunk, mintha a vízből szinte égbenyúlón magaslottak volna ki. Odább meg szénszállító hajók horgonyoztak sok-sok tucatszám s fedélzetükön emelődaruk rúdjai billentek-fordultak ide-oda, hogy ellensúlyzó szerkezetükkel magasba s oldalt lendítsék a szénnel töltött zsákokat a hajó peremére, ahonnan a munkások bárkákba ürítették a nagy zörgéssel zuhogó szenet. Itt horgonyzott rendes kikötőjén az a gőzös is, amelynek másnap Rotterdam-ba kellett indulnia és amelyet mi szintén jól szemügyre vettünk; amott a Hamburgba készülő, amelynek előpárkánya alatt illantunk tova. Én most aztán, a csónak hátsó részében ülvén, megpillanthattam már, miközben szivem gyorsabb dobogásnak indult, a Mill-Pond-Bank-ot és a Mill-Pond partmenti lépcsőzetét.

- Ott van ő már? - kérdezte Herbert.

- Nincs még ott.

- Helyes! Hiszen nem is szabad addig lejönnie, amíg meg nem lát bennünket. A függöny-jelzést látod-e?

- Innen még nem láthatom jól az ablakát; de azt hiszem, a függöny már legördült. Most látom már, legördült. Rajta, mindketten. Lassíts, Herbert. Elég!

Egyetlen percig simult csónakunk a part lépcsőjéhez s Provis már beszállt és már újra surrantunk is tova. Hajósköpenyeg volt rajta, kezében kis fekete utazótáskája s egész külseje szerint oly pompásan illett be révkalauznak, hogy szivem különb vígasztalást valóban nem kívánhatott.

- Kedves fiukám! - mondta s karját vállamra pihentette, amint leült mellém -, hűséges, kedves fiukám, biz' ezt jól csinyátad. Köszönöm, köszönöm.

S megint hajók sűrű sorai között evezünk tova, ide-oda s kikerülünk utunkba feszülő rozsdás láncokat, megriszálódott kenderköteleket és föl- s alábukdácsoló, táncoló zátony-jelzőket, egy-egy pillanatra elmerítünk arraúszó törött kosarakat, szétzavarunk arra himbálódzó forgácsszemetet s hasítjuk a fekete szénporos habot, - úgy suhanunk előre, előre, el a John of Sunderland hajó előrészének faragott feje alatt, amely mintha beszédet tartana a szeleknek (ahogy annyi derék John teszi) s el a hatalmasan domborodott mellezetű Betsy of Yarmouth hajóé alatt, amely két hüvelyknyire is kimereszti golyószerű szemét - előre, szüntelen előre, miközben a hajóépítő révekben kalapácsolás és fürészelés lármája csattog, zúg, kelepelőgépek nekünk ismeretlen alkotásokon dolgoznak, lékessé sérült hajókon szivattyúk sokasága működik, hajók surrannak a nyilt tenger felé s bárdolatlan tengeri szörnyetegek a velök szemközt érkező átrakóhajókra válogatott szitkokat ordítanak a párkányzaton át, - szüntelen előre, ki végre a folyam szabad vizére, ahol a hajósinasok a mentődeszkáikat vonogatják éppen vissza, nem mervén már hajójuk mellől messzebb távolodni, hogy ezekről a deszkákról halászgassanak a zavaros vízben s ahol a vitorla, ha kifeszítenék, már duzzadna a szélben.

A parti lépcső tájékán, ahol Provis-t csónakunkra vettük s máshol is mindenütt, amerre csak elhaladtunk, gondosan figyelgettem, vajjon nem pillantok-e meg valahol valami ránkleselkedőt. Egyet sem láttam. Bizonyos, hogy csónak minket ez alatt az idő alatt éppúgy nem követett vagy üldözött, akárcsak most sem. Ha valami csónak nyomunkba jött volna, azonnal a part felé kormányozom, gondoltam, csónakunkat, hogy a gyanús kísérő kénytelen legyen vagy tovább evezni, vagy elárulni szándékait. De nyugodtan folytathattuk utunkat, alkalmatlankodásnak még látszata sem zavart.

Provis magára kanyarintotta volt hajósköpenyegét s mint már említettem is, a legtermészetesebben illett bele evezős együttesünkbe. Föltűnő jelenség volt (ezt azonban érthetővé tette az a viszontagságos élet, amelyet már megszokhatott), hogy valamennyiünk közül ő félt legkevésbé. Közömbösen sem viselkedett, mert hiszen azt mondta nekem, reméli, hogy idegen földön az ő úriemberét a legelső úriemberek egyikéül fogja még viszontláthatni; amennyire észrevehettem, egyáltalában nem volt hajlandó meghunyászkodásra vagy csüggedésre, de előre törődni a veszedelemmel éppúgy nem akart. Ha jön a veszedelem, gondolhatta, majd szemébe néz akkor; de előbb hadd jöjjön, addig nem nyugtalankodik miatta.

- Tudnád csak, kedves fiukám - mondta hatalmasan megrázva a fejét -, hogy mijjen jó is így itt üldögélni az én kedves fiukám mellett és így pipázgatni itt, annyi szomoruságos nap után, amit négy fal közé zártan köllött eltőtenem, hát bizony írigyelnéd tőlem a sorsomat. De hát te azt nem is sejtheted.

- Azt hiszem, el bírom képzelni, micsoda boldogság lehet szabadulni - válaszoltam.

- Ó - mondta, komolyan ingatva fejét -, te nem ösmered ezt az érzést úgy, ahogy én ösmerem. Hogy valaki ezt az érzést úgy ösmerhesse, ahogy én ösmerem, biz' annak, kedves fiukám, lakat meg retesz mögött kellett élnie, de nem akarok otromba lenni.

Ezzel azonban, úgy gondoltam, ellenkezik az a föltevés, hogy egyetlen vágy kedvéért veszedelemnek tudta volna kitenni szabadságát, sőt életét. De eszembe jutott, hogy a veszedelem nélkül való szabadság az ő egész életmódjától messzebb szakadt állapot volt, semhogy azt jelenthette volna neki, amit más embereknek szokott jelenteni. Nem tévedtem nagyon, néhány szippantás után ugyanis így szólt:

- Látod, kedves fiukám, amikor még odaát vótam a fődgojó túlsó felén, hát mindig csak arra vágyakoztam, hogy erre az itteni felére gyöhessek, mert bizony odaát unalmas vót az életem; ippeg csak az az egy vót jó, hogy ott úgy meggazdagodtam. Ott mindenki emberfia ösmerte Magwitch-ot és Magwitch úgy járhatott-kelhetett ott, hogy bizony senki emberfia nem firtatta, hova megy, mit csinál. Itten már nem ojjan mindegy ez némely embereknek, vagy legalább is nem vóna ojjan mindegy nekiek, ha tudnák, hol vagyok.

- Ha nem esik hiba - mondtam -, néhány óra mulva teljes szabadságban és biztonságban lesz megint.

- Hát - mondta s nagyot lélekzett - reméllem!

- Egészen bizonyosnak nem hiszi talán?

Belecsüngette kezét a vízbe a csónak pereméről s rámmosolyogva arcának megint azzal a szelidebb kifejezésével, amely most már nem volt új nekem, így válaszolt:

- Hát hiszen hinném is talán, kedves fiukám. Bajosan lehetnénk nyugodtabbak és jobbkedvűek, amijjenek ippeg mostan vagyunk. Csakhogy gondútam ám valamit - és talán ez a mi síma, kellemetes utazásunk itt ezen a vizen, ez súgta nékem ezt a gondolatot - imént, ahogy pipázgattam, az jutott eszembe, hogy bizony a jövő órák fenekére ippeg úgy nem láthatunk, ahogy ennek a fojónak a fenekére sem; penig hát ebbe bele is nyúlhatok. Azoknak az óráknak a rohanását ippeg úgy meg nem állíthattyuk, ahogy ezét a fojóét sem. Keresztülszalad ujjaim között és elrohan, látod-e?

S víztől csepegő kezét magasba tartotta.

- Ha arca nem mondaná épp az ellenkezőjét, azt kellene gondolnom, hogy kissé csüggedezik - válaszoltam.

- Dehogy is csüggedezem én, kedves fiukám. Csak azért vagyok így, mert hogy ojjan szép nyugodtan siklunk és a víznek a susogása itt a csónak szélin ojjan komoj, mint vasárnap a templombul kihallatszó ének. Aztán meg talán kicsit meg is öregedtem mán.

Pipáját visszadugta szájába s arcán a legzavartalanabb lelkinyugalom tükröződött; oly bizton és megelégedetten ült helyén, mintha Angliát rég elhagytuk volna már. Mégis a mi tanácsaink minden szavát oly engedelmesen fogadta, mintha folytonos rettegésben élt volna; például, amint a part felé eveztünk, hogy néhány palack sört szerezzünk csónakunkba s ő is mindjárt nyomunkba készült, én azt mondtam, hogy biztonságosabbnak hiszem helyzetét, ha a csónakban marad, ő pedig csak ennyit mondott:

- Azt hiszed, kedves fiukám?

S nyugodtan visszaült helyére.

A levegő hideg volt a folyamon, de szép derült időben eveztünk és a napfény ránk szinte még bátorítón is hatott. Az ár gyorsan-erősen apadt s én gondoskodtam, hogy jól kihasználjuk magával ragadó erejét, biztos evezésünk pompásan segített előre. Lassankint, midőn az apadás gyöngülni kezdett, mindinkább eltünedeztek szemünk elől a partvidék közeli erdői és halmai, elsodródtunk a folyó sekély, mocsaras tájékára, de az apadás még mindig vitt minket magával akkor is, midőn már Gravesend irányába értünk. Mivel oltalmazottunk még hajós-köpenyegébe burkolódzottan ült közöttünk, csónakunkat szándékosan jó közel kormányoztam az úszó vámházikóhoz, úgy surrantunk mellette legföljebb egy-két csónakhosszúság távolában el, újra ki a szabad vízre, az erősebb áramlásba, két kivándorlós hajó mellett és egy nagy csapatszállító hajó orra alatt tova, amelynek elülső fedélzetéről a katonák kiváncsian néztek le ránk. Nemsokára azonban szünni kezdett az apadás, a horgonyzó vizialkotmányok pedig meglendültek s azok a hajók, amelyek az ár dagadására vártak, hogy rajta könnyebben vitorlázhassanak föl a nagy révbe, körülöttünk most hajóhaddá kezdtek sorakozni, mi tehát a part közelébe igyekeztünk s amennyire csak bírtunk, az ár sodrából kifelé, gondosan kerülve a sekély helyeket és az iszapkátyukat.

Evezőseink oly frissek voltak, hogy miután csónakunkat egy-két percig még az apadás ragadta lefelé, pihenésükül negyedórai veszteglés elegendőnek bizonyult. Sikamlós köveken lépkedve kimentünk a partra, hogy ami enni-inni valónk volt, ott fogyasszuk el s egyúttal jól körül is nézegessünk. A vidék az én szülőföldem lápos vidékére emlékeztetett, lapályos volt, egyhangú és az ég pereme köröskörül borongón bágyadt rá, a folyam ide-oda kanyargón lajhált, lajhált rajta, a folyamon pedig ide-oda himbálódzva a sok nagy zátonyjelző lajhált-lajhált, minden egyéb pedig partravontnak, mozdulatlanul veszteglőnek látszott. Mert eltünt immár a hajóraj utolsó hajója is a lapos földnyelv mögött, amelyet körüleveztünk volt s nyomában az a szalmával megrakott utolsó bárka is, amelynek zöld bordázatú testén barna vitorla duzzadozott. Néhány átrakodó hajó, oly otromba alakúnak látszó, akárcsak afféle csónakutánzat, amelyet gyermekek első, művészietlen kísérletül tákoltak egybe, vesztegelt ott az iszapban, jó mélyre beleágyazottan s zömök kis világítótorony a maga pillérzetén mint valami léclábas, mankós nyomorék állt az iszapmezőn; hináros gerendák meredtek ki az iszapból és rőt partjelzők meg áradásjelzők meredtek ki az iszapból és valami régi kikötő-lépcső meg valami régi tetőtlen viskó terpeszkedett az iszapos terület partján és körülöttünk minden csupa rohadás volt és iszap.

Csakhamar megint csak ellöktük csónakunkat a parttól s újra teljes erővel eveztünk tova. Most jóval nehezebb volt ez a munka, de Herbert és Startop állhatatosan győzték, úgy eveztek, eveztek, eveztek, amíg csak le nem szállt a nap. Ekkor aztán már kissé megemelt minket az az ár s elláthattunk már a part fölött. Egyfelől ott volt a vörösen izzó nap, a lapályos sík végén, kékes párázatban, amely hamarosan sötétséggé változott; s másfelől a magányos, puszta lápos; és messze-messze ott magaslottak a halmok és közöttük meg közöttünk mintha

semmiféle élet nem lett volna, éppen csak hogy itt-ott az előtérben egy-egy magányos tengeri sirály mutatkozott.

Mivel most már gyorsan közeledett az éj, a hold pedig, amely már megint fogyatkozása idejét élte, nem kelhetett fel még egyhamar, kis haditanácsot rögtönöztünk, nagyon rövidet, mert hiszen nyilvánvaló volt, hogy a legcélszerűbb, amit ily helyzetben tehetünk: betérni akármicsoda zugkocsmába, amely errefelé elsőül utunkba akad. Dolgozni kezdtek tehát az evezők megint, én pedig kémlelgettem a partvidéket, hol láthatnék valami kalibát. Ily módon haladtunk, vajmi keveset beszélve, négy-öt mérföldnyire unalmas úton tova. Nagyon hideg volt s egy szénszállító hajó, amelyen füstölgő, lobogó tűz körül melegedtek az emberek, valósággal kényelmes-kellemes otthon látványaképen hatott ránk. Az éjszaka most már nagyon sötét volt s reggelig olyannak is igérkezett; az a kis világosság pedig amely egyáltalában még derengett miránk, olyannak látszott, mintha nem is égből vetődnék, hanem inkább a folyamból, amikor a vízbe csapódó evezők megkavarták azt az ott tükröződő néhány csillagot.

Ezekben a szomoruságos percekben persze valamennyiünkön az a gondolat uralkodott, hogy üldözők lopódznak nyomunkba. Az ár, amint most már egyre jobban dagadt, különböző időközökben erősen neki-nekiloccsant a partnak s valahányszor ily hang ütötte meg fülünket, hol egyikünk, hol másikunk ijedten rezzent meg s nézegetett erősen abba az irányba, ahonnan a hang jött. A dagadó ár itt-ott kiharapódzott a partra, kisebbfajta öblöket rögtönözve s az ilyen helyek fölöttébb gyanakvókká riasztottak bennünket, nagy aggodalommal fürkésztük tehát ezeket az öblöket. Néha így szólt egyikünk-másikunk:

- Micsoda pacskolás volt ez most ott a víz szélén?

Vagy:

- Nem valami csónak az ott?

S ilyen pillanatok után újra mélységes hallgatásba merültünk s én egyre türelmetlenebbül figyeltem, hogy evezőink a támasztékuk mélyedésében mily rendkívüli óvatossággal igyekeznek nesztelenül mozogni.

Végre világosságot pillantottunk meg s valami háztetőt s aztán csakhamar kikötöttünk afféle kis gátfal mellett, amelyet valamikor bizonyára csak a közelben szedegetett kövekből építettek volt. Én partra szálltam, otthagyván a többieket a csónakban s csakhamar láthattam, hogy a világosság kocsma ablakából szüremlik. Ugyancsak tisztátalan tanya volt ez a hely s azt hiszem, csempészkalandoknak nem éppen hozzáférhetetlen; de hát pompás tűz pattogott a konyhában s ennivaló is volt, szalonna meg tojás, innivaló is, mindenféle szeszes ital. S volt két hálószoba és mindegyikben két-két ágy - persze olyan, amilyen; ahogy a kocsmáros mondta. A kocsmároson, a feleségén és azon a maszatos férfiszerzeten, a kis kikötőhely, „Jack”-jén kívül, aki annyira csupa iszap és piszok volt, hogy fölöttébb hasonlatosan emlékeztetett az ár apadásakor előbukkanó jelzőcölöpökre, más senki sem volt a házban.

Ezzel a legénnyel visszatértem csónakunkhoz s ekkor aztán a többiek is valamennyien partra szálltak, magukkal hozták az evezőket, a kormányrudat, a csáklyát s ami holmi csak volt ott, a csónakot pedig éjszakára kihúzták a szárazra. Pompásan megvacsoráztunk a konyhában s aztán megosztoztunk a hálószobában: Herbert és Startop kapták az egyiket, nekem és oltalmazottunknak jutott a másik. A friss levegőt, úgy tapasztaltuk, oly gondosan száműzte a házirend mind a két szobából, mintha a friss levegő valósággal halálos veszedelem volna; az ágyak alatt pedig ócska dobozokban sokkal több szennyes fehérnemű pihent, mint amennyinek a család egész fehérneműkészletét sejtettem. Mégis úgy éreztük, jó helyen vagyunk, hiszen magányosabb tanyát aligha találhattunk volna.

Miközben vacsoránk elköltése után a tűzhely közelében melegedtünk, Jack - aki az egyik sarokban ült s aki még szalonnázásunk és tojásfalatozásunk idején büszkélkedve mutogatta nekünk a dagadttá ázott cipőjét, amelyet érdekes hagyatékul örökölt volt néhány nappal ezelőtt, mert valami vízbefúlt és a partra kivetődött hajóslegény lábáról vette birtokába -, azzal a kérdéssel fordult hozzám, vajjon nem láttam-e azt a négyevezős gályát, amely a dagállyal igyekezett fölfelé a folyón? Amint nemmel feleltem, azt mondta, hogy akkor a gálya bizonyára visszafordulhatott lefelé, pedig hát, amikor innen elindult, úgy rémlett, fölfelé kanyarodik.

- Megmásították hát a tervüket valami miatt - mondta Jack -, hogy lefelé eveztek.

- Négyevezős gálya volt, azt mondta? - kérdeztem.

- Négyevezős - mondta Jack - és ketten ültek benne.

- Itt jártak?

- Nyóciccés kőkorsóval gyöttek sörért. Örömest kevertem vóna mérget a sörükbe vagy legalább is valami jó erős hánytatót.

- Miért?

- Jól tudom én azt! - mondta Jack. Olyan fulladt hangon beszélt, mintha nagyon sok iszap ülepedett volna a torkába.

- Jack azt gondúja - mondta a kocsmáros, afféle bambaszemű csenevész ember, aki, úgy látszott, nagy bizalommal hallgat az ő Jack-je szavára -, azt gondúja, hogy azok nem azok, akik.

- Én tudom, mit gondulok én - mondta Jack.

- Te azt gondulod hát, Jack, hogy azok vámcsőszök vótak? - kérdezte a kocsmáros.

- Azt - mondta Jack.

- Akkor hát csalódsz, Jack.

- Csalódok?

S Jack ennek a feleletének végtelen mélységű jelentőségével eltelten és nézetei maradandóságába vetett határtalan bizalmában, lekapta most egyik lábáról a duzzadt cipőjét, belekukkantott, a tűzhely szélén néhány kavicsot veregetett ki belőle s megint lábára húzta. Arckifejezésével, amelynek kíséretében ezt cselekedte, nagyon határozottan olyan Jack-nek vallotta magát, aki annyira érzi igazát, hogy akármit is megengedhet magának.

- Mit gondúsz, ugyan hova tették vóna akkor a gombjaikat, Jack? - kérdezte a kocsmáros ócsárlós hangon.

- Hogy a gombjaikat hova tették vóna? - válaszolta Jack. - Hát kidobták a vízbe; vagy elnyelték; vagy elvetették salátának. No de ilyet, hogy hova tették vóna a gombjaikat!

- Ne szemtelenkeggy, Jack! - szólt rá a kocsmáros bánatos, bár hősiesen hatni akaró hangon.

- Vámcsősz ne tudná, mit kezdjen a gombjaival - mondta Jack s a vitatott szót a legnagyobb megvetés hangján ejtette -, ha valahun az uttyában vannak. Négyevezős gája, amin ketten ülnek, nem úszkál, kószál csak úgy fel az árral, le az árral, akár vele, akár ellenébe, ha vámcsalafintaságrul nincs szó.

S ezt mondván Jack, nagy durcásan kifordult a konyháról, a kocsmáros pedig, akinek most már nem volt kire támaszkodnia, úgy látta, célszerűtlen volna, ezt a kérdést még tovább is feszegetni.

A lezajlott párbeszéd mindnyájunkat nyugtalanná izgatott s engem még a többieknél is nyugtalanabbá. A bánatos szél suttogva-mormolva járt a ház körül, a hullámok paskolták a

partot s én olyasmit éreztem, mintha bezártan s nagy veszedelemben volnánk. Ez a négyevezős gálya, amely annyira szokatlan módon evezgetett errefelé, hogy feltűnést keltett, csúf meglepetés volt, s én sehogy sem bírtam magammal, hogy rá ne gondoljak. Rábeszélvén Provis-t, hogy menjen fel már s feküdjék le ágyába, két bajtársammal kimentem (Startop most már töviről-hegyire ismerte ügyünket) s újra tanácskozni kezdtünk. A kérdés az volt, vajjon itt maradjunk-e ebben a házban mindaddig, amíg a gőzös meg nem érkezik, ami körülbelül déli egy órára volt várható, vagy inkább mindjárt reggel útra keljünk. Végül is legjobbnak látszott megmaradnunk békességgel a gőzös megérkezését körülbelül egy órával megelőző időpontig ott, ahol vagyunk, aztán pedig gyorsan kieveznünk az út vonalára s az árral kényelmesen vitetnünk magunkat lefelé. Miután ezt egyhangúlag elhatároztuk, visszatértünk a házba s lefeküdtünk.

Majdnem egészen ruhástól heveredtem az ágyba s nehány órát jót aludtam. Amikor felébredtem, zúgva fújt a szél s a kocsma nagy gőzhajót ábrázoló cégére ide-oda himbálódzva oly lármásan nyikorgott s zörgött akasztóin, hogy valósággal megborzongatott. Fölkeltem nagy óvatosan, mert oltalmazottam mélységesen aludt s kinéztem az ablakon, amelyen éppen arra a kisgátra láthattam, ahol a csónakunkat vontattuk volt szárazra s most midőn szemem már hozzászokott a holdfényenyhítette félhomályhoz, láttam, hogy csónakunkat két ember nézegeti. Aztán semmi egyebet nem méltatva már figyelmükre, elhaladtak az ablak előtt, de nem a kikötőlépcső felé, hanem a láposon át a tenger irányába.

Első gondolatom az volt, hogy szólítom Herbert-et s megmutatom neki a két alakot. De amint már-már a szobája felé mentem, amely a ház hátulsó részén volt az én szobám mellett, eszembe jutott, hogy neki és Startop-nak sokkal terhesebb napjuk lehetett mint nekem s hogy bizonyára nagyon fáradtak, szándékomat tehát nem valósítottam meg. Amint újra ablakomhoz léptem, még mindig láthattam a két embert, mint mennek tova a láposon. De csakhamar eltüntek szemem elől a homályban s mivel fázni kezdtem már nagyon, visszafeküdtem az ágyba, hogy elgondolkodjam ezen az eseten, csakhamar azonban újra elaludtam.

Reggel korán keltünk. Miközben reggeli előtt mind a négyen fel s alá sétálgattunk, helyénvalónak véltem, hogy közöljem társaimmal, mindhármukkal, mit láttam volt éjjel. És megint csak a mi oltalmazottunk volt a legkevésbé aggodalmas. Egészen nyugodtan mondta, valószínű, hogy az a két ember a vámhivatalból való és eszeágában sincs törődni velünk. Megkíséreltem elhitetni magammal, hogy csakugyan így van; hisz egyébiránt könnyen így is lehetett. De azért mégis azt javasoltam, hogy Provis meg én gyalog menjünk el egészen addig a távoli földcsúcsig, amelyet tanyánkról láttunk és hogy csónakunk minket majd déltájban csak ott vegyen fel, vagy annak a helynek közelében, ahogy éppen célszerű lesz a körülmények szerint. Mivel az óvatosságnak ezt a módját valamennyien helyeselték, Provis meg én nemsokára a reggeli után útrakeltünk, egyetlen szóval sem említvén a kocsmában szándékunkat.

Útközben Provis jóízűen pipázgatott, némelykor megállt, hogy vállon veregessen, vagy megszorítsa kezemet. Bárki azt hihette volna, hogy én vagyok a veszedelemben forgó, nem ő és hogy ő igyekszik engem bátorítani. Nagyon keveset beszéltünk. Midőn a földcsúcsnak már közelébe érkeztünk, arra kértem Provis-t, maradjon el tőlem s rejtőzzék el valami védett helyen, amíg én előre megyek s körülnézek a környéken; mert ez volt az a tájék, amerre, úgy láttam, azok tovatüntek az éjjel. Beleegyezett s én nélküle folytattam útamat. A földcsúcs partján nem volt csónak és partra vont csónakot sem láttam sehol; olyasminek sem látszott semmiféle nyoma, mintha az a két ember innen evezett volna tova. De persze most magas ár ideje volt s lehet, hogy a lábnyomokat elöntötte már a víz.

Amint Provis a rejtőző helyéről kitekintgetvén, észrevette, hogy kezemmel hivogatóan integetek neki, hozzám jött s aztán ott várakozott velem; néhányszor leheveredtünk köpenyegünkbe

burkolódzottan a földcsúcs magasán, majd pedig, hogy kissé felmelegedjünk, fel- s alásétálgattunk, míg végre megpillantottuk csónakunkat, amely megkerülte a fokot. Fürgén beszálltunk a csónakba s aztán kisurrantunk a gőzhajó útvonalára. Ekkor már majdnem egy óra volt, csak tíz perc hiányzott még s mink a gőzhajó kéményének füstjét kezdtük várni-lesni.

De már félkettő is volt, mire ezt a füstöt megpillantottuk s nemsokára azután a másik gőzhajóét is észrevettük. Mivel a hajó nagy sebességgel közeledett, felkaptuk a két kézikofferünket és elbúcsúztunk Herbert-től és Startop-tól. Szíves kézszorítást váltottunk valamennyien és sem Herbert szeme, sem az enyém nem maradt könnytelen; de ekkor egyszerre csak azt látom, hogy előttünk meglehetősen kurta távolságnyira négyevezős gálya surran a part felől s evez ugyanarra az útvonalra, amelyen mink haladtunk.

Eddig közöttünk és a gőzös füstje között, a folyam hajlása és kanyarulatai miatt még jókora partvidék terült, de most láthattuk már, mint jön a gőzös egyenest felénk. Odaszóltam Herbertnek és Startop-nak, hogy álljanak ellent a víz áramlásának, hadd vegye észre a gőzös személyzete, hogy hajójukra várakozunk s lelkére kötöttem Provis-nak, hogy köpenyegébe burkolódzottan veszteg üljön helyén. Egészen vidáman felelt:

- Bízd csak rám, kedves fiukám! - s oly mozdulatlanul ült, akárcsak valami szobor.

Közben a gálya, melyet nagyon ügyes kéz kormányozott, közelünkbe ért, elevezett mellettünk s aztán oldalát a mi csónakunk oldalával szemközt himbáltatván, együtt haladt velünk. Evezősei éppen csak annyi helyet hagytak közöttünk, hogy az evezősök szabadon dolgozhattak s ebben a közelségben, hol az árral vitették magukat, ha így siklottunk, hol pedig megforgatták evezőjüket, ha mi evezni kezdtünk. A gályán ülő két utas egyike a kormányrúd irányzékát tartotta és nagyfürkészőn nézegetett minket - amit különben az evezősök is megtettek. A másik utas csaknem olyanformán ült köpenyegébe burkolódzottan, mint Provis és úgy rémlett, ijedten rezzen meg, aztán pedig, miután jól szemügyre vett bennünket, odahajolt a másik ismeretlenhez és valamit súgott neki. Egyébként sem a gályán, sem csónakunkban egyetlen szó sem esett.

Startop néhány perc mulva meg tudta állapítani, melyik az első gőzös s mivel egymással szemközt ültünk, halk hangon arcomba mondta ezt a szót:

- Hamburg.

A hajó nagy sebességgel jött nekünk s lapátoskerekeinek pacskolása egyre hangosabban csattogott. Úgy éreztem, árnyéka már egészen elborít minket, midőn a gályáról egy hang ránk kiáltott. Én válaszoltam.

- Hazaszökött száműzött ül a csónakukban - kiáltott át az az ember, aki a gálya kormányának irányzékát tartotta. Ott az a köpenyegébe burkolódzott alak az az ember. A neve Abel Magwitch, egyébiránt Provis is. Letartóztatom azt az embert s fölszólítom, adja meg magát; maguktól pedig elvárom, hogy segítségemre legyenek.

Ugyanekkor és legénységének nem is osztva hallható parancsot, gályáját még közelebb úsztatta csónakunkhoz. Aztán a gálya hirtelen evezőcsapásra elénk surrant, evezőit bevonta keresztbe fordult csónakunk előtt s legénysége megmarkolta csónakunk elejét, mielőtt még csak sejthettük volna is, mi a terve. A gőzös fedélzetén ez a fordulat nagy zavart okozott s én jól hallottam, hogy onnan lekiáltoznak hozzánk s azt a parancsot is hallottam, hogy meg kell állítani a kerekeket. Észrevettem, hogy a gőzös kereke megáll, de egyben olyasmit éreztem, hogy a hajó mégis fékezhetetlen erővel ront nekünk. Ugyanekkor láttam, hogy a gálya kormányosa ráteszi kezét foglya vállára s láttam, hogy mindkét gályát mint penderíti körbe az áradat s láttam, hogy a gőzösön minden ember magából kikelten mint rohan a hajó korlátja felé. És ugyancsak ebben a pillanatban láttam, mint ugrik fel a fogoly, mint hajlik félre

amellett az ember mellett, aki letartóztatta s odakapva a szeme aljáig beburkolódzott alak felé, mint nyúzza le erről a köpenyeget. S szintén még ugyanebben a pillanatban láttam, hogy az az arc, amelyet eddig a köpenyeg takart, annak a másik hajdani fegyencnek az arca. S szintén még ugyanebben a pillanatban láttam, hogy ez az arc oly iszonyattól, amelyet sohasem fogok elfelejteni, mint fehéredik el s mint billen hanyatt; hallottam, nagy kiáltozás riad a gőzös fedélzetén, nagy loccsanás csattan a vízen s a csónak, éreztem, elmerül alattam.

Csak pillanat volt, hogy úgy rémlett, ezer malomkerékkel viaskodom és ezer villámcsapással; amint ez a pillanat elmúlt, már felrántottak a gálya párkányára. Herbert és Startop ott voltak a gályán, de a csónakunk eltünt s a két fegyenc is eltünt.

A gőzösről hangzó kiáltozás, a gőz észvesztőn sistergő kizúdulása, a nagy hajó tovalendülése, és a mi tovalendülésünk zűrzavarában eleinte sem az eget a víztől, sem az egyik partot a másiktól megkülönböztetni nem bírtam; de a gálya legénysége nagy-gyorsan eligazodott és néhány evezőcsapás után, amely a gályát előrelökte, már bizton támaszkodott evezőinek munkájára s ekkor már minden ember szótlanul és feszült figyelemmel fürkészte a vizet. Csakhamar valami sötét folt bukkant fel ott, amelyet az ár felénk sodort. Senki sem szólt, de a kormányos magasra tartotta kezét s a legénység lassan hátrafelé kezdett evezni s a gályát pontosan éppen útjába állította a közeledő valaminek. Amint ez a valami a közelünkbe jutott, láttam, hogy Magwitch úszik felénk. Kiemelték a gályára s kezén-lábán azonnal megkötözték.

A gályát a kormányos tovább is csak vesztegeltette s mindenki újra szótlanul s fürkészve nézegette a vizet. Most azonban a Rotterdamba menő hajó közeledett, még pedig, mivel fedélzetén nem tudhatták, mi történt itt, teljes sebességgel érkezett. Miután felkiáltottak rá, megállt s aztán mindkét gőzös tovaindult s mink ott himbálództunk fel s alá útjuk vizének kavargó sodrában. Még azután is, hogy az ár megnyugodott már s mind a két hajó tovatünt, jó sokáig nézegettük a vizet, de mindenki tudta, hogy most már minden ily várakozás hiábavaló.

Végül is abbahagytuk a várást s a part közelében visszaeveztünk a kocsma felé, amelyből csak nemrégiben indultunk volt utunkra s ahol most nem csekély csodálkozással fogadtak. Itt aztán sikerült kieszközölnöm, hogy Magwitch - már nem Provis - valamennyire kényelmesebb helyzetbe kerülhessen. Néhány eléggé jelentékeny sérülése volt a mellén s mély seb látszott a fején.

Azt mondta nekem, azt hiszi, hogy a gőzösnek a gerince alá került s annak az élébe üthette fejét, midőn a mélységből fölfelé igyekezett. Mellének sérülését (amely lélekzéskor nagyon fájt neki), azt hiszi, mondta, a gálya párkányán szerezte. Említette még, egyáltalában nem tudja, hogy Compeyson-nal mit művelt vagy mit nem művelt; bizonyos azonban hogy az a gazember abban a pillanatban, amikor ő galléron markolta, hogy meggyőződjék személye azonosságáról, felugrott s hanyatt-tántorodott s mindketten együtt billentek át a párkányon, az a hirtelen nekirugaszkodás pedig, amellyel Magwitch csónakunkból átkapott a gályára s letartóztatójának az az igyekezete, hogy a dühödt embert lefogja, felbillentette a mi csónakunkat. Magwitch suttogva beszélte el nekem, hogy egymásba kapaszkodva ő meg Compeyson mint merültek alá, mint viaskodtak a víz mélyén s hogy ő végül is szabaddá rándult, elrugaszkodott s fölfelé úszott.

Sohasem volt okom kételkedni igazságában annak, amit ő mondott nekem. A rendőrtiszt, aki a gályát kormányozta, a két ember vízbebukásának módjáról ugyanígy nyilatkozott.

A rendőrtiszt, amikor arra kértem, engedje meg, hogy foglya szárazba öltözhessen át, miután e célra néhány ruhadarabot sikerült megvennem, már amilyet ott a kocsmában mint fölöslegessé váltat kaphattam, a legkészségesebben megengedte ezt s csak arra figyelmeztetett, hogy őrizetbe kell vennie mindazt, ami foglyának zsebeiben található. Ilymódon az a pénztárca, amely nemrégiben még az én kezemben volt, a rendőrtisztébe került. Megengedte még ne-

kem, hogy elkísérhessem a foglyot Londonba, de két bajtársamtól már megtagadta ezt a kegyet.

A „Gőzhajó”-hoz címzett kocsma Jack-jének megmondták, a folyam melyik pontján merült el az áldozat s Jack megfogadta, hogy mindazokat a helyeket, ahol a hulla valószínűség szerint partra vetődhetik, lelkiismeretesen szemmel tartja majd. A halott megtalálásának ügye iránt Jack jelentékenyen fokozottabb mértékben kezdett érdeklődni, midőn megtudta, hogy a vízbefúlt ember lábán harisnya van. Úgy látszott, legalább is vagy tucat vízbefúlt embert szeretne megtalálni, hogy ruházkodását teljessé egészítse ki; talán ez volt az oka, hogy Jack öltözetének minden egyes darabja az enyészet legkülönbözőbb fokozatait mutatta.

Az ár dagadásának idejéig ott maradtunk a kocsmában, akkor aztán levitték Magwitch-ot a gályára. Herbert-nek és Startop-nak szárazföldi úton kellett Londonba indulniok, mihelyt megfelelő alkalmatosság akad. Keserves búcsúzás volt elválásunk s amint Magwitch mellé ültem, oly érzés fogott el, hogy most már ott is lesz a helyem mellette mindaddig, amíg csak él.

Most ugyanis minden idegenkedésem, amellyel egykor úgy irtóztam tőle, már végkép leolvadt lelkemről; a meghajszolt, megsebesült, megkötözött teremtésben, akinek keze az enyémet fogta, már csak azt az embert láttam, aki jótevőm akart lenni és aki évek nagy során irántam mindig csak szeretetet, hálát és nemes szándékot érzett. Sokkal jobb embernek ismertem meg, mint amilyen én voltam Joe iránt.

Lélekzése, amint az éjszaka ránk szakadt, egyre nehezebbé és kínosabbá fojtódott s a szerencsétlen olykor nem bírta megállni, hogy ne nyöszörögjön. Megkíséreltem fejét a kevésbé fájós karomra pihentetni, de borzalommal eszméltem rá, hogy szívem szerint mégsem bírom sajnálni őt a sebei okán, hiszen kétségtelenül legjobb volna, ha belehalna sebeibe. Bizonyosra vettem, hogy él még elég olyan ember, aki tudja is, kész is ennek a szerencsétlennek a személyazonosságát bizonyítani. Nem remélhettem, hogy megkegyelmezés lesz a sorsa, éppen neki, aki minden ügyének tárgyalásakor oly rossz világításban állt, aki aztán megugrott a fogságból s újra bírái elé került, aki élete fogytáig fegyencgyarmatra száműzötten, ebből a száműzöttségéből mégis hazaszökött s végül még halálát is okozta annak az embernek, aki letartóztatását elősegítette.

Amikor a lemenő nap nyomába haladtunk, amelyet tegnap a hátunk mögött hagytunk volt és amikor most úgy rémlett, mintha mögöttünk íme összes reményeinket sodorná magával a folyam, megmondtam Magwitch-nak, mennyire fáj nekem, hogy miattam visszatért.

- Kedves fiukám - válaszolt -, akármi vár is most mán énrám, nyugodt lélekkel fogadom. Láttam az én kedves fiukámat és az én kedves fiukám úriember lesz most mán énnélkülem is.

Nem. Gondolkodtam én már erről, amióta ott ültem mellette. Nem is véve figyelembe a magam vágyait, megértettem most már Wemmick intelmét. Előre láttam, hogy a szerencsétlen ember vagyona, mivel főbenjáró bűnért bűnhődő emberről van szó, az államra fog szállni.

- Látod, kedves fiukám - mondta aztán -, jobb ám, ha ijjen úriember megszabadul attul a sorstul, hogy énhozzám tartozónak ismerjék. Te csak úgy győjj hozzám, mintha véletlenül gyönnél Wemmick-kel. És hogyha majd annyi sok mindenféle ítéltetésem után utószor ítélkeznek rólam, üjj ott az emberek között úgy, hogy láthassalak, nem kívánok én mán egyebet.

- Nem maradok el maga mellől - mondtam -, amíg csak szabad maga mellett maradnom. Ha Isten is úgy akarja, magához én épp oly hűséges maradok, amilyen maga maradt hozzám.

Éreztem, mint remegett meg a keze, ahogy az enyémet fogta és ekkor a gálya fenekén fekvő ember félrefordította arcát s hallottam, mint nyikkan meg s berreg torkában az a különös

hang, - de ez is, akárcsak minden egyéb megnyilatkozása, most sokkal szelidebb volt, mint ezelőtt bármikor. Jó volt, hogy ezt a kérdést, az én úri jövőm kérdését, szóvá tette, mert olyasmire emlékeztetett ezzel, amire máskülönben talán csak későn gondoltam volna, hogy ugyanis sohasem kell megtudnia, az én meggazdagításomról ábrándozó minden szép reménye mily teljesen megsemmisült.

HUSZONHATODIK FEJEZET.

Másnap beszállították a rendőrségre s azonnal vallatóra is fogták volna, ha nem kell személyazonossága megállapítása végett előbb annak a rabhajónak valamelyik régi tisztviselőjét elhozatniok, ahonnan egykor megszökött. Személyazonosságában ugyan senki sem kételkedett, de Compeyson, aki bizonyította volna, holtan úszkált valahol a folyam vizében s börtöngondnoksági tisztviselő véletlenül épp most egyetlen egy sem akadt Londonban olyan, aki a követelményeknek megfelelő igazolást megadhatta volna. Én egyenest Jaggers úrhoz mentem megérkezésünk éjszakáján, a lakására, hogy kieszközöljem támogatását és Jaggers úr megígérte, hogy a fogoly azonossága tekintetében semmit sem fog elismerni. Ez az egyetlen mód, amelyet alkalmazhat; mert máskülönben, mondta nekem, az ügy öt perc alatt elintéződnék, mihelyt a tanú megérkezik és hogy akkor a világ semmiféle hatalma sem vívhatná ki, hogy az ítélet ne szóljon ellenünk.

Közöltem Jaggers úrral azt a szándékomat, hogy Magwitch-ot vagyonának sorsa felől hagyjuk meg tájékozatlanságában. Jaggers úr bosszankodott, valósággal haragosan rótt meg könnyelműségemért, hogy ezt a vagyont „kicsúsztattam a kezemből" s azt mondta, kisvártatva majd kérvényt kell benyujtanunk s meg kell kísérelnünk, hogy legalább valamicskét kaphassunk belőle. De azt sem titkolta, hogy bár sok eset van, amelyben a bíróság nem ragaszkodik az elkobzás jogához, ez a szóban forgó eset egyáltalában nem számíthat ilyen engedékenységre. Én ezt teljes mértékben beláttam. Nem voltam rokona a vádlottnak, sem oly kötelék nem fűzött hozzá, amely figyelembe vehető lett volna; letartóztatása előtt ő semmiféle örökhagyó okmányt nem írt alá javamra s ilyesmit most aláírnia teljesen hiábavaló lett volna. Semmiféle követelésre nem lehetett jogom, elhatároztam tehát - és ehhez az elhatározásomhoz később is híven ragaszkodtam -, hogy szívem sohase vegye magára oly reménytelen kísérletek súlyát, amelyek jogosulatlan követelést igyekeznek érvényesíteni.

Úgy látszott, nem volt alaptalan az a föltevés, hogy a vízbefúlt besúgó, az elkobzásra kerülő vagyon egy részét a maga jutalmául remélte és hogy Magwitch anyagi helyzetéről pontos adatokat tudott volt szerezni. Miután holttestét megtalálták, még pedig sok mérföldnyire attól a helytől, ahol elmerült és oly borzalmas eltorzultság állapotában, hogy semmi másról nem volt felismerhető már, csak a zsebei tartalmáról, néhány jegyzetét, amely órájának födele alatt el nem ázott, el tudtak olvasni még. Ezeknek a jegyzeteknek sorában volt annak a newsouthwales-i bankháznak a címe is, amely bizonyos pénzösszeget kezelt letétül s nagy értéket jeleztek bizonyos birtokok adatai is. Mindkétrendbeli adatok megegyeztek azokkal a tételekkel, amelyeket Magwitch a börtönében Jaggers úrral közölt az örökségemül szánt vagyonának jegyzékeképen. A szegény jóságos öreg fickó tájékozatlansága végül legalább neki magának tett némi kedves szolgálatot; a szerencsétlen ugyanis pillanatig sem kételkedett abban, hogy örökségemet Jaggers úr segítségével bizonyosan megkapom.

Három napi haladék után, amennyire a tárgyalást azért odázták el, mert meg kellett várniok a rabhajó tisztviselőjét, ez az úr megérkezett és kiegészítette a fölöttébb egyszerű bűnügy bizonyítékainak anyagát. Magwitch pörének tárgyalását a legközelebbi ülésszakra tűzték ki, amelynek egy hónap mulva kellett kezdődnie.

Életemnek e borús idején történt, hogy Herbert egy este meglehetősen csüggedten érkezett haza s így szólt:

- Kedves Händel-em, félek, nagyon hamarosan messze kell szakadnom tőled.

Mivel társa engem erre már előkészített, közlésén sokkal kevésbé meglepettnek bizonyultam, mintsem várta.

- Nagyon szép alkalmat szalasztanék el, ha vonakodnám Kairóba menni, de egyben nagyon félek is, Händel, hogy épp olyankor kell útra kelnem, amikor leginkább kívánhatnál magad mellé.

- Herbert, én téged mindig magam mellé foglak kívánni, mert mindig szeretni foglak; de most sem kívánhatlak erősebben, mint másszor bármikor.

- Oly egyedül állsz majd.

- Nem érek én majd rá egyedülvalóságomra gondolni - válaszoltam. - Tudod, hogy mindazokat az órákat, amelyekben nála szabad lennem, nála töltöm és hogy akár egész nap ott maradnék nála, ha szabad lenne. És ha el is jövök tőle, tudod, gondolataim még akkor is nála vannak.

Az a borzalmas helyzet, amelybe Magwitch jutott, oly rémesen hatott mindkettőnkre, hogy világosabb módon nem bírtunk beszélni róla.

- Édes fiam - mondta Herbert -, arra kérnélek, hogy közeli elválásunkat - mert bizony közeli már - tekintsed mentségemül, ha olyan kérdéssel fordulok hozzád, amely legszemélyesebb mivoltodban érint. Gondoltál-e mostanában jövődre?

- Nem. Hiszen semmiféle jövőre nem merek gondolni.

- Csakhogy ez most már elkerülhetetlen; bizony, kedves Händel-em, ez most már elkerülhetetlen. Szeretném, ha legalább néhány barátságos szó erejéig megbeszélnéd most ezt az ügyet velem.

- Szívesen - mondtam.

- Vállalatunk külföldi telepének irodájában alkalmazni szeretnénk valami...

Észrevettem, hogy gyöngédsége irtózik a csekély jelentőségű szó kimondásától, azért hát kimondtam én:

- Irnokot.

- Irnokot, de remélem, hogy az illető egykettőre üzlettárssá fejlődhetik (ahogy a te egyik jóismerősöd is azzá fejlődött). Nos, én hát azt mondanám, Händel, - nos, kurtán, édes fiam, eljönnél-e hozzám?

Valami bájosan jóságos és megnyerő közvetlenség volt az, ahogy a „nos, én hát azt mondanám, Händel” kijelentése után, amely úgy hangzott, mintha valami fontos üzleti nyilatkozat mélységesen komoly bevezetése lett volna, hirtelen abbahagyta ezt a hangot, hűséges kezét felém nyujtotta s egyszerű kis diákbajtárs módjára beszélt.

- Clara meg én - folytatta Herbert - számtalanszor beszélgettünk már erről s az én édes szivecském ma este is könnyes szemmel kötötte lelkemre, mondjam meg neked, amennyiben eljössz hozzánk, ő - persze, amikor már feleségem lesz - mindent megtesz majd, hogy kellemes otthonod legyen s meggyőződhessél, hogy férjének jó barátja őneki is az. Ó, oly szépen összeférnénk mink, Händel!

Szívemből köszöntem jegyese jóságát, szívemből köszöntem az ő jóságát, de azt mondtam, hogy nem tudom még bizonyosnak mondani, vajjon elmegyek-e majd hozzá, szíves ajánlatát elfogadom-e majd. Elsőben is azért nem, mert lelkemet most más ügy kérdései töltik el sokkal izgalmasabban, semhogy erről gondolkozhattam volna; másodsorban pedig - nos, másodsorban gondolataim hátterében olyasvalami határozatlan érzés rejtőzködött, amely ennek az egyszerű történetnek csak végetáján fog megmutatkozni.

- De ha azt gondolhatnád, Herbert, hogy ez a kérdés némi ideig függőben maradhat a ti üzleti érdekeitek bárminemű hátráltatása nélkül -

- Ameddig akarod - mondta Herbert. - Hat hónapig, egy évig!

- Nem, akkora ideig semmiesetre sem - mondtam -, legföljebb két vagy három hónapig.

Herbert nagyon-nagyon örült, amikor e megállapodásunk jeléül kezet szorítottunk, s azt mondta, most már nyugodtabb a lelke és bátrabban közölheti velem, hogy valószínűen már e hét végén kell útrakelnie.

- És Clara? - kérdeztem.

- Az én édes szivecském - válaszolt Herbert - kötelességtudó, hűséges gyermek létére apjánál marad, amíg ez csak bírja még a kínlódását; de nem fogja már sokáig bírni. Whimplené megsúgta nekem, hogy az öreg úr határozottan a végét járja már.

- Legkevésbé sem akarok ugyan szívtelenséget mondani, - válaszoltam -, de az öreg úr ennél jobbat nem tehetne.

- Sajnos, én is csak azt mondhatom - szólt Herbert. - Akkor aztán eljövök az én édes szivecskémért és akkor aztán az én édes szivecském elsétál majd velem a legközelebbi templomba. Mert jusson ám eszedbe! A drága gyermek nem valami nagy család sarja, kedves Händel-em, bizony sohasem forgatta a családfák könyvét s még csak azt sem sejti, hogy nagyapja kicsoda-micsoda volt. Mekkora szerencse éri éppen az én anyám fiát.

Még ugyanennek a hétnek szombatján istenhozzádot mondtam Herbert-nek; csupa boldog reménység volt a lelke, de az a körülmény, hogy engem el kell hagynia, szomorúsággal s aggódással töltötte el. Elkísértem a gyorskocsiig, amely az egyik tengeri kikötő felé közlekedik, aztán betértem egy kávéházba, hogy Clará-nak néhány sort írjak s tudassam vele: jegyese pontosan, szép rendjén indulhatott és ezer meg ezer üdvözletet küld neki, s visszatértem magányos otthonomba, ha ugyan megérdemelte még ezt a nevet, mert hiszen ez a lakás nem volt otthonom már és otthonom már sehol sem is volt nekem.

A lépcsőn Wemmick-kel találkoztam, aki ujja bütykeit hiába koptatván ajtómon, éppen lefelé jött lakásom felől. Szöktető tervünk borzalmas szerencsétlenségű meghiusulása óta nem láttam volt még őt s akkor sem beszélhettünk négyszem között, ma pedig magánemberül jött hozzám, hogy annak a szerencsétlenségnek ügyében néhány felvilágosító szót mondjon nekem.

- Az a néhai Compeyson - mondta Wemmick - lassankint nyomára jutott a készülődésnek, amikor ez még a felén is alig volt túl; én, amit róla tudtam, úgy lestem el az ő bajbajutott néhány emberének a szavaiból (néhány embere ugyanis mindig bajban szokott lenni). Fülem mindig nyitva figyelt, miközben úgy tettem, mintha a fülem bedugult volna, amíg csak egyszer azt nem hallottam, hogy Compeyson elutazott; ekkor azt gondoltam, itt a pillanat, amely a terv megvalósításának megkísérlésére alkalmas lehet. Most csak azt gondolhatom, hogy ez a ravasz ember az utazását haditerve egyik részéül csupán fogásnak alkalmazta, hiszen még saját embereit, gazságának eszközeit is mindig meg szokta téveszteni. Remélem, Pip úr, maga nem fog hibáztatni engem?! Mondhatom, hogy szívem-lelkem szerint a legjobb módon kívántam szolgálni érdeküket.

- Ezt épp oly meggyőződéssel tudom, Wemmick, amily meggyőződéssel maga tudhatja magáról és nagyon-nagyon köszönöm minden szíves érzését.

- Én köszönöm, nagyon köszönöm a magáét. De bizony ez az ügy fölöttébb gonosz eset - mondta Wemmick a fejét vakargatva - és mondhatom magának, már nagyon rég volt, hogy

ennyire elszomorított valami. A legnagyobb bánatom pedig az, hogy maga oly tekintélyes hordozható vagyontól fosztotta meg magát. Jóságos Isten!

- Az én legnagyobb bánatom az, Wemmick, hogy ennek a vagyonnak a tulajdonosára rettenetes sors vár.

- Persze, érthető - mondta Wemmick -, egyáltalában nem csoda, ha bánkódik miatta; még magam is bármely pillanatban szívesen tennék le akár ötfontost is érte, hogy megszabadítsa valaki. De az én okoskodásom ez: mivel az a néhai Compeyson a halálos ellenségének visszatéréséről hírt kapott és elhatározta, mindenáron el fogja pusztítani, nem hiszem, hogy sikerülhetett volna azt a szerencsétlent megmenteni; ellenben a hordozható vagyona mindenesetre megmenthető lett volna. Ez íme a különbség e vagyon és a tulajdonosa között. Látja-e már?

Meghívtam Wemmick-et, jöjjön fel hozzám és erősítőnek igyék meg egy pohár grogot, mielőtt útra kel Walworth felé. Elfogadta a meghívást és miközben szerényen, mérsékletesen hörpintgetett poharából, így szólt, nem is valami előző mondásba fűzvén szavait, de előzően kissé nyugtalanul pislogván maga elé:

- Vajjon mit gondol majd, Pip úr, ha elárulom, mi a szándékom? Hogy hétfőre szabadságot fogok kérni.

- Igazán? Nos, csak azt gondolom, hogy ilyesmit, legalább is az utolsó tizenkét hónap alatt, egyetlen egyszer sem cselekedett.

- Bízvást mondhatja: az utolsó tizenkét esztendő alatt - mondta Wemmick. - Bizony, szabadságot kérek és ünnepet csapok. Sőt, bizony még azt is megteszem, hogy kisétálok valahova. Sőt, bizony még azt is megteszem, hogy magát felkérem, kísérjen majd a sétámban.

Már arra nyílt a szájam, hogy kimentsem magamat, azt akartam mondani, hogy mostanában nagyon keserves szórakoztatónak bizonyulnék, midőn Wemmick megelőzött:

- Ismerem kötelezettségeit - mondta - és tudom, rossz a hangulata, Pip úr. De ha mégis megtehetné nekem ezt a szívességet, valóban nagy hálát éreznék maga iránt. Nincs valami nagy sétáról szó és már reggel végeznénk vele. Az egész (beleértve már villásreggelinket is a séta után) legföljebb négy órára foglalná le magát, nyolctól tizenkettőig. Vajjon nem rendezhetné-e úgy a dolgait, hogy teljesíthesse kérésemet?

Wemmick már annyi mindenféle szívességet tett nekem különféle alkalmakkor, hogy kívánságának megfelelően igazán csekély viszonzásnak rémlett. Azt mondtam, el tudom rendezni dolgaimat s ő készségemnek annyira megörült, hogy örültem most már magam is. Tüzetesebb kívánságára megígértem, hogy hétfőn félkilenc órakor, indulásunk idejére, ott leszek várában s elbúcsúztunk.

Hétfőn reggel, pontosan a megállapított időben, csöngettem a vár kapuján, ahol maga Wemmick fogadott, aki ez alkalommal még a rendesnél is zárkózottabnak látszott és fényesre vasalt kürtőkalapot viselt. Odabenn két pohár rumos tej várt és két darab kétszersült. Az öregapó bizonyára a pacsirtákkal együtt ébredhetett és kelhetett ma, mert amint hálószobájába vetődött tekintetem, láttam, hogy ágya már üres volt.

Amikor aztán rumos tejünket s kétszersültünket elköltöttük és ezzel az erősítővel sétánkra kellőkép felkészülten már kifelé indultunk, nagyot néztem, látván, hogy Wemmick horgászó vesszőt vesz elő a sarokból és azt vállára billenti.

- Hogyan? Csak nem megyünk halászni talán? - mondtam.

- Nem - válaszolt Wemmick -, de sétáimra mindig magammal szeretem vinni a horgászó vesszőt.

Különös szokásnak látszott, de semmit sem szóltam, elindultunk. Camberwell-Green felé sétáltunk s amikor már majdnem ott voltunk, Wemmick hirtelen így szólt:

- Ejnye! Itt egy templom.

Ez egyáltalában nem volt meglepő, de újra nagyot kellett néznem, midőn Wemmick, mintha hirtelen fényes ötlet villant volna agyába, így szólt:

- Menjünk be.

Bementünk, miután Wemmick a horgászó vesszőjét künn félreállította s körülnéztünk a templomban. Közben Wemmick belesülyesztette kezét a kabátja zsebébe s valami papirba göngyölt dolgot vett elő.

- Ejnye! - mondta. - Itt egy pár keztyü. Hadd húzzuk kezünkre!

Mivel ez a keztyü fehér bőrkeztyü volt és mivel Wemmick levélszekrényének nyílása szinte fülétől füléig nyúlt, a helyzet fölöttébb gyanúsnak kezdett rémleni. Gyanakodásom végül is teljes bizonyosságig fokozódott, amint láttam, hogy a templom egyik oldalsó ajtóján az öreg apó egy hölgyet vezet be.

- Ejnye! - mondta Wemmick. - Itt van Skiffins kisasszony! Hadd csapunk esküvőt!

Ez az ildomos hölgyecske most is ugyanoly ruhát viselt, mint másszor, éppen csak a szokásos zöld keztyüje helyett volt fehér bőrkeztyü a kezén. Az apó hasonló áldozatot igyekezett hozni Hymen oltára előtt. De az öreg úr a keztyüje felhúzásában oly óriási nehézségekkel küzdött, hogy Wemmick célszerűnek látta sürgősen segítségére sietni: háttal odatámasztotta az öreget egy pillérnek, maga a pillér mögé ugrott s kétfelől előre nyúlva, teljes erejéből húzni kezdte az egyik vén kézre a keztyüt, miközben én az öreg urat elölről a dereka két oldalán fogtam, hogy félre ne billenjen s biztosan feszíthesse bele keztyüjébe kezét. E rendkívül elmés művelet révén aztán a keztyühúzás pompásan sikerült.

Jött aztán a sekrestyés meg a pap s oda kellett állnunk illő sorba a végzetes korlát elé. S most jól hallottam még, hogy Wemmick, ahhoz az eredeti ötletéhez híven, mintha mindez csak úgy előzetes elhatározás nélkül történnék, mint szól magához, miközben mellénye zsebéből előkotorász valamit, közvetlenül a szertartás megkezdése előtt:

- Ejnye! Itt egy gyűrű!

Én a vőlegény tanujaképen vőfélyeskedtem; valami ferdenövésű kis nőszemély pedig, akinek olyan kalap volt a fején, amely babakalapnak illett volna be, Skiffins kisasszony legjobb barátnőjeként a nyoszolyólány szerepét töltötte be. A hölgy férjhezadásának felelősséggel teljes feladata az öreg apóra háramlott s ebből a körülményből bizony, ha egészen akaratlanul is, némi bosszúság érte a tisztelendő urat, még pedig következőképen. Amikor a tisztelendő úr ezt kérdezte:

- Ki adja ezen hajadont feleségül ezen férfiúnak? - az apó, a legkevésbé sem sejtvén, mennyire haladt a szertartás, csak állt-állt a helyén és sugárzó ábrázattal bámulta a tízparancsolat táblapárját.

A pap erre megismételte a kérdést:

- Ki adja ezen hajadont feleségül ezen férfiúnak?

Mivel azonban az öreg úr még mindig csökönyösen megmaradt a legfeltűnőbb öntudatlanság állapotában, a vőlegény most a maga szokásos hanglejtése módján odaszólt neki:

- Nos, apókám, hiszen tudod! Ki adja?

Az öreg pedig nagy-élénken válaszolt előbb a fiának:

- Rendben vagyunk, John, rendben, édes fiam!

S csak aztán jelentette ki, hogy ő adja oda a hajadont.

De a pap ezt a kis zökkenőt oly félelmesen baljóslatú szünettel tetézte, hogy már-már azt kérdeztem magamtól nagy-aggodalmasan: vajjon véget ér-e még ma ez az esküvő?!

Az esküvő azonban mégis csak véget ért s amint a templomból kifelé mentünk, Wemmick megemelte a keresztelőmedence fedelét, fehér díszkeztyüjét beletette a medencébe s a fedelet visszaillesztette helyére. Wemmickné azonban, aki óvatosabban gondolt a jövőre, a maga fehér keztyűjét szépen a zsebébe dugta s a zöldet húzta kezére megint.

- Most, Pip úr - mondta Wemmick, midőn a templomból már kijöttünk s ő diadalmasan újra a vállára billentette horgászó vesszőjét -, most mondja meg nekem, van-e ember e világon, aki észrevenné rajtunk, hogy lakodalmas társaság vagyunk!

A megrendelt villásreggeli abban a barátságos kis nyári vendéglőben várt ránk, amely a templomtól jó mérföldnyire volt odaát, a zöld réten túl, egy dombon; s amelynek étkezőjében az egyik asztalon még sakktábla is kínálkozott, arra az esetre, ha az ünnepélyes szertartás után kissé tán szórakozni óhajtanánk. Kedves volt megfigyelni, hogy Wemmickné mennyire nem igyekszik többé a derekáról Wemmick úr karját lefejteni, akárhányszor fonódik is az oda, hanem mint ül egy magas támlájú karosszékben a fal mellett (mint valami kisbőgő a tokjában) s karolgattatja magát, ahogy már az ilyen zengő szerszám szokta.

A villásreggelink kitűnő volt és ha valaki nem akart enni valamely fogásból, Wemmick rászólt az illetőre:

- Csak rajta, rajta, kérem; mert hát, tetszik tudni, ez is benne van az előre kiegyenlített számlában.

Én pohárköszöntőt mondtam a fiatal párra, felköszöntöttem az öreg apót, felköszöntöttem az egész várkastélyt s búcsúzáskor csókkal hódoltam a menyasszonynak, egyáltalában oly szeretetreméltónak igyekeztem bizonyulni, ahogy csak telt tőlem.

Wemmick lekísért a kapuig s én újra kezet szorítottam vele és szerencsét kívántam neki.

- Köszönöm! - mondta Wemmick a kezét dörzsölgetve. - Nem is képzeli, mily ügyesen tud ő tyúkokat nevelni. Majd kap tőlünk, Pip úr, néhány tojást és aztán maga is megítélheti, micsoda tyúkok azok! De kérem, Pip úr - szólított még vissza aztán és egész halkan beszélt -, mindez föltétlenül csak Walworth-érzület, vigyázni tessék!

- Értem. Little-Britainben nem szabad említeni - mondtam.

Wemmick bólintott.

- Azok után, amiket multkor kicsevegett Pip úr, legjobb ha Jaggers úr minderről semmit sem tud. Még azt gondolná, hogy elment az eszem, vagy isten tudja, mit nem gondolna még.

HUSZONHETEDIK FEJEZET.

Ott feküdt a börtönben nagybetegen Magwitch az alatt az egész idő alatt, amely letartóztatása óta a törvényszék új ülésszakáig eltelt. Két bordája törött el és ez a törés megsebesítette a tüdejét annyira, hogy csak nagy kínnal és nagyon nehezen bírt lélekzeni; állapota pedig napról-napra rosszabbodott. Sérülése miatt oly halkan beszélt, hogy szava alig volt hallható; épp ezért csak nagyon keveset beszélt. De annál készségesebben hallgatta az én beszédemet; most hát életem főkötelessége az volt, hogy csupa olyasmit mondjak vagy olvassak neki, amiről tudtam, hogy jólesik hallania.

De mivel sokkal betegebb volt, semhogy a közönséges börtönhelyiségben maradhatott volna, már az első néhány nap után átszállították a rabkórházba. Ez a körülmény aztán sokkal több alkalmat adott nála lennem, mint amennyire máskülönben számíthattam volna. Ha Magwitch nem oly súlyosan beteg, bizonyos, hogy láncraverték volna, mert vakmerő szökések hősének ismerték már és isten tudja még minek.

Mindennap láttam ugyan, de mindig csak kurta időre; azok a rendszeresen ismétlődő idő-közök tehát, amelyeket tőle távol töltöttem, mindenesetre eléggé hosszúak voltak arra, hogy testi állapotának még csekély változásait is észrevehessem arcán. Nem emlékszem, hogy javulás jeleit csak egyetlen egyszer is láttam volna rajta; az egész ember megcsappant s mindegyre gyöngébbé és nyomorultabbá sorvadt, egyik napról a másikra, mindjárt azon az első napon kezdve, amikor a börtön ajtói bezárultak mögötte.

Az alázatosságnak vagy csüggedtségnek az a módja, amely az ő viselkedésében jelentkezett, oly emberé volt, aki már teljesen kimerültnek érzi magát. Némelykor az arca kifejezésén, vagy néhány elsuttogott szaván, amely valahogy nagynehezen tört ajkára, olyasmit vettem észre, azon a kérdésen gondolkodik, vajjon jobb körülmények között lehetett volna-e jobb ember belőle? De soha még csak meg sem kísérelte, hogy akár puszta célzással is mentegesse élete útját, vagy más színben igyekezzék láttatni a mindörökre megmásíthatatlan multat.

Megesett két vagy három alkalommal is, amikor nála voltam, hogy egyik-másik ápolója szóvá tette a szerencsétlen ember veszett-rossz hírét s ő ezt meghallotta. Mosolygás ömlött el arcán ilyenkor és szeme csupa bizalommal fordult felém, mintha tekintetével azt mondta volna: Nagyon jól tudja ő, hogy én egy s más jó tulajdonságát is észrevettem már, egykor, régen, amikor még kis fiú voltam. Egyébként mindig alázatos volt és csupa megbánás, zúgolódónak sohasem ismertem.

Amikor a törvényszék új ülésszaka megkezdődött, Jaggers úr kérvényt nyujtott be az iránt, hogy a Magwitch-ügy tárgyalását a bíróság a jövő ülésszakra odázza el. Ezt a kérelmet nyilván az a hit sugallta, hogy a nagybeteg ember addig már nem él, de a folyamodást azonnal visszautasították. Az ő ügye az elsők sorában került tárgyalásra s amint a beteg embert a sorompó elé vezették, a bíróság megengedte, hogy karosszékbe ülhessen. Az ellen sem esett kifogás, hogy én a korláton kívül egészen közelébe álltam és kezét, amelyet felém nyujtott, a magamében tartottam.

A tárgyalás nagyon rövid volt és nagyon világos. Minden, ami elhangozhatott megmentése érdekében, elhangzott, igen nyomatékosan az is, hogy a távol külföldön mily dolgos, új életet kezdett s mily becsületes módon szerezte vagyonát. De semmi sem tehette meg nem történtté azt a valóságot, hogy száműzetéséből hazaszökött s most emiatt áll bírái s az esküdtek előtt. Lehetetlen volt ezt el nem ismerni s ebben egyhangúlag bűnösnek kellett őt mondaniok.

Akkoriban az volt a szokás (ezt éppen ezen a tárgyaláson szerzett borzalmas tapasztalatomból tudom), hogy az ülésszak ítéleteinek kihirdetésére végül egész külön napot szenteljenek és

ezzel a befejezéssel még elriasztóbb hatásúvá fokozzák a halálos ítéletet. Ha emlékezésem nem tartaná szemem elé még most is azt az eltörölhetetlen képet, el sem hinném talán, amikor pedig éppen ezeket a szavakat írom, hogy harminckét embert láttam ott, férfiakat s nőket együtt egy csoportban a bíró előtt, akiknek mindnyájuknak a halálos ítéletüket kellett meghallgatniok. A harminckét kárhozottnak élén Magwitch volt az első; karosszékben ült most is, hogy könnyebben bírjon lélegzeni, hirtelen el ne szálljon belőle az élet.

Az egész jelenet az akkori pillanatok eleven színeiben éled elém; még azokat az esőcseppeket is látom, amelyek a törvényszék termének ablakain az áprilisi nap fényében oly tündöklőn csillogtak. A harminckét férfi meg nő ott szorongott elrekesztetten abban a révben, amelynek szélén álltam s kezemben tartottam Magwitch kezét; egyikük-másikuk dacos volt; mások remegtek félelmükben, sokan sírtak, zokogtak, volt, aki eltakarta arcát, a legtöbben sötétenkomoran meresztették szemüket tétova. Néhány női fogoly iszonyú jajgatást kezdett, de csakhamar elhallgattatták őket s nagy csend következett. A sherifek hosszú nyakláncaik és nagy nyakbodraik díszében, meg egyéb törvényszéki tökfilkók és szörnyetegek, írnokok, szolgák sokasága, nagy, zsúfolt karzat - akárcsak szinházi közönség sűrű tömege -, mindez a népség azt nézte most, hogy az a harminckét szerencsétlen, meg az ítélethirdető bíró egymással szemközt mint állnak ott ünnepélyesen. Azután beszédet intézett hozzájuk a bíró. Azoknak az előtte álló szerencsétleneknek sorában - mondta -, akikről külön is meg kell emlékeznie, van egy ember, aki úgyszólván már egészen zsenge gyermekkora óta mindig csak áthágója volt a törvényeknek; akit annak idején többrendbeli büntetés, ismételt bebörtönzés után végül súlyosabb ítélet sújtott: számkivetés fegyencgyarmatra, évek bizonyos tartamára és aki e büntetés elől hallatlan vadság és vakmerőség útján megszökvén, elfogatása után újból és pedig ekkor már élete fogytáig tartó számkivetésre ítélten került a fegyencgyarmatra. Ez az ember onnan is megszökött, de egykori gaztetteinek színhelyeitől mégis nagy ideig távol maradt s új tartózkodása helyén, úgy látszik, magába szállt és belátta régi bűneit és végül békességes, becsületes életet élt. De valami szerencsétlen pillanatában megint csak meghódolt azoknak a hajlandóságainak és szenvedélyeinek, amelyeknek tobzódó kielégítésén valamikor oly sokáig volt réme, veszedelme a társadalomnak és hirtelen elhagyta a békesség és a megbánás révét, hogy visszatérjen abba az országba, amely kiközösítette volt. Bár az itteni hatóságok azonnal értesültek visszaérkezéséről, mégis sikerült egy ideig az igazságszolgáltatás kezét kikerülnie. De amikor végre, még pedig éppen szökése közben, kézrekerült, viaskodni kezdett és - vajjon szándékosan-e vagy csupán vak dühében, azt ő maga tudhatja legjobban -, halálát okozta följelentőjének, annak az embernek, aki jól ismerte egész élete történetét. Mivel pedig azt a bűnt, hogy visszatért az országba, amely kiközösítette volt, a törvény halállal bünteti, életétől immár el kell búcsúznia.

A nap besütött a törvényszéki terem nagy ablakain, a csillogó esőcseppekkel gyöngyözött üvegen és széles fénypászmát vetett a harminckettők meg a bíró köré s mindkét felet egymással így egybe is kötvén, a hallgatóság soraiban egyeseknek talán eszébe juttatta, mily teljesen egy úton-módon kerül majd mindkét fél az elé a legfőbb bíró elé, aki mindent tud és sohasem téved. Az elítélt felállt e pillanatban és miközben arcát, amely éppen beleért abba a fénypászmába, csupa ragyogás öntötte el, így szólt:

- Bíró úr, halálos ítéletemet én mán a mindenható Istentől megkaptam, de a bíróságé előtt is meghajtom fejemet!

És visszaült helyére.

Néhány pillanatnyi csend - s aztán a bíró azon folytatta, amit még a többieknek akart mondani. S csakhamar valamennyien elítélten álltak ott; néhányukat, akik ájuldozón roskadoztak, az őröknek ki kellett cipelniök, mások vad bátorság pillantásaival nézve körül, ballagtak kifelé, egynémelyik felintegetett a karzatra, ketten-hárman kezet szorítottak egymással s

voltak, akik a szanaszét szórt virágokból egy-egy illatos levélkét, vagy szárat letépvén, azt harapdálták s úgy mentek ki. Magwitch maradt utolsónak, mert őt ki kellett emelni karosszékéből s ő csak nagyon lassan lépegethetett. Kezét kezemben hagyta, míg csak a többieket mind el nem vezették s miközben a közönség fölkerekedett (ami nagy fészkelődéssel, ruhaigazítgatással történt, ahogy templomból, vagy máshonnan fölkerekedő gyülekezetnek szokása már) és az emberek le-lemutogattak hol erre, hol arra a bűnösre, a legtöbben persze Magwitch-ra és rám.

Bár komolyan reméltem, amit Istentől buzgón kértem is számára, hogy meg fog halni, mielőtt még a bírói jegyzőkönyvek elkészülésének napjai multán, az ítélet végrehajtására kerül a sor, mégis féltem, hátha elél addig s még aznap este kérvényt kezdtem fogalmazni, a belügyi államtitkársághoz szólót, amelyben elmondtam, miképen ismerkedtem volt meg Magwitch-csal s mily előzmények után jött ő száműzetéséből vissza az én érdekemben. Amily szívből-szívhez szólón s amily szenvedelmesen csak tudtam, úgy írtam meg mindezt s aztán mihelyt letisztáztam és beküldtem kérvényemet, több hasonló kérvényt is írtam még oly tekintélyes személyiségekhez, akiket a legirgalmasabb szívűeknek gondoltam, sőt írtam folyamodást magához a királyhoz is. Elítéltetése után jó néhány napig sem nappal, sem éjjel nem pihentem, legföljebb, ha percekre elnyomott az álom a karosszékemben, minden időmet és erőmet csak e kérvények megírásának szenteltem. S aztán, mikor benyujtottam már valamennyit, egyre azoknak a helyeknek a környékén ténferegtem, ahol egy-egy ily kérvényem volt, mert olyasmit éreztem, mintha azok a kérvények jobb sorsot remélhetnének, vagy legalább kevésbé csüggedeznének, ha közelükben maradok. Ily esztelen nyugtalanságban és ily fájdalmas lélekkel jártam-keltem esténkint az utcákon és a minisztériumok tájékán, meg más oly házak előtt, ahol egy-egy kérvényem az elintézését várta. London nyugati részének unalmas utcái, hideg, párás tavaszi estéken, a sötét, zárt palotáikkal és útszéli lámpásaik hosszú soraival, búskomor hangulatot igéznek rám még ma is akkori jelentőségük révén.

Szabad volt ezután is mindennap meglátogatnom őt, de most már csak rövidebb időre s szigorúbb felügyelet mellett. Mivel olyasmit vettem észre vagy legalább is képzeltem, mintha azzal gyanusítanának, hogy a szerencsétlen ember kezébe mérget szándékozom csempészni, az ügyeletest arra kértem, motoztasson meg, mielőtt a beteg ágyához ülök s az ápolónak, aki ilyenkor mindig ott volt az ágynál, megmondtam, hogy készségesen alávetem magamat mindennek, ami őt szándékaim becsületességéről meggyőzheti. Sem Magwitch-csal, sem velem szemközt itt durván senki sem viselkedett. Az embereknek teljesíteniök kellett a kötelességüket s teljesítették is, de sohasem kíméletlenkedőn. Az ápoló mindegyik látogatásomkor azt bizonyítgatta nekem, hogy Magwitch állapota rosszabbodott s ezt néhány, ugyanabban a szobában fekvő beteg, valamint az a néhány fogoly is, aki a betegek ápolásában segédkezett (csupa gonosztevő, de jószívűségre is hajlandó még, hála Istennek!), mind ugyanily értelmű közléssel erősítette meg.

Ahogy a napok teltek-multak, mindgyakrabban vettem észre, hogy leginkább hanyatt szeret feküdni mozdulatlanul nézve fel a fehér mennyezetre oly arccal, amelyből az élet minden fénye tovatünt már, míg csak egy-egy szavam hirtelen meg nem élénkítette, ámde csupán pillanatra, mert érzéketlenségébe mindjárt visszahúnyt. Olykor alig vagy sehogy sem bírt megszólalni; ilyenkor kérdéseimre egy-egy gyönge kézszorítással felelgetett és én nemsokára meg tudtam érteni ilymódon is, hogy mit akar mondani.

Az így eltelt napok száma már tízre nőtt, midőn jóval feltűnőbb változást vettem észre rajta, mint bármikor ezelőtt. Szeme az ajtó felé fordultan csupa várakozás volt és felragyogott, amint beléptem.

- Kedves fiukám - mondta, mikor ágya mellé ültem -, mán azt hittem, elkésel. De azért mégis tudtam, nem teszed te azt.

- Épp most kezdődik a látogatás ideje - mondtam -, ott várakoztam már a kapuban.

- Te mán ott várakozol a kapuban mindig; úgy-e, kedves fiukám.

- Ott. Hogy az időnk egy pillanata se vesszen kárba.

- Köszönöm, kedves fiukám, köszönöm. Isten álgyon meg érte! Sohsem hattál te cserben engem, kedves fiukám.

Szótlanul megszorítottam kezét, mert lehetetlen volt vissza nem emlékeznem arra, hogy egyszer bizony már cserben akartam hagyni.

- Ami penig a legjava ennek a mi barátságunknak - mondta -, te szívesebben szegődsz hozzám azóta, hogy ez a setét fölyhő ereszkedett énrám, mint szegődtél akkor, amikor a nap sütött. Ez ám a legjava.

Hanyatt feküdt és nagyon nehezen lélekzett. De akárhogy erősködött is, akárhogy szerette volna is éreztetni, mennyire kedvel engem, az élet fénye mindinkább megbágyadt az arcán és szelidnézésű szemére, amely most a fehér mennyezet felé fordult, valami fátyol lebbent.

- Nagyon fáj ma a sebe?

- Nem panaszkodom én mán, kedves fiukám.

- Maga sohsem panaszkodik.

Utolsó szavait suttogta el. Mosolygott és kezének gyönge fogása most olyan volt, hogy megértettem, szeretné megemelni kezemet s a mellére tenni. Odatettem és ő újra mosolygott és mind a két kezét rátette az enyémre.

A látogatás megszabott ideje elfogyott, miközben így ott üldögéltem mellette, de amint körülnéztem, láttam, a fogház gondnoka áll közelemben, aki ekkor halkan így szólt hozzám:

- Nem kell még elmennie most.

Nagy hála érzésének hangján köszöntem meg jóságát s megkérdeztem:

- Szabad volna-e magunkra hagyottan beszélnem vele, ha ugyan hallja még szavaimat.

A gondnok félrevonult és intett az ápolónak, menjen el. Ez a változás, bármily nesztelenül ment is végbe, elrebbentette a fátyolt arról a szelidnézésű szemről, amely imént még a fehér mennyezetre tekintett és a haldokló ember most végtelen meghatottsággal nézett rám.

- Kedves jó Magwitch, valamit meg kell végre mondanom magának. Megértette, mit mondtam?

Kezének szelid szorítása volt a felelet.

- Magának gyermeke volt egykor, akit szeretett és elvesztett.

Erősebb szorítást érzett kezem.

- Leánya nem pusztult el akkor, tehetős emberek megmentették. Most is él. Előkelő hölgy és nagyon, de nagyon szép. És én szeretem.

Utolsó, bágyadt erőlködéssel, amely hiábavaló lett volna, ha nem engedek neki és ha nem segítem, ajkához vonta a kezemet. Aztán szeliden visszaejtette a mellére és rápihentette a maga kezét. Az a szelid pillantás, amelyet fel, a fehér mennyezet felé küldött, visszajött s tovatünt, feje pedig lelankadt békességesen a mellére. Emlékezvén egyre-másra, amit együtt olvastunk volt, arra a két emberre gondoltam, aki bement a templomba könyörögni és tudtam, hogy fohászkodás, amit elmondhatnék most itt ágya mellett, nincs jobb ezeknél a szavaknál: „Ó, Uram, Istenem, könyörülj meg rajta, szegény bűnösön!”

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET.

Most, midőn már egészen magamra maradtam, az volt a szándékom s ezt mindjárt közöltem is, hogy templebeli lakásom bérletét, mihelyt ideje lejár, nem fogom megújítani s a lakást addig is albérletbe adom. A ház kapujára azonnal ki is függesztettem az erre vonatkozó hirdető táblácskát; sok adósságom volt ugyanis, pénzem pedig alig valami s bizony anyagi helyzetem már nagyon komolyan kezdett aggasztani. Azaz inkább azt kellene mondanom, hogy nagyon komolyan aggódtam volna, ha egyáltalában van még ilyesmire erőm és eszmélet; de semmire sem bírtam már határozottabban ráeszmélni azon az egyen kívül, hogy nagyon beteggé roskadok. Nagy erőfeszítéseimben ugyan eddig leküzdöttem a bajt, de végkép nem küzdhettem le; tudtam, hogy most elhatalmasodik rajtam és egyébbel nem is törődtem már, minden mindegy volt nekem.

Néhány nap csak úgy hevertem hol a pamlagon, hol a puszta padlón - ahova éppen leszédültem - kábult, nehéz fejjel, fájó tagokkal, akarattalanul és erőtlenül. Aztán ez következett: jött egy éj, amely végtelennek rémlett és csupa borzalom volt és iszonyat; és amikor reggel ágyamban fel akartam ülni és szerettem volna megtudni, mi történt velem, azon vettem észre magamat, hogy ilyesmit megtenni nem bírok.

Hogy vajjon csakugyan lent jártam-e az udvarban ezen a sötét éjszakán, kapkodó tapogatódzással keresve csónakomat, amelyről azt gondoltam, hogy odakötöttem volt ki; vajjon kétszer-háromszor is csakugyan ott riadtam-e fel a lépcsőn úgy, hogy nem is tudtam, mikép kerültem ágyamból oda, vajjon csakugyan azon kaptam-e rajta magamat, hogy lámpát gyujtok, mert hallom, hogy „ő” jön fölfelé a lépcsőn, ahol a lámpásokat eloltotta a szél; vajjon csakugyan gyötört-e valakinek a színtelen, eszelős fecsegése, kacagása, nyögése, amely féligmeddig oly gyanakodásra kapatott, hogy mindezek a hangok tulajdonképen az én szájamból szakadnak; hogy a szobám egyik sötét zugában csakugyan állt-e valami csukott vaskályha, amelynek tájékáról valami riadt hang egyre azt kiáltozta, hogy Havisham kisasszony ég abban a kályhában; - mindez csupa oly összevisszaság volt, amelyet ezen a reggelen, ott ágyamban elterülve mindenáron kifürkészni, valahogy rendbeszedni szerettem volna. De hirtelen valami mészégetőkemence gomolyogva kúszó gőze lopódzott közém s e rejtelmek közé és végkép összezavart mindent és ezen a gőzgomolygáson keresztül láttam végül, hogy két ember mint mereszti rám a szemét.

- Mit akarnak - kérdeztem felriadva -, nem ismerem magukat.

- Nos, uram - válaszolt az egyik, lehajolván hozzám és megveregetve a vállamat -, olyan ügy ez, amit bizonyára hamarosan rendezni fog, legyen szabad mondanom; de most letartóztatjuk.

- Mekkora az a tartozásom?

- Százhuszonhárom font, tizenöt shilling és hat penny. Ékszer-számla, azt hiszem.

- Mit kellene tennem?

- Legjobb lesz, ha eljön az én házamba - mondta emberem - nagyon csinos házam van.

Megkíséreltem, hogy fölkeljek s felöltözzem. Amint újra észbekaptam, hogy idegenek vannak szobámban, mind a két ember ágyamtól már kissé távolabb állt s úgy nézegetett engem. Még mindig ágyamban feküdtem:

- Láthatják, milyen állapotban vagyok - mondtam. - Elmennék magukkal, ha menni bírnék; de ez teljesen lehetetlen. Ha innen elhurcolnának, azt hiszem, meghalnék útközben.

Lehet, hogy válaszoltak, vagy talán megvitatták a helyzetet, vagy talán azt igyekeztek elhitetni velem, hogy betegebbnek képzelem magam, mint amilyen vagyok. Mivelhogy tudatomba csupán ez a gyönge szál fűzte őket, nem tudtam, mit műveltek, mit nem, csak arra eszméltem rá, hogy nem vittek el.

Hogy lázam volt s hogy kerültek az emberek, hogy nagyon sokat szenvedtem, hogy eszméletlenné ájultam gyakran, hogy az idő időtlennek rémlett, hogy saját magamat teljesen lehetetlen helyzetekben különféle tárgyakkal tévesztettem össze; hogy tégla voltam valami nagy tűzfal tetejében s rimánkodva könyörögtem, vegyenek már le végre a szédítő magasból, ahová feltettek, hogy mély szakadék fölött zihálva, dübörögve átrobogó vasúti gőzgép hosszú acél hajtókarja voltam s nyöszörögve esdekeltem, még pedig saját emberi valóm szaván, az Isten szent szerelméért, állítsák meg már ezt a gépet s kalapálják le róla az én hozzátartozásomat; hogy betegségemnek ezeknek a mozzanatain mind végigvergődtem, saját emlékezetemből tudom s bizonyos mértékben már akkor is tudtam. És hogy közben a valóság embereivel is tusakodtam, mert gyilkosoknak képzeltem őket, amíg hirtelen meg nem értettem, hogy javamat akarják, mire aztán kimerülten beleroskadtam karjukba s engedtem, hogy lefektessenek, ezt is még akkor vettem észre mindjárt. De mindenekfölött csodálatosnak azt vettem észre, hogy valami állhatatosan közös sajátságuk van mindezeknek az embereknek - akik valahányszor nagyon rosszul voltam, az emberi ábrázat rendkívüli elváltozásainak minden formáját láttatva hajladoztak fölém s igen nagy buzgalommal ügyeltek rám -, mondom mindenekfelett csodálatosnak azt vettem észre, mily rendkívüli sajátságuk mindezeknek az embereknek, hogy egyik előbb, másik utóbb, de végül mindegyikük Joé-nak szakasztott másává alakul.

Amikor betegségem válságán már túl voltam, ámulva kezdtem ráeszmélni, hogy miközben lázas mámorom minden más különössége megváltozott, ez az egy mindig változatlanul jelentkezett. Akárki jött hozzám, Joé-vá alakult. Kinyitottam szememet éjjel s ott láttam a nagy karosszékben, ágyam mellett, Joé-t. Kinyitottam szememet nappal s láttam, mindig csak azt láttam, hogy az ablak deszkáján, a nyitott ablak ellenzőjének árnyékában, a pipáját szopogatva ott ül Joe. Hűsítő italt kértem és az a kedves kéz, amely adta, Joe keze volt. Visszahanyatlottam párnámba, miután ittam és az a kedves arc, amely oly reménykedőn és oly gyöngéden nézett rám, Joe arca volt.

Végül egy nap nekibátorodtam és így szóltam:

- C s a k u g y a n Joe van itt?

És a drága, régi otthoni hang válaszolt:

- Abbizony, kicsi öregem.

- Ó, Joe, megszakasztod a szivemet! Haragosan tekints rám, Joe. Verj meg Joe. Szidj meg hálátlanságomért. Csak ily jóságos ne légy hozzám!

De Joe csak odatette fejét a vánkosomra az én arcom mellé és karját a nyakamba fonta, azon való örömében, hogy megismertem őt.

- Iszen tudod te aztat, édes Pip fiam, kicsi öregem - mondta Joe -, hogy, mink, te meg én mindig jó barátok vótunk. És de jót is fogunk mulatni, ha mán annyira leszel, hogy végre eccer kikocsikázhatunk.

Ekkor aztán Joe visszament az ablakhoz, nekem hátat fordított és szárítgatta a szemét; mivel pedig sokkal gyöngébb voltam, semhogy fölkelhettem volna, csak feküdtem nyugodtan és csak suttogtam bűnbánatosan:

- Ó, Istenem, áldjad meg őt. Ó, Istenem, áldjad meg ezt a jézusi jóságú embert.

Joe szeme vörös volt, amint újra ott láttam őt ágyam mellett; de kezét kezemben éreztem és mind a ketten boldogok voltunk.

- Mióta, kedves Joé-m?

- Úgy érted-e, Pip, hogy mióta nyom ez a betegséged, én drága, kis öregem?

- Úgy, Joe.

- Mostan május vége van, Pip. Hónap június elseje, lészen.

- És te ezen az egész időn itt voltál, drága Joe?

- Hát majdnem, kicsi öregem. Mert hát ahogy aszondtam Biddy-nek, amikor azt a rossz hírt, hogy beteg vagy, megkaptuk, mán mint abban a levélben, amit az az ember hozott, aki akkor még legényember vót, de most mán megházasodott, bár nem nagy kárpótlás az efféle házasság ennyi mászkálásért, csizmatalpkoptatásért, azonban hát ő a jólétet mit bánja, csak a házasság vót az ő szíve vágya...

- Mily gyönyörűségem, hogy újra hallhatlak, Joe! De hadd vágok szavadba, mit is mondtál Biddy-nek?

- Hát csak azt - mondta Joe -, hogy talántán idegen emberek körében vagy és mivelhogy te meg én mindig jóbarátok vótunk, a látogatásom ijjen alkalommal talántán mégsem vóna alkalmatlan. És Biddy aszondta, íme ezek vótak a tulajdon szavai: „Menjen hozzá, bácsikám, még peniglen tüstént!” Ime, ezek vótak - mondta Joe, valósággal bírói egybefoglalás módján - Biddy tulajdon szavai. „Menjen hozzá”, mondta Biddy, „még peniglen tüstént”. Egy szó, mint száz, kötve hiszem, hogy csalódnám - folytatta Joe némi újabb komoly fontolgatás után -, ha azt mondom néked, hogy annak a fiatal fehérnépnek a szavait egész híven ekképen köll jelentenem: „pillanatot sem mulasztva, tüstént!”

Most aztán Joe abbahagyta ezt a közlést és tudtomra adta, hogy csak nagyon mérsékelt módon szabad beszélgetnem és hogy közbe-közbe kissé táplálkoznom is kell mennél gyakrabban, akár van étvágyam, akár nincs és hogy minden rendelkezésének alá kell vetnem magamat. Én tehát megcsókoltam kezét és aztán nyugodtan feküdtem, amíg ő fölkészült, hogy levelet írjon Biddy-nek s jelentse abban az én üdvözletemet is.

Nyilvánvaló volt, hogy Biddy megtanította írni Joe-t. Amint ott feküdtem ágyamban s rá-ránézegettem, bizony nagy gyöngeségemben könnyet fakasztott szememből a gyönyörűség, hogy láthattam azt a nagy büszkeséget, amellyel levele megírásának nekigyürkőzött. Ágyamat, függönyeitől megfosztottan áthelyezték volt velem együtt a nappali szobába, mert ez volt a legjobban szellőztethető és a legtágasabb helyisége a lakásnak; a szőnyeg kikerült onnan s a levegő ott nappal is, éjjel is mindig tiszta, friss, egészséges lehetett. Joe most nagy munkáját elvégezni odaült íróasztalomhoz, amely újabban az egyik sarokban állt és amelyen orvosságos üvegek egész gyüjteménye pompázott, mindenekelőtt tollat választott a tolltartó fiókból, még pedig olyformán, mintha valami szerszámot vett volna ki a szerszámos ládájából s aztán felgyűrte kabátja s inge ujját, mintha valami feszítőrúddal vagy nagy kalapáccsal készülne dolgozni. Joe kívánatosnak érezte, hogy bal könyökével súlyosan rátámaszkodjék az asztalra, jobb lábát pedig jó messzire nyujtsa maga mögé, mielőtt írni kezd és amikor végre írni kezdett, minden vonását, amelyet lefelé kellett húznia, oly lassan húzta, hogy ez akár hat láb hosszú is lehetett volna, ha pedig fölfelé igyekezett, hallhattam, mekkorákat perceg és sörcint a tolla minduntalan. Különös képzelődése volt, hogy a tintatartó ott áll, mellette épp azon az oldalon, ahol nem állt, tollát ugyanis egyre a puszta levegőbe mártogatta s úgy látszott, az eredmény eleinte így is kielégítette. Olykor a helyesírás valamely bökkenőjén akadt fenn, de tulajdonképen egészen jól boldogult a dolgával s miután nevét is odaírta s még valami utolsóul odacsöppent tintafoltot a papírról két ujjával a fejebúbjára helyezett át, felállt és ott

bolygott az íróasztal tájékán jó ideig, hogy különböző pontokról fürkészhesse, mikép hat a szemre műve, amint ott fekszik az íróasztalon s úgy látszott, vizsgálódása teljes megelégedéssel tölti el.

Nem akarván Joé-t túlságosan sok beszélésemmel nyugtalanítani, bár hiszen sokat beszélni nem is bírtam volna, másnapra halasztottam azt a kérdésemet is, hogy Havisham kisasszony hogyan van. Megrázta fejét, amikor másnap megkérdeztem, vajjon a szerencsétlen teremtés felépült-e már.

- Meghalt, Joe?

- Hát nézd csak, kicsi öregem - mondta Joe, szinte ellenkezés hangján, hogy kíméletesen közölje a valóságot -, ojjat mán csak még sem merek megtenni, hogy ezt mondjam, mert hát kegyetlen dolog vóna ezt mondanom, de tudd meg, Havisham kisasszony mán nem...

- Már nem él, Joe?

- Ezt mán inkább mondhatjuk - felelt Joe -; mán nem él.

- Sokáig feküdt betegen, Joe?

- Azután, hogy te megbetegedtél, még jó ideig, mondhatnám (ha éppen tudni akarod), még vagy egy hetet feküdt - mondta Joe még mindig azon igyekezve, hogy mindent mennél kíméletesebben közöljön velem.

- Mondjad csak, édes Joe, nem hallottad-e, mi történt a vagyonával?

- Hát, kicsi öregem - válaszolt Joe -, úgy láccik, legnagyobbrészt Estella kisasszonyra hatta vagy hogy helyesebben mongyam, testálta. De írt ám valami függelékelést vagy mit tudom én miféle fügelevelet is, még peniglen a saját kezével, tudod, még pár nappal a szörnyü szerencsétlensége előtt és abban az írásban Matthew Pocket úrra testált rá kemény négyezeret. És tudod-e, Pip, mi a világ csodájáért testált ő kemény négyezeret Matthew Pocket úrra? Hát csak azért a pár jó szóért, amivel arról az úrról, fentebb nevezett Matthewről, Pip tett jelentést neki. Biddy mondta nekem, hogy úgy írta azt Havisham kisasszony - folytatta Joe és mintha rendkívül kellemesnek érezné, megismételte a hivatalos kifejezést -: „kedvező jelentést kapván róla, fentebb nevezett Matthew-ről...” Bizony, Pip, kemény négyezeret hagyott rá!

Sohasem bírtam ugyan kifürkészni, kinek a révén értesült Joe a négyezer font anyagbeli szilárdságának minőségéről ily pontosan, de ez a minősítés, úgy látszott, valósággal megnöveli az összeg jelentőségét az ő szemében s határozottan megérzett hangján, hogy csupa élvezet volt a négyezer fontot keménynek mondania.

Ez a hír nagyon megörvendeztetett, hiszen azt jelentette, hogy annak az egyetlen jótettnek, amelyet megkíséreltem, sikere volt. Megkérdeztem még aztán Joé-tól, nem hallotta-e, hogy a hagyatékból a rokonság többi tagja is részesült-e, legalább egyik-másik?

- Sarah kisasszony - mondta Joe - huszonöt font évi járványt, azaz mit is mondok, járadékot kapott, hogy pirulákat vehessen magának, mivelhogy epebajos. Georgina kisasszony húsz fontot kapott a kezébe eccer s mindenkorra. És - no mi is az egyik neve annak a teának, kis öregem, amit kis gyerekeknek szoktak főzni és aminek a másik, a becsületes neve szekfűtea?

- Kamilla meg kamomilla - feleltem nagy csodálkozva, nem sejtvén az első pillanatban, miért kérdezi ezt.

Joe bólintott egyet.

- Hát Kamomilla kisasszony - persze, akkor már amúgy is tudtam, hogy Camillá-t akarja említeni - öt fontot kapott, hogy éjjeli mécseseket vehessen magának és ne kölljön olyan sötét kedvűnek lennie, ha éccaka fel-felébred.

Ezeknek a közléseknek a pontos jellemzetessége eléggé meggyőzött Joe értesülésének hitelességéről.

- Most - mondta Joe - nem vagy ám ojjan erős még, kicsi öregem, hogy lapátszám nyelhesd a híreket, hát ma csak egyet lendítek beléd. Az a vén Orlick betörésre adta a fejét, lakóházba tört be.

- Kinek a házába? - kérdeztem.

- Hát, kérlek, nem mondom éppen, hogy az illető úriember nem afféle, kicsit nagyon dicsekedő fajta - mondta Joe szinte mentő hangon -, de hát angol ember a házát mégis csak a várának mondogattya, mán pedig várakat nem szoktak rombolni, amikor nincsen háború. És akármi sok egyéb hibája is vóna még az illetőnek, mégis csak nagyszerű gabonakereskedő.

- Hát Pumblechook házába tört be Orlick?

- Oda, oda, Pip - mondta Joe -; és a gazemberek elvitték a Pumblechook bóti pénztárát, elvitték a pézesládáját és megitták a borát és megették az elemózsiáját és megcsapkodták az ábrázatát és megráncigálták az orrát és odakötözték őt magát a mennyezetes ágya oszlopához és rávertek vagy huszonötöt és teletömködték a száját napraforgómaggal, hogy kiabálni ne tuggyon. Csakhogy ő ráismert Orlick-ra és Orlick most tömlöcben ül.

Ily közlések során fokozatosan egyre fesztelenebbé szabadult beszélgetésünk. Én csak lassan erősödtem, de azért gyöngeségem lassankint mégis csak tünedezett; Joe pedig mindig velem volt és én azt képzeltem, hogy megint a kis Pip vagyok.

Joe gyöngédsége ugyanis oly bájosan illeszkedett egybe az én ráutaltságommal, hogy igazán kis gyermek voltam a kezében. Úgy üldögélt mellettem és úgy beszélgetett velem a régi bizalma és a régi egyszerűsége módján és a régi önzetlen, gyámolítgató szokásai szerint, oly megnyugtatón, hogy szinte olyasmit éreztem, mintha egész életem azóta, amikor még a mi régi konyhánkban üldögéltünk, csak annak a lázas mámoromnak egyik rémálma lett volna, amely most már elmult rólam. Gondozásom minden dolgát ő maga végezte, éppen csak a háztartás munkáit nem, amelyeknek elintézésére igen tisztes asszonyt szerződtetett, miután takarítónőmet mindjárt megérkezése után kifizette és elbocsátotta.

- Mert hát, mondhatom neked, Pip - emlegette gyakran, hogy megértesse velem, mint is bátorkodhatott ily intézkedésre -, ippeg azon kaptam rajta, hogy a vendégágyat, mintha ez valami söröshordó lett vóna, megcsapótta, egész veder pelyhet csapolt belőle, hogy eladja és legközelébb a te ágyadat is megcsapóta vóna, még peniglen cseppet sem törődve avval, hogy te benne fekszel. Aztán meg a kőszenedet is elcipelgette, még peniglen a levesesfazékban meg a főzelékestálban, a bort meg az egyéb italokat peniglen a te Wellington-csizmádban.

Azt a napot, amelyen először kocsikázhatom majd egyet, épp oly várva vártuk már, ahogy egykor annak a másik napnak néztünk elébe, amelyen Joe inasává álltam. S amikor aztán elérkezett a nagy nap és nyitott bérkocsit rendeltünk a szomszédos kis mellékutcában, Joe jó melegen bepólyázott, karjába fogott és levitt, mintha még az a gyámoltalan kis teremtés lettem volna, akinek az ő nagy szíve gazdagságából mindig oly pazarul osztogatott.

És Joe mellém ült a kocsiba és elrobogtunk, ki a környékre, ahol a dús nyár a fákon és a gyepen már mindenütt pompázón kibontakozott és édes nyári illatok töltötték a levegőt. Ez a nap véletlenül vasárnap volt és amint kinéztem arra a sok minden gyönyörűségre, ami körös-körül elém tárult és aztán arra gondoltam, hogy mindez mint nőtt, alakult és hogy azok a kis vadvirágok mint fesledeztek elő és a madárkák hangja mint erősödött meg azoknak a nappaloknak és éjjeleknek idején, a nap ragyogásában és a csillagok fényében, amíg én szegény nyomorult, lázban égve és hánykolódva feküdtem ágyamban, csak ez a puszta emlékezés is, hogy így égtem s így hánykolódtam, lelkem megbékülésébe vad háborításul csapott bele. De

amint aztán a vasárnap harangjait hallottam és kissé jobban szétnézegettem a szanaszét pompázó bűbájon, érezni kezdtem, hogy megközelítőn sem vagyok eléggé hálás - sokkal gyöngébb vagyok, semhogy még csak hálát tudnék is érezni - és letettem a fejemet Joe vállára úgy, ahogy egykor, régi időkben, ha magával vitt vásárra vagy máshova és mindez túlságosan sok volt már az én újjászületett érzéseimnek.

Kisvártatva aztán valamennyire higgadtabbá enyhültem és úgy beszélgettünk, ahogy beszélgetni szoktunk volt a régi ütegsánc gyepén heverve. Joe-n semmiféle változás nem esett. Aminek én őt akkor láttam, tökéletesen ugyanannak láttam most is; épp oly egyszerűen hűségesnek, épp oly egyszerűen igaznak.

Amint visszaérkeztünk s ő kiemelt a kocsiból és fölvitt engem - még pedig mily könnyedén - az udvaron át a lépcsőn, eszembe jutott az az eseményes karácsonynapi délután, amikor végigcipelt a láposon. Mindeddig még semmiféleképen sem került szóba közöttünk az én szerencsém változása, azt sem tudtam, hogy életem történetének újabb eseményeit mennyire ismeri. Magam iránt oly bizalmatlankodó voltam én most, ellenben ő iránta oly odaadó bizalmat éreztem, hogy nem bírtam eldönteni magamban, vajjon szóvátegyem-e a dolgot, ha ő nem teszi.

- Hallottad-e, Joe - kérdeztem egy este, miután tüzetesebben meggondoltam mindent, miközben ő az ablakban pipázgatott -, ki volt az én pártfogóm?

- Hallottam - felelt Joe -, hogy nem Havisham kisasszony vót az, kis öregem.

- Hallottad, ki volt, Joe?

- Hát valamennyire! Nevezetesen azt hallottam, hogy az a bizonyos valaki lett vóna, aki valamikor valakivel azt a két bankót kűdte neked a Víg Hajósok kocsmájába, Pip.

- Az volt.

- Csudálatos - mondta Joe, de egészen nyugodtan.

- Hallottad, hogy az illető már meghalt, Joe? - kérdeztem nyomban, miközben bátortalanságom nőttön nőtt.

- Ki? Az, aki kűdte a bankókat, Pip?

- Az.

- Hát úgy rémlik - mondta Joe, miután jó ideig nagy töprengőn vizsgálgatta az ablak deszkáját -, mintha csakugyan hallottam vóna, hogy az az illető valami efféle vagy másmi módon ment el, már mint a meghalás irányába.

- Hallottál valamit a körülményeiről, Joe?

- Nem valami sokat, Pip.

- Ha akarod, mindent elmondok, Joe - és már belekezdtem volna, de Joe az üléséből, az ablak deszkájáról hirtelen leszállt és hozzám jött, a pamlagom szélére ült.

- Nézd e, kis öregem - mondta Joe fölém hajolva -, mink mindig nagyon-nagyon jó barátok vótunk; nem gondolod-e, Pip.

Szégyeltem válaszolni.

- Nagyon hejesen gondolod hát - mondta Joe, mintha csakugyan válaszoltam volna. - Ez a mi dolgunk egészen rendben van, ebben megegyezünk. Minek vóna hát ojjan dolgokat is kipécézgetnünk, kicsi öregem, mik két ojjan ember között, amijenek mi ketten vagyunk, örökétig fölöslegesek kell, hogy legyenek. Az ijen két ember csak tanál még talán egy s más

beszélgetni valót, ami nem fölösleges. Édes Istenem! Ha néha úgy eszembe jut még a te szegény testvérnéned, meg az a sok ripakodása! És vajjon emlékszel-e még a csihipuhira?

- Bizony emlékszem, Joe.

- Nézd hát kis öregem - mondta Joe -, én mindig megtettem, amit csak tehettem, hogy ti, mán mint te meg a csihipuhi, egymástul távol maradhassatok, de sajna, az én hatalmam nem lehetett mindig egy a jószándékommal. Hogyha a te szegény néned rád akart csapni, hát nem lett vóna baj - mondta Joe a maga dédelgetőn oktató módján -, hogy mindgyárt énrám csapott, mihelyest meg akartalak ótalmazni, hanem az vót a baj, hogy akkor aztán annál szörnyebben csihipuhizott meg téged. Ezt én jól eszembe vettem. Mert hát az, hogy az embernek kicsit megrándíjják a szakállát, vagy meg is tépázzák (hiszen a te szegény nénédnek én szívesen megengedtem az efféle kedvtelést), ugyan dehogy is riasztana vissza férfiembert attul, hogy ijjen kis gyerkincét holmi csihipuhizás ellen megvédelmezzen. De ha az ijjen gyerkince aztán efféle szakállrándítás meg szakálltépázás után csak még úgyabban elnáspángolódik, hát persze, hogy ilyenkor azt kérdezte az ember magától: ugyan hol itt az a jó, amit a jószándékod akart? Itt csak rossz állapotot látok, mondta az ember ilyenkor magának, de hol hát a jó? Azért hát fölszólítom uraságodat, mondta az ember ilyenkor magának, mutassa meg nékem, hogyan tanálhattya el a jót.

- Ezt mondta az ember? - ismételtem szavát, midőn Joe arra várt, hogy mondjak valamit.

- Ezt mondta az ember - hagyta helyben Joe -, s nem vót-e igaza annak az embernek?

- Kedves Joe, annak az embernek mindig igaza van.

- Nos hát, kis öregem - mondta Joe -, ne felejtsed ám ezt a szavadat. Ha annak az embernek mindig igaza van (ámbátor azt hiszem, hogy úgy általában igen gyakran nincs igaza neki), hát akkor is igaza van, ha ezt mongya néked: tegyük föl, hogy te még kis fiú korodban valami kis ügyet csak a magad ügyévé vállaltál, hát ezt azért csinyátad úgy, mivel nagyon jól tudtad, hogy J. Gargery-nak ahhoz a jószándékához, amely téged meg a csihipuhit egymástúl mindig távol szeretett tartani, nincs meg mindig a hatalma is. Azért hát ne is gondojj mán arra az ügyre és egyezz meg velem, hogy fölösleges dógokat sohse emlegessünk. Biddy-nek borzasztóan nagy bajlódásába került az elutazásom előtt megnyugtatnia engem (mert hát nagyon nehezen szoktam ám megnyugodni), hogy csak ijjen világításban lássam a dógot, és ha ijjen világításban látom, hát úgy beszéjjek is róla veled. Most peniglen, miután ez is, az is megtörtént - mondta Joe, nagyon örülvén ennek az okfejtésnek -, hát a te hűséges jóbarátod most még csak egy valamit mondana neked. Még peniglen. Nem szabad még nagyon fickándoznod, most szépen megeszed a vacsorafalatodat és megiszod a vizes borodat, és tüstént a jó pelyhes fészkedbe bújsz bele.

Az a gyöngédség, amellyel Joe az én kínos ügyemet oly símán mellőzte és az a csupa szeretettel gondoskodó ügyesség, amellyel Biddy - kinek női okossága az én helyzetemet oly gyorsan ismerte föl -, Joe-t minderre előkészítette volt, lelkem legmélyéig meghatott. Hogy azonban Joe tudja-e, mily szegény vagyok és nagy várnivalóim mint foszlottak semmivé, akárcsak láposunk köde a nap előtt, bizony még csak nem is sejthettem.

Másik sajátossága Joe-nak, amelyet eleinte, amikor jelentkezni kezdett, nem bírtam megérteni, amelynek értelme azonban csakhamar nagyon elszomorítón tárult elém, ez volt: mennél jobban megerősödtem és mennél egészségesebbnek éreztem magamat, Joe irántam való viselkedése annál inkább vesztett a meghittségéből. Gyöngeségem és ráutaltságom idején a jó fiú régi bizalmasságunk hangját és szokásait elevenítette föl és régi nevemen „vén Pip”-nek „kis öregem”-nek szólítgatott, ami az én fülembe, szivembe oly édes zenéül hangzott. És én is újra úgy viselkedtem iránta, mint valaha régen s boldog és hálás voltam, hogy megengedi. De bár én nagyon ragaszkodtam ehhez a meghittségünkhöz, Joe ragaszkodása hozzá, ha alig

észrevehetőn is, de gyöngülni kezdett és bár eleinte csodálkoztam ezen, nemsokára meg kellett értenem, hogy oka ennek a változásnak énbennem rejlik és hogy hibás az egészben egyedül én vagyok.

Ah! Nem szolgáltam-e rá nagyon is, hogy Joe kételkedjék állhatatosságomban s azt hihesse, mihelyt jobban leszek, el is hidegülök majd mindjárt őtőle és őt magamtól újra el fogom taszítani? Ártatlan jóságos szívének nem szolgáltattam-e okot ösztönösen megéreznie, hogy mennél inkább erősödik az én egészségem, annál inkább gyöngül az ő szeretetének az a hatalma, amellyel engem magához bírt vonzani és hogy jobb lesz, ha erről a hatalmáról idejekorán lemond és utamra enged, még mielőtt tőle megugranám?!

Talán harmadik vagy negyedik alkalommal sétálgattam volt a Temple kertjében Joe karjára támaszkodva, amikor viselkedésének ezt a megváltozását egészen határozottan észre kellett vennem. Már ott üldögéltünk a ragyogó meleg napsütésben és néztünk le a folyamra, én pedig, amint aztán fölkeltünk, véletlenül így szóltam:

- Nézd csak, Joe! Már egészen jól bírok lépkedni. Meglátod, most a magam erején megyek haza.

- Csak meg ne erőtesd ám magadat, Pip - mondta Joe -; de nagyon örvendek majd, ha látom, hogy bírja az úr.

Ez az utolsó szó a szivembe szúrt, de hát mit mondhattam volna rá?! Elballagtam a kert kapujáig, gyöngébbnek mutatkoztam, mint amilyen voltam és ily tettetőn kértem Joe-t, nyujtsa karját. Joe teljesítette kívánságomat, de elgondolkodott.

Én is elgondolkodtam, mert hogy mimódon állíthatnám meg ezt a Joe lelkében mindgyorsabban fejlődő változást, bizony nagy föladatul háramlott az én bűnbánó lelkemre. Hogy szégyellem tüzetesen megmondani neki, mily helyzetben vagyok és mennyire tönkrejutottam, tulajdonképen nem volt szándékom titkolni; de azt hiszem, az a vonakodás, hogy ily vallomástól irtóztam, mégsem volt méltatlan viselkedés. Tudtam, mindjárt segíteni akarna rajtam megtakarított pénzecskéivel s tudtam azt is, hogy nem volna helyes így segítségemre sietnie s hogy ezt egyáltalában nem szabad megengednem neki.

Nagyon elgondolkodtató esténk volt ez mindkettőnknek. De mielőtt ágyunkba tértünk, elhatároztam, hogy a következő napot, amely vasárnap volt, elszalasztom még, de aztán az új hét kezdetén megkezdem új viselkedésemet. Eltökéltem, hogy hétfőn reggel beszélni fogok Joe-val sorsom változásáról, félre akartam takarítani a titkolózásnak ezt az utolsó maradékát, meg akartam mondani neki, mit forgattam volt elmémben (azt a másik nagy vágyat, a most még el nem érhetőt), és miért nem határoztam el, hogy Herbert után megyek és reméltem, hogy ezt a sorsváltozást elintézzük örökre. S miközben így eszmélkedtem, Joe is eszmélkedett s úgy látszott, hogy gondolkodásában együttérző módon ő is bizonyos elhatározásra jutott.

Szép, csöndes napunk volt ez a vasárnap; kikocsikáztunk a környékre s aztán ott sétálgattunk a mezőkön.

- Valósággal hálát érzek azért, hogy beteg voltam, Joe - mondtam.

- Kedves vén Pip fickóm, kis öregem; mán majdnem egészen rendbe térült az úr.

- Emlékezetes napokat éltem én, Joe.

- De meg én is, higyje meg az úr - válaszolt Joe.

- Olyan időt éltünk át együtt, Joe, amelyet sohasem fogok elfelejteni. Voltak idők egykor, tudom, amelyeket közben elfelejtettem; de ezt sohasem fogom elfelejteni.

- Pip - mondta Joe s kissé kapkodónak és zavartnak látszott -, valamikor bizony sok jó tréfában vót részünk. De hát, kedves jó uram, akárhogy vót is, akármi jó dógunk is vót minekünk egymással, ami vót, az - vót!

Este, amint lefeküdtem, Joe bejött szobámba, ahogy már gyógyulásom idején minden nap megtette. És ezen az estén azt kérdezte tőlem, vajjon épp oly jól vagyok-e, mint voltam reggel; egészen határozottan érzem-e ezt?

- Határozottan, kedves Joe, egészen határozottan.

- És hogy mindig jobban és jobban erősödöl, öregem?

- Erősödöm, kedves Joe, mindjobban erősödöm.

Joe a nagy, jóságos kezével megveregette a takarómat a vállamon és így szólt, olyan hangon, amely nekem kissé rekedtnek rémlett:

- Jó éccakát!

Amikor reggel felkeltem, frissen és megint jóval erősebben, egész lelkemet eltöltötte az a bizonyos elhatározásom, hogy mindent elmondok Joe-nak, haladéktalanul. Még reggeli előtt akartam beszélni vele. Egy-kettőre felöltözöm, gondoltam, átmegyek szobájába s meglepem; ez volt ugyanis az első nap, hogy korán keltem. Benyitottam szobájába és Joe - nem volt ott. És nemcsak ő tünt el, hanem a podgyásza is.

Átsiettem a reggeli-asztalhoz s kis levelet találtam rajta. A levél tartalma ez volt:

> Mivelhogy nem akarok terhedre lenni elutaztam hiszen most mán jól vagy megin kedves Pip és jobban fogsz bódogulni, ha nincsen itt
>
> J o .
>
> U. i. Mindég jó barátok maradunk.

A levélnek melléklete is volt: hivatalos nyugta annak a tartozásomnak és perköltségeinek megfizetéséről, amely miatt letartóztattak. Eddig az a hiú sejtelem áltatott, hogy hitelezőm visszavonta az ellenem indított bírói eljárást, vagy legalább is szünetelteti felépülésemig. Álmodni sem mertem volna, hogy Joe megfizette a követelést; de Joe megfizette és a nyugta az ő nevére szólt.

Most már nem tehettem egyebet, elhatároztam, hogy utána megyek a kedves régi kovácsműhelybe, ott mondom el majd neki minden mondanivalómat, ott tárom eléje bűnbánatos töprengéseimet s ott szabadítom fel lelkemet, szivemet annak a szintén beh régóta rejtőzködő másik vágynak követelődzése alól is, amely eleinte oly határozatlan valamiül lappangott gondolataim között és íme végül hatalmas főszándékká alakulva jelentkezik.

Ez a szándékom pedig az volt, hogy elmegyek Biddy-hez, hogy megmutatom neki, mily megalázottan és bűnbánóan tértem vissza; hogy elmondom majd neki, mint vesztettem el mindent, amit reméltem egykor; hogy emlékezetébe idézem hajdani meghittségünket, amely első boldogtalanságom idején egymáshoz fűzött bennünket. Aztán, terveztem, így szólok majd hozzá: Biddy, azt hiszem, egykor te bizony kedveltél engem és az én tévelygő szivem, bár elvetődött igen hamar tőled, nyugodtabban és jobban volt közeledben, mint máshol akárhol. Ha most csak félannyira tudnál is kedvelni, ha vissza tudnál fogadni minden hibámmal, bolond fejem minden csalódásával együtt; ha úgy engednél magadhoz, mint megbocsátásba fölkarolt gyermeket (hisz valóban épp oly szánalomraméltó vagyok, Biddy, és megnyugtató szóra, simogató kézre épp úgy rászorulok, akárcsak ily gyermek), remélem, most már valamivel méltóbb volnék hozzád, mint voltam - nem sokkal, csak valamivel. És, Biddy, te döntsed majd el, hogy Joe-nál, a kovácsműhelyben dolgozzam-e, vagy itt a környéken valami más

foglalkozást keressek, vagy elmenjünk-e abba a távoli országba, ahol máris vár alkalmazás, amelyet mindjárt fölajánlásakor foglalhattam volna el, de előbb tudni akartam a te válaszodat. Most hát, kedves Biddy, ha azt mondhatod nekem, hogy eljössz velem végig ezen a világon, bizonyos, hogy jobbá bűvölöd ezt a világot nekem és jobbá bűvölsz engem ennek a világnak, én pedig megkísérlem, hogy ezt a világot jobbá bűvöljem neked...

Ilyen volt szándékom. Még három napot áldozván erősödésemnek, elutaztam aztán a régi kis helységbe, hogy megvalósíthassam szándékomat; és hogy miképen jártam ez alkalommal, ennyi az egész, amit még el kell mondanom.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET.

Annak a súlyos csapásnak, amely az én nagy szerencsémet megsemmisítette, híre szülőhelyemre és környezetére már jóval az én odaérkezésem előtt eljutott. Mindjárt észrevettem, hogy a Kék Vadkan már tud róla és azt is észrevettem, hogy ez a körülmény a Vadkan viselkedésében nagy változást idézett elő. Amennyire lázas buzgósággal igyekezett jó véleményemet kivívni hajdan, amikor vagyonba cseppentem volt bele, épp annyira hidegen viselkedett a Vadkan ebben a tekintetben most, amikor kicseppentem a vagyonból.

Este volt, midőn megérkeztem s bizony nagyon elfárasztott az út, amelyet valaha oly sokszor és oly könnyedén bírtam el. A Vadkan persze nem vezethetett a megszokott hálószobámba, mert azt már másvalaki foglalta el (bizonyára olyasvalaki, akinek még voltak várnivalói); ellenben ahelyett fölöttébb közepes udvari szobát nyittatott, a galambdúcok és a postakocsik közelében. De azért ebben a kamrácskában is épp oly pompásan aludtam, mintha a legpazarabbul berendezett hálószoba lett volna, amit a Vadkan csak adhat valakinek és álmaim minősége is körülbelül ugyanaz volt ott, mint a legremekebb helyiségben lehetett volna.

Másnap korán reggel, még reggelizés előtt elsétáltam az Elegendőség Háza felé. Ott nagy nyomtatott hirdetések függtek most, egyrészt a kapun, másrészt kis szőnyegdarabokon, amelyek az ablakokból lógtak, jelentve, hogy a ház berendezése és mindenféle háztartási tárgy árverésre kerül a jövő héten itt. A ház maga, mint lebontásra szánt épület, ócska építőanyagul szerepelt a hirdetésben. Az egyes épületrészeket fehérrel rájok mázolt ölnyi számozás jelezte: I. TÉTEL a sörgyár épülete volt; II. TÉTEL a főépületnek az a része, amely évek hosszú során oly elzártan állt. Más tételszámok az épület más részeit jelölték és hogy a hirdetések elférjenek, lekerült a falakról a futóborostyán, leszaggatottan ott hevert nagy része a porban és már zörgővé is száradt. Amint a tárva-nyitva hagyott kapun pillanatra betértem s afféle idegen módjára, akinek semmi dolga ott, fanyalgón körülnéztem, az árverés intézőjének valami embere sétált éppen végig a hordók tetején s számlálta meg a különféle hordókat és kiáltotta az eredményt a leltárkészítőnek, aki tollát forgatva ült a közelben, íróasztalává avatván azt a tolószéket, amelyet én oly sokszor tologattam valamikor s daloltam gördüléséhez a „Vén Kelemen”-t.

Amikor visszaérkeztem s reggelizni betértem a Vadkan kávéházi helyiségébe, Pumblechook urat találtam ott, a gazdával beszélgetett. Pumblechook úr (akinek külsejét az éjjeli kaland, amelyet nemrégiben kellett elszenvednie, egyáltalában nem nemesítette meg) énrám várakozott és engem következő igékkel köszöntött:

- Fiatalember, sajnálom, hogy ily tönkrementnek kell viszontlátnom. De hát mi mást várhatott volna az ember! Mi mást várhatott volna!

Mivel nagylelkűen megbocsátó pillantás kíséretében felém tartotta kezét, én, betegségemben szelidebblelkűvé válván és kötekedésre csepp kedvet sem érezvén, elfogadtam ezt a kezet.

- William - szólt oda Pumblechook úr a pincérnek -, tegyen teásterítéket az asztalra. Hát ilyen sorsra kellett jutnia! Ilyen sorsra kellett jutnia!

Ráncolt homlokkal ültem reggelimhez. Pumblechook úr egészen közelembe állt s csészémbe ő öntötte a teát - mielőtt én hozzányúlhattam volna a kannához - és cselekedte ezt oly tántoríthatatlan jótevőnek arckifejezésével, akinek eltökélt szándéka, hogy pártfogoltját a végsőig híven fogja gyámolítani.

- William - mondta Pumblechook úr fájdalmas gond hangján -, tegyen sót az asztalra. Boldogabb időkben - mondta felém fordulva -, azt hiszem, cukrot is szokott volt rendelni. És tejet is, nemde? Persze. Cukrot és tejet. William, hozzon egy kis zsázsát.

- Köszönöm - mondtam kurtán -, zsázsát nem szoktam enni.

- Nem szokott zsázsát enni?! - mondta Pumblechook úr és sóhajtott és többizben olyformán bólintott, mintha azt jelezné, hogy persze, hiszen ki is várhatott volna mást éntőlem és mintha nagyon természetes tartozéka lenne züllöttségemnek, hogy a zsázsát élvezni nem tudom. - Persze. Ily egyszerű gyümölcsét a földnek. Nem. Zsázsát ne hozzon, William.

Én reggeliztem, miközben Pumblechook úr csak állt-állt mellettem és halszemeit rámmeresztgette és szuszogva lélekzett, mint rendesen.

- Csont meg bőr, alig egyéb! - mondta Pumblechook úr eltünődve, de jó hangosan. - Pedig hát, amikor innen elment (s mondhatom, áldásomat adtam rá), miután elébe tálaltam mindent, amit úgy gyüjtögettem, akár a méhecske, olyan gömbölyű volt ám, mint a barack.

Ez a hasonlat azt a csodálatos különbséget juttatta eszembe, mily csúszómászó alázatossággal is nyujtotta elém kezét akkor, az én ujdonsült szerencsém idején, szinte esdőn kérdezve: „szabad?" most pedig mily tüntető kegyességgel tartotta ide ugyanezt az öt ujját nekem.

- Hah! - folytatta a vajaszsömlém szeletkéit kezembe adogatva -, és most Joseph-hez megy majd?

- Az Ég szerelmére - mondtam akaratlanul és fölfortyanva -, mi köze magának ahhoz, hogy én hová megyek? Hagyja békén azt a teáskannát!

Nem választhattam volna ennél rosszabb módszert; Pumblechooknak épp azt az alkalmat adtam meg így, amelyet keresett.

- Igaza van, fiatalember - mondta visszakapván kezét a szóbanforgó tárgy fogójáról s néhány lépésnyire eltávolodott asztalomtól és az ajtó közelében álló gazda meg a pincér felé fordulva így folytatta -: P e r s z e hogy békén hagyom azt a teáskannát. Igaza van, fiatalember. Ez egyszer nagyon igaza van. Igaza van, fiatalember. Ez egyszer nagyon igaza van. Hogyan is merészelhetek én a maga reggelijébe beleszólni, oly ostoba jóakarat módján, hogy ezt a maga testi mivoltát, amely bizonyára a túlságosan finom és dús táplálkozástól csappant meg ennyire, apái és dédapái oly egészséges táplálékával igyekezzem kissé gyarapodásra buzdítani. Lássák, kérem - mondta Pumblechook újra a gazdához és a pincérhez fordulva és kinyujtott karral rám mutatva -, ez íme az a derék férfiú, akit én a kisfiú kora boldog idején annyit dédelgettem! Ne mondják, hogy ez lehetetlen; én mondom maguknak, hogy ez az!

Halk mormolással feleltek neki valamit. Különösen a pincér látszott nagyon megilletődöttnek.

- Ez az - mondta Pumblechook -, akit csézámon annyiszor megkocsikáztattam. Ez az, akit jó emberek csak úgy kézről neveltek föl. Ez az, akinek testvérnénje úgy ment férjhez, hogy hugomasszonyom lett, Georgiana M'ria, aminthogy mindkettőjük anyjának is ez volt a neve; kérdezzék meg tőle, meri-e letagadni!

A pincér, úgy látszott, teljes meggyőződéssel tudja, hogy nem merem ezt letagadni és hogy ez a körülmény az egész esetet fölöttébb sötét színbe keveri.

- Fiatalember - mondta Pumblechook, miközben régi szokása szerint olyformán konyította felém fejét, mintha belém akarná fúrni -, maga Joseph-hez megy. Maga azt kérdezi tőlem, mi közöm nekem ahhoz, hogy hova megy? Hát én csak azt mondom magának, uram, maga Joseph-hez megy.

A pincér köhécselt, mintha szép szerényen arra szólítana föl, hogy cáfoljam meg ezt az állítást.

- Most hát - mondta Pumblechook és pedig mindezt oly kérlelhetetlen kimértség módján mondta, mintha csak arra kívánna szorítkozni, ami a tisztesség érdekében kétségtelenül meggyőző és döntő erejű -, most megmondom magának, mit mondjon majd maga Joseph-nek. Íme, jelen van itt a Vadkan ura, ismert és tiszteletben álló polgára e községnek és itt van William, akinek apja, ha emlékezetem nem csal, Potkins polgártársunk volt.

- Az volt, uram, az - mondta William.

- Ezeknek jelenlétében - folytatta Pumblechook - íme megmondom magának, fiatalember, mit mondjon majd Joseph-nek. Mondja meg neki: Joseph, én ma viszontláttam legelső jótevőmet és szerencsém megalapozóját. Nevén nem akarom nevezni őt, Joseph, hiszen, hogy ki az én első jótevőm és szerencsém megalapozója, azt egész községünk tudja, nos, ezt az embert láttam én ma viszont.

- Esküszöm, hogy ezt az embert én nem látom itt - mondtam.

- Hasonlóképen mondja meg néki ezt is - felelt Pumblechook. - Csak mondja meg néki, hogy mit mondott itt, nos és akkor még Joseph is elcsodálkozik majd.

- Akkor hát maga nagyon félreismeri Josephet - mondtam -, én jobban ismerem!

- Mondja meg neki - kezdte rá Pumblechook újra -, viszontláttam azt az embert és az az ember nem haragszik magára és nem haragszik rám sem. Ismeri jellemedet, Joseph és jól tudja, mily nyakasztermészetű vagy és mily tudatlan; és ismeri az én jellememet is, Joseph és tudja, mily hálátlan teremtés vagyok. Bizony, Joseph, mondja majd neki - és Pumblechook most fejét is, kezét is rázta már felém -, az nagyon jól tudja, hogy énbennem az emberi hálá-datosságnak még csak szikrája sincs. Az tudja, Joseph, s e n k i más emberfia nem tudja annyira. Te, Joseph, nem tudod, mert teneked nincs is okod tudni, de annak az embernek bizony van oka.

Bármennyire oktondinak ismertem ezt a felfuvalkodott Pumblechook-ot, mégis elámultam, hogy így mer beszélni velem.

- Mondja majd: Joseph, az az ember kis üzenetet bízott rám, amit most íme hadd adok át neked. Ő ebben az én tönkrejutásomban az örök Igazság ujját látja. Ráismert erre az ujjra, Joseph, mindjárt, amint ezt a változást látta és nagyon világosan érthetőnek látta ezt a vál-tozást. Ez az ujj ezt az intelmet írta, Joseph: E z j u t a l m a a n n a k , a k i h á l á t l a n a z e l s ő j ó t e v ő j e é s s z e r e n c s é j é n e k m e g a l a p o z ó j a i r á n t . De az az ember azt is mondta, hogy nem bánta meg, ami jót cselekedett azzal a hálátlannal, Joseph. Legkevésbé sem bánta meg. Mert helyes dolog volt megtennie, nemes dolog volt megtennie, jóakarat dolga volt megtennie és ha úgy kerülne sora, megtenné megint.

- Valóban kár - mondtam gúnyosan, miközben megzavart reggelizésemet befejeztem -, hogy az az ember meg nem mondta, mit is tett meg tulajdonképen és mit tenne meg megint!

- Nos, gazd'ura a Vadkannak - szólt most Pumblechook a vendégfogadóshoz -, és maga is, William! Semmi kifogásom, ha akár a felvégen, akár az alvégen, ahol csak tetszik, elmondják, hogy bizony helyes dolog volt azt megtenni, bizony nemes dolog volt azt megtenni, bizony nagy jóakarat volt azt megtenni és hogy bizony én, ha úgy kerülne sora, megtenném ugyanazt megint.

Ezt mondván az imposztor, mind a két csodálójával kezet szorított és odahagyta a házat és otthagyott engem, akit annak a „megtenném ugyanazt" kifejezésnek határozatlansága inkább ámulatra, semmint elismerésre ösztökélt. De aztán csakhamar én is elmentem és amint

végighaladtam a főúton, láttam, mint áll Pumblechook a boltja ajtajában és mily lelkesen mond beszédet (kétségtelenül ugyanoly célzatút, amilyet imént nekem mondott) kis csoport válogatott hallgatóságnak, amely engem bizony nagyon kedvezőtlen pillantásokkal tisztelt meg, midőn az út másik szélén arra haladtam el.

Ámde most annál kellemesebb volt Biddyhez és Joe-hoz sietnem, akiknek nagy, türelmes szeretete most e csalónak hetvenkedése mellett még tündöklőbben sugárzott, mint eddig, ha ugyan egyáltalában lehetséges volt még tündöklőbben sugároznia. Lassan ballagtam hajlékuk felé, mert tagjaim még meglehetősen gyöngék voltak, de járásom mégis egyre könnyebbé erősödött, mennél közelebb jutottam hozzájuk és egyre boldogabban éreztem, hogy minden nagyralátóság és hűtlenség mögöttem mindmesszebbre és messzebbre mint maradozik el.

Gyönyörű júniusi idő volt. Az égbolt csodakék, a pacsirták magasan daloltak a zöld vetés fölött és az egész vidéket sokkal szebbnek láttam, mint valaha bármikor is. Képzeletem szebbnél-szebb képeket festett elém arról az életről, amelyet itt élhetek majd és arról a változásról, amely egész jellememet átalakítja majd, mihelyt vezetőmül szegődik az a jóságos lélek, akinek egyszerű igaz hitét és tiszta kis otthonával beérő bölcseségét végre mindennél értékesebbnek ismertem föl és mindezek a képek oly röviddé varázsolták utamat. Gyöngéd izgalommal töltötték el lelkemet, hiszen szívem ezen a hazatérő úton úgy ellágyult s egész valómat annyira megrázta ez a változás, hogy olyformán éreztem magamat, mintha olyas-valaki volnék, aki nagy-nagy utakról mezítláb érkezik haza és akinek ez a vándorlása sok-sok esztendőbe telt.

Az iskola épületét, ahol Biddy tanított, még sohasem láttam; de íme az a kis mellékút, amelyre azért tértem, hogy nyugodtabban érhessek a falucskába, épp az iskola mellett vezetett el. Csalódást éreztem, amint eszembe jutott, hogy ma ünnep van; az iskolában nem voltak gyermekek és Biddy lakása is csukottnak, elhagyottnak látszott. Bizonyos remény gyúlt volt lelkemben, hogy megpillanthatom őt itt, napi teendőinek körében, mielőtt buzgó foglalatoskodása közepett észrevehetne engem, és íme, ennek a reményemnek azonnal el is kellett húnynia.

De a kovácsműhely innen már nem volt messze és én mindvágyakozóbban siettem feléje az édesen illatozó hársak zöldje alatt és úgy szerettem volna Joe kalapácsának hangját hallani. De még sokkal utóbb is, mintsem ez a hang megcsendülhetett volna és sokkal utóbb még azután is, hogy elképzeltem, mint cseng-zeng fülembe, sőt miután már erre a csalódásomra is ráeszméltem, csöndes volt minden ott. A hársak még ott voltak, és a galagonya is ott volt és a gesztenyefák is ott voltak és leveleik édes zenét zsongtak fülembe, ha megálltam hallgatózni; de Joe kalapácsának csengése a nyári szélben nem volt benne most.

Szinte féltem, azt sem tudva miért, attól a pillanattól, amelyben meglátom majd a kovácsműhelyt, végre aztán megláttam és láttam, hogy csukottan áll. Sem tűz pattogása, sem szikrák csillogó játéka, sem a fújtató dohogása, semmi sem várt itt; csupa csukottság, csupa csend.

De a lakóház nem volt elhagyott s úgy látszott, éppen a díszszobában van ma élet, ablakainak fehér csipkefüggönyét meg-meglebbentette a szellő, mert az ablakok nyitva voltak és mindegyikben virágok pompáztak. Csöndesen odaálltam az egyikhez, hogy bepillantsak virágai mögé, midőn egyszerre csak ott állt előttem Joe meg Biddy, kart karba öltötten.

Az első pillanatban Biddy sikoltva hökkent meg, azt gondolta, valami szellemjelenés vagyok, de a következő pillanatban már karomba röppent. Mindketten könnyeztünk, én azon, hogy őt láthatom, ő azon, hogy engem láthat; én azon örülve, hogy őt oly üdének, oly szépségesnek láthatom; ő bizonyára azon szomorodva el, hogy én oly beteges színű, oly sápadt vagyok.

- De kedves Biddy, mily ünneplődíszbe öltöztél ma!

- Bizony, kedves Pip.

- És Joe, mily ünneplődíszben vagy te is!

- Bizony, kedves Pip, kis öregem.

Csak néztem, néztem mindkettőjüket, az egyikről a másikra néztem és -

- Hiszen esküvőm napja van ma - kiáltott Biddy ujjongó boldogan -, és Joe felesége vagyok!

*

Közrefogtak, bevezettek a régi konyhába és én fejemet lehajtottam a régi tölgyfaasztalra. Biddy az egyik kezemet ajkához szorította, Joe keze pedig vállamra símult és érintése szinte új erőt árasztott belém.

- Nem vót még ölég az ereje, látod, édes Biddy-m, ekkora meglepetésre - mondta Joe.

Biddy pedig így szólt:

- Gondolnom kellett volna arra, kedves Joe-m, de hát szívemen úgy megáradt a boldogság.

Mindketten csupa öröm voltak, hogy láthatnak, csupa büszkeség voltak, hogy láthatnak, csupa meghatottság, hogy íme eljöttem hozzájok s csupa gyönyör, hogy véletlenül éppen az ő nagy napjuk megteljesítésére jöttem el.

Az én legelső gondolatom az a hálaadó gondolat volt, mily szerencse is, hogy soha még csak lélekzetnyire sem árultam el ezt az utolsóul megsemmisült reményemet Joe-nak. Hányszor lebegett már-már a nyelvemen, amikor ő betegségem idején nálam volt. Mily jóvátehetetlenül jutott volna tudomására, ha csak egyetlen órával marad is tovább hajlékomban.

- Kedves Biddy - mondtam -, neked van a legjobb férjed ezen az egész világon és ha láthattad volna az én ápolómul, bizony még jobban... de nem... jobban semmi réven sem szerethetnéd, mint ahogy szereted.

- Nem, az csakugyan lehetetlen - mondta Biddy.

- És, kedves Joe, teneked van a legjobb feleséged ezen az egész világon és ez a te feleséged oly nagyon-nagyon boldoggá fog tenni téged, amily nagyon-nagyon meg is érdemled, te kedves, jóságos, nemesszívű Joe!

Joe rámnézett, miközben ajka megremegett és karja kénytelen volt illendőségtudón a szeme elé emelődni.

- Most hát, Joe és Biddy, mind a ketten, akik ma a templomban voltatok és akik csak jóságot és szeretetet éreztek minden ember iránt, fogadjátok alázatos köszönetemet mindenért, amit érettem tettetek és amit én oly rosszul viszonoztam! És ha azt mondom, hogy még ebben az órában útra kelek, mert mennél előbb el szeretném foglalni azt az állásomat, amelyet külföldön kaptam és hogy nem nyugszom addig, míg azt a pénzt, amellyel te, kedves, jóságos Joe-m, az adósok börtönétől szabadítottál meg engem, meg nem takarítom és meg nem küldöm neked, ne gondoljátok, kedveseim, se te, Joe, se te, Biddy, hogy még ha ezerszeresen tudnám is megtéríteni, amit adtatok, csak pillanatig is olyasmit hinnék, mintha irányotokban való tartozásomat azzal egyetlen fillér erejéig is törleszthettem volna, vagy mintha törlesztettnek akarnám érezni, ha tudnám.

Mindketten megilletődtek e szavaimon s mindketten arra kértek, ne mondjak már ilyesmit többet.

- De kell, még többet kell mondanom. Remélem, kedves Joe, hogy lesznek, szívetek szeretetének örömére, gyermekeitek és hogy téli estéken itt a kályha mellett a sarokban olyan kis

legényke ül majd, aki benneteket egy másik kis legénykére fog emlékeztetni talán, arra, aki innen most örökre elmegy. Ne mondjad majd neki, Joe, hogy én hálátlan voltam, ne mondjad majd neki, Biddy, hogy én lelketlen és igazságtalan voltam; csak azt mondjátok neki, hogy áldva áldottalak mindkettőtöket, mivelhogy mindketten oly jóságosak, oly hű igazszívűek voltatok és hogy azt mondtam, hogy ő, aki a ti édesgyermeketek, természetesen sokkal jobb emberré fog növekedni, mint amilyen én vagyok.

- Én bizony - mondta Joe a kabátja ujja mögül -, semmi effélét nem fogok mondani nekie, Pip. És Biddy nemkülönben. Egyikünk sem!

- Most pedig, bár tudom, hogy, amire kérni akarlak, jóságos szivetekben már meg is tettétek, mégis arra kérlek mindkettőtöket, bocsássatok meg nekem. Kérlek, hadd hallhassam ajkatokról megbocsátástok szavait, hogy csengésüket magammal vihessem, akkor aztán lehetséges lesz hinnem, hogy bízni tudtok még bennem és tudtok majd jobb véleményt is formálni rólam valamikor, eljövendő időkben.

- Ó, Pip bajtárs, kis öregem - mondta Joe -, Isten a tanum, ő tuggya, hogy megbocsájtok én neked, ha ugyan van mit megbocsájtanom!

- Ámen! És Isten azt is tudja, hogy én ugyanígy teszek - mondta Biddy, mint a visszhang.

- És most engedjétek meg, hogy fölmenjek és körülnézzek az én régi kis szobámban és ott néhány pillanatig magamra maradhassak és azután, ha majd veletek ettem és ittam, jertek velem az útmutató fáig, kedves Joe és Biddy, mielőtt egymásnak istenhozzádot mondanánk.

*

Mindenemet, amim csak volt, eladtam és bevételemből félretettem, amennyit csak tehettem arra a célra, hogy hitelezőimmel - akik megfelelő haladékot adtak adósságom teljes megfizetésére - kiegyezkedjem, aztán pedig elutaztam Herbert-hez. Még egy hónap sem telt el, amikor elhagytam Angliát, kettő sem, amikor már ott forgattam a pennát Clarriker és társa irodájában és négy hónap sem, amikor a fiók vezetését osztatlan felelősséggel először vettem át. A mill-pond-bank-i szoba fölött ugyanis megszünt a dörömbölés, amellyel az öreg Bill Barley a mennyezet gerendáját remegtette, békesség volt már ott és Herbert hazautazott, hogy Clará-val egybekeljen, én pedig egyedül maradtam ott a napkeleti üzletben, képviselőjéül, amíg hitvesét hozva, vissza nem érkezik.

Jó néhány év mult el, mire társul léphettem be a cégbe; de boldogan éldegéltem Herbert és felesége oltalmában és szerényen éltem és megfizettem adósságaimat és hűségesen leveleztem Biddy-vel és Joe-val. És nem előbb, csak amikor már harmadik társ voltam a cég kötelékében, árult el Clarriker Herbert-nek; ekkor azonban kijelentette, hogy lelkiismeretét Herbert cégtársi viszonyának titkával terhelnie már éppen elég volt s ezt a titkot végre szellőztetnie kell. És mindent elmondott Herbertnek és Herbert nagyot ámult, de ámulatánál is nagyobb volt a meghatottsága és a jó fiú meg én dehogy is éreztünk csorbát jóbarátságunkon a hosszas titkolódzás miatt. Nem szabad elmulasztanom a figyelmeztetést: senki se higyje, hogy valaha is nagy céggé fejlődtünk vagy óriási gazdagságra tettünk szert. Mi nem jártuk az üzleti élet nagy útjait, de a hírnevünk jó volt és haszonnal dolgoztunk, jó üzleteket kötöttünk. Herbert mindig derűs szorgalmának és tettrekészségének annyi mindent köszönhettünk, hogy bizony gyakran kellett csodálkozva kérdeznem magamtól, ugyan mint is tudtam őt érvényesülésre alkalmatlannak gondolni valamikor; végre aztán egy napon ráeszméltem, hogy nem annyira Herbert-ben, hanem inkább bennem rejlett a hiba.

HARMINCADIK FEJEZET.

Már tizenegy éve nem láttam volt testi szememmel sem Joe-t sem Biddy-t - bár mindketten igen gyakran tűntek elém képzeletemben ott távol Napkeleten is -, midőn egy decemberi estén, besötétedés után egy vagy két órával kezemet lassan-halkan rátettem régi konyhánk ajtójának kilincsére. Oly lassan-halkan nyitottam az ajtót, hogy nem hallották meg és én benézhettem látatlanul. Pipáját szopogatva, régi helyén, a konyha tüzének fényében, ugyanoly egészségesen és erősen, amilyen valaha volt, csak kissé megőszülten, ott ült Joe. S bekerítetten Joe lábának hajlásában, az én régi kis zsámolyomon, a tűzbe nézegetve, ott ült - ott ültem én - a hajdani kisfiú megint.

- A Pip nevet adtuk neki, a te nevedet, kedves kis öregem - mondta Joe és csupa öröm volt egész valója, amint egy másik zsámolyra a fiucska mellé ültem (akinek azonban nem borzolgattam a haját) - és reméltük, hogy fiacskánk, ahogy nől majd, hozzád fog, ha csak kicsit is, hasonlítani és azt hisszük, hasonlít is.

Magamnak is úgy tetszett és másnap reggel a kisfiút magammal vittem sétálni és mérhetetlenül sokat csevegtünk és megértettük egymást tökéletesen. És elsétáltam a kisfiúval a temetőbe és ott ráültettem őt egy bizonyos sírkőre és ő erről a magaslatról megmutatta nekem, melyik az a kő, amelyet Philip Pirrip, ezen Egyházközség néhai tagja, Valamint Georgiána, Föntinek Hitvestársa emlékéül állítottak volt ide.

- Biddy - mondtam, midőn ebéd után elbeszélgettünk, miközben kisleánya az ölében szundított -, a kis Pip-et nekem kell adnod egyszer, vagy legalább idekölcsönöznöd nekem.

- Nem, nem - mondta Biddy szeliden -, neked meg kell házasodnod.

- Herbert is, Clara is ugyanezt mondják, de én kötve hiszem, Biddy, hogy ráadnám fejemet. Az ő otthonukban én annyira megfészkeltem már magamat, hogy olyasmi egyáltalában nem valószínű. En már valóban csak afféle vén agglegény vagyok.

Biddy lepillantott gyermekére és annak kis kezét ajkához emelte és aztán a maga jóságos anyai kezét, amellyel a gyermekéét érintette volt, az enyémbe tette. Ebben a cselekedetében és abban a szelid szorításban, amellyel Biddy jegygyűrűje kezemre nyomódott, mindenesetre volt valami, amit igen kedves beszédességűnek kellett éreznem.

- Kedves Pip - mondta Biddy -, egészen bizonyosan tudod-e, hogy nem amiatt a leány miatt gyötrődöl?

- Ó, nem gyötrődöm miatta, Biddy... Nem hiszem.

- Mondd meg nekem, mint valami régi, régi jóbarátodnak. Egészen elfelejtetted őt?

- Kedves Biddy-m, én abból, aminek életemben bármi nevezetes szerepe volt, semmit sem felejtettem el és nagyon keveset felejtettem el olyat is, ami éppen csak előfordult benne. De az a szegény, szerencsétlen álom, aminek szerelmemet elneveztem egykor, Biddy, most már egészen tovatünt.

Mindamellett tudtam, miközben ezeket a szavakat mondtam, az a tervem is, hogy a puszta régi házat este titokban meg fogom látogatni, semmi egyéb, csak ővele foglalkozó emlékezés. Csakis az. Estella igézete.

Hallottam volt róla már régebben, hogy élete nagyon boldogtalan, hogy elvált urától, aki nagyon kegyetlenül bánt volt vele és aki valósággal hirhedtté lett a gőgje, zsugorisága és ocsmánykodása révén. Aztán hallottam, hogy meghalt az ura, annak a balesetnek a következtében, hogy lova, amelyet dühödten bántalmazott, megrúgta. Ez az eset Estellá-t körülbelül

két évvel ezelőtt szabadította föl. Amily keveset tudtam róla, megeshetett, hogy már férjhez is ment megint.

Mivel Joeék korán szoktak volt ebédelni, bőségesen maradt időm, hogy Biddy-vel folytatott beszélgetésem minden gyorsítása nélkül is még sötétedés előtt eljussak a puszta régi házhoz. De útközben itt-ott meg-megállván, hogy régi ismerős helyeket, tárgyakat megnézegessek és elgondolkodjam régi, szép napokról, rámesteledett, mire odaértem.

Ház ott most már nem állt, a sörgyárnak nyoma sem volt, egyáltalában nem volt ott semmiféle épület már, csak a régi kert kőfala állt még. A lebontott épületek helyének területét gyalulatlan deszkából készült kerítés övezte s ezen a térségen végigpillantván, láttam, hogy a régi futóborostyán maradéka itt-ott újra gyökeret vert és zöldelve növekszik az alacsony békességes romhalmokon. A palánkon kis ajtó réslett, kitártam s bementem a telekre.

Hideg, ezüstös köd öntötte el az estét és a hold, amely eloszlatta volna, még nem kelt föl. De a csillagok már keresztülcsillantak a ködön és jött már a hold és az este nem maradt sötét. Megláthattam még nyomról-nyomra, hogy a térség melyik helyén a régi ház melyik része állt valamikor és hol volt a sörgyár, hol voltak a kapuk és hol álltak a hordók. Csak néztem, néztem mindent s íme, midőn a puszta kerti útra tévedt tekintetem, észrevettem, hogy valami magányos alak közeledik ott felém.

Ez az alak, amint közelebb jutott hozzám, elárulta magatartásán, hogy észrevett engem. Eleinte felém jött, de csakhamar megállt. Feléje indultam s amint közelebb értem hozzá, láttam, hogy nő-alak. Amint még közelebb siettem, félrefordult s már-már úgy látszott, tovaindul előlem, de mégis megállt és bevárt. Ekkor aztán szinte megingott, mint akit óriási meglepetés ér, nevemet mondta, én pedig fölkiáltottam:

- Estella!

- Én nagyon megváltoztam. Csodálom, hogy rámismert.

Szépségének üdesége már valóban odavolt, leírhatatlanul bűbájos varázsa megmaradt. Ami e szépségben vonzó, megbabonázó volt, azt már régente is jól ismertem, de amit régente sohasem láttam benne, az ennek az egykor oly büszke szempárnak bánatossá és szeliddé nemesült fénye volt és amit régente sohasem éreztem, egykor oly érzéstelen keze most barátságosan szorította meg kezemet.

Leültünk egy padra, amely ott volt közelünkben s én így szóltam:

- Annyi esztendő után, valóban csodálatos, hogy nekünk, Estella, így kellett íme találkoznunk újra és ezen a helyen, ahol egymást először láttuk valamikor! Gyakran tér meg ide?

- Azóta sohasem voltam itt.

- Én sem.

A hold fölkelt és egyre följebb szállt és én arra a fényes tekintetre gondoltam, amely egykor szobám fehér mennyezete felé tünt tova. A hold fölkelt és egyre följebb szállt és én arra a kézszorításra gondoltam, amely akkor érte kezemet, amikor az a haldokló ember utolsó hozzáintézett szavaimat hallotta itt e földön.

Estella törte meg a csöndet, amely közénk merevedett.

- Sokszor reméltem és terveztem, hogy eljövök ide, ámde sok mindenféle körülmény mindig meggátolt ebben. Szegény, szegény régi hely!

Az ezüstös ködöt a hold fényének első sugarai érték és ugyanezek a sugarak érték azokat a könnyeket is, amelyek Estella szeméből perrentek alá. Nem tudta, hogy megláttam könnyeit és ráeszmélve, hogy jobban kell uralkodnia magán, így szólt nagynyugodtan:

- Csodálkozott, nemde, amint erre sétált, hogy ez a hely ilyen állapotban maradhatott.

- Csakugyan, Estella.

- A telek az enyém. Ez az egyetlen birtok, amit elsikkadni nem engedtem. Minden egyebemtől lassankint megfosztott a sors, ezt megtartottam. Ez volt annak az egyetlen elszánt ellentállásomnak a tárgya, amelyet végig bírtam harcolni mindezeknek a kárhozatos éveknek során.

- Építtetni fog rá?

- Most végre. Épp azért jöttem ide, hogy elbúcsúzzam tőle a változás előtt. És maga? - kérdezte olyanfajta megilletődés hangján, amilyennel nagy utak vándorának sorsa iránt szokás érdeklődni -, maga még mindig külföldön él?

- Még mindig.

- És jó dolga van, bizonyára?

- Dolgozom, erősen dolgozom, hogy kielégítő életmódot biztosíthassak magamnak és így - nos igen, ilyformán jó dolgom van.

- Sokszor gondoltam magára - mondta Estella.

- Gondolt rám?

- Újabban, bizony gyakran. Volt egy időszak, hosszú, keserves évek voltak azok, amikor megtiltottam magamnak, hogy emlékezzem arra, amit eldobtam volt magamtól, mert nem ismertem az értékét. De amióta kötelességeimmel nem összeférhetetlen már, hogy magamhoz engedjem az ilyen emlékezést, megnyitottam neki szívemet.

- Maga, Estella, az én szívemben mindig a helyén maradt - válaszoltam. És megint hallgattunk, amíg csak ő meg nem szólalt.

- Legkevésbé sem gondoltam - mondta Estella -, hogy magától is elbúcsúzhatom, amikor ettől a helytől fogok búcsúzni. Nagyon örülök, hogy megtehetem.

- Örül, hogy megint csak elválunk, Estella? Nekem a válás bizony nagyon fájdalmas valami. Nekem a mi akkori válásunk emléke is mindig gyászos és fájdalmas emlékem volt.

- De maga így szólt akkor hozzám - válaszolt Estella nagyon komolyan -: „Isten áldása kísérje, Isten bocsásson meg magának!” És ha akkor így bírt szólni hozzám, nem fogja megtagadni talán, hogy így szóljon hozzám most is, - most, amikor a szenvedések megtanítottak már engem az igazlátásra, szigorúbban, mint akármi más tanítómester és megtanítottak megértenem, mi is lehetett akkor a maga szíve. Az én lelkemet megalázta, megtörte a sors, de - remélem - jobbá is változtatta. Legyen hát maga most is oly méltányos és jóságos irántam, amilyen akkor volt és mondja nekem, hogy jóbarátok vagyunk.

- Jóbarátok vagyunk - mondtam fölkelve és feléje hajolva, amint fölkelt a padról.

- És egymástól távol is jóbarátok maradunk - mondta Estella.

Kezét kezemben tartottam, úgy mentünk el a pusztulás helyéről; és ahogyan valaha régen fölszállt a reggeli köd, midőn először hagytam volt el a kovácsműhelyt, úgy szállt föl most az est köde - és a kristálytiszta, nyugodt fénynek abban a nagy-messze szétterjedésében, amely szemem elé tárult, láttam, mint vetődik bele az a nagy árnyék, hogy Estellá-tól elszakadni nem bírok.

Vége.